

ປຶ້ມໄມ້ລັດຖະບານ

ເລີ່ມ

ชุมนุมล้ออายุ

(เล่ม ๑)

ธรรมเทศนา และ ธรรมบรรยาย
ณ สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา
วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ของทุกปี
เริ่มแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ - พ.ศ. ๒๕๑๓ รวม ๑๒ ครั้ง

ของ

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยดอกผลทูล “ธรรมทานปริวรรตน์”

เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๒ ของหนังสือธรรมโฆษณ์ หมวดที่ ๕ ชุक्रमเรื่องปกิณณกะ

หมายเลข ๔๒ ก. บนพื้นแถบสีม่วง จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

มาฆบูชา กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

ฉบับที่ระลึกครบ ๑๐๐ ปี พุทธทาสภิกขุ

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย.]

ธรรมนูญมูลนิธิ ไชยา จัดพิมพ์

พิมพ์ครั้งแรก	๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕	จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘	จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

พุทธทาสจักอยู่ไปไม่มีตาย
แม้ร่างกายจะดับไปไม่ฟังเสียง
ร่างกายเป็นร่างกายไปไม่ล่าเอียง
นั่นเป็นเพียงสิ่งเปลี่ยนไปในเวลา

พุทธทาสคงอยู่ไปไม่มีตาย
ถึงดีร้ายก็จะอยู่คู่ศาสนา
สมกับมอบกายใจรับใช้มา
ตามบัญญัติของคัมภีร์พุทธไม่หยุดเลย

พุทธทาสยังอยู่ไปไม่มีตาย
อยู่รับใช้เพื่อนมนุษย์ไม่หยุดเฉย
ด้วยธรรมโฆณณ์ตามที่วางไว้อย่างเคย
ไอ้เพื่อนเอ๋ยมองเห็นไหมอะไรตาย

แม้ฉันตายกายลับไปหมดแล้ว
แต่เสียงสั่งยังแจ้วแว่วหูสหาย
ว่าเคยพลอดกันอย่างไรไม่เสื่อมคลาย
ก็เหมือนฉันไม่ตายกายธรรมยัง

ทำกับฉันอย่างกะฉันนั้นไม่ตาย
ยังอยู่กับท่านทั้งหลายอย่างหนหลัง
มีอะไรมาเชื่อไค้ให้กันฟัง
เหมือนฉันนั่งร่วมด้วยช่วยชี้แจง

ทำกับฉันอย่างกะฉันไม่ตายเกิด
ย่อมจะเกิดผลสนองหลายแขนง
ทุกวันนี้ตสนทนอย่าเลิกแล้ง
ทำให้แจ้งที่สุดได้เลิกตายกัน.

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

กรมการพาณิชย์

อุทัยคส์วิกรมการพาณิชย์ จำกัด ก่อตั้งขึ้นโดย
บริษัทวิกรมการพาณิชย์ จำกัด ๑๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๐๐

อนุเมตทา

การที่ท่านท่านบดี ได้อำนาจตามสำเร็จ
 แก่การวัดผลพิเศษนี้คือ ธรรมในพระกัมมัฏฐาน
 มาในครั้งนี้นั้น ๑๒๓ มาจากอนุเมตทา ทั้งโดย
 สอนตัว และในนามของพระบรมศาสดาหลาย
 ในขณะนี้เป็นที่ช่วยยั้งไว้เสมอ แพร่หลายไปใน
 โลกมนุษย์ จนคนทั้งโลกนี้ ลืบท่องการธรรมะ
 เป็นอย่างยิ่ง.

ลอร์ดการโลก ยังไม่สามารถตั้งอยู่ในฐานะผู้
 พิทักษ์สันตวิญญูของโลกได้ แต่กลายเป็นผู้
 ยึดแย้งหนักน้อย เคารพตามใจเข็ญใจแก่กันและกันเสีย
 มากกว่า. ศาสนาเหล่านี้ยังเป็นเพียง ต้นไม้ที่
 หนึ่จะเป็นความหวัง หรือที่พึ่งของโลก, แต่ก็มี
 ไม้เหล่านี้เข้าใจกัน อย่างเพียบพร้อม; ย่อมจะ
 ครอบงำโลกกัน และประสาธน์กัน ลึกมาก. กิจ-
 กรรมธรรมในพระกัมมัฏฐาน มีมากมาย
 สอนลูก เพื่อ
 แก่มีวิญญูสอนให้.

ทุกศาสนา ล้วนแต่มีธรรมะเป็นเครื่อง
 ที่สามารถนำเอาใจไว้ได้ ก็เลยได้ใช้ทุกทุก
 โลกได้. การทำให้โลกมีศาสนา เป็นสิ่งจำเป็น
อย่างยิ่ง แห่งยุคสมัยนี้. ศาสนาของแต่ละคน
 ล้วนแต่มีทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งดีทั้งชั่ว

ลัทธิธรรมชาตินิยม ชั่วโลกได้. กิจกรรมธรรมชาตินิยม
ก็ลบล้างเสีย เพื่อบรรเทาทุกข์ สอดคล้องกัน.

สิ่งที่ต้องระวังไว้ด้วย คือ สังเกตเห็นว่ามี
คนหนึ่ง ก็คือ เขาถือศีลกันดีแต่เพียง "ธรรมะ"
แต่ "ไม่ดี" ธรรมะ, ข้อนี้ไม่ดีธรรมะใช้ 4 คนแรก แก่
ยี่สิบห้าปี อยู่ในวัยของพ่อ. เขาไม่บังคับตัวเอง ให้
มีธรรมะอย่างที่เขาได้เรียนรู้อยู่, เขา ยังไม่ละอาย ใน
การที่เขามีธรรมะ, เขา ยังไม่กลัวคนอื่นจะ
ล้อเลียนเขาที่เขามีธรรมะ; การสอนและ การเรียน
ธรรมะ ข้อนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ ไม่คุ้มทุน. กิจกรรม ธรรม-
ชาตินิยม ล้มลงไปใน 4 คนแรก เพราะ คน 4 นี้ ธรรมะ ยัง
กว่าที่ละเพียงแต่ให้ ธรรมะเท่านั้น.

การฝึกหัดธรรมะ "สัจธรรม" แห่งโลกยุคปัจ-
จุบัน นั้น นอกจากไม่สอนธรรมะ, มันสอนแต่แนว-
คิด กับวิธีปฏิบัติแล้ว ยังสอนไปในทาง ไม่ให้บังคับ
ตัวเอง ด้วย โดยปรารถนาให้เป็นคนเสียอิสรภาพและ
ผิดหลักจิตวิทยา; ผลของโลกยุคปัจจุบัน คือ อยู่ 4 คน
ฐานะ ที่ยาก คือ มีธรรมะ มากกว่าคนอื่นเท่าที่ เพาะผล
มีวิสัยทัศน์ แห่งการตามใจตัวเอง และเห็นข้อดีที่
ธรรมะ. คนในยุคนั้น ๆ บุคคลตามรอย ๓๖
๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙-๑๐-๑๑-๑๒-๑๓-๑๔-๑๕-๑๖-๑๗-๑๘-๑๙-๒๐-
๒๑, ทั้งคนแก่และเด็ก, ทั้งศิษย์และอาจารย์,

คำปรารภ

[ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒]

หนังสือ ชุด ธรรมโฆษณ์ ของท่านพุทธทาส ที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีจำนวนมากกว่า ๑๔ เรื่องแล้ว; แต่บางเรื่องก็ขาดคราวพิมพ์ไปนานแล้ว จึงทำให้มีเศษแพร่อยู่ไม่ครบทั้งชุด ซึ่งมีสหายธรรมหลายท่านได้สอบถามมายังธรรมทานมูลนิธิขอให้ช่วยพิมพ์ซ้ำอยู่เนืองๆ. เนื่องในโอกาสฉลอง ๑๐๐ ปีพุทธทาส ๒๔๔๕ - ๒๕๔๕ ทางธรรมทานมูลนิธิ จึงเห็นสมควรให้มีการจัดพิมพ์เล่มที่ขาดคราวพิมพ์ไปแล้วขึ้นมาใหม่ให้ครบทั้งชุด โดยจะได้ทยอยจัดพิมพ์ขึ้นมาตามลำดับให้มีครบสมบูรณ์ทุกเล่มต่อไป.

สำหรับหนังสือธรรมโฆษณ์ เล่ม ชุมนุมล้ออายุ เล่ม ๑ นี้ เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๒ ของเรื่องนี้ ด้วยทุน ธรรมทานปริวรรตน์ จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม.

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ได้พยายามรักษาดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เพื่อเป็นการอนุรักษ์ต้นฉบับเดิมและความสะดวกรวดเร็วในการจัดพิมพ์ด้วย; ถึงอย่างไรคุณภาพของหนังสือก็ยังเป็นเรื่องสำคัญอยู่ ดังจะเห็นได้จากที่มีการปรับปรุงคุณภาพของกระดาษและความชัดเจนของตัวอักษรให้ดีขึ้น.

ธรรมะที่ยังเป็นเพียงถ้อยคำอยู่ในหนังสือนั้น ยังช่วยใครไม่ได้, เมื่อใดถ้อยคำนั้น มีคนเอาไปคิด ไตร่ตรอง เห็นด้วย แล้วพากันปฏิบัติตาม เมื่อนั้นธรรมะเหล่านั้น จะกลายรูปจากที่เป็นเพียงคำพูด มาเป็นองค์ธรรมที่สามารถคุ้มครองผู้ปฏิบัติธรรมนั้นๆ ให้รอดพ้นจากทุกข์ได้. จึงหวังอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์เป็นแนวทางในการศึกษาและปฏิบัติธรรม แก่ผู้สนใจได้อีกเล่มหนึ่ง.

ธรรมทานมูลนิธิ

คำปรารภ *

ธรรมโฆษณ์ฉบับ ชุมนุมล้ออายุ (เล่ม ๑) นี้จัดไว้ในหมวด ๕ อันดับ ที่ ๔๒ ก. บนพื้นแถบสีม่วง ในชุดรวมเรื่องปกิณฑกะ ตามโครงการจัดทำหนังสือธรรมโฆษณ์ ของท่านอาจารย์ “พุทธทาสภิกขุ”.

ที่มาแห่งหนังสือเล่มนี้ เนื่องมาจากท่านมีอายุครบ ๖๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ ท่านมีแนวคิดใหม่ ใครจะทำบุญอายุ อย่างที่เรียกว่า ทำบุญวันเกิดเหมือนเขาทั้งหลายที่ได้กระทำกันอยู่ แต่ท่านคิดในทำนองจะให้เกิดประโยชน์หลายฝ่าย ทั้งชนบทรวมนิยมประเพณี ส่วนตน, ทั้งประโยชน์แผ่เผื่อเพื่อผู้อื่น, ทั้งประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เป็นต้น; ท่านจึงพิจารณาเห็นว่า ทำบุญในวันเกิดของท่าน ควรจะนึกถึงสภาพเมื่อวันที่ได้เกิดมาวันแรก. วันนั้นไม่ได้รับประทานใดๆ นอกจากน้ำหรือน้ำผึ้งนิดหน่อย; ท่านคิดจะรำลึกถึงวันนั้น ใครเป็นอยู่ให้เหมือนวันนั้น ฉะนั้นในวันตรงกับวันเกิด ท่านจึงไม่ฉันอาหาร. ครั้นปีต่อมา ถึงวันตรงกับวันเกิดอีก จึงเลยถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมของท่านเสียเลย คือออกอาหารวันหนึ่ง เป็นการทำบุญ และชักชวนญาติมิตร ผู้ใคร่จะทำบุญร่วมกับท่าน ให้ออกอาหารวันหนึ่งเป็นของขวัญ, แล้วใช้เวลาหนึ่งวัน, วันนั้น บำเพ็ญประโยชน์ องค์กรท่านเองแสดงธรรม ๓ เวลา: เช้า บ่าย ค่ำ ฝ่ายผู้ที่มาร่วมทำบุญก็ได้รักษาศีลฟังธรรม ที่ท่านแสดงนั้น.

เนื้อหาของธรรม ที่แสดงในวันตรงกับวันเกิดของท่านแต่ละปี มุ่งหมายชี้ชวนให้รำลึกถึงชีวิตของตนเอง ซึ่งท่านแสดงถึงการฝึกอบรมตนของท่าน รำลึกถึงงานเผยแผ่ธรรม ที่ท่านมีจุดมุ่งหมายจะปรับปรุงแก้ไข ใช้แนวกลวิธีสอนหลักพุทธศาสนา ให้ผู้ศึกษาเข้าใจ, ชี้แนวปฏิบัติ ให้สามารถกระทำได้ง่าย สะดวก ลัดสั้น ได้ผลทันตาเห็นในปัจจุบันชาติ, โดยมีผลเคลื่อนจากพระพุทธรูป.

* เมื่อพิมพ์ครั้งแรก

ผลงานที่ปรากฏ ทำให้มีผู้เข้าใจคำสอน ปฏิบัติตามมีผลแพร่ไปในทิศ
ทางต่าง ๆ; แต่มีผลที่แสดงปฏิภริยา ในรูปุติเตียนคัคคััน กล่าวหาว่านอกริต
นอกรอยแหวกแนวไม่ตรงพระบาลี ก็มีบ้าง ทำให้ท่านต้องรับฟัง เพื่อกันคว่ำหาวิธี
ปรับปรุงแนววิธีสอนให้ดียิ่งขึ้น.

ท่านผู้อ่านจะทราบความปรารถนาดี อันเป็นแนวคิด แนวการสอนของ
องค์ท่านผู้บรรยายได้จากรายละเอียด ตามข้อความที่รวบรวมตีพิมพ์ไว้ในหนังสือ
ชุมนุมลัทธิอายุ เล่ม ๑ นี้ ซึ่งจะติดต่อขอศึกษาค้นคว้าได้ ที่ห้องสมุดกระท่อมธรรม-
โฆษณ์ของท่านพุทธทาสภิกขุ. หรืออาจบริจาการเงินซื้อหนังสือนี้ในราคาเอกุศล
เป็นกำไร, และเพื่อช่วยสมทบทุนธรรมทานปริวรรตน์ สำหรับการพิมพ์หนังสือ
ชุดธรรมโฆษณ์เล่มต่อไป.

ธรรมทานมูลนิธิ

๒๗๘ ตลาดไชยา

อ. ไชยา

สารบาญ

ชุมนุมล้ออายุ (เล่ม ๑)

	หน้า
๑. อุณหิสสวิชโยวียงกถา	๑
๒. " " (ต่อ) — — — — —	๖๖
๓. " " (ต่อ) — — — — —	๑๒๘
๔. โลกนมนแต่คนบ้า	๑๕๐
๕. ความมิดสัขาว	๒๕๐
๖. เครื่องรางกันบ้า	๒๘/๒
๗. รัสึกความบ้าพอแก้บ้า	๓๑๑
๘. บุษาพระธรรม, ปฏิบัติตามอริยมรรค—ทางหลักโรคบ้า	๓๕๑
๙. บรรพชา— วัคชันกันบ้า	๓๕๕
๑๐. ล้ออายุเพื่ออายุสะอาด	๔๑๘
๑๑. ล้ออายุว่าได้รับผลสมน้ำหน้า	๔๖๐
๑๒. ยิงจะทำให้ดี โลกมันยังบ้า	๕๐๒

[โปรดดูสารบาญละเอียดในหน้าต่อไป]

สารบาญละเอียดชุมนุมนล้ออายุ

	หน้า
๑. อุณหิสสวิชโยวิจยกถา — — — — —	๑
คาถาอุณหิสสวิชยั ที่ถึถักันว่า ต้อต้อันความตาย — — — — —	๑
อธิบายความหมายในการทำบุญอายุ ต้อหรือเนื่องด้วยอายุ — — — — —	๒
คนท้อไปไม่้อยากตาย จึมีผู้คั้นคาถามารบรอง ชื่ออุณหิสสวิชยั — — — — —	๓
คาถานี้เป็นสำนวนบาลีที่ยังไม่สมบูรณ์ตามหลักบาลี, แต่พอเอาความได้ — — — — —	๔
ใจความในคาถาเล่าเรื่องเทวดากลัวตายไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า, รับเอาคาถานี้มา — — — — —	๕
ในคาถาสงเคราะห์เอาเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาได้ แม้ไม่ปรากฏที่อ้างอิง — — — — —	๖
สรุปว่าจะพ้นตายได้ ต้อสมทานศีล ประพฤติธรรมให้สุจริต — — — — —	๗
สรุปสั้นที่สุด ให้ประพฤติธรรม และสอนธรรมะต้อๆ กันไปจะอายุยืน — — — — —	๘
สาระพุทธศาสนามีอยู่เช่น “มีสติเห็นโลกเป็นของว่าง, ความตายไม่มองเห็น” — — — — —	๙
ถ้าคาถานี้สมบูรณ์ ควรจะกล่าวถึงข้อที่ท้อให้อยู่เหนือความตายสั้นเชิงได้ — — — — —	๑๐
ถ้ามีความรู้ในธรรมก็ถึถ้อว่าธรรมะเป็นจุดผ้าประเจียด เอาไว้กับเนื้อตัว — — — — —	๑๑
ผ้าประเจียดชั้นสูงสุดต้อเอาธรรมะชั้นหัวใจมาใช้จึงจะบ้องกันตายได้ — — — — —	๑๒
คนท้อไปสมทานศีลไม่บริสุทธี ทำด้วยอุปาทานประเพณี — — — — —	๑๓
ประพฤติธรรมที่สุจริตต้อกำจัดอุปาทานให้เกิด สะอาด สว่าง สงบ — — — — —	๑๔
ส่วนการทำบุญของผู้พูด เรียกว่าทำบุญล้ออายุเพื่อหยุดวิภูฏสงสาร — — — — —	๑๕
ความคิดล้ออายุ คือทดลองอดข้าวสัักวันหนึ่ง ใครจะร่วมด้วยก็ได้ — — — — —	๑๖
เมื่อวันเกิดมาเราไม่ได้กินอะไรมากกว่าน้ำ ก็ควรทำบุญระลึกอย่างนั้นบ้าง — — — — —	๑๗
กิจควรทำในวันล้ออายุ ควรสนทนธรรม ฟังธรรมตลอดวัน — — — — —	๑๘

ในเรื่องอดอาหาร เพราะทุกวันนี้มีการกินกันมากนัก จิตจึงต่ำ	—	—	๑๙
แม้สัตว์เดรัจฉานบางคราวก็จำศีลอดอาหารเป็นบางระยะ	—	—	๒๐
รักษาศีลอุโบสถยังปฏิบัติไม่ถูกต้องว่า “เอกภตติโก” = มีภตต์หนึ่งเดียว	—	—	๒๑
คนที่ฉันทเพลือกมือหนึ่ง ก็ยังถือปฏิบัติเอกภตติโก นี่น่าคิด	—	—	๒๒
ควรจะศึกษาเรื่องของลัทธินิครนถ์ดูบ้าง	—	—	๒๓
ลัทธินิครนถ์ที่เรียกว่าเตียรถีย์ ซึ่งแปลว่า ทำจอดเร็ว; ไม่ใช่คำต่ำ	—	—	๒๔
เขามีธรรมเนียม วันอุโบสถงดอาหารสิ้นเชิง ลองเปรียบกับเราดู	—	—	๒๕
พวกที่เคร่งลัทธิของเขา คราวเจ็บไข้ก็เว้นจากกินอาหาร	—	—	๒๖
เขาสมัครมีร่างกายปกติ มีสติสัมปชัญญะ จะตายอย่างมีสติ	—	—	๒๗
บางพวกเคร่งมากไม่นั่งห่มใด ๆ ที่อยู่อาศัยเครื่องใช้อะไรก็ไม่มี	—	—	๒๘
พุทธบริษัทเข้มแข็งอย่างนิครนถ์หรือไม่ เราอดข้าววันหนึ่งคงไม่เท่าไร	—	—	๒๙
พุทธศาสนาเข้าอินเดียไม่สำเร็จ ก็เพราะปัญญาชนเขาพอใจในระมากกว่า	—	—	๓๐
ความอ่อนแอของภิกษุเป็นอุปสรรคทั้งการปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมะ	—	—	๓๑
ควรทำความเข้าใจอันถูกต้อง คือ <i>สัมมาทิฐิ</i> สำคัญมากในพุทธศาสนา	—	—	๓๒
มีพระพุทธภาษิตว่า สมมาทิฐิ จิสมาทานา สพพํ ทุกขํ อุปัจจกั	—	—	๓๓
สัมมาทิฐิเป็นพระเจ้าแห่งพระเป็นเจ้าทั้งหลาย	—	—	๓๔
ถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้องแม้ชั้นธรรมดา คงไม่มีความวุ่นวายตั้งเป็นอยู่นี้	—	—	๓๕
เรายังโง่ กระทั่งว่าตัวเราเองคืออะไร เรายังไม่รู้	—	—	๓๖
ควรเข้าใจกันเสียที ว่าความเป็นคนแท้จริงอยู่ที่ตรงไหน ?	—	—	๓๗
ปัญหาที่ ๑. ชีวิตนี้คืออะไร ? ข้อที่ ๑. พิจารณาในแง่ของอดีตก่อน	—	—	๓๘
ข้อที่ ๒. ชีวิตทางนามธรรม หมายถึงภาวะที่รู้สึกนึกกันได้	—	—	๓๙

	หน้า
ข้อที่ ๓. พิจารณาในแง่ของสติปัญญาสามัญ และฝ่ายสูงลึกซึ้ง	๔๐
ชีวิตโดย นิตินัย ประกอบอยู่ด้วยอุปาทาน ตัณหา - ของกู	๔๑
ชีวิตโดย พฤษตินัย เป็นการ ดันรนไปตามอำนาจของกิเลส	๔๒
ถ้าเข้าใจชีวิตดัง ๒ ประการข้างต้น ชีวิตนี้ก็เป็นอันเดียวกับความทุกข์	๔๓
สติปัญญาของพระอรียเจ้าแยกร่างกาย จิตใจ ชีวิต ความทุกข์ได้	๔๔
การดูชีวิตมีขอบเขตอยู่ที่อริยสัจ : ๑. คืออะไร ๒. จากอะไร	
๓. เพื่อประโยชน์อะไร ๔. ทำอย่างไรจะสำเร็จประโยชน์	๔๔
สรุป : ชีวิตนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพ้นอำนาจของอวิชชา ตัณหา อุปาทาน	๔๕
เราสนใจเรื่องชีวิตเพียงอริยสัจ ๔ ก็พอแล้ว	๔๖
ข้อแรกที่ชีวิตดันรนไปตามตัณหา ทงรู้สึกและไม่รู้สึก	๔๗
ดังนั้นควรมีวันสักวันหนึ่งเพื่อพิจารณาให้เข้าใจชีวิตคืออะไร	๔๘
ถ้าเราเป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมจะซึมสรูจักชีวิตได้	๔๙
พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์โดยอาศัยหลักกาลามสูตร	๕๐
ปัญหาที่ ๒ ชีวิตนี้มาจากอะไร? ชีวิตโดยเนื้อแท้เป็นมายา	๕๑
พึงรู้ว่า สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์รู้จัก สำเร็จอยู่ที่ความรู้สึก	๕๒
สิ่งต่างๆ ที่คนรู้สึก สำเร็จอยู่เพียงที่จิต ของจริงอย่างไรยังไม่รู้	๕๓
ความรู้สึกมีหลายชั้น ถ้ามองด้วยสติปัญญาจะรู้กฎของธรรมชาติ	๕๔
มองอย่างลึกซึ้งเรียกว่าทางวิญญาณ คือรู้แจ้งด้วยสติปัญญา	๕๕
มองทางวิญญาณ ชีวิตนี้มาจากอวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม	๕๖
กรรมเนื่องอยู่ด้วยความโง่หลง, ความยึดมั่นถือมั่น, ความอยาก	๕๗
ปัญหาที่ ๓ ชีวิตนี้เพื่ออะไร? ทางวัตถุประสงค์เพื่อกินเพื่อเล่น	๕๘
ทางวิญญาณ : ชีวิตนี้เกิดมาเพื่อถึงที่สุดของความดันรน	๕๙

	หน้า
ชีวิตนี้ความมุ่งหมายที่สุดก็คือ ความหยุด ความสงบ --- --- ---	๖๐
ปัญหาที่ ๔ ชีวิตจะถึงจุดหมายปลายทางได้โดยวิธีใด? ปัญหาคือ ทาง ---	๖๑
ทาง มีความหมายไปสู่จุดหมาย; ในพุทธศาสนาคือมรรคมีองค์ ๘ ---	๖๒
ชีวิตเดินอยู่ตามทางนี้ ก็เลสทงหลายไม่มีโอกาสเกิด เพราะขาดอาหาร ---	๖๓
ท่านตรัสว่า “อยู่โดยชอบ โลกไม่ว่างอรหัตต์” คืออยู่อย่างมรรคมีองค์ ๘ ---	๖๔
การทำบุญล้ออายุสำเร็จประโยชน์อยู่ตรงมีความเข้าใจถูกต้อง --- ---	๖๕

๒. อุณหิสสวิชโยวิจยกถา (ต่อ) --- --- --- --- ๖๖

แจ้งเรื่องเทศนาต่อจากตอนเช้า --- --- --- --- ---	๖๖
ความกลัวตาย มีมูลมาจากเหตุที่เกรงจะพลัดพรากจากกามคุณ --- ---	๖๗
คนฉลาดสมัครแต่จะอ่อนน้อมต่ออายุ ไม่เดินตามทางธรรม --- ---	๖๘
คนสมัยนี้ขาดสิ่งที่ทำให้ไม่ต้องเป็นทุกข์ --- --- --- ---	๖๙
โลกมีความทุกข์มากขึ้น, บุคคลก็ไม่ได้สิ่งดีที่สุดที่จะพึงได้ --- ---	๗๐
ควรจะมีตามธรรมชาติ ให้เห็นว่า คนในโลกเป็นคนเดียวกัน ---	๗๑
เรามีข้อแตกต่างกันด้วยความรู้สึกของกิเลส --- --- ---	๗๒
คนไม่รู้สึกเป็นคนเดียวกัน เพราะวัฒนธรรมประเพณีอบรมให้เห็นแก่ตัว ---	๗๓
สมัยพุทธกาลอบรมให้ถือเป็นชีวิตอย่างเดียวกันจนเป็นนิสัย --- ---	๗๔
ศาสนาทั้งหลายเหมือนแม่น้ำสายเดียวกัน ล้วนขจัดความกลัว --- ---	๗๕
คนมองแต่เปลือกของศาสนา จึงถือเอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ---	๗๖
ผู้มองเห็นคนและศาสนาแยกกัน เรียกว่าเป็นมิชฌาทิฏฐิอย่างยิ่ง --- ---	๗๗
พระเจ้าหรือพระเป็นเจ้าของเจ้า มีความหมายที่ช่วยให้รอดจากอันตราย --- ---	๗๘
วิถีทางการเมืองจะจัดโลกให้มีสันติภาพไม่ได้ --- --- --- ---	๗๙

	หน้า
สัมมาทิฏฐิเป็นสิ่งจำเป็นต้องเข้าใจทุกอย่างในโลกให้ถูกต้อง	๘๐
การศึกษาสมัยนี้ สาละวนจะสอนกันไปตามอำนาจของกิเลส	๘๑
เดี๋ยวช่วยกัน ก็เพื่อจะเอาเป็นพวกของตัว ครอบงำคนอื่น	๘๒
มนุษย์ใช้จ่ายลงทุน ส่วนใหญ่เพื่อทำสงคราม	๘๓
มูลเหตุแห่งสงคราม ก็เพราะอยากได้ความสุขทางเนื้อหนัง	๘๔
ส่วนศาสนาทุกชนิด มีจุดมุ่งหมายทำลายความเห็นแก่ตัว	๘๕
เดี๋ยวนี้คนต้องการจะได้แต่ความสุขทางเนื้อหนัง, ไม่มีอุตมคติ	๘๖
หัวใจของแต่ละศาสนาล้วนแต่เป็นอุตมคติ เช่นความสงบ	๘๗
สมัยโบราณเขาค้นคว้าหาความดับทุกข์ จึงร่วมมือกับศาสนา	๘๘
ศาสนาไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการกินคืออยู่ดี แต่ให้บริสุทธิ์, ไม่ติดเบ็ด	๘๙
ศาสนาไม่ใช่อุปสรรคแก่การก้าวหน้า แต่มิใช่ในทางเป็นทาสกิเลส	๙๐
สมัยนี้ถือกันว่า ได้เป็นดี; แต่ไม่ใช่ด้วยสติปัญญา, ได้ด้วยกิเลส	๙๑
เขาทำความดี เพื่อจะได้เงินหรือปัจจัยของกาม กิน เกียรติ	๙๒
การทำความดี ควรทำเพราะเห็นแก่ความดี, หน้าที่เพื่อหน้าที่	๙๓
ทุกสิ่งขึ้นอยู่กับความเข้าใจผิดหรือเข้าใจถูก ถ้าผิดก็เป็นอันตราย	๙๔
ผู้มึนบุญ ก็คือผู้เกิดมาในตระกูลสัมมาทิฏฐิ; แต่ส่วนมากเป็นทาสกิเลส	๙๕
ถ้าไม่มีหวังที่จะได้อะไรตอบแทน ก็ไม่มีใครทำความดี	๙๖
ถ้าโลกอยู่กันด้วยความเร่าร้อน จะมีอะไรที่น่าอยู่หรือ?	๙๗
ถ้าจะอยู่ ก็ต้องมีจิตใจอยู่เหนือโลก ไม่มีชีวิตเป็นทุกข์ต่อไป	๙๘
สลัดความยึดมั่นถือมั่นออกไปแล้วอยู่เหนือโลก จะไม่เป็นมิจฉาทิฏฐิ	๙๙
ผู้มีสัมมาทิฏฐิจะหลุดพ้นจากทุกข์ และได้พบพระพุทธศาสนา	๑๐๐
สมัยนี้คนนิยมสิ่งที่จะเป็นทุกข์ มีการทนทุกข์อย่างน่าอัศจรรย์	๑๐๑
คิดอย่างคนฉลาด ต้องถือเอาอุปสรรคเป็นบทเรียน รู้จักเอาชนะ	๑๐๒

ถ้ารู้จักเกลียดความทุกข์ ก็ต้องหาวิธีดับหรือตัดรอนมันลงไป	---	---	๑๐๓
รู้จักเปลี่ยนความทุกข์ให้เป็นการศึกษาจะดับทุกข์ได้ในที่สุด	---	---	๑๐๔
กิเลสหนึ่ง ตัวเนื้อแท้เป็นพลังงานอย่างหนึ่ง ต้องเปลี่ยนให้มาเป็นโพธิ	---	---	๑๐๕
เราเปลี่ยนแปลงกิเลสให้เป็นโพธิ ก็จะใช้เป็นประโยชน์ได้	---	---	๑๐๖
เขาสอนว่า หนามยอกเอาหนามบ่ง สมัยนี้ทำไม่เป็น จึงเพิ่มทุกข์	---	---	๑๐๗
อะไรเกิดมาเป็นมารต้องดัดแปลงให้เป็นโพธิ ; ทำได้ด้วยสัมมาทิฏฐิ	---	---	๑๐๘
การสอนให้ดูด้านร้ายด้านเดียว นี้ไม่ใช่วิธีของพระพุทธเจ้า	---	---	๑๐๙
รู้จักใช้สัมมาทิฏฐิ, เป็นอยู่ให้ชอบ, ทุกสิ่งจะเป็นประโยชน์	---	---	๑๑๐
มิจจาทิฏฐิทำให้ยึดถือ สัมมาทิฏฐิทำให้ถูกต้องและลึก	---	---	๑๑๑
สมัยนี้สวรรค์ในโลกไม่มี มีแต่นรกที่ขึ้นมาเทียมสวรรค์	---	---	๑๑๒
สวรรค์ที่แท้เกิดจากสัมมาทิฏฐิ ซึ่งไม่เป็นที่ตั้งแห่งความหลง	---	---	๑๑๓
ผู้พ้นจากทุกข์นี้ไม่มีตัวผู้พ้น มีแต่การหลุดพ้น	---	---	๑๑๔
ถ้าใครคิดว่า เราดีแล้ว ; ไม่มีทางเป็นคนดี เพราะยังยกตน	---	---	๑๑๕
หมดความยึดมั่นในความดี จึงจะเรียกว่าดีจริง	---	---	๑๑๖
ความดีแท้จริง ไม่อยู่ในวิสัยที่ใคร ๆ จะเอามาอวด	---	---	๑๑๗
เมื่อพูดว่า งานคือการปฏิบัติธรรม, ทำงานด้วยจิตว่าง, เขาก็ว่าบ้า	---	---	๑๑๘
ถ้าบ้าเพื่อจะดับทุกข์หรือเพื่อกุณิพพานก็ควรจะพอใจ	---	---	๑๑๙
เราพูดไปเพื่อประโยชน์ แต่อย่าเป็นคนบ้าหรือคนดี เป็นแต่ไม่มีทุกข์	---	---	๑๒๐
ใครว่าเราบ้าก็ดี จะได้มีโอกาสทดสอบ, จะมีโอกาสก้าวหน้ายิ่งขึ้น	---	---	๑๒๑
การเสียสละทำให้ผู้อื่นพอใจ โดยไม่ยึดมั่น ใจของเราจะสงบลงได้จริง	---	---	๑๒๒
ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นให้เขาสุขใจ จะเป็นความสุขบริสุทธิ์ของผู้ให้	---	---	๑๒๓
ความรู้สึกที่เป็นตัวกู— ของกู เป็นกิเลสที่ละเอียดยากกว่าสิ่งใด ๆ	---	---	๑๒๔
ตัวกู—ของกู เป็นกิเลสที่น่ากลัวที่สุด เปลี่ยนพลังงานมันแล้วจะเป็นโพธิที่ดี	---	---	๑๒๕

จงฝึกได้ยินธรรมชาติพูด จะเอาชนะตัวกู—ของกูได้บ้าง	---	---	๑๒๖
เวลาล่วงมา ต้องฝึกมีสัมมาทิฐิพอตัว จึงจะล้ออายุได้	---	---	๑๒๗
โลกมีวิฤตติการณัถาวร เพราะมีแต่ตัวกู—ของกู หูทางเขย่าวขวิดกัน	---	---	๑๒๘

๓. อุณหิสสวิชโยวชยกลา (ต่อ) --- --- --- ๑๒๙

แสดงธรรมปรารภความไม่ประมาทเกี่ยวกับความล่วงไปของอายุ	---	---	๑๒๙
วินิจฉัยเรื่องภุมิทั้ง ๔ : กาม—รูป—อรุพ—โลกุตตระ	---	---	๑๓๐
น่าสังเกตว่า คน ๆ หนึ่งอาจเปลี่ยนไปได้ทั้ง ๔ ภุมิ	---	---	๑๓๑
ถ้ามีจิตใจประกอบด้วยสติปัญญา ย่อมเลื่อนภุมิได้ในเวลาอันสั้น	---	---	๑๓๒
คำอธิบาย ๔ ภุมิในบุคคลเดียวกัน เข้าใจง่ายกว่าแยกกันคนละโลก	---	---	๑๓๓
คำอธิบายที่มองเห็นไม่ได้ต้องเชื่อตามกันไป พระพุทธเจ้าทรงห้าม	---	---	๑๓๔
การเปลี่ยนภุมิทางจิตใจ มองย้อนหลังดูจะพบได้	---	---	๑๓๕
เมื่อมองเห็นความเปลี่ยนแปลงจะได้ตั้งใจปรับปรุงเลื่อนชั้นให้ได้สิ่งดีที่สุด	---	---	๑๓๖
ถ้าศึกษาจนเห็นว่า เกิดทุกที่เป็นทุกข์ทุกที จิตจะโน้มไปสู่ความไม่เกิด	---	---	๑๓๗
ถ้าติดอยู่กับสิ่งที่ เป็นทุกข์อย่างละเอียดย่อมเป็นการเสียเวลา	---	---	๑๓๘
เรื่องอธิบาย ๔ นี้ก็ทำนองเดียวกับภุมิ ๔	---	---	๑๓๙
อธิบาย ๔ ก็มีได้ในชีวิตของคนคนเดียว	---	---	๑๔๐
มีความเข้าใจอย่างนี้ จะสามารถควบคุมไม่ให้พลัดตกสู่ทางต่ำ	---	---	๑๔๑
เราควรจะเลือกเอาในทางที่อยู่ ณ วิสัยที่จะปฏิบัติได้	---	---	๑๔๒
พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า อะไร ๆ รวมอยู่ในร่างกายและจิต	---	---	๑๔๓
ความรู้สึกของจิตใจนั้นไม่มีขนาด รวมทุกโลกไว้ภายในได้	---	---	๑๔๔
ควรศึกษาให้รู้อย่างถูกต้อง รีบเร่งช่วยตัวเองให้ทันเวลา	---	---	๑๔๕

ปัจจุบันนี้วัดไม่ได้เป็นที่ตั้งแห่งคำสั่งสอนให้ปล่อยวาง	---	---	๑๕๖
คณะสงฆ์ยังแตกแยกกัน มีตัวกู— ของกูจัด ก็เป็นที่พึงถูกต้องไม่ได้	---	---	๑๕๗
ศึกษาพุทธศาสนากลายเป็นเพียงรูปร่าง เออแต่ให้สอบไล่ได้	---	---	๑๕๘
การพัฒนาด้วยจิตที่ไม่มีธรรมะ การปรับปรุงก็เป็นการเสียเปล่า	---	---	๑๕๙
การศึกษาในวัด รู้กันแต่เพียงปัจจัย ๔ ไม่สนใจเรื่องทางวิญญาน	---	---	๑๕๐
ประชาชนก้าวหน้าในทางวัตถุ ศาสนาจะเป็นฝ่ายแก้ปัญหาที่ทำได้	---	---	๑๕๑
ศาสนาเป็นสิ่งที่เนื่องอยู่กับชีวิตจิตใจ แต่ไม่ยกขึ้นมาสนใจ	---	---	๑๕๒
คนไม่รู้ว่าศาสนามีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน, เยาวชนก็ไม่เคารพศาสนา	---	---	๑๕๓
การดำเนินงานศาสนาเป็นอย่าง “ถืรอดตาข้าง ห่างรอดตาเส้น”	---	---	๑๕๔
การเผยแผ่ศาสนาควรเป็นหน้าที่ของทุกคน แต่ยังไม่ได้ผลน่าพอใจ	---	---	๑๕๕
ยิ่งเผยแผ่ออกไป ก็ยิ่งทำให้เขาเกลียดศาสนา	---	---	๑๕๖
มรรคมีองค์ ๘ เป็นหลักสำคัญในศาสนา กลับทำไปในการทำงาน	---	---	๑๕๗
หลักศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ใช่ท่องตามตัวหนังสือ; ควรจะใช้ได้เป็นสากล	---	---	๑๕๘
เรื่องสมาธิ ทำเป็นพิธีหรือเป็นของขลังศักดิ์สิทธิ์ สูญความหมายแท้จริง	---	---	๑๕๙
พระพุทธเจ้าตรัสว่าสมาธิประกอบด้วย ปริสุทโธ สมาหิตโต กัมมณีโย	---	---	๑๖๐
สมาธิ ไม่ใช่มีไว้เพื่อนิพพานอย่างเดียว แต่ใช้แก้ไขปัญหาชีวิตได้	---	---	๑๖๑
ไตรสิกขาของพระพุทธเจ้าพร้อมที่จะใช้ได้เป็นของสากล	---	---	๑๖๒
ปัญญาในพุทธศาสนาใช้ในทางดับทุกข์ได้, และในสิ่งแวดล้อมตามจริง	---	---	๑๖๓
ศีล สมาธิ ปัญญา ควรจะนำไปใช้แก้ไขวิกฤติการณ์ของโลกได้	---	---	๑๖๔
พุทธบริษัทต้องรู้จักศาสนาในลักษณะที่ใช้ปฏิบัติได้ประโยชน์	---	---	๑๖๕
พุทธบริษัทต้องรู้สิ่งทงปวง ทังด้วยตาในและตานอก	---	---	๑๖๖
คนทั้งโลกตกอยู่ในสภาพเหมือน นกไม่เห็นฟ้า ปลาไม่เห็นน้ำ	---	---	๑๖๗

เราจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรได้ ก็คือทำให้ก้าวหน้าทางศาสนา	----	๑๖๘
ควรจะทบทวนในเรื่องภูมิ ๔ สามภูมิตันยังเป็นบุณชน	--- ---	๑๖๙
ต่อเข้าชั้นอริยบุคคลจึงจะมีจิตน้อมไปสู่โลกุตตรภูมิ	--- ---	๑๗๐
อริยบุคคลชั้นอรหัตต์ เป็นผู้อยู่เหนือโลกโดยสิ้นเชิง	--- ---	๑๗๑
ทางปฏิบัติเป็นชั้นอริยเจ้า มีไว้สำหรับคนทั่วไป ทั้งที่รู้หนังสือและไม่รู้	---	๑๗๒
การศึกษารรณะ ต้องศึกษาให้รู้จักไตรลักษณ์ ยิ่งเป็นความจริงของสิ่งทั้งปวง		๑๗๓
เห็นไตรลักษณ์อย่างแท้จริง จะเห็นจนรู้สึกว่ามันน่าเอาไม่น่าเป็น	---	๑๗๔
น้อมจิตสู่ความดับไม่เหลืออยู่เรื่อย. ไตรสิกขา, มรรคมีองค์ ๘ จะมีเอง	---	๑๗๕
อริยมรรคมีองค์ ๘ ปฏิบัติครบองค์อยู่ จะปิดทางอาหารของกิเลส	---	๑๗๖
เป็นอริยบุคคลมีทางลัดที่สุด โดยศึกษาให้เห็น ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น	---	๑๗๗
การตั้งต้นด้วยสัมมาทิฐิเป็นทางแน่นอน และตั้งเอาคุณธรรมอันตามมา		๑๗๘
พุทธบริษัทเป็นนักโทษเดนนตายในคุก เพราะสมัครใจติดรสอร่อย	---	๑๗๙
เห็นความไม่น่าเอาไม่น่าเป็น แล้วจะหลุดพ้น, ไม่เป็นอะไร	---	๑๘๐
การเอา, การเป็น เนื่องด้วยอวิชา เป็นอุปาทานให้เกิดรู้สึกเป็นตัวกู-ของกู		๑๘๑
อวิชชานั้นปรุงแต่งผลักใส่ไปในทางที่จะให้เป็นทุกข์	---	๑๘๒
แม้วิชา ก็ยังปรุงแต่งด้วยเหมือนกัน ต้องเลิกเสียทั้งวิชา—อวิชา	---	๑๘๓
เราอาศัยวิชาเป็นเพียงยานพาหนะ ไม่หลงติดวิชาจนเอาชนะอายุไม่ได้		๑๘๔
วิชาที่แท้จริงไม่ควรจะมีการปรุง แต่ทำหน้าที่ตัดรอนอวิชา	---	๑๘๕
วิชาของพระพุทธเจ้าคือความว่าง อย่าปนกับวิชาของชาวบ้าน	---	๑๘๖
เรื่องที่รำพึงคือพุทธบริษัทยังไม่ก้าวหน้าในทางของศาสนา	---	๑๘๗

อย่ามัววิตต์ต่ออายุด้วยความขลาดและเข้าใจผิด ควรรู้อะไรให้สมกับอายุบ้าง	๑๘๘
ขอให้มองเห็นแนวทางชัดแจ้ง ไม่หลงทาง, อยู่เหนือทุกข์ได้	๑๘๙

๔. โลกนี้มีแต่คนบ้า --- --- --- --- --- ๑๙๐

ปรารถนาเหตุที่ทำบุญล้ออายุ มุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ความไม่ประมาท	๑๙๑
ผู้มีอายุล่วงมามาก ย่อมมองเห็นความเปลี่ยนแปลงของวัยมาก	๑๙๒
คนมีการงานมาก มีความชราเสื่อมมากกว่าคนที่ทำงานน้อย	๑๙๓
ที่พูดไว้ในฐานะรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลง อาจจะมีประโยชน์แก่ผู้มีอายุน้อย	๑๙๔
เรื่องแรกใคร่ปรับความเข้าใจว่า ทำบุญอายุอย่างงมงายนั้นมิอยู่	๑๙๕
ทำบุญอายุเนื่องด้วยความขลาด เป็นเรื่องเวลากินคน	๑๙๖
ถ้าทำบุญอายุชนิดล้ออายุ เรากินเวลา มองดูชีวิตที่ล่วงมาในลักษณะถูกต้อง	๑๙๗
สังเกตดู ว่าทำไมคนเราจึงได้รับประโยชน์จากพุทธศาสนาต่าง ๆ กัน	๑๙๘
ถ้าเรียนธรรมะมากจะรู้ว่า เมื่อไม่ต้องการอะไรก็กลายเป็นผู้ไม่มีอายุ	๑๙๙
คนมีปัญหามากมาย เพราะยังมีความต้องการมาก ทำให้เวลามีความหมาย	๒๐๐
อุปาทานว่าตัวเรา—ของเรานั้นแหละทำให้ตกใต้อำนาจของเวลา	๒๐๑
จะเกี่ยวข้องกับเรื่อง กิน กาม เกียรติ ก็ต้องทำในลักษณะไม่ทุกข์	๒๐๒
เวลาที่ล่วงไป เราเกี่ยวข้องกับ กิน กาม เกียรติ ต้องรู้ว่าทำให้โง่หรือฉลาด	๒๐๓
ทำให้รู้ความจริงมากขึ้น กิน กาม เกียรติ ก็ไม่มีพิษ	๒๐๔
การพูดในวันครบรอบปี ก็เพื่อจะเปรียบกับวันอื่น ๆ ว่าต่างกันอย่างไร	๒๐๕
คนยังถือเรื่องวัน เดือน ปีกันอยู่ เราก็พลอยตามไปด้วย พอไม่ให้มีเรื่อง	๒๐๖
พระพุทธเจ้าไม่ยึดมั่นถือมั่น ยังทรงยอมพูดด้วยภาษาของคนยึดมั่น ๆ	๒๐๗
แม้ผู้บรรยายเลือกวันครบรอบปีเกิด ก็เพื่อพยายามอยู่เหนืออายุ	๒๐๘

ทำบุญอายุให้ลูกวิธี กินอายุเสียได้ ก็กลายเป็นไม่รู้จักตาย --- --- ---	๒๐๙
ต้องระวังอย่าทำตนเป็นคนขวานผ่าซาก เกรตรง ทำให้ลำบากหลายคน ---	๒๑๐
แม้ความไม่ยึดมั่น ฯ ก็ยังมีผู้ปฏิบัติอย่างเกรตรง ยกหูชูหาง --- ---	๒๑๑
ในวันทำบุญล้ออายุ ไม่กินอะไร ดูจะเป็นยึดมั่นถือมั่นก็ได้ --- ---	๒๑๒
แต่เพราะเมื่อวันที่เกิดเราไม่ได้กินอะไร เราจึงทำให้คล้ายกัน --- ---	๒๑๓
ล้ออายุอย่างนี้ ไม่ใช่อยากต่ออายุ แต่จะล้อให้มันหมดไป --- ---	๒๑๔
ทุกคนไม่อยากตาย ด้วยมีความหวังอะไรอยู่ จนอายุมีไม่พอ --- ---	๒๑๕
ทุกคนมีความอยากได้ ได้จนเบื่อก็ยังอยากระดับสูงต่อไปอีก --- ---	๒๑๖
ควรคิดดู อย่าอยากมากจนเวลาไม่พอ รู้จักทำให้สมอยากโดยไม่ทุกข์บ้าง	๒๑๗
คนมีความอยากมากจนเวลาไม่พอ เขาไม่รู้สึกรู้ว่า เป็นคนบ้า --- ---	๒๑๘
คนบ้าที่รู้ตัวเองว่าเป็นคนบ้า ยังดีกว่าคนบ้าที่ไม่รู้สึกรู้ว่าบ้า --- ---	๒๑๙
ถ้าใครมองไม่เห็นข้อที่ตนกำลังบ้า ก็ไม่มีวันจะชนะอายุได้เลย --- ---	๒๒๐
มีอยากอยู่ตลอดเวลาจนยกหูชูหาง นี้บ้าขนาดคลั่งจัดทีเดียว --- ---	๒๒๑
ดูธรรมะที่กล่าวในโคตมสูตร จะรู้ว่า กำลังเป็นบ้าจริงหรือไม่ --- ---	๒๒๒
คนบ้าอยู่ในหมู่บ้านด้วยกัน ไม่มีใครติเตียนกัน เพราะบ้าเหมือนกัน --- ---	๒๒๓
พระศาสดาทุกองค์ตรัสรู้ในป่า เพราะเป็นที่ตั้งแห่งความสงบ --- ---	๒๒๔
ป่าจะช่วยรังับอาการบ้าให้พลาลง พอสำนึกตัวได้ว่าเป็นคนบ้า --- ---	๒๒๕
ธรรมชาติที่สงบเย็น เป็นมหรสพทางวิญญาณ ช่วยรักษาโรคบ้าได้ --- ---	๒๒๖
ควรจะมีมอยอันหลังดู เราชักฟอกตัวเองหายจากโรคบ้าสักเท่าไร --- ---	๒๒๗
การกระทำใด ๆ ต้องควบคุม ตัดทอนทุกอย่างที่ส่งเสริมให้มีอาการบ้า --- ---	๒๒๘
คนบ้าเพราะศาสนา, วิปัสสนา, อะไรก็ตาม นี่เพราะเข้าใจธรรมะผิด --- ---	๒๒๙
ถ้าเรามีอาการอย่าง “ตกอบาย ๔” นั้นแหละคือเป็นบ้า --- ---	๒๓๐
ใครจมอยู่ในโลก: รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส นั่นคือคนบ้า --- ---	๒๓๑

อย่าได้ประมาท สอบตัวเองดู ถ้ามีแต่โมหะ อูปาทาน นี้อการบ้าแท้	---	---	---	---	---	232
มีวิทยฐานะปริญญาอะไรมากขึ้น ดูให้ดีว่า บ้ามากขึ้นหรือน้อยลง	---	---	---	---	---	233
พุทธบริษัทอยู่ท่ามกลางคนบ้ามากขึ้น เป็นการยากที่จะปลื้กตัวพ้นบ้า	---	---	---	---	---	234
คนในโลกขยายรส, น้ำหนัก, ของสิ่งกระทบมากขึ้น โลกก็มีคนบ้ามากขึ้น	---	---	---	---	---	235
ถ้าเป็นนักศึกษารรณะของพระศาสนา คนจะเป็นบ้าน้อยลง จนไม่บ้าเลย	---	---	---	---	---	236
เมื่อเป็นบ้าทางวัตถุนิยม เขาก็ยังสร้างเหยื่อให้กิเลสตัณหาขี้	---	---	---	---	---	237
กิเลสตัณหามากขึ้น คนก็เบียดเบียนกันอย่างรุนแรง ไม่มีความละอาย	---	---	---	---	---	238
เป็นการยากที่จะเปลี่ยนกลับจนกว่าจะสุดเหวี่ยงของความบ้าจะค่อยรู้สึกตัว	---	---	---	---	---	239
ความมิดสีขาวยุทำให้คนเป็นบ้าหลังยิ่งกว่าความมิดในแสงสว่างสีดำ	---	---	---	---	---	240
ความมิดสีขาวยของพวกนักศึกษาในโลกเป็นอันตรายที่สุด	---	---	---	---	---	241
โลกของคนบ้า คลั่งจัด ทะเยอทะยาน ไม่มีใครนอนหลับสนิท	---	---	---	---	---	242
ถ้าใครมีอำนาจทำให้คนเปลี่ยนจิตใจ นักศึกษาที่เป็นคนบ้าก็จะกลับดีได้	---	---	---	---	---	243
โลกทุกวันนี้ อะไร ๆ ล้วนแต่จัดทำไปในทางส่งเสริมกิเลสตัณหา	---	---	---	---	---	244
มนุษย์โง่ คิดว่า ถ้าจะให้มีความสุข ต้องมีวัตถุมาก มีเงินมาก	---	---	---	---	---	245
โลกทุกวันนี้ คนเป็นบ้ามาก มีการกระทำเต็มไปด้วยลามกอนาจาร	---	---	---	---	---	246
พูดยกตัวอย่างมาเพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไขความบ้าทางจิตทางวิญญาณให้ช้าลง	---	---	---	---	---	247
อย่าได้หลงความมิดสีขาวยอีกต่อไป ความบ้ากำลังครอบงำอยู่โดยไม่รู้สึกตัว	---	---	---	---	---	248

๕. ความมิดสีขาวย --- --- --- --- --- 250

พิจารณาสืบต่อจากเทศน์กัณฑ์ที่ ๑/๒๕๑๑	---	---	---	---	---	250
ความมิดสีขาวย เข้าใจได้ง่าย ๆ คือหมอกขาวปิดบังจนมองอะไรไม่เห็น	---	---	---	---	---	251
ความรู้เป็นหมอกปิดบังไม่ให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ถูกต้อง เป็นความรู้ที่เขว	---	---	---	---	---	252

วิชาตามแบบของพุทธศาสนาไม่ใช่เมฆ แต่เป็นเครื่องปราบกิเลส	---	๒๕๓
โลกกำลังตกอยู่ในหมอกแห่งความรู้ที่ปิดบังธรรมอันเป็นของจริง	---	๒๕๔
พุทธบริษัทพยายามจะมีวิชา แต่ไม่สำเร็จ ไปมีวิชาเป็นเพียงคัมภีร์	---	๒๕๕
มีคำกล่าวว่า “พระพุทธรูปบังพระพุทธรเจ้า”		
เพราะคนไปติดอยู่แค่พระพุทธรูป	---	๒๕๖
“พระคัมภีร์บังพระธรรม” เพราะท่องคัมภีร์ได้มาก ยึดว่ารู้		
จึงไม่เห็นพระธรรม	---	๒๕๖
“ลูกชาวบ้านบังพระสงฆ์” คือความคิดหยุดเพียงคนบวช;		
ไม่รู้คุณธรรมของพระสงฆ์	---	๒๕๗
ทบทวนดูตามคำกล่าวข้างต้น ล้วนแต่เป็นความมืดสีขาว	---	๒๕๘
สิ่งที่เรียกว่า คัมภีร์ กลายเป็นเมฆหมอกแก่คนบางคนเมื่อใดก็ได้	---	๒๕๙
พระพุทธรเจ้าตรัสมอบเครื่องมือให้เราทำลายเมฆหมอกนั้นเสีย	---	๒๖๐
มีความรู้เข้าใจจากความจำ นี่ยังจมอยู่ในหมอก	---	๒๖๑
ความรู้ที่ลึกซึ้งชนิดที่เป็นการยกหูชูหางนั้นมันมีอยู่ในใจ	---	๒๖๒
คำพูดที่ใช้กันอยู่ ถ้าตีความผิด ก็มีเมฆหมอก ปิดความจริง	---	๒๖๓
เช่น สุญญตา มีประโยชน์ที่สุด ไม่ใช่แปลว่าสูญเปล่า	---	๒๖๔
ชาติ หมายถึง ความเกิดเป็นตัวเรา—ของเรา ซึ่งเป็นความทุกข์	---	๒๖๕
พุทธบริษัทส่วนมากยังจมอยู่ในความมืดสีขาว	---	๒๖๖
ความมืดสีขาว เป็นแสงสว่างที่บังลูกตา ไม่เห็นอะไรตามเป็นจริง	---	๒๖๗
ทั้งโลกตกอยู่ในความมืดสีขาว ถือเอาแต่เปลือกของศาสนา	---	๒๖๘
ศาสนาเปลือก จะทำให้ได้ประโยชน์อะไร? มีที่พึ่งตรงไหน?	---	๒๖๙
มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวจัด เสื่อมศีลธรรม เพราะหลงกิเลสค้นหา	---	๒๗๐

	หน้า
ความหลงคือเมฆหมอก ศาสนาแท้จริงจึงถูกทำลายเหลือเพียงเปลือก	— ๒๗๑
ความทุกข์ลำบากของมนุษย์มีมูลมาจากลุ่มหลงทางวัตถุ	— — — ๒๗๒
การบวช, การเรียนในวัด ก็เป็นเมฆหมอก เพราะตามกิเลสตัณหา	— ๒๗๓
พิจารณาดู, น่าเศร้า, ที่มนุษย์มิได้มีศาสนาอันถูกต้อง	— — — ๒๗๔
ไม่มีศาสนาของมนุษย์ เพราะมีแต่ศาสนาของตัวกู ทั้งโลก	— — — ๒๗๕
ศาสนาของกู หมายถึงศาสนาที่เป็นประโยชน์แก่เขาผู้นั้น	— — — ๒๗๖
ดูที่คำอธิษฐาน ทุกๆ ครั้งจะรู้ว่า มีศาสนาอะไร ?	— — — ๒๗๗
ศาสนาของพระพุทธเจ้าจริง ๆ มีอยู่ที่ไหน หาได้ยาก	— — — ๒๗๘
ทำบุญหนึ่งบาท จะเอาวิมานหลังหนึ่ง นี่มีศาสนาชนิดไหน	— — — ๒๗๙
คิดดู, เราจะมีวิธีอะไรที่จะอยู่ร่วมกันในโลก โดยไม่ต้องมีทุกข์	— — — ๒๘๐
พิจารณาตัวเอง สืบเข้าหาศาสนาแท้จริงจึงจะเป็นความถูกต้อง	— — — ๒๘๑

๖. เรื่องรากันบัว — — — — — ๒๘๒

วินิจฉัยกันในเรื่องที่ทำอะไรจะอยู่ในโลกได้ไม่เป็นทุกข์	— — — ๒๘๒
มนุษย์ตกอยู่ในความมืดสืขาว คือมีความเห็นผิดเป็นชอบ	— — — ๒๘๓
คนมีความอยากมากเท่าไร ยิ่งมีความประมาทมากเท่านั้น	— — — ๒๘๔
นิทานเปรียบเทียบความอยาก เรื่องเห็ดหัวเราะเยาะคน	— — — ๒๘๕
คนไม่ยอมตายจึงทำบุญพิธีต่ออายุ ซึ่งเป็นเรื่องงมงาย	— — — ๒๘๖
ธรรมชาติของพระพุทธเจ้าทำให้ถึงอมตธรรม เป็นอมิตายุ	— — — ๒๘๗
โลกนี้มีแต่คนบ้า ต้องฟังธรรมชาติของพระพุทธเจ้า	— — — ๒๘๘
บรรลุนิพพานเป็นความไม่ตาย คือหมดความยึดมั่น ๆ ตัวกู—ของกู	— — — ๒๘๙
ระวังเรียน, ปฏิบัติ, ให้ถูกวิธี; อย่าให้เป็นบ้ายกหูชูหาง	— — — ๒๙๐

	หน้า
การปฏิบัติขั้นแรกพึงรู้จัก แพ้เป็นพระชนะเป็นมาร --- --- ---	๒๙๑
ต้องละสักกายทิฐิ—ยกหูชูหาง ตลอดเวลาเสียก่อน --- --- ---	๒๙๒
ต่อไปต้องระวังละวิจิกิจจา และสีลัพพตปรามาส --- --- ---	๒๙๓
แม้รักษาศีล, สวดมนต์ภาวนา ก็ไม่ประพฤติด้วยความโง่ --- --- ---	๒๙๔
ละตัวกู—ของกูให้ได้ก่อน พร้อมกันนั้นละวิจิกิจจา—สีลัพพตด้วย --- --- ---	๒๙๕
อะไร ๆ ขึ้นอยู่กับอุปาทาน : ตัวกู—ของกู; ต้องทำลายกิเลสตัวนี้ก่อน --- --- ---	๒๙๖
ในโลกมีความแตกแยกกัน ก็เพราะถือว่าต่างชาติศาสนาด้วย --- --- ---	๒๙๗
แท้จริงทุกศาสนาโดยใจความต้องการกำจัดความเห็นแก่ตัว --- --- ---	๒๙๘
พุทธ, คริสต์, อิสลาม ฯลฯ ล้วนแต่สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว --- --- ---	๒๙๙
หมดความเห็นแก่ตัว ก็ไม่มีทุกข์ เป็นคนไม่ตาย --- --- ---	๓๐๐
ศึกษาปฏิบัติทำลายตัวกู—ของกูเท่านั้น เป็นทางลัดสั้น --- --- ---	๓๐๑
ทำอาการเหมือน “เสือข่มจับเหยื่อ” จะจับกิเลสได้โดยง่าย --- --- ---	๓๐๒
จงชนะตัวเองให้ได้ก่อน จึงจะชนะโลกนี้ได้ --- --- ---	๓๐๓
ชนะตัวเองก็คือชนะตัวกู—ของกูที่ยกหูชูหาง --- --- ---	๓๐๔
คำว่า “ตัวกู—ของกู” เป็นตัวกูของคนบ้าหรือกิเลสตัณหา --- --- ---	๓๐๕
จิตที่หลุดพ้นจากความยึดมั่น ๆ คือจิตที่ไม่บ้า, ทำให้กายก็ไม่บ้า --- --- ---	๓๐๖
จงระวังการเกี่ยวข้องทางอายตนะ; มีสติไม่ปล่อยปรุงยึดมั่นถือมั่น --- --- ---	๓๐๗
อยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยคนบ้า ต้องมีสติรู้จักแยกตัวออกมาเสีย --- --- ---	๓๐๘
จิตไม่รับเอาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย มาเป็นของตัว ทุกข์ก็ครอบไม่ได้ --- --- ---	๓๐๙
แต่ละभीสังเกตุให้รู้จักปัญหา เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะเอาชนะได้ --- --- ---	๓๑๐

๗. <u>รำลึกความบ้าเพื่อแก้บ้า</u> -----	๓๑๑
ปรารภการนับเวลาเรื่องอายุ เป็นเรื่องสมมติ -----	๓๑๑
เปรียบเทียบมนุษย์กับสัตว์ว่า มนุษย์บัญญัติเอาตามใจชอบ -----	๓๑๒
เตือนให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าสมมติ บัญญัติ จะไม่เกิดปัญหายุ่ง -----	๓๑๓
ทำบุญเกี่ยวกับอายุ ก็มีทั้งทำให้โง่มากและถอยออกจากความโง่ -----	๓๑๔
การล้ออายุจะทำได้ต่อเมื่ออายุล่วงไป ๆ แล้วรำลึกดู -----	๓๑๕
การรำลึกล้ออายุเป็นการเตือนให้มีชีวิตอยู่ด้วยไม่ประมาท -----	๓๑๖
พระพุทธเจ้าตรัสเมื่อใกล้นิพพานว่า “จงถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท” -----	๓๑๗
เมื่อเทวดาว่า เวลาล่วงไปให้รีบทำบุญ นี่คือต่ออายุ -----	๓๑๘
ส่วนพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ให้กายเหยื่อในโลก” นี่คือล้ออายุ -----	๓๑๙
พึงสำรวจตัวเองว่า รู้แล้วหรือยังว่าเกิดมาทำไม? -----	๓๒๐
ยกตัวอย่างผู้บรรยายมีความรู้สึกอยากเก่งมาแต่เด็ก -----	๓๒๑
เรื่องบวชนพระพุทธรเจ้าทรงมีหลัก เพื่อหยุดความบ้า -----	๓๒๒
เดี๋ยวนี้บวชกันตามประเพณี และบ้าเก่งกันไปเรื่อย -----	๓๒๓
เล่าเรื่องโรคบ้าเก่งต่าง ๆ ของผู้บรรยายโดยลำดับ -----	๓๒๔—๓๒๖
คำว่า “บ้า” เป็นคำกลาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่วก็ได้, เป็นดี—ชั่วก็ได้ -----	๓๒๗
ดูย้อนหลังจะเห็นเรื่องบ้า ๆ อันควรจะล้อเลียน -----	๓๒๘
ถ้าความอยากดีอยากเก่งยังมีอยู่ก็ล้อมันไม่ได้ เพราะเป็นทาสมันรำไป -----	๓๒๙
ถ้ายังสนุกเป็นทาสของอายุยังเก่งไม่พอ ก็เป็นเรื่องน่าเศร้า -----	๓๓๐
หยุดอยากเก่งอยากดีก็สิ้นสุด ไม่มีอะไรจะดูหมิ่นผู้อื่น -----	๓๓๑
ที่กำลังศึกษา, หวังอะไร ๆ, ล้วนแต่ยังบ้าไม่พอ, ยังไม่อยากตาย -----	๓๓๒
นึกแต่เรื่องเก่ง กลัวความตายเข้าขัดขวางจึงอยากต่ออายุ -----	๓๓๓

			หน้า
แท้จริงต่ออายุควรจะหดเวลาวิภูฏสงสาร, ยึดเวลานิพพาน	---	---	๓๓๕
อายุเราต้องหมายถึงทางเนื้อหนัง ๑, ทางวิญญาณ ๑	---	---	๓๓๕
ทางวิญญาณ ความหมายลึก เช่นสวนโมกข์เป็นโรงมหรสพทางวิญญาณ			๓๓๖
ต่ออายุทางวิญญาณ คือทางจิตใจที่ประกอบด้วยสติปัญญา	---	---	๓๓๗
ต่ออายุทางวิญญาณทำได้ โดยทำจิตใจให้สงบสุขยืดยาวออกไป	---	---	๓๓๘
อายุทางเนื้อหนังเป็นเรื่องที่น่ากลัวที่สุด เพราะผ่านมาบ้าง ๆ ต่าง ๆ	---	---	๓๓๙
ใครอยากล้ออายุต้องมีความรู้เรื่องอายุ มิฉะนั้นจะทำอย่างบ้า ๆ บอ ๆ	---	---	๓๔๐
มองดูชีวิตแต่หนหลังจนล้อเลียนได้ นี่แหละคือทำบุญอายุ	---	---	๓๔๑
ดูชีวิตจนรู้จักถึงกับล้อมันได้ นี่เป็นวิธีลัดเข้าถึงศาสนา	---	---	๓๔๒
ความอยากคืออยากเก่ง ควรรำลึกมาล้อ หรือเกิดไม่อยากเก่ง ก็บ้ามากไปอีก			๓๔๓
ควบคุมความบ้าเก่ง บ้าดีได้ จะเป็นบ้าฝ่ายสติปัญญา	---	---	๓๔๔
บ้าทางวิญญาณที่ถูกต้อง จะเป็นสัมมาทิฐิ มีวิชาเป็นญาณทัสสนะ	---	---	๓๔๕
บ้าอย่างโพธิสัตว์ เขาเรียกว่าอุดมคติของโพธิสัตว์เป็นเครื่องกันบ้า	---	---	๓๔๖
อยากคืออยากเด่นเป็นเหยื่อในโลก ต้องรู้จักละและกาย	---	---	๓๔๗
กินเหยื่อเข้าไปมาก จะเลยบ้าทางเนื้อหนัง; บวชก็เพื่อหยุดบ้า	---	---	๓๔๘
การบวชเป็นการฉีดยัดขึ้นป้องกันโรคบ้า; บวชได้จริงก็ปลอดภัย	---	---	๓๔๙
บวชตามระเบียบวินัยยังไม่ใช่บวชจริง ต้องฉีดยัดขึ้นกันบ้าไปเรื่อย ๆ	---	---	๓๕๐

๘. บูชาพระธรรม, ปฏิบัติตามอริยมรรค

ทางหลักโรคบ้า   ---   ---   ---   ---   ---   ---   ๓๕๑

นิกเขปบท   ---   ---   ---   ---   ---   ---   ๓๕๑

อธิบายซ้ำซ้ำซ้อนเรื่องความมุ่งหมายในการทำบุญล้ออายุ   ---   ---   ---   ๓๕๒

รำลึกชีวิตล่วงมา นึกได้ว่าทั้งความผิดและความถูกเป็นครู ----	353
รำลึกล้อตัวเองในสิ่งที่เคยโง่มาแล้ว ตามบาลีในนิกเขปบท ----	354
ต้องศึกษาให้เข้าใจในประเด็นว่า ชีวิตถูกครอบงำจากสิ่งชวนหลง ----	355
พิจารณาดูสิ่งที่เป็นที่ต่งแห่งความน่ารักน่าพอใจ ----	356
พระพุทธเจ้าตรัส ปิยรูป สาดรูป ว่าเกี่ยวกับชีวิตทุกเวลานาที ----	357
หมวด ๑ ให้ศึกษาตัวสี่ข้อข้างในที่จะรับอารมณ์ภายนอกคืออายตนะภายใน	358
เรื่องมี ตา - หู - จมูก ฯ มิได้มีพร้อมกัน มันผลัดกันเกิดทีละอย่าง ----	359
หมวด ๒ อายตนะภายนอก ก็ได้ชื่อว่าเป็นปิยรูป สาดรูป แม้ไม่เอร็ดอร่อย	360
หมวด ๓ วิญญาณ และ ๔ ผัสสะก็ยังเป็นสิ่งน่ารักน่ายินดีของคนโง่ ----	361
หมวด ๕ เวทนาเป็นที่น่ารักน่ายินดี เพราะรู้สึกในรสชาติของสิ่งเหล่านั้น	362
หมวด ๖ สัญญา ก็สำคัญมันหมายเอาความสุขเป็นตัวกู - ของกู ----	363
หมวด ๗ สัญเจตนามีขึ้นยิ่งทำให้พอใจตัวเองของตัวเอง ----	364
หมวด ๘ ตัณหา ยิ่งเป็นปิยรูปสาดรูปแรงขึ้นเพราะความอยาก ----	364
หมวด ๙ - ๑๐ หลังจากอยาก ก็ยิ่งคิดจะเอา; เป็นปิยรูปสาดรูปยิ่งขึ้น ----	365
คนที่รู้จริงถึงที่สุดจะไม่เกิดรักหรือยินดีหรือเกลียดชังในสิ่งใด ----	366
คนโง่ไม่มองเห็นสักแต่ว่าเป็นธรรมชาติกลาง ๆ แต่หลงรัก-ยินดี ----	367
ความทุกข์ครอบงำจิตของคนโง่ รู้สึกไปเองว่าปิยรูปสาดรูป ----	368
ธรรมชาติไม่เป็นปิยรูปสาดรูป แต่ตัวเองหลอกหลงตัวเอง ----	369
คนธรรมดาพูดไปตามความรู้สึกที่เป็นผลของการถูกลวง ----	370
ธรรมชาติแสดงออกอย่างเดียว คนโง่กับฉลาดเห็นต่างกันตรงข้าม ----	371
เราหยุดโง่ ธรรมชาติก็หยุดเล่นตลกกับเรา เพราะรู้ทันธรรมชาติ ----	372

พออายุมากเข้า จะเริ่มเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่ถูกที่ควรบ้าง	---	---	---	๓๗๓
อายุมาก สติปัญญาเพิ่มขึ้น เป็นชนวนให้รู้ทางปัญญามากขึ้น	---	---	---	๓๗๔
มีสติปัญญาอย่างถูกต้อง เรียกว่ามีอายุทางวิญญาณ	---	---	---	๓๗๕
ใครมีจิตอบรมดี อยู่เหนือสิ่งหลอกลวง ชื่อว่ามีอายุทางวิญญาณมาก	---	---	---	๓๗๖
ต้องเอาคุณธรรมเป็นหลัก ถ้าแก้ ต้องแก้ด้วยคุณธรรม	---	---	---	๓๗๗
คนเก่งในการศึกษา แต่ไม่มีความจริง เรียกว่า แก้แฉด	---	---	---	๓๗๘
ถ้าแก้ทางวิญญาณ จะรู้ทันธรรมชาติ, ธรรมชาติจะหยุดลงเรา	---	---	---	๓๗๙
แม้แต่แก้แฉด เห็นแก้เรื่องปากท้องอยู่เรื่อย ก็ยกหูชูหางเรื่อย	---	---	---	๓๘๐
เดี๋ยวนี้มีอาการเหมือนหมาขี้เรื้อน ควรรู้สึกละอาย หากที่สงบเสียบ้าง	---	---	---	๓๘๑
คนโดยมากยกหูชูหางไม่มีสิ้นสุด ยึดมันนั่นนี่ ต้องอย่างนั้น ๆ จนเข้าโลง	---	---	---	๓๘๒
ไม่มีโรคอะไรจะหายยากเท่าโรคยกหูชูหาง มีแต่อยาก ๆ ๆ, ไม่เคยพอ	---	---	---	๓๘๓
ยังมีอะไรที่น่ารักน่ายินดีอยู่เรื่อย ก็ไม่มีทางจะหยุดความอยาก	---	---	---	๓๘๔
หยุดความอยากเสียได้ สังสารวัฏฏ์ก็หมดตัว, นิพพานจะยึดตัวแทน	---	---	---	๓๘๕
ตัวกู - ของกูไม่เกิด นิพพานก็ปรากฏชั่วคราวบ้าง ตลอดเวลาบ้าง	---	---	---	๓๘๖
ควบคุมตัวกู - ของกูได้ นิพพานก็ปรากฏเป็น ตังคะ, วิกขัมภนะ, สมุจเจตะ	---	---	---	๓๘๗
ดำรงอยู่ในมรรคมืด ๘ จะทำลายความงໍหลงในสิ่งที่น่ารักน่ายินดี	---	---	---	๓๘๘
ไม่มีสังโยชน์, อนุสัย, กิเลสตัวกู - ของกู ก็นับว่าถึงจุดหมายปลายทาง	---	---	---	๓๘๙
ลืออายุทางเนื้อหนังคือความงໍนี้ ควรจะลือมันเสียบ้าง	---	---	---	๓๙๐
จะรู้ว่าอายุทางเนื้อหนังต่างจากทางวิญญาณอย่างไร	---	---	---	๓๙๑
พอสำนึกได้ว่าเป็นอะไร ๆ ก็ไม่น่าสนุก ก็เท่ากับเป็นจุดเริ่มต้นทางปัญญา	---	---	---	๓๙๒
ให้อายุทางวิญญาณควบคุมทางเนื้อหนังเรื่อยไป จะเอาตัวรอดได้	---	---	---	๓๙๓
เอาพระธรรมมาเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง จะหมดปัญหา	---	---	---	๓๙๔

๕. <u>บรรพชา - วัคชันกันบ้ำ.</u> --- --- --- ---	๓๙๕
ให้สังเกตุคำพูดของผู้รู้กับคำของชาวบ้านที่ขัดกันอย่างตรงกันข้าม ---	๓๙๕
จะพูดต่อไป ถึงข้อที่พยายามทำให้การบวชเป็นชนิดที่ล้ออายุได้ ---	๓๙๖
ข้อที่ ๑. ต้องปรับปรุงเรื่องบวชไม่ให้หลอเลียงเชื่อโรคบาดี บ้ำแก่่ง บ้ำบุญ	๓๙๗
ข้อยากลำบากในการละกิเลส ก็เพราะกิเลสที่ฉลาดคอยแก้ตัวบิดพลิ้ว ---	๓๙๘
ข้อที่ ๒. อย่างมัวดีคือปีติหุตดา รักษาความไม่รู้จักยอม จนชินเป็นนิสัย	๓๙๙
ความไม่รู้จักยอม เป็นกิเลสใหญ่ โทมาก ไม่ดีทั้งฆราวาส, บรรพชิต ---	๔๐๐
ข้อที่ ๓. รู้จัก ละอาย - กลัวต่อบาป ซึ่งเป็นรากฐานความดีอย่างอื่น ---	๔๐๑
ข้อที่ ๔. รู้จักสำนึกบาป ไม่ใช่แก้บาปตามพิธี ; เป็นวัคชันแรงแก้กิเลส	๔๐๒
ข้อที่ ๕. เพิ่มการทำงานด้วยจิตว่าง ให้มากขึ้น, ทำงานเพื่องาน ---	๔๐๓
การทำงานด้วยจิตว่าง เป็นโอกาสที่จะลดตัวยู - ของกู, ทอนกำลังกิเลส ---	๔๐๔
ข้อที่ ๖. เพิ่มอาการตายเสียก่อนตาย ไม่ต้องคอยคิดว่าใครจะทำอะไรเรา	๔๐๕
ทำอย่างภาษิตที่ว่า มีตา - หู เหมือนบอด - ไม้ ไม่รับอารมณ์ ---	๔๐๖
ข้อที่ ๗. เป็นลูกศิษย์ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง จะได้ มีครูบาอาจารย์เสียบ้าง	๔๐๗
ข้อที่ ๘. อย่างมีพระพุทธรเจ้าแต่ปาก ต้องมีพระพุทธรเจ้าจริง ---	๔๐๗
ต้องมีบิดามารดา, ครูอาจารย์, พระพุทธรเจ้า, จริงจึงจะลดตัวยู - ของกูได้	๔๐๘
ตัวยู - ของกู มันทำให้คัดโกงบิดพลิ้ว ไม่รู้จักอาย ยกหูชูหาง ---	๔๐๙
การล้ออายุทางเนื้อหนังนี้ เป็นการต่ออายุจริงคือทำให้สะอาดถูกต้อง ---	๔๑๐
ในสวนโมกข์มีมหรสพทางวิญญานสำหรับสอนธรรมะ ---	๔๑๑
ทุกหวัระแห่งมีสิ่งที่เป็นครูสอนให้คิดนึก แต่คนไม่ใคร่ได้ยิน ---	๔๑๒
ทั้งวัดเป็นมหรสพทางวิญญาน, ไม่มีใครสนใจได้ยิน, สติปัญญาเป็นหมัน	๔๑๓

ธรรมชาติในโลกล้วนแสดงธรรม ถ้าฉลาดจริงอยู่ที่ไหนก็ได้ยิน	---	---	๔๑๔
พระพุทธเจ้าตรัสอะไรไว้บ้าง คงพิจารณาให้รู้ลึกเข้าทุกที	---	---	๔๑๕
ทรงสอน “วันคืนล่วงไปเรากำลังเป็นอย่างไร?” ควรไม่ประมาท	---	---	๔๑๖
ให้โจทก์ทั้งตน ตีเตียนตนบ่อย ๆ ก็เรียกว่าล้อตัวเองได้	---	---	๔๑๗
วันคืนล่วงมา เราโง่หรือฉลาด เก็บมาวิจารณ์ล้อดูบ้าง	---	---	๔๑๘

๑๐. ล้ออายุเพื่ออายุสะอาด. --- --- --- ๔๑๙

การล้ออายุเมื่อครบรอบครวณ หมายถึงอายุของผู้บรรยาย	---	---	๔๑๙
การทำบุญอายุไม่แคล้วไปจากซ้ตลาดกลัวตาย, อยากเพิ่มอายุ	---	---	๔๒๐
อายุมี ๒ ความหมาย : ทางร่างกาย และทางสติปัญญา	---	---	๔๒๑
อายุทางร่างกายนับรอบจากฤดูกาล แต่ทางจิตใจหมายถึงเจริญทางสติปัญญา	---	---	๔๒๒
การล้ออายุ ถ้าทำเป็นจะได้กุศลได้ความเห็นแจ้งแฉ่งตลอด	---	---	๔๒๓
“ล้อเป็น” คือพิจารณาตัวเอง ทดสอบตัวเอง โจทก์ฟ้องตนเอง	---	---	๔๒๔
รู้จักคิดนึก จะได้มีสติปัญญาเพิ่มขึ้น รู้จักล้อร่างกายที่เป็นของโง่	---	---	๔๒๕
มีสติปัญญาในทางไม่เป็นโทษของกิเลส นั่นแหละเป็นความหมายของอายุ	---	---	๔๒๖
ถ้าเป็นอายุของจิตใจ สติปัญญาแล้ว เป็นนามธรรมไม่มีรูปร่าง	---	---	๔๒๗
ถ้าใครจะให้ของขวัญแก่ผู้บรรยายต้องอดข้าวอดนอนวันหนึ่ง	---	---	๔๒๘
เฉพาะวันนี้ จะทำให้อายุล่วงไปด้วยการทำจิตให้ว่างจากตัวกู - ของกู	---	---	๔๒๙
เรื่องอายุทางฝ่ายกาย เป็นเรื่องบัพพัญญุตี, เป็นความโง่เขลา	---	---	๔๓๐
การนับอายุมีวิธีต่าง ๆ กัน : สุริยคติ จันทรคติ ฯลฯ เป็นเรื่องหลอกลวง	---	---	๔๓๑

ที่แน่นอนควรเป็นทางจิตใจว่าใกล้นิพพานเข้าไปเท่าไร ?	---	---	---	๔๓๒
วันนี้อยากจะทำอะไร โลกทุกวันนี้ชอบแต่ควายโง่ตัวเดียว	---	---	---	๔๓๓
ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วยควาย ๒ ตัว : ตัวแรกกับตัวปัญญา	---	---	---	๔๓๔
สมัยนี้ไม่สนใจตัวที่ ๒ เขาว่า พระเจ้าตายแล้ว, ศาสนาไม่จำเป็น	---	---	---	๔๓๕
คนชอบความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ไม่มีควายฉลาดทางวิญญาณ	---	---	---	๔๓๖
บรรยากาศของโลก มีแต่เสียงเบียดเบียนกัน นี้เพราะมีแต่ควายโง่	---	---	---	๔๓๗
ลือเรื่องส่วนตัวของผู้บรรยาย เช่นในการพิมพ์หนังสือ เขาคัดจากเทพ				
ไม่ตรงกับที่พูด ก็ไม่รับเอาสิ่งผิด ๆ นั้นมาขัดเคือง				๔๓๘ - ๔๓๙
ลือผู้นับบ้าง เช่นพระสวดคำผิด ๆ ถ้าว่าแล้วไม่โกรธ ก็จะมีประโยชน์				๔๔๐ - ๔๔๑
ในการลือ มันก็มีการกระทบกระเทือนกันบ้าง ควรคิดอย่างซุ่มซุ่มทรัพย์				๔๔๒
พูดเรื่องศีล ก็เห็นว่า ๒๒๗ สิกขาบท ก็ยังถือไม่ได้ทุกข้อ	---	---	---	๔๔๓
ดังเช่นศีลข้อ ๑-๒ ในปาฏิโมกข์ ยังขยายละเอียดออกไป	---	---	---	๔๔๔
ศีลข้อ ๓ ไม่เพียงผิดในกาม แม้ทำให้ขัดใจเขาก็ไม่ได้	---	---	---	๔๔๕
ศีลข้อ ๔ ใช้คำบัญญัติว่าไม่ประทุษร้ายเขาด้วยวาจา	}	ยังแยกได้อีก	---	๔๔๕
ศีลข้อ ๕ ไม่ประทุษร้ายสมปฤติของตนเอง				
พิจารณาดูทั้ง ๕ ข้อ ยังไม่เคยเห็นใครถือศีล ๕ ให้บริบูรณ์	---	---	---	๔๔๖
เล่าเรื่องลือตัวเอง เพื่อสารภาพบาป สารภาพผิด ไม่ต้องละอาย	---	---	---	๔๔๗
ที่ว่าทุกศาสนามีหัวใจเหมือนกัน ก็ถูกกล่าวหาว่า บ้า, เป็นอันธพาล	---	---	---	๔๔๘
เมื่อถูกด่า สติปัญญา ก็ถือว่าควรพูด; ฝ่ายเนื้อหนังมันก็ค้ำ, แยกกันอยู่บ้าง				๔๔๙
คำสอนทุกศาสนามีหัวใจตรงกัน ล้วนทำลายความเห็นแก่ตัว	---	---	---	๔๕๐-๔๕๑
บางศาสนาสอนลึกกว่าพุทธ; ส่วนพุทธก็สอนเน้นหนักไม่น้อยกว่า				๔๕๒-๔๕๓
เราอย่าเอาเปลือกเป็นหลัก เอาหัวใจ แล้วจะรู้ว่าธรรมะเป็นอย่างเดียวกัน				๔๕๔
พระรัตนตรัยควรต้องเป็นของสากลของคนทุกคน	---	---	---	๔๕๕

ส่วนที่ต่างกันบ้าง ก็เพราะเป็นเรื่องผิวนอกจัดให้เหมาะกาละเทศะ	---	---	---	๔๕๖
พุทธกับคริสต์ ล้วนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว หัวใจของพุทธมีในไบเบิล				๔๕๗
อย่าเห็นแก่ตัว จะเข้มแข็งเจตียวจลาค สามารถอยู่เหนือความยึดมั่นถือมั่น				๔๕๘
อย่าคิดว่าศาสนาของตัวเองดีกว่าของคนอื่น	---	---	---	๔๕๙

๑๑. ล้ออายุ ว่าได้รับผลสมหน้าหน้า. --- --- --- ๔๖๐

คนหนึ่ง ๆ บางเวลาโง่ บางเวลาฉลาด ควรนึกเอามาลื้อ	---	---	---	๔๖๐
ถ้าล้ออยู่คนเดียว รู้สึกว่าได้ประโยชน์น้อย ก็ชวนผู้อื่นฟังบ้าง	---	---	---	๔๖๑
เล่าเรื่องได้รับชอติงใหม่ตามฐานันดรที่ได้เลื่อนชั้นมาลื้อดูบ้าง	---	---	---	๔๖๒
เรื่องเป็นอะไรไม่ได้ชวนชววย แต่บ้าเห็นแก่บ้านเกิด ก็มีโอกาสรับความชอบ				๔๖๓
เรื่องยศศักดิ์เขาให้ก็เพื่อความสะดวกในการทำหน้าที่; แต่เป็นมีด ๒ คม				๔๖๔
สมเพชตัวเองในข้อที่ว่า ยิ่งทำอะไรมีประโยชน์มากยิ่งถูกรบกววมมาก	---	---	---	๔๖๕
จึงพูดให้รู้กันไว้ เมื่อทำดีจะต้องผจญกับความรบกววม; ระวังเพื่อไม่บ้า	---	---	---	๔๖๖
บางครั้งถูกกล่าวหาว่า เป็นคนเข้าใจผิด, ดุหมั่น, ทำลายพระพุทเจ้า	---	---	---	๔๖๗
พยายามชี้ให้ระวังอย่าให้พระพุทธรูปเป็นภูเขาหิมาลัย ก็หาว่าเป็นคอมฯ				๔๖๘
เรื่องสร้างพระพุทธรูปจนกลายเป็นสินค้า ก็เตือนให้รู้ไว้	---	---	---	๔๖๙
กระทั่งใช้เป็นเครื่องราง, กลายเป็นลตของสูงมาเป็นตา	---	---	---	๔๗๐—๔๗๑
ฝ่ายผู้บรรยายได้รับพระพุทธรูปมาบ้างก็เก็บไว้เป็นเครื่องรางกันบ้า	---	---	---	๔๗๒
ไม่ควรเอาพระพุทธรูปเล็กๆ ไปแขวนคอ โดยถือเป็นพระพุทเจ้า	---	---	---	๔๗๓
ด้วยสงสารว่าคนรู้พุทธศาสนาผิด ๆ เลยถูกกล่าวหาว่าเป็นมิจฉาภิฎฐิ	---	---	---	๔๗๔
เห็นเขาเรียนพุทธศาสนาเป็นบ้าทอบฟาง ก็เสนอแนะให้ทำอย่างสน	---	---	---	๔๗๕
เขาไม่เชื่อ ถือกันว่ายังเข้าใจยากหรือเข้าใจไม่ได้ยิ่งดี	---	---	---	๔๗๖

พระพุทธเจ้าตรัสไม่ให้ยึดมั่น ๆ เราพูดให้ง่ายว่าไม่น่าเอาหน้าเป็น	๔๗๗
เพราะว่ายึดมั่นในความเป็นตนต้องเป็นทุกข์	๔๗๘
จงเป็นอยู่เหมือนอย่างตายแล้ว แต่พูดสั้นว่า “ตายเสียก่อนตาย”	๔๗๙
หมายถึงทำอะไรไปตามสติปัญญา ฟังดูก็เป็นเรื่องน่าหัวเราะอีก	๔๘๐
ธรรมอันไม่ควรยึดมั่น ๆ ย่นให้สั้นเป็น ๔ คำพูดดังกล่าวก็พากันไม่เข้าใจ	๔๘๑
เลยย่อคำทั้ง ๔ ว่า “ว่าง” ก็เลยถูกหาว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ; ว่างสูญไปเลย	๔๘๒
ว่างเป็นเหตุ ผลเกิดเป็นนิพพานคือเย็น; นี้ก็คิดขึ้นใหม่อีก	๔๘๓
แล้วอธิบายความหมายนิพพานของสิ่งมีชีวิต เขาก็ไม่เห็นตาม	๔๘๔
สรุปพุทธศาสนาทั้งหมดอยู่ที่ทำให้ว่าง, ผลคือเย็นไม่มีทุกข์ ก็ไม่เข้าใจ	๔๘๕
มีคนว่า เป็นมิจฉาทิฏฐิเป็นบ้า ที่เอาเรื่องว่างมาสอน	๔๘๖
อธิบายนิพพานว่า ไม่ต้องทำอะไรก็ต้องพูดอะไร ก็ฟังเป็นว่าตาเขาเข้าแล้ว	๔๘๗
คนชอบทำอะไรที่ไม่ควรทำ เพราะตรงกับความต้องการของกิเลส	๔๘๘
คนฉลาดจนไปโลกพระจันทร์ได้ แต่เกินจำเป็น ก็ไม่มีใครค้าน	๔๘๙
ทำสิ่งเกินจำเป็นเป็นเรื่องบ้า เช่นเรื่องคุมกำเนิดทางฟิสิกส์	๔๙๐
ความเห็นดังกล่าว เราบ้าคนเดียว คนอื่นเขาเห็นเป็นเรื่องควรทำ	๔๙๑
เดี๋ยววันคนทำลายทรัพย์สินของพระเจ้า; ผลจะกลับมาทำลายมนุษย์เอง	๔๙๒
ควรคิดดูเขาซุกทรัพย์ากรในโลกมาใช้เพื่อสันติภาพหรือสงคราม	๔๙๓
รองจากสงครามก็ใช้เพื่อความสำรวยทางเนื้อหนัง	๔๙๔
ที่จริงไม่จำเป็นจะต้องทำถึงขนาดนั้น หาเรื่องยุ่งมากไปเอง	๔๙๕
สังเกตดูจะเห็น ศิวิลักษณ์คือการทำให้เกิดปัญหาที่ไม่ควรเกิด	๔๙๖
ยอมให้เขาเข้าไป เราก็อยังพูดว่า ศิวิลักษณ์มันเป็นโทษของปิศาจทางเนื้อหนัง	๔๙๗
ธรรมชาติต้องการความสงบ ไม่ต้องการให้ทำสงครามกับพระเจ้า	๔๙๘

	หน้า
พระธรรมเจ้าในพุทธศาสนาที่เป็นตัวความสงบไม่ไห้มนุษย์ล้างผลาญกัน	๔๙๙
ฟังแล้วเอาไปคิดดู ที่พูดมาเป็นธรรมะที่เป็นอันตรายของมนุษย์ --- ---	๕๐๐
มูลเหตุของความทุกข์ก็คือสิ่งที่นำมาล้นนเอง --- --- --- ---	๕๐๑

๑๒. ยิ่งจะทำให้ดี โลกมันยิ่งบ้า. --- --- --- --- ๕๐๒

ความมุ่งหมายแท้จริงเรื่องล้ออายุ มุ่งเป็นเรื่องเตือนสติแก่ทุกคน --- ---	๕๐๒
และเพื่อพิสูจน์ว่าถือศีลลดอาหารมื้อหนึ่ง คงไม่ตาย --- --- --- ---	๕๐๓
การอดข้าวอดนอนบ้าง ก็เพื่อฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็งอดทน --- --- --- ---	๕๐๔
ควรฝึกหัดบังคับตัวเองในเรื่องกินนอนตลอดจนบารมีอื่น ๆ --- --- --- ---	๕๐๕
การอดอาหารมื้อหนึ่งให้คุ้มทั้งสุขภาพและทางเศรษฐกิจ --- --- --- ---	๕๐๖
โลกทุกวันนี้เพื่อในทางปากพูด, หลงทางวัตถุนิยม, แต่ไม่มีสันติภาพ --- --- --- ---	๕๐๗
คนมีความรู้เพื่อไปแต่ในสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องทำต้องมีต้องใช้ --- --- --- ---	๕๐๘
ความก้าวหน้าสมัยนี้ ขยายออกไปเท่าไรก็ยังไกลสันติภาพ --- --- --- ---	๕๐๙
ตัวอย่างการสร้างหอสมุดนิยมมาก แต่มีหนังสือประเภทเป็นทาสวัตถุ --- --- --- ---	๕๑๐
หอสมุดมีแต่หนังสือทางโลก ๆ ทางธรรมะมีจำนวนน้อย --- --- --- ---	๕๑๑
กล่าวได้ว่า คนสมัยนี้ถูกสร้างขึ้นโดยหนังสือทำนองนั้น ๆ --- --- --- ---	๕๑๒
มีหนังสือเป็นบ้าหอบฟาง แต่เรียนจบมหาวิทยาลัยแล้วไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม --- --- --- ---	๕๑๓
ความรู้มันเพื่อไปตามพวกเป็นทาสวัตถุนิยม เป็นมนุษย์วิปริตมากขึ้น --- --- --- ---	๕๑๔
ขาดการศึกษาทางวิญญาณ คนจึงประพฤติน่าอัปอายมากขึ้น --- --- --- ---	๕๑๕
เรียนจบมหาวิทยาลัยแล้วทำตัวเหมือนคนบ้าที่เรียกฮิปปี --- --- --- ---	๕๑๖
เขามีความคิดอุตรวิถิตถาร ทำตามกันพวกฝรั่งมากขึ้น ๆ --- --- --- ---	๕๑๗

ที่พูดว่าฝรั่ง มิได้หมายถึงชาวตะวันตกทุกคน ที่ดีก็มีอยู่ ที่ไม่ดี เห็นแก่ตัว, เป็นทาสวัตถุ; พุดสรูปเอาสั้น ๆ ว่าฝรั่ง --- --- ๕๑๘
สมัย ^๕ คนบุชชาเสรีภาพที่เป็นอันตราย แสดงอะไรตามใจกิเลส --- --- ๕๑๙
เสรีภาพในเรื่องลามกอนาจาร แต่เห็นเป็นดีเป็นชอบ --- --- ๕๒๐
การศึกษาบุชชาแต่วัตถุนิยม, เทคโนโลยี ขาดความสว่างทางศาสนา --- ๕๒๑
ศาสนามีอยู่พอเป็นเครื่องบังหน้า หรือหาประโยชน์ทางวัตถุไปเสีย --- ๕๒๒
หลักคำสอนที่ถูกต้อง กลับเป็นที่รังเกียจของคนสมัย ^๕ นี้ --- --- ๕๒๓
คนโบราณสอนให้เป็นสุภาพบุรุษ สมัย ^๕ นี้ถือแต่ว่า “ได้นั้นแหละดี” --- ๕๒๔
เราพิจารณาดูเพื่อหาทางออกว่าจะสงบอยู่ที่ท่ามกลางเพลิงได้อย่างไร --- ๕๒๕
ต้องศึกษาปฏิบัติให้ถูกวิธี ทำจิตใจให้อิสระพ้นสิ่งครอบงำทางปวง --- ๕๒๖
อย่าให้ฝังเข้าตาคือ อวิชชา กิเลส วัตถุ วัฒนธรรมตะวันตกที่ใหม่ ๆ --- ๕๒๗
พึงสำนึกตนไม่หลงตะวันตก, รักษาความเป็นไทยและพุทธศาสนาไว้ --- ๕๒๘
การให้นำเรื่องทำนองนั้นมาพูดก็เพื่อชชุมทรัพย์, เลือกทางเดินให้ถูก --- ๕๒๙
การล้ออายุ ^๕ นี้หมายถึงอายุทางวิญญาณคือสติปัญญา จะได้ไม่โง่ --- --- ๕๓๐
อย่าให้เสียทีที่เป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา, มีความเข้มแข็งตั้งใจจริง ๕๓๑

ชุมนุมล้ออายุ
บนเขาพุทธทอง กัมพูชา

๒๗ พ.ค. ๒๕๐๙

๑/๒๕๐๙

อุณหิสสวิชโยวิจยกถา.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺสฯ

อตฺถิ อุณหิสฺส วิชโย	ธมฺโม โลก อนุตฺตโร
สพฺพสตฺถิตฺตตฺถาย	ตํ ตํว คณฺหาหิ เทเวเต
ปรีเวชเช ราชทณฺเฑ	อมฺนุสฺเสหิ ปาวเก
พยฺคฺเช นาค วิเส ภูเต	อกาลมรณเน วา
สพฺพสฺมา มรณา มุตฺโต	จเปตฺวา กาลมาริตํ
ตสฺเสว อานุกาเวน	โหดฺ เทโว สฺขี สทา
สุทฺธสฺสึล สมาทาย	ธมฺมสุจฺริตํ จเร
ตสฺเสว อานุกาเวท	โหดฺ เทโว สฺขี สทา
ลิกฺขิตํ จินฺติตํ ปุชฺ	ธารณํ วาจนํ คุรํ
ปรเสํ เทสนํ สุตฺวา	ตสฺส อายุ ปวทุสมฺตี-ติ

ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ-ติ.

ณ บัดนี้ จะได้วิเศษนาธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา-ความเชื่อ และวิริยะ-ความเพียร ของท่านทั้งหลาย ผู้เป็น พุทธบริษัทให้เจริญอกงาม ก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา.

ธรรมเทศนาในวันนี้ เป็นธรรมเทศนาพิเศษอย่างยิ่ง เนื่องจากปรารภ เหตุเป็นพิเศษนั่นเอง **วันนี้เป็นวันพิเศษ** สำหรับอาตมา โดยเหตุที่ว่า **เป็นวันที่มี อายุครบ ๖๐ ปี บริบูรณ์** : วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ เวลาเช้า เป็นเวลาที่เกิดมา ในโลกนี้. วันนี้เป็นวันคล้ายวันนั้น, และเวลานี้ก็เป็นเวลาคล้าย เวลานั้น; จึงถือว่าเป็นเวลาพิเศษ ควรจะระลึกนึกถึงเป็นพิเศษ เหมือนที่คน โดยมากเขาทำบุญอายุกัน เนื่องในวันเช่นวันนี้. และเรียกว่า เป็นวันทำบุญอายุ เราจะวินิจฉัยกันถึงคำว่า ทำบุญอายุ ก่อน.

ความหมายในการทำบุญต่ออายุ.

คำว่า “ทำบุญอายุ” นั้น ถ้าฟังไม่ดี จะเข้าใจไปว่า เป็นการทำบุญ ให้แก่อายุ. เมื่อเข้าใจดังนี้ หรือถือเอาความหมายเช่นนี้ ก็เป็นเรื่องน่าหัว; เพราะว่า อายุ มันไม่ต้องการบุญ หรือมันเก่งกว่าเจ้าของเสียอีก, ไม่ต้องการให้ เจ้าของทำบุญให้ก็ได้. ถ้าใครไปคิดว่า ทำบุญให้อายุ คนนั้นก็เป็นคนเขลา เสียเอง, เป็นคนงมงายเสียเอง.

ถ้าอย่างนั้นแล้ว คำว่า ทำบุญอายุ นี้จะมีความหมายว่าอย่างไร? คำว่า ทำบุญอายุ ต้องถือเอาความหมายว่า ทำบุญเนื่องด้วยอายุ, คือเมื่ออายุครบ

เท่านั้นเท่านั้น หรือ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็มีการบำเพ็ญบุญ เนื่องด้วยการที่อายุ เป็นเช่นนั้น ๆ; อย่างนั้นจึงจะเรียกว่า ทำบุญอายุที่ถูกต้อง ที่พอจะถือปฏิบัติ กันได้และมีประโยชน์.

ที่นี้ ขอต้อไปที่จะต้องวิสัญญาก็คือข้อที่ว่า ในการทำบุญอายุนี้ มี ลักษณะอย่างไร? หรือมีความมุ่งหมายอย่างไร? ที่แล้ว ๆ มาหรือที่เห็น ๆ กัน อยู่ ก็มีการทำบุญต่ออายุกันเป็นส่วนใหญ่; นี้เกิดเป็นธรรมเนียมเป็นประเพณี เพื่อต่ออายุ. แต่สำหรับในวันนี้ อาตมามีความมุ่งหมายเป็นอย่างอื่น คือ **แทนที่จะทำบุญต่ออายุ ก็อยากจะทำบุญล้อเลียนอายุ; หรือทำบุญล้ออายุ** เรียกสั้น ๆ ว่า อย่างนี้. มันจึงเกิดเป็นมีการทำบุญอายุเป็น ๒ อย่าง คือ ทำบุญต่ออายุ หนึ่งอย่างหนึ่ง, ทำบุญล้ออายุ หนึ่งอย่างหนึ่ง, และจะได้พิจารณากันทีละอย่าง.

อย่างแรก ที่เรียกว่า ทำบุญต่ออายุ นั้น ฟังดูแล้วก็พอจะเข้าใจได้ว่าเป็นเพราะความไม่เอยากตาย, เพราะความกลัวตาย, หรือความขี้ขลาดไม่เอยากตาย นั้นเอง จึงได้นี้กถึงการต่ออายุ. ตามธรรมดา ผู้ที่มีสติปัญญา่อมพิจารณา เห็นว่า **การมีอายุอยู่นี้ ไม่ใช่เป็นของสนุกเลย เป็นของต้องทน เหมือนกับแบกภาระหนัก** มีความทุกข์นานาประการ อย่างที่ตนหลีกเลี่ยงไม่พ้น; เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาจึงไม่ปรารถนา ที่จะทนทุกข์เช่นนั้น, และไม่ต้องการจะต่ออายุ.

แต่คนทั่ว ๆ ไปยังไม่เอยากตาย ยังกลัวตาย จึงต่ออายุ และเอยากจะต่ออายุ และนิยมต่ออายุกัน จนเกิดมีพิธีช่นดินช่นมา; และมีผู้ค้นคว้าหาเรื่อง **ราว มารับรอง** ให้เกิดความแน่ใจ ความพอใจในช่นกันช่น, จึงได้ **เกิดมีคาถาที่เรียกว่า อุณหิสสวิชัย** ดังที่ได้ยกช่นไว้เป็นหัวข้อนี้เขบตพข้างต้นนั้นแล้ว. แต่มี

ปัญหาที่จะต้องพิจารณากันโดยละเอียดว่า คนที่ทำบุญต่ออายุนั้น เข้าใจความหมายของคาถาอุณฺหิสสวิชัย โดยถูกต้องแล้วหรือยัง?

คนเป็นอันมาก เข้าใจว่า คาถาอุณฺหิสสวิชัย นี้ กันความตายได้, ป้องกันความตายได้, แล้วก็สอนกันให้สวดคาถานี้ เพื่อกันความตาย. พิจารณาดูแล้วก็เป็นเรื่องน่าหัว ที่มีการสวดคาถากันตาย สวดเองบ้าง, นิมนต์พระมาสวดบ้าง; ทำพิธีรตองกันใหญ่โต เพื่อป้องกันความตาย, จะต่ออายุให้ยืดยาวออกไป.

สำหรับคาถาอุณฺหิสสวิชัย นี้ เมื่อพิจารณาดูโดยละเอียดแล้ว เห็นว่าเป็นคาถาที่แต่งขึ้นในชั้นหลัง, และเมื่อไม่นานมานี้เอง. ส่วนวนของภาษาที่แต่งคาถานี้ไม่ถึงขนาด ไม่สมบูรณ์ในทางไวยากรณ์ เป็นการแต่งของบุคคลหรือในสมัยหรือในถิ่น ที่มีภาษาบาลีอื่นไม่เจริญ; คือไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของภาษา และไวยากรณ์ของภาษาบาลี เช่นที่ใช้อยู่ในพระไตรปิฎก, หรือแม้ที่ใช้อยู่ในอรรถกถาต่าง ๆ. ดังนั้นจึงถือว่า คาถานี้ไม่สมบูรณ์โดยหลักแห่งภาษาบาลี แต่ก็พอจะเอาความได้.

ที่นี้ พิจารณาต่อไปถึง เนื้อความในคาถานั้น เนื้อความในคาถานั้น ไม่ได้มีว่ากันตายได้; หากแต่บอกว่า ป้องกันความตาย ที่ยังไม่สมควรแก่เวลาได้. แต่ที่จะให้ป้องกันความตายโดยแท้จริงนั้น เป็นไปไม่ได้ ระบุชัดอยู่ในคาถานั้นแล้ว; แต่ผู้ทำพิธีรตองต่ออายุนั้นเข้าใจไปว่า คาถานี้กันความตายได้ตามที่ตนต้องการทุกอย่าง. เราจะต้องวินิจฉัยกันดู ให้ละเอียดต่อไป.

ที่นี้ ทำไมเรื่องอุณฺหิสสวขัยจึงเกิดขึ้น ? ใคร่ครวญดูโดยละเอียดแล้ว เห็นได้ว่า ผู้แต่งคงจะไปจับกระแสนกระสาย จากอรรถกถา หรือฎีกาทอนใดตอนหนึ่งเอามา ซึ่งมีใจความเป็นท้องเรื่องว่า:-

มีเทวดาคนหนึ่งไม่อยากจะตาย. ครั้นมีนิมิตปรากฏแสดงออกมาว่าเทวดาคนนั้นจะต้องตาย; เช่นมีเห้งออก หรือดอกไม้ประจำตัวเหี่ยวเป็นต้น ก็เกิดความสะดุ้งกลัวอย่างใหญ่หลวง เพราะไม่อยากจะตาย, จึงคิดรบนชวนขวยเพื่อจะไม่ให้ต้องตาย คือไม่ให้ต้องจูดิจจากเทวโลก. ได้ถามเพื่อนฝูงที่เป็นเทวดาด้วยกัน ก็ไม่มีใครบอกได้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะป้องกันความตายได้. ถ้ามไป ๆ จนกระทั่งถึงจอมเทวดา คือท้าวสักกะ. ท้าวสักกะก็ตอบไม่ได้ว่าทำอย่างไรจึงจะป้องกันการจูดิจครั้งนี้ได้. แต่ท้าวสักกะยังบอกให้ไปทูลถามพระพุทฺธเจ้า.

เทวดาไปทูลถามพระพุทฺธเจ้า. พระพุทฺธเจ้าก็ได้ตรัสคาถานี้แก่เทวดานั้น, คือคาถาที่เรียกว่า อุณฺหิสสวขัย นั้นเอง. *คาถานี้ไม่มีในพระไตรปิฎก*; ค้นเท่าไรก็ไม่พบ จึงเป็นอันว่าเป็นเรื่องนอกพระไตรปิฎก. *ค้นในอรรถกถาก็ไม่พบ*; แม้จะเป็นอรรถกถาไหน ก็ยังไม่พบ, จึงถือว่า เป็นเรื่องนอกอรรถกถา. เมื่อเป็นเรื่องนอกอรรถกถา ก็ควรจะเป็นเรื่องในชั้น *ฎีกาของอรรถกถานั้น ๆ ก็ยังหาไม่พบอีก*; เพราะฉะนั้น จึงเป็นอัน กล่าวได้ว่า เรื่องอุณฺหิสสวขัยนี้ เป็นเรื่องที่แต่งขึ้น ในทำนองเป็นเรื่องพิเศษ ให้เป็นเรื่องสมบูรณอยู่ ในตัวเอง, จึงได้เล่าเรื่องเทวดากลับตายไปเฝ้าพระพุทฺธเจ้า แล้วได้รับคาถานี้มาโดยสมบูรณ และมีความสำคัญอยู่ที่คาถานี้นั่นเอง.

ข้อความในคานานี้ มีเหตุมีผล หรือเป็นธรรมะ, ไม่มีเรื่องไร้สาระเข้ามาแทรกแซง, หรือไม่มีสิ่งที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลเข้ามาแทรกแซง; หากแต่ว่า คนที่ทำพิธี หรือรับการทำพิธีไม่เข้าใจเสียเอง จึงได้เข้าใจไปในทำนองหลง หรือทำนองศกตสิทธิ์ คล้ายกับเป็นเรื่องนอกพุทธศาสนาไป. แต่ถ้าถือเอาใจความในคานานี้ ให้ถูกต้องแล้ว ก็ยังจะพออนุโลมได้ว่า เป็นเรื่องที่ไม่ขัดกับหลักพระพุทธศาสนา. แม้จะเอาเรื่องในมหาปเทศทั้ง ๔ มาเป็นหลักสำหรับจับสำหรับวัด สำหรับทดสอบ อย่างไร; ข้อความในคานานี้ ก็ยังพอนับได้ว่า สงเคราะห์ได้ว่าเป็นหลัก เป็นธรรมในพระพุทธศาสนา, ซึ่งเราจะได้พิจารณากันต่อไปโดยละเอียด.

และในที่สุดเราจะทราบได้ว่า คนที่ไม่เข้าใจเรื่องนี้ หรือถือเอาความมุ่งหมายของเรื่องนี้ผิดนั้น มันเป็นการกระทำผิดของเขาเอง; ไม่ควรจะเป็นความรับผิดชอบของผู้แต่งคานานี้, หรือผู้ที่ตั้งประเพณีอันนั้นขึ้นมา. ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้จะเป็นอย่างไร, เราวินิจฉัยกันดูโดยลำดับได้.

สำหรับข้อความนี้ เมื่อแปลตามตัวหนังสือ จะมีอยู่ดังนี้:—

อตุถิ อุณฺหิสฺสวฺชโย ธมฺโม โลกเ อณฺุตฺโตโร สพฺพสฺสตุตฺติ
 อตุถาย ตํ ตวํ คณฺุหาหิ เทวเต. — ดูก่อนเทวดา, ธรรมะอันประเสริฐซึ่ง
 เป็นอุณฺหิสฺสวฺชโย หรือเป็นผ้าประเจียดนั้นมีอยู่ในโลกนี้ คือประโยชน์เกื้อกูลแก่
 สัตว์ทั้งปวง ท่านจงถือเอาซึ่งธรรมะนั้นเถิด. ปรีวชฺเช ราชทณฺฺฑเ อมนุสฺเสหิ
 ปาวเก พยคฺเช นาเค วิเส ภูเต อกาลมรณฺเ ว — ก็จักพ้นจากราชทัณฑ์
 พึ่งพ้นจากการเบียดเบียนของมนุษย์ พ้นจากไฟ พ้นจากเสือ พ้นจากนาค

พ้นจากยาพิษ พ้นจากภุต พ้นจากความตาย อันไม่ประกอบด้วยกาล. สัพพสมมรณา มุตโต จเปตฺวา กาลมาริตํ - จะเป็นผู้พ้นจากความตายทั้งปวง เว้นแต่ความตายตามกาล หรือสมควรแก่กาล. ตสฺเสว อานุกาเวน โหตุ เทโว สุขี สทา - ด้วยอานุภาพแห่งธรรมะนั้นนั้นแหละ เทวดาจึงมีความสุขทุกเมื่อ. สุตฺถสึลล สมาทาย ฐมฺมสุจฺริตํ จเร - พึงสมาทานศีลให้หมดจด พึงประพฤติธรรมให้สุจริต ตสฺเสว อานุกาเวน โหตุ เทโว สุขี สทา. - ด้วยอานุภาพแห่งธรรมะนั้นนั้นแหละ เทวดาจึงเป็นผู้มีความสุขทุกเมื่อ ลิกฺขิตํ จินฺติตํ ปุชฺชชารณํ วาจานํ คุรุํ ปเรสํ เทสนํ สุตฺวา ตสฺส อายุํ ปวฺตฺตมตฺติ - ตี. - เพราะได้ฟังธรรมแล้ว เขียนไว้ คิดไว้ บูชาอยู่ ทรงจำไว้ บอกกล่าว แก่กัน และกันและมีความเคารพหนักแน่นในธรรมนั้น แล้วอายุของเขาย่อมเจริญดังนี้.

คาถาที่เรียกว่า *คาถาอุณหิสสวิชโย* มีอยู่เพียงเท่านั้น. สรุปรูปใจความแล้ว ก็ยกเอาธรรมะขึ้นมาเป็นอุณหิสสวิชโย หรือเป็นเครื่องต่อต้านความตายในที่นี้ และว่าเมื่อประพฤติธรรมะนั้นแล้วก็พ้นจากภัยทั้งหลาย ที่จะให้ตายดังนี้. ถือว่าพ้นจากความตายทั้งปวง; เว้นแต่ความตาย ที่สมควรแก่กาละ, และยังย้ำว่า *ต้องสมาทานศีลให้หมดจด ต้องประพฤติธรรมะให้สุจริต* และเมื่อได้ฟังธรรมะด้วยตนเองแล้ว *จะต้องเขียนไว้ จะต้องคิดอยู่ จะต้องรู้บูชา จะต้องทรงจำไว้ จะต้องบอกกล่าวสั่งสอน* แก่กันและกัน *และต้องมีความเคารพหนักแน่นในธรรมะนั้น* อายุจึงจะเจริญได้ตามต้องการ.

ถ้าจะสรุปเป็นหัวข้อใหญ่ๆ ก็มีอยู่ว่า ข้อความนี้รับรองว่า ธรรมะเท่านั้นจะเป็นผ้าประเจียด และจะพ้นจากความตายที่ยังไม่ถึงกาละ และจะ

สำเร็จได้เพราะ คนนั้น ถือศีลบริสุทธิ์ ประพฤติธรรมสุจริต และเมื่อได้ ฟัง
ธรรมแล้ว จะต้องปฏิบัติต่อธรรมะ นั้นด้วยการ จดจำไว้ ด้วยการ บูชา และ
ด้วยการ บอกกล่าวแก่ผู้อื่น ต่อ ๆ ไป.

นี่ถ้าจะ สรุปลงให้สั้นที่สุด เข้ามาอีกทีหนึ่ง ก็จะต้องกล่าวว่า ให้ประพฤติ
ธรรม, แล้วให้บอกกล่าวสั่งสอนธรรมะนั้นต่อ ๆ กันไป จึงจะมีความเจริญด้วย
อายุ.

ถ้าจะกล่าวให้ สั้นที่สุดยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีก ก็ต้องกล่าวว่า ให้ประพฤติ
ธรรมและสอนธรรมะ จึงจะเจริญด้วยอายุ.

เมื่อเป็นดังนี้ จึงเป็นอันกล่าวได้ว่า ข้อความในคถาอันนี้ ไม่ขัดกับ
หลักพระพุทธศาสนา แม้โดยหลักของมหาปเทศทั้ง ๔ ควรจะฟัง, ควรจะศึกษา
และสนใจ.

ข้อที่จะท้วงติงในที่นี้ก็มิได้อยู่หน่อหนึ่งว่า *ธรรมะนี้ป้องกันได้แต่ความ
ตายชนิดที่ไม่ใช่กาละ*; แต่ไม่สามารถจะป้องกันความตายที่ถึงกาละ. การ
กล่าวเช่นนี้ เราจะเห็นได้ว่าผู้กล่าวนั้นกล่าวในระดับต่ำ ระดับทั่วไป ที่ยังมี
ความตายที่น่ากลัว, แล้วก็ต่อสู้ความตายนั้นด้วยธรรมะ; แต่ในที่สุดก็ต้องตาย
ตามกาละ นี้*ไม่ใช่ธรรมะชั้นสูง*. ถ้าเป็นธรรมะชั้นสูงในพระพุทธศาสนาของ
พระพุทธเจ้าจริง ๆ ย่อมหมายถึงธรรมะที่ทำให้บุคคลผู้เข้าถึงแล้ว ไม่มีความตายเลย
โดยประการทั้งปวง.

ธรรมะที่เป็นหัวใจในพระพุทธศาสนา คือเรื่องสุญญตาก็ดี เรื่องอนัตตาก็ดี ผู้ใดเข้าถึงธรรมะนั้นแล้ว ย่อมอยู่เหนือความตาย, ย่อมพ้นจากความตาย ย่อมไม่มีความตายเลยโดยประการทั้งปวง; เพราะหมดความเป็นตัวเป็นตน, เป็นสัตว์เป็นบุคคล. เพราะไม่มีอุปาทานยึดมั่นสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนหรือของตน หรือเป็นสัตว์หรือเป็นบุคคล; ดังนั้น จึงไม่มีความตายเลยโดยประการทั้งปวง, และอยู่เหนือความตายโดยประการทั้งปวง. ดังนี้ เห็นได้ว่า ธรรมะแท้ที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานั้น เพิกถอนความตายออกไปได้โดยสิ้นเชิง; ไม่มีอะไรเหลือเป็นปัญหาสำหรับความตาย.

การกล่าวเช่นนั้นไม่ใช่เป็นการกล่าวเล่นสำนวน. มีพระบาลีพุทธภาษิตเป็นหลักฐานอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็เช่น *ปัญหาโมฆราชในสุดตนิบาต*. โมฆราชมาทูลถามปัญหาว่าทำอะไรจึงจะไม่พบบันกับความตาย? *พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสว่า สุญญโต โลกิ อเวกขสสุ โมฆราช สทา สโต. -* *ดูก่อนโมฆราช, จงเป็นผู้มีสติมองเห็นโลก โดยความเป็นของว่างทุกเมื่อเกิด เมื่อเห็นโลกอยู่โดยความเป็นอย่างนี้ ความตายก็ไม่มองเห็นท่าน, คือหาตัวท่านไม่พบ; อย่างนี้เป็นต้น.* ล้วนแต่เป็นหลักเกณฑ์ที่แสดงว่า ธรรมะในพุทธศาสนานั้น; เมื่อผู้ปฏิบัติปฏิบัติถึงได้จริงๆ แล้ว สามารถครอบงำความตายให้หมดอำนาจไป คือไม่มีความตายเหลืออยู่. และให้ทุกคนถือว่า นี่เป็นหลักพระพุทธศาสนาในขั้นที่เป็นสาระเป็น เนื้อแท้ของพุทธศาสนาโดยเฉพาะ คือ การทำให้อยู่เหนือความตายโดยประการทั้งปวง.

ส่วนการที่มีหลักแต่เพียงว่า *คนยังต้องตาย แล้วประวิงเวลาไว้* ด้วยการทำดีนั้น ควรจะถือว่าแม้ *ในศาสนาอื่น ๆ อีกหลายศาสนาก็มีสอน; จึงควรถือ*

กันว่า นี่เป็นหลักประพฤติ หรือหลักปฏิบัติในระดับต่ำหรือทั่วไป, *ยังไม่ใช้หัวใจของพระพุทธศาสนาโดยตรง.* ถ้าผู้แต่งคาถาอุณฺหิสสวิชัยนี้ มีความรู้ ธรรมะในพระพุทธศาสนา โดยสมบูรณ์แล้ว ก็น่าจะกล่าวถึงข้อนี้ด้วย คือข้อที่ ธรรมะสามารถทำให้บุคคลอยู่เหนือความตายโดยสิ้นเชิง; ไม่กล่าวเพียงครั้งเดียวว่าให้ประพฤติธรรมะ แล้วก็ประวิงความตายไว้ได้ จนกว่าจะถึงเวลาที่ต้องตายจริง ๆ เช่นนี้.

ด้วยเหตุผลอย่างนี้ เราจึงจัด คาถาอุณฺหิสสวิชัย อันศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านนั้นไว้ ว่าเป็นหลักธรรมะในระดับธรรมดาสามัญทั่วไปเท่านั้น ทำให้เป็นหลักสูงสุดในพระพุทธศาสนา, หรือเป็นตัวแท้ของพระพุทธศาสนาไม่. แต่เนื่องจากหลักเกณฑ์อันนี้ ไม่ผิดต่อหลักของพระพุทธศาสนา ในระดับทั่วไปนั่นเอง คือในระดับที่สอนให้ละชั่วและทำดี เราจึงยอมรับว่า เป็นหลักที่ควรสนใจ คือแม้จะใช้ปฏิบัติกัน ก็ไม่ควรจะถูกตำหนิติเตียน. แต่ให้รู้ไว้ว่าเป็นหลักปฏิบัติสำหรับคนในระดับหนึ่งซึ่งยังกลัวต่อความตาย มีความซื่อสัตย์ต่อความตาย เหมือนกับเทวดาองค์นั้น ที่กล่าวไว้ในเรื่องนั้น.

ที่นี้ จะได้วินิจฉัยกันถึงคำสำคัญคำหนึ่งในคาถานี้ คือคำว่า อุณฺหิสสวิชัย คำคำนี้ เข้าใจได้ยาก, เอาความหมายได้ยาก; แม้นักเรียนบาลีโดยทั่วไป ก็ไม่แน่ใจว่า ตนจะถือเอาความหมายของคำคำนี้ได้ถูกต้อง เพราะเป็นคำที่แปลกประหลาดนั่นเอง. แต่ถ้าจะนึกถึงเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า คาถาอุณฺหิสสวิชัยนี้ แต่งโดยบุคคล หรือโน้มนหรือโน้ที่ ในเวลาที่ภาษาบาลีไม่เจริญ จึงเป็นภาษาที่ประหลาด และคงจะมีความมุ่งหมายโดยเฉพาะตามความมุ่งหมายของผู้แต่งคาถานั่นเอง.

อาตมาจึง **สันนิษฐาน** ลงไปว่า **เขามุ่งหมายจะให้ถึงเครื่องรางอันศักดิ์สิทธิ์** อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่สามารถจะปะทะกับความตายได้. ดังนั้นจึง **แปลคำคำนี้** เสียว่า **ผ้าประเจียด**; เพราะคำว่า **ผ้าประเจียด** นั้น เมื่อสวมเข้าที่ศีรษะแล้ว ก็เพื่อเกิดความแน่ใจ แก่ผู้นั้นว่า เราจะเป็นผู้ชนะ จะเป็นผู้มีชัยชนะ; เป็นเครื่องรางป้องกันไม่ให้พ่ายแพ้, ไม่ให้พ่ายแพ้ แม้แก่ความตาย. ดังนั้นจึงเป็นผ้าประเจียดที่สูงที่สุด คือผ้าประเจียดที่จะต่อสู้กับความตาย, ไม่ใช่เพียงแต่จะชกต่อยต่อสู้กันในระหว่างคนด้วยกัน. แต่จะเป็นผ้าประเจียด ที่จะใช้ในการต่อสู้กันกับความตายโดยเฉพาะ. ความหมาย ก็ยังมีความหมายไป ตามความหมายของคำว่า “**ผ้าประเจียด**”; ให้เป็นอุปมา หรือเป็นสัญลักษณ์ ในทำนองของอุปมา ของสิ่งที่เรียกว่า “**ธรรม**”. เขาจึงได้แต่งให้ **พระพุทธเจ้าตรัสว่า** ธรรมะที่เป็นอุณหิสสวิชย คือเป็นเหมือนผ้าประเจียดอันสูงสุดนั้นมีอยู่.

ที่นี้ เราจะได้คิดกันต่อไปว่า **อุณหิสสวิชยนี้ มีไว้สำหรับใช้กันอย่างไร?** ผ้าประเจียดก็มีคาคอไว้ที่ศีรษะ; เมื่อเอาธรรมะเป็นผ้าประเจียด ก็ต้องเอาธรรมะคาคอไว้ที่ศีรษะ. คนที่ไม่มีปัญญา ก็ไม่รู้ว่าจะเอาธรรมะมาคาคอไว้ที่ศีรษะเหมือนผ้าประเจียดได้อย่างไร; เพราะธรรมะนั้นไม่เป็นชั้นเป็นอันเป็นดุนเป็นกัน เหมือนกับผ้าตามธรรมดา ที่จะเอามาลงเลขลงยัญญ์แล้ว แล้วพันไว้ที่ศีรษะ.

แต่ถ้าเขาเป็นผู้มีความรู้ในทางธรรม มีความรู้ในเรื่องทางจิตใจ. เขาก็พอจะเข้าใจได้ว่า ให้ธรรมเป็นเหมือน หรือว่าทำนองเดียวกัน กับผ้าประเจียด, คือ ให้เอามาไว้แก่นเออแก่ตัว, และให้เอามาไว้ใน ที่สูงสุด คือที่ศีรษะ;

หมายความว่า จะได้มีความเคารพหนักแน่น และใช้อย่างเป็นวัตถุสูงสุดที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ประเสริฐ กว่าสิ่งใดนั่นเอง.

ฉะนั้น ถ้าใครจะมีธรรมะเป็นผ้าประเจียด ก็มีทางที่จะทำได้ โดยหลักเกณฑ์อย่างนี้, แล้ว จะกันตายได้จริง. ถ้าเป็นธรรมะ ในชั้นธรรมดา สามัญทั่วไป คือ ไม่ประพฤตินิด, มีแต่ประพฤติก คือไม่ทำชั่ว มีแต่ทำดี แล้ว ก็จะไม่มีการเบียดเบียน, ไม่มีสิ่งใดเบียดเบียน, ไม่มีอันตรายใดใดมาเบียดเบียน, เขาก็จะมีอายุยืนยาวไปจนถึงอายุขัย คือตายตามกาละ ที่สังขารจะต้องแตกตาย ทำลายไป ตามธรรมชาติธรรมดา นี้ก็อย่างหนึ่ง; คือเป็นผ้าประเจียดในขนาดธรรมดา ป้องกันได้แต่ความตายที่ไม่ควรจะตาย; แต่ไม่อาจจะป้องกันความตายที่จะต้องตายตามกาละ.

แต่ที่นี้ถ้าหากว่าเป็น ผ้าประเจียดชั้นสูงสุด คือเป็นการนำเอาธรรมะชั้นสูงสุด ชั้นหัวใจของพุทธศาสนา มาเป็นผ้าประเจียดแล้ว ก็จะเป็นการป้องกันความตายได้โดยประการทั้งปวง. เพราะว่า ได้ทำบุคคลนั้นให้หมดไป ไม่เป็นที่ตั้งของความตาย, เป็นธรรมะที่ว่างจากตัวตน, เป็นธรรมชาติที่ว่างจากตัวตน จนไม่เป็นที่ตั้งของความตาย. นี้เรียกว่าผ้าประเจียดอีกชนิดหนึ่ง อีกชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นผ้าประเจียดสูงสุด.

ส่วน ผ้าประเจียดในคาถาอุณหิสสวิชัยนี้ จะเป็นผ้าประเจียดในชั้นไหน นั้น ท่านทั้งหลายลองศึกษา ดูเอาเอง, ลองพิจารณาดูเอาเอง. และข้อความก็ปรากฏชัดอยู่แล้วว่า ป้องกันแต่ความตายที่ยังไม่ใช้กาละ; ดังนั้น จึงเป็นผ้าประเจียดในชั้นธรรมดา. ให้เข้าใจกันอย่างนี้.

แต่การที่ผู้รับทำพิธีนี้ หรือผู้ประกอบพิธีให้ ไม่อธิบายให้คนอื่นทั้งหลาย เข้าใจความจริง; เขาก็เลยไปเข้าใจเอาว่า กันตายได้สิ้นเชิง, โดยลำพังเพียง แต่สวดร้องคาถานี้. อย่างนี้เป็นที่น่าเวทนาสงสารอย่างยิ่ง ทั้งผู้ประกอบพิธี และผู้ถูกกระทำในพิธีนั้น, เป็นความมงงาย ด้วยกันหมด เพราะถือว่าสวดคาถา นี้แล้วกันตายได้. ส่วนในตัวคาถาเองนั้น บอกอยู่ชัดแล้วว่า ต้องประพฤติ ธรรม ต้องสมาทานศีลให้บริสุทธิ์ และต้องประพฤติธรรมให้สุจริต ดังนั้น เขาจะต้องเข้าใจเรื่องการสมาทานศีลให้บริสุทธิ์.

คนทั่วไปสมาทานศีลไม่บริสุทธิ์ เพราะทำเอาด้วยอุปาทาน ทำด้วยความ ยึดมั่นถือมั่น ตามขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นพิธีรีตอง : รับศีลก็ไม่รู้ว่าอะไร; รับแล้วก็แล้วกันไป ถือว่ามีศีลเต็มที่แล้ว; อย่างนี้จะเรียกว่า สมาทานศีลโดย บริสุทธิ์ ไม่ได้. เขาจะต้องรู้เรื่องศีล เรื่องความหมายของศีล ทุกๆ อย่างที่ เกี่ยวกับศีล, แล้ว ประพฤติปฏิบัติให้ตนมีความสงบราบรื่นทางกาย ทางวาจา จริงๆ นี้จึงจะเรียกว่ามีศีล.

ที่ว่า *ประพฤติธรรมะให้สุจริต* นั้น ก็คล้ายๆ กัน, คือว่า *คนโดยมาก ประพฤติธรรมะคดโกง ประพฤติธรรมะ เพื่อจะให้ได้อะไรแก่ตัวเอง เป็นลาภ เป็นผล เป็นชั้นเป็นอันขึ้นมา อย่างนี้มากกว่า; ไม่ใช่ประพฤติธรรมะเพื่อ ธรรมะ หรือตามความมุ่งหมายของธรรมะ คือเพื่อจะดับความยึดมั่นถือมั่น. หรือเพื่อให้หมดความโลภ ความโกรธ ความหลง.*

คนประพฤติธรรมะไม่สุจริต ฟังดูน่าขัน หรือไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะใคร ๆ ก็มักจะคิดหรือถือว่า ธรรมะนั้นเป็นของสุจริตอยู่ในตัวเองแล้ว; **ทำไมจะต้องประพฤติธรรมะให้สุจริตอีกเล่า?**

ข้อนี้^{๕๔}ก็เนื่องมาจาก คนส่วนมาก ไปยึดถือเอาธรรมะผิดจากธรรมะ, หรือผิดตัวธรรมะ, เป็นธรรมะยึดมั่นถือมั่น^{๕๕}ทั้งนั้น; จึงประพฤติธรรม ด้วย ความโลภ ประพฤติธรรม ด้วยตณหา, ด้วยการอยากจะได้^{๕๖}นั้นนี้ เพราะถือว่า ประพฤติธรรม แล้วจะเป็นคนมีโชคดี; อย่างนี้เรียกว่าประพฤติธรรม อย่าง หน้าไหว้หลังหลอกต่อธรรมะนั้นเอง, เป็นธรรมะที่ต่ำเกินไป สำหรับเด็ก ๆ มาก กว่า จึงไม่ถือว่าประพฤติธรรมะสุจริต.

ประพฤติธรรมะที่สุจริต^{๕๗}นั้น เป็นผู้เห็นประโยชน์ หรืออานิสงส์ ของธรรมะว่า จะกำจัดเสียซึ่งอุปาทาน คือ ความยึดมั่นในตัวตนหรือของตน, ให้เกิดความสะอาด สว่าง สงบ ชื่นแก่จิตใจ ไม่มีความทุกข์เลยโดยประการ หนึ่ง^{๕๘}ปวง. อย่างนี้เรียกว่า ประพฤติธรรมะสุจริต.

เมื่อ **การรักษาศีลให้บริสุทธิ์** และ **ประพฤติธรรมะให้สุจริต** มีอยู่ใน **กาถาอุณหิสสวิชัย** นั้นแล้ว ก็เป็นอันว่าจะไปโทษกาถานั้นไม่ได้, จะไปโทษใคร ก็ไม่ได้; นอกจากโทษความโง่หรือ **ความมมงาย**ของ^{๕๙}ตัวเอง ที่ไปคิดเอาว่า **ห้อง** **กาถานั้นแล้ว ก็จักกันความตายได้**, หรือแม้แต่จะถือว่า รักษาศีลตามประเพณี ประพฤติธรรมะตามประเพณี แล้วก็จะกันความตายได้. ^{๖๐}นี้แหละคือข้อที่น่า เวทนาสงสาร เกี่ยวกับการประพฤติกรรม^{๖๑}ทำกันอยู่ในเวลานี้ เนื่องด้วยการต่ออายุ

ด้วยคาถาอุณห์สวทวิชัย. ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งอกตั้งใจ พิจารณาดูให้ดี ๆ แล้ว พยายามกระทำกันให้ถูกต้องเสียใหม่ ในเมื่อมีความประสงค์จะต่ออายุ.

นี่ก็เป็นอันว่าได้กล่าวมายืดยาวพอสมควรแล้ว ว่าการทำบุญต่ออายุ นั้นมีความหมายอย่างไร ที่นี้จะได้กล่าวถึงการทำบุญล้อเลียนอายุตามความมุ่งหมาย ของอาตมาต่อไป.

.....

ความหมายในการทำบุญล้ออายุ.

ที่ว่า ทำบุญล้ออายุ นี้ ก็ด้วยคิดว่า เมื่อการมีชีวิตอยู่นี้ เป็นการต้อง ทนแล้ว; จะอยู่กันทำไม่กันตั้ง ๖๐ ปีเช่นนี้? เพราะฉะนั้นจึงอยากจะมี ความ คิดอย่างอื่น, มีการกระทำอย่างอื่นในการทำบุญเกี่ยวกับอายุ. ความคิดจึงเกิด ขึ้น ไปในทางที่จะล้อเลียนอายุเล่นสนุกๆ ดีกว่าที่จะไปหลอเลียงมัน, หรือ ปรนนิบัติ บำรุงบำเรอปรนเปรอมัน ให้ยืดยาวออกไป.

ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า ถ้าจะ **ทำบุญล้ออายุ** ดูเล่นบ้าง แล้วจะต้องทำ อย่างไร? จึงคิดนึกถึงเรื่องการกระทำ ที่จะเป็นการประชดประชันอายุ ดูเล่น บ้าง ให้สมกับที่ว่า การเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารนี้ ไม่ใช่สิ่งที่น่าปรารถนา น่าเสนาหา แต่ประการใดเลย; เป็นเรื่องน่าสมเพชมากกว่า, แล้วเราจะมาต่อ อายุเพื่อความยืดยาวในวัฏฏสงสารนี้ มันไม่ถูก. เราควรกระทำ ชนิดที่เป็น การหยุดวัฏฏสงสาร เสียมากกว่า; เพราะฉะนั้น จึงคิดไปในทางที่จะต่อสู้กับ อายุ หรือควบคุมอายุ, หรือเอาชนะอายุให้ได้มากกว่า.

ในขณะที่นักหาวิธี ที่จะล้ออายุดูเล่นนี้ มีความคิดเกิดขึ้นว่า; ถ้าอย่างไรลองอดข้าวดูสักวันหนึ่ง คงจะเข้รูปกันดี, และถ้าใครจะมาร่วมทำบุญอายุกับเรา ก็ควรจะเป็นผู้อดข้าวด้วยเหมือนกัน. เพราะฉะนั้น ถ้าจะนิมนต์ภิกษุมาทำบุญอายุในวันนี้ ก็ควรจะนิมนต์มาให้อดข้าวเสียวันหนึ่ง, แล้วจะสวดมนต์สวดพรกันไปตามเรื่องก็ได้. แต่แล้วในที่สุด ก็ไม่รู้ว่าจะไปนิมนต์ใครที่ไหนมาเพื่ออดข้าวกันสักวัน, และล้อเลียนอายุกันเล่นสักวัน.

เพราะว่าในการทำบุญอายุนี้ เขามีการเลี้ยงดูกันอย่างเอิกเกริก, ถวายอาหารบิณฑบาตกัน อย่างเอิกเกริกยิ่งกว่าครั้งใดหมด, แล้วก็มีการถวายไทยทาน อย่างน้อยอย่างนี้ อีกมากมาย. ส่วนการนิมนต์มาให้อดข้าว ล้อเลียนอายุกันเล่นนี้ หากพระไม่ได้ หรือคงจะหาพระไม่ได้ และไม่กล้าเอ่ยปากนิมนต์; จึงได้แต่พูดเปรยๆ ออกไปว่า ถ้าใครจะมาด้วยความสมัครใจในการทำบุญอายุกันในวันนี้แล้ว ก็ขอให้อดข้าวสักวันหนึ่ง เพื่อร่วมกันในพิธีนี้.

และยังได้ส่งข่าวไปถึงมิตรสหายเพื่อนฝูง ที่สนิทสนมคุ้นเคยกันบางคน ว่า วันที่ ๒๗ พฤษภาคมนี้ จะทำบุญล้ออายุ; ถ้าใครอยากจะร่วม ก็ขอให้อดข้าว อดอาหารสักวันหนึ่ง. ประหยัดค่าอาหารได้เท่าไรในวันนี้ ให้เอาไปส่งการกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามพอใจ. เพื่อนฝูงคนใดจะสมัครทำบ้าง ก็ยังไม่ทราบ; ไม่รู้ว่าเขาจะเห็นดีด้วย, และเขาจะเอาอย่างไรหรือไม่ในข้อนี้ ก็เป็นเรื่องที่ควรจะรอดูกันไว้ก่อน หรือค่อยทราบกันทีหลัง.

ที่นี้ จะได้มาพิจารณาดูกันอีกที ถึงการกระทำที่เรียกว่า อดข้าวและชวนเพื่อนอดข้าววันหนึ่งนี้ มันจะมีอะไรที่น่าคิด น่าสนใจ กันบ้าง; โดยความ

มุ่งหมายส่วนใหญ่ก็อยู่ที่ว่า อยากจะล้ออายุเล่นดังที่กล่าวแล้ว. ที่ล้อด้วยการ
อดข้าวเสียสักวันหนึ่งนี้ มันมีเหตุผลอย่างไร?

ความคิดวิงถอยหลังเตลิดเปิดเปิงไปถึง *เมื่อวันแรกแรกคลอด*, เมื่อตอน
เช้าวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ เป็นเวลา ๖๐ ปี บริบูรณ์มาแล้วนั้น;
ก็มองเห็นว่าในวันนั้นไม่ได้กินอะไรเลย, และจิตใจก็ว่างดี ตามประสาของเด็ก
แรกคลอด. คิดดูอีกทีว่า *วันนั้นไม่ได้กินอะไรเลย* ในวันที่คลอดนั้น, และก็มี
จิตใจว่างดี ตามประสาของเด็กแรกคลอด. พุทให้ซัดลงไปก็ว่า ในวันที่เราเกิด
ออกมานั้น เราไม่ได้กินอะไรเลย และเรามีจิตใจว่างดี.

ฉะนั้น ถ้าเราจะทำบุญเป็นที่ระลึกแก่การเกิด, หรือทำบุญวันเกิดแล้ว;
เราก็ควรจะไม่กินอาหารเหมือนกับวันนั้น และมีจิตใจว่างดี เหมือนกับวันนั้น.
ในวันนั้นเขาให้เด็ก ๆ กินอะไรบ้าง? ได้ยินว่าเขาให้กินน้ำนิดหน่อย, หรือบางที
ก็เจอนาฝงนิดหน่อย.

ดังนั้น ในวันนั้นที่เราจะทำบุญเป็นที่ระลึกวันเกิดเช่นนั้น เราก็ไม่ควรจะ
กินอะไรมากกว่าน้ำ หรือน้ำปานะนิดหน่อยนั่นเอง; ก็เป็นเรื่องที่มีเหตุผลดีอยู่
แล้ว ไม่ควรที่ใครจะมาคัดค้านว่า เป็นเรื่องอุตริบ่าบอ อะไรทำนองนั้น.
เพราะเราทำเหมือนกับวันแรกที่เราเกิดมา คือไม่กินอาหาร และมีจิตใจว่างดี,
ถ้าจะกินอะไรบ้างก็คือน้ำ ดังที่กล่าวแล้ว.

เมื่อเป็นดังนี้ ก็มีความแน่ใจว่า ในการอดข้าวเอง และชวนให้เพื่อนกันอดข้าวในวัน อันเป็นที่ระลึกแก่วันเกิดเช่นนี้ ด้วยการทำอย่างนี้ เป็นการมีเหตุผล ใครจะว่าอุทริบายอย่างไร เราก็ไม่รู้สึกรู้สียง และจะฝากคืนกลับไปให้แก่คนที่ว่า ให้ไปคิดว่าใครเป็นคนบายอกันแน่.

กิจควรทำในวันล้ออายุ.

ที่นี้ ในระหว่างที่จะใช้เวลาให้หมดไป วันหนึ่งคืนหนึ่งในวันนั้นนั้น เราจะทำอะไรกันดี? ในที่สุดก็มองเห็นว่า ทำอะไรๆ ที่เนื่องกับธรรมะนั้นแหละดี; ก็ได้กล่าวมาแล้ว ในคาถาอุณฺหิสสวิชัยว่า ธรรมะนั้นกันตายได้ไม่ว่าจะเป็นการตายชนิดไหน. เพราะฉะนั้น ในวันล้ออายุนี้ เรามาทำอะไรๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมะกันดีกว่า; เช่นคุณธรรมะ สันทนาธรรมะ หรือฟังธรรมะ กันทั้งวันทั้งคืน ก็ยังเป็นการดีกว่าทำอย่างอื่นหมด กินธรรมะเป็นอาหาร ถ้าหิวขึ้นมา ก็ยังจะดีกว่า.

ถ้าเหนื่อยนักอ่อนเพลียนัก คุยกันไม่ได้ เราก็นั่งพักเสีก็ก็ได้, นั่งสมาธิสลบกันไปบ้างก็ได้, ก็จะเป็นการป้องกันความเหน้อยหรือความอ่อนเพลียได้; สามารถคุยธรรมะกันได้ตลอดวัน. ดังนั้น เราจึงไม่กลัวในการที่จะตั้งใจว่า ตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่งนี้ จะสนทนาธรรม หรือจะฟังธรรม หรือจะแสดงธรรม กันตลอดไป เพราะว่าเราสามารถปรับปรุงสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปได้ตามความมุ่งหมายอันนี้.

ที่นี้ ปัญหามันอยู่ที่ว่า ถ้าเราจะคุยธรรมะ พิจารณาธรรมะ สนทนาธรรมะ กันในวันนั้นนั้นจะต้องเป็นธรรมะเรื่องอะไรดี? คิดดูแล้ว เห็นว่าจะต้องเป็นการ พิจารณาธรรมะในด้านลึก, ในด้านที่ลึกซึ่งกว่าวันธรรมดาสามัญทั่วไป; เพราะเราต้องการจะเอาธรรมะในวันนั้น ในชั้นที่ถึงขนาดที่จะกันความตายได้, หรือ ล้อเลียนความตายได้, หรืออยู่เหนือความตายโดยประการทั้งปวง. เพราะฉะนั้น จะต้องพิจารณาธรรมะกันในด้านลึก; พิจารณาชีวิตในด้านลึก จนถึงกับมองเห็นสภาพของธรรมะที่ไม่มีอายุ.

ท่านจำไว้ให้ดีกว่า ธรรมะหรือ สภาวธรรมชนิดที่ไม่มีอายุ ไม่มีอยู่ และไม่มีตาย ไม่มีเกิด ไม่มีดับ; สภาวธรรมชนิดนั้น ไม่มีอายุ. เราจะ ต้องมีความรู้ความเข้าใจแจ่มแจ้งในสภาวธรรมชนิดนั้นกันบ้าง; โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือในวันนั้น เพราะฉะนั้น เราจะต้องใช้เวลาในวันนั้นพิจารณาธรรมะชนิด นั้น ซึ่งจะได้กระทำกันในโอกาสต่อไป.

ข้อแรกนี้ อยากจะให้สนใจกัน ในเรื่องการอดอาหาร กันเสียบ้าง เป็นครั้งเป็นคราว นั้นมากกว่า. ที่คิดไปอย่างนี้ก็เพราะมองเห็นว่า คนโดยมาก สมัยนี้ กินมากเกินไป; เป็นห่วงแต่เรื่องกินมากเกินไป, กินจุบกินจิบมากเกินไป, เห็นเรื่องกินเป็นเรื่องสำคัญกว่าอย่างอื่น. พอไม่ให้กินตามที่ต้องการแล้ว ก็เกิดโมโหโทโส เกิดเรื่องเกิดราว มีความรู้สึกลักษณะนี้มากเกินไปแล้ว ก็เรียกว่ามีความตกต่ำในทางจิตใจ, และจะต่ำกว่าสัตว์เดรัจฉานไปเสียอีก.

เพราะว่าถ้ามองดู *สัตว์เดรัจฉาน* แล้ว จะเห็นได้ชัด ๆ ที่เดียว ว่ามัน *ไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องกิน* มากมายเหมือนมนุษย์; แม้บางครั้งว่ามันจะไม่ได้กิน

ไม่ค่อยจะมีอะไรกิน มันก็ยังคงเป็นปกติ, ไม่กระสับกระส่ายมากเหมือนมนุษย์, ไม่เกิดโมโหโทโสเหมือนมนุษย์. และสัตว์บางชนิด บางวันไม่ได้กินอาหารเลย; มันไม่ตั้งใจจะกินเสียเลยก็มี, แล้วมันก็ยังปกติอยู่.

ถ้าคนไม่ได้กินสักวันเดียว เกิดโมโหโทโส, เป็นยักษ์เป็นมาร ขึ้นมา; มันก็เร็วกว่าสัตว์เดรัจฉานชนิดนั้นโดยแน่นอน. นี่ก็ถึงตัวเอง ในลักษณะอย่างนั้นแล้ว ก็เกิดความสลตสังเวช จึงได้คิดมาในเรื่องที่ว่า เราจะลองปรับปรุงกันดู ทดสอบกันดู ขวนขวายกันดูใหม่ในเรื่องเกี่ยวกับอาหาร.

ถ้าเรานี้ก็ไปถึง *สัตว์เดรัจฉาน* อีกพวกหนึ่ง ซึ่ง *บางคราวก็จำศีล* คือ *ไม่กินอาหาร* ไม่ไปไหนมาไหนเป็นวัน ๆ ก็มี, เป็นอาทิตย์ ๆ ก็มี, เป็นเดือน ๆ ก็มี; เช่น *กบจำศีล* *งูจำศีล* เป็นบางระยะเป็นบางเวลาอย่างนั้น ก็เห็น ๆ กันอยู่. และสัตว์เหล่านี้ก็ยังทำได้ทั้งที่เป็นสัตว์เดรัจฉาน; แต่คนทำไม่ได้; อย่างนี้จะเรียกว่าคนดีกว่าสัตว์เดรัจฉานได้อย่างไร. การอดข้าวเพียงวันเดียวมันเป็นเรื่องเล็กน้อยเหลือเกิน; เมื่อนำไปเปรียบกับการไม่กินอาหารเลยเป็นหลาย ๆ วัน หลาย ๆ สัปดาห์ หรือ หลาย ๆ เดือน เป็นต้น.

เมื่อรำพึงถึงเรื่องนี้ ก็ยังเห็นความจำเป็นมากขึ้น ในการที่เราจะปรับปรุงความเข้าใจกันเสียบ้าง ในเรื่องเกี่ยวกับการอดอาหารวันหนึ่ง ตามคราวตามโอกาส. อานิสงส์เล็ก ๆ น้อย ๆ : เช่นที่จะลดความอ้วนได้ เพราะการอดอาหารเป็นต้นนี้ จะไม่พูดถึงก็ได้. ถ้าจะเอามาพูดถึง มันก็เป็นเรื่องที่มีประโยชน์ไม่น้อยเหมือนกัน; แต่ไม่ได้เกี่ยวกับธรรมะ, ไม่เกี่ยวกับวินัยของพุทธบริษัทเรา, เราจะพูดกันแต่ที่เกี่ยวกับธรรมะ หรือวินัยของพุทธบริษัทเรากันเสียก่อน.

พุทธบริษัทมีข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการอดอาหาร.

สิ่งแรก ที่อยากให้เราทราบเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือว่า เราถือศีลอุโบสถ; พวกที่เป็นฆราวาส เป็นอุบาสกอุบาสิกา พิจารณาปัจจุเวกขณะอุโบสถว่า ยาวชั่ววิ
อรหนโตะ เอกภตติกา เป็นต้น ซึ่งมีใจความว่า ตลอดชีวิตของพระอรหันต์ ท่าน
มีภักตฺตหนเดียว คือ มีอาหารหนเดียวต่อวัน; แม้เราในวันนี้, ในวันหนึ่งคืนหนึ่ง
ก็จะเป็นผู้มีอาหารหนเดียว. พิจารณาปัจจุเวกขณะองค์อุโบสถกัณฑ์ตั้งนี้อยู่ท่ว ๆ ไป;
แต่แล้วก็ไม่ได้กินอาหารหนเดียว กินทั้งเช้า กินทั้งเพล ก็ผิดจากคำปัจจุเวกขณะ
และคำยืนยันหรือคำปฏิญญา, เป็นการโกหกตัวเองสด ๆ ร้อน ๆ ในขณะนั้น
นั่นเอง.

นี่เพราะเหตุใด? นี่เพราะเหตุเห็นแก่กินกินไป. จดเว้นการกิน
อาหารเพลไม่ได้; รู้สึกเหมือนจะตาย ถ้าไม่ได้กินอาหารเพล เลยต้องโกหก
ตัวเองสด ๆ ร้อน ๆ อย่างซึ่งหน้าไปเช่นนั้น. เพราะว่า เอกภตฺตโก นั้น มีใจ
ความว่า มีภักตฺตหนเดียวในวันหนึ่ง; จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นอีกไม่ได้.

ที่นี้ มันก็ร้อนถึงพวกอาจารย์บางพวก ที่สมัครเข้าข้างพวกที่เห็นแก่
กิน; เพราะตัวเองก็เห็นแก่กินอยู่เหมือนกัน, เพราะว่าอาจารย์ที่เป็นพระนั้น
ก็ฉันเพลอยู่ ึ่งเช้า ึ่งเพล; แล้วจะมาบอกอุบาสก อุบาสิกา ให้งดฉันเพล
ฉันแต่เช้า อย่างนั้นมันก็ทำไม่ได้. เขาก็เลยหาทางอธิบายกันเสียใหม่ว่า คำว่า
เอกภตฺตโก หรือ เอกภตฺติกา นั้น ฉันเพลก็ได้.

คนที่ฉันเพลอีกมือหนึ่ง ก็ยังเชื่อว่า *เอกภตฺติโก* หรือ *เอกภตฺติกา* อยู่นั่นเอง. อย่าต้องตกใจเลย ฉันเพลก็ได้; แล้วก็บัจจเวกขณฺ์อุปโสถว่า *เอกภตฺติโก* หรือ *เอกภตฺติกา* ไปได้ตามเดิม. คำอธิบายของเขามีเหตุผล ฟันเฟือ ชับช้อน ยุ่งยากเข้าใจไม่ได้; เพราะเป็นคำอธิบาย ที่โกหกหลอกลวง ึ่งตัวเองและผู้อื่น.

เราเลยไม่สนใจจะจำไว้ว่า อธิบายอย่างไร เพราะไม่เห็นด้วยกับการ อธิบายอย่างนั้น, หรือเจตนาเช่นนั้นเสียตั้งแต่ที่แรกแล้ว; เลยมาสลดสังเวชใจ ว่าอุบาสกอุบาสิกา บางคนต้องบัจจเวกขณฺ์อุปโสถอย่างโกหกสด ๆ ร้อน ๆ ซึ่งหน้า. พวกอาจารย์จะประจบอุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้น ก็โกหกตัวเองสด ๆ ร้อน ๆ ช่วยหา คำอธิบายให้ใหม่, จนเป็นว่าฉันเพลด้วย ก็ยังเชื่อ*เอกภตฺติโก* อยู่นั่นเอง อย่างนี้. โทษทั้งหมดนี้ หรือความเลวทรามทั้งหมดนี้ มันเกิดมาจากการเห็นแก่กิน, เห็น แก่ปากเห็นแก่ท้อง, จึงรักษาอะไร ให้เป็นไปตามระเบียบตามวินัยไม่ได้; เป็นที่น่าสลดสังเวชมากน้อยอย่างไร. ท่านทั้งหลายลองเอาไปคิดดู.

เปรียบเทียบการอดอาหารของพุทธบริษัทกับพวกอื่น.

แต่สิ่งที่อยากจะให้คิดดูกันอย่างยั้งนั้น เดินไปไกลอีกแนวหนึ่ง ขอให้ ตั้งใจฟังให้ดี. คือมีเรื่องที่ต้องการจะเล่าให้ฟังเสียเลยในที่นี้ว่า พุทธศาสนาเรามี คู่แข่งขันมาตั้งแต่ตั้งแต่เดิม คือ ศาสนานิกครนฺ์, ซึ่งเรียกโดยภาษาบาลีว่า *นิกคณฺุ* แต่เรียกกันเดี๋ยวนี้นี้ โดยทั่วไปว่า *ขินะ* หรือ *ศาสนาขินะ*. ชาวบ้านได้ยินพูดถึง

ศาสนาเดิยรถีย์ นิครนถ์ กัณอยู่เป็นปกติ; แต่แล้วก็ไม่รู้ว่าอะไร, หรือหมายถึงอะไร, เพราะไม่สนใจนั่นเอง. ผู้ที่สนใจจริง ๆ และมีปัญญาที่จะสนใจแล้ว ย่อมพบได้จากเรื่องราวทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเรา หรือจากพระไตรปิฎก ว่า *ลัทธิ* ที่เรียกว่า *นิครนถ์* นั้น เป็นคู่แข่งกันมากับ*พุทธศาสนา* ตั้งแต่ต้นจนปลาย *จนกระทั่งบัดนี้* คือ ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ามา จนกระทั่งถึงทุกวันนี้.

เราได้ยินคำว่า *เดิยรถีย์ นิครนถ์*, ความโง่ของตน ทำให้ *เข้าใจผิด* ถ้าเรียกว่า *เดิยรถีย์แล้ว* ก็เป็น*มิจฉาทิฏฐิ*ไปทั้งนั้น. นี่แหละคือ ความเข้าใจผิด เพราะเรียนมาผิด ศึกษามาผิด ฟังมาผิด สอนกันมาผิด, จนถือว่า คำว่า *เดิยรถีย์* นั้น เป็นคำต่ำพวกอื่น ไม่ใช่พวกเรา. ถ้าใครเคยเข้าใจไปอย่างนี้ ก็เข้าใจกันเสียใหม่ให้ถูกต้องว่า คำว่า *เดิยรถีย์* นั้น เป็น*คำกลาง ๆ ไม่หมายถึงพวกไหน* ซึ่งถ้าหมายก็ *หมายได้ทั้งเขา ทั้งเรา* หรือ *ทุก ๆ พวก*.

เพราะคำว่า *เดิยรถีย์* นั้น แปลว่า *ลัทธิ*; ถ้าอยากรู้ อยากรู้อยากเข้าใจ ชัดลงไปก็เข้าใจต่อไปว่า คำว่า *เดิยรถีย์* หรือ *ติตถิยะ* นั้น แปลว่า *ลัทธิ* ซึ่งเป็นเหมือนท่าจอดเรือ. คำว่า *ติตถะ* แปลว่า *ท่าจอดเรือ* คำว่า *ติตถิยะ* แปลว่า *เหมือนกับท่าจอดเรือ*. คำว่า *ติตถิยะ* มาเป็น *ภาษาไทย* ว่า *เดิยรถีย์*; ฉะนั้น คำว่า *เดิยรถีย์* นั้น ไม่ได้หมายความว่า เป็นพวกเลว พวกมิจฉาทิฏฐิอะไร. คำว่า *เดิยรถีย์* แปลว่า *ลัทธิเป็นเหมือนท่าจอดเรือ*; เพราะว่าเป็นเหมือนกับจุด ที่คนทั้งหลายที่เขาเลือกแล้ว. เขาพอใจจะมาจอดด้วย, จะมาติดต่อดด้วย, จะมาพึ่งพาอาศัยด้วย.

ดังนั้น แม้พุทธศาสนาของเรา ก็เป็นเดียรถียอย่างหนึ่ง ด้วยเหมือนกัน. เมื่อพระพุทธเจ้าจะตรัสกล่าวถึงพวกอื่น ก็ทรงเติมคำว่า อื่น เข้าไปข้างหน้าคำว่า เดียรถีย์, จึงเป็น อัญญเดียรถีย์. คำว่า อัญญเดียรถีย์ หมายถึง ลัทธิอื่นพวกอื่นนอกจากพุทธศาสนา. ส่วนในธรรมวินัยนี้ เราถือเป็นลัทธิของเรา จึงไม่ต้องเรียกว่า เดียรถีย์ ก็ได้; แต่ที่แท้ก็เป็นเดียรถีย์อันหนึ่ง คือ เป็นลัทธิอันหนึ่ง.

ดังนั้น ควรจะเลิกเข้าใจ คำว่า เดียรถีย์ นี้ ว่าเป็นคำด่ากันเสียที่. ตัวเองก็เป็นเดียรถีย์เหมือนกัน; ต่อเมื่อเป็นเดียรถีย์ถูก ก็สำเร็จประโยชน์, ถ้าเป็นเดียรถีย์ผิด จึงจะเป็นเรื่องผิด, และเป็นเรื่องควรจะทำหิตเตย.

สำหรับพวก เดียรถีย์นิครนถ์ นั้น ก็มีความหมายว่า เขาเป็นลัทธินิครนถ์. นิครนถ์ นั้นแปลว่า ไม่มีพันธะ คือ ไม่มีเครื่องผูกพัน; ฟังตามชื่อของเขาก็ประเสริฐอยู่แล้ว. ถ้าเราสมัครจะเรียกพวกเราเองว่า ลัทธิพุทธะ, หรือ พุทธศาสนา ก็แปลว่า ผู้รู้ เป็นลัทธิของผู้รู้. ส่วน ลัทธิเดียรถีย์นิครนถ์ นั้น หมายถึง พวกที่ไม่มีพันธะ; ฟังดูแล้ว น่าชื่นใจ, น่าเอาใจใส่อย่างยิ่ง; เพราะว่า เป็นผู้พ้นแล้วจากพันธะ.

ถ้าพูดต่อไปอีกในลักษณะอย่างนี้ อาจารย์บางพวกก็จะจัดเอาตัวไว้ในฐานะเป็นมิชฌาทิปฏิ เพราะไปนิยมยกย่องเดียรถีย์นิครนถ์. ฉะนั้น เลิกพูดในแง่; แต่จะพูดกันในข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ ว่า เรามิความประพฤติปฏิบัติ

ที่เป็นการแข่งขันกันมาอย่างไร. จะพูดให้กว้างไปนักก็ไม่มีเวลามากพอ จึงต้องสรุปพูดแต่ใจความสั้น ๆ พร้อมกันไปทั้งบรรพชิตและทั้งฆราวาส, คือให้ทุกคนรู้ไว้ว่า :-

เมื่อถึงวันอุโบสถ ก็มีขนบธรรมเนียม ที่บริษัทแห่งศาสนานั้น ๆ จะต้องไปถืออุโบสถ; พวกที่เป็นพุทธ ก็ถืออุโบสถ, เหมือนอย่างที่มีธรรมเนียมประเพณี ถือกันอยู่ในพุทธบริษัท, ที่เรารู้กันอยู่แล้ว. สาวกของเดียรถีย์ นิกรนต์ หรืออุบาสกอุบาสิกาของ *เดียรถีย์นิกรนต์* ก็ถืออุโบสถ, ถือสิกขาบทตามที่ระบุไว้. และที่แปลกอย่างยิ่ง ก็คือว่า ในวันอุโบสถนั้น ต้องงดเว้นจากการกินอาหารโดยสิ้นเชิง; จึงเป็นอันว่าในวันอุโบสถนั้น พวกสาวกอุบาสกอุบาสิกาของนิกรนต์ไม่กินอาหารอะไร. ส่วนพุทธบริษัท อุบาสกอุบาสิกานั้น กินอาหารมือหนึ่ง ตามคำที่เรียกว่า เอกภตติโก.

เราลองเปรียบเทียบกันดูว่า พวกหนึ่งไม่กินเลย, พวกหนึ่งกินหนึ่งมือ มันต่างกันอย่างไรเสียทีหนึ่งก่อน. แล้วเราจะพบว่าการอดอาหารเพียงวันหนึ่งนั้น ไม่มีความหมายอะไรสำหรับอุบาสกอุบาสิกาที่เป็นนิกรนต์; แต่มันมีความหมายมาก สำหรับอุบาสกอุบาสิกาที่เป็นพุทธบริษัท, และมากเกินไปจนถึงกับแคะเบียด ให้เป็นว่ากินอาหารเพลด้วยก็ยังคงเป็นเอกภตติโก ดังนี้.

นี่แหละคือข้อที่จะต้องสนใจ ว่ามัน เป็นความอ่อนแอ หรือ เป็นความเสื่อมเสีย ของพุทธบริษัทเราอย่างไร? ถูกแล้ว, ถ้าเราจะถือว่า ไม่กินอาหารเลยนั้น มันมากเกินไป เป็นอติตกิณณญายก; ไม่ใช่ทางสายกลางของพุทธศาสนา.

เรากินแต่หนเดียว เป็นทางสายกลาง ดิอยู่แล้ว; แต่ทำไมจะต้องไปเพิ่ม ให้มันหย่อนลงไป เป็นกามสุขัลลิกานุโยค คือกินอีกมือหนึ่งหรือสองมือ สามมือก็ได้, ให้มันก่อนเพลก็แล้วกัน แล้วก็เรียกว่า เอกภัตติโก ดังนี้.

การที่เราเถลไถลเช่นนี้ หรือกระวนกระวาย เพราะไม่ได้กินอาหารหลายมื้อนี้ มันเป็นเพราะเรายึดมั่นถือมั่น ในเรื่องที่ว่า อดอาหารเสียเลยนั้นมันเป็นเรื่องมากเกินไป. ดังนั้น เราควรจะเคยอดอาหารกันเสียบ้าง ถ้ามันเป็นเหตุผล ที่จะช่วยให้เรามีความเข้มแข็งมากขึ้น; เราก็จะได้มีความเข้มแข็งไม่แพ้พวกเดียรถีย์นิครนถ์. นี่แหละคือ เหตุผลที่จะต้องนึกกันให้มากในเรื่องนี้.

ไหน ๆ ก็ได้อ่านมาแล้ว ก็จะกล่าวต่อไปให้สั้นเชิง เพื่อความเข้าใจในคู่แข่งขันของเรายิ่งขึ้นไป. พวกนิครนถ์มีขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่กินอาหารเสียวันหนึ่ง ๆ ต่อหนึ่งสัปดาห์ เป็นประจำอยู่แล้ว. ฉะนั้น ถ้าเผอิญวันไหนมีอะไร ที่เขาไม่ได้กินอาหารบ้าง เขาก็ไม่มีความเดือดร้อนอะไร, ไม่มีความกระวนกระวาย ยุ่งยากวุ่นวายอะไร. นี่ก็เป็นการได้เปรียบกันอย่างยิ่งอยู่แล้ว. สมมติว่าไปในที่ไกล ที่กันดารทางเรือ ทางอะไร ซึ่งเป็นเหตุให้ไม่ได้กินอาหารวันหนึ่ง ก็ไม่เดือดร้อน; เพราะเป็นความเคยชิน ตามธรรมดาตามปกติอยู่แล้ว. แต่สำหรับคนที่ไม่เคยอดนั้น มันมีปัญหามาก ถึงกับจะเป็นบ้าไปพักหนึ่งทีเดียว. นี่ก็คือข้อเสียเปรียบ.

ที่นี้ ต่อไปก็มีถึงธรรมเนียมของ พวกนิครนถ์ ที่เคร่งครัดในศาสนาหรือลัทธิของตน. เมื่อถึง คราวเจ็บไข้ ก็เว้นจากอาหาร เว้นจากการกินอาหาร เพื่อให้มีความเป็นปกติในร่างกาย; เพราะว่าคนไข้กินอาหารเข้าไปนั้น มันไปเพิ่ม

ความยุ่งยากให้แก่ร่างกาย. ดังนั้น เขาจึงทำถูกทั้งโดยพฤติกรรม และโดยนิตินัย ที่จะไม่กินอาหารเข้าไปในเวลาเจ็บไข้.

คนที่กินอาหารเวลาเจ็บไข้นั้น กินด้วยอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น ; เมื่อใจมีอุปาทานเสียแล้ว ไม่ได้กินมันก็กระวนกระวาย. คนที่แหวดล้อมอยู่ก็มีอุปาทาน ก็กลัวเขาจะตาย ก็ยิ่งหาอะไรมาให้กินให้มาก ; คนเจ็บไข้ก็จึงเลยกินมากกว่าธรรมดา. ผิดกับสาวกนิครนถ์ซึ่งพอเจ็บไข้แล้ว ไม่กินอะไร, เมื่อความเจ็บไข้เป็นไปถึงขนาดมาก หรือหนักแล้ว เขาก็ไม่กินแม้แต่น้ำ เมื่อความเจ็บไข้เป็นไป มากไปกว่านั้นอีก เขาก็ไม่กินแม้แต่น้ำ.

เขาสมัครจะมีร่างกายปกติ มีสติสัมปชัญญะปกติ, จะตายอย่างมีสติ. ไม่ให้อาหาร เอน้ำ หรือเอายา มารบกวน ให้เกิดความวิปริตในร่างกายแล้วไม่มีสติ. สาวกนิครนถ์ เมื่อกล่าวโดยเหตุผล จึงตายด้วยสติสัมปชัญญะอย่างยิ่ง ; ไม่เหมือนพวกชีขลาดกลัวตาย เห็นแต่จะกิน ก็ต้องตายอย่างไม่มีสติ. นี้ก็เป็นการศึกษาเปรียบเทียบกันสักเท่าไร ขอให้ลองคิดดู.

ความเข้มแข็งอย่างอื่น ๆ ยังมีอีกมากของพวกนิครนถ์ ถ้านำมาเปรียบกับพวกพุทธศาสนาพวกพุทธบริษัทเรา มันก็เป็นเรื่องยืดยาว. แต่จะสรุปความให้สั้นเข้าว่า พวกนิครนถ์นั้น ที่เป็นชั้นชาวบ้าน ที่เป็นอุบาสกอุบาสิกา ยังมีความเข้มแข็งอย่างนี้, แล้วที่เป็นบรรพชิตละ จะมีความเข้มแข็งอย่างไร. ที่เป็นบรรพชิต ไม่กินอาหารเนื้อสัตว์, กินแต่อาหารผัก. แม้อย่างนั้น ก็ยังเข้มแข็ง

ถึงกับว่า ถ้าเป็นผักที่เขาไปเก็บมาให้เรากินโดยตรง เป็นอุทิศ การอุทิศเจาะจง
ดังนี้ ไม่ยอมกิน ยอมตายดีกว่า. ต้องเป็นอาหารผัก ที่เขากินกันอยู่เป็นปกติ
จึงจะยอมกิน นี่ก็เป็นความเข้มแข็ง.

สำหรับการเป็นอยู่นั้น ที่บรรพชิตนั้น ไม่ได้นั่งห่มอะไรก็มี. พวกที่
อยากจะทำปฏิบัติถึงที่สุด หรือปล่อยไปตามสบาย ตามคุณธรรมของเขา ไม่ได้นั่งห่ม
อะไรเลยก็มี, มีความเข้มแข็งทนต่อความร้อน ความหนาว เหลือบยุ้ง ริน
เป็นต้นได้. เมื่อผมงอกยาวแล้ว แทนที่จะโกนหรือตัดด้วยเครื่องตัด ก็ถอน
ทิ้งไป. นี่มีความเข้มแข็งเท่าไร ขอให้ลองคิดดู.

ไม่มีบริวารอย่างใด; เพราะว่า จีวร ก็ไม่ต้องมี, เครื่องนุ่งห่มก็
ไม่ต้องมี, ที่อยู่ที่อาศัยก็ไม่มีเป็นของตัวเอง, คงมีอยู่แต่ภาชนะน้ำใบเดียว, และรับ
อาหารด้วยมือ ก็ต้องไม่มีบาตร ไม่มีถ้วยชามจาน แบบมีรับอาหาร ๒ มือ แล้ว
ก็กินจากมือ; พออ้อมก็เลิกกัน ล้างมือก็ได้. นี่เป็นการแสดงว่าเข้มแข็งเท่าไร.

และยิ่งกว่านั้นยังมีกฎเกณฑ์แวดล้อมอีกว่า ถ้าอาหารที่เอามาให้ฉัน
มีแมลงวันตอมมาด้วย ก็ไม่ยอมรับ; เพราะเป็นการเบียดเบียนแมลงวัน คือ
แย่งแมลงวันกิน. หรือถ้ามีสุนัขมาชะง้ำอยู่ด้วย ก็ไม่ยอมรับ; เพราะเป็น
การเบียดเบียนสุนัข หรือแย่งสุนัขกิน. หรือว่า ถ้าอุ้มเด็กอ่อนมามือหนึ่ง
ถวายเป็นอาหารมือหนึ่ง ก็ไม่ยอมรับ; เพราะเป็นการเบียดเบียนเด็กอ่อน ดังนี้
เป็นต้น.

มีกฎเกณฑ์อีกมากมายหลายอย่างในทำนองนี้ ซึ่งแสดงว่า มีความเข้มแข็งอย่างไร, และเมื่อมีความเข้มแข็งแล้ว ก็อาศัยความเข้มแข็งนั้น ปฏิบัติตนให้เป็นไปในทางไม่เบียดเบียนผู้อื่นอย่างไร, และได้เท่าไร.

ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้แหละ จึงทำให้เขาสามารถ มีความเข้มแข็ง ในการจรรักษากฎเกณฑ์ระเบียบวินัยต่างๆ ทุกอย่างทุกประการ; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การไม่เบียดเบียนใคร : ไม่เบียดเบียนสัตว์มีชีวิต, ไม่เบียดเบียนแม้กระทั่งต้นไม้, พืชพันธุ์ธัญญาหาร เป็นต้น; เพราะมีจิตใจเข้มแข็งอย่างนี้เป็นต้นทุน เป็นเดิมพันอยู่ในส่วนลึกของจิตใจนั่นเอง.

ทีนี้ พวกเราพุทธบริษัทเล่า มีความเข้มแข็งอย่างนั้นหรือเปล่า? นุ่งห่มกันมากน้อยเท่าไร? มีภาชนะเครื่องใช้สอยเท่าไร? เวลาโกนหัว ถ้ามีดที่ออกไปหน่อย ก็ร้องครวญครางอย่างไร? อย่างนั้นมันจะดีกว่าสัตว์เดรัจฉานไปได้ที่ตรงไหน โดยไม่ต้องไปเทียบกับพวกนิครนถ์.

ขึ้นพูดไป ก็จะถูกหาว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ, นิยมยกย่องลัทธินิครนถ์; แต่ที่พูดนี้ ก็เพื่อจะเตือนกันและกันให้คิดนี้กว่า เรากำลังมีความอ่อนแออยู่เท่าไร; เพราะฉะนั้น การที่บอกว่า ในวันสำคัญวันหนึ่งๆ จะอดข้าวกันเสียสักวันหนึ่งนั้น ก็เป็นการพอดีแล้ว, พอเหมาะแล้ว, มีประโยชน์อย่างยิ่งแล้ว, ที่จะแก้ไขนิสัยสันดาน ที่อ่อนแอกันเสียบ้าง.

นี่เป็นการพูดคร่าวเดียวในวงกว้าง คือเปรียบเทียบไปถึงคู่แข่งชั้นด้วยว่าศาสนาไหนหรือเดียรถีย์นิครนถ์นั้น ไม่เคยสาบสูญไปจากอินเดีย; ไม่เหมือน

ศาสนาพุทธที่ต้องสาบสูญไปจากอินเดีย; เพราะความย่อหย่อนอ่อนแอของ
พุทธบริษัทในยุคต่อ ๆ มา. พวกนิครนถ์มีความเข้มแข็งเสมอต้นเสมอปลาย ตั้งแต่
ต้นจนกระทั่งบัดนี้ และไม่เคยสูญไปจากอินเดีย, และยังเป็นทีเคารพนับถือ
เทิดทูนของชนชาวอินเดีย จนกระทั่งเห็นข้อเท็จจริงอยู่ชัด ๆ.

พุทธศาสนาเข้าไปในอินเดียในเวลาที่ไม่ได้ ไม่สำเร็จ ก็เพราะ
เหตุผลคือ สำหรับชนชั้นต่ำชั้นโง่เขลา ไร้การศึกษาชั้น ศาสนาฮินดูของเขา
ก็เหมาะสมอยู่แล้ว. สำหรับ *ชนชั้นปัญญาชนนั้นศาสนาเดวิดีย์นิครนถ์หรือโซณะนี่เอง
เป็นที่พอใจของคนเหล่านั้นอยู่.*

พวกปัญญาชนที่เป็นนักศึกษา เป็นนายความ เป็นนักเศรษฐกิจ
ธุรกิจต่าง ๆ ก็ล้วนแต่เป็นสาวกของศาสนาโซณะ เพราะหลักบางอย่างที่เป็นหลัก
ธรรมะนั้น เกือบจะเหมือนกันกับพุทธศาสนา เป็นที่พอใจของเขาอยู่แล้ว; และ
เมื่อมองดูถึงการประพฤติปฏิบัติ เขาก็พอใจอย่างยิ่งในลัทธิโซณะนั้น, และ
ประณามพวกพุทธที่เข้าไปในอินเดียว่า ไม่ถึงขนาดที่จะเรียกว่า ศาสนา:—

เช่น ภิกษุชาวพุทธเรา *กินเนื้อกินปลา*; เขาก็หาว่า *เป็นยักษ์เป็น
มาร เป็นสัตว์เดรัจฉาน.* ภิกษุพุทธบริษัทเรา *เสพของมีนเมา* เช่น *บุหรี* เป็นต้น
เขาก็หา หรือ *เขาก็จัดไว้ ในฐานะเป็นคนขี้ยา,* เป็นคนที่มีจิตใจเสื่อมทราม
ตกอยู่ใต้อำนาจของสิ่งเสพติด.

อะไรทุก ๆ อย่างมันเป็นอุปสรรคไปหมด ที่จะนำหลักธรรมของ พระพุทธเจ้า เข้าไปสู่ชนชั้นปัญญาชน ในประเทศอินเดียในเวลานี้. ทั้ง ๆ ที่ หลักธรรมะในพระพุทธศาสนาของเรา ก็มีอะไรดีพิเศษสูงสุด สมควรที่จะนำไปจริง ๆ; แต่มันมาเสียอยู่ที่เนื้อที่ตัวของพุทธบริษัท ที่จะนำไป, คือ ทั้ง ๆ ที่เป็นบรรพชิตแล้ว ก็ยังมีความอ่อนแอในเรื่องการกิน การอยู่ การนุ่งการห่ม ยังมีความเหลวไหลอ่อนแอในเรื่องยาเสพติด เป็นต้น. เมื่อเนื้อตัวของผู้นำ พุทธศาสนาเข้าไป อยู่ในฐานะที่น่ารังเกียจ เช่นนี้แล้ว, ถึงจะเอาสิ่งดี ๆ ไป พูดยาอย่างไร ไปโฆษณาอย่างไร เขาก็ตัดบทไปในทางที่จะไม่รู้ไม่ชี้ ไม่ รับฟัง.

การนำเอาพุทธศาสนาเข้าไปสู่ประเทศอินเดีย ประสบอุปสรรค ไม่ อาจจะทำสำเร็จได้ก็เพราะความอ่อนแอ ชะลอลตาขาว ของพวกพุทธบริษัท. แม้แต่จะ *อดข้าว* ในวันที่ควรจะอดสักวันหนึ่ง ก็ทำไม่ได้, *อดบุหรี่* ก็ไม่ได้, *อดหุง* เพื่อสัจจัง อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่เคยอยู่ก็ไม่ได้. นี่เป็นสิ่งที่น่าสังเวช น่าสลด ใจ จึงนำมารำพึงถึง และปลงความสังเวช แก่กันและกันในวันพิเศษเช่นวันนี้ ซึ่งเป็นวันที่ตั้งใจ สำหรับเป็นวันรำพึง ถึงสิ่งที่น่าสลดสังเวช มีการเกิด เป็นต้น.

รวมความแล้วก็ถือว่า ความอ่อนแอในเรื่องอาหาร เป็นต้น นี้ เป็นอุปสรรคทั้งในการที่จะปฏิบัติธรรม ธรรมะในพระพุทธศาสนา และทั้ง ในการที่เผยแผ่พุทธศาสนาให้แก่ผู้อื่น, ซึ่งควรจะนึกดูกันให้ดีๆ ในวันเช่น วันนี้เราอดอาหารกันเสียสักวันหนึ่งนั้น มันจะมากน้อยสักเท่าไร, และถ้าเป็นการ ทำบุญวันเกิดแล้ว วันที่เราเกิดจริงๆ เราก็ไม่ได้กินอาหาร, และมีจิตใจว่าง

สบายดี. วันทำบุญวันเกิดเช่นวันนี้ ก็ควรจะเป็นอย่างนั้น; เพราะฉะนั้น การจะหมดปัญหาในเรื่องที่ว่า จะอดข้าวกันสักมื้อ สักวันหนึ่งนี้ จะเป็น อรรถกถาญาณโยคหรือไม่? หรือว่ายังคงเป็นมัชฌิมาปฏิปทา โดยความหมายที่ว่า เป็นการกล่าวผจญกัน กับกิเลสหรือไม่?

ในที่สุดเท่าที่กล่าวมานี้ หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะเข้าใจความแตกต่าง ระหว่างคำ ๒ คำ เป็นอย่างดีแล้ว คือคำว่า ทำบุญต่ออายุ กับคำว่า การทำบุญ ล้ออายุ นี้ตามสมควร.

....

การทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ให้ถูกต้อง.

ที่นี้ สิ่งที่จะต้องพิจารณากันต่อไป ก็คงจะไม่มีอะไรดีไปกว่า การทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ให้ถูกต้องยิ่งขึ้นไปอีก; เพราะไหนๆ ก็ได้ฤกษ์เวลา เช่นวันนี้ ว่าจะให้เป็นเวลาสำหรับทำความเข้าใจอันถูกต้อง. ที่นี้ เมื่อพูดถึงคำว่า “**ความเข้าใจอันถูกต้อง**” ก็อยากจะพูดซ้ำ พูดซ้ำแล้วซ้ำอีกเสียเลยว่า ความเข้าใจอันถูกต้องนี้ เป็นสิ่งสำคัญสูงสุดในพระพุทธศาสนา. เมื่อเรียกเป็นภาษาไทยว่า ความเข้าใจอันถูกต้อง ก็ไม่ค่อยจะมีน้ำหนักอะไร เพราะเป็นความเคยชินกันไป; แต่ว่า ความเข้าใจอันถูกต้องนี้ เมื่อเรียกเป็น ภาษาบาลีแล้ว จะซึ่งข้งมาทันที คือ คำว่า สัมมาทิฐิ.

เมื่อนึกถึงพระพุทธภาษิตที่ว่า *สมมาทิฏฐิ สมทานา สพฺหิ ทุภฺขิ อุปฺจฺจํ* ซึ่งแปลว่า *สัตว์ล่วงพ้นความทุกข์ทั้งหลายได้ เพราะการสมทานสมมาทิฏฐิ* ดั่งนั้นแล้ว. คำว่า “*สมมาทิฏฐิ*” ก็เป็นคำศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาเต็มตัว เพราะว่าเป็นเครื่องมือสำหรับกำจัดความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งรวมถึงการบรรลุถึงนิพพาน อยู่ในนั้นด้วย; เพราะการบรรลุถึงนิพพานนั้น เป็นการกำจัดความทุกข์ในอันดับสุดท้าย ซึ่งสำเร็จได้ด้วยสมมาทิฏฐินั้นเอง. ดั่งนั้น เมื่อได้ยิน คำว่า “*สมมาทิฏฐิ*” ก็จงทราบเถิดว่า เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ในฐานะเป็นเครื่องมือกำจัดความทุกข์ทั้งปวง.

เมื่อ *มีสมมาทิฏฐิ* คือความเข้าใจอันถูกต้องแล้ว เราก็ *มีสมมาสังกัปปิ* คือ *ความไม่ฝั่นที่ถูกต้อง*. เมื่อเรามีความเข้าใจ *ความไม่ฝั่นอันถูกต้อง* แล้ว ก็มี *สมมาวาจา สมมากัมมันโต สมมาอาชีโว* คือ *มีวาจาถูกต้อง การงานอันถูกต้อง อาชีพถูกต้อง* ได้เองโดยง่ายตายในตัวเอง และในที่สุด ก็มีเรื่องทางจิตใจ คือ *สมมาวายาโม สมมาสติ สมมาสมาธิ* ได้ถูกต้อง; เพราะสมมาทิฏฐิตัวแรก คือ ความเข้าใจถูกต้อง เป็นผู้ชักนำไป. อะไรรู้อะไรจึงมา สำคัญอยู่ที่สมมาทิฏฐิ คือความเข้าใจอันถูกต้อง ในเบื้องต้น. ดั่งนั้น เราควรจะ สนใจในคำคำนี้ หรือในสิ่งสิ่งนี้ให้มาก ให้สมกันทีเดียว.

คำว่า ความเข้าใจอันถูกต้อง แม้จะเป็นภาษาไทย ก็มองเห็นได้ว่า มันกินความได้หมด, กินความกว้างขวางตั้งแต่ต้นจนปลาย; จะเป็นความเข้าใจถูกต้อง ชนิดไหนก็ตามที่มีประโยชน์ทั้งนั้น ไม่มีโทษโดยประการทั้งปวง. นับว่าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ หรือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างยิ่ง จะเรียกเป็นภาษาไทย หรือเรียกเป็นภาษาบาลี ก็ควรจะศักดิ์สิทธิ์เท่ากัน นี่คือมาตรฐานของผู้มีความรู้ มีการ

ศึกษา; แต่สำหรับคน ที่ไม่มีความรู้ ไม่มีการศึกษานี้ ก็มีความยึดมั่นถ่มน เกี่ยวกับภาษาบ้าง เกี่ยวกับการเรียกร้องหรืออะไรต่าง ๆ บ้าง ซึ่งล้วนแต่เป็น อุปสรรคของตัวเอง.

ควรจระระมัดระวังให้ดี อย่าให้เกิดอาการเช่นชนนแก่เรา เพราะจะ ไม่สมกับการที่เป็นพุทธบริษัท. ดังนั้นอาตมาจะได้กล่าวถึงคำว่า ความเข้าใจ ถูกต้องนี้ โดยภาษาไทยเรื่อย ๆ ไป โดยไม่ต้องใช้ภาษาบาลี.

สิ่งที่จะเสนอขึ้นมาเป็น ข้อแรกที่สุดนั้น ก็คือประโยคที่ว่า ความ เข้าใจอันถูกต้องนี้เป็นพระเป็นเจ้าแห่งพระเป็นเจ้าทั้งหลาย, ว่าความเข้าใจอัน ถูกต้องนี้เป็นพระเป็นเจ้าแห่งพระเป็นเจ้าทั้งหลาย. เมื่อพูดถึง พระเป็นเจ้า ใคร ๆ ก็เข้าใจได้ว่า หมายถึง สิ่งที่สูงสุด ควรแก่การนับถือ, ควรแก่การสนใจ, ควรแก่การเอาใจใส่ และปฏิบัติตาม. เมื่อพูดว่าพระเป็นเจ้าแห่งพระเป็นเจ้า ทั้งหมด อีกชั้นหนึ่งก็แปลว่า จอมพระเป็นเจ้า.

นี้หมายความว่าค่า หรือ คุณค่า ของความเข้าใจถูกต้อง นั้น มีมาก ถึงอย่างนี้. สิ่งที่มีมนุษย์พึงปรารถนา หรือจะพึงหวัง พึ่งได้จากพระเป็นเจ้านั้น ; ถ้าเรียกอย่างหนึ่งก็คือ จะต้องหวังที่จะได้จากความเข้าใจอันถูกต้อง เพราะว่า ความเข้าใจอันถูกต้อง จะบันดาลสิ่งที่พึงหวังให้แก่คน ทุก ๆ สิ่งเหมือนกับที่เรา หวังว่าจะได้จากพระเป็นเจ้า.

เดี๋ยวนี้ เราจะไม่มีมา้วเถียงกันว่าพระเป็นเจ้าคืออะไร? จริงหรือไม่? เราจะรวบรัดเอาแต่ใจความว่า ถ้าสิ่งใดอำนวยความสะดวกแก่กกุลแท้จริงถึงที่สุด

ให้แก่เราได้ ตามความหวังความประสงค์ของเราแล้ว; เราจะเรียกว่า พระ-
เป็นเจ้า; เพราะว่าชื่อนี้ไม่สำคัญมนุษย์ตั้งเอาเอง, ไม่ใช่พระพุทธเจ้าตั้ง,
หรือพระเป็นเจ้าตั้ง มนุษย์เราธรรมดาสามัญก็ตั้งได้.

เราอยากจะเรียกอะไรว่าอย่างไร เราก็เรียกได้; แม้แต่คำว่า พระ-
เป็นเจ้านี้ ก็เป็นคำที่มนุษย์ตั้งขึ้นมา, แต่ความหมายนั้นสำคัญ. เราจะต้องเข้า
ไปถึงความหมาย; ตัวหนังสือหรือพยัญชนะนั้น ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร
มันสำเร็จประโยชน์แท้จริงอยู่ที่ความจริง หรือความหมายอันแท้จริงของคำคำนั้น
ต่างหาก. ดังนั้นเราจะเรียกว่าพระเป็นเจ้าก็ได้, หรือจะเรียกว่า ธรรมะ
หรือ พระธรรม หรือ พระธรรมเจ้า หรือ อะไรก็ได้. แต่ในที่นี้อยากจะเรียก
ว่า ความเข้าใจอันถูกต้อง.

ความเข้าใจอันถูกต้อง นั้นแหละ คือพระธรรมเจ้า หรือ พระธรรม
หรือ พระเป็นเจ้า หรืออะไร ๆ, แล้วแต่ใครจะเรียกตามลัทธิของตน ๆ. แต่
เราอยากจะกล่าวว่า ความเข้าใจอันถูกต้องนั้น เป็นพระเป็นเจ้าแห่งพระเป็น
เจ้าทั้งหลาย ทั้งหมดทั้งสิ้นรวมกัน. ความเข้าใจอันถูกต้อง ที่จะอยู่ในลักษณะ
หรือสภาวะเช่นนี้ ต้องเป็นความเข้าใจอันถูกต้องในขั้นสูงสุด.

เดี๋ยวนี้ เรามีความเข้าใจอันถูกต้องกันแล้วหรือยัง แม้ในขั้นธรรมดา
สามัญ? ถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้องในขั้นธรรมดาสามัญ เราก็คงจะไม่มีเรื่องอะไร
ไกลหล่นวายุรบกวนกัน เหมือนกับที่กำลังเป็นกันอยู่ในเวลานี้. ตามบ้าน
ตามช่อง ตามวัดตามวาอารามทั่วไปทุกหนทุกแห่ง มีอาการที่เราไม่พึงปรารถนา
อยู่ทั่วไป, แม้ในขั้นต่ำ ๆ ชั้นโลก ๆ ชั้นธรรมดาสามัญ. นี่จะเป็นพยานหลักฐาน

ที่แสดงว่า แม้แต่**ความเข้าใจอันถูกต้อง** ในระดับธรรมคาสามัญเราก็ยังไม่มี ; แล้วเราจะไปมีความเข้าใจอันถูกต้อง ในขั้นสูงสุดที่เป็นยอดสุด ของพระเป็นเจ้า ได้อย่างไรเล่า.

พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงหวังว่า ให้เราเข้าใจสิ่งนี้ เข้าถึงสิ่งนี้ เข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับสิ่งนี้ และอยู่กับสิ่งนี้ จึงได้ตรัสว่า **สมฺมาทิฏฺฐิสมาทานา สพฺหิ ทฺทุกฺขํ อฺปฺยอฺคฺคิ** ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั่นเอง. ถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้อง ในขั้นพื้นฐานทั่วไป ก็ไม่ได้เสียแล้ว ; เราก็ไม่อาจจะเข้าใจความถูกต้อง ในขั้นสูงสุดได้เป็นแน่. ฉะนั้น เราควรจะเข้าใจความเข้าใจอันถูกต้อง นี้ให้ ยิ่งขึ้นไปตามลำดับ ๆ จนกว่าจะเข้าถึงความเข้าใจอันถูกต้องในขั้นสูงสุด.

ในกรณีทั่วไป เราจะเห็นได้ตรงที่ ไม่มีใครวิ่งเข้าไปหาธรรมะ หรือวิ่งเข้าไปหาพระเป็นเจ้า มีแต่อาการหน้าไหว้หลังหลอก ต่อพระเป็นเจ้ากันอยู่ ทั่วไปทั้งโลก ซึ่งย่อมจะหมายความว่า ทำอาการหน้าไหว้หลังหลอก ต่อสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะด้วยเป็นธรรมดา. เพราะเรา**ไม่เข้าใจสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่าอะไรเป็นอะไร** ; เราโง่งจนกระทั่งว่า**ตัวเราเองคืออะไรเราก็ยังไม่รู้**, แล้วเราจะไปรู้จักพระเป็นเจ้า ที่เข้าใจได้ยากกว่านั้น ได้อย่างไรกัน. สิ่งที่เราเรียกว่า**ชีวิตนี้** **เราก็ยังไม่รู้** ทั้งที่เรารักมันมาก ; เราต้องการจะมีชีวิตอยู่, และจะต้องการอยู่อย่างดีที่สุด ; แต่เราก็**ไม่รู้**อะไรเกี่ยวกับสิ่งสิ่งนี้ ตลอดแต่ต้นจนปลาย.

นี่ก็เป็นสิ่งที่น่าเศร้า หรือน่าสลด น่าสังเวช ที่ควรจะเอามารำพึงกัน หรือพิจารณากันในวันเช่นวันนี้ ; ว่าแม้แต่สิ่งที่เรียกว่า ตัวเอง หรือชีวิตของ ตัวเอง ก็**ไม่รู้จัก**เสียแล้ว ก็เรียกว่า ไม่มีความเข้าใจถูกต้องอะไรเสียเลย ; เป็น

การปล่อยไปตามสัญชาตญาณล้วน ๆ, แล้วแต่ว่าจะเป็นไปตามความรู้สึกรู้สึกคิดนึก
 อย่างสัตว์สามัญทั่วไป. แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็คิดเป็น นั้นมันจะชวนให้คิดไป
 อย่างไร ชวนให้ทำอย่างไร ก็ทำตามไปอย่างนั้น; ในที่สุดก็ *บุชาเรื่องกิน* เป็น
 ข้อต้น, แล้วก็ *บุชาเรื่องกาม* เป็นข้อที่สอง, แล้วก็ *บุชาเรื่องเกียรติ* คือการยกตัว
 ถอตัวเป็นเรื่องที่สาม, เลยมิแต่เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ซึ่งแม้แต่สัตว์
 เช่นแมลงป่องก็ยังมีกชูหางเป็น. เหล่านี้มันก็เป็นเรื่องที่ไม่น่าจะบูชา, ไม่น่า
 จะยกขึ้นไว้ ในฐานะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์เลย.

ความเป็นมนุษย์ ความเป็นคนที่แท้จริงอยู่ที่ตรงไหน? หรือมี
 มาตรฐานอย่างไร? ควรจะเข้าใจกันเสียที; เพียงแต่จะรู้จักชีวิต นี้ให้ถูก
 ต้องเท่านั้น คนเราก็จะวิ่งเข้าไปหาธรรมะ, และวิ่งเข้าไปหาพระเป็นเจ้า, สมัคร
 ที่จะอยู่กับธรรมะ อยู่กับพระเป็นเจ้า หรือเป็นพระเป็นเจ้า หรือเป็นธรรมะ
 เสียเอง.

เดยวันมันพูดกันไม่รู้เรื่องในเรื่องของธรรมะ หรือเรื่องของพระเป็นเจ้า;
 เพราะว่ามันไม่มีความเข้าใจที่ถูกต้อง แม้แต่ในเรื่องตัวของตัวเอง, มีความโง่ และ
 จนถึงกับปฏิบัติผิด ๆ. แม้แก่ร่างกาย แก่เนื้อหนัง ก็ยังมีโรคภัยไข้เจ็บอย่างนั้น
 อย่างนี้, เรือร้งอยู่ตลอดเวลา. ไม่มีร่างกายที่สมประกอบ สำหรับจิตใจที่สม
 ประกอบ ที่จะมีใจเข้าใจอันถูกต้อง : เรื่องกิน ก็ไม่มีความเข้าใจถูกต้อง,
 เรื่องบริหารร่างกาย ก็ไม่มีความเข้าใจถูกต้อง. นี้เรียกว่า *ขาดความเข้าใจอัน*
ถูกต้อง ในระดับพื้นฐาน โดยประการทั้งปวง.

เพราะฉะนั้น ในวันที่เป็นการทำบุญเกี่ยวกับการเกิดนี้ เราลองพิจารณาดูกันให้จริงๆ ถึงสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตหรือการเกิด การเป็นอยู่นั้นมันบ้างก็จะดี. เราจะตั้งปัญหาสั้นๆ ขึ้นมาว่า สิ่งทีเรียกว่า ชีวิตนี้คืออะไร? ถ้ามีความเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตแล้ว จะง่ายตายที่สุด ในการที่จะพูดถึงเรื่องธรรมชาติ หรือพระเป็นเจ้า และทุกคนจะวิ่งไปหาพระเป็นเจ้า หรือวิ่งไปหาธรรมชาติเอง ดังที่ได้กล่าวแล้ว.

เมื่อถามขึ้นว่า ชีวิตนี้คืออะไร คำตอบมีมาก และมีอยู่เป็นชั้นๆ หลายชั้นด้วยกัน. เราจะพิจารณากันทั้งหมด คงจะไม่ไหว หรือเกินความจำเป็น เราลองพิจารณากันดูแต่ในขอบเขตที่จำเป็น.

ปัญหาที่ ๑ ชีวิตนี้คืออะไร?

ข้อที่ ๑. อันแรกที่สุด เราจะพิจารณากัน ในแง่ของวัตถุ ก่อน เพราะเป็นสิ่งภายนอก และเป็นพื้นฐานทั่วไป มองเห็นได้ด้วยตา. เมื่อว่าโดยทางฝ่ายวัตถุ สิ่งทีเรียกว่าชีวิตนี้ก็คือความสดชื่น เจริญงอกงามอยู่ได้ ของเยื่อวุ้นที่มีอยู่ในเซลล์ๆ หนึ่ง อันประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่มีชีวิต. จะเป็นต้นไม้หรือจะเป็นสัตว์ หรือจะเป็นคนก็ตาม ย่อมประกอบขึ้นด้วยเซลล์เล็กๆ จำนวนมากมายเหลือที่จะนับได้. ที่ใจกลางของเซลล์นั้น มีเยื่อวุ้นที่มีความสด และมีความเจริญเรียกกันง่ายๆ ว่า โปรโตพลาสซึม; ถ้าสิ่งนี้ยังสด ยังเจริญ ชีวิตในทางวัตถุก็มี. เพราะว่าอันนี้เป็นที่ตรงแห่งชีวิตในทางวัตถุ; ถ้าเยื่อวุ้น

ในใจกลาง ของเซลล์ หมดความสดและความเจริญ ก็หมายความว่ามันตาย และ เป็นเหตุให้เกิดการตาย ลุกลามต่อไปถึงร่างกายทั้งหมด. ชีวิตในทางวัตถุมี ความหมายเพียงเท่านั้น โดยย่อ ๆ.

ข้อที่ ๒. แต่ถ้ามองในทางที่ตรงกันข้าม คือ ในทางจิตใจ หรือใน ทางนามธรรมแล้วมันไปอย่างอื่น มันมีความหมายเป็นอย่างอื่น. แม้ว่าเราจะ กล่าวกันในระดับต่ำที่สุดตามความรู้สึกตามธรรมดา. สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตในทาง นามธรรม หรือทางจิตใจนั้น มันก็มีความหมายเป็นอย่างอื่น, คือมันมีความหมาย ไปในทางที่เป็นภาวะที่รู้สึกคิดนึกได้, คือยังคงมีความรู้สึกคิดนึกได้อยู่ตามอำนาจ ของสัญญาตญาณ; หมายความว่าสิ่งที่มีชีวิตนั้น มีความรู้สึกคิดนึก ต้องการ เป็นต้นอย่างไรแล้ว; ถ้ายังมีสมรรถภาพอย่างนั้นอยู่ คือยังสามารถรู้สึกคิดนึก อะไรได้ ตามสัญญาตญาณนั้นอยู่ ก็เรียกว่า ยังมีชีวิตอยู่ ตามความหมาย ในฝ่ายวิญญาณหรือจิตใจ. ดังนั้น เมื่อคนเรายังมีสติสมปฤดี มีสัญญา มีจิตใจ คิดนึกอะไรได้อยู่ ก็เรียกว่ายังมีชีวิตอยู่; ถ้าคิดนึกอะไรไม่ได้ แม้ยังไม่ตาย มัน ก็เท่ากับตายแล้ว ในทางฝ่ายจิตคือฝ่ายวิญญาณ.

เราแบ่งแยก เรื่องทางกายและทางจิตออกจากกันในลักษณะอย่างนี้ แล้ว เราก็อาจเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้นได้ในทั้ง ๒ สถาน คือ ทั้ง ๒ ความหมาย หรือ ๒ ฝ่าย คือทั้งฝ่ายวัตถุ และ ฝ่ายจิตใจ. สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตในทางฝ่ายวัตถุ และจิตใจ มีอยู่อย่างนี้ ในฐานะที่เป็น หลักเกณฑ์ทั่วไป ไม่เกี่ยวกับศาสนา ไม่เกี่ยวกับธรรมะ, เป็นเพียงตัวธรรมชาติแท้ ๆ เป็นไปตามธรรมชาติ.

ที่นี้ ข้อที่ ๓. ถ้าจะให้สูงขึ้นมาถึงขนาดที่เกี่ยวกับธรรมะ ที่เป็นเรื่อง
ของศาสนา เป็นเรื่องปรัชญา หรือเป็นเรื่องของสติปัญญา แขนงใดแขนง
หนึ่งก็ตามแล้ว เราจะต้องพิจารณาสิ่งที่เรียกว่า ชีวิต กันโดยลักษณะอย่างอื่น
โดยวิธีการอย่างอื่นหรือโดยแนวอื่น.

เช่นว่าเราจะพิจารณาชีวิต ในแง่ของสติปัญญา, มองดูชีวิตนี้ด้วย
หลักเกณฑ์ทางปรัชญา เป็นต้น. เราก็จะพบสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตนั้น ในความ
หมายที่ลึกซึ้งอย่างอื่น, จนต้องใช้คำพูดอย่างอื่น ใช้วิธีการอย่างอื่น เหมือนกับ
ที่เราเรียกกันอยู่ อย่างที่ คนอื่นเขาฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง; ว่าพิจารณากัน หรือดูกัน
หรือกระทำกัน ในทางฝ่ายวิญญาณ; เช่นว่าเรามีโรงละครในทางฝ่ายวิญญาณ
เป็นคู่ตรงกันข้ามกันกับโรงละครของชาวบ้านทั่วไป.

โรงละครของชาวบ้าน ก็ต้องดูด้วยจิตใจ ด้วยสติปัญญา ด้วยความ
รู้สึกคิดนึก; แต่มันไม่ใช่เรื่องทางวิญญาณในที่นี้, คือดูด้วยความรู้สึกคิดนึก
อย่างคนธรรมดาสามัญ ที่ตั้งอาศัยอยู่บน ตา หู จมูก ลิ้น กาย, อาศัยรูป เสียง
กลิ่น รส ในทางวัตถุเป็นที่ตั้ง. อย่างนี้เราเรียกว่า ฝ่ายกาย, หรือฝ่ายจิตที่
เนื่องกับกาย. เราก็มีโรงละครอย่างนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องมีโรงละครทางฝ่าย
วิญญาณ; เหมือนที่เรากำลังคิดจะมี หรือกำลังกระทำกันอยู่, คือเป็น
เรื่องของสติปัญญาอีกประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ; ไม่ใช่เป็นสติปัญญาตามธรรมดา
สามัญ

ถ้าเรารู้จัก แบ่งแยกสติปัญญา ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ตามธรรมดา-
สามัญ ฝ่ายหนึ่ง กับฝ่ายสูงสุดลึกซึ้ง ที่ไม่ปรากฏแก่คนธรรมดาสามัญอีกฝ่าย
หนึ่ง แล้วก็จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า ทางวัตถุหรือทางวิญญาณนี้ได้.

เมื่อเรามองดูชีวิตตามทางฝ่ายวิญญาณ หรือที่เรียกว่า spiritual point of view กันแล้ว เรามองดูชีวิตในรูปอื่น ซึ่งจะมองดูกันโดยนิตินัย หรือโดยพฤตินัย. ถ้ามองดูโดยนิตินัยก็ดูในแง่ที่ว่า เราอาจจะบัญญัติ มันได้ว่าอย่างไร; ไม่เกี่ยวกับข้อที่ว่าเราจะปฏิบัติต่อมันอย่างไร. เอาแต่เพียงว่า เราจะมองดูเพื่อหาทฤษฎีว่าจะบัญญัติมันอย่างไร นี้เรียกว่าโดยนิตินัย. แต่ถ้าเรามองดูในแง่ที่ว่าเรา จะปฏิบัติต่อมันอย่างไร และปฏิบัติจริง ๆ ด้วยแล้ว ก็จะเรียกว่า เรามองดูมัน โดยพฤตินัย.

ชีวิตโดยนิตินัย ก็เป็นเพียงสิ่งที่ประกอบอยู่ด้วยอัตตวาทุปาทาน ว่าตัวกูว่ของกู ร่างกายจิตใจที่ประกอบอยู่ด้วยความรู้สึกว่าเป็นตัวกู เป็นของกู อย่างนั้นอย่างนี้; นี่เป็นชีวิตโดยนิตินัย. มันก็จะต้อง เป็นอย่างนั้นเองตามธรรมชาติ; หมายความว่า ถ้ามันยังมีความรู้สึกว่าเป็นตัวกู เป็นของกูอยู่ ก็ยกให้มันว่า มีชีวิตอยู่ เพราะมันรู้จักคิด รู้จักนึก ว่ามีตัวกู มีของกู. ฉะนั้น จิตที่มีความรู้สึกเป็นตัวกู—ของกู เรียกว่า เป็นชีวิตในทางฝ่ายจิตใจ หรือฝ่ายวิญญาณ.

ถ้ามองดู โดยพฤตินัย เราจะพบว่า การเดินรนไป ตามอำนาจของกิเลส ตัณหานั้นแหละ คือตัวชีวิต. ตัวชีวิตไม่ได้เป็นเพียงนามธรรมอะไร หรือเป็นเพียงชื่อล้วน ๆ เสียแล้ว; แต่เป็นการเคลื่อนไหวเดินรนอยู่เร่า ๆ ไม่มีหยุดไปตามอำนาจของสิ่งที่เรียกว่า ตัณหา หรืออุปาทาน ก็แล้วแต่จะเรียก. ชีวิตอย่างนั้นหมายถึงตัวการเดินรน, หรือตัวการเดินรนนั้นแหละคือตัวชีวิตที่มองเห็นในแง่.

ถ้าเราเข้าใจว่า ชีวิตคือความรู้สึกเป็นตัวกู— ของกู ก็ตาม, หรือชีวิตคือตัวการดิ้นรนกระวนกระวายอยู่ตลอดเวลา ก็ตาม; เราก็เข้าใจสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตที่สูงขึ้นมาในระดับหนึ่ง กว่าความรู้สึกของคนธรรมดาสามัญ. ดังนั้น เราก็พบปัญหาของสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตนั้นแปลกออกไปสูงขึ้นไป หรือลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป จนอาจจะแก้ปัญหาของชีวิตให้ถูกต้อง ให้สำเร็จได้มากขึ้น กว่าที่จะรู้ แต่เพียงว่ามันเป็นเรื่องกิน เรื่องกาง เรื่องเกียรติ อย่างของคนธรรมดาสามัญดังที่กล่าวแล้ว. หรือมากกว่าการที่จะรู้ แต่เพียงว่าชีวิตนี้ คือความสดชื่นของเซลล์ ที่ยังมีอยู่ อย่างนี้เป็นต้น.

เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นมันก็ง่ายเกินไป เพียงแต่อาหารหล่อเลี้ยงไว้มันก็หมดปัญหา; แต่เดี๋ยวนี้ชีวิตมีความหมาย ลึกไปกว่าที่จะหมดปัญหาเพียงการหล่อเลี้ยงด้วยอาหาร. เราจึงมีการมองให้ลึก แล้วพบว่า ปัญหาสำคัญมันอยู่ที่ความรู้สึกว่าตัวกู— ของกู, มันมีการดิ้นรนทนทรมานเหมือนกับตกอยู่ในนรกทั้งเป็น; แล้วจะแก้ปัญหานี้กันอย่างไร จึงจะหมดปัญหาที่แท้จริงได้.

ถ้าเราจะมองดูกันอีกคู่หนึ่ง โดยคร่าว ๆ โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ชีวิตก็จะไม่มีอะไรมากไปกว่าความทุกข์, จนพูดว่า ชีวิตคือความทุกข์ ความทุกข์คือชีวิต; เพราะในชีวิตในที่นี้ เราหมายถึงมีชีวิตอยู่ด้วยอุปาทาน ด้วยตัวกู— ของกูนั่นเอง. ถ้าไม่มีความรู้สึกที่เป็นสัญชาตญาณเป็นตัวกู— ของกูแล้ว มันก็ไม่มีความหมายอะไร สำหรับชีวิตชนิดนี้.

ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่า ชีวิต ที่เป็นความหมายอันเดียวกันกับความทุกข์นั้น ถ้ามองโดยเหตุ ชีวิตนั้นก็คือสิ่งที่ก่อกวนความสงบ ทำลายความสงบ ก่อกวน

ความสุข; และถ้า มองกันโดยผล มันก็คือตัวความทุกข์ และ ความไม่มีสุข นั้นแหละ. มันจึงกลายเป็นเรื่องที่น่าขัน ในข้อที่ว่า สิ่งที่เรียกว่า ชีวิต นี้ มันกลายเป็นตัวความทุกข์ไปเสียเองแล้ว จะมีอะไรเหลืออยู่ สำหรับจะช่วยมัน ให้พ้นจากความทุกข์นั้น.

นี่แหละท่านจะพิจารณาเห็นได้ว่า ผู้ที่มีปัญญา ถึงขนาดที่เป็นพระอรียเจ้านั้น ท่าน มองสิ่งที่เรียกว่าชีวิต นั้นกันในลักษณะอย่างไร. และท่านมองเห็นมันได้ลึกซึ้ง มากกว่าพวกเราเพียงไร, คือท่านมองถึงกับ สามารถแยกสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ออกไปเสียจากจิตใจก็ได้; ซึ่งพวกเราทำไม่ได้ เลยกลายเป็น สิ่งสิ่งเดียวกันอยู่เรื่อย ทั้งร่างกายทั้งจิตใจ ทั้งชีวิต ทั้งกิเลส ทั้งความทุกข์ เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก อยู่เหนือความสามารถของคนอย่างเรา.

แต่สติปัญญาของพระอรียเจ้า ท่านแยกมันออกได้ : ร่างกายก็เป็นร่างกาย, จิตใจก็เป็นจิตใจ, ชีวิตก็เป็นชีวิต, ความทุกข์ก็เป็นความทุกข์. เมื่อชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์ ก็เป็นอันเดียวกันกับความทุกข์; เราสามารถแยกจิตใจออกมาจากความทุกข์ได้; ก็เป็นเรื่องที่ประหลาดสันดี สำหรับคนทั่วไป เข้าใจไม่ได้ ว่าเราจะแยกตัวเราออกมาจากความตายได้อย่างไร อย่างนี้เป็นต้น.

นี่แหละคือประโยชน์ หรืออานิสงส์ของการศึกษาเรื่องนี้โดยตรง, จนกระทั่งเราสามารถแก้ปัญหาได้หมดสิ้นทุก ๆ ปัญหา ที่เกี่ยวกับการเกิดมา หรือที่จะเรียกว่าชีวิตนี้ก็ตาม โดยมองในแง่ที่มันเป็นเหตุ มัน เป็นสิ่งก่อกวน ความสงบสุข. มองดูในแง่ที่เป็นผล มันก็คือ ปรากฎการณแห่งความทุกข์ ทั่ว ๆ ไปในโลก ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น. เมื่อเรามองดูกันทุกแง่ทุกมุม, หรือพยายามมองดูให้ครบทุกแง่ทุกมุม เราก็เข้าใจสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้ได้มากขึ้น.

การดูชีวิตมีขอบเขตอยู่ที่อริยสัจจ์.

ที่นี้ เราก็มารู้จักกันเข้ากับปัญหาว่า ขอบเขตของการมองนั้น เราควรจะจำกัดไว้เพียงเท่าไร? ถ้าเรามองเรื่อยไปไม่มีขอบเขต เราก็เป็นคนบ้า. เมื่อเป็นคนบ้าเสียแล้ว จะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร? ฉะนั้น เราก็ควรจะมีความมีขอบเขต ตามที่พระพุทธเจ้าท่านทรงแนะนำ. สำหรับท่านเอง, ท่านบอกว่า สิ่งที่จะต้องเอามาพูดมาสอน แก่พวกเธอทั้งหลายนั้น มีเพียงกำมือเดียว ในเมื่อเทียบกับปริมาณของใบไม้ทั้งหมดทั้งป่าทั้งดง. นี้ก็แสดงว่ามันน้อยมาก คือ ใบไม้กำมือเดียว กับใบไม้ทั้งป่าทั้งดง มาเปรียบกัน. ใบไม้กำมือเดียวของท่านนั้น คือเรื่องอริยสัจจ์ ๔ ประการ ท่านนั้นพอแล้ว. เรื่องนอกนั้นมากมาย เป็นภูเขาเลากา ไม่ต้องพูดถึงกัน เพราะไม่จำเป็น.

ที่นี้ เมื่อเราถือว่าเรื่องอริยสัจจ์ เป็นเรื่องใบไม้กำมือเดียว อยู่ในขอบเขตของความจำเป็น. เราก็ดูว่ามันเป็นเรื่องอะไร? ในที่สุด เราก็พบว่าเรื่องอริยสัจจ์นั้น โดยที่แท้มันเป็นหัวข้อทางตรรกวิทยาอยู่ ๔ ข้อ :-

ข้อที่หนึ่ง คือ คำตอบสำหรับคำถามที่จะถามว่า สิ่งนี้คืออะไร? และ ข้อที่สอง คือคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า สิ่งนี้มันมาจากอะไร? และ ข้อที่สาม ก็คือคำตอบที่จะตอบคำถามที่ว่า สิ่งนี้เพื่อประโยชน์อะไร? ในที่สุดและ ข้อที่สี่ ก็มีว่า จะต้องทำอย่างไรเพื่อสำเร็จประโยชน์ตามนั้น. ใน ๔ ข้อนี้ ไม่ซ้ำกันเลย เราอาจจะสรุปได้สั้น ๆ ว่า มันคืออะไร มันมาจากอะไร มันเพื่อความมุ่งหมายอันใด และ จะสำเร็จตามนั้นได้อย่างไร.

เมื่อเราเอามาใช้ พิจารณาส่งที่เรียกว่าชีวิต หรือความทุกข์โดยตรง ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็น ๔ ข้อว่า : ชีวิตนี้คืออะไร, ชีวิตนี้มาจากอะไร, และว่าชีวิตนี้เพื่อความมุ่งหมายอย่างไร, ในที่สุด และว่าชีวิตนี้จะลู่ถึงความมุ่งหมายนั้นได้โดยวิธีใด; เป็น ๔ ข้อด้วยกัน : ก็คือ อะไร? จากอะไร? เพื่ออะไร? และโดยวิธีใด? ดังนี้.

ถ้าเรามองดูชีวิตกันในแง่สูงสุด ก็อาจจะตอบได้ว่า มันคืออะไร? จากอะไร? เพื่ออะไร? และโดยวิธีใด? เป็นแน่นอน. ถัดตามหลักของพระพุทธศาสนา ตามที่สั่งสอนกันอยู่ ตามที่เราได้ผ่านมาแล้วอย่างไร มองเห็นอยู่อย่างไร. เราก็อาจตอบได้ ดังนี้ ว่าชีวิตนั้นก็คือสิ่งที่ติดรนอยู่ ตามอำนาจของตัณหาตลอดเวลา. และว่าชีวิตนั้นมาจาก สิ่งที่เรียกโดยภาษาที่เรายังเข้าใจไม่ได้ คือจาก *อวิชชา* จาก *ตัณหา* จาก *อุปาทาน* จาก *กรรม* เหล่านี้เป็นต้น. และว่าชีวิตนี้มี *มาเพื่อพ้นอำนาจ*, เพื่อพ้นจากอำนาจของตัณหา และเข้าสู่ความสงบ. และว่าชีวิตนี้ จะสำเร็จประโยชน์ ตามความมุ่งหมายของมันได้ *ด้วยการทำให้มันเป็นอันเดียวกับกรรมะ* เข้าถึงธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเรียกว่า *มรรคมงคล* ๘ อันประกอบด้วยตัวนำ คือ สัมมาทิฐิ หรือความเข้าใจอันถูกต้องนั่นเอง รวมเป็น ๔ ประการด้วยกันดังนี้.

สรุปสั้น ๆ อีกครั้งหนึ่งว่า *ชีวิตนี้คือสิ่งที่ติดรนอยู่ตามอำนาจของตัณหา.* ชีวิตนี้ปรุงขึ้น มาจากอวิชชา ตัณหา อุปาทาน มันจึงเป็นไปตามอำนาจของอวิชชา ตัณหา อุปาทาน. และชีวิตนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะพ้นจากอำนาจของอวิชชา ตัณหา อุปาทาน นั้น, เพื่อเป็นอิสระ เพื่อสู่ความสงบ เพื่อจะเป็นชีวิตอีกแบบหนึ่ง หรือจะไม่เรียกว่าชีวิตเสียเลยก็ได้, ชีวิตนี้จะ

สมประสงค์ได้ ก็เพราะต้องช่วยตัวเอง ด้วยการประพฤติกระทำด้วยตนเอง ในภายในตัวเอง จากบทเรียนในตัวเอง; จนกระทั่งสิ่งที่เรียกว่า อวิชา ตัณหา อุปาทาน เหล่านั้นสิ้นสุดลง, ก็เป็นอันว่าหมดหน้าที่ เพราะได้รับความเป็นอิสระสงบได้ถึงที่สุดแล้ว.

นี่แหละคือการที่จะมองสิ่งที่เราเรียกกันคุ้นปากอยู่ทุกวันนี้ว่า ชีวิตในลักษณะอย่างไร? ก็อันดับ? มีความลึกซึ้งกว่ากันอย่างไร? ดังนี้. และมองในลักษณะไหน? ในขอบเขตเพียงไร? ก็จะสามารถแก้ปัญหาได้. ในที่สุดท่านก็จะเห็นได้ว่า เราไม่ต้องมองสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ในแง่ของชีววิทยา biology เป็นต้น, ว่าเป็นความสดชื่นและเจริญของโปรโตพลาสซึม เป็นต้น, มันเป็นความรู้ที่เหลือความจำเป็น ยังไม่จำเป็น ขึ้นไปสนใจ ก็อาจจะตายเปล่า คือตายเสียก่อนก็ได้.

นี่เรียกว่าไปสนใจความจริง ความจริงแท้ แต่เป็นส่วนเกิน คือส่วนที่ไม่จำเป็นสำหรับคนเรา; เหมือนกับเราจะปลุกมะพร้าวกินลูก เราไม่ต้องเรียนธรณีวิทยา หรือ biology หรือวิชาอื่น ๆ ซึ่งเป็นเทคนิค, เรียนจนตายก็ไม่จบแล้วก็ไม่ได้ปลุกมะพร้าว แล้วก็ไม่ได้กิน. เราเรียนเพียงวิธีที่จะซุดหลุมอย่างไร? ใส่ปุ๋ยอย่างไร? ปลูกอย่างไร? รักษาอย่างไร? เดียวก็ได้กิน.

เรื่องเกี่ยวกับชีวิตนี้ก็เหมือนกัน พระพุทธเจ้าท่านแนะนำให้เรา ไม่ต้องไปสนใจกับส่วนเกินของความรู้เหล่านั้น; สนใจแต่ส่วนที่จำกัดไว้พอดี กำมือเดียวคือเรื่องอริยสัจจ์ อันมีหัวข้อเพียง ๔ ข้อ ซึ่งอยู่ในวิสัยที่เราจะจัดการกับมันได้ คือเห็นอยู่ว่า มันเป็นอะไร มันมาจากอะไร มันเพื่ออะไร และ

โดยวิธีใด ดังที่กล่าวแล้ว. ดังนั้น เราจะสนใจในหัวข้อทั้ง ๔ นี้ เพื่อศึกษา
สิ่งที่เรียกว่า ชีวิตกันโดยละเอียด.

ศึกษาชีวิตตามหลักอริยสัจ ๔.

สำหรับ ข้อแรก ที่เรียกว่า ชีวิตคือสิ่งที่ดิ้นรนตามตัณหา อยู่ตลอดเวลา
นาน; เราจะต้องพิจารณาดูเป็น ๒ แง่ คือว่าที่เรา รู้สึกกัน ได้ ก็มี, เรา
ไม่อาจจะรู้สึกกัน ได้ ก็มี, แต่ที่เราควร จะรู้สึกได้ เรากลับยังไม่รู้สึก. นี้เรียกว่า
ความประมาท และเราก็ตายอยู่ ไม่มีชีวิต เพราะความประมาทนี้เอง ในส่วนลึก.

ที่เราควร จะรู้ได้ว่า ชีวิตคือความดิ้นรนไปตามกิเลสตัณหา นั้น เรา
มองเห็นตรงที่ว่า เราอยากอย่างใดตามกิเลส ของเรา แล้วเราก็ ทำสิ่งนั้น
แล้วเราก็เคลื่อนไหว ไม่มีที่สิ้นสุดเพราะเหตุนี้, จนกระทั่งตายตั้งแต่เกิดจนตาย;
มีการดิ้นรนตามอำนาจของกิเลสตัณหาตลอดสาย; ทั้งหมดนี้เรียกว่า ชีวิตคือ
การดิ้นรนตามอำนาจของตัณหา.

ที่เรียกว่า ตามอำนาจ นี้ หมายความว่ามันดื้อไม่ได้ มันต่อสู้ไม่ไหว
จึง ต้องทำไปตามอำนาจของตัณหา. ที่เรารู้สึกอยู่ก็คือในเรื่องง่าย ๆ ตื่น ๆ
ตามธรรมดาสามัญ ที่เราไม่อาจจะรู้สึก ก็คือเป็นส่วนลึก ตรงที่เราไม่รู้ตัว
หรือของกุนั้น คือตัวกิเลสตัณหา. เราก็สมควรทำตามความต้องการของตัวกู –
ของกู ซึ่งเป็นตัวกิเลสตัณหาโดยไม่รู้สึกตัว; เราจึงรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตนั้น
ได้น้อยเกินไป ไม่พอที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้.

ที่แคบเข้ามามากกว่านั้นอีก; การกระทำไปตามอำนาจกิเลสตัณหา ส่วนใหญ่เป็นพวกทำไปด้วยจิตสำนึก, หรือที่เรียกว่า conscious เราก็ทำกันอยู่เป็นปกติ, ยังมีอีกส่วนใหญ่ซึ่งไม่รู้จักรูจัก ก็ยังมองไม่เห็น ก็คือที่ทำไปตามอำนาจของจิตใต้สำนึก หรือ subconscious เราไม่มีความรู้สึกในการกระทำของเรา ว่าทำไปทำไม, เพื่อเหตุใด, ก็มีอยู่มาก. ในวันหนึ่ง ๆ เราทำตามอำนาจของกิเลสตัณหา โดยรู้สึกตัว; แต่เราต่อสู้มันไม่ได้ อย่างนี้ก็มีมาก, และโดยไม่รู้สึกตัวอย่างนี้ ก็ยังมีมาก, และมากกว่าอย่างแรกด้วยซ้ำไป. แม้เราจะนอนฝันไป เราก็ฝันไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา, ความคิดนึกต่าง ๆ เป็นไปในทางของกิเลสตัณหา โดยที่เจ้าตัวไม่ต้องรู้สึก.

ดังนั้นจึงเป็นอันกล่าวได้ว่าตลอดเวลาทั้งหมด จะรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัว ชีวิตนี้คือสิ่งที่ดิ้นรนอยู่ ภายใต้อำนาจของกิเลสตัณหา เท่านั้นเอง; มันน่าสลดสังเวชหรือไม่ ก็ลองคิดดู. มันเป็นเรื่องที่ควรจะเอามารำพึง พิจารณากันดูในโอกาสเช่นนี้หรือไม่? ในเวลาธรรมดาเราเต็มไปด้วยความประมาท ความสะเพร่า ความอวดดี. ในเวลาที่สลดสังเวชบ้างเท่านั้น ที่จะมองเข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้; ฉะนั้น จึงต้องจัดเวลาเป็นพิเศษ เวลาใดเวลาหนึ่ง วันใดวันหนึ่ง คราวใดคราวหนึ่ง สำหรับพิจารณาในข้อนี้กันโดยไม่ประมาท.

ดังนั้นท่านทั้งหลาย ควรจะมีวันพระ มีวันอุโบสถ หรือมีวันอะไรพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งกันเสียบ้าง เพื่อจะมีโอกาสพิจารณา สิ่งเหล่านี้เป็นพิเศษในวันเช่นนั้น ก็จะไม่เป็นการยากเลยที่เข้าใจว่า ชีวิตนี้คืออะไร จะเห็นแจ่มชัดว่า สิ่งที่เราเรียกว่า ชีวิตนี้คือความดิ้นรน ไปตามอำนาจของกิเลสตัณหาอย่างน่าสังเวชที่สุดนั่นเอง, เป็นการก้าวลงสู่ความจริง ในก้าวแรกสำหรับจะได้เดินต่อไป, ในก้าวต่อไป.

แล้วสิ่งที่เราเคยเข้าใจอย่างสลัว ๆ, เป็นปรัชญาหรือเป็นปัญหาไปหมดนั้น ก็จะกลายมาเป็นข้อเท็จจริงอย่างวิทยาศาสตร์, ซึ่งเราสัมผัสได้ รู้สึกได้ ชิมได้ คว้าได้ ด้วยการสัมผัสทางจิตใจ. สิ่งที่เราเรียกว่าวิทยาศาสตร์นั้น ไม่มีแต่เฉพาะทางวัตถุ; ทางจิตใจ ก็มีได้ ถ้าหากว่ามันเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ด้วยใจ จากข้อเท็จจริง โดยไม่ต้องใช้เหตุผล ไม่ต้องใช้การคานึงคานวนตามเหตุผล.

ถ้าเรามีการกระทำทางจิตใจไม่มาก ไม่พอ ไม่เหมาะสม เราไม่อาจจะเข้าถึงตัวชีวิต ในลักษณะที่เป็นสิ่งที่รู้สึกได้โดยประจักษ์. เราจึงรู้จักมันแต่โดยทางการคาดคะเน หรือการใช้เหตุผลในทางตรรกอยู่เรื่อยไป, เป็นความรู้ที่สลัวอย่างปรัชญาอยู่ทั่วไป. อย่างนี้ก็ถูกแล้วที่ว่า เรื่องชีวิตจิตใจหรือธรรมะนี้ ไม่อาจจะแตะต้องได้ด้วยวิทยาศาสตร์; แต่ถ้าเราเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้ากันอย่างเพียงพอ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน โดยถูกต้องทั้งกาลและเทศะแล้ว; จิตใจของเราอยู่ในฐานะที่จะมองเห็นชีวิตนี้ จากความรู้สึกโดยตรง หรือจาก experience ของจิตใจนั้นโดยตรง; ไม่ต้องอาศัยการคาดคะเนหรือเหตุผลตามทางตรรกอีกต่อไป.

เราได้ชิม มันว่ามีรสชาติเป็นอย่างไร ด้วยจิตใจโดยตรง อย่างนี้แล้วจะต้องใช้เหตุผลกันทำไมเล่า? มันจึงใช้ความรู้สึกโดยประจักษ์นั้น เป็นการทดสอบแก่หลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ จนรู้จัก สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตได้ โดยหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ว่าสิ่งที่เรียกว่าชีวิต หรือความทุกข์นั้นคืออะไร ดังนี้.

เมื่อเป็นเช่นนั้น พุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้าก็เป็นวิทยาศาสตร์ตรงตามที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน โดยหลักเกณฑ์ที่แสดงไว้ใน *กถามสูตร*

เป็นต้น คือไม่ให้ยอมรับสิ่งใดเข้ามาเชื่อโดยปราศจากความรู้สึกแก่จิตใจ โดย
 ประจักษ์ของตนเอง, ไม่ใช่การสันนิษฐาน ไม่ใช่การคาดคะเน ไม่ใช่เหตุผลตาม
 ทางตรรก ไม่เชื่อครูบาอาจารย์ ไม่เชื่อเพราะเขียนไว้ในคัมภีร์ ไม่เชื่อเพราะเขา
 เห็นด้วยกันหลายคน ไม่เชื่อโดยลำพังว่าเพราะทุกคนเขาเชื่อกันอย่างนั้น อย่างนี้
 เป็นต้น; เพราะการทำการอย่างนั้นไม่เป็นวิทยาศาสตร์. แต่ถ้าเมื่อใดเชื่อ
 โดยประจักษ์จากจิตใจของตน จากความรู้สึกโดยประจักษ์ ไม่ต้องอิงอาศัย
 เหตุผล; เมื่อนั้นเป็นพุทธศาสนา; ดังนั้น พุทธศาสนา จึงเป็นวิทยาศาสตร์
 ด้วยเหตุนี้.

เราจึงกล่าวได้ว่า บัดนี้เรารู้จักสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้นอย่างถูกต้อง, และ
 จริงตามกฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์. เราจะเรียกว่าชีวิตก็ตาม, เราจะเรียกมันว่าตัว
 เราก็อตาม หรือตัวกูก็ตาม, เดียวกับความหมายมันเปลี่ยนไปหมดแล้ว : ความหมาย
 ของชีวิตตามที่เรเคยรู้จักมาแต่เดิมาก็เปลี่ยน, ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าตัวกู
 หรือตัวเรา ที่เรเคยรู้จักมาแต่เดิม บัดนี้ก็เปลี่ยน, คือเปลี่ยนไปสู่ความจริงที่
 จริงแท้. และเราก็สามารถจะจัดการกับชีวิตหรือตัวกูนั้นได้อย่างถูกต้อง ตาม
 กฎเกณฑ์ของธรรมชาติหรือกฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์. ดังนั้น ชีวิตนั้นจึงเปลี่ยน
 สภาพ จากความร้อนเป็นความเย็น หรือจากความทุกข์เป็นความสุข หรือ
 จากสภาพที่ไม่น่าปรารถนามาสู่สภาพที่น่าปรารถนา.

ถ้าเราจะเรียกว่าชีวิตจริง มันก็กลายเป็นชีวิตจริงขึ้นมา ไม่ใช่ชีวิต
 ปลอมอย่างแต่ก่อน. ถ้าเราจะเรียกมันว่า ตัวกู, มันก็เป็นตัวกูอย่างแท้จริงขึ้น
 มา ไม่ใช่ตัวกูที่ปลอมอย่างแต่ก่อน. ฉะนั้น ถ้าใครอยากสมัครใจที่จะมีชีวิต,
 หรืออยากจะมีตัวตน อยากจะมีตัวเรา หรืออะไรอย่างนี้ก็ได้ ก็มีได้. จงยอม

ให้เขามีไปตามความต้องการของเขา. ขอแต่ให้มันเป็นตัวชีวิตแท้ชีวิตจริง ที่ไม่ประกอบด้วยทุกข์, คือให้มันเป็นตัวทุกข์แท้จริง ที่ไม่เป็นตัวทุกข์ทฤษฎีทาง เพื่อแสดงโอ้อวดความทุกข์ มันก็ควรจะเรียกว่า อัตตาตัวตน ที่น่าสนใจไปได้เหมือนกัน.

เดี๋ยวนี้ เราถือเอาตามคำพูดชาวบ้านพูดกันทั่วไป เรียกในภาษาการศึกษาว่า conventional mode of speaking คือพูดตามที่เขาพูดกันแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิต^๕ ที่แท้มันคือความดิ้นรน ไปตามอำนาจของกิเลสตัณหานั่นเอง : สกปรกที่สุด, ร่ำร้อนที่สุด, ใจเฝ้าที่สุด. แต่เราก็มองเห็นมันในลักษณะที่ตรงกันข้าม จนเกิดความรัก เกิดความทนุถนอม เกิดความหวัง เกิดความอะไรต่างๆ เป็นการเพิ่มความทุกข์ในตัวสิ่งที่เรียกว่า ชีวิต^๕ นั้น ให้มากขึ้นและมากขึ้น, จนมากอย่างที่เรียกว่าเป็นความทุกข์โดยประการทั้งปวง.

นี่เป็นคำตอบที่สมบูรณ์ที่สุดแล้ว เพียงไม่กี่คำของคำถามที่มีอยู่ว่าชีวิต^๕ นั้นคืออะไร? ตามขอบเขตของพระพุทธเจ้า ที่ท่านได้ทรงวางไว้ เพื่อป้องกันส่วนเกินของวิชาความรู้ของมนุษย์ในโลกนี้.

ปัญหาที่ ๒ ชีวิต^๕ มาจากอะไร?

ที่นี่ เราก็ควรจะมาถึง ปัญหาที่สอง กันต่อไป ซึ่งมีอยู่ว่า ชีวิต^๕ มาจากอะไร? สิ่งที่เราเรียกว่า ชีวิต ตามความหมายธรรมดา สามัญทั่วไปนั้น โดยเนื้อแท้ก็คือ มายาชนิดหนึ่ง. ที่เรียกว่า มายา เพราะเหตุว่า *ไม่มีตัวเองที่*

เป็นอิสระ เกิดขึ้นเพราะการปรุงแต่งเรื่อย ไม่มีหยุด ของสิ่งที่เรียกว่า อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม.

ในครั้งแรกที่สุด จะต้องรู้กันเสียก่อนว่า สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์รู้จักนั้น จะเป็นวัตถุหรือนามธรรมก็ตาม สำเร็จอยู่ที่ความรู้สึก, มัน รู้สึกแก่จิตใจได้เท่าไร ก็มีเพียงเท่านั้น หรือว่าเรารู้จักมันเท่าไร มันก็มีเพียงเท่านั้น, ไม่มีอะไรมากไปกว่าความรู้สึก หรือความรู้สึกของเรา. ตัววัตถุแท้ ๆ หรือตัวธรรมชาติแท้ ๆ นั้นมันจะเป็นอย่างไร เราไม่รู้ไม่ได้.

เราารู้ได้เพียงเท่าที่ตาของเรา หูของเรา จมูกของเรา ลิ้นของเรา หรือผิวหนังของเรา มันช่วยติดต่อให้เรา, แล้วใจของเรา ก็ทำความรู้สึก และเกิดความรู้สึก หรือการคิดนึก หรือ conception อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาว่าอย่างไร; แล้วเราก็ยุติเอาว่านั่นคือความจริงของสิ่งนั้น หรือของความรู้ความเห็นของเรา เราารู้ได้เพียงเท่านั้น. เราไม่รู้ไปถึงตัวจริง ของสิ่งเหล่านั้น เราขึ้นอยู่กับแค่ความรู้สึก หรือ conception ในใจของเรา.

ฉะนั้น สิ่งต่างๆ จึงรวมอยู่ที่จิตอย่างเดียว ดังคำกล่าวที่ถือกันมาเป็นหลักว่า *ชีวิตก็ดี อัศตภาพก็ดี ความสุข ความทุกข์ ทั้งหมดก็ดี สำเร็จอยู่ที่จิตดวงเดียว* เพราะนอกจากที่จิตรู้สึกได้นั้น เราทำอะไรกับมันไม่ได้, ไม่อยู่ในวิสัยที่เราจะทำอะไรได้. ฉะนั้น จิตมันรู้สึกอย่างไรมันก็มีเพียงเท่านั้น; มันโง่มันฉลาดอย่างไร มันก็ได้รับมาเพียงเท่านั้น. ดังนั้นจิตใจของสัตว์ธรรมดาสามัญ ซึ่งมีอยู่มากมาย ก็ตรง ๆ กันหมดในสิ่งต่างๆ. จึงรู้จักสิ่งนั้นว่าเป็นอย่างไร, สิ่งนั้นว่าเป็นอย่างไร. เมื่อกิเลสตัณหาครอบงำเหมือนกัน, ความรู้สึก

เหมือน ๆ กัน, คำพูดที่เกิดออกมาจากความรู้สึกจึงเลยเหมือน ๆ กัน มีความหมาย
 อย่างเดียวกัน เพราะใช้พูดกันแต่ในหมู่คนที่มีความรู้สึกอย่างเดียวกัน และ
 เลียนแบบต่อ ๆ กันไป.

ด้วยเหตุนี้แหละ มันเป็นเหตุผล หรือประจักษ์พยานที่เพียงพอ และ
 ประจักษ์ชัดอยู่แล้วว่า เราจะถือว่าจริงตามคำพูดที่ชาวบ้านพูดกันนั้น ไม่ได้;
 และยิ่งกว่านั้น เราจะถือเอาตามที่จิตใจของเรา^๕รู้สึกจริงๆ ว่าเป็นอย่างนั้น ก็ยัง
 ไม่ได้.

เพราะว่าจิตของเรา ยังประกอบอยู่ด้วยกิเลสตัณหา อุปาทาน;
 มันจึงเป็นเพียงความจริง เพียงเท่านั้น, คือ เพียงแต่ความรู้สึกของตัณหา
 อุปาทาน ให้มันเกิดความรู้สึกที่เป็นการกระทำ หรือเป็นปฏิกริยาขึ้นมา.
 แล้วรู้สึกต่อไป จนกระทั่งเรารู้สึกว่าความรู้สึกนั้นยังผิด เป็นความรู้สึกของ
 ตัณหาอุปาทาน แล้วเราก็ค้นหาต่อไปใหม่ ถึงความรู้สึกที่ถูกต้อง.

นี่เรียกว่าเรื่องของคน หรือสิ่งต่างๆ ที่คนรู้สึก รู้จัก รู้สึกรู้สว-
 อารมณ์ เหล่านี้มันสำเร็จอยู่เพียงที่จิต; มันไปตัดตอนเด็ดขาดอยู่ตรงที่ความ
 รู้สึกของจิต. ของจริง เป็นอย่างไรยังไม่รู้; เพราะฉะนั้น เราจึงไม่รู้จักตัว
 ธรรมชาติแท้ๆ, แม้แต่ตัววัตถุแท้ๆก็ไม่รู้จักโดยสมบูรณ์ หรือโดยความจริง
 จึงไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ชีวิต หรือความทุกข์ ตามที่เป็นจริง; เพราะมัน
 ยาก, หรือมันลึกซึ้งยิ่งไปกว่านั้นมาก.

เมื่อเราจะถามขึ้นมา *ชีวิตนี้มาจากอะไร?* เราก็ควรจะมองให้ลึก
 ตามทางของธรรมะ หรือวิธีการมองในทางฝ่ายวิญญูญาณ ยิ่งๆขึ้นไป : จากสิ่ง

ที่รู้สึกแก่จิตใจมาแล้วแต่หนหลัง, ประมวลกัน เพื่อจำง่ายควรจะเรียกตามที่เขาเรียกกันว่า spiritual experience คือความรู้สึกในทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ ในส่วนลึกซึ้ง ที่ปรากฏแก่เราอยู่ทุกวัน ๆ ตั้งแต่เกิดมาจนบัดนี้; ไม่เกี่ยวกับเรื่องของกาย หรือของวัตถุ หรือผล หรือตามความมุ่งหมายทางวัตถุ; แต่เกี่ยวกับข้อเท็จจริง ให้เป็นอิสระ เป็นของจริงอยู่ในตัวมันเอง ที่มันปรากฏชัดอยู่แก่ความรู้สึกของเรา ที่เราสะสมไว้เรื่อยมา.

เรามองดูจากความรู้สึกแท้จริง ทางจิตทางวิญญาณ ชนิดนี้ เราก็จะเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ตามที่มันเป็นจริง, แม้สิ่งที่เรียกว่าชีวิตหรือความทุกข์.

เรามีความรู้สึกในสิ่งต่างๆ ได้หลายชั้นหลายระดับซับซ้อนกันอยู่; เช่นเรากินอะไรเข้าไป รู้สึกอร่อยทีละ; โดยทั่วไป หรือความรู้สึกของคนทั่วไป ก็รู้สึกว่าความอร่อยนั้นน่าเสนาหา น่าต้องการ, แล้วก็หลงไหลเพลิดเพลิน. แต่ถ้ามองดูด้วยสติปัญญา, หรือความรู้ที่เพียงพอตามวิธีการในทางฝ่ายวิญญาณแล้ว ก็รู้สึกว่าภารกิจที่อร่อย, หรือความอร่อย หรือ ความรู้สึกที่กำลังอร่อยอยู่นั้น ก็เป็นการทำงานชนิดหนึ่ง, เป็นการปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงไหลเวียนชนิดหนึ่ง, เป็นการต้องทนชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน, เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ตามที่เหตุปัจจัยของมันเองมีอยู่อย่างไร. ดังนั้นมันจึงไม่แตกต่างกับความที่ไม่อร่อย; เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วก็ไม่บูชากความอร่อย, ไม่ตกเป็นทาสของความอร่อย.

อย่างนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า พวกแรก มองไปตามความรู้สึกอย่างผิวเผิน ภายนอกอิงอาศัยวัตถุเป็นที่ตั้ง. พวกหลัง มองอย่างลึกซึ้ง ของผู้มัสติ

ปัญญา, ใช้วิธีการ มองในทางฝ่ายวิญญาณ หรือฝ่ายธรรมะ. คำว่า “*วิญญาณ*” ในที่นี้ *อย่าเอาไปปนเข้ากับคำว่า วิญญาณ ตามธรรมดาของชาวบ้าน* มันคนละเรื่องกัน; แต่เนื่องจากเราไม่มีคำอย่างอื่นใช้ เราก็ใช้คำนี้ไปตามที่สะดวก. ฉะนั้น ขอให้เข้าใจคำว่า วิญญาณ นั้น พิเศษมาก, พิเศษกว่าที่คนทั่วไปรู้จักกันอยู่. คนทั่วไปรู้จักวิญญาณแต่เพียงว่าจิตใจที่ยังไม่ตาย, หรือวิญญาณเข้าจากร่าง ออกจากร่าง ตามความรู้สึกที่ได้รับมาจากการพูดจา หรือการแนะนำตามวัฒนธรรมของคนไทย ซึ่งมีความเชื่ออย่างนั้นสืบต่อ ๆ มาจากคนชาติอื่นก็ได้.

แต่คำว่า *วิญญาณ* นั้น วิ แปลว่า *แจ้ง* หรือ *วิเศษ*, *ญาณ* แปลว่า *รู้*, *วิญญาณ* แปลว่า *รู้แจ้ง* หรือ *วิเศษ*; เขาเอามาใช้เป็นเครื่องรู้อารมณ์ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจอย่างนี้. ถ้าเป็นการรู้อย่างวิเศษ ก็รู้ไปตามที่มันรู้ ทางวัตถุ หรือวัตถุนิยม; รู้เข้าใจตามแบบของวัตถุ ไม่ใช่ทางนามธรรม ไม่ใช่ทางวิญญาณ ที่จะเรียกกันต่อไป. อย่างนี้คำว่า วิญญาณ หมายถึงรู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ.

ที่นี้ คำว่า วิญญาณ ที่มี ความหมายสูงขึ้นไป ก็หมายถึง *รู้แจ้งด้วยสติปัญญา* ว่าอะไรเป็นอย่างไร; วิ แปลว่า *แจ้ง* *วิเศษ*, *ญาณ* แปลว่า *รู้*, *วิญญาณ* แปลว่า *รู้แจ้งอย่างวิเศษ* คือ รู้ความจริงของธรรมชาติในส่วนลึก ก็ยังเรียกว่า วิญญาณได้เหมือนกัน. แต่คนไม่ใช่พูดกันอย่างนี้ มันจึงไม่อยู่ในระบบที่เราใช้พูดกัน แต่ที่จริงมันเป็นอย่างนั้น.

ที่นี้ สูงสุดขึ้นไป *มีที่มาในพระไตรปิฎกเอง* คำว่า *วิญญาณ* หมายถึง *นิพพาน* ก็มี; หมายถึงว่า เป็นสิ่งที่ควรรู้แจ้งอย่างวิเศษ, ก็ต้องเข้าถึงได้ ด้วย

ความรู้แจ้งอย่างวิเศษ. ในสภาพวิญญานนั้น มีแต่ความรู้แจ้ง วิเศษ; จะ
มีวิชา ความเื่องหลง เจืออยู่ไม่ได้ ดังนั้นก็มิ.

คำว่า วิญญานในความหมายอย่างนี้ นี่แหละ นับว่าสูงที่สุดลึกซึ้ง
พอจะเอามาใช้กันได้กับ ความมุ่งหมายของเรา ที่เรียกว่า โรงละคร ในทาง
วิญญาน เป็นต้น, หรือว่า ถ้าสอนให้ดูอะไรให้มองอะไร ก็สอนให้มองอย่าง
ลึกซึ้ง ในทรศนะของทางฝ่ายวิญญาน ไม่ใช่ทางฝ่ายวัตถุ.

ฉะนั้น คำว่าวิญญานเพียงคำเดียว ก็ไม่ใช่คำเล็กน้อยเสียแล้ว, จะไป
ทำเล่น ๆ กัน มันไม่ได้. และในที่นี้หรือต่อไปก็ตาม ถ้าพูดถึงคำว่า มองในทาง
ฝ่ายวิญญาน หรืออะไร ๆ ในทางฝ่ายวิญญานแล้ว ก็ขอให้ถือว่า อาตมามีความ
มุ่งหมาย หรือมีความหมายอย่างนี้เอง. ดังนั้น ที่พูดว่า ชีวิตมาจากอะไร?
แล้วตอบว่า มาจากอวิชา ตัณหา อุปาทาน กรรม นั้น ก็เพราะว่า เรามองกัน
ในแง่ลึกซึ้งที่สุด ตามทางฝ่ายวิญญาน ดังกล่าวแล้ว.

สิ่งที่เรียกว่า ชีวิตทางฝ่ายวิญญาน คือสิ่งที่ดิ้นรนไปตามอำนาจ
ของตัณหา; ดังนั้น จึงมาจากการปรุงแต่งของตัณหา ซึ่งผสมอยู่ด้วยอวิชา
อุปาทาน และการกระทำในทางฝ่ายจิตนั่นเอง. คำว่า กรรม ในที่นี้ หมายถึง
การกระทำของการปรุงแต่ง : *อวิชาปรุงให้เกิดตัณหา อุปาทาน* นี้ก็เรียกว่า
เป็นกรรม.

อวิชา ตัณหา อุปาทาน สร้างความคิดนึก สร้างความหวัง สร้าง
ความต้องการ สร้างความอะไรขึ้นมา; นี้ก็เรียกว่า กรรม ด้วยเหมือนกัน.

แต่คำว่า กรรม ที่จำกัด โดยรวบรัดในที่นี้ หมายถึง ความคิดที่กำลังจะปรุงแต่ง ให้เกิดความรู้สึก เป็น ตัวกู - ของกู.

เข้าใจเสียให้ถูกต้องว่า ยังไม่ทันจะเกิด ความรู้สึกว่าตัวกู - ของกู; แต่ในขณะนั้น ความโง่ กำลังปรุงความรู้สึก ขึ้นมาตามลำดับขั้น ๆ, เพื่อจะเกิดความรู้สึกเป็นตัวกู - ของกู ถ้าความรู้สึกนั้นแน่นอน ถึงขนาดที่จะทำให้เกิด ความรู้สึกเป็นตัวกู - ของกูแล้ว ก็เรียกว่า “กรรม” ในที่นี้; ไม่เกี่ยวกับวาจา หรือกาย. เกี่ยวกับจิต, แต่แล้วก็เกี่ยวกับจิตในส่วนลึกยิ่งขึ้นไปอีก คือส่วน ที่เนืองอยู่ในสันดาน นอนอยู่ในสันดาน คือใต้สำนึก เป็น subconscious ไม่ใช่ conscious; มีการกระทำอยู่ภายใต้สำนึก เพื่อจะปรุงความรู้สึกว่าตัวกู - ของกู; แม้การกระทำนั้นก็เรียกว่ากรรม.

กรรมนี้ก็ไม่ได้แยกออกจากความโง่, หรือความอยาก, หรือความยึดมั่น ถือมั่น; เพราะมันต้องเกี่ยวเนื่องกัน มันจึงจะปรุงกันอย่างวุ่นไปมา; ดังนั้น มันจึงเป็นกรรม พร้อมกันไปในตัว กับความโง่ความหลง ความยึดมั่นถือมั่น หรือ ความอยาก.

เอาให้เป็นที่เห็นว่า สิ่งทั้งหมดนี้รวมเข้า เป็นอันเดียวกันได้อย่างไรแล้ว; สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือการดิ้นรนไปตามอำนาจของตัณหา และเราเรียกการเคลื่อนไหว หรือการดิ้นรนอันนี้ว่าชีวิต. ดังนั้น ในทางของวิญญูญาณ หรือในทางที่จะเป็น ประโยชน์ แก่การดับทุกข์ได้นั้น; เรามองสิ่งที่เรียกว่าชีวิต กันอย่างนี้, และ ถือว่า มันออกมาจากอวิชชา หรือตัณหา อุปาทาน กรรม รวมกันปรุงเป็น มาया อันนั้นขึ้นมา : เป็นความรู้สึก ที่รู้สึกอยู่ได้, และเป็นความรู้สึกที่ดิ้นรน

อยู่ใต้อำนาจของตัณหา จึงเป็นความรู้สึกที่ร้อนและเป็นทุกข์ มีรูปร่างไม่สะอาด ไม่น่าดู; อย่างนี้เป็นต้น. นี้เรียกว่าเรามองกันในข้อที่สองเพื่อตอบคำถามว่า ชีวิตนี้มาจากอะไร.

ปัญหาที่ ๓ ชีวิตนี้เพื่ออะไร?

ที่นี้จะมองกันในคำถามที่สามต่อไป ว่า ชีวิตนี้เพื่ออะไร? ในทางวัตถุก็ต้องเพื่อกิน เพื่อเล่น เพื่อเอร็ดร่อยทางเนื้อทางหนัง; นั่นคนละเรื่องกัน เมื่อมองตามทรรศนะทางฝ่ายวิญญูณ ซึ่งเป็นความจริงแท้แล้ว ต้องถือว่าชีวิตนี้ดิ้นรนมานี้ ก็เพื่อจะเกิดผลเป็นความหยุด หรือความสิ้นสุดของการดิ้นรนนั้น; เหมือนอย่างว่าเราวิ่งไปที่ไหน ก็เราวิ่งเพื่อจะให้ถึงที่นั่นแล้วจะได้หยุดวิ่ง, หรือว่าเรากินอะไรเข้าไป ก็กินเพื่อให้อิ่ม แล้วจะได้หยุดกิน; ไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ตาม เราทำเพื่อจะให้สำเร็จตามความต้องการ แล้วจะได้หยุดทำ.

แต่ ที่เราจะหยุดวิ่ง หยุดกิน หยุดทำได้ หรือไม่นั้น มันอีกเรื่องหนึ่ง; ถ้าเราโง่ เราไม่รู้ เราก็ถูกหลอกให้วิ่ง ให้กิน ให้ทำ ได้ตลอดเวลา; แต่สำหรับความรู้ของพระพุทธเจ้า นั้น มีมาก และเพียงพอ ไปในทางที่จะทำให้เกิดความหยุด แก่สิ่งที่ดิ้นรน หรือเป็นทุกข์นั้นได้. ดังนั้นจึงได้บัญญัติความดับสนิท แห่งความทุกข์ หรือโลก หรือชีวิตนี้ไว้อีกส่วนหนึ่ง, และระบุไปยังการ ดับต้นเหตุของชีวิต นั้นเอง คือดับอวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม, หรือหยุดอำนาจของสิ่งเหล่านั้นเสียให้ได้ อย่าให้มีอำนาจปรุงแต่งอีกต่อไป มันก็เกิดความหยุดขึ้นมาเอง.

ถ้าเราถือว่ามีมันเหมือนกับการเดินทาง; นี้เราก็ต้องถือว่า เดินเพื่อไม่ต้องเดิน เพราะถึงจุดหมายปลายทางแล้ว. เมื่อเรารู้ว่าจุดหมายปลายทางของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต คือความหยุดสงบ เป็นชีวิตใหม่ เป็นชีวิตสดชื่น เป็นชีวิตจริงแท้ เป็นชีวิตอนันตกาล นิรันดร อะไรทำนองนี้แล้ว; เพราะไม่มีการเกิดขึ้น และตั้งอยู่ ดับไป. มีแต่ความอยู่ โดยไม่ต้องมีการอยู่ อย่างนิรันดร ดังนี้แล้ว; เราก็ต้องมีวิธีทำ ที่เป็นพิเศษเฉพาะเรื่องนั้นโดยตรง.

นี่แหละคือ หลักธรรมในส่วนที่เป็นหัวใจ หรือเป็นสาระ เป็นแก่นสารของพระพุทธศาสนา ที่จะทำให้ชีวิตถึงจุดหมายปลายทาง, และหยุดลงได้, ไม่เวียนว้ายไปในวัฏสงสารอีกต่อไป ดังนี้.

ผู้^๕ที่มองเห็นความจริงข้อนี้ จะมองเห็นว่า ทุกคนเกิดมาเพื่อนิพพาน; แต่พอพูดอย่างนี้ อาจารย์ตามศาลาวัด ก็ร้องว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ ไม่ยอมให้เชื่อ; และคนส่วนมากก็ไม่ยอมเชื่อ อยู่แล้ว มันก็สมน้ำหน้ากันพอดี ตรงที่ไม่มีทางที่จะเข้าใจได้ว่า ชีวิต^๕นี้เกิดมาเพื่อถึงที่สุดของความดับรน คือความสงบนั่นเอง. แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ยืนยันไว้ชัดแจ้งแล้ว ว่าที่สุดของชีวิต ของโลก, ของความทุกข์^๕ นั้นมีอยู่; เป็นจุดหมายปลายทางที่สังขารทั้งหลายจะระงับดับลง, เป็นที่ดับแห่งสังขารทั้งปวง, เป็นที่ดับหรือที่สิ้นแห่งกรรมทั้งปวง, ไม่ว่าจะป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ดังนี้.

การประพฤติกระทำ เพื่อให้ชีวิตถึงจุดหมายปลายทางนี้ ไม่ใช่กรรมดี ไม่ใช่กรรมชั่ว; แต่เป็นกรรมที่สาม, คือเป็นกรรมที่ไม่อาจกล่าวได้ว่าดีหรือชั่ว, และเป็นกรรมซึ่งทำที่สุดให้แก่กรรมทั้ง ๒ คือ กรรมดีกรรมชั่ว.

ฉะนั้น ถ้ายังหลงในกรรมชั่ว หรือแม้แต่หลงในกรรมดีอยู่เพียงใดแล้ว ก็ไม่อาจจะเข้าใจเรื่องนี้ได้; เพราะมันไม่เอว็ดอว้อย ไม่สนุกสนาน ไม่โลดโผน เหมือนผลของกรรมดีกรรมชั่ว. มันมีแต่ความบริสุทธิ์ สะอาด สว่างไสว แจ่มแจ้ง สงบเย็น ซึ่งคนทั่วไปรู้สึก หรือว่าเดา หรือว่าสันนิษฐาน เอาว่ามันเป็นของจี๊ดจ๊าด ไม่มีรสมีชาติอะไร สู้หมกอยู่ในกรรมชั่วก็ไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น, มันจึงพูดกันไม่รู้เรื่อง.

แต่ถ้าท่านพยายามที่จะ มอง ตามวิธีการของ ทางฝ่ายวิญญาณ แล้ว ก็ จะเห็นได้ว่า ชีวิตนี้มีความมุ่งหมายในที่สุดก็คือ ความหยุดและความสงบ; เช่นเดียวกับเราเดินทาง เพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทางแล้ว ไม่ต้องเดินอีกต่อไป นั่นเอง. เดียวนี้ ถ้าเรามองดู เราก็กำลังเดินอยู่แล้ว; ฉะนั้น เราก็ต้องเดินให้มันถูกทางให้ถึงจุดหมายปลายทาง เพื่อจะไม่ต้องเดินอีกต่อไป. ถ้าเราไม่เดิน หรือเดินไม่ถูกทาง; เราก็ไม่มีทางที่จะแก้ปัญหาข้อที่สามนี้ได้. ดังนั้นจึง ต้องสนใจว่าอะไรเป็นทาง? ซึ่งเป็นคำตอบของปัญหาข้อสุดท้ายหรือข้อที่สี่ ซึ่งถามว่า ชีวิตนี้จะถึงจุดหมายปลายทางได้โดยวิธีใด?

ปัญหาข้อที่ ๔. ชีวิตจะถึงจุดหมายปลายทางได้โดยวิธีใด?

เมื่อพูดถึงคำว่า “ทาง” ขอให้เข้าใจว่า เป็นคำพิเศษ น่าอัศจรรย์อย่างยิ่งในโลกกับเขาด้วยคำหนึ่งเหมือนกัน. พระพุทธเจ้าท่านเรียก สิ่งประเสริฐสุดที่ช่วยมนุษย์ได้ ดังนั้นว่า ทาง คือ มรรคมืองค์ ๘; เรียกพรหมจรรย์ทั้งหมด.

เรียกศาสนาทั้งหมด, เรียกการปฏิบัติทั้งหมด, หรือเรียกวิธีการทำความดับทุกข์ทั้งหมดนี้ว่า ทาง คือ มรรคมีองค์ ๘.

สำคัญอยู่ที่คำว่า “ทาง” ภาษาทางนามธรรมนี้ เลียนแบบมาจากภาษาทางรูปธรรม, คือทางเดินที่คนเดินอยู่ตามธรรมดา, ที่เราเดินกันตามทางธรรมดา เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทาง; ยืมเอาคำคำนี้มาใช้ในเรื่องทางฝ่ายวิญญาณ. ฉะนั้น การปฏิบัตินี้จึงได้ชื่อว่า “ทาง”; เรียกโดยภาษาบาลีว่า มรรคมีองค์ ๘ คำว่า “ทาง” ที่เราเหยียบย่างกันด้วยเท้า นั้นแหละ มีความหมายศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาได้ถึงขนาดนี้.

ที่นี้มองดูในทางไกลออกไปใน *ลัทธิของเจ้าชื้อ* ซึ่งถือว่าเป็นลัทธิสูงสุด ประเสริฐสุด ที่สุดในฝ่ายตะวันออก. ลัทธินี้ก็ *เรียกสิ่งสูงสุดในลัทธิ* นี้ว่า *ทวง* คือคำว่า *เต๋า* ซึ่งแปลว่า “ทาง”; อะไรก็คือเต๋า, อะไร ๆ ก็ออกมาจากเต๋า, การกระทำก็คือเต๋า, จุดหมายปลายทางก็คือเต๋า, และสำคัญอยู่ที่การประพุดิให้ ถูกนนั้นแหละเรียกว่า เต๋า.

คำว่า “ทาง” มีเกียรติสูงสุดอย่างนี้ ยังมีคำในฝ่ายลัทธิอื่น; เช่น *ลัทธิโซโรสเตอร์ก็ใช้คำว่า “ทาง”* เป็นคำเรียกคำสั่งสอนทั้งหมด, หรือการปฏิบัติทั้งหมด.

แม้แต่ *พระเยซูก็พูดว่าเราคือทาง,* *พระเยซูระบุตัวเองว่าเป็นทาง.* คนโง่ ๆ ก็คงจะเข้าใจผิด จนคิดจะไปเหยียบย่างบนพระเยซู; นั่นมันเป็นความโง่ของคนเหล่านั้น, ซึ่งแม้จะเป็นพวกคริสเตียนเสียเองก็ได้.

ที่พระเยซูพูดว่า “เราก็คือทาง” นั้น หมายความว่า *เราก็คือทางที่จะให้ถึงพระเป็นเจ้า ซึ่งเราเป็นผู้แทนมา*; เพราะฉะนั้น เขาจะต้องทำอย่างพระเยซู, หรือเป็นอย่างพระเยซู; แล้วเขาก็จะเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระยะโฮวา, หรือพระเป็นเจ้า, หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก ตามแบบของเขา โดยอาศัยพระเยซูเป็นทาง, อย่างนี้.

ยิ่งมองดูไปใน*ลัทธิอินดู* ที่แปลกๆ ออกไป *ก็ล้วนแต่ให้เกียรติยศ หรือความหมายพิเศษ แก่คำว่า “ทาง”* ในลักษณะอย่างนงั้น.

เพราะฉะนั้น คำว่า *อริยมรรค* ซึ่งแปลว่า *ทางอันประเสริฐ* นี้ เป็นคำที่สูงสุดกว่าคำทั้งหลาย. *อริยมรรค* แปลว่า *ทางอันประเสริฐ ทางสูงสุด ทางของพระอริยเจ้า ทางเป็นที่ออกไปจากข้าศึกคือกิเลส*, หรือจะแปลกันในรูปไหนก็ตาม ก็ยังคงเป็นทางอยู่นั่นเอง ไม่เป็นอะไรมากไปกว่านั้น. สำหรับในพระพุทธศาสนา ระบุสิ่งที่เรียกว่า “ทาง” นี้ว่า เป็นทางสำหรับไปสู่จุดหมายปลายทางคือ นิพพาน, คือสภาพที่ปราศจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง.

สิ่งที่เรียกว่า ทาง นั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ ประการด้วย, ล้วนแต่เป็นความถูกต้องงั้น :-

- องค์ที่ ๑. เรียกว่า มีความเข้าใจ หรือความคิดเห็นถูกต้อง.
- องค์ที่ ๒. เรียกว่า มีความดำริใฝ่ฝันปรารถนาถูกต้อง.
- องค์ที่ ๓. เรียกว่า มีความพุดจาถูกต้อง.
- องค์ที่ ๔. เรียกว่า มีการกระทำทางกายถูกต้อง.

- องค์ที่ ๕. เรียกว่า มีการดำรงชีพ เลี้ยงชีพอย่างถูกต้อง.
- องค์ที่ ๖. มีความพากเพียรพยายามอย่างถูกต้อง.
- องค์ที่ ๗. มีความรำลึกควบคุมตัวเองอย่างถูกต้อง.
- องค์ที่ ๘. มีสมาธิคือกำลังแห่งจิตใจความแน่วแน่แห่งจิตใจอย่างถูกต้อง.

รวมกันแล้วก็ เป็น ความถูกต้อง ๘ ประการ รวมเป็นอันเดียวกัน; เหมือนกับเอามาชวนเป็นเชือกเส้นเดียวกัน เป็นเชือกพิเศษ มีเกลียว ๘ เกลียว เพราะว่าต้องทำไปพร้อม ๆ กัน. จะทำคนละอย่าง คนละคราว หรือแยกกันอยู่นั้นไม่ได้, จะต้องทำไปพร้อม ๆ กัน; เหมือนกับเชือก ๘ เกลียว จึงจะสำเร็จ เป็นสิ่งที่เรียกว่า อริยมรรค ๘^๕ นชุนมา, และสำเร็จประโยชน์แก่การที่จะถึงจุดหมายปลายทาง.

ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า ถ้าคนเดินอยู่ตามทาง^๕, หรือชีวิต^๕ เดินอยู่ตามทาง^๕, มันก็หมายถึงการเป็นอยู่โดยถูกต้อง ถูกต้องทั้ง ๘ ประการ; รวมกันเป็นความถูกต้องอันเอกอันเดียว. เมื่อมีการ เป็นอยู่อย่างถูกต้องดัง^๕ แล้ว ก็เลสทั้งหลายมีอวิชา ตัณหา อุปาทาน เป็นต้นนั้น ไม่มีโอกาสที่จะได้รับอาหาร : อวิชา ก็มีอาหาร, ตัณหา ก็มีอาหาร, อุปาทานก็มีอาหาร, กิเลสที่ไหนก็มีอาหารกิน มันต้องกินมันจึงจะอยู่ได้; แต่ถ้าเราไปอยู่เสียตามทางของอริยมรรคมีองค์ ๘ แล้ว มันตัดหนทางการมาแห่งอาหารของกิเลสเหล่านั้นโดยสิ้นเชิง, มันก็เบาบางลงและสิ้นไปในที่สุด, มันไม่ปรุงความรู้สึกที่เป็นชีวิตอีกต่อไป, ไม่ปรุงตัวกู – ของกู ทำนองนั้นอีกต่อไป. มันจึงหยุด และเรียกว่าถึงจุดหมายปลายทางได้ เพราะการเป็นอยู่อย่างถูกต้อง.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ในขณะที่จะปรินิพพาน คือรวมอยู่ในพินัยกรรมสุดท้ายของพระองค์เหมือนกัน ว่า *สเจ เม ภิกขุ สมมา วิหเรยฺยํ อสุญฺโฆ โลกโอรหนฺเตหิ อสุส* - ถ้าภิกษุเหล่านี้จะเป็นอยู่โดยชอบไซ้ โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ ฟังดูแล้วก็สั่นเหลือเกินว่า ถ้าอยู่กันอย่างถูกต้องแล้ว โลกก็ไม่ว่างจากพระอรหันต์.

เราต้องเข้าใจว่า ที่พระพุทธเจ้าท่านว่า อยู่กันโดยชอบ หรือโดยถูกต้อง นั้น คืออยู่อย่างอริยมรรคมีองค์ ๘; อย่างที่ปิดหนทางแห่งอาหารของกิเลสเสียอย่างสนิท, ไม่มีทางที่จะให้ได้อาหาร, จนมันเหือดแห้งและสิ้นไปแล้วเป็นพระอรหันต์ คือผู้ถึงที่สุดของการเดินทางได้ ด้วยเหตุนี้.

นี่คือใจความสั้น ๆ ย่อ ๆ เป็นคำตอบหรือเป็นคำอธิบายของคำว่า "ทาง" ซึ่งจะต้องสนใจกันไว้เป็นพิเศษ ในฐานะเป็นตัวแท้ ของพุทธศาสนา, และรวมทั้งของศาสนาอื่น ๆ ดังที่ได้ยกตัวอย่างมาให้ฟังแล้วนั้นด้วย. รวมความแล้วก็คือ เป็นของวิเศษประเสริฐสุด ของมนุษย์นั่นเอง, ซึ่งจะพิสูจน์ให้เห็นในการบรรยายต่อไปข้างหน้า ว่าประเสริฐสูงสุดอย่างไร.

ในที่นี้เราจะพูดกันแต่เฉพาะความเข้าใจที่ถูกต้อง อย่างเดียว ให้เป็นการเพียงพอเสียก่อน โดยที่ถือว่าความเข้าใจไม่ถูกต้อง หรือไม่เพียงพอ เป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง; โดยเฉพาะของพวกเราทุกคน ที่ควรจะนำมาปรับทุกข์หรือหารือกันในโอกาสพิเศษเช่นโอกาสนี้ จึงได้นำมาชี้แจง จำแนกแจกแจง แสดงให้เห็นโดยทุกแง่ทุกมุม ของความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า "ความเข้าใจอันถูกต้อง"

แม้ในการทำบุญชนิดที่จะเป็นการต่ออายุ หรือ ล้ออายุให้สำเร็จ
ประโยชน์ได้ ก็อยู่ตรงที่ความเข้าใจอันถูกต้อง, และสามารถต่ออายุให้ยืนยาว
ไปได้ เพราะความเข้าใจอันถูกต้อง. เราจะล้ออายุเล่น หรือเป็นอยู่เหนือความ
ครอบงำของอายุนั้น; ก็ยังต้องอาศัยความเข้าใจอันถูกต้อง ในระดับอันสูงสุด
ของพระพุทธรเจ้าที่เดียว.

เพราะฉะนั้น การที่เราจะพูดกัน ถึงเรื่องความเข้าใจอันถูกต้องกัน
ให้ละเอียดลออทุกแง่ทุกมุมนี้ คงเป็นการกระทำที่เรียกว่าเหมาะสมที่สุด, ซึ่งจะได้
กล่าวกันต่อไป จนกว่าจะรู้สึกว่าเป็นพอ; เพื่อจะกำจัดเสียซึ่งความงอ ความ
ซบเซา ความอ่อนแอ แม้แต่จะอดข้าวสักวันหนึ่งก็ยังไม่วาย ดังนั้นนั่นเอง.

ขอยุติการบรรยาย หรือการแสดงความรู้สึก เกี่ยวกับธรรมะในโอกาสอันไว้ใน
ตอนนี้ ชั่วระยะหนึ่งก่อน จนกว่าจะถึงโอกาสของการบรรยายในตอนบ่ายอีกครั้งหนึ่ง.

ชุมนุมล้ออายุ
บนเขาพุทธทอง กัมม์บาย
๒๗ พ.ค. ๒๕๐๙
๒/๒๕๐๙

อุณหิสสวิชโยวิจยกถา (ต่อ)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

ธรรมเทศนาเป็นปูพพาปรลำดับ ต่อจากธรรมเทศนาในตอนเช้า ซึ่ง
ได้กล่าวถึงความขลาด ของบุคคลที่กลัวตาย จึงมีการทำบุญอายุ ไปในลักษณะที่
เป็นการต่ออายุ ให้ยาวออกไป. ไม่กล้าทำบุญในลักษณะที่เป็นการล้อเลียนอายุ.

[ทบทวนคำบรรยายครั้งก่อน]

ข้
รวบรวมความแล้วก็คือ มีความขลาดเป็นเบื้องหน้า ขลาดจนไม่อยากจะ
จะตาย; แต่ว่าความขลาดไม่อยากจะตายข้ ไม่เป็นที่แน่นอนว่าจะบังคับคน

เหล่านั้นให้ประพาศิธรรมะ. เพราะว่าความขลาดกลัวความตายนั้น มีมูลมาจากการที่คิดไปว่า ถ้าตายเสียแล้ว ก็จะได้ไม่บริโภครุคความสุขของโลกนี้; ที่อยากอยู่ก็อยากอยู่เพื่อจะบริโภครูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส, หรือสิ่งที่เรียกว่ากามคุณในโลกนี้; กลัวจะพลัดพรากจากกามคุณด้วยความตาย, จึงไม่อยากตาย, จึงได้ทำบุญต่ออายุไว้.

ดังนั้น ความขลาดขลาดนี้ ย่อมไม่ชักจูง คนให้เดินเข้ามาหาธรรมะ; เพราะว่าเรามีความเข้าใจ ว่าเรื่องทางธรรมะนั้น เป็นเรื่องจิตคิด เป็นเรื่องแห่งแล้งไม่สนุกสนาน; ยิ่งได้ฟังคำว่านิพพานด้วยแล้ว ก็ารู้สึกว่า เป็นศัตรูอันร้ายกาจของตนทีเดียว. เมื่อเป็นดังนี้ ความกลัวตายจึงไม่บังคับให้คนแสวงหานิพพาน. คนทั่วไปทั้งหมดก็กลัวตาย; แต่แล้วก็ไม่แสวงหานิพพาน อันจะทำความไม่ตายให้แก่ตน; กลับเกลียด กลับกลัว; เพราะว่ามีใจยึดมั่นถือมั่น ในความสุขทางโลกๆ หรือทางกามคุณ ดังกล่าวแล้ว.

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ต้อง มองให้เห็นว่า ความกลัวตายนั้น มีอยู่หลายอย่างทีเดียว อย่างน้อยก็มีสัก ๒ อย่าง : คืออย่างหนึ่ง ทำให้คนนึก ที่จะเอาชนะความตาย ด้วยการเข้าไปหาธรรมะ; แต่อีกอย่างหนึ่งกลัวธรรมะ ในฐานะที่จะทำให้ชีวิตนี้ จิตคิดแห่งแล้ง. ความกลัวอย่างนี้จึงมีมูลมาจาก ความไม่เข้าใจในสิ่งที่เรียกว่า ชีวิต ไม่มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง ในสิ่งที่เรียกว่า ชีวิต ดังที่กล่าวมาแล้ว เมื่อตอนเช้า.

พอได้ยินคำว่าธรรมะ ก็นึกไปในทางที่จะเอือมระอา มากกว่าที่จะพอใจ แต่บางทีก็มีการเข้าใจที่กำวม; เพราะคำว่า ธรรมะนั้นมีหลายความ

หมาย; ต่างคนต่างสันนิษฐานเอาตามความชอบใจของตน จึงเกิดความรู้สึกต่อธรรมะนี้ แตกต่างกันไปก็มี. ถ้าเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ โดยถูกต้องแล้ว ทุกคนก็จะวิ่งเข้าไปหาธรรมะ ในฐานะที่จะอำนวยความสะดวกให้ทุกวิถีทาง.

ยังมี *คนอีกจำพวกหนึ่ง* มีความขลาด มากไปกว่า พวกที่กล่าวมาแล้ว มีความขลาด จนถึงกับว่าตนไม่มีความสามารถ หรือไม่มีกำลังอะไร ที่จะต่อสู้กับกิเลส หรือกับความทุกข์; *สมักรเขาแต่จะอ่อนนอนต่ออายุบ้าง*, ^๕นี่ก็เป็นการอ่อนนอน. คนพวกนี้ยอมแพ้กิเลสตั้งแต่ต้นมือ; ไม่มีความคิดที่จะเอาชนะกิเลส; เลยยอมไปตามอำนาจของกิเลส ถือว่าความโลภ หรือความโกรธ หรือความหลงนี้ ไม่เป็นที่น่ากลัว หรือไม่เป็นที่น่ากลัวมาก เหมือนที่คนอื่นเขาคิดกัน. ดังนั้นจึงยอมทำไป ตามอำนาจของความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะความขลาดอย่างยิ่ง. เมื่อเป็นเช่นนั้น ถ้ามีอะไรมาทำให้เกิดความกล้าหาญกันบ้างแล้ว ก็จะเป็นผลดี.

ดังนั้นในการที่เราจะประพฤติปฏิบัติวัตรปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ในลักษณะที่เป็นความกล้าหาญ เช่น รุดงค์ต่าง ๆ เป็นต้น หรือแม้แต่จะ *อดข้าวสักวันหนึ่ง* ^๖ ก็ยัง *นับรวมอยู่ในรุดงค์* ^๗ ที่จะเป็นเหตุให้คนเกิดความกล้าหาญ สำหรับจะได้มีความคิดนึก ที่จะต่อสู้กับกิเลส.

คนที่ขลาดที่สุดนั้น ก็คือ คนที่ไม่กล้าเดินตามทางธรรม. ถ้าเป็นผู้นำ ก็ไม่กล้านำโลก หรือนำคนอื่นไปตามทางธรรม; เพราะรู้สึกว่าเป็นเรื่องจืดชืด แห้งแล้ง ดังที่กล่าวแล้ว. ว่าที่จริงธรรมะไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว หรือการเดินทางไปตามทางธรรมะนั้น ไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว; แต่ก็มีคนชะงักหรือหรือ

กลัว หรือไม่กลัว. ส่วนสิ่งที่น่ากลัวเช่นความทุกข์เป็นต้น ก็ยังไม่กลัว; กลับไปกลัวสิ่งภายนอกเล็กๆ น้อยๆ เช่น ที่คนกลัวตุ๊กแก กิ้งกือ หรือคนที่มีความฉลาดก็เชื่อในโชคลาง แม้แต่จึงจกร้องขึ้นมาก็เกิดความหวาดกลัว อย่างนี้เป็นต้น.

รวมความแล้วก็กล่าวได้ว่า ชนเชื่อว่า ความฉลาด ก็เป็นอุปสรรคต่อการประพฤติธรรมไปเสียทุกอย่างทุกประการ; ดังนั้นความกล้าที่เรียกว่า *เวสารัชชะ* นี้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น ที่เราจะ *ต้องกล้า, กล้าในสิ่งที่ควรกล้า,* และกล้า แม้แต่จะลองดู ในสิ่งที่แปลกประหลาด. เมื่อมีเหตุผลที่สมควรที่ควรจะต้องลองดู ก็จะลองดู; เป็นการเพาะปลูกความกล้าหาญ ให้มีมากขึ้นตามส่วน. ทั้งหมดนี้เป็นความมุ่งหมาย ที่จะกำจัดความฉลาดทางนั้น.

ที่นี้ เราจะมาพิจารณากันต่อไปอีกหน่อยหนึ่ง ก็จะพบว่า คนสมัยนี้ อะไรๆ เขาก็มีกันทั้งหมดแทบทั้งหมด ยังขาดอยู่แต่สิ่งที่จะทำให้เขาไม่ต้องเป็นทุกข์ เนื่องจากสิ่งที่เขามีอยู่เหล่านั้น. การที่คนสมัยนี้มีอะไรหลายๆ หรือมีกันหมด แต่แล้วมีสำหรับให้เป็นทุกข์เป็นร้อน ยุ่งยากลำบากด้วยความวิตกกังวล หรือความยึดมั่นถือมั่นเหล่านั้น; ก็เรียกว่า มีความทุกข์ หรือมีสิ่งที่จะทำให้เกิดทุกข์ หรือยึดถือสิ่งที่เป็นที่ตั้งของความทุกข์ไว้ ในลักษณะที่เห็นกงจักรเป็นดอกบัว. เขาควรจะมีอะไรอีกสักอย่างหนึ่งเพิ่มเข้ามา; สิ่งนั้นก็คือ สิ่งที่จะทำให้เขาไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะสิ่งต่างๆ ที่เขามีอยู่.

พิจารณาดูให้ดีทั่วๆ ไปทั้งโลก เขามีความก้าวหน้า ในการที่มี การที่เป็นทุกอย่างทุกทาง; แต่ยังขาดอยู่แต่สิ่งที่จะไม่ให้เขาต้องเป็นทุกข์เพราะสิ่งเหล่านั้น. บัดนี้การที่คนทั้งโลกมีอะไรมากขึ้น เป็นความเจริญก้าวหน้า นั่นเอง,

กลับเป็นต้นเหตุ หรือเป็นมูลเหตุให้โลกนี้ มีความโกลาหลวุ่นวายระส่ำระสาย
ทุกข์ร้อนกันมากขึ้น, จนความทุกข์ร้อนเหล่านั้น เต็มไปทั่วทุกหัวระแหง.

ถ้าเราจะพูดรวมกันทั้งโลก ก็กล่าวได้ว่า เป็นโลกที่มีความทุกข์
มากขึ้น; ถ้าจะกล่าวเป็นส่วนบุคคล ก็กล่าวได้ว่า เขาไม่ได้สิ่งที่ดีที่สุด
ที่เขาจะพึงได้ในชาตินี้; ทำให้เขาเสียชาติเกิดมา, คือเกิดมาสำหรับมีความ
ทุกข์มาก ไม่ได้ประสบกับความสงบสุขในทางจิตใจ. *เขากินเหยื่อและติดเบ็ด
เป็นประจำ;* ไม่ใช่เป็นการกินอาหารที่หล่อเลี้ยงจิตใจให้มีความสงบสุข
เยือกเย็น.

การกินเหยื่อนั้น หมายความว่า กินเพราะอยากด้วยกิเลสตัณหา,
คือกินเพราะเห็นแก่ความเอร็ดอร่อย. กินอาหารนั้น หมายถึงกินตามปกติ
ที่ร่างกายต้องการอาหาร, ไม่เจือด้วยกิเลสตัณหา. ถ้าเรามีอะไรมากิน ด้วย
อำนาจของกิเลสตัณหา และกินเข้าไป ด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา; อย่างนี้
เรียกว่ากินเหยื่อ; เพราะจะติดเบ็ดของกิเลสตัณหา มีความทุกข์ร้อนอย่างใด
อย่างหนึ่งเกิดขึ้น โดยเบ็ดแผยก็มี, โดยเร้นลับก็มี, โดยตรงก็มี, โดยอ้อมก็มี;
อย่างนี้เรียกว่า กินเหยื่อ.

แต่ถ้าเรามีสติสัมปชัญญะ มีปัญญารู้ว่าอะไรเป็นอะไร, จะหา
อะไรมากิน ก็หาด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา, จะกินอะไรเข้าไปก็กินด้วย
สติสัมปชัญญะและปัญญา, อย่างนี้ไม่เรียกว่ากินเหยื่อ; แต่เรียกว่าเป็นการ
กินอาหาร ตามปกติธรรมดา ที่บำรุงร่างกายให้เจริญ และจิตใจก็พลอยได้รับ
ประโยชน์ด้วย.

ถ้าคนเราอยู่ในโลกนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยเหยื่อ ของกิเลสตัณหา แล้ว
 ควบคุมกิเลสตัณหาไม่ได้ ดังนี้แล้ว; ก็จะกลายเป็นสัตว์ที่กินเหยื่อ และ
 ตีเบียดอยู่เสมอ, ไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ, และได้รับ
 อะไร ๆ มา ก็ล้วนแต่เป็นไปเพื่อความทุกข์ทั้งนั้น. นี่ก็เพราะขาดความเข้าใจ
 อันถูกต้อง หรือขาดสัมมาทิฏฐิ อันเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา ดังได้
 กล่าวมาแล้วในการบรรยายตั้งแต่ตอนเช้า; ดังนั้นเราจะได้พิจารณาเรื่อง
 สัมมาทิฏฐิ หรือความเข้าใจอันถูกต้องนี้ ให้ละเอียดออกไป โดยเฉพาะใน
 บางแง่บางมุม ที่จะทำให้เราได้รับประโยชน์ จากธรรมะอันสูงส่งนี้.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้]

มองให้เห็นทุกคนในโลกเป็นคนเดียวกัน.

ในขั้นแรกถ้าจะกล่าวอย่างกว้างๆ ในขั้นเบื้องต้น สำหรับชาวโลก
 ทั่วไป เราก็ควรจะมองเห็นว่า คนทุกคนในโลกเป็นคนคนเดียวกัน. ข้อนี้
 เป็นความจริงของธรรมชาติ แต่คนไม่มอง หมายความว่าธรรมชาติแท้ๆ สร้าง
 คนทุกคนขึ้นมาในโลก มาเพื่อเป็นคนคนเดียวกัน แต่คนไม่ยอมรับหรือไม่เข้าใจ
 หรือไม่รู้ไม่ซีด้วยเข้าไปกับความจริงข้อนี้, เป็นพวกนั้นพวกนี้ แล้วก็วิวาทกัน
 หรือทำสงครามกัน คนจึงได้แบ่งแยกเป็นเขาเป็นเราในที่สุด.

ข้อที่ว่า คนทุกคนในโลกเป็นคนคนเดียวกัน นั้น เป็นความจริง
 ของธรรมชาติที่ลึกเกินไป. ถ้าใครอยากเข้าใจ ต้องเอาความเห็นแก่ตัว

ออกไปทิ้งเสียก่อน; หรือความเคยชินในการที่เห็นแก่ตัว, อะไร ๆ ก็ตัวหรือของตัว มาตั้งแต่ต้นมานานแล้วนั้น เป็นเครื่องปิดบังไม่ให้เห็นความจริงข้อนี้, จะต้องเพิกถอนออกไปเสียก่อน. และมองดูชีวิตในลักษณะต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น; ว่าในทางวัตถุชีวิตเป็นอย่างไร, ในทางนามธรรมชีวิตเป็นอย่างไร, และของใครบ้างที่แตกต่างจากของใคร.

ในที่สุดก็จะมองเห็นว่า ไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน : ในทางเนื้อหนังร่างกายก็มีชีวิตอย่างเดียวกัน, คือความสดชื่นอยู่ ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นเนื้อหนังร่างกายทั้งตัว, และในทางจิตใจนั้น ก็คือความรู้สึกที่ตนร่นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหาเหมือนกันหมด. ถ้ามองเห็นความจริงข้อนี้, จะเห็นว่าไม่มีชีวิตไหนที่แปลกจากชีวิตไหน; มีทางที่จะรวมเป็นอันเดียวกันได้โดยสนิท.

นี้เรียกว่า ธรรมชาติ เป็นผู้กำหนดไว้; แต่เรามีข้อแตกแยกกัน ด้วยความรู้สึกของกิเลส ซึ่งเป็นธรรมชาติเหมือนกัน; แต่เป็นธรรมชาติอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้าม, คือทำให้เกิดความรู้สึก ไปในทางที่เป็นตัวคนคนเดียวคนหนึ่ง ส่วนย่อยส่วนหนึ่งขึ้นมา; แล้วก็มีเปรียบเทียบในเรื่องได้เรื่องเสียเรื่องดีกว่า เรื่องเลวกว่า; อยากจะมีอะไรที่เป็นของตน ที่ยิ่งกว่าคนอื่น. เมื่อเกิดความพอใจในอารมณ์ชนิดไหน ก็อยากจะได้อารมณ์ชนิดนั้นให้มาก, จนลืมนึกถึงคนอื่น; ไม่เท่าไรคนก็มีความรู้สึก ไปในทางแยกกันเป็นคน ๆ เป็นเขาเป็นเรา, จนวิวาทกันและทำสงครามกัน. นับว่าเป็นการลงโทษของธรรมชาติที่แท้จริง เรื่อย ๆ ไปจนกว่าคนจะรู้สึก.

เดี๋ยวนี้ดูเหมือนไม่มีทางที่คนจะรู้สึกว่าเป็น คนทุกคนในโลกนี้เป็น คนคนเดียวกัน; เพราะเหตุที่ว่า ไม่มีใครเคยบอกเคยสอน อย่างนี้. ทุกคนเคยชินมา ตั้งแต่ในทางที่จะเป็นตัวตน หรือเป็นของตน และให้คิดว่า คนอื่นเสมอ. วัฒนธรรมหรือประเพณี ใดๆ ของทุกชาติทุกภาษา กำลังมีอยู่ในลักษณะที่จะอบรมคน ให้เป็นผู้เห็นแก่ตน โดยไม่รู้สึกตัว. แม้แต่เด็ก เล็กๆ เพิ่งจะเกิดมา ก็ได้รับการอบรม ให้รู้สึกว่า เราจะต้องดีกว่าคนอื่น จะต้องรวยกว่าคนอื่น จะต้องดีกว่าคนอื่น จะต้องชนะคนอื่น.

เมื่อถูกอบรมมาอย่างนี้ ไม่เท่าไรก็ **เกิดความรู้สึก ที่เป็นไปในทาง อัตตาหุบาทาน** อย่างแรงกล้าจนถอนไม่ได้; เพราะไม่มีอะไรที่จะมีอำนาจเหนือกว่าสิ่งนี้ มาให้ใช้ในการสอน. โลกทั้งโลกก็หมุนไป ในกระแสเดียวกัน คือความมีตัว เป็นคน ๆ, และยิ่งมีความเห็นแก่ตัว หรือพวกของตัวมากเท่าไร ยิ่งเป็นการถูกต้องมากเท่านั้น.

ความเห็นอย่างนี้เป็นมิจฉาทิฎฐิอย่างยิ่ง ก็แปลว่า คนเราถูกแวดล้อม อบรมอยู่ด้วยมิจฉาทิฎฐิ จึงไม่มีทางที่จะเกิดความรู้สึกว่า ชีวิตทุกชีวิตเป็น ชีวิตเดียวกัน, หรือว่าสัตว์ทั้งหลาย : ทั้งคนทั้งสัตว์เดรัจฉาน ทั้งเทวดาใน เทวโลก ก็เป็นคนคนเดียวกัน; แปลว่า มิจฉาทิฎฐิที่ร้ายแรงกำลังครอบงำ คนในโลก; ไม่เหมือน **สมัยพุทธกาล** ที่เคยได้ยินได้ฟังมา **เกี่ยวกับการสอน ให้เจริญอุปมัญญา :-**

มีความปรารถนาดี ต่อสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย โดยไม่แบ่งแยก, และ โดยไม่มีขอบเขต : ทั้งทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศตะวันออก ทิศเบื้อง

บน ทิศเบื้องล่าง, ทุกทิศทุกทาง ให้ทุกคนแผ่รัศมีแห่งความรักใคร่ออกไป
 รอบตัว. ในฐานะที่คน หรือชีวิตทั้งหมดนั้น มีความเป็นอย่างเดียวกัน,
 มีปัญหาอย่างเดียวกัน, มีความทุกข์ร้อนอย่างเดียวกัน, มีหัวใจอย่างเดียวกัน,
 มีลักษณะหรือมีความหมายหรือมีอะไร ๆ ก็อย่างเดียวกัน; คือในร่างกายก็ต้อง.
 การอย่างเดียวกัน, ในทางจิตใจก็ต้องการอย่างเดียวกัน, มีความต้องการที่จะ
 บำบัดความทุกข์เหมือนกัน, ไม่ผิดแปลกแตกต่างกัน.

เมื่อทุกคนถูกสอน ถูกอบรม ให้กระทำอยู่อย่างนี้ จนเป็นนิสัย
 ความรู้สึกที่จะรู้สึก ว่า ชีวิตทั้งหลายเป็นชีวิตเดียวกันนั้น มันก็เกิดเองโดย
 ไม่รู้สึกตัว. จิตใจของคนในยุคนั้น จึงต่างกับจิตใจของคนในยุคนี้; แม้ที่สุด
 แต่การที่จะให้อภัยกัน ก็เป็นไปได้ง่ายยิ่งกว่าคนในยุคนี้. คนในยุคนี้เพียงแต่
 มองตากัน ก็จะฆ่าจะแกงกันเสียแล้ว, และมีปัญหาเรื่องนั้นมากชั้นทุกที. นั่นแหละ
 คือผลร้าย ที่เกิดขึ้น เพราะการที่คนในโลกเรา ปราศจากความเข้าใจอันถูกต้อง
 ต้องในคนด้วยกัน; เรียกว่า ไม่มีสัมมาทิฐิ. ควรจะนำมาเป็นเครื่องรำพัน
 พินิจพิจารณาในโอกาสเช่นนี้.

ศาสนาทั้งหลายเหมือนแม่น้ำสายเดียวกัน.

ที่นี้ ก็มองเลยขึ้นไปถึงสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา ธรรมชาติสร้าง ความ
 รู้สึกคิดนึกของคน ที่เป็นต้นเหตุ ให้เกิดศาสนาขึ้นมา หรืออารยธรรมก็ตาม
 นั้น ด้วยความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน, จนเรากล่าวได้ว่า ศาสนาหรืออารยธรรม

ทุกสาย ทั้งหมดทั้งสน เป็นแม่น้ำสายเดียวกัน. แม้จะมีมากแควในตอนปลาย; แต่ต้องรวมกันได้โดยส่วนใหญ่ หรือเมื่อออกไปถึงทะเล.

ที่ว่า ศาสนาทั้งหลาย เหมือนแม่น้ำสายเดียวกันนั้น เราต้องพิจารณาดูกันถึง มูลเหตุที่ทำให้เกิดสิ่งๆที่เรียกว่า ศาสนา. ไม่มีศาสนาไหน ที่ไม่ได้มีมูลเหตุ มาจากความกลัวต่อความทุกข์ หรือต่อสิ่งที่มนุษย์ไม่ปรารถนาของมนุษย์นั่นเอง. เรามีศาสนาเพื่อจะขจัดสิ่งที่เรากลัว, หรือที่เราเห็นว่าเป็นอันตรายในทางจิตทางใจ; อย่างน้อยก็กลัวว่าจะไม่มีความสุข.

สำหรับ ศาสนาพุทธ เรามีความกลัวต่อกิเลส ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์, เป็นเหมือนกับกำลังกระตุ้นอันสำคัญ ทั้งในทางที่จะให้เกิดมีศาสนา และทั้งในทางที่จะให้ประพฤติปฏิบัติในศาสนา ซึ่งได้เกิดขึ้นแล้ว. ศาสนาในยุคแรกๆของโลก อาจจะเป็นเพียงความกลัว ในสิ่งที่ไม่รู้ว่าอะไรก็ได้; แต่ความกลัวนั้น ก็เป็นเหตุให้เกิดลัทธิที่เรียกว่า ศาสนา ขึ้นมา.

ในยุคของพระพุทธเจ้า นั้น รู้จักสิ่งเหล่านั้นดีจนไม่กลัว; แต่ก็มากลัวสิ่งที่เราเรียกกันเดี๋ยวนี้ว่า กิเลส. แต่ความกลัวนั้นไม่ได้เป็นเหตุให้อ้อมองอเท้ว จึงได้คิดหาทางที่จะกำจัดมันเสีย, และพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงค้นพบความจริงข้อนี้ คือวิถีทางที่จะกำจัดกิเลสเสียได้ โดยอุบายอันแยบคายต่าง ๆ กัน.

ถ้าจะมองไปดูในศาสนาไหน ก็ล้วนแต่มีความกลัว อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นมูลเหตุด้วยกันทั้งนั้น; สรรูปแล้วก็อยู่ที่กลัวความทุกข์, อยากจะไปอยู่กับพระเป็นเจ้า ก็เพื่อจะได้พ้นทุกข์, อยากจะทำอย่างนั้นอย่างนั้นก็เพื่อจะได้พ้นทุกข์.

เมื่อเอาความรู้สึกในส่วนลึกของสัญชาตญาณ กล่าวคือ ความกลัว ต่อสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา นั้นมาเป็นหลัก; ก็จะได้เห็นว่าศาสนา หรืออารยธรรมทั้งหลาย เป็นแม่น้ำสายเดียวกัน. แต่ข้อเท็จจริงข้อนี้มันดีเกินไป มัน อยู่ลึกเกินไป จนคนมองไม่เห็น; มองเห็นแต่เปลือกของศาสนา หรือพิธีรีตองของศาสนา ซึ่งเทียบได้กับเปลือก, และ ถือเอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ.

เพราะฉะนั้น จึงเกิดมีศาสนาขึ้นมาในลักษณะที่ไม่ใช่ของธรรมชาติ; แต่เป็น ของมนุษย์ที่มีความเห็นแก่ตัว. และเมื่อพระศาสดาผู้มีความเข้าใจถูกต้อง ได้ล่องลับไปแล้ว, สาวกทั้งหลายก็ได้ขยายมิจฉาภิภูมิจนให้มากขึ้น, จนเกิดการเบียดเบียนกันในทางศาสนา ย่ำยีกันโดยทางศาสนา.

สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา ซึ่งควรจะเป็นที่พึงของคนในโลก ก็กลายเป็น เครื่องมือ สำหรับเพิ่มความทุกข์ ให้แก่คนในโลก. มีปัญหามากมาย ไม่น้อยกว่าเหตุการณ์อย่างอื่น; ทั้งนี้ก็เพราะว่า ศาสนาตกไปอยู่ ภายใต้อำนาจของกิเลสของคน, ของคนที่อ้างตัวว่า เป็นเจ้าของศาสนานั้น ๆ เสียแล้ว. ธรรมชาติจึงลงโทษให้อย่างขนาดหนักเช่นเดียวกันอีก, คือทำให้คน ต้องเป็นทุกข์ เพราะศาสนาของตน เพิ่มขนอีกส่วนหนึ่ง รวมกันกับความโง่เง่ามมง่าย ที่ไม่รู้จักศาสนาของตนเองว่าเป็นอย่างไร; ไม่บำบัดทุกข์ในส่วนนี้ให้ได้แล้ว, ยังเพิ่มความทุกข์ อันเกิดมาจากการเบียดเบียนกัน หรือข่มขี่กัน ในระหว่างศาสนาให้มากขึ้นอีกส่วนหนึ่งด้วย.

ดังนั้น คำพูดที่ว่า “ศาสนาหรืออารยธรรมทั้งหลาย เป็นแม่น้ำสายเดียวกัน” นั้น เป็นสิ่งที่เข้าใจไม่ได้สำหรับคนสมัยนี้; หมายถึงคนส่วนใหญ่หรือ

คนทั่วไป ยังเข้าใจได้ไม่ก็คน, น้อยเกินไปที่จะสร้างอิทธิพลให้แก่ศาสนา จนยับยั้งการเบียดเบียนกันในโลกนี้ได้.

ผู้ที่มีปฏิฐิเป็นไปในทางผิด มองเห็นตนเป็นคน ๆ ไป; มองเห็นศาสนาเป็นศาสนา ๆ ไป อย่างนี้แล้วเรียกว่า มีมิจฉาทิปฏิฐิอย่างยิ่ง, ไม่เป็นสัมมาปฏิฐิ คือไม่เห็นถูกต้องตามที่เป็จริง ตามที่ธรรมชาติแท้จริงได้กำหนดไว้ หรือได้ปรุงแต่งขึ้นมา; ดังนั้นจึงไม่มีความเข้าใจ ต่อกันและกันในระหว่างคนด้วยกัน. ความไม่เข้าใจต่อกันและกัน ในระหว่างคนด้วยกันนั้น จึงก่อรูปเป็นพญามาร หรือเป็นซาตาน หรือเป็นอะไร แล้วแต่จะเรียก; ซึ่งล้วนแต่จะครอบงำย้ายี้ ทำให้มนุษย์ได้ประสบกันกับความทุกข์.

ขอความเข้าใจที่ตรงนี้ ให้แน่อนลงไปอีกว่า สิ่งที่เรียกว่า พญามาร หรือซาตานนั้น หรือเจ้าแห่งความทุกข์ หรืออะไรก็ตามนั้น ความไม่เข้าใจต่อกัน และกัน ของคน นั้นแหละ จะสร้างมันขึ้นมา. ความไม่เข้าใจตัวเอง เป็นเหตุให้ไม่เข้าใจผู้อื่น; แล้วก็เข้าใจต่อกันและกัน.

ตัวความโง่ความหลง ความเข้าใจผิดนั้น หลอมตัวเองกันเข้าทั้งหมด เกิดเป็นสิ่งที่มือำนาจอย่างยิ่ง ชนิดหนึ่งขึ้นมาในโลกนี้; ซึ่งสามารถทำให้คนเป็นทุกข์ โดยไม่สามารถที่จะช่วยตัวเองได้; เพราะมีอำนาจน้อยเกินไป, แต่ละคน ๆ มีอำนาจต้านทานน้อยเกินไป จึงต้องถูกรอบงำโดยอำนาจส่วนใหญ่, ซึ่งเป็นอำนาจทำลายหรืออำนาจทำให้เกิดความทุกข์.

ดังนั้นเราควรจะต้องว่า ความเข้าใจต่อกันและกันนั้นแหละ เป็นสิ่งที่จะปราบพญามาร หรือทำลายซาตาน, หรือจะเรียกว่าความเข้าใจต่อกันและกันนี้ เป็นพระเป็นเจ้าที่จะช่วยโลก ให้อุดได้.

คำว่า พระเจ้า หรือ พระเป็นเจ้า นี้ เรามีความหมายสำคัญอยู่ ตรงที่ว่า จะเป็นผู้ที่จะช่วยให้เรารอดจากอันตรายที่เราไม่ต้องการ. แต่เรื่องพระเป็นเจ้า หรือพระเจ้านั้น เมื่อถูกความเข้าใจผิดครอบงำ ก็หันเหไปนอกทิศนอกทาง; เกิดมีพระเจ้าชนิดที่ช่วยใครไม่ได้ขึ้นมา. แต่คนก็หลงบูชากันนัก ยิ่งกว่าพระเป็นเจ้าที่แท้จริง.

หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ก็คือว่า ไม่รู้จักพระเป็นเจ้าที่แท้จริง; ไปสร้างพระเป็นเจ้าเปลือกๆ ขึ้นมา จึงช่วยไม่ได้; ยิ่งถือพระเป็นเจ้าชนิดนี้ ก็ยิ่งทำให้เป็นคนบ้าบอมากยิ่งขึ้น แล้วก็ไปเข้าใจในพระเป็นเจ้าที่แท้จริงได้ อย่่างไรกัน. พระเป็นเจ้าที่คนงมงายช่วยกันสร้างขึ้นมาขึ้น กลายเป็นพญามารไปในที่สุด, คือ กักขังคนเหล่านั้นไว้ในวงของความทุกข์ ออกไปไม่ได้, มีความงมงายนั่นเองเป็นคอกหรือเป็นคุกขังคนเหล่านั้นไว้.

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ความที่เห็นแก่ตน หรือเห็นแก่ศาสนาของตน หรือเห็นแก่พระเจ้าของตน โดยไม่เห็นแก่พระเจ้าของคนอื่น เป็นต้นนั้น ก็ยิ่งมีมากขึ้นในโลกนี้; ทำให้เรามองเห็นได้ว่า ๘ ปีศาจ คือมิชฉาทธิภูฐานั้น ได้เปรียบมากยิ่งขึ้นทุกที, จนสิ่งที่เรียกว่าสัมมาทธิภูฐานั้น ต้องถอยไปจากโลกนี้. เห็นได้ง่ายๆ ตรงที่ว่า เตยวันเขาจะจัดโลกนี้ ให้เป็นผาสุกกัน ด้วยการเมือง,

ด้วยวิถีทางการเมือง. แต่โดยเนื้อแท้ของธรรมชาติแล้ว โลกนี้ไม่อาจจะมี
สันติภาพได้ ด้วยวิถีทางการเมือง.

มองดูให้ลึกกลงไปว่าธรรมชาตินั้นเป็นอย่างไร? ธรรมชาตินั้นเป็น
ของจริง, เป็นสิ่งที่จริง, หรือเป็นสิ่งที่มีความยุติธรรม; ไม่หลอกลวง ตรงไป
ตรงมา ไม่มีเขาไม่มีเรา; มันสร้างโลกขึ้นมา สำหรับจะต้องดำเนินไปตาม
กฎเกณฑ์อันนี้. กฎเกณฑ์อย่างอื่นใช้ไม่ได้.

วิถีของการเมืองจะจัดโลกให้มีสันติภาพไม่ได้.

ที่นี้เรื่องการเมืองในโลกนี้ เป็นเรื่องมีรากฐานอยู่ที่การเห็นแก่ตัว,
แง่ของการเมือง ก็คือแง่ที่จะหาประโยชน์ใส่ตัว โดยการเอาเปรียบผู้อื่น;
อย่างนั้นมันก็ทะเลาะกันกับธรรมชาติ ตั้งแต่ต้นจนปลาย. จะเอาวิถีทางการเมือง
ไปจัดโลกของธรรมชาติ ให้มีสันติภาพนั้นไม่ได้, และไม่มีใครทำได้. โลกนี้
จึงอยู่ในสภาพอันอื่น ซึ่งไม่ใช่สันติภาพ, คือแล้วแต่การเมืองจะนำไป, แล้วแต่
การเมืองเขาจะเรียกมันว่าอย่างไร. มีหลักเกณฑ์อยู่ที่ว่าใครดีใครได้, ใครได้
มากดีกว่าคนอื่น; อย่างนี้ไม่ใช่สันติภาพ, และไม่มีทางที่จะมีสันติภาพได้โดย
วิธีนี้.

การที่คนส่วนมากสมัยนี้ มีความคิดที่จะจัดโลก ให้มีสันติภาพ
ด้วยการเมืองนั้น เป็นมิจฉาทิฏฐิ; เพราะที่ไม่เข้าใจอย่างถูกต้อง ในเรื่อง
ของธรรมชาติ. การจะจัดโลกให้มีสันติภาพนั้น ต้องทำไปด้วยความจริง

ความตรง ความยุติธรรม; เช่นเดียวกับที่ธรรมชาติได้สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาตามกฎตามเกณฑ์ที่ตายตัว : ทำดีได้ดี ทำชั่วก็ชั่ว, ความจริงก็ต้องเป็นความจริง.

การได้ หรือ การเสีย นั้นมันมีอยู่ว่า จะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง; ถ้าเป็นการคดโกง ล้อลวงกัน การได้การเสียนั้นก็กลายเป็นสิ่งที่ไม่จริง, และทำให้ไม่มีความยุติธรรมในโลก; อย่างที่เรียกว่า โลกนี้ไม่มีหลัก ไม่มีเกณฑ์ ไม่มีการคุ้มครองของธรรมชาติ แล้วมันก็เป็นโลกที่ถูกย้อยแย่งกันด้วยกิเลส ไม่มีทางที่จะสงบราบังได้.

เราก็เกิดมากับเขาคนหนึ่งในโลกนี้ด้วยเหมือนกัน ควรจะมีความรับผิดชอบเท่าที่จะทำได้; ดังนั้นจึงเอามาพิจารณาดูในโอกาสเช่นนี้. อย่างน้อยที่สุดก็ช่วยให้เข้าใจได้ว่า สัมมาทิฐิ หรือ ความเข้าใจอันถูกต้องนี้ ช่างจำเป็นเสียเหลือเกิน : เข้าใจตัวเองให้ถูกต้อง, เข้าใจผู้อื่นให้ถูกต้อง, เข้าใจธรรมชาติให้ถูกต้อง, เข้าใจศาสนาให้ถูกต้อง, เข้าใจการเมืองให้ถูกต้อง, หรือเข้าใจทุกอย่างในโลกให้ถูกต้อง, จึงจะช่วยกันทำให้โลกน่าดู คือให้มีสันติภาพได้. แต่ความหวังข้อนี้ยังเลื่อนลอยเต็มที; เนื่องมาจากเหตุอีกอย่างหนึ่ง คือ การศึกษาในโลกเวลานี้.

การศึกษาช่วยสร้างสันติภาพได้ ถ้ามีความเข้าใจอันถูกต้อง.

การศึกษาที่ปราศจากความเข้าใจอันถูกต้อง ในความจริงของธรรมชาตินั้น กลายเป็นเครื่องทำลายโลก. อย่าได้หลงเพื่อ ไปตามเขาว่า การศึกษาจะช่วยสร้างสันติภาพในโลก. เราต้องมองกันให้ชัดลงไปว่า การศึกษา

นั่นมันไม่แน่ ว่าจะมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง ในความจริงของโลก หรือหาไม่ เมื่อไม่เข้าใจ แม้ในสิ่งที่เรียกว่าชีวิตแล้ว; การศึกษานั้นก็ไม่มีประโยชน์อะไร, คือมีแต่จะเข้าไปตามอำนาจของกิเลส. ดังนั้น จึงกลายเป็นเครื่องทำลายโลก, หรืออย่างน้อยที่สุดก็ทำให้ โลกกระส่ำระสายวุ่นวายยิ่งขึ้นไปทุกที.

การศึกษาสมัยนี้ ใครเป็นผู้ยืนยันได้ ว่าเป็นการศึกษาที่ประกอบไปด้วย ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ในสิ่งที่เราเรียกกันว่าชีวิตหรือความทุกข์, หรือตามหลักของพุทธศาสนา ที่ได้กล่าวมาแล้ว. บางทีจะไม่ลืมหูลืมตาสำหรับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต หรือความทุกข์ด้วยซ้ำไป. เพราะไปมัว ใสละวอนกันอยู่แต่เรื่อง อารมณ์ หรือสิ่งที่จะหลอเลียงตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของตน ให้มีความสุข สนุกสนานรื่นเริงบันเทิง ไปตามอำนาจของกิเลสตัณหาเหล่านั้น ๆ.

รู้จักอย่างเดียวแต่ความเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนัง, ไม่รู้จักอะไรอื่น. ความต้องการมีแต่จะให้ได้รับสิ่งเหล่านี้ มากไม่มีขอบเขตจำกัด, ไม่มี ความต้องการอย่างอื่น. คนจำนวนมากนิยมกันอย่างนี้; ผู้จัดการศึกษาก็ ตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของคนเหล่านั้น จึงได้จัดการศึกษาไปตามความนิยม ของคนส่วนใหญ่; และผู้จัดการศึกษาเองก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำนี้. เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นการแปลกประหลาดอะไร ที่คนทั้งหมดจัดการศึกษากันใน ทำนองนี้ หรือทำนองไหน, อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วจะ ไม่มีประโยชน์อะไร ในการที่จะช่วยให้โลกนี้มีสันติภาพ.

ถ้าเมื่อใดคนส่วนมากมองเห็นความจำเป็น ที่เราจะต้องมีความรู้ความ เข้าใจ เกี่ยวกับเรื่องของธรรมชาติในส่วนตัว; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือสิ่ง

ที่เรียกว่าชีวิตในด้านลึก, กิเลสและความทุกข์ในด้านลึก เป็นต้น. แล้วจัดการศึกษากันไป ในลักษณะที่ถูกต้อง ตามความเป็นจริง ที่จะทำลายความรู้สึกรู้สึกที่เป็นไปในทางต่ำหรือทางทุกข์, แล้วดกถันอดทน ต่อสู้ดำรงตนอยู่ ในทางของความรูสึกฝ่ายสูง; ไม่เท่าไรก็จะทำโลกนี้ ให้มีสันติภาพอันถาวรได้. ดังนั้น การศึกษาในโลกนี้จะต้องรอไปอีกนาน จนกว่าจะได้เกิดความชัดเจน ในการได้รับผลของความเข้าใจผิด อย่างเจ็บปวดกันเสียก่อนแล้ว.

การช่วยเหลือกันจะทำให้โลกประสบสันติภาพ ถ้ามีความเข้าใจกันถูกต้อง.

มองไปอีกทางหนึ่ง คือการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ชอบยกเอามาอวดอ้างกันว่า การช่วยเหลือผู้อื่นนั้น เป็นความดีและมีเกียรติ, และช่วยให้โลกนี้ประสบสันติภาพ. *เดี๋ยวนี้เรามองเห็นแต่การช่วยเหลือกัน ก็เพื่อจะเอาไปเป็นพวกตัว* ให้เกิดกำลังมากสำหรับครอบงำพวกอื่นเสียเป็นส่วนมาก. แม้ที่ช่วยด้วยความบริสุทธิ์ใจ ก็ยังไม่รู้ว่าควรจะช่วยในส่วนไหน; กลายเป็นไปช่วยในส่วนที่ไม่ควรช่วย, หรือในลักษณะที่ไม่ควรช่วย; เช่นว่าจะช่วยชีวิตคนไว้ ก็ช่วยอย่างหลับหูหลับตา.

การช่วยคน ที่ไม่มีความเข้าใจถูกต้อง หรือ คนมีจรรยาปฏิวัไวันั้น ไม่เป็นบุญ ไม่เป็นกุศล, ไม่เป็นที่น่าสนใจ, ซ้ำกลับจะเป็นการทำให้พลาดจากการที่จะช่วยคน ที่ควรช่วยด้วยซ้ำไป. ความมงงายเกี่ยวกับการช่วยผู้อื่น

หรือการบำเพ็ญกุศลนี้ ก็ยังมีอยู่มากในลักษณะอย่างนี้; เพราะว่าคนสมัยนี้ ต้องการจะช่วยผู้อื่น ด้วยเอาหน้า; ไม่ใช่ช่วยด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง.

ยิ่งไปกว่าเอาน้ำก็คือเอาพวก; เมื่อ ได้พวกมาก ก็ทำให้โลกนี้ สูญเสียความเป็นธรรม มากยิ่งขึ้นไปเท่านั้นเอง. และพร้อมกันนั้นก็ทำให้ คนในโลกนี้ มีลักษณะเหมือนกับตกอยู่ในความมืดมนต์, มืดแสงที่จะมืด คือ มืดถึงขนาดที่ไม่รู้ว่าจะไปกันทางไหนดี, หรือมืดมนต์จนไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี; กลายเป็นเดินผิดทาง หรือทำไปในลักษณะที่ ทำให้ปัญหายุ่งยากเกิดขึ้น.

สิ่งที่น่าพิจารณาดูเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็มี เช่น พิจารณาดูกันที่ มนุษย์ กำลังใช้จ่าย หรือลงทุนกันอยู่ในโลกนี้. ส่วนใหญ่เน้นใช้จ่าย หรือลงทุนไป ในการทำสงคราม. ท่านฟังดูให้ดี หรือคิดดูให้ดี, สังเกตดูให้ดี; ว่ารายจ่าย มาก ๆ ส่วนใหญ่ ที่แต่ละประเทศจะจ่ายนั้น จ่ายไปในทางสงคราม หรือเนื่องด้วย สงคราม, และรายจ่ายมากมายนี้ เอามาเทียบกันดูก็จะเห็นว่ามันมาก เกินกว่า ที่จะเอามาจัดโลกนี้ ให้มีความเข้าใจอันถูกต้อง.

การที่จะจัดโลกนี้ ให้มีความเข้าใจอันถูกต้องนั้น ใช้เงินน้อย นิดเดียว ถ้านำไปเทียบกันกับ การใช้จ่ายที่เขาใช้กันไป ในทางทำสงคราม; แต่แล้วทำไม จึงไม่มีใครยอมจ่ายเงินนี้ มาในทางที่จะทำโลกนี้ ให้มีความเข้าใจ อันถูกต้องต่อกันและกัน, กลับรวบรัดเอาไปใช้ ในการสงครามเพื่อจะทำลายกัน ให้มากยิ่งขึ้นไป, ต่างฝ่ายต่างทำเช่นนั้น จนเข้าลึกเหลือที่จะถอยออกมาได้.

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ถ้าใครยังมีชีวิตจิตใจที่จะจัดโลก ให้มีความ
เข้าใจอันถูกต้อง ก็ยังมีทางที่จะทำได้ และจะใช้จ่ายน้อยกว่าการที่จะใช้จ่าย
ในการทำสงครามอยู่นั่นเอง. เดียวนี้รายจ่ายส่วนใหญ่คือ การทำสงคราม;
ถ้าจะจ่ายไปในการศึกษา ก็ให้คนศึกษาเพื่อทำสงคราม, ให้ฉลาดในการ
ทำสงคราม, ถ้าจะจ่ายไปในทางสุขภาพอนามัย ก็เพื่อให้คนมีกำลังเรียวแรง
มีสมรรถภาพ สำหรับที่จะทำสงคราม. เมื่อปีศาจสงครามครอบงำโลกมากถึง
ขนาดนี้ มันก็ไม่มีทางอื่นที่จะเลือก นอกจากยอมรับบาปกรรม หรือรับโทษ
ตามที่ธรรมชาติมันจะลงโทษอย่างไร.

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ไม่มีเรื่องไหน ที่ไม่ขึ้นอยู่กับเรื่องความเข้าใจ
อันถูกต้อง หรือความเข้าใจอันไม่ถูกต้อง คือมันเนื่องอยู่แต่เรื่องมิชฌาทิภูติ หรือ
สัมมาทิภูติเท่านั้นเอง. การที่เราต้องลงทุนไป ในการทำสงครามมากมายถึง
ขนาดนั้นนี้ ควรจะมองดูต่อไปว่า วัตถุประสงค์ของการทำสงครามนั้นคืออะไร;
ยิ่งมองไปเท่าไร ก็ยิ่งมองพบว่า การอยากได้ความสุขทางเนื้อทางหนัง ของ
คนในโลกนั้นแหละ เป็นมูลเหตุแห่งสงคราม. จะเป็นลัทธิไหนก็ตาม ต้อง
การให้ตัว หรือให้พวกของตัว คงมีความสุขทางเนื้อทางหนัง ตามที่ตนต้องการ;
ไม่ให้ผู้อื่นแทรกแซง, ต้องการให้มีมากขึ้น จนไม่รู้จักสิ้นจักหมด; แต่แล้วก็
ไปหาทางออก หรือข้อแก้ตัวอย่างอื่น เป็นว่าทำสงครามเพื่อความยุติธรรมบ้าง,
หรือเพื่ออย่างอื่นบ้าง.

โดยเนื้อแท้ นั้น ถ้ากิเลสยังครอบงำคนในโลกอยู่เพียงไรแล้ว ไม่ว่า
ใครจะทำอะไร ก็ทำไปตามอำนาจของกิเลสนั้นทั้งนั้น; ฉะนั้นมูลเหตุของ

สงครามก็คือ ความต้องการของกิเลสในส่วนลึก, หรือเราจะมองกันโดยวิธีมองของทางฝ่ายวิญญาณ เราก็มองเห็นว่า กิเลสนั่นเองเป็นมูลเหตุของสงคราม.

ส่วนสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น มองเห็นได้แล้ว ว่าเป็นหมันไปแล้วเลยไม่สามารถที่จะมาช่วยกำจัดกิเลสในจิตใจคน; ถึงกับคนสมัยนี้เอาศาสนาเป็นเครื่องมือทำสงครามไปเสียก็มาก; หมายความว่าเขาได้ทำลายสิ่งซึ่งจะเป็นที่พึ่งเสียเอง.

ศาสนานี้แหละช่วยให้มีสันติภาพ ถ้ามีความเข้าใจถูกต้อง.

สิ่งที่เรียกกันว่า ศาสนา นั้น สรุปลักษณะอีกทางหนึ่งก็คือ ชาติของกิเลส; เพราะศาสนาทุกศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหนหมด มีจุดมุ่งหมาย จะทำลายความเห็นแก่ตัว ของคนเราในโลกนี้ ให้หมดความเห็นแก่ตัว, ให้อยู่ในสภาพ ที่มองเห็นคนทุกคน เป็นคนคนเดียวกัน, หรือชีวิตเป็นชีวิตเดียวกันอย่างนั้นเป็นต้น; แล้วเป็นอยู่กันอย่างไม่มีการเบียดเบียน.

การเบียดเบียนเป็นความโกลาหลวุ่นวาย สกปรกเศร้าหมอง เว่าร้อน; สันติภาพ หรือความสงบสุขนั้นตรงกันข้าม คือเป็นไปในทางของความสะอาดสว่าง และ สงบ. แต่เดี๋ยวนี้อำนาจครอบงำของกิเลส ที่เห็นแก่ความสุขทางเนื้อหนังมากเกินไป จนความสะอาด สว่าง สงบ ไม่มีความหมาย; เขาต้องการสันติภาพ เพียงที่ให้เขาได้บริโภคความคุณ อย่างไม่มีใครมาขัดแย้งเท่านั้นเอง.

ดังนั้นมันจึงไม่ใช่สันติภาพที่แท้จริงอะไรเลย; สันติภาพที่แท้จริงต้องตั้งอาศัยอยู่บนภาวะแห่งความสะอาด สว่าง สงบ ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติจริงๆ.

การที่แต่ละคน ต้องการให้ตนได้บริโภคเหยื่อของกิเลส โดยไม่มีใครมารบกวนนั้น มันเกิดขึ้นไม่ได้; เพราะว่าทุกคนก็ต้องการ; ทุกคนเมื่อยังไม่ได้ด้วยกันทุกคน ก็ต้องมีการแย่ง. สันติภาพที่ว่าเอาเองอย่างนั้นจึงมีไม่ได้, และไม่ใช่อันติภาพอะไรที่ไหน. ต่อเมื่อเราศึกษาให้รู้จักธรรมชาติ รู้จักกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ รู้จักหน้าที่ที่เราจะต้องประพฤติตามธรรมชาติ และประพฤติให้ได้มา จึงจะเป็นสันติภาพ เป็นความสะอาด สว่าง สงบ.

เดี๋ยวนี้ คนเราหลับหูหลับตา ต่อความจริงทั้งหลาย ต้องการแต่สิ่งที่รู้สึกได้ทางเนื้อทางหนัง, คือความเอร็ดอร่อยทางวัตถุ จึงไม่มีอุดมคติในการที่จะรักษาความสัตย์ ความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรม เป็นต้น; กลับเขาะเขี่ยว่า อุดมคตินั้นพ้นสมัยแล้ว ชั่อะไรก็ไม่ได้, เอมากินเองก็ไม่ได้ ไม่มีรสชาติอะไร; สู้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่จะได้มาโดยกำลังนี้ไม่ได้. นี้เรียกว่าเป็นมิจนาก็สูญหลายชั้น หลายชั้น ในการที่เข้าใจว่า อุดมคติเป็นสิ่งที่ทำอะไรไม่ได้, ใช้อะไรไม่ได้, ไม่มีประโยชน์อะไร.

แต่ที่จริง สิ่งที่เราเรียกว่า อุดมคติ นั้น มันเป็นเรื่องที่มีอำนาจ หรือมีกำลังในการที่จะ กระตุ้น หรือ บังคับ เชื้อเชิญมนุษย์เราให้เสียสละจริงจัง, ให้ทำจริง, หรือให้ดำเนินไปในทางที่ไม่เป็นทุกข์. แต่เมื่อเราสลัดสิ่งที่เรียกว่า อุดมคติ ทิ้งเสีย; ปล่อยให้อำนาจของกิเลสครอบงำแล้ว มันก็ต้องเป็นไปตามบุญตามกรรม, ตามเรื่องตามราวของกิเลส. ทุกคนก็จะทะเลาะตะกอลมแต่สิ่งที่กินได้

หรือเอิร์ตอ้อยตามความต้องการของตน ; ไม่มองเห็นว่าอุดมคตินั้น ที่แท้เป็น
สิ่งจำเป็นในเบื้องต้น ที่จะให้คนเราทำจริง หรือเสียสละจริง หรือรักคนอื่นจริง.
และอุดมคตินี้ มันดีกว่าเงิน ที่ซื้ออะไรกินได้ ถึงตัวมันเองจะกินไม่ได้ มันก็เป็น
ต้นเหตุให้ได้มาซึ่งสิ่งที่กินได้, และกินอย่างที่ไม่เกิดความทุกข์, และมันจะเป็นเหตุ
ให้ได้เงินมา ในทางที่จะไม่เป็นทุกข์.

โลกที่ไม่มีอุดมคติ ก็กลายเป็นโลกของกิเลส หรือพญามาร หรือ
ซาตาน ไปตั้งแต่เบื้องต้น. *หลักที่เป็นหัวใจของแต่ละศาสนา ก็ล้วนแต่เป็น
อุดมคติอันหนึ่ง ๆ,* หรือเป็นอุดมคติในส่วนรวมที่ว่า *เกิดมาต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดใน
ที่มนุษย์ควรจะได้* คือ ความสงบอย่างแท้จริง. ถ้าทุกคนยังถืออุดมคติ ก็จะเกิด
การลดราวาศอกแก่กันและกัน, ไม่ตึงเครียดต่อกัน ก็คงจะพูดจากันรู้เรื่อง; การ
ทะเลาะวิวาท หรือการสงครามนั้น ก็จะลดลง และอาจจะสิ้นสุดลงในที่สุด.

เดี๋ยวนี้ ไม่มีการลดราวาศอก มีแต่การตึงเครียดต่อกันและกันยิ่งขึ้น
ทุกที; ถืออะไรเป็นหลัก, หรือถืออะไรเป็นอุดมคติ, ก็ยากที่จะกล่าว; แต่ที่
คนโบราณเขามองเห็นกันนั้น อุดมคติอย่างนี้เป็นอุดมคติของพวกยักษ์พวกมาร
ไม่ใช่ของพวกมนุษย์ และเราไม่อาจจะเรียกว่า เป็นอุดมคติด้วย.

เข้าใจเสียให้ถูกต้องในเรื่องศาสนา โลกก็จะมีสันติภาพ.

ถ้าคนมีหัวใจของศาสนาเป็นอุดมคติ โลกนี้ก็ต้องเดินไปอีกทาง
หนึ่ง อีกแนวหนึ่ง โดยแน่นอน; แม้อุดมคติทางปรัชญา ซึ่งยังไม่ใช่อุดมคติ

ทางศาสนา ก็ยังสามารถ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้, พูตกันรู้เรื่อง, หรือเกิดการผ่อนสั้นผ่อนยาวกันได้.

แต่เป็นที่น่าสังเวชต่อไปอีกในข้อที่ว่า โลกในปัจจุบันนี้สร้างปรัชญาขึ้นมาใหม่, เป็นปรัชญาของโลกสมัยนี้, เป็นปรัชญาที่ชวนให้เกิดการแตกแยก; เพราะเราเรามองไปในทางสายเดียว คือสายที่จะให้ได้ประโยชน์ตามความต้องการของกิเลส; สำหรับสิ่งที่ลึกลับ ก็สร้างปรัชญาขึ้นมาเพื่อจะขบปัญหา.

ดังนั้น ปรัชญาของคนประเภทนี้ จึงเป็นปรัชญาที่เป็นไปในทางความเห็นแก่ตัว, เป็นไปตามอำนาจของความเห็นแก่ตัว, ขบปัญหาแต่ในทางที่จะให้ได้ ตามความเห็นแก่ตัว หรือตามใจตัวเอง. นี่แหละคือปรัชญาของสมัยนี้. และละเลยปรัชญาดั้งเดิมของคนโบราณ.

ดังนั้น เราจึงกล่าวได้ว่า โลกในสมัยปัจจุบัน ขาดปรัชญาที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียว มีแต่ปรัชญาที่ชวนให้เกิดการแตกแยก, และปรัชญาของสมัยปัจจุบัน แตกแขนงไปในทางที่จะให้เข้าใจกันไม่ได้ ต่างคนต่างมีทฤษฎีของตนมากขึ้นทุกที. สำหรับ สมัยโบราณนั้น สิ่งที่เรียกว่าปรัชญานั้น เขามีไว้เพื่อค้นคว้าหาความดับทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น มีความดับทุกข์เป็นจุดมุ่งหมายปลายทางของปรัชญา ดังนั้นจึงร่วมมือกันได้กับ สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา.

ส่วนปรัชญาสมัยนี้ เกิดขึ้นพรุ้งพรุ้งไปหมด หลายแขนงหลายสาย; และที่นิยมกันมาก ก็คือปรัชญาทางการเมือง ซึ่งเรารู้กันอยู่ดีแล้วว่า เรื่อง

การเมืองนั้นเป็นอย่างไร. เมื่อเอาปรัชญามาช่วยเป็นลูกสมุน ได้แก่การเมือง หรือเครื่องส่งเสริมการเมือง; การเมืองก็ยิ่งเป็นไปในทางของการเมืองหนักขึ้น; โลกนี้ก็ต้องโกลาหลหนักขึ้นอีกเป็นธรรมดา. นี้เรียกว่าเป็นความเข้าใจผิด, หรือความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง, หรือเป็นมิจฉาทิฐิวินิจฉัยอย่างร้ายแรง, ที่กำลังครอบงำโลก อยู่ในสมัยนี้ โดยมีปรัชญาหรือตรรกวิทยา หรือจิตวิทยาเป็นเครื่องมือ สนับสนุนความเป็นอย่างนั้นแหละ.

โดยเนื้อแท้สิ่งที่เรียกว่า ศาสนานั้นมิได้เป็นปฏิบัติต่อการอยู่ดีกินดี, หรือการบริโภค รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส, หรือความก้าวหน้าของมนุษย์ ก็มา มีความเข้าใจไปเสียในทางที่ว่า ศาสนานั้นเป็นปฏิบัติต่อความก้าวหน้า ต่อการอยู่ดีกินดี หรือเป็นอุปสรรคต่อการแสวงหารูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น. การเข้าใจอย่างนี้เป็นทำให้โทษแก่ศาสนามากเกินไป; เพราะว่าโดยที่แท้ นั้นสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น ต้องการให้คนอยู่ดีกินดีจริงๆ คืออยู่ดีกินดี ชนิดที่ไม่มีอะไรเกิดขึ้นเป็นต้นเหตุ เป็นความทุกข์, คืออยู่ดีกินดีโดยบริสุทธิ์; ไม่ใช่กินเหยื่อแล้วติดเบ็ด.

และศาสนานั้น ไม่ได้ห้ามหวงไม่ให้คนบริโภค รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส; แต่ต้องการให้คนบริโภค รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส โดยปลอดภัย; เหมือนกับกินปลาไม่ถูกก้าง; อย่างนี้ลองคิดดูว่ามันดีหรือไม่? แต่คนยังต้องการจะกินปลาทั้งก้าง ก็ไม่ค่อยจะมองเห็นคุณค่าของศาสนา.

สำหรับความก้าวหน้าของมนุษย์นั้น สิ่งทีเรียกว่าศาสนาไม่เป็นปฏิบัติ; แต่ต้องเป็นความก้าวหน้าขนาดที่ควรจะเป็น; เพราะว่าโดยเนื้อแท้

แล้ว สิ่งที่เราเรียกว่า ศาสนาก็เป็นความก้าวหน้าอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน, เป็นความก้าวหน้าในทางวัฒนธรรม. แต่ก่อนนี้ โลกนี้ไม่มีศาสนา เราคือก้าวหน้ามาจนถึงกับมีศาสนา. ก่อนนี้มีศาสนาอย่างเด็กเล่น; เดียวนี้เรามีศาสนาชั้นสูงสุด. นี่ก็เป็นความก้าวหน้าในทางจิตใจ.

ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่า ศาสนานี้ ก็มุ่งหมายจะก้าวหน้า ต้องการจะสร้างความก้าวหน้า. และไม่เป็นอุปสรรคแก่การก้าวหน้า ในทางที่ควรจะเป็น. เมื่อมนุษย์ในโลกนี้ตกเป็นทาส ของกิเลสของตัณหามากเกินไป, และต้องการความก้าวหน้าในทางนั้น, คือความก้าวหน้าในทางเป็นทาส ของกิเลสตัณหาอย่างนี้แล้ว มันก็ช่วยไม่ได้ในการที่ศาสนา จะต้องเป็นอุปสรรค หรือต่อต้านความก้าวหน้าชนิดนั้น.

เมื่อเป็นอย่างนี้ ก็เกิดการเถียงกันขึ้น ว่าอย่างไรเป็นความก้าวหน้าในทางเป็นทาสของกิเลส; และอย่างไรเป็นความก้าวหน้า ในทางที่จะเอาชนะกิเลส; ในที่สุดก็ตกลงกันไม่ได้. เพราะว่าคนที่มึนเมาด้วยอำนาจของกิเลสเสียแล้ว ย่อมมองสิ่งต่างๆ ไปในอีกลักษณะหนึ่ง; ไม่อาจจะมอง เหมือนคนปกติธรรมดาสามัญ มองกันได้. *ศาสนาจึงจะถูกหาในฐานะเป็นปฏิปักษ์ต่อความก้าวหน้า* ความเจริญขึ้นมา โดยไม่มีความยุติธรรมแต่อย่างใด. สิ่งที่จะเป็นที่พึงได้จริง ก็กลายเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ตั้งรังเกียจ ไม่อยากจะให้มาเกี่ยวข้อง, ไม่อยากจะรับเอาเข้ามา ในฐานะเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตของตน. *นี่คือ มิจฉาทิฎฐิ คือความเข้าใจผิดในสิ่งที่จะเป็นที่พึงได้ เห็นดอกบัวเป็นกงจักร กลับกันเสีย.*

สิ่งที่เรียกว่า “ศาสนา” ก็เป็นหมั้นไปในตัว สำหรับในโลกสมัยปัจจุบันนี้ ก็เป็นประโยชน์แก่คนได้ เพียงไม่กี่คน; นับว่าน้อยเกินไปในการที่จะทำให้โลกนี้มีสันติภาพ. ความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจไม่ถูกต้อง หรือมิจฉาทิฐิ ให้ผลอันร้ายกาจอย่างนี้. สร้างความเห็นแก่ตัวให้อย่างนี้, ทำให้เข้าใจผิด ในสิ่งที่จะเป็นที่พึ่งแก่ตน; เข้าใจความดีเป็นความชั่ว, เข้าใจความชั่วเป็นความดี อย่างไม่น่าเชื่อ.

เรื่องทำความดีเพื่อความดี ยังเข้าใจกันไม่ถูกต้อง.

เราลองพิจารณากันดูอีกสักชนิดหนึ่งก็ได้ ว่าคนสมัยนั้น เขาถือว่าได้ต่างหาก เป็นความดี ได้ นั่นคือ ได้สิ่งที่กิเลสของเขาต้องการ ไม่ใช่ได้ในสิ่งที่ศาสนบัญญัติไว้ว่าควรจะได้. คำว่า “ได้” ของเขา เป็นการได้ของกิเลส, ไม่ใช่ได้ของสติปัญญา. ว่าที่จริงคำพูดว่า “การได้นั้นเป็นของดี” นี้ก็ถูก, ไม่ผิดเลย; ถ้าสิ่งที่ได้นั้นมันเป็นของดี. แต่ถ้ากลับกัน เอาดีเป็นชั่ว เอาชั่วเป็นดี แล้วสิ่งที่ได้มานั้น คงใช้ไม่ได้; นี่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า แม้แต่ความดีความชั่วก็ไม่รู้จักกันเสียแล้ว. แต่ถ้ามีใครมาหาว่าเราไม่รู้จักดีจักชั่ว เรากรูสึกว่าถูกค่าอย่างร้ายกาจ; ในที่สุดก็เข้าใจกันไม่ได้ ว่าอะไรดีหรืออะไรไม่ดี.

ถ้าพูดว่า ความดีมันดีอยู่ในความดี เป็นความดีจริงๆ ไม่เกี่ยวกับได้หรือไม่ได้ เป็นวัตถุ; อย่างนี้ไม่มีใครรับรอง. แต่ถ้าดีจริงๆ ยิ่งจะพูดว่า การทำความดีให้เป็นความดีจริงๆ นั้น, คือไม่รับเอาอะไรเป็นการตอบแทน, จึงจะเป็นการดีจริงๆ. ถ้าไปรับอะไรเป็นการตอบแทน มันก็ไม่ใช่ดีจริง, และกลายเป็นการดีจริงๆ.

เป็นของผู้ที่จ้างให้ทำความดีไปเสีย. คนส่วนมากไม่คิดว่า*การทำความดีนั้น* ทำ*ใส่ลงไปในโลก*; และเราเป็นผู้ทำ. ถ้ามีใครมาจ้างให้เราทำ เราก็มักไม่ได้เป็นคน*ที่ทำความดี*, เราทำนั้นก็ทำให้แก่คนที่จ้างเราต่างหาก.

การทำความดีให้เป็นความดีจริงๆ เราต้องทำด้วยความรู้สึกว่ามันเป็นหน้าที่ของตน, และการได้ทำตามหน้าที่นั้น ดีกว่าสิ่งที่ได้รับอะไรตอบแทน. ถ้าได้รับอะไรตอบแทน, หรือว่าทำเพราะมีอะไรบังคับจ้างให้ทำ ก็ไม่ใช่เรารู้จักความดี และทำความดี. *คนในโลกในสมัยนี้แทบทุกคนทำความดี เพราะจะได้เงินมาซื้ออะไรกินต่างหาก*; ไม่ใช่ทำความดีเพื่อความดี หรือทำเพราะเป็นหน้าที่ของตน. ขอให้ไปสังเกตดูเถอะ ไม่ว่าที่ไหนๆในโลกนี้ เขาทำความดีเพื่อให้ได้เงิน, หรือให้ได้ปัจจัยของกาม ของกิน ของเกียรติ อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

เรื่องกาม เรื่องกิน เรื่องเกียรตินี้ ไม่เกี่ยวข้องกับอะไรกันกับความดี; ถ้าจะเรียกมันว่าเป็นความดี ก็เป็นความดีเด็กเล่นสำหรับหลอกเด็กๆ ให้ทำดี. ความดีจริงๆ นั้นไม่เกี่ยวกันกับกาม กับกิน กับเกียรติ; มันเป็นเรื่องอะไรอย่างหนึ่งซึ่งเป็นตัวมันเอง ค่อนข้างจะเข้าใจยาก. แต่มันแน่อุอย่างหนึ่งว่า ทำลงไปแล้วไม่มีเสียหลาย, มีแต่จะสร้างประโยชน์ให้แก่โลกนี้ได้ โดยแน่นอน; เพราะมันเป็นความดีจริงของธรรมชาติ.

ส่วนที่ทำดีเพราะได้เงิน เพราะเห็นแก่เงินนั้น ลองทำกันให้มาก, ลองแข่งขันกันทำเถิด, ไม่เท่าไร ก็จะต้องฆ่าแกงกัน, หรือเบียดเบียนกัน เพราะ*ปัจจัยที่จะให้ได้กาม ได้กิน ได้เกียรติ* นั้นแหละ *ครอบงำหนักเข้า* จนไม่มองว่าใครเป็นใคร ก็*เกิดการแข่งขันอิจฉาริษยากัน* ทำอันตรายกัน แม้แต่ญาติ

พี่น้องกัน เพื่อนฝูงกัน หรือกระทั่งบิดามารดาของตนเองในที่สุด. เมื่อเป็นดังนี้ แล้วจะเรียกว่าเป็นความดีอะไรได้ที่ตรงไหน; ความดีที่ทำเพราะอะไรบังคับให้ทำ, และเพื่อผลทางวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ถ้าจะเป็นความดี ก็เป็นความดีของ ยักษ์ของมารของภูตผีปีศาจ ซาตาน ไปตามเรื่องตามราว; ไม่ใช่ของมนุษย์ ผู้มี จิตใจสูงและเป็นพุทธบริษัท.

เราพิจารณากันถึงสิ่งนี้ โดยถือว่าไม่ใช่เป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่ใช่เป็นเรื่องเล่น ๆ, และไม่ใช่เป็นเรื่องที่นอกหน้าที่ของเรา; ยิ่งถ้าเรามานึกถึงว่า *เดี๋ยวนี้ฉันอายุ ๔๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี ๗๐ ปี แล้วมันดีอะไรบ้าง* ดังนี้แล้ว, มองไปๆ ก็อาจจะใจหาย เพราะว่ายัง*ไม่เคยทำอะไร ที่เป็นความดีจริงๆ* เลยก็ได้.

ทำความดีบ้าง ก็เพื่อจะให้มิเกียจติ ให้เข้าสวรรค์สิริสุข, และทำความดีมากที่สุด ก็เพื่อจะรวบรวมทรัพย์สมบัติวัตถุสิ่งของ เลี้ยงตัวเอง เลี้ยงบุตร เลี้ยง ภรรยา, และถือว่ามันเป็นการทำดี ตามแบบของฆราวาสผู้ครองเรือน. นี้ก็ เรียกว่าดีได้เหมือนกัน ถ้าไม่ได้ทำไปในทางทุจริต.

แต่ใน หลักทั่วไปของธรรมะ หรือของศาสนา ถือว่ายังเล็กน้อย เกินไป, ยังเป็นเพียงขั้นเตรียมในเบื้องต้น; จะต้องเลื่อนขั้นขึ้นไป ถึงขนาด ที่ทำความดีเพราะเห็นแก่ความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ หรือที่สมัยนี้เรียกว่า ทำงานเพื่องาน นั้นแหละจึงจะเรียกว่ารู้จักความดี, และมีความมุ่งหมายที่จะให้ ความดีนั้นแหละเป็นตัวเรา. ถ้าจะมีตัวเราบ้างก็ไม่มีที่อื่น นอกจากที่ความดี ที่กำลังกระทำอยู่.

ผลของความไม่เข้าใจถูกต้องย่อมมีอันตรายมาก.

ตั้งแต่ต้นจนถึงที่กล่าวมานี้ ท่านมองดูเถิด จะเห็นได้ว่า ทุกแง่ทุกมุม ขึ้นอยู่กับความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจอันถูกต้อง. ความเข้าใจผิดกับความเข้าใจถูกนี้ อยู่ใกล้ชิดติดกัน เหมือนกับว่าของเหลี่ยมหนึ่งเป็นความผิด, อีกเหลี่ยมหนึ่งเป็นความถูก; เหมือนอย่างที่ว่าเราเอาแก้วมาวางลง ถ้าเราวางลงบนที่แบนสำหรับนั่ง มันก็สำเร็จประโยชน์. แต่ถ้าเราไปนั่งบนขอบหรือบนพนักของมัน ก็จะหกคะเมนลงมา. นี้เรียกว่า เป็นการตั้งไว้ผิด ในเรื่องเดียวกัน; สิ่งที่ไม่เป็นอันตราย ก็กลายเป็นสิ่งที่เป็นอันตรายขึ้นมาได้ เพราะการตั้งไว้ผิด.

สิ่งที่เรียกว่า จิตใจ นั้น มันเป็นอะไรไม่ได้ นอกจากจะไปตั้งมันไว้ที่ใดที่หนึ่ง ถ้าตั้งจิตใจถูก มันก็เป็นไปในทางดี หรือเป็นบุญเป็นกุศล; ถ้าตั้งไว้ผิด จิตใจเดียวกันนั้นแหละ มันก็กลายเป็นศัตรู เป็นสิ่งที่ทำลายล้างให้วินาศให้ฉิบหายไปในที่สุด. ฉะนั้นจึงไม่ควรจะทำเล่นกับจิต, และจะต้องทำให้จิตมีความเข้าใจอันถูกต้อง จนกระทั่งเป็นปกติวิสัย ของจิต คือมีความเข้าใจอันถูกต้อง เป็นตัวจิตเสียเองจึงจะปลอดภัย.

ถ้าปล่อยให้เป็นไปอย่างหละหลวม เดี่ยวมีมิจฉาทิฎฐิ เดี่ยวมีสัมมาทิฎฐิ, เดี่ยวมีมิจฉาทิฎฐิ เดี่ยวมีสัมมาทิฎฐิ ขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่อย่างนี้ ก็มีแต่จะเป็นอันตราย; เรียกว่ายังไม่รู้ แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าจิตใจนั้นว่าเป็นอะไร, แล้วก็ไม่ว่าจะเอาอะไรไปใส่ในจิตใจ ให้เกิดผลเกิดประโยชน์ขึ้นมา. เมื่อโอกาสของมิจฉาทิฎฐิ มีมากกว่า; เพราะความนิยมในโลก มีในทางนั้นมากกว่า; จิตใจก็เป็น

มิจนาทิกฎฐิไปทงหนือทงตัว มีมิจนาทิกฎฐิ นั้นแหละ เป็นตัวจิตใจเสียเอง ก็เลยหมดทางที่จะแก้.

ผู้ที่มีบุญที่สุด ก็คือเกิดมาในตระกูลที่เป็นสัมมาทิกฎฐิ; *ตระกูลที่เป็นสัมมาทิกฎฐิ ย่อมมีอะไรๆ เป็นความถูกต้อง แวดล้อมอยู่ทั่วไปหมด.* เด็กๆ เกิดมาในตระกูลเช่นนั้น เรียกว่ามี บุญ หรือมีบุญมาแต่กำเนิด, มีบุญมาแต่กำเนิดอย่างนี้ มันก็ง่าย. แต่*เดี๋ยวนี้* โดยทั่วไปในทุกบ้านทุกเรือน *ไม่ได้สนใจในเรื่องของสัมมาทิกฎฐิ; ถ้อยคำเขาแต่ได้เข้าว่า* ขยายความต้องการออกไปจนรายรับหรือรายได้ไม่พอ อยู่เสมอๆ, แล้ว*จะเอาจิตใจไหน มาสนใจเรื่องสัมมาทิกฎฐิ* เป็นต้น; มิจนาทิกฎฐิก็ครองโลก. ความระส่ำระสายนานาชนิด เหลือที่จะกล่าวได้ ก็เกิดขึ้นเต็มไปหมด, จนกลายเป็นโลกของกิเลส, เป็นบ้านเป็นเมืองของกิเลส, เป็นประเทศของกิเลส.

คนที่เดินได้ทุกคนเหล่านี้ ก็เป็นทาสของกิเลส; แต่แล้วก็ยังมีความพูดว่า *เราเป็นคนของโลกบ้าง เป็นคนของศาสนาบ้าง, เป็นคนของประเทศชาติบ้าง, เป็นคนของหมู่บ้านนี้หมู่บ้านนี้ ที่หวังความเจริญต่อหมู่บ้านนี้หมู่บ้านนี้บ้าง.* โดยที่แท้แล้ว เขาเป็นคนของกิเลส ไม่มีใครเป็นคนของโลกเหมือนที่ปากพูด, ไม่มีใครเป็นคนของศาสนา ของประเทศชาติเหมือนปากพูด, ไม่มีใครเป็นคนของบ้านเมืองหรือหมู่คณะของเขาเลย; เพราะเขาเป็นคนของกิเลส ไม่มีตัวเองที่เป็นตัวเอง, มีแต่ตัวที่เป็นของกิเลส ๕๕.

เมื่อไม่มีตัวเองเป็นตัวเองแล้ว จะเอาไปเป็นของใครที่ไหนได้; ดีแต่จะเอากิเลสเป็นตัวเอง เอาตัวเองเป็นกิเลส, แล้วก็บ่่วยการที่จะพูดว่าเป็นคน

ของโลก, ทำประโยชน์ของโลก, เป็นคนของศาสนา, ทำประโยชน์ของศาสนา, หรือว่าเป็นของประเทศชาติ, ทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ; นั่นเป็นเครื่องมือ บังหน้าหากินให้แก่กิเลส. เพราะว่าตัวเองก็เป็นกิเลส, กิเลสก็เป็นตัวเอง, ทำอะไรก็เพื่อกิเลสซึ่งเป็นตัวเอง; ถ้าอ้างประเทศชาติศาสนาหรือโลกเป็นส่วนรวม ก็เป็นเครื่องบังหน้าไปหมด.

ลองพิจารณาดูให้ลึกให้กว้างเกี่ยวกับเรื่องนี้ แล้วก็สลดสังเวช อย่างยิ่ง ในข้อที่ว่า เดียวนี้ไม่มีใครเป็นคนของศาสนา, ไม่มีใครเป็นคนของประเทศชาติ, ไม่มีใครเป็นคนของโลก. สมัยก่อนเขายังมีพระโพธิสัตว์เป็นคนของโลก, เป็นคนของศาสนา, หรือเป็นคนของคนทุกคน. เดียวนี้เรามีบุคคลที่ดำรงตนอยู่ ในความหมายของความเป็นพระโพธิสัตว์กันที่ไหนบ้าง? ดังนั้นก็ควรจะถือว่า เรามีแต่คนที่อ้างนั่นอ้างนี่ เป็นเครื่องแก้ตัว, หรือเป็นเครื่องมือบังหน้าสำหรับหาประโยชน์ใส่ตัว; แล้วโลกนั้นมันจะเป็นอย่างไร? จะเรียกว่าถึงขั้นวิกฤตการณ์ร้ายแรงที่สุดได้หรือยัง? ถ้ามองดูกันในทางวัตถุก็น่าจะเป็นปัญหา; แต่ถ้ามองดูกันในทางวิญญาณโดยหลักเกณฑ์ทางฝ่ายวิญญาณแล้ว ก็ยิ่งกล่าวได้ว่า โลกนั้นสนนอุปราคาตัว ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย, ไม่มีความเป็นมนุษย์ หรือความเป็นโลก ที่น่าดูเหลืออยู่เลย.

สำหรับในทางวัตถุนั้น เมื่อเอาวัตถุเป็นเกณฑ์ ก็มีวัตถุเหลืออยู่มาก จนมีการแลกเปลี่ยนกัน ก็เพื่อผลกำไรที่มากขึ้นๆ; **ถ้าไม่มีกำไรก็ไม่มีใครให้อะไรแก่ใคร, ถ้าไม่มีหวังที่จะได้อะไรตอบแทน ก็ไม่มีใครที่ทำความดี.** เพราะว่ากิเลสมันเป็นของมันเอง; มันจึงบังคับคนให้เป็นแต่ในลักษณะอย่างนั้น, เลยกลายเป็นการช่วยกันสร้างโลกขึ้นมาใหม่อีกแบบหนึ่ง, เป็นโลกที่วุ่นวาย เว่าร้อนระอุอยู่ทั่วทุกหัวระแหง.

มิจนาทิกฎฐีย่อมก่อความทุกข์ให้แก่โลก.

ที่นี้ ลองคิดดูต่อไปว่า **ถ้าอยู่กันด้วยความวุ่นวายเร่าร้อนอย่างนี้แล้ว มันจะมีอะไรที่น่าอยู่?** ถ้าหากว่าจะใช้ลูกระเบิดอันร้ายกาจ มาทำลายโลกนี้เสีย ให้สิ้นไปให้เกลี้ยงไป ไม่มีอะไรเหลือ ก็ยังจะดีกว่า; เพื่อว่าสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา เป็นบาปเป็นอกุศลเหล่านั้น จะได้หมดกันไปเสียที. แล้วเราก็อาจจะเกิดโลกอันใหม่ สร้างขึ้นมาใหม่ ในลักษณะที่บริสุทธิ์กว่านี้ หรือเป็นไปตามธรรมชาติ ยิ่งกว่านี้.

เดี๋ยวนี้คนกลัวระเบิด, เช่น ระเบิดไฮโดรเจน เป็นต้น. กลัวไปทำไมกัน? กลัวว่าจะพลัดพรากจากสิ่งที่กอบโกยเอาไว้ได้มาก ๆ เท่านั้น. ถ้าเขามองดูสิ่งเหล่านี้ในฐานะเป็นสิ่งที่น่าขยะแขยง รวมทั้งตัวเองด้วย; คนที่มีน้ำใจเที่ยงธรรม ก็อยากจะให้ระเบิดที่ร้ายกาจนั้น ลงมากกว่าล้างโลกนี้ให้เกลี้ยงไปแน่นอนทีเดียว เพราะมันมีความเศร้าหมองสะสมหมักหมมอยู่มากเกินไปเสียแล้ว, เกินไปกว่าที่จะกวาดได้ด้วยมือของมนุษย์แล้ว.

ถ้ายังรักความบริสุทธิ์ยุติธรรมหรือเป็นธรรมอยู่ ก็ควรจะวานลูกระเบิดนี้ให้มาช่วยกวาด. นี่แหละจึงจะเหมาะสม หรือสมกันกับสถานการณ์ในโลกนี้; ในขณะที่พวกเราก็มีอยู่กับเขาด้วยเหมือนกัน, และอยู่มาในโลกนี้เป็นเวลานานเท่านี้, เห็นสิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงมาอย่างไรบ้างในลักษณะอย่างนี้ตามลำดับ; ยังมองไม่เห็นว่าจะเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดีได้อย่างไร, หรือว่าความร้ายนี้จะไปสิ้นสุดที่ตรงไหน.

ถ้าจะอยู่ ก็เพื่อจะดูสิ่งเหล่านี้ ในฐานะเป็นบทเรียน; แต่ถ้าเราไม่ต้องการอะไร ก็ไม่ต้องการจะเรียนอะไร; ต้องการจะเลิกมีตัวมีตนมากกว่าอย่างอื่น, มีจิตใจที่อยู่เหนือความเป็นโลก หรือความเป็นคน ความเป็นคนนั้น คนนี้ พวกนั้นพวกนี้กับเขาเสียให้หมดสิ้น. มีจิตใจชนิดที่อยู่เหนือโลก หรือเหนือทุกข์ เพราะได้เดินไป หรือว่าก้าวไป จนถึงสุดยอดปลายทางที่เป็นความมุ่งหมายของชีวิตนี้แล้ว, ได้สะสมปัญหาต่างๆ นานา ที่เกี่ยวกับชีวิต สิ้นสุดลงไปแล้ว ถึงจุดหมายปลายทางแล้ว ไม่มีชีวิตชนิดที่จะเป็นทุกข์ได้อีกต่อไป.

ถ้าต้องการอย่างนี้ มันก็ไม่มีอะไรที่จะต้องเกี่ยวกับโลก หรือโลกจะเป็นอย่างไรก็ไม่เห็นจะต้องนำตกใจ หรือหัวนโหนว. ถ้าช่วยอะไรใครไม่ได้ มันก็ไม่ใช้ความผิดของเรา; ถ้ายังจะช่วยให้ในส่วนใด ก็ช่วยไป; เพราะไม่มีอะไรจะทำ. มีการฆ่าเวลาที่ล่วงไปๆ ปีหนึ่งๆ นี้ ด้วยการทำอะไร ชนิดที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้าง ในเมื่อตัวเองไม่ต้องการอะไรแล้ว. อย่างนี้มันไม่มีหนทางที่จะต้องเกิดความทุกข์, คือมันช่วยได้ก็ได้, ช่วยไม่ได้ก็ได้ หรือไม่ช่วยเลยก็ได้.

แต่เมื่อยังช่วยได้ มันก็คิดว่าเร็วแรงนี้จะสูญไปเสียเปล่า; ฉะนั้นจึงได้ทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ผู้อื่นไปตามความสะดวก, และไม่มีอะไรมาซื้อเชิญ; นอกจากความมั่งคั่งที่ หน้าที่เป็นการปฏิบัติธรรม, หรือเป็นธรรมอยู่ในตัวเอง. อย่างน้อยที่สุด ก็ยังจะได้รับประโยชน์ เป็นการบริหารร่างกายและจิตใจด้วย, จะได้ไม่เกิดโรคในทางร่างกายด้วย, ใจคอก็ก่อกตด้วย, คนอื่นจะได้รับประโยชน์ด้วย. พระอรหันต์ทั้งหลายมีความมั่งคั่งเพียงเท่านั้น จึงไม่มีความทุกข์, ความทุกข์ไม่อาจจะเกิดได้.

แม้ว่าร่างกายจะต้องเกิด แก่ หรือเจ็บ ; เหมือนกับร่างกายของคนอื่น เมื่อสละออกไปจากความยึดมั่นถือมั่นแล้ว มันก็กลายเป็นของสนุก คือดูมันเล่น กระทั่งหัวเราะมันเล่นในที่สุด. ถ้ามันไม่เจ็บไม่ไข้ไข้ประโยชน์ได้ ก็ทำให้มันเป็นเหมือนเครื่องจักร ที่ผลิตประโยชน์ออกไป ; จึงเรียกว่า เป็นคนที่หมดปัญหา และหมดหน้าที่พร้อมกันไปในตัว. เพราะว่าหน้าที่ชนิดนั้น ไม่ใช่หน้าที่ที่บังคับหัวใจ, ไม่เหมือนหน้าที่ของคนทั่วไป ที่ยังมีความยึดมั่นถือมั่น.

หน้าที่ของคนที่ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นนั้นไม่มี แต่ความรู้สึก หรือ สัมมาทิฏฐินั้น ยังเต็มเปี่ยมอยู่. ความเข้าใจอันถูกต้องนั่นเอง บอกให้รู้ว่า ควรจะใช้เวลาวันหนึ่ง ๆ นี้ ทำอะไรดี ; เรื่องมันก็จบกันเพียงเท่านั้น. เป็นผู้ที่ตายเสร็จแล้วตั้งแต่ก่อนตาย ความตายจึงไม่มี ; มันเหลือแต่ร่างกายที่เหมือนเครื่องจักร มีเหตุมีปัจจัยมันก็หมุนไป หมดเหตุหมดปัจจัย มันก็หยุดเอง. ไม่มีใครตาย ไม่มีใครได้ ไม่มีใครเสีย ; อย่างนี้เรียกว่าเป็นโลกของใคร ? ตามธรรมดาไม่ถือว่าเป็นโลกของใคร ; ไม่เรียกว่าเป็นโลกของพระอรหันต์, คือพระอรหันต์ไม่ได้อยู่ในโลกของพระอรหันต์. พระอรหันต์ก็ไม่มีโลกสำหรับพระอรหันต์ ; เพราะเขาไม่เรียกว่าโลก แต่ภาวะเหล่านั้นเขาเรียกว่าอยู่เหนือโลกทุก ๆ โลก และโดยประการทั้งปวง.

ถ้าเราจะนึกว่า การอยู่เหนือโลก เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ; เราก็คงจะไม่ตกลงไปในบ่อของมัจฉาทิฏฐิ, แล้วก็ถูกลากถูกจูงไปโดยสังคมนะ โลกนี้ ซึ่งเป็นสังคมของกิเลส - มิกิเลสเป็นตัวตน แต่ว่าคนในโลก จะต้องหมุนไปตามจักรราศีของโลก ; คนส่วนใหญ่จึงเหมือนกันไปหมด ในทางที่จะเป็นอย่างไรแบบใดแบบหนึ่ง. สำหรับ โลกสมมัยนี้ น่าจะพูดว่า เป็นจักรราศีที่กิเลส

ครอบงำ มีความระส่ำระสายวุ่นวาย; มัน จะต้องหมุนไปจนเต็มทีของมันเสียก่อน, แล้วมัน จึงจะหมุนกลับมามากอย่างค่อยๆ, แล้วไปสู่จักรวาลที่มีความสงบ.

แต่ถ้าเผชิญมีใคร สักคนหนึ่ง หรือ ๒ คน หรือ ๔ - ๕ คน หรือหลายคนก็ตาม สามารถถอนตัวมาเสียได้จากโลกที่อยู่ในจักรวาลเช่นนั้น, ก็ควรจะถือว่าเป็นคนที่มีบุญที่สุดกว่าใคร. เพราะว่าเป็นผู้ที่หลุดออกมาเสียได้ จากกลุ่มซึ่งไม่น่าจะหลุดออกมาได้ เป็นผู้ที่ขึ้นไปได้เหมือนกับจรวด ก็นับว่าเป็นสิ่งที่น่าดู; เพราะไม่จมอยู่ในโลกนั่นเอง. ความหวังอันนี้จะมีมากน้อยเท่าไร เป็นเรื่องเฉพาะคน; แต่มันขึ้นอยู่กับสัมมาทิฐิหรือมิจจาทิฐิอีกนั่นเอง.

เพราะฉะนั้นจึงเอาเรื่องมิจจาทิฐิ หรือสัมมาทิฐินี้ มากล่าวกันเสียอย่างมากมาย; โชคดีจะเป็นของ คนที่มีสัมมาทิฐิ, และเขาจะขึ้นอยู่เหนือสิ่งทั้งปวงได้, หรือหลุดออกไปได้จากสังคม ชนิดที่เต็มไปด้วยความทุกข์; เรียกว่าได้พบพระพุทธศาสนา ในท่ามกลางโลกที่ไม่มีอะไรเป็นพุทธศาสนา, หรือพบความเยือกเย็นที่สุด ในท่ามกลางกองไฟใหญ่ถึงขนาดที่จะหลอมเหล็กให้ละลายได้ เป็นภูเขาเลากาทีเดียว จึงเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์.

ความน่าอัศจรรย์ในทางวิญญาณ ก็เพิ่งถึงถึงส่วนนี้ หรือลักษณะการเช่นนี้; เพราะฉะนั้นเราควรจะมองกันบ้าง ว่าเป็นสิ่งที่อัศจรรย์จริงหรือเปล่า? ใคร ๆ ก็นิยมสิ่งที่น่าอัศจรรย์ คือพิเศษ หรือดีกว่า ธรรมดาด้วยกันทั้งนั้น; แม้จะอวดกันก็อวดกันในส่วนนี้; แม้จะเป็นความอวดของคนที่ไม่ดีที่สุด ก็ต้องอวดในส่วนนี้ คือส่วนที่น่าอัศจรรย์ น่าแปลกประหลาดที่ใครไม่มี,

มันจะอยู่ในรูปไหน ถ้าใครไม่มี ก็เป็นของหน้าอัครรรยทั้งนั้น. พระอรียเจ้า มีความน่าอัครรรย อยู่ที่ส่วนนี้ คือ ส่วนที่เอาชนะสิ่งที่เอาชนะได้ยากเสียได้, หรือว่าเอาชนะความทุกข์ได้, หรือว่า อยู่ในท่ามกลางกองทุกข์ แต่ไม่มี ความทุกข์, นี้เป็นของหน้าอัครรรย.

สมัยนั้นคนนิยมความอัครรรยไป ในสิ่งที่เป็นทุกข์.

ที่นี้ เราจะได้ดูกันต่อไปว่า ความน่าอัครรรยในสมัยนี้ เขานิยมกัน อย่างไร? เขาไป นิยมสิ่งที่จะเป็นไปเพื่อทุกข์ หรือสับสนวุ่นวายยิ่งขึ้น; แม้ว่ามันจะมีความแปลกประหลาดอย่างไร ก็ล้วนแต่เป็นไปเพื่อความทุกข์. เพราะฉะนั้น มันจึงน่าหัว ที่ว่าความทุกข์ใหม่ๆ นั้นเป็นของหน้าอัครรรย. เราจะ ยินดีต้อนรับความทุกข์แบบใหม่ๆ เหล่านี้กันหรือไม่ มันก็ยากที่จะกล่าว. แต่ ในที่สุด เขาจะเต็มใจหรือไม่เต็มใจ ความทุกข์นั้นก็ครอบงำอยู่เต็มที่, มีภาวะที่เป็นทุกข์อย่างน่าอัครรรยขึ้นมาอีกต่อหนึ่ง, มีการทนทุกข์ที่แปลกประหลาด อย่างยิ่ง เกิดขึ้นมามากมายหลายสิบแบบ; กลายเป็นโลกที่น่าอัครรรยไปได้. แต่ว่าความอัครรรยชนิดนี้ มันคนละเรื่องกันกับความน่าอัครรรยของพระอรียเจ้า. หวังว่าเราจะเลือกความน่าอัครรรย หรือสิ่งที่อัครรรยนี้กันให้ถูกต้อง; ถ้าเลือก ผิด มันก็จะอัครรรยไปในลักษณะที่น่าสมเพชเวทนา; แล้วจะโทษใครไม่ได้ จะต้องโทษตัวเอง

ต้องมีสัมมาทิฏฐิในการเอาชนะกิเลส.

ถ้าเราจะนึกว่า เรามีอุปสรรคศัตรูมาก มีอุปสรรคไปทุกด้าน ในการที่จะศึกษาธรรมะ, ในการที่จะเอาชนะกิเลส, หรือแม้ที่สุดแต่ที่จะเป็นอยู่ในโลก; เราก็อย่าไปนึกท้อใจ ว่าเรามีอุปสรรค. เราจงรู้จักทำอุปสรรคให้กลายเป็นไม่ใช่อุปสรรค; ถ้าเรามีพญามาร เราต้องใช้พญามารนั้นเป็นบทเรียน สำหรับเราจะรู้จักการล้างผลาญพญามาร.

ถ้าไม่มีพญามารมาให้เป็นบทเรียน เราจะเอาความรู้ที่ไหนมา เพื่อใช้ในการทำลายพญามาร. ฉะนั้น อุปสรรคศัตรู หรือมาร หรืออะไรก็ตามที่เกิดขึ้นนั้น มันเกิดขึ้นมาเพื่อให้เรามีโอกาส, หรือมีความฉลาดในการที่จะค้นจากสิ่งนั้น ๆ นั้นเอง.

คนโง่เท่านั้นที่ไปโกรธไปเกลียดคนอื่น เมื่อเขาทำอะไรไม่ถูกใจเรา; แต่คนฉลาดนั้น, คนฉลาดตามแบบของพระอริยเจ้านั้น ถือว่าเขานำโชคกลมมาให้เรา เพื่อให้เรามีโอกาสหลาย ๆ อย่างหลาย ๆ ประการ ในการที่จะศึกษาให้รู้จักคน, ให้รู้จักกิเลส, ให้รู้จักวิธีที่จะเอาชนะกิเลส. ถ้าจะมีแต่คนเอาอกเอาใจเราไปเสียทั้งนั้น เราคงจะโง่ มากกว่าที่กำลังโง่ อยู่ในเวลานี้อีกหลายเท่าตัวทีเดียว. ถ้ามีอุปสรรค มีมารเกิดขึ้น, เราก็ต้องฉลาดขึ้นได้โดยไม่ต้องสงสัย.

แต่เดี๋ยวนี้ เรามาทำลายตัวเราเสียเอง เป็นมารแก่ตัวเราเสียเอง จึงไปโกรธเขา, จึงไปต้อนรับเขาในฐานะเป็นอุปสรรคศัตรู ก็เกิดความมีดีมนท์

เกิดความเร่าร้อน ไม่เป็นที่ตั้งแห่งการศึกษา, หรือความรู้ความเข้าใจในทางของ สัมมาทิฏฐิ; มีแต่จะพอกพูนมิจฉาทิฏฐิ ให้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น. เมื่อเป็นดังนี้ แล้ว อะไร ๆ มันก็เป็นมารไปหมด; แม้แต่เม็ดตัวเล็กๆ สักตัวหนึ่ง มันก็กลายเป็นมาร เท่าภูเขาเลากาไปที่เดียว; ก็เป็นคนโศคร้ายที่สุด ประสพมารไปทั่วทุกห้วงแห่ง. นี้เรียกว่า ไม่รู้จักใช้สิ่งที่ เป็นประโยชน์ให้เป็นประโยชน์, ไม่รู้จักต้อนรับสิ่งที่นำประโยชน์มาให้ ในฐานะเป็นสิ่งที่นำประโยชน์มาให้ แล้วจะโทษใคร. ตัวเองก็ไม่มีความรู้, สติปัญญา ก็ไม่มี, มันก็กลายเป็นผู้ที่เรียกว่า โศคร้ายที่สุด โดยไม่ต้องสงสัย.

คนสมัยนี้เกลียดความทุกข์ จนไม่สนใจจะดับทุกข์ หรือจนไม่รู้จักความทุกข์. คนสมัยก่อน, คนสมัยโบราณครั้งพุทธกาล; ถ้าความทุกข์เกิดขึ้น เขาจะลูบคลำความทุกข์นั้น เพื่อการศึกษาให้รู้ให้เข้าใจจนดับทุกข์ได้. ส่วนคนสมัยนี้ ทำอย่างนั้นไม่เป็น; เกลียดความทุกข์ในลักษณะที่ไม่ถูกวิธี, คือ ทำให้ความทุกข์ติดตามรังควานได้มากยิ่งขึ้น.

ถ้ารู้จักเกลียดความทุกข์ให้ถูกวิธี, ก็หมายความว่า ต้องแก้เผ็ดมันให้ได้ เพื่อจะต้องดับ หรือตัดรอนความทุกข์นั้น ลงไปเสียได้; อย่างนั้นจึงจะเรียกว่าเป็นคนฉลาดและเกลียดความทุกข์จริง, เกลียดเป็น. คนสมัยนี้เกลียดไม่เป็น. เพราะฉะนั้นจึงมีความทุกข์ไปทั่วทุกห้วงแห่ง; ยิ่งเกลียดยิ่งเข้ามา, ยิ่งเกลียดยิ่งเข้ามา, ระดมกันเข้ามา มากเท่ากับความเกลียดที่มันเพิ่มขึ้น. พญามารก็ระดมเข้ามา, ความทุกข์ก็ระดมเข้ามา, อะไร ๆ ก็ล้วนแต่ระดมกันเข้ามา, เพื่อทำการทรมานแก่บุคคลนั้น; อย่างนั้นแล้ว ก็เรียกว่าเป็นคนโศคร้ายที่สุด.

เพราะไม่รู้จะทำสิ่งที่เป็ประโยชน์นั้น ให้เป็นประโยชน์ กลับทำให้กลายเป็น
 สิ่งทีกลายเป็นโทษ ไปเสียทั้งหมด. ฉะนั้น แม้อยู่ไปอีก ๑๐ ปี ๒๐ ปี ๑๐๐ ปี
 ๑๐๐๐ ปี ก็ไม่มีประโยชน์อะไร, เท่ากับตายแล้วไม่มีวันฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีก.

ถ้าจะเอาชณะเวลา ถ้าจะเอาชณะอายุ ก็ต้องปรับความเข้าใจ ใน
 เรื่องนี้ให้ดีๆ : ให้ชณะมาร ให้ชณะทุกข์ ทันทแก่เวลา สมควรแก่เวลา,
 รู้จักเปลี่ยนความทุกข์ให้กลายเป็นการศึกษา และดับทุกข์ไปในที่สุด.

ลองคิดดูให้ดีเถิดว่า สิ่งเหล่านั้นมันมา เพื่อจะให้เกิดผลดีแก่เรา.
 ทำไมเราจึงไม่รับเอาในลักษณะเช่นนั้น? อาตมาอยากจะกล่าวว่า แม้แต่สิ่งที่เรียก
 ว่า กิเลส ซึ่งคนเกลียดกันนักกันหนานั้น มันก็ยังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์แก่เรา;
 ถ้าเรารู้จักต้อนรับกิเลส. เราจะลองตั้งปัญหาขึ้นดูว่า สิ่งทีเรียกว่ากิเลสนั้น
 เราจะฆ่ามันเสียดี, หรือว่าเราจะเอามันมาเป็นบ่าวเป็นทาส เพื่อใช้สอยมันต่อไป
 จะดี? หรือว่า เสียมัน ถ้าเราจะยิงให้มันตายเสียดี, หรือว่าเราจะเอามาขี่เล่นดี.
 ถ้าเราอยากจะเอามาขี่เล่น ดีกว่ายิงมันเสียให้ตายแล้ว; เราก็ต้องฉลาด ให้
 เพียงพอกันเท่านั้นเอง จึงจะฝึกมันได้แล้วเอามาขี่เล่นได้. กิเลสนี้ก็เหมือนกัน
 ทีแก้มันเป็นเพียงพลังงานอย่างหนึ่ง ถ้าใส่หัวมันผิดทาง มันก็เป็นกิเลสขึ้นมา,
 จะเกิดเรื่องเกิดราวตามแบบของกิเลส; ถ้าใส่หัวมันถูกทาง มันก็กลายเป็นสิ่งที่
 รับใช้ทำประโยชน์อะไรได้.

ยกตัวอย่าง เช่นความอยากหรือความโลภ; ถ้าเรารู้จักอยากรู้จักโลภ
 ให้ถูกทางมันก็กลายเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง. มีพระพุทธรภาษิตตรัสไว้ว่า *เรารู้
 ความไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย ว่าเป็นสิ่งที่จำปรารถนา.*

ความไม่สันโดษ ก็คือความโลภ อย่างหนึ่งเหมือนกัน ; แต่ไม่สันโดษในกุศลธรรม คือไม่สันโดษในการทำความดี ; อย่างนี้ก็เรียกว่า เป็นการละโมภในการทำความดี, จะเรียกว่าละโมภหรือโลภนี้ ดูมันออกจะร้ายกาจไปสักหน่อย. แต่เนื้อแท้มันก็เป็นพลังงานตามเดิม : พลังงานที่มีจฉาภิภูฏฐิบังคับมันก็เป็นความโลภ เป็นความละโมภ ที่น่ารังเกียจ ; แต่พลังงานที่สัมมาภิภูฏฐิบังคับ มันก็เป็นความโลภ หรือความต้องการ ที่น่าปรารถนา.

เพราะฉะนั้น จึงมีคำกล่าว อย่างที่เป็นสำนวนลึกลับซึ่ง ชนมาว่า จงอาศัยตัณหาเพื่อฆ่าตัณหาเสีย, จงอาศัยมานะภิภูฏฐิ เพื่อจะฆ่ามานะภิภูฏฐิเสีย ; อย่างนี้เป็นต้น. เราฟังออก หรือฟังเข้าใจกันในลักษณะอย่างไร ? ถ้าจะกล่าวขึ้นมาในที่นี้ว่า จงอาศัยความโลภนั้นแหละ ฆ่าความโลภเสีย ; ถ้าเราทำได้อีกก็แปลว่า เราไม่ฆ่ากิเลสให้ตายเสียเปล่า ๆ แต่เราเอามาใช้สอย เป็นบ่าวเป็นทาส ให้ทำการทำงานได้ กลับมีประโยชน์ไปเสียอีก.

สิ่งที่เรียกว่า กิเลส นั้น โดยเนื้อแท้มันเป็น ตัวพลังงาน ที่รุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง เหมือนกับภาวะที่เป็นสติปัญญาเหมือนกัน. พลังงานที่มีสัมมาภิภูฏฐิครอบงำ เราเรียกว่า กำลังของสติปัญญาหรือกำลังของโพธิ ที่จะทำให้ตรัสรู้ ; แต่พลังงานที่ถูกครอบงำโดยมีจฉาภิภูฏฐินั้น เราเรียกว่ากิเลส.

เมื่อเราไปทำให้มันเป็นกิเลส มันก็ต้องเป็นกิเลส ; แต่ถ้าเรารู้จักเปลี่ยนให้มันมาเป็นโพธิ มัน ก็ยังเป็นโพธิได้ คือโลกให้ถูกทาง. หรือแม้ที่สุดแต่ถ้าจะโกรธใคร ก็โกรธให้ถูกทาง, มันก็ยังมีประโยชน์แก่คนนั้นคนนี้บ้าง. หรือแม้แต่ถ้าเราจะมีความหลงใหลมัวเมา, ก็หลงใหลมัวเมาให้ถูกทาง ; เพราะ

ว่า *ความสงบ ก็เป็นที่ตั้งแห่งความหลงไหลมัวเมาได้เหมือนกัน* แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า *นิพพาน* นั้นก็เป็นที่ตั้งแห่งความหลงไหลมัวเมาได้เหมือนกัน.

ฉะนั้น ในขั้นต้น เราจักทำกิเลสนี้ ให้กลายเป็นมิใช่กิเลสไปเสีย ก็กลายเป็นได้รับประโยชน์จากสิ่งที่เรียกว่า กิเลส นั้น; เหมือนเราจับเสือเอา มาเปลี่ยนแปลง ทำให้ไม่เป็นเสือที่กินคนเสีย มันก็ต้องเป็นประโยชน์แน่นอน. ฉะนั้น เราจะไปมัวฆ่ากิเลส สู้รบกับกิเลสไปในการทำงานที่จะทำลายมัน ให้หมดสิ้นทำไมกัน. เราจงกระทำไป ในทางที่จะเปลี่ยนแปลงมัน ให้ เป็นไปในทางที่เป็นโพธิ ให้เป็นกำลังงานที่จะใช้เป็นประโยชน์ได้; อย่าง นี้ไม่ดีกว่าหรือ?

ถ้าใครมีความโลภ ไม่อาจจะละความโลภได้; ในโอกาสนั้น ก็เปลี่ยน ให้มันมีความโลภ ในทางบุญทางกุศลเสีย. ถ้าใครๆอยากจะมีความโกรธ, ก็มี ความโกรธในทางที่จะประชดกิเลสนั่นเอง, มีความโกรธในการที่จะลงโทษตัวเอง ในเมื่อกระทำอะไรไปในทางที่ผิด. โกรธตัวเองอย่างนี้ ให้ถูกวิธแล้วความโกรธ นั้น ก็จะเป็นประโยชน์แทนที่จะเป็นโทษ. สิ่งทีเรียกว่า *กิเลส* ก็กลายเป็นผู้ *รับใช้ที่ดีไปได้* เหมือนกัน.

นี้เรียกว่ามันจะมากเกินไปแล้วหรืออย่างไร ในการที่จะใช้ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้เป็นเครื่องมือสำหรับกำจัดกิเลสได้. แต่ถ้านึกถึงปู่ ย่า ตา ยาย ที่พูดไว้ ว่า *ให้เอาหนามนั้นแหละบ่งหนาม* คือ *หนามยอกให้เอาหนาม บ่ง.* อย่างนั้นมันดูๆ ก็ดีอยู่; แต่มัน ขึ้นกับความฉลาด หรือ ความรู้ หรือ สัมมาทิฐิ อีกเหมือนกัน. อย่าไปทำหนามอันที่หลัง ให้กลายเป็นหนามอัน

ที่แรก. หนามอันที่แรกนั้น มันเป็นหนามที่ตำอยู่ในเนื้อ ; หนามอันที่หลัง มันต้องกลายเป็นเครื่องบ่ง เครื่องยก เครื่องงัดขึ้นมา ; ไม่ใช่กลายเป็นหนาม.

แต่ลูกหลานโง่ ๆ สมัยนี้ ทำหนามอันที่ ๒ ให้กลายเป็นหนามตำเข้าไปอีก, เอามาอีกเป็นอันที่ ๓ ก็ทำให้กลายเป็นหนามตำเข้าไปอีกจนเต็มไปด้วยหนาม ไม่มีทางที่จะบ่งออกได้ ; แล้วก็ไปโกรธปี่ ยา ตา ยาย ว่าให้ใช้หนามบ่งหนาม. นี่มันเป็นความโง่ของลูกหลานสมัยนี้, เป็น ความโง่ของคนสมัยนี้, มีแต่จะเพิ่มหนามเข้าไปในเนื้อในตัวของคนให้มากขึ้น เพราะการทำผิดวิธี ซึ่งเราจะเห็นได้กันอยู่ทั่วไป. ในการที่เขาแสวงหาอะไรมาเป็นเครื่องบำบัดทุกข์ ; แต่แล้วก็เอามาเพิ่มความทุกข์อันใหม่ขึ้น, ให้มากขึ้นไปอีก, จะไปหาอะไรมาเป็นเครื่องบำบัดทุกข์ ก็มากลายเป็นเพิ่มความทุกข์มากขึ้นไปอีก ; ในโลกนี้จึงเต็มไปด้วยสิ่งที่เป็นการเพิ่มความทุกข์.

เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ดี ที่อาจจะใช้ในการบำบัดทุกข์ได้ ก็เอาไปใช้ในการเพิ่มความทุกข์. ยกตัวอย่างประคิษฐกรรม ในทางวิทยาศาสตร์ มากมาย สมัยนี้ ถ้าเอาไปใช้ในทางที่ระดับทุกข์กันแล้ว คงจะดับทุกข์ได้มากที่สุดทีเดียว ; ยกตัวอย่างเช่น เครื่องวิทยุ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องอะไร ๆ เหล่านี้ ถ้าใช้ไปในทางที่จะบำบัดทุกข์ มันก็ ต้องช่วยบำบัดทุกข์ได้มากที่สุดทีเดียว. แต่เดี๋ยวนี้เอาไปใช้ในทางที่จะส่งเสริมกิเลส หรือเพิ่มความทุกข์ : ใช้ในทางบทเพลงที่ยั่วกิเลส หรือสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นการยั่วกิเลส ; มันก็กลายเป็นเครื่องมือเพิ่มความทุกข์.

นี่แหละคือการที่หนามอันที่ ๒ ไม่กลายเป็นเครื่องบ่งหนาม ; แต่กลายเป็นหนามที่ตำเข้าไปในเนื้อเพิ่มเข้าไปอีก. เหมือนกับเรามีสถานีวิทย์-

กระจายเสียงที่มีกำลังส่งมาก แต่ถ้าเราไป ส่งสิ่งที่ทำลายจิตใจของคนแล้ว มันก็ยังเป็นเครื่องเพิ่มความทุกข์, เป็นหนามอันใหญ่ ๆ ที่ดำเข้าไปในเนื้อเพิ่มขึ้นเท่านั้นเอง ไม่เป็นการบ่งหนาม.

ฉะนั้น เราต้องเข้าใจคำว่า เอาหนามบ่งหนาม ของปู่ ย่า ตา ยาย นั้นให้ดีๆ; ให้อันหนึ่งเป็นหนาม, และให้อันหนึ่งเป็นเครื่องบ่งหนาม มันจึงจะได้. เดียวนี้เราเอามาทำให้กลายเป็นหนามไปตามเดิม มันก็เลยบ่งกันไม่ไหว; ยิ่งไม่รู้จุกทำกิเลสให้เป็นเครื่องกำจัดกิเลส มันก็ยังเพิ่มกิเลส; ยิ่งไม่รู้จุกทำพญามาร ให้เป็นเครื่องมือสำหรับกำจัดมาร มารมันก็เพิ่มขึ้น.

เพราะฉะนั้น ถ้าอะไรเกิดขึ้นมาในลักษณะที่เป็น มาร หรือเป็น กิเลสเราต้องดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลง ให้มันกลายเป็นสิ่งตรงกันข้ามไปให้จันได้. อย่างนี้เรียกว่าไม่เสียเวลาที่จะไปหากันที่ไหน; เพราะว่าที่แท้ มันก็อยู่ที่ตรงนั้นเอง มันมีอยู่แต่ว่าเป็นสัมมาทิฐิ หรือเป็นมิจฉาทิฐิ. ถ้าเป็นมิจฉาทิฐิ มันก็กินก้างเข้าไป; ถ้าเป็นสัมมาทิฐิ มันก็กินแต่เนื้อและไม่กินก้าง, และแถมจะใช้ก้าง ให้เป็นประโยชน์อย่างอื่นได้อีกด้วย, เลยกินได้ทั้งเนื้อทั้งก้าง; อย่างนี้เรียกว่าไม่ได้รับอันตรายจากก้าง.

สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ มันก็เหมือนกันอย่างนี้ อย่าไปโทษรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ว่าเป็นที่ตั้งของกิเลส; มันไม่ได้เป็นที่ตั้งของกิเลสท่าเดียว, มันเป็นที่ตั้งของกิเลสก็ได้, เป็นที่ตั้งของโพธิก็ได้.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นมา ก็เพราะมีความทุกข์เป็นต้นเหตุ เป็นต้น
 เจอน เป็นบทเรียน. ใคร ๆ ก็ตามจะพ้นจากทุกข์ ก็ต้องมี^๕ความทุกข์เป็นต้นเหตุ,
 เป็น^๕เจอนต้น เป็นบทเรียน. **เราไม่อาจจะเอาสิ่งอื่นมา^๕เป็นเจอนต้น หรือเป็น
 บทเรียนสำหรับบรรลุมรรค ผล นิพพาน ได้.** เราต้อนรับรูป เสียง กลิ่น รส
 สัมผัส ในโลกนี้ ในลักษณะที่เป็นบทเรียน ไม่ใช่หลับหลูหลับตางมฉายหลงไหล
 ในอัสสาทะของสิ่งเหล่านั้น, จนไม่รู้จักอาทีนวะ ของสิ่งเหล่านั้น; อย่าง^๕
 มัน^๕เป็นความโง่ของคนนั้น แล้วจะไปโทษรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เหล่านั้น
 มันก็ไม่ถูก, และมันไม่ยุติธรรม. ^๕เมื่อมันไม่ถูก มันไม่ยุติธรรมแล้ว มันก็ใช้
 ไม่ได้ทั้งนั้น ไม่ว่าเรื่องอะไรหมด; มันมีแต่จะเป็นไป ในทางที่ทำให้เกิดความ
 ทุกข์^๕ทั้งนั้น. ฉะนั้น **การที่สั่งสอนกันอย่างผิด ๆ ให้มองดูรูป เสียง กลิ่น รส
 สัมผัส ในด้านร้ายด้านเดียวนี้ ไม่ใช่วิธีของพระพุทธเจ้า, ไม่ใช่แบบแผนของ
 พระพุทธเจ้า, ไม่มีหลักเกณฑ์ของพระพุทธเจ้า.**

**พระพุทธเจ้าท่านมีหลักเกณฑ์ ซึ่งสรุปได้ง่าย ๆ ว่า ไม่ให้เกิด
 อภิชฌาและโทมนัส คือไม่ให้ยินดียินร้าย ไม่ให้รักไม่ให้เกลียด.** เมื่อมีรูป
 เสียง กลิ่น รส สัมผัส เข้ามาเกี่ยวข้อง เราต้องไม่รักและไม่เกลียด เราจะ ต้อง
 ศึกษามัน ในลักษณะที่^๕ให้รู้ความเป็นจริงว่ามัน คืออะไร, เราควรเกี่ยวข้องกับ
 มันในลักษณะไร และเพียงไร, ควรเว้น มัน ในลักษณะไร และเพียงไร.

รวมความแล้วก็คือในลักษณะที่จะไม่เป็นทุกข์เกิดขึ้น; แต่จะเป็น
 ประโยชน์^๕เกื้อกูลแก่การเป็นอยู่ คือเกื้อกูลแก่ความดับทุกข์นั่นเอง. ถ้ารู้จักใช้
 สิ่งเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์แล้ว รูป เสียง กลิ่น รส ทั้งหลายก็ไม่เป็นพิษ
 ไม่เป็นโทษ ไม่เป็นอันตรายแก่ใคร; แต่ถ้าใช้ผิดวิธี หรือไม่รู้จักใช้แล้ว

แม้สิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลนั้นแหละ ก็จะถูกกลายเป็นพิษหรือเป็นโทษ เป็นของร้าย ชื่นมาได้ และทำลายผู้นั้นให้วินาศฉิบหายได้.

เป็นอยู่ให้ถูกต้องแล้วจักอยู่เหนือกิเลสได้.

รวมความในที่สุดก็คือว่า อะไรจะเป็นอะไรชื่นมาในรูปไหนนั้น มันแล้วแต่ว่าเอาสัมมาทิฐิ เข้าไปเกี่ยวข้อง, หรือเอา มิจฉาทิฐิ เข้าไปเกี่ยวข้อง. เอาความเข้าใจที่ถูกต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง, หรือเอาความเข้าใจผิด ๆ เข้าไปเกี่ยวข้อง. ถ้าเอาความเข้าใจผิด หรือ มิจฉาทิฐิ มาใช้แล้ว โลกนี้ก็เต็มไปด้วยมาร, เต็มไปด้วยกิเลส, เต็มไปด้วยความทุกข์, จนเหลือวิสัยที่คน คนนั้นจะบัตเป่าได้. ในที่สุด ก็ไม่มีอะไรที่จะดีขึ้นแม้แต่สักนิดเดียว กลายเป็นจมตายลงไป ภายใต้อกิเลสหรือความทุกข์ ไม่มีทางที่จะไพล่ชื่นมาได้เลย.

แต่ถ้ารู้จักใช้สัมมาทิฐิ หรือที่เรียกว่า เป็นอยู่ให้ชอบ, เป็นอยู่ให้ถูกต้องแล้ว; สิ่งที่เรียกว่า มาร หรือ กิเลส นั้น จะไม่มาปรากฏให้เห็นเลย. รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ๕ ทงหลาย เข้ามาในลักษณะที่เป็นเพื่อน เป็นมิตร เป็นสหาย เป็นบทเรียน, ช่วยให้เราทำอะไรตามที่เป็นอย่างจริง, และใช้มันเป็นประโยชน์ได้ทุกอย่างทุกประการ. เหมือนคนที่ฉลาดในทางหูกยาจริง ๆ; เขาอาจจะระบุสิ่งทุกสิ่งทีเคลื่อนกลาดอยู่ในบ้าน ว่ามีประโยชน์แก่โรคนี้ แก่โรคนี้ได้ไปหมด, ไม่มีอะไรเหลือแม้แต่ดิน แม้แต่ขี้เถา แม้แต่ใบไม้แห้ง ๆ; นี้เพราะเขารู้จักมัน. ถ้าคนเรารู้จักสิ่งทงหลายถูกต้องจริงในลักษณะเช่นนี้แล้ว ก็จักรู้จักใช้สิ่งเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ไปหมด; แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า กิเลส หรือ มาร.

เดี๋ยวนี้เราถือเอามาตรฐานว่า คนธรรมดาไม่ฉลาดถึงขนาดนั้น ; ตกอยู่ในวิสัยที่จะต้องมิกิเลสหรือมีมารเข้ามาครอบงำ มันจึงมิกิเลสหรือมีมาร ขึ้นมาในโลก. แต่แล้วมันก็ไม่ใช่ความจริง; มันเป็นความจริงของคนโง่, เป็นความจริงในมาตรฐานของคนโง่, มันจึงมีมารมิกิเลส หรือมีในทางที่ ตรงกันข้าม คือมีโพธิ หรือมีบุญกุศล เป็นต้น. แต่เนื้อแท้แล้ว มันเป็น เพียงธรรมชาติที่เหมือนกันหมด ที่ยึดถือเอาเป็นเรา เป็นของเราไม่ได้, ที่ยึดถือว่าตัวตน ว่าของตนไม่ได้ ด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่ากิเลสหรือโพธิ; ขึ้นไป ยึดถือสิ่งใดเข้าก็เป็นกิเลสขึ้นมาทันที.

ความเป็นมิจฉาทิฎฐิ และความเป็นสัมมาทิฎฐิ มันต่างกันที่ตรงนี้ : ความเป็นมิจฉาทิฎฐิทำให้ยึดถือ เอาเป็นตัวกู เป็นของกู; สิ่งเหล่านั้นมันก็เป็นมาร เป็นศัตรูขึ้นมา. ความเป็นสัมมาทิฎฐิทำให้ไม่ยึดถือ; สิ่งเหล่านั้นมันก็ไม่เป็นศัตรู แต่กลายเป็นมิตรสหายที่ดี, ช่วยร่วมมือในการที่จะก้าวหน้า ไปถึงที่สุด ของความเป็นมนุษย์. ชีวิตนี้สามารถที่จะเดินทางไปได้โดยราบรื่น เพราะมีสัมมาทิฎฐิเป็นผู้ชักนำ เป็นผู้ควบคุม.

ยิ่งพิจารณาดูเท่าไร ก็ยิ่งเห็นประโยชน์เห็นอนิสงส์ของสิ่งที่เรียกว่า สัมมาทิฎฐิ และยิ่งเห็นโทษของมิจฉาทิฎฐิ : สัมมาทิฎฐิทำให้คนเรามองเห็น อะไรถูกต้องและลึก, มิจฉาทิฎฐิทำให้มองเห็นผิดไปหมด, ไม่ต้องพูดถึงถูกต้อง และลึกซึ้ง.

มิจฉาทิฎฐิจะทำให้คนปฏิบัติศีลธรรม.

อย่างเดียวกันในโลกนี้ แทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีสวรรค์อันบริสุทธ์ เพราะว่ามีนรกขึ้นมาเทียบ; ถ้าเป็นสมัยก่อน สมัยที่ศีลธรรมยังค้ำอยู่ เราพอจะพูดได้ว่ามีสวรรค์ในโลกนี้, คือมีบุคคลบางคนดำรงตนอยู่ในสัมมาทิฎฐิ : มีความประพฤติถูกต้อง ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางจิต, และเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน เพราะการประพฤติธรรมนั้น; ทำให้มีสติปัญญา ทำให้มีคนรักใคร่ ทำให้มีคนช่วยเหลือร่วมมือ มีคนเคารพนับถือและส่งเสริม จนบุคคลคนนั้นขึ้นไปอยู่ในลักษณะ ที่เรียกว่าอยู่ในสวรรค์ในโลกนี้. สมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์ ด้วยเกียรติยศ ด้วยไมตรี ด้วยการคบหาสมาคม; มีความรู้สึกที่เป็นสุขไปหมด แม้ในชั่วระยะหนึ่ง ก็ยังเรียกว่าสวรรค์ในโลกนี้. ใครเห็นเข้าก็บูชาและอยากจะเป็นเช่นนั้นบ้าง จึงเรียกว่าสวรรค์ในโลกนี้.

แต่ครั้นตมาถึงสมัยนี้ สวรรค์ในโลกนี้ไม่มี เพราะมีนรกขึ้นมาเทียบ คือว่าคนยึดมิจฉาทิฎฐิเป็นที่พึ่ง : หาประโยชน์ หาสิ่งต่างๆ ด้วยความคดโกง หลอกหลวง ตลบตะแลง, ได้เงินมากมายเหลือเกิน, แล้วก็สร้างลักษณะหรืออาการที่เรียกว่า สวรรค์ขึ้นมา ด้วยความคิดว่ามันเป็นสวรรค์ในโลกนี้; ที่แทนที่คนนรกที่ขึ้นมาเทียบสวรรค์. ในสมัยนี้ มีนรกชนิดนี้ขึ้นมาเทียบสวรรค์ทั่วไปหมดจนไม่มีใครไว้วางใจ ว่าจะมีสวรรค์แท้จริงในโลกนี้อยู่ที่ไหน, ก็มีแต่่นรกเทียบหรือสวรรค์เทียม โดยนรกขึ้นมาแทนที่ในรูปของสวรรค์.

ดังนั้นคำว่า สวรรค์ หรือการทำดีซึ่งเป็นเหตุให้ได้สวรรค์ นั้นเป็นคำที่เข้าใจยากที่สุด; เกิดเป็นคำพูดที่มีความหมายอย่างอื่นเข้าใจได้ยาก เพราะว่า

คนไม่อาจจะเห็นในส่วนลึก. ถ้าเห็นเป็นเรื่องสวยงาม สนุกสนาน เอรีดอ้อยตามใจตัวเองได้ก็เรียกว่าสวรรค์กันไปหมด; ไม่ต้องวินิจฉัยว่าเกิดขึ้นมาตามทางของสัมมาทิฏฐิ หรือตามทางของมิจฉาทิฏฐิ.

สวรรค์ที่แท้จริง เกิดมาจากสัมมาทิฏฐิ ก็ยังเป็นที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง เหมือนกัน: ดังนั้นจึงไม่ถือว่าเป็นสิ่งสูงสุด แม้จะเป็นสวรรค์แท้สวรรค์บริสุทธิ์ เกิดมาจากสัมมาทิฏฐิก็ไม่ใช่ที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง, จึงไม่ต้องพูดถึงสวรรค์ที่เทียม เพราะมีนรกแท้ ๆ ที่ปลอมขึ้นมาว่าเป็นสิ่งที่จะต้องยึดถือหลงไหลบูชากัน เหมือนที่คนสมัยนี้บูชาซากัน.

เมื่อพิจารณาจากเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่า สิ่งที่เคยเป็นความบริสุทธิ์ เป็นความถูกต้องนั้นหายลับไป ไม่มีมาเป็นตัวอย่างให้ดู คนก็ยังเข้าใจเรื่องนี้ไม่ได้. คนกลับเอากิเลสมาเป็นสวรรค์ในรูปอื่น ในลักษณะอย่างอื่น; มันก็เกิดสวรรค์แบบอื่น แบบใหม่; แล้วเมื่อยิ่งไปนิยมสวรรค์แบบนี้ มันก็ยังไกลออกไปทุกที ไม่มีทางที่จะเข้าใจธรรมะได้. โลกนี้อยู่ในสภาพที่น่าสมเพชเวทนา เพราะเต็มไปด้วยสิ่งเหล่านี้. คนชั่วคนไม่ดีเท่านั้น ที่ร้องตะโกนว่า “ฉันเป็นคนดี”; ส่วนคนดีนั้นไม่มีโอกาสที่จะร้องตะโกนอย่างนั้นได้ เพราะว่าการดีหรือความดี การดีจริง หรือคนทำดีจริง ๆ นั้น ไม่มีทางที่จะพูดว่าฉันเป็นคนดี.

ฟังดูก็ชักจะเข้าใจยาก ว่าคนดีนั้นไม่มีโอกาส ไม่มีทางที่จะพูดว่าฉันเป็นคนดี; คนชั่วเท่านั้นมีโอกาสจะพูดว่าฉันเป็นคนดี; จะเข้าใจเรื่องนี้ได้ก็ต้องมองกัน ด้วยวิธีมองในทางฝ่ายวิญญาณ อีกตามเคย คือมองกันอย่างลึกซึ้ง ตรงและจริงและถูกต้อง, คือเราจะต้องมองว่าคนที่ดีนั้น เขาเอาอะไรเป็นตัวเขา?

ใคร ๆ ก็ต้องพูดว่า เขาเอาความดีนั้นแหละเป็นตัวเขา. เมื่อความดีเป็นตัวเขาเสียแล้ว ใครจะเป็นคนพูดว่าฉันเป็นคนดี? เพราะความดีเป็นตัวเขาเสียแล้ว; ไม่มีความดีไหนที่จะเหลืออยู่มาเป็นความดีของเขา. มันมีอยู่แต่ความดีเท่านั้น.

นี่เป็นหลักเกณฑ์อันเดียวกัน กับผู้ที่หลุดพ้นจากความทุกข์ มันไม่มีตัวผู้ที่หลุดพ้นจากความทุกข์ มีแต่การหลุดพ้นจากความทุกข์; แต่ไม่มีตัวผู้หลุดพ้นจากความทุกข์. ถ้าเขาเป็นคนดีจริง เขาย่อมหมดความรู้สึกว่าตัวฉัน ถ้าเขายังมีตัวฉัน เขาก็ยังเป็นคนที่ดีจริงไม่ได้ เพราะตัวฉันนั้นมันคือการรบกวนของกิเลส มันไม่ใช่ความดี ตัวฉันจึงเป็นคนดีไม่ได้ ถ้ามีการดีจริง มันก็ต้องหุบปาก ไม่มีตัวฉันที่จะเป็นคนดี นี้เรียกว่าในกรณีที่มีความดีจริงนั้น ไม่มีโอกาสที่ใครจะพูดว่าฉันเป็นคนดี.

คนดีมีธรรมย่อมไม่มีความยกตน.

จะยกตัวอย่างกันอีกสักทีหนึ่งว่า ดอกมะลิ กระจุกไก่อของเรา มีกลิ่นหอม แต่ไม่มีทางที่มันจะพูดว่า “ฉันมีกลิ่นหอม”; เพราะว่ากลิ่นหอมนั้นเป็นตัวดอกมะลิเสียเอง. ถ้าไม่มีกลิ่นหอม ดอกมะลิก็ไม่มีคุณค่า; ดอกมะลิเป็นตัวกลิ่นหอมเสียเอง. นี้เข้าใจได้สำหรับผู้ที่มึบปัญญา มองในแง่ลึก. คนธรรมดาจะมองเป็นดอกมะลิต่างหนึ่ง, กลิ่นหอมอย่างหนึ่ง, เพราะเขาเอาวัตถุเป็นหลักเกณฑ์.

แต่ถ้าเขาเอานามธรรม หรือวิธีการทางฝ่ายวิญญาณเป็นหลักเกณฑ์ เขารู้ว่าดอกมะลิเป็นดอกมะลิขึ้นมาเพราะกลิ่นหอม, ดอกมะลิมีค่า เพราะ

กลิ่นหอม; เอาตัวดอกมะลิออกไปเสียจากกลิ่นหอม ก็ไม่มีความเป็นดอกมะลิ. เพราะฉะนั้น ดอกมะลิไม่มีโอกาสจะพูดว่าฉันมีกลิ่นหอมของฉัน; มันจึงจะเป็นดอกมะลิที่แท้จริง ไม่เป็นดอกมะลิโอ้อวด.

เหมือนคนสมัยนี้ไม่มีอะไรดี จึงมีโอกาสดูว่าฉันเป็นคนดี; ถ้าเขาเป็นคนดี เขาก็ไม่มีโอกาสจะเอ่ยว่าเขาเป็นคนดี. ฉะนั้น ถ้าใครยังคิดว่าเราเป็นคนดี, เราดีกว่าเขา, เราจะครอบงำเขา, อย่างนี้แล้ว ไม่มีทางที่จะเป็นคนดี. ถ้าเป็นคนดี มันก็ไม่มีความคิดว่าฉันเป็นคนดี; ฉะนั้น จึงไม่มีการเปรียบเทียบว่า ฉันดีกว่า หรือเลวกว่า หรือเสมอกัน; การคิดยกตนข่มท่าน มันก็ไม่มี. นั่นแหละจึงจะเป็นกรณีที่เรียกว่ามีความดีอย่างถูกต้อง.

หรือว่าเราจะพูดว่า ในการถึงธรรมะที่แท้จริงนั้น ก็ไม่มีโอกาสอีกเหมือนกับที่ใคร จะพูดว่า “ฉันถึงธรรมะ เห็นธรรมะ ฉันมีธรรมะ”. พวกอาจารย์ตามศาลาวัดเท่านั้น ที่จะโอ้อวดว่า ฉันมีธรรมะ ฉันถึงธรรมะ ฉันมีธรรมะเหนือคนอื่น: นั่นเพราะว่าเขาแยกตัวเขาเองออกมาได้จากธรรมะ. ตัวเขาเป็นกิเลสที่จะโอ้อวดว่า เขามีธรรมะ; แต่ถ้าผู้ใดเป็นผู้ที่ถึงธรรมะเสียเอง, อย่างที่แท้จริงตามแบบของพระพุทธเจ้า, ถึงธรรมะในขนาดที่ทำลายอุปาทานได้, ไม่มีอุปาทานหรือกิเลสเหลืออยู่สำหรับเป็นตัวกูหรือของกูแล้ว; ตัวเขาก็หายไปไหนเสียแล้ว, เหลืออยู่แต่ธรรมะ.

ถ้ามีตัวเขา ธรรมะนั้นเองเป็นตัวเขา; ฉะนั้นจึงไม่มีโอกาส ที่จะแยกออกจากกัน แล้วพูดว่า ฉันถึงธรรมะ; ฉะนั้นนี่คือตัวกู, คือของกู, คืออุปาทาน; ฉะนั้นฉันนั้นจะถึงธรรมะไม่ได้; ฉะนั้น เราจึงไม่มีโอกาสที่จะพูด

ว่าฉันถึงธรรมะ ในกรณีที่เป็นการถึงธรรมะอย่างแท้จริง. ถ้าเป็นการ ถึงธรรมะอย่างหลอกลวง สำคัญเอาด้วยมิจฉาปฏิฐฐิ นั้นมัน ก็พูดได้ เกือบไปหมดว่า ฉันถึงธรรมะ ฉันเห็นธรรมะ ฉันมีธรรมะ อะไรแล้วแต่จะพูด แล้วก็วัดกันด้วยความสูงต่ำกว่ากัน แล้วก็ทะเลาะวิวาทกัน.

นี่แหละจะต้องสังวรณไว้ให้ตีว่าการที่จะเป็นคนดี หรือมีธรรมะ หรืออะไรรึ ; ถ้ายังมีความรู้สึกว่าคุณ อยู่แล้ว อย่าไปหวังเลยว่าจะเป็นคนดี หรือมีธรรมะได้ ; อย่างที่จะมีได้ก็มีอย่างเด็กเล่น, มีธรรมะอย่างเด็กกอมมือ ซึ่งอะไร ๆ ก็ขยักตัวเองว่า ฉัน - ฉัน - ฉันเก่งกว่าใครทั้งหมด. จงระวัง, ผู้ที่คุยโอ้อวดว่า ข้าพเจ้ารู้ธรรมะ ข้าพเจ้าเห็นธรรมะ ข้าพเจ้าถึงธรรมะให้มาก ๆ เข้าไว้ สำหรับจะได้ศึกษาว่า มันเป็นไปได้จริงอย่างไร, จะได้มองเห็นจริงลงไปว่า คนที่ตีจริงนั้น จะไม่มีการพูดว่า เขาเป็นคนดี ; มีพูดว่าตัวดี ก็แต่คนที่ไม่มีอะไรดี.

ความดีแท้จริง ต้องหมดความยึดมั่นถือมั่น.

การ หมดความยึดมั่นถือมั่นในความดี จึงจะเรียกว่าดีจริง. เมื่อหมดความยึดมั่นถือมั่นในความดีแล้ว จะเอาอะไรมาเป็นกำลัง สำหรับจะอวดคนอื่นว่า ฉันดี. ใครจะรับรองหรือไม่ ในข้อที่ว่า หมดความยึดมั่นถือมั่นในความดี จึงจะเรียกว่า ดีจริง, คือดัชนีที่ทำให้เป็นพระอรหันต์ และอยู่เหนือดี ? คนที่มีความยึดมั่นถือมั่นในความดีมาก ก็จะมีอวดดีมาก ; แล้วสิ่งนั้นก็ไม่ใช่ความดี.

ถ้ามีการอวดแล้ว, เราก็รู้กันอยู่แล้วว่าไม่ใช่ความดี, หรือไม่ใช่ความดีที่แท้จริง. ความดีที่แท้จริงไม่อยู่ในวิสัยที่ใครๆ จะเอามาอวดได้; พออวดมันก็กลายเป็นของไม่ดีหรือไม่จริง. ฉะนั้นจึงไม่มีคนดีหรือคนจริง ที่เป็นคนอวดดี, หรือมีการอวดดีในหมู่บุคคลที่เป็นคนดี หรือเป็นคนจริง; เพราะมันพูดไม่ได้ มันพูดไม่ออก. เพราะว่าความดีหรือ ความจริง นั้น มันเป็นตัวเขาเสียแล้ว, จะแยกออกมาเป็นสิ่งที่สอง สำหรับเขาจะมีอีกไม่ได้. พอแยกออกได้ มันก็เกิดเป็นความไม่ดีและไม่จริงขึ้นมา, คือมีกิเลสตัวหนึ่งสำหรับจะพูดว่า "กูเป็นคนดี" อย่างนี้เป็นต้น. หลักเกณฑ์อันนี้คงจะช่วยให้ได้มาก คือช่วยให้เข้าใจได้ง่ายๆ ในการที่จะทดสอบ, หรือในการที่จะจัดการกับความชั่วของตน.

คนเข้าใจในเรื่องดี - ชั่วไม่เหมือนกัน.

ที่นี้ ปัญหาที่จะมีต่อไปว่า การนิยมในเรื่องความชั่ว หรือ ความดี นี้ ไม่เหมือนกัน. สิ่งที่เราเรียกว่าดี, เรากำลังพูดกันอยู่ว่าดีในที่นี้ คนพวกหนึ่งไม่ยอมรับว่าเป็นความดี ก็ได้, คือพวกที่เอาได้เป็นที่เอาตัวคุณเป็นดี เอาความสุขทางเนื้อหนังเป็นความดี; อย่างนี้มันก็พูดกันไม่รู้เรื่อง มันก็ต้อง রাখักันไปเอง. แต่ถ้าในเรื่องที่พอจะเข้าใจกันได้; เราก็ควรจะลองพิจารณากันดู ว่าใครเป็นคนบ้าหรือเป็นคนดี? อย่าง เราจะบอกเขาว่าจงหันหน้าเข้าหาความสุจริต, อย่าไปหวังพึ่งความทุจริตเลย ยอมจนไปก่อน; แล้วก็ตั้งหน้าทำ เพื่อแก้ความจนด้วยความสุจริต; ก็มีคนจำนวนหนึ่งร้องว่าบ้า.

ที่นี่ใครจะเป็นคนดีหรือเป็นคนบ้ากันแน่? จะถือว่างานคือเงินหรืองานคืองานดี; คนหนึ่งถือว่างานคือเงิน ก็ต้องว่าอีกคนหนึ่งบ้า, คอคนที่ไปถือว่างานคืองานนั้น เป็นคนบ้า. ข้างคนที่ถือว่างานคืองานนั้น ก็จะต้องเห็นว่าคนที่ถือว่างานคือเงินนั้นเป็นคนบ้า. แล้วมันก็ตัดสินกันไม่ได้ ก็ต้องปล่อยให้เวลาเป็นเครื่องตัดสิน; ถ้าจะเอากันเดี๋ยวนี้ โทวัดคะแนนเสียงกันแล้วพวกงานคือเงินอาจจะชนะก็ได้, ไม่แน่.

เรามามองดูกันในแง่ที่ว่า การที่ใครจะหาว่าเราบ้านั้น เราควรจะรู้สึกอย่างไร? เราควรเชื่อตามเขา, หรือเราจะเชื่อว่าเราไม่บ้า โดยถือไปว่าถ้าเราบ้า เขาก็ต้องเป็นคนดี; ถ้าเราดี เขาก็ต้องเป็นคนบ้า; คนละครึ่งอย่างนี้ ไม่เสียเปรียบกันที่ตรงไหน. เราดูไปก่อนก็ได้.

เมื่ออาตมาพูดว่า งานคือการปฏิบัติธรรม ไม่ต้องแยกออกจากกัน ก็มีคนว่าบ้า, พอไปพูดว่าทำงานด้วยจิตว่าง เขาก็ว่า บ้ายิ่งขึ้นไปอีก สองสามเท่าตัว; แต่แล้วเราก็กาลังรอดูอยู่ว่า มันบ้าชนิดไหนกัน? ใครเป็นคนดีหรือใครเป็นคนบ้า? เวลาคงจะตัดสินได้.

แต่ถ้าจะบรรเทาความกระวนกระวายกันไปพลาง ก็ต้องแบ่งแยกกันว่าบ้าย่างของเรานั้นมันอย่างหนึ่ง, บ้าย่างของเขานั้นมันอย่างหนึ่ง. ถ้าเขาว่าเราบ้า เราก็ไม่บ้าย่างของเขา; เราคงจะบ้าย่างของเรา คือบ้าย่างที่ว่าทำงานนั้นเป็นการปฏิบัติธรรม, หรือบ้าย่างทำงานด้วยจิตว่าง เป็นต้น. บ้าย่างของเรานั้นมันก็ไม่เกิดการกระทบกระทั่งอะไรแก่เรา คงทำไปได้ตามเดิม; และในที่สุดเวลาก็จะเป็นเครื่องพิสูจน์.

นี่ สำหรับท่านทั้งหลายเล่า พอถูกเขาว่าบ้า ก็หน้าแดงเสียแล้ว; พอเขาว่าเป็นคำที่สอง ก็ชกหน้าเขาเลย. อย่างนี้เรียกว่าไครมันบ้ากว่าไคร? ถ้าคนที่ว่า เราบ้า, บ้าหน่วยหนึ่ง เราก็บ้า ๒ หน่วย ๓ หน่วย ๔ หน่วย ๕ หน่วย ขึ้นไปตามลำดับ. นั้นแหละระวางดูให้ดี ว่าในโลกนี้จะอยู่กันอย่างไร? โดยที่ จะต้องมีคนบ้าข้างหนึ่ง, มีคนดีข้างหนึ่งเสมอไป, อย่างที่จะช่วยกันไม่ได้. ถ้าเรา ไปยึดมั่นถือมั่นในเรื่องนี้ ไม่มีหลักเกณฑ์อะไร ที่แน่นอนเป็นตัวเราแล้ว เราก็บ้า ร้อยเท่าพันเท่า จนทำลายตัวเองในที่สุด จนต้องฆ่าตัวเอง หรือต้องไป ส่งโรงพยาบาลโรคจิตในที่สุด.

เรามีสิทธิที่จะเป็นบ้า เรามีสิทธิที่จะเป็นคนดี และเรามีสิทธิที่จะ บัญญัติต่อไปอีกว่า บ้าอย่างของเรานั้น มันเป็นอย่างไร, บ้าอย่างของเขานั้นมัน เป็นอย่างไร, หรือว่าดีอย่างของเราเป็นอย่างไร, ดีอย่างของเขาเป็นอย่างไร. ถ้าบ้าอย่างของเราเป็นการบ้า เพื่อจะดับความทุกข์หรือเพื่อจะไปนิพพานแล้ว เราก็คงจะพอใจแล้ว. เมื่อเขาว่าเราบ้า เราก็อบใจ; และเรากียึดมั่นใน อุคมคติที่เรามีอยู่แต่เดิมมากขึ้น.

อย่างดีที่สุดที่เราจะพูดได้ และเราก็จะพูดว่า ถ้าคุณว่าฉันบ้า; คุณก็ ควรจะได้รับความรู้แปลกออกไปอย่างหนึ่ง ว่าความบ้าอย่างของฉันนั้นมัน เป็น ไร. แล้วความบ้าอย่างของใครจะเป็นไปเพื่อความดับทุกข์? อย่างนี้มันก็ คงจะทำความเข้าใจกันได้บ้าง ไม่มากก็น้อย. เพราะว่า จะว่าบ้าหรือดีนั้น มันไม่เป็นประมาณอะไร มันเป็นเรื่องการบัญญัติไปตามความรู้สึกของคน : บ้าก็ได้, ดีก็ได้, ถ้าไม่มีความทุกข์แล้วเป็นใช้ได้. ควรจะถือหลักเกณฑ์กัน อย่างนี้ไม่ใช่หรือ?

คนเป็นอันมากก็คงจะว่าพระพุทธเจ้าบ้า; แต่ท่านก็คงจะไม่พูดว่า คนพวกนั้นมันบ้าเอง; ทั้ง ๆ ที่ท่านมีความรู้สึกอย่างนั้น. เราจะอยู่ในพวกบ้า ฝ่ายไหน, จะอยู่ในพวกดีฝ่ายไหน, ก็เลือกเอาเองก็แล้วกัน. ถ้ามีสัมมาทิฐิ จริงแล้ว ก็คงจะเลือกได้ถูกต้อง ได้ความบ้าที่เป็นประโยชน์มา, หรือได้ความดีที่เป็นประโยชน์มา, คือดับทุกข์ได้ทั้งนั้น.

รวมความว่า เราอยู่ร่วมกับคนบ้า แล้วเราก็บ้ากับเขาด้วย; แต่ บ้าคนละอย่าง. หรือว่าเราอยู่ร่วมกับคนดี; เราก็ดีกับเขาด้วย; แต่คน มันดีคนละอย่าง ต่างกันเป็นฟ้าและดิน เป็นดำกับขาว. เพราะฉะนั้น อย่าไป โกรธเขาเลย ถ้าเขาจะว่าเราบ้าหรือเราชั่ว; และในทำนองเดียวกัน อย่าไป ขอบใจเขาเลย ที่เขาจะว่าเราเป็นคนดีหรือไม่บ้า. แต่ถ้าเราจะต้องพูดอะไร ตามธรรมเนียมบ้างก็ได้; ก็ระวัง พูดไปในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย. แต่สำหรับในใจแล้ว อย่าเป็นคนบ้า อย่าเป็นคนดี; เป็นแต่คนไม่มีทุกข์, หรือเป็นคนก้าวหน้า, ในทางของความดับทุกข์สูง ๆ ขึ้นไป. นั่นเป็นประโยชน์ เหลือหลายแล้ว; ไม่ต้องหวังอะไรให้มากไปกว่านั้น.

เราจะได้ยินการกล่าวหาว่าคนนั้นบ้า, คนนี้ดี, คนโน้นอย่างนั้น คนนี้ อย่างนี้ เต็มไปหมด; ยิ่งในโลกทุกวันนี้ ยิ่งมีความขัดแย้งกันมากขึ้น มัน ก็ต้องมีการกล่าวหากันมากขึ้น. เราได้ยินแต่เสียงด่าแก่กันและกันทุกฝ่าย; โดยเฉพาะในอากาศของเราในเวลานี้ เต็มไปด้วยเสียงด่า, คือด่ากันทางวิทยุ- กระจายเสียง. ต่างคนต่างก็มีปากจะด่า, มีเครื่องมือจะด่า, เมื่อเป็นการด่าแล้ว จะให้ฝ่ายที่ถูกด่า เป็นคนดีนั้น มันเป็นไปได้ไม่ได้; มันต้องเป็นคนชั่ว, เป็นคนบ้า, เป็นคนบอ, เป็นคนอะไรไปตามเรื่องของการด่า.

เมื่อต่างฝ่ายต่างด่าแล้ว ก็แปลว่าในโลกนี้ มันมีคนชนิดไหนกันแล้ว? ถือเอาตามเสียงของฝ่ายหนึ่ง มันก็เต็มไปด้วยคนบ้า; ถือเอาตามเรื่องของอีกฝ่ายหนึ่ง มันก็อาจจะเต็มไปด้วยคนดี, คือตัวเองนั่นแหละเป็นคนดี. แต่แล้วเราซึ่งเป็นคนกลางมองเห็นได้ว่า ไม่จริงทั้งนั้น จะดีก็ต้องเป็นเรื่องของการเอาชนะความทุกข์ คือ สร้างสรรค์ความสงบขึ้นมาได้. ถ้าผู้ใดสร้างสรรค์ความสงบขึ้นมาได้ จะถูกใครหาว่าบ้า; คำว่า บ้า นั้น ก็เปลี่ยนความหมายมาเป็นความดีไปทันที. ธรรมชาติเป็นผู้จัดให้อย่างนี้และแน่นอนที่สุด.

ฉะนั้น เราไม่ต้องกลัวใครว่าบ้า; ยิ่งใครมาหาว่าบ้า เราก็จะยังมีโอกาสทดสอบความบ้า หรือความดีนั้นมากขึ้นไปอีก, และเราจะพบการกระทำที่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์มากขึ้น, ถ้าเรามีบ้าเหลืออยู่บ้าง มันก็จะได้หมดไป; และที่เรามีความดีอยู่บ้าง เราก็จะเลิกยึดถือ อย่าให้กลายเป็นคนบ้า. ควรจะอยู่กันด้วยจิตใจที่เป็นไปในลักษณะเช่นนี้ ก็จะไม่มีการไม่มีภัยแก่ใครด้วย, และตัวเองก็จะมีความก้าวหน้า ในทางดับทุกข์มากยิ่งขึ้นด้วย.

เป็นผู้ให้, ได้สุขกว่าผู้รับ.

มองดูต่อไป ถึงข้อที่เข้าใจกันไม่ได้ ในบางเรื่องอย่างอื่นต่อไปอีก; เช่นเราจะพูดว่า เรามีความสุขอย่างบริสุทธิ์นั้น ก็ต่อเมื่อเราทำให้ผู้อื่นได้รับความพอใจ. อย่างนี้ใคร ๆ ก็ไม่ยอม; เพราะว่าเขาคิดแต่จะกินเอง ใช้เอง สนุกเอง อร่อยเอง พอใจเอง. ใครมาพูดว่า เรามีความสุขอย่างบริสุทธิ์

ต่อเมื่อเราทำให้ผู้อื่นมีความพอใจ นั่นเป็นคนบ้า. แต่ คนที่มีจิตใจประกอบไปด้วยธรรมะ, เป็นสัมมาทิฐิ โดยถูกต้องนั้น เขามองเห็นความจริงข้อนี้ว่าความสุขบริสุทธิ์ เป็นความสุขแท้จริงนั้น สุขเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเรารู้สึกว่าเราทำให้ผู้อื่นได้รับความพอใจ.

คิดดูง่าย ๆ ก็เห็นว่า *เมื่อเราได้รับความพอใจในอะไร มีจิตใจสั่นรัวด้วยความยึดมั่นถือมั่น* นั้นมันเป็นคนบ้าชนิดหนึ่ง; *หาใช่ความสุขไม่.* แต่ถ้า การเสียสละ ของเรา มีผลทำให้ผู้อื่นพอใจ และเราก็ไม่ยึดมั่นถือมั่น ในความสุขของเขา ใจของเราก็จะสงบลงไปได้จริงๆ. ความสงบจริงเป็นความสุขจริง เป็นความสุขอย่างบริสุทธิ์; แต่คนโดยมากไม่เอาอย่างนี้, ไม่รู้สึกอย่างนี้.

เราจึงลองนึกเปรียบเทียบดูอีกอย่างหนึ่งว่า ถ้าเราทำเอง กินเอง ใช้อะไรเอง อร่อยเอง; อย่างนั้นมันเป็นการทำด้วยกิเลสตัณหา. แต่ถ้า *เราทำให้ผู้อื่นนั้นมันทำด้วยความรู้สึก ที่ไม่ใช่กิเลส,* คือต้องทำด้วยความรู้สึก ที่เป็นการเสียสละ เรียกว่า *จาคะ* คือต้อง *เสียสละออกไป ไม่เป็นที่ตั้งของกิเลส.* ฉะนั้น ถ้าเรากินเอง เล่นเอง อร่อยเอง มันก็เป็นการกระทำของตัณหา; ถ้าเราไม่เอา ยกให้คนอื่นเสียก็เป็นความเสียสละ; รวมอยู่ในฝ่ายที่เป็นสติปัญญา ที่จะชูดเกลากิเลสที่จะทำลายกิเลส. ฉะนั้น การทำประโยชน์ผู้อื่น จึงเป็นไปเพื่อทำลายกิเลส; ความเห็นแก่ตัวเป็นการส่งเสริมกิเลส.

ถ้าถามว่าคนเห็นแก่ตัว เป็นคนดีหรือคนบ้า? คงจะตอบได้ไม่ยากเลย หรือจะถามอีกข้างหนึ่งว่า คนไม่เห็นแก่ตัวเป็นคนดีหรือคนบ้า? คงจะตอบได้

โดยไม่ยากเลย. ถ้าความไม่เห็นแก่ตัวเป็นความดี เป็นความจริง เป็นความ
ไม่บ้า; คำพูดที่ว่า ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นจะทำให้เกิดความสุขใจอันแท้จริง
นั้น ก็ต้องเป็นคำพูดที่ถูกต้อง, หรือว่า เวลาที่เราจะเป็นสุขอย่างบริสุทธิ์
อย่างแท้จริงนั้น, ต้องเป็นเวลาที่เรารู้สึกว่ เราประสบความสำเร็จในการทำ
ประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นได้รับความพอใจ.

เราเอาเหยื่อให้ปลากิน; ให้มันกินสบายใจ เราก็สบายใจ. เรา
เอาเหยื่อให้นกให้กากิน; มันกินสบายใจ เราก็พอใจ, เราสบายใจ, มีความสุข
อย่างบริสุทธิ์ใจ. แต่ถ้าเรากินเอง กินเหยื่อนั้นเอง มันก็กระร่วไปด้วยความ
รบกวนของตัณหาอุปาทาน; ถ้าเป็นความ สุข ก็ สุข ก สะกด คือสุขร้อน สุข
เผาผลาญ ไม่ใช่สุขสงบเย็น. บางทีเราเห็นควายกินหญ้าอย่างเอร็ดอร่อย เราก็
สบายใจ. เราลองพิจารณาดูว่า ความสุขในขณะนั้นของเราบริสุทธิ์หรือไม่?
เราก็จะต้องตอบว่ามันบริสุทธิ์.

ควรจะยุติกันได้ว่า ความสุขชั้นประเสริฐบริสุทธิ์นั้น มัน เกิดมา
จากความรู้สึกว่เราได้ทำให้ผู้อื่นพอใจ. แต่เดี๋ยวนี้ คนเรามากไปด้วยความ
เห็นแก่ตัว; เข้าใจไม่ได้, เอาตัวเองเป็นเกณฑ์, เอาประโยชน์ของตนเป็นเกณฑ์,
เอาความสุขเร้าร้อนเป็นความสุข มันก็พอกพูนความเห็นแก่ตัวให้มากขึ้น : ต้อง
การจะดีกว่าเขา; พอเห็นว่าเขาจะดีเท่าตัว ก็อิจฉาริษยา ในที่สุดก็เกิดปะทะกัน
ขึ้นด้วยเรื่องบ้า เรื่องดี เรื่องดีกว่า เรื่องเลวกว่า เป็นกิเลสที่ละได้แสนยาก.

พึงรู้จักกิเลสที่ยึดถือว่าตัวกู-ของกู, นิสัยยากที่สุด

การละความ^{๕๕}รู้สึกที่เป็นกิเลสอย่างอื่นนั้น ละได้ก่อนความ^{๕๖}รู้สึกที่เป็นกิเลส ที่เป็นเหตุให้ถือตัว, หรืออาจจะกล่าวได้ว่า กิเลสประเภทอัสมิมานะ คือ ความ^{๕๗}รู้สึกที่เป็นตัวกู-ของกู ที่ทำให้ยกหูชูหางนี้ เป็นกิเลสที่ละได้ยากกว่าสิ่งใดหมด. เราอาจจะละกามราคะได้ แต่ไม่อาจจะละกิเลสส่วนนี้, เราอาจจะละโทสะได้ แต่ไม่อาจจะละกิเลสส่วนนี้.

ข้อนี้รู้ได้ตรงที่ *พระโศตบับและสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สลัฬพัตตปรามาส* ได้; แต่ไม่ละการยกหูชูหาง ซึ่งเป็นมานะ. พระสัทธาคามิ ก็ละกิเลสได้มากกว่านั้นอีก, ก็ยังไม่อาจจะละมานะ ที่เป็นการยกหูชูหาง. พระอนาคามิละกามราคะ ละปฏิฆะ คือความโกรธได้เพิ่มขึ้นมาอีก ยังไม่อาจจะละมานะ คือการยกหูชูหาง. จะไป ละมานะหรือวิชาได้ ก็ต่อเมื่อถึงขั้นพระอรหันต์. เพราะฉะนั้น ควรจะรู้ให้ประจักษ์ ว่า มานะ คือ ตัวกู หรือ ของกู นั้น เป็นกิเลสรังทำยที่สุด; อย่าทำเล่นกะมัน ละได้แสนยาก, จะบ้าจะดีก็เพราะกิเลสตัวนี้, จะต้องระวังกิเลสตัวนี้ให้มาก.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ละอัสมิมานะได้เป็นสุขอย่างยิ่งไว้ย อสฺมิมานสฺส วินโย เอตฺ เว ปรมิ สุขิ. ทำไมพระพุทธเจ้าไม่ตรัสว่าละกามราคะ โทสะ ได้เป็นความสุขอย่างยิ่งไว้ย? เพราะว่ามัน ไม่มีความสุขอย่างยิ่งเกิดขึ้นได้ ในเมื่อ ยังไม่ละอัสมิมานะ, คือ มานะที่เป็นเหตุให้รู้สึกยึดมั่นถือมั่น เป็นตัวเรา-ของเรา แล้วไปเปรียบเทียบกัน จนเกิดความรู้สึกที่เป็นกิเลส อิจจาริชยาเบียดเบียนกัน.

ถ้าเราจะเชื่อตามพระพุทธเจ้า ก็จะต้องสนใจในการละกิเลสข้อนี้เป็นเบื้องหน้า; เพราะว่ามันทำให้เกิดความบ้าหรืออะไรขึ้นมาได้ ก็เพราะข้อนี้,

จะทำให้ไม่มีความสุขเลยก็เพราะข้อนี้. เศรษฐีที่มีเงิน หรือมีเกียรติ หรือมีอะไรทุกอย่าง; แต่ก็หาความสุขไม่ได้ ก็เพราะกิเลสตัวนี้ : มีความรู้สึกไปในทางที่จะเปรียบเทียบ, มีความรู้สึกไปในทางที่จะเหนือผู้อื่นอยู่เรื่อยไป, และในที่สุดจะสร้างศัตรูขึ้นมาก็เพราะกิเลสตัวนี้, ใคร ๆ จะรู้สึกเจ็บใจมากที่สุดก็เพราะถูกเหยียดหยามในกิเลสตัวนี้. ตีเขาสักทีหนึ่ง หรือขโมยของเขา เสียสักจำนวนหนึ่ง เขาก็ไม่รู้สึกโกรธมาก เหมือนกับเหยียดหยามด้วยกิเลสตัวนี้; จึงถือว่า กิเลสที่เป็นเหตุให้ยึดถือว่าตัวกู่ว่าของกู นี้ เป็นกิเลสที่น่ากลัวที่สุด. จึงตั้งหน้าตั้งตาที่จะตัดทอนมัน กำจัดมัน.

หรือถ้าฉลาดกว่านั้น ก็เปลี่ยนกำลังงานของมัน เอามาใช้ในทางที่จะทำให้เป็นประโยชน์เสีย; เพราะมันมีกำลังมากเหมือนขี้สารทีเดียวน. ถ้าเปลี่ยนกำลังงาน ของมันมาเสียได้ มันก็จะมาเป็นโพธิ์ที่ดี คือมีความบากบั่นก้าวหน้าลึกลงไปในทางที่จะบรรลุมรรค ผล นิพพาน ได้อย่างมากมาย เป็นการลัดสั้นที่สุด เร็วที่สุด; เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ใดรักตัวเอง ก็จงสนใจกับกิเลสตัวนี้ให้มาก สังเกตดูอย่างละเอียดลอบ ว่ามันเหลืออยู่ที่ไหน, มันซ่อนอยู่ที่ไหน, มันเกิดอยู่ที่ไหน, มันจะเกิดเมื่อไร, มันเหลือซากอยู่ที่ไหน.

ฝึกให้ได้ยินเสียงพระธรรม, และธรรมชาตีสอนอยู่เสมอ.

จงทำในใจสักอย่างหนึ่งว่า เมื่อเราเข้าไปถึงหน้าที่บูชา จะจุดธูปเทียนขึ้นบูชาพระพุทธรูป หรือพระพุทธรูปเจ้านั้น เราจงฟังดูให้ดี, พระพุทธรูปหรือพระพุทธรูปเจ้าจะพูดว่า **เฮ้ย! ไปดีกับเพื่อนที่โกรธกันอยู่เสียก่อน แล้วจึงค่อยมา**

จุดเทียน อย่างหนึ่งนงน; แม้นไลท์ธอน ในศาสนาอื่นก็กล่าวอย่างนั้น. ฉะนั้น เราไม่ต้องถือว่าพระพุทธรเจ้าพุทหรือไครพุท; แต่ถ้าเราจะจุดเทียนบูชาพระพุทธรเจ้าหรือบูชาอะไรที่บูชา ที่เราบูชา ก็จะมีเหตุที่ไม่หนวก ที่ฟังได้ยินถ้อยคำ ที่สิ่งนั้นพูดออกมาว่า “เฮ้ย! ไปดีกับเพื่อนที่โกรธกันอยู่เสียก่อน แล้วจึงค่อยมาจุดเทียนที่นี้” ถ้าผู้ใดทำได้อย่างนี้ ผู้นั้นจะได้ยินก้อนหินพูด, ผู้นั้นจะได้ยินต้นไม้พูด, และในที่สุด ก็ จะเข้าใจธรรมะในขั้นที่เป็นความว่างจากตัวตน; อย่างน้อยที่สุด ก็ จะอ่านจดหมายที่ได้เดือนเขียนค่าคน ชนิดนี้อยู่ตามพื้นดินออก ว่ามันเขียนว่าอย่างไร.

ผู้ใดมีจิตใจอันละเอียด ประณีต สุขุม ที่จะได้ยินเสียงเหล่านี้บ้าง ผู้นั้นได้เปรียบในการที่จะเอาชนะกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกว่าตัวกูว่าของกู, และผู้นั้นเป็นคนที่มิใช่คิดที่สุด. เรามีอายุล่วงมาถึงขนาดนี้ ๓๐ ปีแล้ว ๔๐ ปีแล้ว ๕๐ ปีแล้ว ๖๐ ปีแล้ว ๗๐ ปีแล้ว, มีจิตใจชนิดไหนกัน? มีจิตใจละเอียด ประณีต สุขุม พอที่จะได้ยินเสียงเหล่านี้บ้างหรือหาไม่? ถ้าได้ถึงขนาดนี้แล้ว ยังหูหนวกอยู่อย่างนี้แล้ว ดูจะน่าสมเพช; เพราะว่ามันจะหมดหวัง.

เพราะฉะนั้น ถ้าจะเร่งทำบุญอายุกันบ้าง; ใครก็ตาม ปีหนึ่งก็มีวันเกิดเวียนบรรจบครบรอบมาที่หนึ่ง ก็ควรจะสะสมสร้างปัญหาข้อนี้, และถ้ามีอายุมากถึง ๕๐—๖๐ ปีแล้ว ก็ควรจะกลายเป็นพิเศษ ระมัดระวังเป็นพิเศษ ในการที่จะสะสมสร้างปัญหาข้อนี้; เพราะถ้าตัวกูหรือของกู นี้มันมีอายุยืนยาว มาถึง ๕๐—๖๐ ปีแล้ว มันก็คง จะหนักเหนียวกำจัดยากพอการทีเดียว. ฉะนั้นระวังอย่าให้มันได้โอกาสมากถึงอย่างนั้น; ควรจะกำจัด

หรือตัดทอนมันลงไปให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ โดยสำนักฐีสึกและละอาย ว่า เรานี้ช่างมีมิจฉาภิภูฏฐิครอบงำมากมายอะไรอย่างนั้น, แล้วจะเอาตัวรอดได้อย่างไร, จะออกมาจากกะลาครอบ ของมิจฉาภิภูฏฐิได้อย่างไร.

อายุ ๕๐ - ๖๐ ปีแล้ว ออกจากกะลาครอบขนาดนี้ก็ไม่ได้แล้ว ก็น่าจะร้องไห้, ก็น่าจะเสียใจอย่างที่ไม่รู้ว่าจะเสียใจอย่างไรกันเสียสักพักหนึ่ง, จนไม่มีน้ำตาจะร้องแล้ว ก็รีบลุกไปปรับปรุงจิตใจ อธิษฐานใจ ตั้งหน้าตั้งตากระทำ ในการที่จะให้มันเปลี่ยนแปลงไป ในทางที่ตรงกันข้าม เป็นผู้ไม่ประมาท อย่างนี้ จึงจะเอาชนะเวลาได้ เป็นผู้มีสัมมาภิภูฏฐิให้พอตัวเสียก่อนจึงจะล้อเลียนอายุได้ และควรจะล้อเลียนมันยิ่งขึ้นทุก ๆ ปี โดยที่ไม่หลงไหลไปในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีกาลเวลาเป็นเครื่องหลอกหลวง. ให้เป็นผู้เอาชนะการหลอกหลวงข้อนี้ให้ได้, ไม่เป็นทาสของกิเลส, ไม่มีโอกาสที่กิเลสจะเกิดขึ้น; เพราะมีแต่สัมมาภิภูฏฐิ หรือ ความเข้าใจอันถูกต้องคอยระคับระคองควบคุมชีวิตนี้ไว้ ทุกลมหายใจเข้าออก.

กำจัดมิจฉาภิภูฏฐิให้ได้ นี้เป็นคำเตือน.

การเตือนสติกันในโอกาสแห่งการทำบุญอายุเช่นนี้ ไม่มีเรื่องอื่น นอกจากเรื่องนี้; มันไม่มีเรื่องอื่นจริง ๆ นอกจากเรื่องนี้. ดังนั้นจึงได้กล่าวแต่เรื่องนี้, คือเรื่องของความไม่ประมาท. อย่าได้เป็นผู้ประมาท จงตั้งตัวอยู่ในความไม่ประมาท โดยการกำจัดมิจฉาภิภูฏฐิ หรือความเข้าใจผิด ๆ ออกไปเสีย, แล้วก็สร้างสรรค์สัมมาภิภูฏฐิ หรือความเข้าใจอันถูกต้องนั้น ให้เจริญงอกงาม

ยิ่งขึ้นไป ด้วยการพอกพูนสติปัญญา ตามแบบของพระพุทธศาสนา ซึ่งสอนไว้
อย่างครบถ้วนบริบูรณ์; และไม่เหลือวิสัยที่ใครจะเข้าใจได้.

เสียแต่ที่ไม่มีใครสนใจหรือเอามาสนใจ ให้เหมาะให้สมให้ควรกันกับ
ค่าของมัน; เพราะไปมัวเมายกหูชูหาง ด้วยเรื่องตัวกู - ของกูอยู่เรื่อยไป.
วันคืนล่วงไป ๑๐ ปี หางก็ยาวออกอีก ๑๐ นิ้ว หูกก็ยาวออกอีก ๑๐ นิ้ว, หรือที่มี
เขาก็มีเขายาวออกไปอีก ๑๐ นิ้ว สำหรับจะขวิดกัน จะข่มเหงกัน จะแย่งชิงกัน
จะเอาเปรียบกัน จะอิจฉาริษยากัน. โลกนี้จึงกลายเป็นโลกที่มีวิกฤติการณ์
อย่างถาวร; อย่างที่เราได้เห็นกันอยู่, ได้ยินกันอยู่อย่างดำดาดที่สุด ว่ามองไม่
เห็นโอกาสอะไรที่ไหน ที่โลกนี้จะมีสันติภาพได้อย่างแท้จริง.

เพราะฉะนั้น วันคืนยิ่งล่วงไปเท่าไร เราควรจะพยายาม ถอนตัว
ออกมาเสียให้ได้ จากโลกชนิดที่มองตามสายตาของเรา ก็คือโลกที่บ้าบอที่สุด.
เราจะ มาอยู่ในโลกของเราที่เราเห็นว่าดี, มีความก้าวหน้าไปในทางที่จะดับ
ทุกข์. โลกของเราอาจจะมีคนเพียงสองสามคนก็ได้; แต่นั่นไม่ใช่ปัญหา
ไม่ใช่อุปสรรค. เราเอาความไม่มีทุกข์แล้ว มันจะกี่คนก็ได้; เพราะคุณค่า
ของความไม่มีทุกข์นั้น มันมากกว่าความทุกข์, หรือความทุกข์นั้นไม่มีค่า. ดังนั้น
โลกของเรา แม้จะไม่มีกี่คนก็เป็นโลกที่มีค่า กว่าโลกของคนบ้า ที่นับด้วยร้อย
ล้าน พันล้าน หมื่นล้าน แสนล้าน โดยไม่ต้องสงสัย.

นี่คือแง่คิด ที่ขอให้คิดในตอนนี้ ในระยะนี้ ตลอดเวลาที่บรรยาย
ความรู้สึกซึ่งเกี่ยวเนื่องกับธรรมะ ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับอายุ หรือวันคืนที่
ล่วงไป ๆ พอสมควรแก่เวลาที่จะบรรยายในระยะนี้.

จึงขอยุติไว้อีกครั้งหนึ่ง และจะได้บรรยายกันต่อไปในตอนค้ำ.

ชุมนุมล้ออายุ
บนเขาพุทธทอง กิ่งคำ

๒๗ พ.ค. ๒๕๐๙

๓/๒๕๐๙

อุณหิสสวิชโยวิจยกถา. (ต่อ)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺสฯ

ธรรมเทศนาเป็นปูพพาปรลำดับ สืบต่อจากธรรมเทศนาในตอนบ่าย.
ธรรมเทศนาในวันนี้ *ปรารภความไม่ประมาท* *เกี่ยวกับอายุ,* *เกี่ยวกับการล่วงไป*
ของอายุ *ดังนั้นสิ่งใดที่จะให้ความเข้าใจ* *เกี่ยวกับความล่วงไปของอายุ* *โดยความ*
ไม่ประมาทแล้ว *ก็จะได้นำมากล่าวในวันนี้* *ให้ครบถ้วนบริบูรณ์.*

เรื่องภูมิทั้ง ๔.

ในโอกาสต่อไปนี้จะได้อธิบายถึงสิ่งที่เรียกว่า ภูมิทั้ง ๔ มีอยู่คือ : กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และโลกุตตรภูมิ. ตามที่สอนกันอยู่ทั่วไป ในโรงร่ำโรงเรียนนั้นสอนกันว่า : กามาวจรภูมิ หมายถึง โลก หรือ ภาวะของสัตว์ ที่มีความปรารถนากาม ได้แก่พวกมนุษย์พวกเทวดา ในชั้นกามาวจร. รูปาวจรภูมิ นั้น หมายถึง พวกรูปพรหมในพรหมโลก. อรูปาวจรภูมิ นั้น หมายถึง พวกพรหมที่ไม่มีรูป ในพรหมโลก. และโลกุตตรภูมิ นั้น หมายถึง พระอริยเจ้าทุกจำพวก.

มีคำอธิบายกันว่า กามาวจรภพ นั้น ก็คือ โลกมนุษย์ โลกเทวดา. รูปาวจรภพ, ก็คือ พรหมโลก. อรูปาวจรภพ ก็คือ พรหมโลกที่ไม่มีรูป. ส่วนโลกุตตระ นั้น ไม่มีภพ, จึงไม่ได้พูดถึง. แต่เมื่อเอาคำว่า “ภูมิ” เป็นหลักแล้ว ก็พอจะกล่าวได้ว่าสิ่งทั้ง ๔ นี้ ไม่ได้เป็นของที่ซ้ำกันเลย และยังสูงต่ำกว่ากันด้วย.

คำอธิบายนี้จะผิดถูกอย่างไร ก็แล้วแต่ผู้ใดจะวินิจฉัย; เพราะอธิบายเช่นนั้น ไม่มีในรูปของพระพุทธภาษิต, หรือไม่มีในพระไตรปิฎก; เป็นคำอธิบายของพระอาจารย์ในชั้นหลังทั้งนั้น, อย่างมากที่สุดก็เพียงแค่อรรถกถา.

ภูมิทั้ง ๔ อาจพิจารณาเห็นได้ในชีวิตของแต่ละคน.

มีทางที่จะพิจารณากันเป็นอย่างอื่น ก็ควรจะทำได้, เพื่อความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับภูมินี้เป็นพิเศษออกไป. เกี่ยวกับเรื่องนั้นเราจะตั้งข้อสังเกตว่า

คนเราคนหนึ่ง ๆ นั้น แม้ในชีวิตอันสั้นนี้ ก็ จะเปลี่ยนไปได้ทั้ง ๔ ภูมิ; แม้ไม่มีทางปฏิบัติธรรม เพื่อจะเปลี่ยนภูมิ หรือเลื่อนภูมิ, โดยธรรมชาติแท้ ๆ มันก็ยังเลื่อนของมันเองได้.

จะยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่นว่าคนเกิดมาเป็นเด็ก แล้วเป็นหนุ่มเป็นสาว ในตอนนั้นย่อม *มีจิตใจ ที่ติดพันอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า กามคุณ* คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ของเพศที่ตรงกันข้ามจากตน นี้ก็ต้องเรียกว่ามีจิตใจอยู่ในภูมินี้ หรือในระดับนี้.

ครั้นต่อมาเมื่ออายุมากเข้า สิ่งเหล่านั้น ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความสนใจได้มากเหมือนแต่ก่อน; จะเนื่องมาจากความเบื่อ หรือความซ้ำซาก หรือความเปลี่ยนแปลง ของร่างกายจิตใจ ก็ตามใจ; คนคนนั้นได้เปลี่ยนไป *พอใจในความสงบ หรือจิตใจที่สงบ*; เพราะมีอะไรที่เป็นวัตถุสิ่งของมายั่วความสนใจเอาไปเสีย *ไม่มีความสนใจในทางกามคุณโดยตรงอีกต่อไป.* นี้ก็ต้องเรียกว่า เขามีจิตใจเปลี่ยนไปโดยแน่นอน, และ *น่าจะเรียกว่า เป็นการเลื่อนสูงขึ้น* ไปด้วยเหมือนกัน; เช่นคนแก่ ๆ ไม่สนใจในเรื่องกามคุณ แต่ไปสนใจในเรื่องวัตถุสิ่งของที่ตนชอบ ชอบเล่นชอบมี.

ที่นี้ต่อมาอีก ความสนใจในสิ่งชนิดนั้นจัดจางไป ไป *สนใจในความสงบที่ยิ่งไป* กว่านั้น; เช่น ชอบไปนั่งตามที่สงบ ตามทุ่งนา ตามทะเล, หรือชอบไปสนทนากับพระที่วัด มากกว่าที่จะไปสนใจกับสิ่งของ. อย่างนี้ก็เรียกว่า *จิตใจได้เลื่อนขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง ไปหาความสุขจากสิ่งที่ไม่ใช่รูปแต่เป็นนาม*; เช่นวิชาความรู้, หรือแม้ที่สุดแต่บุญกุศล ซึ่งเป็นนามธรรม เป็นที่ตั้งแห่งความสนใจของคนในขั้นนี้ ในขั้นนี้.

ครั้นต่อ ๆ มา การศึกษาเป็นไปมากขึ้น จนถึงขนาดที่ทำให้บรรลุมรรคผลชั้นใดชั้นหนึ่ง บุคคลนั้นเองก็ขึ้นสู่โลกุตตรภูมิ, เป็นภูมิที่สูงที่สุด.

นี่ทำให้เห็นได้ว่า ภูมิทั้ง ๔ ที่แยกกันไว้คนละโลกกันนั้น มันมีอยู่ได้ในบุคคลเพียงคนเดียว, และในระยะเวลาอันสั้น ด้วยซ้ำไป ถ้าหากว่าบุคคลนั้นบังเอิญมีจิตใจที่ประกอบไปด้วยสติปัญญา ไม่ลุ่มหลงสิ่งใดนานเกินไป ก็สามารถจะเปลี่ยนภูมิของตน หรือเลื่อนภูมิของตนขึ้นไปได้ครบทั้ง ๔ ภูมิ ในช่วงเวลาอันสั้นยังไม่ทันจะตาย.

ถ้าเป็นอย่างนี้ พิจารณาดูให้เห็นว่า สิ่งที่เรียกว่า ภูมินั้น มันก็คือสิ่งที่อาจจะเลื่อนไปได้ตามวัย : เมื่อเป็นหนุ่มเป็นสาว ก็ตกอยู่ใน ภูมิ กามาวจร. ครั้นเป็นผู้ใหญ่ จวนจะแก่ชรา ก็เลื่อนขึ้นไปหาวัตถุสิ่งของ. เมื่อสูงขึ้นไปอีก ก็เลื่อนขึ้นไปหา สิ่งที่ไม่มีรูปร่าง ปราบกฎเป็นวัตถุสิ่งของ แต่เป็นนามธรรม. และถ้าเห็นว่าสิ่งทั้ง ๓ นี้ไว้สาระ ยึดมันไม่ได้; นี้จิตใจปล่อยวาง ก็จะเลื่อนไป พอใจในความว่างชั้นใดชั้นหนึ่ง ระดับใดระดับหนึ่ง ก็กลายเป็นพระอริยเจ้าไปเพราะเหตุนี้. สามภูมิแรกซึ่งเป็นโลกียภูมิ ก็มีได้ในเวลาอันสั้นในคนคนเดียว, และแถมภูมิที่ ๔ ซึ่งเป็นโลกุตตรภูมิเข้าไปอีก ก็มีได้ในคนคนเดียว.

ดังนั้น ขอให้ลองเปรียบเทียบกันดู ว่าคำอธิบายอย่างนี้, กับคำอธิบายที่เคยสั่งสอนกันในโรงเรียน, โดยแยกเอาไปไว้กับคนละโลก คนละคราว คนละชาติกัน. คำอธิบายชนิดไหนจะตรงกับความจริงของเรา? หรือเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่เรา? หรือว่าจะนำมาใช้ได้กับการทำความไม่ประมาท

ในเรื่องอันเกี่ยวกับอายุที่ล่วงไปๆ? ทุกคนจะพอมองเห็นได้ว่า คำอธิบายนี้ทำให้เห็นว่าทั้ง ๔ ภูมิ มีได้ในบุคคลคนเดียว ในระยะเวลาอันสั้น หรืออย่างมากก็เพียงคาบหนึ่งนี้ เป็นคำอธิบายที่เห็นประจักษ์ชัดอยู่ โดยไม่ต้องเชื่อตามคนอื่น ส่วน คำอธิบายที่เอาไปแยกไว้คนละโลก คนละชาตินี้ มันมีตมัวและสลัวเต็มที.

มนุษย์อยู่ในโลกนี้เรียกว่า มนุษยโลก ก็พอจะเห็นได้; แต่ *เทวโลกนั้นเล่าอยู่ที่ไหน?* พวกอาจารย์อธิบายกันว่า เป็นโลกที่อยู่สูงขึ้นไป. บางทีก็เหมาเอาเขตที่สูงๆ เช่น เขตหิมาลัย หรือยอดสุดของหิมาลัย ว่าเป็นที่ตั้งแห่งเทวโลกก็มี. ครั้นตมมาถึงสมัยที่เขาสำรวจดินแดนเหล่านี้ได้หมด ก็เลยเลิกกัน ต้องเลื่อนไปที่อื่น ซึ่งไม่รู้ว่าจะอยู่ที่ไหน?

ที่นี้บางพวกหาทางออกอย่างอื่น คือ *อธิบายว่าเทวโลก หรือ พรหมโลกเหล่านี้ เป็นอภิสสมานะ* คือว่า *มองเห็นไม่ได้ด้วยตา* เป็นโลกทิพย์. และเมื่อถูกถามว่าอยู่ที่ไหน? ก็จับปัญหา. บางพวกอธิบายว่าซ้อนกันอยู่กับโลกนี้เอง.

คำอธิบายที่ว่า *ซ้อนกันอยู่กับโลกนี้เอง เหมือนกับเงา*, ซ้อนกันอยู่กับสิ่งของที่เป็นที่เกิดของเงา. อย่างนั้นมันก็ชวนให้คิดว่าเป็นคำอธิบาย; ที่ถ้า *มองคู่อีกทางหนึ่ง* ก็เป็นการเอาเปรียบ และ *ไม่มีประโยชน์อะไร*. ถ้า *มองคู่อีกทางหนึ่ง* ก็จะมองเห็นว่า *คล้ายๆ กับจะยอมรับว่ามันรวมอยู่กับคน*, รวมอยู่ที่คนรวมอยู่ที่ความเปลี่ยนแปลงของคนนั่นเอง.

คำอธิบายที่ชี้ไปยังสิ่งที่มองเห็นไม่ได้, เข้าใจไม่ได้, ต้องเดา ต้องสันนิษฐาน, ต้องเชื่อตามบุคคลอื่นนั้น; พระพุทธเจ้าท่านห้าม และถือว่าเป็นอันตราย. ฉะนั้น ถ้ามีหนทางใดที่จะมองเห็นได้ และ อยู่ในวิสัยที่จะประพาศปฏิบัติได้จริงๆ ก็ควรจะถือว่า คำอธิบายอันนั้นหรือหลักเกณฑ์อันนั้น ถูกตรงตามความเป็นจริง, หรือถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา. ถ้าเราจะไม่ถือเอาหลักเกณฑ์ ที่คนนั้นคนนั้นบัญญัติ, ถือเอาตามความรู้สึกของคนที่ทั่วไปแล้ว ก็ยังจะรู้สึกว่ สิ่งที่จะมองเห็นได้ด้วยตนเอง, เชื่อด้วยตนเองได้, และประพาศติกระทำตามนั้น แล้วเกิดผลเห็นประจักษ์ที่เห็นอยู่; นั้นแหละควรจะสนใจ ก่อนสิ่งอื่น หรือก่อนอย่างอื่น.

ภุมิ ๔ อาจถือเอาความเปลี่ยนแปลงของจิตก็ได้.

ถ้าคำที่กล่าวนี้เป็นที่พอใจ ก็อยากจะแนะนำให้สังเกตต่อไปว่า เราบัญญัติภุมิทั้ง ๔ นี้ ได้โดยหลักเกณฑ์ที่ง่ายที่สุด และ ถือเอาจิตใจเป็นเกณฑ์. แม้ว่าจิตใจนั้นจะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา; เราก็ถือเอาที่จิตใจนั้นเป็นเกณฑ์. ฉะนั้น จึงมีทางที่จะกล่าวว่าคนคนเดียวกัน ในวันหนึ่งๆ นั้น มีจิตใจเปลี่ยนไปได้หลายภุมิ อย่างน้อยก็สัก ๓ ภุมิ, คือว่าบางเวลา คนคนเดียวกันนั้นหลงไหลในกาม, แล้วต่อมาก็เบื่อ ไปพอใจในการเล่นที่เป็นวัตถุสิ่งของ, แล้วต่อมาก็ครู่หนึ่ง เดียวก็เกิดเบื่อ พอใจในการที่จะอยู่หนึ่งๆ, อย่างนี้เป็นต้น.

นี้ก็เห็นได้ว่าจิตใจนั้นได้เปลี่ยนภุมิ อย่างรวดเร็ว; จะเรียกว่าตั้งอยู่ในภุมิเดียวกันก็ไม่ได้ เพราะมันต่างกันเป็นคนละอย่างจริงๆ; แต่ความ

แน่นอน หรือความไม่แน่นอนนี้ เป็นเรื่องสำคัญ. เราต้องถือเอาความที่แน่นอน พอที่จะกล่าวได้ว่า จิตใจโดยส่วนใหญ่ของเราเป็นอย่างไร; ฉะนั้นจึงไม่เอาเวลาเพียงวันเดียวเป็นเครื่องกำหนด; จะเอาเวลาเป็นระยะ ๕ ปี ๑๐ ปี หรือ ๒๐ ปี เป็นเครื่องกำหนด ก็จะแน่นอนยิ่งขึ้น.

เช่นว่าคนเราโดยมาก *เมื่ออยู่ในอายุระหว่าง ๓๐ ปีลงมา จิตใจก็ต้องตกไปอยู่ในกามาวจรภูมิ* เป็นธรรมดา. *เมื่ออายุ ๔๐ ปีขึ้นไป ก็เปลี่ยนไปหาความพอใจชนิดที่เป็นรูปาวจรภูมิ.* ถ้าแก่มากขึ้นไปอีก สัก ๗๐-๘๐ ปี ก็อยากอยู่นิ่ง ๆ มากกว่าอย่างอื่น, ชอบความเงียบความนิ่งซึ่งไม่มีรูปร่าง; อย่างนี้ก็เรียกว่า *มีจิตใจเปลี่ยนไปสู่ อรูปาวจรภูมิ.*

ดังนั้น ขอให้คนที่มียุเกินกว่า ๗๐ ปี ไปแล้ว มองย้อนหลังดูตัวเองให้ดี ๆ ก็จะพบความเปลี่ยนแปลงดังนี้ได้. และ *เมื่อการศึกษามีมากพอ ก็มีจิตใจที่ต้องการ จะบรรลุคุณธรรมที่สูงขึ้นไป ถึงขั้นโลกุตตรภูมิ.*

กล่าวอย่างรวบรัด อีกครั้งหนึ่งก็ว่า ในระยะที่มีจิตใจตกอยู่ในกามาวจรภูมิ นั้น ก็คือ พวกที่เป็นสุขเพราะได้บริโภคนกาม. เมื่อจิตใจตั้งอยู่ในฐานะเป็น รูปาวจรภูมิ นั้น ก็คือ พวกที่เป็นสุขเมื่อได้รับรสจากรูป ที่บริสุทธิ์, รูปธรรมหรือวัตถุสิ่งของที่บริสุทธิ์ ที่ช่วยให้จิตเป็นสมาธิ, พอใจหรือสงบได้. ครั้นเลื่อนขึ้นไปถึงระยะที่เป็น อรูปาวจรภูมิ ก็คือ พวกที่เป็นสุขต่อเมื่อได้นามธรรมที่บริสุทธิ์. ครั้นเลื่อนขึ้นไปถึง พวกโลกุตตรภูมิ ก็พวกที่จะเป็นสุขต่อเมื่อได้อยู่ด้วยความว่างจากตัวกู - ของกู จึงจะเป็นสุข, และยังแถมที่มีความพอใจ ที่จะนึกถึงคนอื่น ยิ่งกว่าตัวเองด้วย.

ชั้นลำดับที่ ๔ ชั้นนี้ เห็นได้ด้วยกันทุกคน เข้าใจได้ด้วยกันทุกคน, ว่าเป็นสิ่งที่ต้องต่อเนื่องเป็นลำดับ ๆ ขึ้นไป; และยิ่งกว่านั้นที่ตที่สุดก็คือว่า มันเปลี่ยนได้ มันเลื่อนชั้นได้. และถ้าใครเลื่อนชั้นได้ ก็แปลว่าเป็นโชคคิของคนนั้น เพราะว่าไม่เสียที่ที่เกิดมา; เพราะว่าเกิดมาคราวหนึ่งได้เลื่อนชั้นไปจนครบ ๔ ชั้น.

เมื่อมองเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนั้น, อยู่ในวิสัยที่จะเป็นได้ ก็จะได้ตั้งใจปรับปรุง หรือกระทำให้ตนได้เลื่อนชั้น หรือเลื่อนภูมิสูงขึ้นไปตามลำดับ, เพื่อให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ. และควรจะเห็นว่าเรื่องภูมิทั้ง ๔ นี้ เป็นปัญหาที่คนคนนั้นจะต้องจัด จะต้องทำ ให้สำเร็จจุล่งไปในชาตินี้เพียงชาติเดียว; ไม่ละเมอเพื่อฝันเอาภูมินั้นไว้ที่โลกนั้น, ภูมิโน้นไว้ที่โลกโน้น; แล้วต้องรออีกหลายชาติ หลายสิบชาติ หลายร้อยชาติ จึงจะได้ไปเลื่อนภูมิในโลกอื่น ในเทวโลก ในพรหมโลก.

คิดดูแล้วก็น่าสังเวช หรือน่าสงสาร ที่คนมีความเข้าใจอย่างนี้; แล้วก็ทะเยอทะยานที่จะได้ ที่จะถึง และหวังกันเป็นชาติ ๆ เป็นสิบชาติ ร้อยชาติ พันชาติ จึงจะบรรลุลูกตุตตรภูมิ.

พิจารณาตุความเกิดของจิตบ้าง.

ถ้าคำว่า “ชาติ” หมายถึงการ เกิดจากท้องแม่ แล้วตาย เข้าโล่งไปเป็นชาติหนึ่งแล้ว มันก็กินเวลานานมาก. เว้นเสียแต่ว่า ชาติในที่นี้ หมายถึง

ความเกิดขึ้น แห่งความยึดมั่นถือมั่นครั้งหนึ่ง ช่วงเวลาไม่กี่วินาที ไม่กี่นาที ก็เป็นชาติหนึ่งได้อย่างนี้ ก็พอจะรอดตัว; คือว่าระยะหลายสิบชาติ หลายร้อยชาติ หลายพันชาติมันมันมีได้, เพียงในเวลาปีหนึ่ง สองปี สามปี ก็ได้. ความรู้สึกที่เป็นตัวตน — ของตน หรือเป็นตัวกู — ของกู เกิดมาทีหนึ่ง ดับไปที่หนึ่ง ก็เรียกว่า ชาติหนึ่ง อย่างนี้.

ถ้าคนศึกษาเข้าใจ จนกระทั่งมองเห็นว่า เกิดมาทุกทีเป็นทุกข์ทุกที; ขึ้นชื่อว่าชาติแล้วก็ต้องเป็นทุกข์ทั้งนั้น, ไม่ว่าชาติชนิดไหน, ก็เลยเบื่อกที่จะเกิด เป็นชาตินั้นชาตินี้ อย่างนั้นอย่างนี้. จิตที่จะน้อมไปสู่โลกุตตรภูมิคืออยู่เหนือโลก เหนือการเกิดในโลก, และเหนือความคิดที่จะเกิดอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะเบื่อกต่อการเกิด จึงเลื่อนขึ้นไปได้เองโดยไม่ยาก ที่จะขึ้นถึงโลกุตตรภูมิได้ ในปัจจุบันทันตาเห็น คือในชาตินี้.

เราอาจจะเลื่อนให้เร็วเข้า หรือว่าเร่งให้เร็วเข้า ด้วยการพิจารณาให้เห็นโทษของความเกิด : เกิดในกามาวจรภูมิ ก็ได้รับความทุกข์อันเนื่องมาจากกาม. เกิดในรูปาวจรภูมิ ก็ได้รับความทุกข์เนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของรูป, ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความพอใจหรือยึดมั่น เกิดในอรุฬาวจรภูมิก็เป็นทุกข์เพราะการเปลี่ยนแปลงของนาม ที่เป็นที่ตั้งแห่งความพอใจเช่นเดียวกัน.

มองเห็นความทุกข์เกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะจากกาม หรือจากรูป หรือจากอรุฬ ดั่งนั้นแล้ว จิตก็น้อมไปเพื่อความไม่เกิดชนิดไหนหมด เรื่องจึงเดินไปในทางที่จะเข้าไปสู่ความไม่มีตัวตน หรือเป็นความว่างจากตัวตนที่เรียกว่า นิพพาน.

คำอธิบายเช่นนี้ คงจะถูกคัดค้านโดยคนส่วนมาก ซึ่งติดตามตัวหนังสือ, หรือยึดมั่นถือมั่นแต่ความคิดความเห็นของตนเอง, หรือของครูบาอาจารย์ของตนเองอย่างเดียว, ไม่กล้าคิดด้วยความคิดของตน ไม่กล้าใช้เหตุผล เพื่อจะวิจารณ์ว่า คำที่กล่าวนั้นเข้ารูปเข้ารอย ลงร่องลงรอยเข้าได้กับหลักเกณฑ์ทั่วไปในสูตรหรือในวินัยหรือหาไม่? คนชนิดนี้ยอมไปยึดเอาคำอธิบายผิดๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นหลังมาถือไว้อย่างเหนียวแน่น ยิ่งกว่าพระพุทธรูปที่ถูกต้องเสียอีก; เป็นที่น่าเวทนาสงสารอยู่มาก, เป็นการกระทำที่ไม่อยู่ในร่องในรอยของพุทธบริษัท, เป็นความมกมาย, เป็นความยึดมั่นถือมั่นที่จะผูกมัด หรือฝังตัวเองเอาไว้ให้จมติดอยู่ที่นั่น เป็นเวลานาน; อย่างที่เรียกกันว่า เป็นหลักตอที่ปักลงไปในวันฎีกะ ไม่รื้อไม่ถอนได้ง่ายๆ.

อย่างนี้เป็นการขาดทุน; เพราะว่าเป็นการ ทำให้เสียเวลาโดยไม่จำเป็น, และ ติดอยู่กับสิ่งที่เป็นความทุกข์อย่างละเอียด โดยไม่รู้สึกรู้สักตัว. เราจะต้องกล้าคิดกล้านึก ให้รู้วิธี หรือ ลู่ทาง ที่จะเลื่อนขึ้นไปจากความทุกข์ที่เราเห็น ๆ กันอยู่, ให้สูงขึ้นไป, ให้ประณีตยิ่งขึ้นไป จนกว่าจะไม่มีความทุกข์เลย.

ดังนั้นท่านผู้ใด มีความสนใจในเรื่องอันเกี่ยวกับอายุของตน ที่ล่วงไป ๆ ทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี น่าจะได้นึกถึงเรื่องของภูมิทั้ง ๔ นี้ ให้มากเป็นพิเศษ ก็มีโอกาที่จะเลื่อนชั้นของตน ให้สูงขึ้นไปได้โดยเร็วทันตาเห็น, ไม่ต้องรอให้ตายเข้าโลงไปเสียก่อนจึงจะเลื่อนได้; หรือว่าจะต้องตายเข้าโลงไปอีกตั้งหลายหน หลายสิบหน หลายร้อยหน จึงจะเลื่อนได้ เหมือนที่เชือกกันอยู่ทั่วไปในหมู่อบาสกอุบาสิกา จนถึงกับยินดี ที่จะเกิดอีกตงสี่ตงไชยแสนชาติ จึงจะได้เลื่อนก็มี.

พิจารณาเรื่องอบาย ๔.

ที่นี้ เราจะดูให้เลยออกไป ถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกติบ้าง เช่น เรื่องนรก เป็นต้น; เพราะว่าคนจะต่ำจะเลวลงไป จนถึงกับตกนรกจริงๆมันก็มีได้ในชีวิตนี้; โดยการที่มองให้เห็นว่า บางคราวที่มีจิตใจต่ำทรมานเหมือนจิตใจของสัตว์เดรัจฉาน. นี่ก็เป็นอบายอย่างหนึ่ง, เป็นการเกิดในอบายอย่างหนึ่ง. บางคราวมีจิตใจเร่าร้อน อย่างที่เรียกกันว่าเหมือนกับเอาไฟลน อย่างนั้นมันก็เป็นนรก และเป็นอบายชนิดหนึ่ง. ชั้นนรกหรือที่เรียกว่า นิรยโลกนั้น มันก็รวมอยู่ได้ในชีวิตของคนคนหนึ่ง.

ความเป็นสัตว์เดรัจฉาน หรือเป็นเปรต เป็นอสุรกาย ก็เหมือนกันก็รวมอยู่ได้ในชีวิตของคนคนหนึ่ง แล้วตามหลักที่อธิบายโดยทั่วไป ก็รวมอบายทั้ง ๔ นี้ไว้ในกามาวจรภูมิด้วย. คนที่ไม่เข้าใจก็เข้าใจไม่ได้ หรือหัวเราะเยาะว่าสัตว์ในนรกจะบริโภคกามได้อย่างไร? จะเอากามที่ไหนมาบริโภค? อย่างนั้นมันเป็นความเข้าใจผิดของคนนั่นเอง.

คำว่า กามาวจรภูมิ นั้น ก็หมายถึง สัตว์ที่มีจิตใจ อยู่ในระดับที่เห็นกาม เป็นของประเสริฐ สูงสุดกว่าสิ่งอื่นใดหมด. เมื่อมีใจความของคำอย่างนี้ ก็มองเห็นได้ทันทีว่า แม้สัตว์ในนรกก็บูชากาม อยากจะได้กาม พรารณากาม; แม้สัตว์เดรัจฉาน ก็อยู่ในวิสัยที่จะพอใจในกาม พรารณากาม; แม้เปรต อสุรกาย ก็มีจิตใจอยู่ในวิสัยที่บูชากาม พรารณากาม; จึงถือว่า สัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน และเปรต และ อสุรกาย ว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในกามาวจรภูมิได้ โดยไม่มีทางที่จะแย้งแต่ประการใด.

เมื่ออธิบายทั้ง ๔ เป็นสิ่งที่นับรวมอยู่ในกามาวจรภูมิ ดังนี้ ก็เป็นสิ่งที่มิได้ในชีวิตของคนคนเดียว; ตามที่อธิบายมาแล้ว ว่าภูมิทั้ง ๔ นั้นมิได้ในคนเดียว ในชีวิตเดียว. เมื่อเป็นดังนี้ ก็มีแต่ที่จะต้องระวังให้ดีอย่าให้มันมีภูมิตกต่ำลงไปจนถึงนรก เตรัจฉาน เปเรต อสุรกาย, ระวังและรักษาไว้ให้คงอยู่ในภูมิของมนุษย์หรือเทวดา แล้วก็เลื่อนขึ้นเป็นพรหม ในระดับพรหม รูปพรหม หรืออรุปรพพรหม ก็ตาม ครั้นเมื่อต่อความเป็นอย่างนั้น จิตใจมันก็เลื่อนไปสู่ความไม่เป็นอะไร หรือเป็นโลกุตตรภูมิขึ้นมาเอง.

ความรู้ชนิดนี้เรียกได้ว่า เป็นความรู้จักหนทางที่จะต้องเดิน ที่จะต้องไป; ไม่ใช่คนหลับหูหลับตา ไม่รู้จักหนทาง. ดังนั้นจึงเห็นว่าเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาไว้ให้ดี คือเรื่องหนทางนี้: ทางจิตใจนั้นมันจะเดินไปทางไหน, เดินไปอย่างไร, หรือว่าถ้าจะว่าคนเรานี้ ถ้าจะต้องเดินไปแล้ว มันจะต้องเดินไปตามทางอย่างไร ก็จะต้องได้รู้ไว้. ถ้าเข้าใจผิดในเรื่องนี้ ก็หมายความว่าไม่รู้จักทาง, ไม่รู้หนทางที่จะต้องเดินไป; นั่นเป็นสิ่งที่ถูกตำหนิตีดยนอย่างยิ่ง : เป็นคนโง่ เป็นคนหลง เป็นคนหลับหูหลับตา จนไม่รู้จักหนทาง.

ที่นี้ เมื่อได้ศึกษาจนมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องภูมิทั้ง ๔ นี้แล้ว ก็รู้ได้ว่า หนทางนั้นมันเป็นอย่างไร, มันจะต้องเดินไปอย่างไร, มันมีสูงมีต่ำกันอย่างไร, มีต้นทางปลายทางอย่างไร, และเรื่องของจิตใจนี้ มันเบาหวิว มันกลีบกลอก; ฉะนั้น มันจึงย่นไปย่นมาอยู่ในหนทางนั้น ได้หลายหนหลายทางอย่างไร.

คนคนเดียวกัน บางวัน บางครั้ง มีจิตใจสูงเหมือนกับเทวดา เหมือนพรหม แล้วไม่กี่วันก็กลับมีจิตใจตกต่ำ, เป็นจิตใจของยักษ์ของมาร, ของสัตว์เดรัจฉาน, ของสัตว์นรก, ของเปรต, ของอสุรกาย. แล้วต่อมาอีกไม่กี่วัน หรือบางทีไม่กี่ชั่วโมง มันก็ฟื้นตัวได้ กลับไปมีจิตใจในภูมิที่สูงขึ้นไปอีก; แต่ถึงอย่างนั้นก็กล่าวได้ว่า มันวกลงอยู่ในทางนี้เอง ไม่ได้ออกไปนอกทางนี้; เป็นเพียงการวิ่งไปวิ่งมา มีการขึ้น ๆ ลง ๆ เพราะเหตุที่บังคับไม่ได้ เพราะเหตุที่ไม่มีสติสัมปชัญญะเพียงพอ หรือเพราะเหตุที่มีคุณธรรมน้อย มีคุณธรรมต่ำ.

แต่เมื่อเรามีความรู้ มีความเข้าใจแจ่มแจ้ง ว่าหนทางนี้เป็นอย่างไร มีอันดับอย่างไร มันก็คงจะง่ายเข้าบ้าง ในการที่จะควบคุมไว้ได้ ไม่ให้พลัดตกไปในทางต่ำ, ไม่ให้พลัดตกมาก ไม่ให้พลัดตกนาน, อย่างนี้ก็ยิ่งดี. ถ้าทำได้ดีก็ไม่มีพลัดตก; มีแต่จะรุดไปข้างหน้า, เป็นความก้าวหน้า, มีความแน่นอนที่จะปิดกันเสียซึ่งอบาย คือฝ่ายทุกข์; แล้วก็ก้าวหน้าไปตามทางของสุคติ : เป็นกามาวจรภูมิในชั้นสุคติ แล้วก็สูงขึ้นไปถึงรูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ ซึ่งเป็นสุคติมากขึ้นและสูงสุด และเลื่อนขึ้นไปสู่โลกุตตรภูมิซึ่งอยู่เหนือทุกข์และสุคติโดยประการทั้งปวง.

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าคิด สำหรับคนที่รำพึงถึงอายุของตัวเอง ว่าได้ล่วงมาอย่างไร, กำลังเป็นอยู่อย่างไร และมันจะมีอะไร เท่าไร สำหรับที่จะต้องทำต่อไปข้างหน้า. การที่นำเอาเรื่องภูมิทั้ง ๔ มาอธิบายให้ฟังอย่างนี้ มีความมุ่งหมายหลายอย่าง หรืออาจจะให้เกิดผลได้หลายอย่าง.

อย่างแรก ที่สุดเอาเป็นว่า คำอธิบายที่สั่งสอนกันอยู่ในเรื่องเดียวกันนั้น คำอธิบายบางอย่างไม่มีประโยชน์อะไรเลย, รู้ไว้ท่อง ๆ ตาม ๆ กันไปเท่านั้น. คำอธิบายบางอย่างทำให้เกิดการติดตัน ก้าวหน้าไปไม่ได้; ได้แต่ยึดมั่นถือมั่นไว้อย่างงมงายอีก. แต่คำอธิบายบางประเภทบางชนิดนั้น ช่วยได้มาก ช่วยให้เข้าใจได้ง่าย, ช่วยให้ปรับปรุงจิตใจของตนได้โดยสะดวก. นี้เรียกว่า เป็นสิ่งที่ต้องระวังให้ดี ในการที่จะถือเอาคำอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีผู้อธิบายไว้ต่าง ๆ กัน และจะเลือกเอาคำอธิบาย ที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ทันทั่วทั้งที่ และอยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้นั้นเป็นหลัก น้อย่างหนึ่ง.

อย่างที่สองต่อไป ก็คือ ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ก็ภูมิ ๆ มันก็รวมกันอยู่ที่คน หรือ ที่จิตใจของคนที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ; เพราะฉะนั้น *ไม่ต้องไปพะง่อมองไปทิศอื่น ทางอื่น ข้างบนข้างล่าง ว่ารคนนั้นอยู่ลงไปข้างล่าง : ลึกลงไปเท่าไรก็ไม่รู้ ลึกลงโลกันต์ ลึกลงอเวจี ลึกลงอะไรลงไปข้างล่าง. ส่วนสวรรค์ หรือ พรหมโลก ก็ตาม อยู่สูงขึ้นไปทางบน สูงขึ้นไปอีกเท่าไรก็ไม่รู้. ส่วนโลกุตตระ นั้น ชี้ไม่ได้ว่าอยู่ที่ไหน, ไม่มีอะไรเป็นเครื่องชี้ ก็เลยนึกไม่ถูก, เป็นเรื่องสลายไปในตัวเอง.*

ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้ว ปัญหามันจะเกิดขึ้นอย่างไร หรือว่าผลมันจะเกิดขึ้นแก่ผู้นั้นอย่างไร, ในเมื่อนำมาเปรียบเทียบกันดูกับข้อเท็จจริง ที่ชี้ให้เห็นว่า อบายหรือนรกทั้งหลายมันก็อยู่ในใจคน ความเป็นมนุษย์เป็นสัตว์ก็อยู่ที่ใจคน ความเป็นเทวดาหรือเป็นพรหม ก็อยู่ที่ใจของคน และ โลกุตตรภูมิ หรือ ความเป็นพระอริยเจ้านั้น ก็อยู่ที่จิตใจของคน.

บางเวลาเรามีจิตใจเหมือนพระอริยเจ้าก็ได้, คือว่างจากการยึดถือ ;
 แต่ยังไม่เป็นพระอริยเจ้าที่แท้จริง เพราะมันกลับไปกลับมา มันเปลี่ยนไปได้.
 ถ้าเป็นพระอริยเจ้าจริง ก็คือไม่เปลี่ยนแปลง ไม่กลับไปกลับมา; แต่ถึงแม้จะ
 เป็นพระอริยเจ้าอย่างแท้จริง มัน ก็อยู่ที่ใจของคน หรือใจของมนุษย์อีกนั่นเอง.
 เพราะฉะนั้นในใจเล็ก หรือดวงเดียว หรือว่าจะเล็กใหญ่เท่าไรก็สุดแท้ เป็นที่
 รวมหมดของภูมิทั้งหลาย หรือความเป็นนบนนบนทั้งหมด.

เมื่อจิตใจเป็นอะไรได้ทั้งหมด อะไร ๆ มันก็รวมอยู่ได้ในแผ่นดินนี้
 ในมนุษย์โลกนี้ ; เพราะว่าร่างกายมันตั้งอยู่ในโลกนี้ จิตใจก็อาศัยหนึ่ง
 กันอยู่กับร่างกายนี้. ดังนั้น เราจึงไม่ต้องไปค้นหาสิ่งเหล่านี้ที่ไหน ; ค้นหา
 แต่ในร่างกายอันยาวประมาณวาหนึ่งนี้ ที่ยังเป็น ๆ ก็ยังมีจิตใจนั่นเอง ก็จะได้
 ค้นที่จิตใจ.

พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ตรัสไว้ อย่างนี้ว่า **โลกทั้งหมดก็บัญญัติไว้ใน**
ร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้ พร้อมทั้งสัญญาและจิตใจ : ต้นเหตุที่ทำให้เกิด
 โลกทั้งหมด ก็บัญญัติไว้ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้ มีพร้อมทั้งสัญญาและ
 จิตใจ. ความดับสนิทแห่งโลกนี้ทั้งหมด ก็บัญญัติไว้ในร่างกายที่ยาวประมาณ
 วาหนึ่งนี้ พร้อมทั้งสัญญาและจิตใจ. แม้วิธีการปฏิบัติ หรือเครื่องมือที่จะ
 ทำให้ถึงความดับสนิทของโลกทั้งหมดนี้ ก็บัญญัติให้ค้นหาที่ร่างกายอันยาว
 ประมาณวาหนึ่งนี้ พร้อมทั้งสัญญาและจิตใจ.

พระพุทธเจ้าเองท่านก็ตรัสอย่างนี้ ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นชัด ๆ อยู่แล้ว
 ว่าอะไร ๆ มันก็รวมอยู่ที่จิตใจ, และ ค้นหาได้จากร่างกายที่ยาวประมาณวา
 หนึ่งนี้ ที่ยังเป็น ๆ ที่ยังมีจิตใจ.

ดังนั้น ถ้าใครจะ *มัวไปค้นหาหนรกใต้โลก* ลึกลงไปเท่าไรก็ไม่รู้, แล้วไปมองชะเง้อหา *สวรรค์ในเบื้องบน* ที่สูงขึ้นไปเท่าไรก็ไม่รู้ มัน *จะพบได้อย่างไร*; เพราะที่ไม่มีให้พบ. *ถ้าพบก็พบในความละเมอเพ้อฝัน* เป็นอุปาทานที่หลอกหลอน ตามที่ได้ยินได้ฟัง ได้ศึกษามาผิดๆ; มันจึงเป็นคนละเรื่องกันไปหมด *ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร.*

ถ้าต้องการจะพบ สิ่งเหล่านี้ ให้ถูกให้ตรง ตามตัวจริงของมันแล้ว ก็ต้องค้นในร่างกายอันยาวประมาณวาหนึ่งนี้ ซึ่งบรรจุไว้ได้ทั้งมนุษย์โลก เทวโลก มารโลก พรหมโลก, โลกอะไรต่างๆ กระทั่งนรกทั้งหมดทุกชนิดทุกอย่างก็รวมอยู่ในนี้. ร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้ เป็นของแปลกประหลาดที่สุด ที่รวมโลกทุกโลกไว้ในนั้นได้. นี่ทำให้เห็นชัดขึ้นมาว่าเป็นเรื่องที่ต้องศึกษา และต้องมองกันในลักษณะหรือแบบฉบับ หรือวิธีการของการมองในด้านจิตใจหรือทางฝ่ายวิญญาณจึงจะมองเห็น.

ความรู้สึกของจิตใจนั้นไม่มีขนาด; ฉะนั้น จะว่าใหญ่เท่าไรก็ได้, เล็กเท่าไรก็ได้ ฉะนั้น มันจึงสามารถที่จะรับอะไรไว้ได้ทุกขนาด ตามที่มันจะรู้สึกได้. ถ้ามีความรู้สึกว่ามันเป็นอย่างไร มันก็รับไว้ได้หมดเท่าที่รู้สึกได้, สวรรค์เป็นอย่างไร ก็บรรลุเข้าไว้ได้หมดตามที่มันรู้สึกได้. นี่เป็นของประหลาด.

คนแก่แต่กาลก่อนเขาพูดไว้ดีแล้วว่า สวรรค์ก็อยู่ในอก นรกก็อยู่ในใจ. แต่คนเดี๋ยวนี้ฟังไปในลักษณะที่เป็นของเล่น เป็นของน่าหัว และไม่สนใจ; เนื่องจากไม่มีความเชื่อในเรื่องนรกและเรื่องสวรรค์ เป็นทุนอยู่แล้ว. ส่วนคนงมงายก็ ไปมอฆานนรกหรือสวรรค์ที่อื่น ไม่มอฆานในใจมันก็เลยใช้วักกันไป

หมด; ไม่มีทางที่จะได้พบ นรก หรือสวรรค์ อันแท้จริง ที่จะเป็เหตุให้
เกิดความเบื่อหน่าย สลดสังเวช, แล้วมีความจาง ความคลาย หรือความ
ปล่อยวางกันได้; เพราะไม่รู้จักอะไรว่าเป็นอะไร นิดเดียวเท่านั้น.

การศึกษาให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่างถูกต้อง จึงเป็นความจำเป็น
อย่างยิ่ง เราควรจะปรารภกัน, เราควรจะรีบเร่งสร้างสรรคมันขึ้นมาให้ทัน
แก่เวลา, และเราจะต้องช่วยตัวเองตามคำสั่งของพระพุทธเจ้า. คนมีความคิด
ประหลาด ๆ คิดจะไปพึ่งสิ่งอื่น เช่น จะไปพึ่งพระเจ้า ก็มี, จะไปพึ่งโชคฆาตาราศ
ที่ขึ้นอยู่กับเทวดาที่ไหนไม่รู้ ก็มี; ไม่คิดแม้แต่ที่จะคิดถึงพึ่งวัดวา อย่างนี้มันก็
ยังไม่ถูก.

พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนให้พึ่งตัวเอง; ถ้าเราจะเอาวัดเอาวาเอา
ศาสนาเป็นที่พึ่ง ก็หมายความว่าเพื่อศึกษาให้รู้จักพึ่งตัวเอง. แต่คนไม่ได้ใช้
วัดวาอารามในลักษณะเช่นนั้น; มีวัดวาอารามไว้ในฐานะเป็นของศักดิ์สิทธิ์
เป็นเครื่องอุ้มใจ, พึ่งวัดพึ่งวาด้วยความยึดมั่นถือมั่น, ไม่เคยนึกถึงการพึ่งตัวเอง.
ถ้ามีความคิดที่จะ พึ่งวัด พึ่งวา พึ่งศาสนา กันในลักษณะเช่นนี้แล้ว ก็อยู่ใน
ลักษณะที่น่าเวทนาสงสาร; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดวาหรือศาสนาในปัจจุบันนี้
แล้ว มันยังสับสนอลหม่าน จนไม่มีอะไรที่จะกำหนดเป็นกฎเป็นเกณฑ์ได้.

ที่พึ่งอันถูกต้องควรจะเป็นศาสนา.

เราลองพิจารณากันดูสักที จะเป็นไร ว่าสถานการณ์ของพระศาสนา
ในปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร? หรือวัดวาอารามเป็นอย่างไร? ทุกคนจะ

สังเกตเห็นได้ว่า สถานการณ์ปัจจุบันในบ้านในเมือง ในประเทศชาตินี้ ทำให้คณะสงฆ์มีเรื่องราว มีอิทธิพลมากมายยิ่งขึ้น; คณะสงฆ์มีเรื่องอิทธิพลเต็มมือ ล้นมือ จนไม่มีเวลา ที่จะจัดจะทำ ในเรื่องเกี่ยวกับธรรมะโดยตรงด้วยซ้ำไป.

วัดต่างๆ ต้องเคลื่อนไหวไป ในทางหารายได้เลี้ยงตัวเองยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่า ควรหรือไม่ควร, ผิดหรือถูกอย่างไรกันแล้วก็มี, และจะเป็นอย่างนี้มากขึ้น เพราะไปเข้าใจผิดตรงที่ว่าให้ได้สร้างวัด, ให้มีวัด, และให้เป็นวัดที่ออกหน้าออกตากว่าคนอื่น; วัดจึงไม่ได้เป็นที่ตั้งแห่งคำสั่งสอน ให้คนปล่อยวาง. วัดกลายเป็นเหมือนกับองค์การอะไรอันหนึ่ง ซึ่งชวนชวนหารายได้เลี้ยงตัวเท่านั้น เราจะไปฟังวัดวาอารามชนิดนี้ได้ในแง่ไหน? ก็ลองคิดดู.

มองดูต่อไปถึงตัวนักบวช บรรพชิต : พระ เณร. นักบวชเหล่านั้นก็ถูกจูงโดยประชาชนมากขึ้น, เรียกว่าประชาชนจูงจมูกของนักบวชมากกว่า; เพราะว่าเมื่อประชาชนต้องการอย่างไรนักบวชจะคล้อยตาม เพื่อประจบประแจง ให้ถูกใจประชาชน จะได้เป็นที่มาแห่งลาภสักการะ. อย่างนี้เรียกว่านักบวชถูกจูงจมูกแล้วโดยประชาชน, และโดยพฤติกรรม คือความจริง. ส่วนข้อที่พูดว่า นักบวชเป็นผู้นำทางวิมูญาน ของประชาชนนั้น เหลือแต่นิตินัย; ไม่มีความประพฤติเป็นไปอย่างแท้จริง ให้สมกัน; เพราะว่ากำลังตกอยู่ในสภาพที่ยุ่งยาก ตกอยู่ในสภาพที่คุมกันไม่ติด.

ที่นี้ มองดูที่อุบาสกอุบาสิกาต่อไป ขณะที่รับศีลอุโบสถนั้น ในปากมีแต่กลิ่นเหล้า. เรื่องนี้ไม่ใช่พูดใส่ความ ได้ไปพบมาจริงๆ ด้วยตนเอง; รับศีลอุโบสถด้วยปากที่มีกลิ่นเหล้าไกลออกไปตั้งว่า. นี้อคือพวกอุบาสกในที่บางแห่ง

หรือระบุให้ชัดเจนไป ก็ในกรุงเทพฯ ในธนบุรี เลียงสุรากันในวัด นี้เป็นของ
ธรรมดาไปแล้ว; เขยิบขึ้นไปบนกฎีกองท่านสมภาร, ไม่เท่าไรก็คงจะเขยิบเข้า
ไปถึงในโบสถ์ต่อหน้าพระพุทธรูป. นี้ลองคิดว่า จะพึงพาวัดวาอาราม ที่สุรา
เข้าไปอาละวาดนี้ได้อย่างไร?

ที่นี้ ก็มองดูต่อไปให้มันกว้าง ก็เห็นได้ว่า พระสงฆ์แม้ที่เป็นเถรวาท
ด้วยกัน ก็ไม่ร่วมอุโบสถ สังฆกรรมแก่กันและกัน, ยังแบ่งแยกเป็นพวกที่ดีกว่า
เลวกว่า ไม่ยอมลงทำอุโบสถสังฆกรรมด้วยกัน, เป็นการแตกสามัคคี มีตัวตน—
ของตนจัด มีตัวกู— ของกูจัด, แล้วจะเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลายได้อย่างไร?

เพราะว่าเรื่องที่จะต้องทำนั้น ก็เป็นเรื่องที่จะทำลายตัวกู— ของกู
ทั้งนั้น. เมื่อมีตัวกู— ของกูจัดเสียเองแล้ว จะเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นได้อย่างไร?
ตัวกู— ของกูจัดเสียแล้ว ก็ไม่มองเห็นว่า สงฆ์ทั้งหมดนั้นคืออะไร?
สงฆ์ทั้งหมดมีสิทธิ์อย่างไร? มีขอบเขตที่จะเรียกว่าสงฆ์ร่วมกันได้อย่างไร? เพราะ
ว่าโดยเนื้อแท้แล้ว ในพระพุทธศาสนานี้ควรมีสงฆ์ แต่เพียงสงฆ์เดียว คือเป็น
สงฆ์ของพระพุทธเจ้า สงฆ์เดียวด้วยกันทั้งหมด. แต่เดี๋ยวนี้แยกเป็นหลายสงฆ์ :
อิจจาริชยาภันท์ก็มี มีแผนการที่จะทำลายกันก็มี; และจะไปพึ่งพระสงฆ์ชนิดนี้
ได้ในลักษณะไหน?

ที่นี้ มองดูให้กว้างออกไปว่า รวมกันทั้งหมด ทั้งพระทั้งสงฆ์ ทั้งอุบาสก
ทั้งอุบาสิกา ทั้งใคร ๆ ทั้งหมด ก็มองเห็นอีกว่า ไม่มีใครสนใจเรื่องนเลย, ไม่มี
ใครเดือดเนื้อร้อนใจ ในการที่เกิดความตกต่ำ เกิดความเสื่อมทรามถึงขนาดนี้;
ไม่มีใครเป็นทุกข์เป็นร้อน ในการที่จะแก้ไขกันสักก็คน. นี้ก็รวมความได้ว่า

ทั้งหมดเลยไม่ยกเว้น ล้วนแต่ปล่อยปละละเลย, ล้วนแต่ไม่รับผิดชอบในหน้าที่ของตน, ความเสื่อมโทรมจึงได้เกิดขึ้น.

ภาวะการณ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไป ถึงขนาดที่เรียกว่า ยิ่งเรียนพุทธศาสนาก็ยิ่งไม่รู้พุทธศาสนา; เพราะการเรียนในวัดวาอารามเช่นนั้น, จากครูบาอาจารย์เช่นนั้น, มันก็เป็นการเรียนเปลือกของพุทธศาสนาไปหมด. อย่างมากที่จ้ะรู้ ก็รู้ไปในแง่ของปรัชญาบ้าง, วรรณคดีบ้าง, สิ่งอื่นบ้าง, ไม่รู้ตัวธรรมะที่แท้จริง ซึ่งเป็นพุทธศาสนาตัวจริง. นี้เรียกว่ายิ่งเรียนพุทธศาสนากลับยิ่งไม่รู้พุทธศาสนา; กลายเป็นเพียงรู้แต่ภาษาบาลีบ้าง, รู้เรื่องต่างๆ ซึ่งเป็นประวัติบ้าง, เป็นประวัติศาสตร์บ้าง เอาแต่ให้สอบไล่ได้ก็แล้วกัน.

ตัวธรรมะ นั้นมันไม่ใช่อยู่ในรูปของตัวหนังสือ มัน อยู่ในความรู้สึกรู้ใจ; เมื่อไม่ได้อบรมความรู้สึกรู้ใจ ให้เป็นไปในทางของธรรมะ ก็เป็นอันว่าไม่รู้ธรรมะ, และไม่รู้จักตัวแท้ของพุทธศาสนา. แม้ว่าจะได้บวชมาตั้งหลายสิบพรรษา ก็ยังไม่รู้พุทธศาสนา, จนกระทั่งว่าตายไป มันก็ยังไม่รู้พุทธศาสนาอยู่นั่นเอง. ความวุ่นวายสับสนปนเปกันนี้ มีมากขึ้นๆ ในทางที่จะทำให้ไม่เข้าถึงตัวธรรมะหรือตัวพุทธศาสนา.

ทีนี้ ก็มาพูดกันถึง การแก้ไข เราได้พบ ได้เห็น ได้ยิน ว่ามีการชะมัก เข็ม้นในการที่จะแก้ไข; แต่แล้วมันน่าหัวที่ว่ายิ่งแก้ยิ่งทรุด, ยิ่งพัฒนามันก็ยิ่งวุ่นวาย, ยิ่งปรับปรุง มันก็ยิ่งเปลืองเปล่า หมดเปลืองเปล่าๆ, ยิ่งฉิ้นรนมันก็ยิ่งเข้าไปในห้วง. สภาพอย่างนี้มีอยู่อย่างที่จะเห็นได้ชัด, ปรากฏชัดแก่พระพุทธศาสนาของเราในยุคนี้.

ที่ว่ายิ่งแก้ยิ่งทรุดนั้น เพราะมันยิ่งแก้เท่าไร ก็ยิ่งเปิดโอกาสให้เขว ออกไป ไกลออกไป หรือมากทึบมากทางออกไป เพราะความไม่รู้เท่าถึงการณ์ ที่แก้มันไม่ใช่เป็นการแก้ แต่ก็ต้องเรียกว่าการแก้ ยิ่งเอาคนที่ไม่ประกอบด้วย ธรรมมาเป็นผู้แก้ ยิ่งแก้ก็ยิ่งไปกันใหญ่.

ที่ว่า ยิ่งพัฒนาแล้วก็ยิ่งวุ่นวายนั้น นั้นมันเป็นที่ง่ายมาก; เพราะคำว่า พัฒนา นั้น ตามตัวหนังสือแท้ ๆ มันก็ หมายถึง การกรงรงอยู่ในตัว แล้ว หรือ ทำให้มีมากขึ้น. ฉะนั้น การพัฒนาด้วยจิตใจที่ไม่ประกอบด้วยธรรม หรือไม่รู้ทิศทางของธรรมะนั้น ยิ่งพัฒนามากก็ยิ่งทำให้กรงรงมากขึ้น นั่นเอง.

การปรับปรุงเปลืองเปล่า ก็เพราะว่าปรับปรุงไปผิดทาง ไม่รู้ว่าอะไร เป็นอะไร, ไม่รู้ว่าอะไรเป็นเหตุของความเสื่อมเสียอย่างไร; การปรับปรุงก็เป็น ไปตามความต้องการของกิเลส, ไม่ได้ผลในทางที่จะทำลายกิเลส. การปรับปรุง นั้น ก็เรียกว่าไม่มีอะไรดีขึ้น, มันก็เสียเงินเปล่า หรือเปลืองเปล่า เสียเวลาเปล่า. ในที่สุดก็ต้องยอมรับกันไปตามเรื่องอย่างแค้น ๆ; เพราะว่าจะหยุดนิ่งอยู่ก็ไม่ได้, ต้องทำอะไรกันอย่างหนึ่งเสมอไป, กลัวคนเขาจะว่าไม่ทำอะไร.

นี่แหละเป็นมูลเหตุ ที่ทำให้เรา ไม่มีหวังที่จะได้รับประโยชน์อะไร จากการแก้ไข การปรับปรุง การพัฒนา, หรือแม้แต่การดิ้นรนของผู้ที่อยากจะ ประสบความสำเร็จ ยิ่งดิ้นก็ยิ่งเข้รกรเข้าพง มากกว่าที่จะเป็นไปตามหนทางที่ ถูกต้อง.

ที่นี้ ลองดูที่การศึกษาในวัดในวา การศึกษาในวัดแท้ ๆ ก็ยังกลายเป็นเรื่องทางวัตถุมากขึ้น, เป็นเรื่องทางจิตใจน้อยลง; ทำให้คนในวัดรู้จักแต่บัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และ ยารักษาโรค. ทุกวัน ทุกคนก็พูดกันแต่เรื่องบัจจัย ๔; ไม่มีใครพูดถึงบัจจัยที่ ๕ ที่ ๖ เสียเลย เด็กๆ เข้าใจไปว่ามีบัจจัย ๔ อย่างนี้พอแล้ว, พวกพระเณรก็เข้าใจว่ามีบัจจัย ๔ อย่างนี้พอแล้ว, จึงเรียนกันแต่เรื่องบัจจัย ๔ ซึ่งเป็นเรื่องทางร่างกาย ทางวัตถุล้วน ๆ เลย กลายเป็นพวกวัตถุนิยม ไปโดยไม่รู้สีกตัว.

เราต้องคิดดูให้ดีๆ พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ ว่าคนคนหนึ่งประกอบไปด้วยธาตุทั้ง ๖ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ วิญญาณ และอากาศ. ถ้าคนเราประกอบด้วยธาตุเพียง ๔ ธาตุ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และมีแต่ร่างกายกันแล้ว บัจจัย ๔ นั้นก็เพียงพอแน่นอน; แต่เดี๋ยวนี้มันมี ธาตุที่ ๕ คือ วิญญาณธาตุ. ธาตุนี้มัน เป็นธาตุจิตใจ จึงไม่ต้องการบัจจัย ๔; แต่ต้องการบัจจัยอันอื่น ซึ่งเรียกในที่นี้ว่า บัจจัยที่ ๕ คือ ธรรมะ ซึ่งเป็นเรื่องในทางจิตใจอย่างเดียวกัน.

แต่เมื่อคนในวัดรู้จักกันแต่เพียงเรื่องบัจจัย ๔; ไม่สนใจเรื่องบัจจัยที่ ๕ ส่วนที่ ๕ หรือวิญญาณธาตุนั้น ก็ไม่ได้รับบัจจัย, มันจึงทรุดโทรม เป็นเรื่องจิตทรมาน, เป็นเรื่องตกต่ำในทางจิตใจ, จึงไม่ทำให้การศึกษาดีขึ้น หรือการปฏิบัติดีขึ้น; เพราะมันสนใจกันไปในแต่ในเรื่องบัจจัย ๔ หลอกหลวงหายากหายากให้หลงมกนงกันไป แต่ในเรื่องของบัจจัย ๔, ไม่พูดถึงบัจจัยที่ ๕ ึ่ง ึ่งที่มีความสำคัญมากกว่าบัจจัย ๔ อย่างที่จะเปรียบกันไม่ได้ทีเดียว.

ที่นี้ มองดูต่อไปอีกว่า ศาสนาก็ตั้งอยู่กับชาวบ้านหรือประชาชน ; ฝ่ายชาวบ้านหรือฝ่าย *ประชาชนก้าวหน้าในทางวัตถุ, จนยุวชนเด็ก ๆ เกลียดเรื่องทางวิญญาณ* หรือทางจิตทางใจ ; เพราะไม่ใช่เป็นวัตถุที่กินได้ หรือที่เอร็ดอร่อย รู้สึกได้ง่าย ๆ เช่นนั้น. เมื่อยุวชนมีความเกลียด ในเรื่องทางวิญญาณแล้ว ก็เลยพาลเกลียดเอาศาสนาไปด้วย, และเมื่อยุวชนเหล่านี้เป็นตัวเป็นตนเติบโตขึ้นมา ; แล้วศาสนานั้นจะอยู่ในสภาพอย่างไร ในเมื่อเป็นที่ตั้งแห่งความเกลียด. นี้เรียกว่าเป็นเรื่องที่น่าวิตก แต่คนทั้งหลายก็ไม่เคยได้วิตก.

ศาสนาควรจะเป็นฝ่ายแก้ปัญหาก็ได้ แต่กลับเป็นไปไม่ได้.

ที่นี้ มองดูต่อไปอีก ถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกันกับศาสนา อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเรื่องการเมือง เป็นต้น. เดียวนี้ว่าการเมือง ก็เริ่มจะเอาการเมืองมาครอบศาสนามากยิ่งขึ้น ; เพราะเหตุที่ว่าการเมืองเขาไม่มีความรู้ในเรื่องของศาสนา จึงไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ศาสนา, และลดฐานะของศาสนาลงไปเป็นเพียงบริวารของการเมือง. พวกการเมืองต้องการอย่างไร ก็ต้องการให้ทางวัดทางวาหรือทางศาสนา อำนวยให้เป็นไปตามทางนั้น.

โดยที่เนื้อแท้แล้ว นักการเมืองควรจะรู้ว่าศาสนาต่างหาก คือสิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหามืองของมนุษย์. ถ้าทุกคนตั้งอยู่ในหลักของพระศาสนา ปัญหาทางการเมืองก็จะไม่เกิดขึ้นในโลกนี้, หรือว่าหลักเกณฑ์ทางศาสนานั้น เป็นเรื่องที่ตรงไปตรงมา ไม่หลอกลวงเหมือนเรื่องการเมือง. ควรจะถือเอาเรื่องศาสนาเป็นหลัก เรื่องการเมืองหรือเรื่องอื่น ๆ นั้น ควรจะให้มันหน้าที่จะแวดล้อม

ศาสนาเอาไว้, หรือถ้าว่าการเมืองเป็นเรื่องทำให้โลกนี้ ยังคงมีอยู่ได้ ก็เพื่อให้โลกนี้เป็นที่ตั้งของศาสนา, ให้ศาสนายังคงมีอยู่ในโลก หรือในบ้าน หรือในเมือง.

แต่พวกที่เป็นการเมืองไม่เข้าใจกันอย่างนี้; ลดศาสนาลงเป็นบริวารของการเมือง, กระทำเพียงพิธีที่ต้องตามที่เคยทำกันมา; เพราะจนแต่มีชนมาบ้าง, เพราะกลัวคนทั่วไปจะไม่นิยมบ้าง, เลยเป็นเรื่องกระทำการหน้าให้หลังหลอก ต่อศาสนายิ่งขึ้น ในหมู่พวกนักการเมือง เป็นอันว่าในโลกนี้ การเมืองกำลังครอบงำศาสนาอย่างยิ่ง จะต้องเอาประโยชน์ของการเมือง ก่อนประโยชน์ของศาสนาเสมอไป.

คนทั้งหลายไม่รู้ว่่า ศาสนานี้เป็นสิ่งที่เนื่องกันอยู่กับชีวิตจิตใจ หรือตามสัญญาชาติญาณของสัตว์, มันมีรากฐานลึกอยู่ในสัญญาชาติญาณของสัตว์ คือสัญญาชาติญาณแห่งการดิ้นรน เพื่อหนีภัยอย่างแท้จริง; ไม่เหมือนกับเรื่องการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องล่อหลอก, เป็นเรื่องที่พูดไม่ได้ ว่าจะเป็นการหนี หรือเป็นการสู้, หรือจะทำอย่างไร, ไม่มีทางที่จะพูดให้ตายตัวลงไปได้; เพราะเป็นความล่อหลอกไปชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น.

แต่เรื่อง ศาสนา นั้นไม่เป็นเช่นนั้น; เพราะตั้งรากฐานอยู่ที่ความกลัวต่อความทุกข์, ดิ้นรนออกจากความทุกข์โดยบริสุทธิ์ใจ. สิ่งใดเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์แล้ว ก็มุ่งหมายที่จะกำจัดให้สูญสิ้นไป; แต่แล้วสิ่งเหล่านี้ ก็ไม่ถูกยกขึ้นมา ในฐานะเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ด้วยดี, หรือใช้เป็นหลักในการที่จะดำเนินกิจการทุกอย่างทุกประการ.

เมื่อไม่รู้ว่ศาสนาเป็นของจริง เป็นเรื่องจริง ก็ไม่ให้ความสำคัญแก่ศาสนา; โอกาสที่จะเกิดการเสื่อมเสียแก่ศาสนา ก็เกิดขึ้นได้โดยง่ายและมากมาย เหมือนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น. เพราะศาสนาเป็นบริวารของการเมือง พวกนักบวชก็พลอยเป็นลูกสมุนของนักการเมืองไปด้วย; มันจึงไม่มีความมั่นคง ในการที่จะเป็นที่พึ่ง แก่จิตใจของสัตว์ทั่วไป.

เขาไม่รู้ว่ศาสนาทุกศาสนา มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน, หรือมีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน, หรือเป็นศาสนาเดียวกันก็ได้, จึงได้ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อทำลายอีกฝ่ายหนึ่งไปเสีย. สิ่งที่เรียกว่าศาสนา ก็หมดคุณค่า กลายเป็นสิ่งสกปรกเศร้าหมอง, ก็เป็นเครื่องมือสำหรับเบียดเบียนไป ในที่สุด.

ทั้งหมดนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่ สิ่งที่เรียกว่าศาสนานี้ ดูๆ แล้วมันกำลังตกหนักอยู่ในฐานะที่น่าเศร้า; แต่เราก็พูดกันว่าศาสนากำลังเจริญ มีปริมาณนั้นนี้มากขึ้นทุกอย่างทุกทาง ทุกแง่ทุกมุม, เป็นเวลาที่ศาสนากำลังเจริญรุ่งเรืองที่สุด. แต่โดยเนื้อแท้แล้ว ก็เป็นที่เหยียดหยามของคนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกยูวชนยังไม่มีศรัทธาในศาสนา.

การที่เป็นอย่างนี้ มันก็เป็นเรื่องที กล่าวได้ยาก ว่เป็นความรับผิดชอบของผู้ใด, ไม่มีใครเป็นผู้รับผิดชอบ. แม้จะมีระเบียบที่วางไว้อย่างเข้มงวดกวดขัน มันก็เป็นเรื่องหน้าไหว้หลังหลอกไปโดยไม่รู้สึกรู้สึ. บางทีก็มีลักษณะอย่างทีเขาเรียกกันแต่โบราณว่ *ถึรอตตาซัง ห้างรอตตาเลน*; หมายความว่ามองข้ามไปจนไม่รู้ว่อะไรเป็นเรื่องใหญ่ หรืออะไรเป็นเรื่องเล็ก; ทีคิดว่ามัน

ถึยบในการระมัดระวังกวอดขันนั้นแล้ว ก็ยังเปิดโอกาส ให้ถึงกับข้างลอดไปได้. และที่ว่าเปิดกว้างไว้อย่างกว้าง, ให้ฟรีให้เป็นอิสระนั้น มันกว้างขนาดที่เหาสักตัวหนึ่ง หรือเส้นสักตัวหนึ่งก็ลอดไปไม่ได้. อากการที่กลับกันเสียอย่างนี้มีอยู่ ทั่วๆไป แม้ในวงการของศาสนาเอง.

จะยก ตัวอย่าง ที่น่าขันให้ฟังสักคู่หนึ่ง; เหมือนอย่างว่า ถ้า *เณร* ตัวเล็ก ๆ ทุวขันมา จะเผาเม็ดขนุนกินเข้าไปสักเม็ดหนึ่ง ถ้าจับได้ก็ถูกลงทัณฑ์กรรม. แต่ถ้าพระหลวงตา หรือ *พระผู้ใหญ่* สูบบุหรีเผาเล่นวันหนึ่งหลาย ๆ กระจบอง ก็กลับ *ได้รับเกียรติ* และไม่ถูกลงทัณฑ์กรรม. นี้จะเรียกว่าเป็นเรื่อง "รูดตาข้างข้างรูดตาเส้น" ได้หรือไม่? ก็ลองคิดดู.

เณรเล็ก ๆ นั้นก็ต้องหิว และก็ต้องดิ้นรน. ถ้ามันจะเผาเม็ดขนุนกินเข้าไปสักเม็ด, หรือเผากล้วยกินเข้าไปสักใบ มันก็จะมีคามผิดมากน้อยอย่างไรขอให้ลองคิดดู. แต่เมื่อมาบัญญัติกันว่า กินอาหารเย็นต้องถูกลงทัณฑ์กรรมได้; มันก็ต้องถูกลงทัณฑ์กรรม.

ที่นี้ *พระที่เผาบุหรีแพง ๆ* วันละหลาย ๆ กระจบองนั้น ทำผิดสักก็มากน้อย? ในทางไหนบ้าง? เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า บุหรีนั้น ก็เป็นยาเสพติดชนิดหนึ่ง, และราคามันก็แพง, ทำให้เงินของประเทศเสียไป โดยไม่ได้รับประโยชน์อะไร, ก็ไม่ถูกลงโทษ ไม่ถูกลงทัณฑ์กรรม. แต่กลับจะได้รับเกียรติว่ามีบุหรีแพง ๆ มาเผาเล่นได้ วันละหลาย ๆ กระจบอง อย่างนี้.

นี้ไม่ได้กระแหนะกระแหนะบุคคลใดโดยตรง แต่นำมากล่าวเพื่อเป็นการเปรียบเทียบสักคู่หนึ่งว่า อาการที่เรียกว่า *ถัรอดตาข้าง ห้างรอดตาเดิน* นั้น *มีอยู่ได้แม้ในวงการของศาสนา ที่ตั้งใจว่าจะทำกันให้ดีที่สุด* ให้รัดกุมที่สุดแล้ว.

ทั้งหมดนี้ มันก็เป็นการเพียงพอแล้ว ที่จะป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า *วัดวาอาราม หรือ ศาสนา ในสมัยของพวกเรา* *ตั้งอยู่ในลักษณะอย่างไร?* และเป็นที่พึงได้มากน้อยเพียงไร? ก็ลองเอาไปคิดดู. พิจารณาดูด้วยตนเอง; แล้วก็ทำไปด้วยตนเองในทางที่จะไม่ตกเป็นเหยื่อ ของการกระทำที่หาสาระอันใดไม่ได้, คือว่าเลือกกระทำไป แต่ในทางที่เป็นประโยชน์ หรือควรทำ ตามความประสงค์ของตน ๆ.

การเผยแผ่ศาสนายังไม่ได้ผลที่น่าพอใจ.

ที่นี่ จะพิจารณาดูต่อไปถึงการเผยแผ่พระศาสนา. เรามีหน้าที่ ที่จะต้องช่วยกันเผยแผ่พระศาสนา ตามมากตามน้อย, ตามกำลังของสติปัญญาความสามารถ, และยอมรับเอาว่าทุกคนมีหน้าที่ ที่จะช่วยกันเผยแผ่พระศาสนา : *ฆราวาสก็ทำได้อย่างฆราวาส, บรรพชิตก็ทำได้อย่างบรรพชิต, กว้างแคบสูงต่ำกว่ากัน โดยสมควรแก่เหตุการณ์.* แต่แล้ว การเผยแผ่พระศาสนา นั้น *ยังไม่ได้ผลเป็นที่พอใจ;* ยิ่งกว่านั้นอีกก็คือ *มีผลไปในทำนองที่ตรงกันข้าม,* ทำให้เกิดความเข้าใจว่า ศาสนาเป็นของรุ่มร่าม พันสมัยนี้.

นี้เพราะว่าการเผยแพร่^๕นั้นทำไม่ดี, ทำไม่เป็น, ทำไม่ถูกต้อง, ทำไม่สมกับที่ศาสนามีคุณสมบัติ หรือมีค่าอย่างสูงสุด; มันเป็นความมงมาย, เป็นการกระทำอย่างมงมาย ของบุคคลผู้มีความมงมาย. ยิ่งแผ่ศาสนาออกไป ก็ยิ่งทำให้เขาเกลียดศาสนา, ยิ่งทำให้คนสมัยนี้ ดูหมิ่นศาสนา ว่ารุ่มร่าม หรือ พันสมัยมากขึ้น. การเผยแพร่^๕พระศาสนาจึงไม่เกิดผลอันใด ในทางที่จะทำให้นมนุษย์^๕ดีขึ้น; เพราะความบกพร่องผิดพลาด ของคนที่แผ่ศาสนา^๕นั้น. มีเรื่องที่จะต้องปรับปรุงกันมาก ในข้อนี้ จะต้องช่วยนำเอาไปคิด ไปนึกกันดู ให้เป็นอย่างดี.

มรรคมืองค์ ๘ ใช้ได้ทุกศาสนา ควรอธิบายให้ถูกต้อง.

เมื่อตอนกลางวันได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า สิ่ง^๕ที่เรียกว่าศาสนา^๕นั้น มีความหมายเป็นหนทาง และทางนั้นประกอบด้วยองค์ ๘ คือ ความถูกต้อง ๘ ประการ. ความถูกต้อง ๘ ประการนั้น มีเหตุผลอยู่ในตัวมันเอง ทนต่อการพิสูจน์ คือ กล้าทำให้ใครพิสูจน์ว่าหลักเกณฑ์ ๘ ประการ นั้น มีประโยชน์, หรือไม่มีประโยชน์อย่างใดกันแน่; กล้าทำให้พิสูจน์ความเหลว ความล้มเหลว หรือความเหลวไหล.

แต่ถ้าว่าคำอธิบายเป็นไปในทางผิดๆ; การพิสูจน์จะเป็นไปในทางเกิดผลว่า หลักเกณฑ์เหล่านั้นใช้อะไรไม่ได้ก็ได้ เพราะคำอธิบายผิดๆ. แต่โดยเนื้อแท้แล้ว ใครก็พอจะมองเห็นว่า ความถูกต้องที่แท้จริงเหล่านั้น มีเหตุผล หรือเป็นของจริง; แต่เรื่องมันไปกลับกันเสีย ตรงที่ว่าไม่สามารถ

จะประพฤติ, หรือกระทำให้เป็นของจริง, หรือเป็นความจริงขึ้นมา, กลายไป เป็นเรื่องของพิริวรีตองเสียหมด.

ถ้าจะ สรุปรวมมรรคมีองค์ ๘ ประการ, หรือองค์ ๘ ประการ ของมรรค ให้สั้นลง ก็เหลือเป็นเรื่องของ ศील สมาธิ ปัญญา. *เดี๋ยวนี้ ศील สมาธิ ปัญญา เหลืออยู่แต่พิริวรีตอง,* กระทำพอเป็นพิริวรี หรือตามธรรมเนียม มันก็พิสูจน์ ความล้มเหลว มากกว่าที่จะพิสูจน์ชัยชนะ; แล้วจะไปโทษใครในพระพุทธศาสนา. นี่ต้องถือว่าเรื่อง ศील สมาธิ ปัญญา เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา. ความสำคัญนั้นไม่เฉพาะอยู่ในวงของพุทธศาสนา; สามารถที่จะทนต่อการพิสูจน์ของคนทั่วไป หรือหลักเกณฑ์ทั่วไป คือสามารถใช้เป็นหลักเกณฑ์สากลแก่ทุกชาติทุกภาษา ทุกศาสนาก็ได้. แต่เราก็ไม่สอนกันอย่างนั้น ไม่เผยแพร่กันอย่างนั้น; แยกตัวเองออกมาเสียจากพวกอื่น, และพยายามที่จะแยกตัวเองออกไป, ให้ดีให้เด่นกว่าใครอยู่เสมอไป.

นี่กลับเป็นการกระทำ ที่วกเข้าไปเป็นผลร้ายแก่ตนเอง; ไม่ทำให้ใครเกิดความนิยมชมชอบในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นตัวพุทธศาสนา. อย่างว่าถึงต่างประเทศเลย; แม้แต่ภายในประเทศของตน ก็ไม่มีใครสักกี่คนที่รักหรือพอใจในสิ่งทั้ง ๓ นี้, กลับจะรู้สึกไปในทำนองที่ว่า เป็นของครีคระอยู่ในวัด, จะไม่มาเล่นผ่านอยู่ตามบ้านได้เลย.

นี่เป็นความเข้าใจผิดเหลือที่จะผิด สิ่งนี้เรียกว่า *มรรคมีองค์ ๘* ก็ดี, หรือ *ไตรสิกขา* - *ศีล สมาธิ ปัญญา* นี้ก็ดี เป็นหลักของพระพุทธศาสนาของ

พระพุทธเจ้า ที่จะต้องใช้แก่คนทุกคนในโลก; แต่เราก็ไม่อาจจะทำให้สำเร็จตามนั้นได้ เพราะความไร้ความสามารถ ในการเผยแผ่พุทธศาสนา.

สำหรับข้อที่ ๑. ว่า *ศีล สมာธิ ปัญญา* นี้เป็นหลักที่อาจจะไปใช้ได้ *กว้างขวาง เป็นของสากลนั้น* มันเป็นเรื่องที่ต้อง มองดูกัน ให้ลึกซึ้งถึงใจความ และด้วยสติปัญญา; ไม่ใช่ท่องตามตัวหนังสือ, หรือถือเอาแต่ความที่พวก อาจารย์ตามศาลาวัด เขาพูดกันไว้อย่างไร จนกระดิกนิตเตียวก็ไม่ได้, กลายเป็น มิฉฉาภิภูฏฐิ ไปทันที.

โดยเนื้อแท้ นั้น เราจะต้องมองให้เห็นว่า สิ่งที่เรียกว่า *ศีล* นั้น มีความหมาย แต่เพียงว่า *มีความประพฤติดีแล้ว* : *มีความประพฤติทางกาย ทางวาจา ดีแล้ว ถูกต้องแล้ว ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม.* คำว่า "ศีล" ใน ความหมายอย่างนี้ มัน *เป็นสากลหรือไม่สากล?* ขอให้ลองคิดดู : จำกัดชัดลงไปว่า *ความ ประพฤติทางกาย ทางวาจา ที่ดีแล้ว ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม;* หมายความว่าไม่มีโทษ ไม่มีทุกข์เกิดขึ้น ทั้งแก่ตนเองและแก่สังคม ในการพูด หรือการทำของคนคนนั้น. การให้ความหมายของศีลให้ถูกต้องให้ตรง ให้ เพียงพออย่างนี้ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง.

เดี๋ยวนี้ ไปติดตัวหนังสือ ว่าต้องทำอย่างนั้น ต้องทำอย่างนี้ หยมหยมม ไปหมด จนไม่มีใครทนได้; แต่แล้วก็ไม่มีอะไร ที่เป็นผลจริง ตามความ มุ่งหมายของศีล เพราะเป็นเพียงพิธีรีตอง. ทำพิธีเสร็จแล้ว ก็ปล่อยไปตาม เรื่อง; ศีลก็ไม่มี, ความมีศีลก็เกิดขึ้นไม่ได้, ทำกันไปเท่าไร ๆ จนตายก็ไม่มีศีล;

รักษาศิลตั้งแต่เกิดจนตายก็ไม่มีศีล เพราะไม่เข้าถึงความหมายของศีล ได้แต่ท่อง
อยู่นั่นเอง.

เหมือนเด็ก ๆ เรียนหนังสือ ไม่รู้หนังสือ ไม่รู้ความหมายของข้อความ
เหล่านั้น ; เพราะรู้แต่ตัว ก ตั ว ข ตั ว ค ตั ว ง ไม่รู้อะไรมากไปกว่านั้น.
เรื่องศีลนั้นก็เหมือนกัน รู้จักตัวสิกขาบทตามตัวหนังสือ ท่ององค์ศีลตามที่เขา
วางไว้ อย่างไรก็ได้, แล้วก็สำหรับพูดกันมากกว่า. อย่างนี้ เอาไปใช้เป็น
สากลไม่ได้ เขาหัวเราะเยาะ แต่ถ้าเราบอกเขาว่า ศีลของพระพุทธเจ้า,
ตามความประสงค์ของพระพุทธเจ้านั้น หมายถึงความประพฤติทางกาย ทาง
วาจาที่ดีแล้ว ทั้งต่อตนเองและสังคม; อย่างนี้ก็ไม่มีใครหัวเราะเยาะได้
มีความสนใจ และจะศึกษาว่ามันเป็นอย่างไรร.

ที่นี้ มาถึงข้อที่ ๒. สมาริ, เรื่องสมาริ นี้ก็เหมือนกัน เป็นเรื่องพิธี
รีตองไปหมด จนกลายเป็นแบบเป็นแผนอะไรขึ้นมา ในลักษณะที่เป็นของขลัง
ของศักดิ์สิทธิ์ เข้าใจไม่ได้, อธิบายไม่ได้, มีผลทำให้สติวิปลาศ กลายเป็น
คนบ้าบอไป เพราะการทำสมาริ นี้ก็มีอยู่มาก. นั่นไม่ใช่สมาริตามความหมาย
ของพระพุทธเจ้า; มันเป็นการทำสมาริ ที่คนชั้นหลังที่มีความยึดมั่นถือมั่นมาก,
มีความละโมภโลภลาภมาก, ต้องการจะใช้สิ่งแปลกประหลาดนี้ เป็นเครื่องมือ
หาประโยชน์ใส่ตน. มันจึงเกิดความผิดเพี้ยน หรือความมงงาย หรือความ
เข้าใจไม่ได้ขึ้นมา จนสูญเสียความหมายอันแท้จริง.

ความหมายอันแท้จริงนั้น ถ้าถามขึ้นว่าสมาริคืออะไร? ก็ตอบได้
โดยจำกัดความสั้น ๆ อีกเหมือนกันว่า คือ ความสามารถบังคับ และใช้สอย

จิตใจของตนได้ ตามที่ต้องการ. ฟังดูให้ดีว่ามีคำจำกัดความ สำหรับสิ่งที่เรียกว่า “สมาธิ” นี้ ว่าความสามารถบังคับ และใช้สอยจิตใจของตนได้ ตามที่ตนต้องการ มันเป็นความหมายที่กว้าง และที่ตรงตามความประสงค์ของคนทุกคนในโลก. เมื่อได้ฟังอย่างนี้ คนก็จะเกิดความสนใจ ในสิ่งที่เรียกว่า สมาธิ ได้.

การกล่าวอย่างนี้ ไม่เป็นการกล่าวดู ไม่เป็นการกล่าวตบตา หลอกหลวง เป็นการกล่าวตามหลักเกณฑ์ ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ ว่าสิ่งที่เรียกว่า สมาธิ, สมาธิ นั้น ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ ๓ ประการของจิต คือ ปริสุทฺธิ - จิตบริสุทธิ์สะอาด, สมาหิตา - จิตตั้งมั่น, กมฺมวชิยา - จิตพร้อมที่จะประกอบ การงาน คล่องแคล่ว ในการที่จะประกอบ การงาน. จิตบริสุทธิ์, แน่วแน่ ตั้งมั่น, และอยู่ในสภาพที่พร้อมที่จะประกอบ การงาน.

เมื่ออาศัยพระบาลี ๓ คำ นี้เป็นหลัก เราก็ถอดใจความได้สั้น ๆ เหมือนที่กล่าวแล้วว่า ความสามารถบังคับ และใช้สอยจิตใจของตน ได้ตามที่ต้องการ. จิตที่ฟุ้งซ่าน เรบบังคับให้สงบ จิตที่ไม่คล่องแคล่วในการงาน เราอบรม ให้มีความคล่องแคล่วในการงาน, ที่มันสกปรกเศร้าหมองมืดมัว ทำอะไรไม่ได้ ก็อบรมให้บริสุทธิ์สะอาด สามารถมองเห็นหรือเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ทันที. ความ เป็นสมาธิของจิต ตามหลักเกณฑ์ของพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้านั้น เป็น อย่างนี้.

แต่เดี๋ยวนี้คำว่า สมาธิ, หรือการเจริญสมาธิ นั้น เป็นเพียงแบบแผนวิธีการอะไร ที่วิจิตรพิสดาร, ลึกลับอธิบายไม่ได้, เพื่อผลที่อธิบายไม่ได้

ล้วนแต่เป็นความศกัต์สิทธิ์ลึกลับไปเสียหมด; แล้วจะเอาไปเสนอให้คน
ทั่วโลกเกิดความสนใจได้อย่างไร.

ความหมายอันแท้จริงของคำว่า สมาธิ นั้นกว้างมาก จนสามารถจะนำ
ไปใช้แก้ปัญหาได้ทุก ๆ กรณี; และแน่นอนอยู่ตรงที่ว่าสำเร็จประโยชน์ได้
จริง, ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีรีตอง. แม้เป็นเรื่องต่ำ ๆ ก็ยังต้องการใช้สมาธิ, เรื่อง
ทำงานตามบ้านตามเรือน ก็ยังต้องใช้สมาธิ. แม้แต่คนที่ซื้ชลาดกลัวผี ก็ยังต้อง
ใช้ประโยชน์ของสมาธิ; เฟ่งจิตใจไปอยู่เสียที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจนลืมความกลัวผี.

ดังนั้น เป็นอันว่าได้กล่าวได้ว่า สิ่งที่เรียกว่า สมาธิ นั้น ไม่ใช่มีไว้
เฉพาะที่จะไปนิพพานอย่างเดียว; แต่มีไว้สำหรับคนทุกคน ที่จะแก้ไข
ปัญหาในชีวิตประจำวันของตน ในทุกกรณี; กล่าวคือความสามารถในการ
บังคับ และใช้สอยจิตใจของตน ได้ตามความต้องการ ในทุกแบบทุกอย่าง ที่มัน
เกิดขึ้นแก่ชีวิตประจำวัน.

ที่นี้ ก็มาถึงข้อที่ ๓ ที่เรียกว่า ปัญญา โดยมีคำจำกัดความว่า ความ
เข้าใจในสิ่งทุกสิ่งอย่างถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง, โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของความ
ดับทุกข์ทั้งปวง. ความเข้าใจถูกต้องทุกสิ่งตามที่เป็นอย่างจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในแง่ของความดับทุกข์ทั้งปวง มีความหมายจำกัดชัดอยู่อย่างนี้ ว่าปัญหานั้น
คือความรู้ในเรื่องของความดับทุกข์โดยตรง ไม่มีเรื่องอื่น.

คำว่า ปัญญาที่เป็นตัวศึกษาในไตรสิกขา นั้น หมายถึงปัญญา
บริสุทธิ์ ไม่ใช่ปัญญาคดโกงหรือหลอกลวง. ปัญญาสำหรับคดโกงหรือหลอกลวง

นั้น เป็นอีกสิ่งหนึ่งต่างหาก, ไม่รวมอยู่ในคำว่า ไตรสิกขา. ในภาษาไทย เรียกปัญญาเหมือน ๆ กันหมด; แต่ในภาษาบาลีแยกไว้เป็นอย่างอื่น, ไม่รวมรวม อยู่ในคำว่า ปัญญาในไตรสิกขานี้; ดังนั้นขั้นชื่อว่า ปัญญาแล้ว ย่อมมีแต่คุณ หรือ มีแต่ประโยชน์โดยส่วนเดียว ไม่มีทางที่จะเอาไปใช้เป็นเครื่องมือสำหรับ เบียดเบียนผู้อื่นได้เลย.

ขอ ทบทวน อีกครั้งหนึ่งว่า สิ่งที่เรียกว่า ไตรสิกขาของพระพุทธเจ้า นั้น พร้อมที่จะเสนอในฐานะเป็นของสากล สำหรับคนทุกคนในโลก; เพราะเหตุว่ามีความหมาย หรือความมุ่งหมาย ซึ่งตรงกับความต้องการที่เป็นสากล ของคนทั้งโลก. คนทั้งโลกมีปัญหาในชีวิตประจำวัน หรือเฉพาะหน้าของตน ตรงกันหมด ในลักษณะที่ต้องการไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา ไปใช้เป็นเครื่องมือสำหรับขจัดปัญหาเหล่านั้น. กล่าวคือ สิ่งที่เรียกว่า ศีล นั้น หมายถึง มีความประพฤติทางกาย ทางวาจา ดีแล้วทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น. สิ่งที่เรียกว่า สมาธิ นั้น คือความสามารถบังคับ และใช้สอยจิตใจของตนได้ตามที่ต้องการ ในทางที่ถูก ที่ควร. และสิ่งที่เรียกว่า ปัญญา นั้น คือความเข้าใจสิ่งแวดล้อมทุก ๆ สิ่ง ถูกต้อง ตามที่เป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการดับทุกข์.

ลองพิจารณาดูเถิดว่าสิ่งทั้ง ๓ นี้ ใครบ้างจะรู้สึกไปในทางที่เป็นสิ่งที่ ไร้สาระ หรือน่าเกลียดน่าชัง น่าระแวง? ทุกคนก็ต้องการสิ่งเหล่านี้อยู่แล้ว; ในโลกนี้ ในสังคมอันกว้างใหญ่ในโลกนี้ ก็ต้องการคนที่มีความประพฤติดี ทั้งต่อตนเอง และต่อผู้อื่น, คือไว้ใจได้ว่าจะไม่ทำให้เกิดความยุ่งยาก ลำบากขึ้นมา. และ คนทุกคน ในโลกนี้ มีปัญหาชนิดหนัก ขนาดหนัก ตรงที่ไม่สามารถจะบังคับ จิตใจให้อยู่ในร่องในรอย; ทั้งที่รู้ยู่่ว่าสิ่งนี้เป็นความชั่ว ก็เว้นมันไม่ได้

เพราะบังคับจิตใจไม่ได้; ทั้งที่รู้ว่าสิ่งนี้เป็นความดี ก็ทำไม่ได้ เพราะบังคับจิตใจให้รักความดีหรือทำความดีไม่ได้. นี่คือโทษของการที่บังคับจิตใจไม่ได้.

ที่นี้ ในแง่ของการใช้สอยนั้น จิตนั้นมันเป็นสิ่งที่ประหลาด ไม่มีรูปร่าง ไม่มีเนื้อตัว กลับกลอกได้เร็ว จึงใช้สอยมันยาก; มันต้องมีอุบายที่ฉลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะควบคุมมันที่จะอบรมมัน ให้อยู่ในลักษณะที่จะใช้สอยมันได้ตามความต้องการ. เมื่อคนเราบังคับและใช้สอยจิตของตนได้ตามที่ต้องการเท่านั้น เขาก็กลายเป็นคนที่ มีสมรรถภาพอย่างใหญ่หลวง ทำอะไรได้มากมายอย่างไม่น่าเชื่อ, กลายเป็นอัจฉริยมนุษย์ หรือเป็นมหาบุรุษไปในที่สุด. ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่า สมานิติที่ถูกต้องแท้จริงตามแบบของพระพุทธเจ้า หรือตามแบบของธรรมชาติจริงๆ นั้น เป็นที่ต้องการของคนทุกคน.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า ปัญญา นั้น ทุกคนก็ต้องการอยู่แล้ว, เป็นสิ่งที่มิเคยติดรับประกันอยู่ในตัวมันเองแล้ว, เหลืออยู่แต่ว่า จะเป็นปัญญาที่ตรงไปในทางที่จะดับทุกข์หรือไม่เท่านั้น; ถ้าเป็นปัญญาที่เพ้อ หรือเป็นปัญญาที่เกินแล้ว มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์อะไรนักเหมือนกัน. สำหรับปัญญาในพระพุทธศาสนานี้ มีจำกัดความระบุดอยู่แล้วว่า “ในสิ่งแวดล้อมทุกสิ่งตามที่เป็นจริง” มีปัญญาในสิ่งที่แวดล้อมล้วนทุกสิ่งตามที่เป็นจริง, และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แยกเอาแต่ในส่วนที่จะใช้ในการดับความทุกข์ จึงไม่มีส่วนเกิน.

มองดูโดยกว้างๆ ทั่วไป ก็จะได้เห็นว่าสิ่งทั้งสาม คือ ศีล สมานิติ และปัญญา นี้ เป็นสิ่งที่ใช้ได้ในทุกกรณี คือในเรื่องทางโลกๆ ก็ใช้ได้

เต็มที่, ในเรื่องทางธรรมดา ทางศาสนา ทางจิตใจ ในขั้นสูง ก็ใช้อย่างเต็มที่. ไม่มีอะไร หรือไม่มีส่วนไหน ที่จะเกิดเป็นสิ่งที่ซึ่งเกะกะกีดขวาง ปิดกั้นความก้าวหน้า หรือความเจริญของคนเราแต่ประการใด; แต่ในทางที่ตรงกันข้าม กลับเป็นเครื่องส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทุกอย่าง ทุกทาง ทุกระดับ ดังที่กล่าวแล้ว.

ที่นี้ *ทำไมสิ่งเหล่านี้ สิ่งทั้งสามนี้ จึงไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ไม่เป็นที่พอใจ หรือเข้าใจได้ สำหรับคนทุกคนในโลก?* ถ้าเราจะให้ความเป็นธรรมในเรื่องนี้ เราจะต้องยอมรับว่า สิ่งที่เรียกว่า “ศีล” นั้น อาจจะมีอยู่แล้วในศาสนาอื่น แต่โดยชื่ออื่น, เราไม่ได้ยินคำว่า “ศีล” ในศาสนาอื่น เราก็กะเหมาเอาว่าไม่มี; แต่ที่แท้มันก็มีได้ ในศาสนาอื่น ในลัทธิอื่น ในวัฒนธรรมอื่น คือความประพฤติที่ดีแล้ว ทั้งต่อตนเอง และสังคม. แม้สิ่งที่เรียกว่า สมานีนั้นก็เหมือนกัน อาจจะมีอยู่แล้วในลัทธิอื่น ในศาสนาอื่น โดยชื่ออื่น.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า ปัญญา นั้น เรียกว่าแพร่หลายที่สุด มีอยู่แล้วในศาสนาอื่น ในวัฒนธรรมอื่น หรือใน ระบบการงานทั่วไป; หากแต่ว่าไม่ถึงระดับที่สูงสุด.

แต่ที่นี้เรามองเห็นได้ว่า มันยังน้อยเกินไป จนไม่สำเร็จประโยชน์ ในการที่จะทำโลกนี้ให้ประสบความสำเร็จ. เราต้องการจะให้เข้าใจสิ่งที่เรียกว่า ศีล สมานี ปัญญา นี้ ให้มากพอ ให้ชัดเจนพอ จนถึงกับนำไปช่วยกันแก้ไขวิกฤติการณ์ของโลกได้, และทำคนทุกคน โดยส่วนตัว ให้ประสบความสำเร็จ ในทางจิตใจเต็มที่ด้วย.

ใครจะเป็นผู้โฆษณา หรือเผยแพร่ สิ่งทั้งสามนี้ ให้เป็นที่เข้าใจแก่คนในโลก ในเมื่อสิ่งทั้งสามนี้เป็นหลักเกณฑ์ ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา? ดังนั้น

ก็ต้องเป็นหน้าที่ของพวกพุทธบริษัทโดยแน่นอน จะไปเกียจจนให้คนอื่นรับผิดชอบในหน้าที่อันนี้ ย่อมไม่ถูกไม่ควร ไม่ยุติธรรม. พุทธบริษัทเรา จะต้องสนใจ ช่วยกันทำหน้าที่อันนี้.

แต่ก่อนแต่ที่จะทำการเผยแผ่สิ่ง^{นี้} จะต้องรู้จักสิ่ง^{นี้}กันเสียก่อน, หรือมีสิ่ง^{นี้}กันเสียก่อน พุทธบริษัท^{นั้น}เอง จะต้องมึศีล สมาธิ ปัญญา ที่แท้จริง ที่ถูกต้อง ที่ครบถ้วน ในตัวเองเสียก่อน จึงจะมีความสามารถ ในการที่จะโฆษณาสิ่ง^{นี้} หรือเผยแผ่สิ่ง^{นี้}.

เดี๋ยว^{นี้}เรื่องมันตกหนักอยู่ที่ว่า แม้ในวงพุทธบริษัทเอง ก็มีศีล สมาธิ ปัญญาแต่เพียงพิธีตองเป็นของคลัง ของศกคัสสิทธิ อธิบายไม่ได้อย่างหลักธรรมดาสามัญ แล้วจะเอาไปใช้ตามบ้านตามเรือนตามที่ทุกสถาน ได้อย่างไรกัน ; ในที่สุดก็^{ก็}เป็นหมันอยู่ที่ตรง^{นี้}เอง.

พุทธบริษัทยังไม่รู้จักพุทธศาสนาโดยถูกต้อง.

พิจารณาดูกันต่อไป ก็^{ก็}จะเห็นได้ต่อไปว่า พุทธบริษัทเราไม่รู้จักพุทธศาสนาของตน มากถึงขนาด ที่ไม่ควรจะเรียกว่าเป็นพุทธบริษัท. ถ้าจะเป็นพุทธบริษัท หรือควรแก่นามว่าพุทธบริษัท จักต้องรู้จักศาสนา ในลักษณะที่เป็นของที่ใช้ปฏิบัติได้, และเป็นประโยชน์จริง ๆ อย่างจำเป็นอย่างยิ่ง ในชีวิตประจำวัน, แก่ปัญหาที่เป็นความทุกข์ร้อนได้หมด ตั้งแต่อย่างต่ำจนถึงอย่างสูง.

เดี๋ยว^{นี้}พุทธบริษัทไม่เป็นพุทธบริษัท เพราะไม่เห็น ไม่รู้ สิ่ง^{นี้}ทั้งหลาย^{นี้} ทังปวง ตามที่เป็นจริง; กลายเป็นสัตว์เสียมากกว่า; คือเป็นสัตว์^{นี้}เหมือนกับ

นกที่มองไม่เห็นฟ้า, เป็นสัตว์เหมือนกับปลาที่มองไม่เห็นน้ำ, เป็นสัตว์ที่เหมือนกับไส้เดือนที่มองไม่เห็นดิน, หรือเป็นสัตว์ที่เหมือนกับหนอนที่มองไม่เห็นคุณ, ที่ตนจมอยู่, หรือเป็นบุรุษคนพาล มองไม่เห็นโลก, ทุกสิ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่ตัวเองจมอยู่หมักหมมอยู่ทั้งนั้น แต่มองไม่เห็น. เมื่อมองไม่เห็นสิ่งเหล่านี้ ก็ไม่ควรจะเรียกว่าเป็นพุทธบริษัท; แต่ควรจะเรียกว่าเป็นสัตว์เหมือนนก เหมือนปลา เหมือนไส้เดือน เหมือนหนอน.

ที่ว่านกไม่เห็นฟ้า นั้น ควรจะถือว่าเป็นสำนวนสำหรับใช้ดำ กันอย่างยิ่ง; อยู่ในฟ้าก็ไม่สนใจ ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าฟ้า; เพราะมันถึงตาเกินไป. เหมือน ปลาอยู่ในน้ำ น้ำถึงตาเกินไปก็ไม่รู้จักน้ำ; และไม่มี ความจำเป็นอะไรที่จะบังคับ ให้มันมีความเข้าใจในเรื่องน้ำ นอกไปจากว่าแหวกว่ายไปตามสะดวก รู้จักความเปลี่ยนแปลงบ้างตามสัญชาตญาณ ไม่รู้จักน้ำในความหมายอันกว้างขวาง จนเรียกว่ามองไม่เห็นทั้งที่น้ำถึงตา.

นี้หมายความว่า ถ้าอะไรก็ตาม มันมีถึงตาเกินไปแล้วมันก็มองไม่เห็น; เหมือนกับเราเอาอะไรมาจดเข้าที่ตา แล้วก็มองไม่เห็น ฉันทได้กัฉันทนั้น. พุทธบริษัทในบางถิ่นบางแห่ง บางยุคบางสมัยนั้น มีตาที่อิงกับศาสนามากเกินไปหรืออย่างไร จึงมองไม่เห็นไปด้วย, และสูญเสียความเป็นพุทธบริษัท และเราไม่เรียกคนเหล่านี้ว่าเป็นพุทธบริษัท.

พุทธบริษัท นั้นต้องเห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ต้องรู้อะไรทั้งหลายทั้งปวง ทั้งด้วยตาในและด้วยตานอก ตานอกก็คือตาธรรมดา เห็นอะไรก็เข้าใจได้ลึกซึ้ง, และสามารถจะส่งเข้าไปให้ตาในเห็นอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งจะเห็นลึกซึ้งมาก

ยิ่งขึ้นไปอีก. อย่างนี้เรียกว่าเห็นอย่างยิ่ง, เห็นทั้งตานอกเห็นทั้งตาใน; ไม่เหมือนกับปลาที่มีแต่ตานอก ก็มองไม่เห็นน้ำ, แล้วก็ไม่มีตาในที่จะรู้เรื่องน้ำ.

ที่นี้ดู คนทั้งโลก ก็พอจะมองเห็นได้ว่า ตกอยู่ในสภาพอย่างเดียวกัน กับที่นกไม่เห็นฟ้า หรือปลาไม่เห็นน้ำ; คือไม่รู้จักโลก, ไม่เห็นโลกที่ตน กำลังจมอยู่ แล้วก็看不见ศาสนาของตนอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง, ก็เลยสูญเสียความเป็นบริษัทของศาสนาของตน; เหมือนกับที่พุทธบริษัท เรามองไม่เห็นธรรมะ หรือสิ่งทุกสิ่งตามที่เป็นจริงดังกล่าวแล้ว.

เมื่อรวมศาสนาทุกศาสนาในโลกเข้าด้วยกัน ผลก็มีว่าเจ้าของศาสนา นั้น ๆ มองไม่เห็นศาสนาของตน; ทำนองเดียวกับที่ปลามองไม่เห็นน้ำ; ทั้งที่น้ำเป็นสิ่งที่ประโยชน์อย่างยิ่งแก่ปลา, เป็นเครื่องคุ้มครองปลา เป็นที่อยู่อาศัยของปลา, หรือทุกสิ่งทุกอย่างก็ต้องอาศัยน้ำ อย่างนี้เป็นต้น.

คนไม่รู้จักศาสนากันถึงขนาดนี้, มันก็เป็นอะไรได้ไม่มากไปกว่าปลา; ได้รับความประโยชน์จากน้ำ เพียงเท่าที่ปลาได้รับความประโยชน์จากน้ำ, คือได้รับความประโยชน์จากศาสนาน้อยเกินไปเท่าที่ปลาได้รับความประโยชน์จากน้ำ. คนเราได้รับความประโยชน์จากน้ำยิ่งกว่าปลา; เพราะเรามีอะไร ๆ มากกว่าปลา, หรือเหนือกว่าปลา. ข้อนี้ฉันใด คนเราควรจะได้รับประโยชน์จากพระศาสนา ของตน ๆ อย่างยิ่ง ให้ถึงที่สุด; จึงจะได้เรียกว่าเป็นพุทธบริษัท, หรือเป็นบริษัทของศาสนานั่น ๆ.

นี่เป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณา พิจารณากัน ด้วยความสดสังเวชใจ ในโอกาสที่เรารำลึกด้วยความไม่ประมาท ถึงข้อที่อายุนี้ล่วงไป ๆ วันหนึ่ง คืนหนึ่ง เดือนหนึ่ง ปีหนึ่ง เป็นการล่วงไป; แต่ไม่ทำอะไร ให้สูงขึ้นให้ดีขึ้น หรือ ให้คับทุกข์ได้มากขึ้น; เพราะโทษที่มาตกอยู่ในสภาพที่เหมือนนกไม่เห็นฟ้า เหมือนปลาไม่เห็นน้ำ แล้วก็ทำอะไร ๆ ให้ถูกต้องไม่ได้.

สภาวะต่างๆ ในทางศาสนาก็เปลี่ยนแปลงไป ในทางที่สับสนวุ่นวาย ใช้ประโยชน์ไม่ได้, เป็นไปในทางตรงกันข้าม จากความมุ่งหมายเดิม คือ กลับไปเพิ่มความทุกข์ หรือภาระให้เกิดขึ้น มากยิ่งขึ้นไปอีก.

หวังว่าท่านทั้งหลายทุกคน จะได้มีความระลึกรู้คิด ในขั้นนี้, เพื่อจะได้เข้าไปแก้ไขปรับปรุงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องอยู่กับตน ให้มีความก้าวหน้าในทางศาสนา ซึ่งเป็นหนทางทางเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้คนเราได้รับสิ่งที่ดี ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

สิ่งที่เรียกว่า ความเป็นอริยบุคคล นั้น ดูเหมือนทุกคนยังฟังออก, และยังต้องการอยู่; แต่แล้วในที่สุด ก็ไม่สมประสงค์, ไม่ได้รับผลอันนี้ ตามที่ต้องการ. ปัญหาเรื่องอริยบุคคล หรือการเป็นพระอริยบุคคล ก็เลยกลายเป็นปัญหาที่ยุ่งใจ ของพุทธบริษัทไปในที่สุด.

เดี๋ยวนี้แม้ คนที่จะอยากจะเป็นอริยบุคคล ก็ไม่รู้ว่าจะอริยบุคคลนั้น คืออะไร? ความอยากนั้นเกิดขึ้น เพราะว่าได้ยินเขาเล่าลือกัน, ได้ยินเขาสรรเสริญกัน. คำนี้เป็นคำที่แพร่หลาย และคนรู้จักกันไปแต่ในทางที่เป็น

คำประเสริฐสูงสุด. คนทะเลาะทะเลาะกันที่จะเป็นโดยที่ไม่ต้องรู้ว่ามันเป็นอะไร ;
เหมือนอย่างที่ต้องการความดี ก็ต้องการกันโดยที่แล้วแต่เขานิยมกันว่าอย่างไร.
ไม่รู้จกว่าดีจริง ๆ นั้นคืออะไร ? เป็นเรื่องทำตาม ๆ กันไป ในเรื่องอริยบุคคลนี้
ก็เหมือนกัน.

ความเป็นอริยบุคคลเป็นสิ่งดีที่สุด แต่ยังไม่เข้าถึงยาก.

ควรจะทบทวน ถึงคำอธิบายที่ได้กล่าวมาแล้ว ในเรื่องภูมิทั้ง ๔ ให้เห็น
ว่าเป็นเรื่องระดับ ของคนที่สูงขึ้นไปที่นั่น. ความมัวเมา ในกามสุข เป็น
ระดับต่ำ, ความมัวเมาในความสุข เกิดจากรูปบริสุทธ์ สูงขึ้นไป, ความมัวเมา
ในความสุข ที่เกิดจากสิ่งที่ไม่มัวรูป ก็สูงขึ้นไปอีก. ทั้งหมดนี้ก็ยังไม่ใช่ระดับ
ของพระอริยบุคคล; ต่อเมื่อไม่มีความมัวเมาในสิ่งใด จึงจะอยู่ในระดับของ
อริยบุคคล.

บุถุชนไม่ใช่อริยบุคคล; เพราะจมอยู่ในกามสุข, หรือติดอยู่ใน
กามภพ อย่างที่เรียกว่าไม่ลืมหู ไม่ลืมตา, ไม่บูชาอะไรยิ่งไปกว่าสิ่งนี้, ไม่รู้จัก
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ อย่างประเสริฐกว่าสิ่งที่เรียกว่า
กามสุข. นี้เขาเรียกว่า บุถุชน ตรงกันข้ามจาก พระอริยบุคคล.

สำหรับ พระอริยบุคคล นั้น แม้จะมีเป็นชั้น ๆ อย่างไม่รู้ ชั้นต่ำที่สุด
ก็ไม่หลงใหลอยู่ในกามสุข; ทั้ง ๆ ที่ยังละกามสุขไปไม่ได้ ก็ไม่หลงใหลใน
กามสุข, มีปัญญาพอที่จะควบคุมจิตใจ ในการเกี่ยวข้องกับกาม หรือสิ่งที่เรียกว่า

กามสุข. นี้ก็เพราะเหตุว่า พระอริยบุคคลนั้น มีปัญญา มีดวงตา มองเห็น ผังโน้น คือโลกุตตระ; มีจิตใจน้อมไปสู่ผังโน้น, คือผังโลกุตตระ, คือผังที่จะข้ามขึ้นไปเสียจากน้ำ ซึ่งหมายถึงกามสุขนั่นเอง.

แม้ยังไม่ถึง แต่ก็เรียกว่าเป็นผู้มองเห็นทาง หรือก้าวอย่างลงสู่ทาง ที่เป็นการแน่นอนที่จะถึง. เพียงแต่มองเห็นสิ่งเหล่านี้ พอรู้ว่าเป็นอย่างไร; แล้วมีจิตใจเปลี่ยนไป ในทางที่จะอยู่เหนือสิ่งเหล่านี้ ก็เรียกว่าเป็นพระอริยบุคคล ได้ในขั้นต้น ที่เรียกว่า *พระโสดาบัน* คือ *ผู้แรกถึงกระแส*. โสดา แปลว่า *กระแส* *อาบัน* แปลว่า *ถึง*; *โสดาบัน* แปลว่า *ถึงกระแส* คือถึงเงื่อนไขของความดับทุกข์, ถึงเงื่อนไขของหนทางที่จะไปสู่ความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง; เรียกว่ามีจิตใจน้อมไป ผังโน้นของกามคุณ คือจากกามคุณ.

สำหรับพระอริยบุคคลที่สูงขึ้นไป คือ *พระสกิทาคามี* นั้น; *พอใจต่อ ผังโน้น ถึงขนาดที่จะกลับมาสู่ผังนี้ได้อีกเพียงครั้งเดียว* แล้วก็จะไม่มาอีก. หมายความว่า จิตใจสูงถึงขนาดที่ว่า จะตกต่ำได้อีกเพียงครั้งเดียว. สำหรับ *พระโสดาบัน* นั้น อาจจะตกต่ำได้อีกหลายครั้ง, แต่ว่าไม่ตกจม คือ *ไม่ติดอยู่* *ที่นั่น*. แม้จะมีความคิดย้อนมาในกามคุณด้วยความอาลัย ก็ยังไม่หลงทาง, ยังมีจิตใจที่แน่วแน่อยู่ต่อผังโน้นอยู่นั่นเอง; แม้จะเหลียวแลมายังผังนี้หลายครั้ง หลายหน ก็ไม่กลับมายังผังนี้. สำหรับ *พระสกิทาคามี* ซึ่งสูงขึ้นไปในนี้ *อย่างมากจะเหลียวแลมาเพียงครั้งเดียว*, มีจิตใจย้อนกลับมาเพียงครั้งเดียว แล้วก็ *ไม่มาอีก*.

สำหรับพระอริยบุคคลชั้นต่อไป คือ พระอนาคามี นั้น **เดินคุ่ม**
ไปเรื่อย; ไม่มีทางที่จะย้อนกลับมาสู่ความอาลัยอาวรณ์ในกามคุณ. เมื่อยัง
ไม่ถึงนิพพาน ก็อาศัยรสที่เกิดจากรูปอันบริสุทธิ์ หรืออรูปรูปอันบริสุทธิ์ ไปพลาง
อยู่เรื่อย ๆ จนกว่าจะลุลถึงนิพพาน, คือขึ้นอยู่เหนือรสทั้งปวง.

สำหรับ พระอรหันต์คือพระอริยบุคคลชั้นสุดท้ายนั้น **ถึงที่สุด จุดหมาย**
ปลายทาง อยู่เหนือโลกโดยสิ้นเชิง; เป็นผู้อยู่เหนือโลกถึงที่สุดแล้ว ไม่มีปัญหา
เกี่ยวกับโลกนอกต่อไป.

เราจะมีหนทางที่เรียกว่าลัด หรือสั้นที่สุดอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้ ?
จนถึงกับว่าทุกคนจะมีหวัง. หรือถ้าจะตั้งปัญหาขึ้นว่า คนที่ไม่มีการศึกษา
ถึงกับขนาดที่ไม่รู้หนังสือนี้ จะเป็นพระอริยบุคคลกันได้หรือไม่?

ในความหมายที่กว้าง ๆ นั้น มีคำอยู่คำหนึ่งซึ่ง **จะต้องระลึกถึงถึง** คือ
คำว่า **อารยชน.** คำว่า **อารยะ** กับคำว่า **อริยะ** นี้เป็นคำเดียวกันแท้; แต่ความ
หมายยังแตกต่างกันอยู่คนละระดับ; แต่ถึงอย่างไรก็ดี คำว่า **อารยชน** นั้น
ก็**ต้องดีกว่า บุถุชน** อยู่แน่นอน คือเป็นคน**ที่เจริญแล้ว** เป็นคน**ที่รู้ลูทางแล้ว**
ว่าความเจริญเป็นอย่างไร, ความเสื่อมเป็นอย่างไร.

แม้คำว่า **อารยชน** ในความหมายทั่วไป ที่เป็นคำสากล ก็**ถึงถึง**
ความรู้ที่พอตัวแล้ว ไม่เป็นคนป่าเถื่อนอีกต่อไป. คำว่า **อารยชน** ในทาง**ธรรมะ**
ก็**เป็นอย่างนั้น** คือ**หมดความเป็นป่าเถื่อนโดยสิ้นเชิง;** เพราะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร
ไม่ทำอะไรผิด ๆ ไร ๆ น่าสงสาร หรือป่าเถื่อนเหมือนแต่ก่อน.

ถ้าเราเดิน หรือลากแนวมา ตามความหมายของคำว่า อารยชน ใน
ชั้นธรรมดาสามัญแล้ว, เขยิบขึ้นมาอีกนิดหนึ่ง ก็ไม่มีทางที่จะไปไหน นอกจากที่
จะไปตามทางของพระอรียชน ในพระพุทธศาสนา. นี่ทำให้เห็นได้ว่า สิ่ง
ไม่อยู่ไกลออกไปจนเหลือวิสัย, สิ่งนี้ย่อมอยู่ในอ้อมแขนของมนุษย์ธรรมดา.
ถ้าว่าเขาเป็นผู้ที่มีสติปัญญาตามสมควร, มีการกระทำที่ถูกต้องมาตั้งแต่ต้น, และ
มีจิตใจที่ซื่อตรงต่ออุดมคติอันนี้; ไม่เป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก เพราะตกอยู่
ใต้อำนาจของกามคุณ แล้วก็ใช้สิ่งสูงสุดนี้ ไปเป็นเครื่องมือหากามคุณเสียเท่านั้น.

ถ้าถามขึ้นว่า ทางลัดที่สุด ที่จะไปเป็นอารยชน หรือเป็นอริยเจ้า
กระทั่งเป็นพระอรหันต์สำหรับคนที่มีการศึกษาน้อย ถึงกับไม่รู้หนังสือ อ่าน
หนังสือไม่ออกเป็นต้นนี้ มีทางที่จะทำได้อย่างไร? เอาคนไม่รู้หนังสือเป็น
มาตรฐาน โดยไม่ต้องคำนึงถึงคนที่ศึกษามาก เล่าเรียนมานาน. พระพุทธเจ้า
ท่านได้ตรัสข้อปฏิบัติไว้ สำหรับคนทั่วไป ทั้งที่รู้หนังสือ และไม่รู้อ่านหนังสือ;
เพราะว่าเรารู้หนังสือ หรือไม่รู้อ่านหนังสือ นี้ไม่ค่อยจะแน่นอน.

คนฉลาดอย่างไร; ถ้าไม่เรียนก็ไม่รู้หนังสือ, และเมื่อคนไม่รู้หนังสือ
ไม่มีทางที่จะมีสติปัญญาอย่างองกาม. ดังนั้น คนที่ไม่รู้หนังสือ จึงมีปัญญาแคบ
และถูกเหมาเป็นคนต่ำหลัง; แต่การปฏิบัติ เพื่อเป็นพระอรียเจ้านั้น ปรากฏว่า
แม้คนที่ไม่รู้หนังสือ ในครั้งพระพุทธกาลก็เป็นพระอรหันต์ได้, และเป็นได้อย่าง
ไม่น่าเชื่อ, หรือเป็นได้อย่างน่าอัศจรรย์; ทั้งนี้ก็เพราะว่าตัวธรรมะเท่านั้น
ไม่ได้เนื่องด้วยหนังสือ.

พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนธรรมะทางหนังสือ. ความจริงนั้นไม่ได้ อยู่ที่ตัวหนังสือ; แต่ไปอยู่ที่จิตใจของคน. ตัวธรรมะจริงๆ ไม่อยู่ที่หนังสือ; แต่ไปอยู่ที่จิตใจของคน, คือจิตใจของคน อาจจะสัมผัสธรรมะ หรือความจริง ก็ได้ โดยไม่ต้องผ่านทางตัวหนังสือ.

ถ้าใช้หนังสือเป็นเครื่องมือ ก็เป็นเพียงเครื่องมือ สำหรับนักศึกษา ในเบื้องต้น ให้รู้วิธีที่จะใช้จิตใจโดยตรง สัมผัสธรรมะนี้. ถ้ามีหนทางอย่างอื่น, หรือมีผู้แนะนำสั่งสอนดี คนก็เข้าถึงธรรมะได้ โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับ หนังสือ. หนังสือเสียอีก จะทำให้ฟุ้งซ่านมากเรื่องมากความ, เป็นความฟุ้งซ่าน. เป็นความเนิ่นช้า.

การศึกษาธรรมะ ต้องเห็นความจริงในไตรลักษณ์.

การศึกษาธรรมะนั้นระบุดีอยู่แล้ว ว่าศึกษาให้เห็นความจริงของ สิ่งทั้งปวง; และ *ความจริงทั้งหมดนั้นมาสรุปไว้ที่คำสั้น ๆ* เพียง ๓ คำ คือ *ความไม่เที่ยง ความมีลักษณะแห่งความทุกข์* และ *ความไม่ใช่ตัวใช่ตน* ที่เราเรียก กันว่า *ไตรลักษณ์* หรือ *อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา*. ความจริงข้อนี้ไม่เกี่ยวกับหนังสือ; เพราะไม่อาจจะรู้จักได้โดยอาศัยหนังสือเป็นสื่อ; เพราะว่าต้องมองลงไปจริงๆ ที่ตัวของความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่มีอยู่ในใจ หรือเกิดอยู่กับ ร่างกาย อันยาวประมาณวาหนึ่งนี้ ซึ่งมีจิตใจ.

และการเห็น ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา^๕ นี้ มีได้หลายแง่หลายมุม : เห็นด้วยสติปัญญา อันพุ่งชาน^๕ นั้น ก็เห็นได้มากเหมือนกัน ; แต่ไม่เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนด. ยิ่งเห็นก็ยิ่งคิด หาทางที่จะเอา จะเป็นอย่างไรอย่างนี้ โดยอาศัยสติปัญญา^๕ ; เพื่อจะหลีกเลี้ยงกฎเกณฑ์อันนี้, เพื่อจะยึดมั่นถือมั่น โดยมีข้อแก้ตัวอย่างอื่น. อย่างนี้แม้จะศึกษาอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างไร, ก็ไม่เกิดประโยชน์อันใดขึ้นมาได้, ไม่เรียกว่าเห็นไตรลักษณ์อย่างแท้จริง.

ถ้าเห็นไตรลักษณ์อย่างแท้จริงนั้น จะเกิดความรู้สึกขึ้นมาเองว่า สิ่งทั้งหลายที่ประกอบอยู่ด้วยลักษณะทั้ง ๓ นี้ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น, มีความรู้สึกไม่เอาไม่เป็นในสิ่งทั้งหลาย ด้วยตัณหา อุปาทาน ขึ้นมาจริงๆ อย่างนั้นมันก็พอแล้ว ที่จะเป็นพระอรหันต์ได้ในขณะนั้น, หรือในปริวิตาเดียวก็ได้ โดยไม่ต้องเกี่ยวกับหนังสือเลย.

มีคำอธิบายเป็นลำดับไปอย่างนี้ว่า จะเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาจริงนั้น ต้องเห็นรู้สึก^๕ว่า ไม่มีอะไรที่น่าเอาน่าเป็น. ความเป็นอนัตตาของสิ่งทุกสิ่งนั้น แสดงความที่เอา หรือเป็น เข้าไม่ได้; เมื่อเห็นความไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น ในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว จิตก็น้อมไปเอง สู่อุบายความดับไม่เหลือ, คือไม่อยากจะมิตัวมีตน เป็นตัวเป็นตน สำหรับจะอยู่เพื่อเอา เพื่อเป็น ในสิ่งเหล่านั้น.

เมื่อเห็นความไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น ของสิ่งทั้งหลายแล้ว จิตจะน้อมไปเอง สู่อุบายความดับไม่เหลือแห่งตัวกูหรือของกู, ไม่หวังที่จะอยู่ หรือจะเป็น เพื่อเอานั่นเอานี่, เป็นนั่นเป็นนี่ นั้นหนึ่ง.

ที่นี้ เมื่อได้สงวนความรู้สึกหรือความเห็นแจ้งอันนี้ไว้ หรือความที่
 น้อมจิตไปสู่ความดับไม่เหลือนี้ไว้เรื่อยๆ ไป ด้วยความเห็นอยู่อย่างนั้น ; สิ่ง
 เรียกว่า ไตรสิกขา หรือมรรคมืองค์ ๘ ย่อมเกิดขึ้นมาเอง, โดยที่เจ้าตัวไม่ต้อง
 รู้ก็ได้ คือไม่ต้องรู้นั้นเรียกชื่อว่าอะไร : ไม่ต้องรู้นั้นเรียกชื่อว่า คีล, นั้น
 เรียกว่าชื่อว่า สมภาติ, นั้นเรียกชื่อว่า ปัญญา อย่างนี้ก็ได้อีก. หรือไม่ต้องรู้นั้น
 เรียกสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปเป็นต้น อย่างนี้ก็ได้อีก. แต่ตัวสิกขาหรือตัวมรรค
 นั้น ได้เกิดขึ้นมาเองจริงๆ ในการที่มีความเห็นจริงอยู่อย่างนั้น.

มรรคมืองค์ ๘ เกิดอยู่ตลอดเวลา โดยที่เจ้าของไม่รู้จักชื่อ หรือ
 ไม่รู้สึก ว่าสิ่งที่รู้สึกอยู่ในใจเป็นอยู่ในใจ, หรือพฤติกรรมที่เป็นอยู่อย่างนั้น
 นั้นเรียกว่า มรรคมืองค์ ๘.

ข้อนี้รู้ได้ตรงที่พระอรหันต์ทั้งหลายส่วนมาก ในครั้งพุทธกาลที่ไม่รู้
 หนังสือนี้ ไม่รู้จักคำเหล่านี้ก็มี, ไม่รู้จักจำแนกเรื่อง ดิน น้ำ ลม ไฟ, ไม่รู้จัก
 จำแนกเรื่องรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ, ไม่รู้จักจำแนกอะไรเป็นชื่อ
 แปลกๆ ต่างๆ ออกไป. แต่ท่านก็สามารถที่จะรู้สึกได้ว่า สิ่งทั้งปวงทุกสิ่งนั้น
 ไม่น่าเอาไม่น่าเป็น; แต่ไม่อาจจะจำแนกได้ว่า รูปไม่น่าเอาไม่น่าเป็น,
 เวทนาไม่น่าเอาไม่น่าเป็น, สัญญาไม่น่าเอาไม่น่าเป็น, อย่างนี้จำแนกไม่ได้;
 เพราะไม่ได้สนใจที่จะรู้จักชื่อของสิ่งเหล่านั้น. แต่ความรู้สึกเกิดขึ้นมาเต็มเปี่ยม
 ในทุกๆ สิ่งว่า ไม่น่าเอาไม่น่าเป็น, ไม่มีอะไรที่น่าเอาน่าเป็น. จิตน้อม
 ไปสู่ความไม่มีตัวตนของตน; ไม่มีอะไรเป็นเครื่องตั้งไว้ สำหรับจะเอาจะเป็น,
 เพื่อจะอยู่ เพื่อจะเอา จะเป็น. นั้นแหละคือ การเป็นอยู่อย่างถูกต้อง, คือ เป็น
 อยู่ด้วยจิตที่น้อมไปสู่ความดับไม่เหลืออยู่ตลอดเวลา.

นี้เรียกว่า การเดินทางนั้นไหลเชี่ยวเป็นเกลียวไป ทีเดียว โดยไม่ต้องมีตัวผู้เดิน; คือจิตใจนั้นแหละมีความก้าวหน้าไปตามทาง, โดยไม่มีความรู้สึกเป็นตัวกู เป็นของกู : กูได้อย่างนั้น กูได้อย่างนี้ กูได้ชั้นนั้น กูได้ชั้นนี้, ได้ธรรมะชั้นนั้น ได้ธรรมะชั้นนี้, อย่างนี้ไม่ต้องมี. แต่แล้วสิ่งที่เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นมี และมีอยู่จริง และมีอยู่ตลอดเวลา ในพฤติกรรมอันนั้น ของบุคคลนั้น. เมื่อ อริยมรรคมีองค์ ๘. ครอบงำอยู่ตลอดเวลาเช่นนั้นแล้ว ก็เป็นการปิดอาหารแห่งกิเลสตลอดเวลา. กิเลสไม่ได้กินอาหารตลอดเวลา ก็เหือดแห้งไปในที่สุด โดยหลักดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น.

ในที่สุด เราจะเห็นได้ว่า ในอันดำนนี้ ความเป็นพระอรหันต์เกิดขึ้น โดยไม่ต้องอยากเป็น. ถ้ายังมีความอยากเป็น; ก็เป็นพระอรหันต์ไม่ได้, ไม่มีทางที่จะเป็นได้. เดียวกันคนอยากเป็นพระอรหันต์จึงไม่ได้เป็น ยิ่งอยากเป็น โดยที่ไม่รู้ว่าความเป็นพระอรหันต์นั้น เป็นอย่างไรด้วยแล้ว ก็ยิ่งไม่มีหวังยิ่งขึ้นไปอีก.

แล้วเราก็มองเห็นกันอยู่จริง ๆ ว่า คนสมัยนี้อยากเป็นพระอรหันต์ โดยที่ไม่รู้ว่า ความเป็นพระอรหันต์นั้นเป็นอย่างไร. คนพวกนี้แหละ ควรจะถือว่าเป็นพวกที่บ้าบอที่สุด; ไม่มีพวกไหนจะเป็นคนบ้าคนบอมากไปกว่าคนเหล่านี้แล้ว, และมีอยู่มากแม้ในหมู่พุทธบริษัทของเรา; ทำให้เกิดความน่าสลดสังเวชว่า ในหมู่พุทธบริษัทเรานี้ ก็มีคนที่เป็นคนบ้าเป็นบอ อยู่ไม่น้อยเหมือนกัน, แล้วจะนำพระศาสนาไปในทิศทางไหนกัน เป็นเรื่องที่น่ากลัวได้ยาก.

ความเป็นอริยบุคคลมีได้ โดยศึกษาจากจิตใจโดยตรง.

ในข้อความทั้งหมดนี้ เราต้องรวบรัดเอาใจความให้ได้ว่า การเป็นพระอริยบุคคลนั้น ไม่เกี่ยวกับการรู้หนังสือ หรือไม่รู้หนังสือ, และการเป็นพระอริยบุคคลนั้น มีทางลัดสั้นที่สุด โดยการศึกษากจากจิตใจโดยตรง ให้เห็นความไม่น่าเอาไม่น่าเป็น ของสิ่งที่คนโง่คนหลงว่าน่าเอน่าเป็น; เพียงเท่านั้นเท่านั้น ก็เป็นอันว่าเรื่องทั้งหมด ได้ตั้งต้นอย่างดี อย่างครบถ้วน และเป็นที่น่าพอใจ.

เพียงแต่รักษาความรู้สึก ที่รู้สึกว่ สิ่งทั้งปวงไม่น่าเอาไม่น่าเป็นนั้นไว้ให้ยังคงมีอยู่อย่างแน่นแฟ้น และยืดยาวชั่วระยะเวลาสักกระยะหนึ่งเท่านั้น; ในระยะนั้นสิ่งต่างๆ จะปรับปรุงตัวมันเอง : พหุติกรรมในทางจิต จะเป็นไปได้ในทางที่จะทำลายกิเลส, และทำให้กิเลสหมดไปในที่สุด. เรื่องมีอยู่สั้น ๆ เพียงเท่านั้น พูดได้จบภายใน ๒-๓ นาที และเป็นเรื่องทั้งหมดในพระพุทธศาสนา.

เดี๋ยวนี้ เรามีคำพูดที่เพ้อมากไป เขียนเป็นหนังสือ ตังหลายร้อยหลายพันหน้า มันก็ยิ่งพ่นเผอ; และหนังสือตนเองทำให้พ่นเผอ, ยิ่งทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับหนังสือมากขึ้น. เพราะฉะนั้น ถ้าต้องการทางลัดก็อย่าไปหวังพึ่งหนังสือนัก; ถ้าจะอ่านหนังสือ ก็รู้จักเก็บเอาออกมา ให้เป็นเนื้อหาสาระที่จะประกอบคำอธิบาย ให้เกิดความรู้สึกว่า สิ่งทั้งหลายไม่น่าเอาไม่น่าเป็น. เมื่อได้เพียงเท่านั้นแล้วจะขว้างหนังสือทิ้งเสียก็ได้ โดยการที่รักษาความรู้สึกว่า สิ่งทั้งหลายไม่น่าเอาไม่น่าเป็น นี้ไว้อย่างแน่นแฟ้น, หรืออย่างเหมาะสม, คืออย่างที่มีมันจะองกวมเจริญได้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปนั่นเอง.

การตั้งต้นกัน ด้วยสัมมาทิฐิ อย่างแท้จริงและสูงสุดเช่นนี้ เป็น การตั้งต้นที่แน่นอน แน่นแฟ้นมั่นคง; และจะดึงเอามาซึ่งคุณธรรมอื่น ๆ หรือในระดับอื่น ให้มาเกิดขึ้น และให้เจริญงอกงามต่อไป ได้โดยอัตโนมัติ ในตัวความรู้สึกนั่นเอง. เราจึงมีความสนใจ ในข้อที่ว่า มีวิธีลัดที่เหมาะสม สำหรับคนทุกคน แม้แต่คนที่ไม่รู้หนังสือ.

พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้อย่างนี้. ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ทั้งหมด ในพระ- คัมภีร์ ก็แสดงไปในลักษณะอย่างนี้. แต่เหตุไฉนคนเราจึงไปติดแน่นใน หนังสือ? แล้วขยายปริมาณของหนังสือออกมากไปทุกที จนกลายเป็นวงล้อม กักขังตัวเอง, เลยกลายเป็นคุก หรือเป็นตะราง ซึ่งขังคนประเภทนี้ไป ไม่ให้ ออกไปได้; เลยไม่มีหนทาง ที่จะก้าวหน้าไปตามทางของพระนิพพาน; เพราะถูกขังคุกของหนังสือ ของตำรา ของคัมภีร์ ของทิฐิ ความคิดความ เห็น ของเกียรติยศชื่อเสียง อันจะได้มาจากสิ่งเหล่านั้นเสียอย่างแน่นหนา.

เราจะต้องพิจารณาดูให้ดีว่า อาการเช่นนี้มีอยู่แก่เราหรือไม่? เราลอง ย้อนระลึกนึกถึงไปถึงเวลาที่แล้วมาแต่หนหลัง นับตั้งแต่เรายังไม่รู้จัก สิ่งที่เราเรียกว่า พุทธศาสนา, จนกระทั่งเรามีความสนใจ ในสิ่งที่เรียกว่าพุทธศาสนา. แล้วเรา ก็ศึกษามาตามลำดับ ๆ ว่ามันมีอาการเป็นมาอย่างไร, ว่ามันมีการกระทำ ให้ เกิดความรู้สึกว่า สิ่งทั้งหลายไม่น่าเอาไม่น่าเป็นจริงหรือไม่?

หรือว่า มันเป็นไปในทางที่ตรงกันข้าม : อะไร ๆ ก็น่าเอาน่าเป็น; แม้ที สุดแต่ความเป็นผู้เชี่ยวชาญแตกฉาน ในหนังสือ น้อย่างเดียว ก็น่าเอาน่าเป็น เสียอย่างยิ่งแล้ว จึงผลักดันลงไป^๑ในคุก ซึ่งเป็นบรมคุก คือคุกอย่างยิ่ง สำหรับ กักขังวิญญาณ ไม่ให้หลุดออกไปได้.

นี่คือข้อที่พุทธบริษัททั้งหลาย ตีตกุของพุทธศาสนาเอง, เป็นนักโทษ
เดนตายอยู่ในคุกนั้น; เพราะว่าไม่อยากจะออกไป ไม่ปรารถนาจะออกไป.
ต้องการจะหาความสนุกสนาน เอรีดอรัยอยู่ในคุก, คือเกียรตยศชื่อเสียงเป็นต้น
หรือความมากมายของสิ่งแปลกประหลาดนานาชนิด ที่มีอยู่ในพระคัมภีร์.

คุคนิดนี้ ใครจะนึกบ้าง เคยสังเกตเห็นบ้าง? หรือจะมองออกไปว่า
คนในทุก ๆ ศาสนา ก็กำลังตีตกุขนิคนั้นแห่งศาสนาของตน.

ทำไมเรียกมันว่า คุก? เพราะมันเป็นเครื่องกักขัง แล้วยังต้องทำ
ตามความต้องการของกิเลสตัณหาชนิดนั้นด้วย. *ต้องทำตามความต้องการของ
กิเลสตัณหา; แต่ด้วยความสมัครใจ.* ฟังดูมันก็ขัดตรงที่ว่า “ต้องทำตาม
ความสมัครใจ” เป็นภาษาที่แปลกประหลาด เพราะมันเป็นภาษาของกิเลส.
กิเลสย่อมมีอะไรแปลก ๆ ตามแบบของกิเลส คือว่า *กิเลสนั้นมีอะไรล่อให้คนสมัครใจ
แล้วความสมัครใจนั้นเองบังคับให้ทำ,* ทนอยู่ไม่ได้ ต้องทำและต้องทำด้วยความ
สมัครใจ.

ดังนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงรีอตัวเองไม่รอด, โงหัวไม่ขึ้น เพราะตีตกุ
ชนิดที่ต้องทำตามความสมัครใจ อย่างนี้กันอยู่ทั่วไปทั้งนั้น; ไม่มีโอกาส
หรือมีโอกาสน้อยเหลือเกิน ที่จะไพล่ออกมาจากกำแพงคุก, มีจิตใจเป็นอิสระแล้ว
มองเห็นว่าไม่มีอะไรที่น่าเอาหน้าเป็น. หรือกล่าวกันอีกทางหนึ่งก็กล่าวว่า
เกิดมองเห็นความไม่น่าเอาไม่น่าเป็นขึ้นมาเมื่อไร; เมื่อนั้นกำแพงคุกก็พัง
ทลายลง เมื่อนั้น คือเป็นการทำลายคุกกันเมื่อนั่นเอง.

การมองเห็นว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่นำเอาไม่น่าเป็น : เรื่องกาม เรื่องกิน เรื่องเกียรติ ไม่ใช่เรื่องที่น่าเอาน่าเป็น, เรื่องความสุขในสวรรค์ก็ ไม่ใช่เรื่องที่น่าเอาน่าเป็น, การเป็นนั่นเป็นนี่ ในระดับสูงสุดอย่างไร ก็ล้วนแต่ ไม่นำเอาไม่น่าเป็น, มองเห็นความไม่นำเอาไม่น่าเป็น จึงจะเป็นการ รับประกันที่เพียงพอว่าจะหลุดออกไป เป็นผู้ที่ไม่เป็นอะไร ด้วยอุปาทาน อีกต่อไป.

และนั่นคือ การเป็นพระอรียเจ้าโดยไม่รู้สีกตัว โดยไม่ต้องเป็น, โดยไม่ต้องตั้งใจเพื่อจะเป็น. มันเป็นความเป็นอีกแบบหนึ่ง, เป็นความเป็น โดยไม่ต้องตั้งใจจะเป็น, ไม่ต้องอยากจะเป็น. ยิ่งอยากจะเป็น, ยิ่งต้องการ จะเป็น; ยิ่งไม่ได้เป็น. เราจึงไม่เรียกว่าเป็นความเป็น, คือไม่จัดเป็นภพ. ถ้าจัดเป็นภพ หรือเป็นความเป็นแล้ว ต้องอาศัยกิเลส หรือตัณหา หรืออวิชชา เสมอไป.

ดังนั้น การที่เราพูดกันว่าเป็นพระอรหันต์นั้น ไม่ได้เป็นภพ เพราะไม่ได้เป็นด้วยอวิชา ตัณหา อุปาทาน; มันเป็นของมันเอง และโดยการสมมติเรียก เพราะว่าได้เปลี่ยนไปสู่ภาวะอีกอย่างหนึ่ง. เราก็เรียกกันว่า มันเป็นอีกอย่างหนึ่ง ตามภาษาชาวบ้านพูด; คนไม่เข้าใจในเรื่องนี้ ก็เข้าใจ ไปเสียว่า การเป็นพระอรหันต์ก็เป็นภพอย่างหนึ่ง มันเป็นไปไม่ได้ ชัดกับ ข้อเท็จจริงโดยประการทั้งปวง.

เราก็จับใจความได้ทันทีในข้อนี้ว่า เป็นอะไรก็เป็นออกไป, เป็น ออกไป ให้มองเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ “ที่แท้ไม่นำเอาไม่น่าเป็น”, จนจิตไม่ สมัครจะเป็นอะไร ก็เป็นพระอรียเจ้าได้เอง โดยไม่ต้องมีความคิดว่าจะเป็น.

ความไม่มีภพ หรือไม่เป็นภพ ในการเป็นพระอริยเจ้า มีได้โดยลักษณะอย่างนั้น เพราะฉะนั้น มันจึงเป็นการทำลายคุณ คือ อุปาทาน ทำลายอุปาทาน ให้ละลายลงไป ไม่มีการยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดด้วยอุปาทานนั้น.

การเอา การเป็น ที่เป็นปัญหา หรือเป็นเหตุให้เกิดทุกข์นั้น มันเป็นการเอาการเป็น ด้วยอวิชชา มันเป็นอุปาทานขึ้นมา มีลักษณะเป็นการเอาการเป็น. ถ้าไม่มีอวิชชาเข้ามาเกี่ยวข้อง แม้แต่มีอาการเหมือนกะว่าเป็น ก็ไม่เป็นด้วยอุปาทาน; ดังนั้นจึงไม่เชื่อว่าเป็นการเป็น. ที่แท้เป็นการดับ อวิชชา อุปาทาน มีสภาวะอันใหม่ปรากฏขึ้นมา; เป็นความดับแห่งตัวตน หรือของตน ที่เราเรียกกันง่ายๆ ว่าดับตัวยุ หรือของกู.

นี่คือผลของการที่มองเห็น สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ตามที่เป็นจริง ว่าไม่มีอะไรที่น่าเอนำเป็น; อุปาทานไม่มีอะไรหล่อเลี้ยง, ไม่มีอะไรเป็นเครื่องยั่ว ให้เกิดความรู้สึกเป็นตัวยุ - ของกู, ไม่มีอะไรที่จะหล่อเลี้ยง ความรู้สึกที่เป็นตัวยุ - ของกู, มันจึงตั้งอยู่ไม่ได้; และเป็นการดับไม่เหลือ แห่งสิ่งที่เรียกว่าตัวยุ - ของกู ลงไปโดยสิ้นเชิง. เราเรียกอาการดับทุกข์นี้ว่าเป็น นิพพาน คือการดับแห่งตัวยุ - ของกู การดับแห่งกิเลส การดับแห่งความทุกข์ ซึ่งที่แท้เป็นเรื่องเดียวกันทั้งนั้น,

วิชา ดับทุกข์ไม่ได้ แต่วิชา ดับทุกข์ได้.

ทีนี้ เราจะมองดูกันต่อไปอีก ถึงเรื่องวิชาความรู้; เมื่อเราเห็นว่า เรื่องของหนังสือ เป็นเรื่องที่หลอกหลวงมากถึงอย่างนั้น. เราก็มาพิจารณาดูกันต่อไปว่า เรื่องของวิชาความรู้เล่า, จะเป็นเรื่องหลอกหลวงกันในสถานใด?

วิชา ความรู้อย่างโลกๆ นั้น ไม่ต้องสงสัย มันถูกลูบลำ ถูกครอบงำโดยตณหา อุปาทาน ไปหมดแล้ว มันก็เป็นวิชาความรู้ที่ช่วยดับทุกข์ไม่ได้; มีแต่จะช่วยเพิ่มความทุกข์เท่านั้นเอง. วิชาอย่างนี้ในทางพุทธศาสนาไม่เรียก วิชา, แถมจะเรียกว่า อวิชาเสียด้วยซ้ำไป เพราะยังขาดความรู้ในทางที่จะดับทุกข์; หมายความว่า แม้จะมีความรู้มากมายอย่างไร ถ้ายังขาดความรู้ ในเรื่องการดับทุกข์โดยตรงแล้ว ความรู้นั้นถูกจัดเป็นอวิชา, คือวิชาที่ไม่ใช่วิชา. แต่ถ้าความรู้ใดเป็นไปเพื่อความดับทุกข์แล้ว ก็เรียกว่าวิชาได้โดยเหตุผล.

ทีนี้ เรามาพิจารณาดูกันว่า อวิชา นั้น ไม่ไหวแน่; แต่สิ่งที่เรียกว่า วิชา นั้นเป็นอย่างไร? น่าจะสนใจ น่าจะเอาด้วย น่าจะติดพันหรือไม่? ถ้าเราดูให้ดีแล้ว มันก็ใช้ไม่ได้ด้วยกันทั้งนั้น. พุทโดยไม่ต้องกลัวใครจะคัดค้าน หรือจะด่าหาว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ คืออยากจะพูดเสียว่า ทั้ง ๒ เกลอนี้ใช้ไม่ได้ด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าไปมีความยึดมั่นถือมั่นเข้าแล้ว ใช้ไม่ได้ด้วยกันทั้งนั้น เราจะยึดมั่นในวิชาไม่ได้; ถ้าไปยึดมั่นถือมั่นในวิชา วิชา ก็จะกลายเป็นอวิชา.

สำหรับ อวิชา นั้นมันก็ ปรุงแต่งผลักไสไปในทางที่จะให้เป็นทุกข์; นี้เป็นของแน่นอน และเข้าใจกันอยู่แล้ว ว่าอวิชานั้นมีแต่จะปรุงแต่ง ผลักไสให้เป็นไปในทางที่จะเป็นทุกข์. แม้จะปรุงในทางดี ก็ให้เป็นทุกข์อย่างดี, เป็นความทุกข์ที่หอมหวาน, แต่ก็ เป็นความทุกข์. นี้คือความไม่ไหว ที่จะไปเสนาหากับอวิชา.

ที่นี้ มามองดูในทางสิ่งที่เรียกว่าเป็น วิชชา มันก็เป็นการปรุงด้วย เหมือนกัน; ยิ่งดูก็ยิ่งเห็น ว่าไม่น่าจะเข้าไปยึดถือด้วยเหมือนกัน. วิชชาที่ ปรุงไปในทางของวิชชา : ให้รู้จริงให้เห็นแจ้ง; แม้จะรู้จนถึงขนาดที่ไม่มี ตัวกู—ของกูแล้ว มันก็ยังทำให้เกิดความรู้สึกที่ว่า ยังจะต้องทำอะไรอยู่นั่นเอง. แม้จะหมดตัณหา อุปาทาน แล้ว วิชชาก็ยังปรุงให้รู้สึกว่ามีหน้าที่ที่จะต้องทำ.

เมื่อเป็นดังนี้ เลิกมันเสียเถอะ ทั้งวิชาและทั้งอวิชา; หันหน้าไปหาสิ่งที่เรียกว่า “ความว่าง” กันเห็นจะดีกว่า. เพราะว่าแม้แต่ **พระพุทธองค์** ก็ยังทรงอยู่ด้วย **สุญญตาวิหาร** คือ **ความรู้สึกร้าง ไม่มีอะไรเป็นที่เกาะเกี่ยวยึดมัน อยู่ตลอดเวลา**; ฉะนั้น เราไม่สนใจกับเรื่องวิชา ซึ่งเป็นเพียงยานพาหนะ เหมือนพ่วงแพ. **เมื่อถึงฝั่งที่ปรารถนาแล้ว ก็ไม่ควรจะแบกเรือเอาไปด้วย**, ควรจะขึ้นฝั่ง เป็นอิสระ. **ความเป็นอิสระนั้นแหละ คือความว่าง, ไม่มาพัวพัน อยู่กับวิชา หรืออวิชา อีกต่อไป.**

ที่นี้ ปัญหาอาจจะมึนขึ้นมา เป็นข้อยกเว้นอย่างอื่นก็ได้ ตรงที่การบัญญัติความหมายของคำว่า “วิชา”. ทั้งนี้ก็เพราะว่า มีคำสอน ในลัทธินิกายอื่นของพุทธศาสนา บัญญัติให้วิชาเป็นความว่างไปเสียก็มี, ว่างไปเสียเองก็มี, หรือว่าทุกสิ่งเป็นความว่างไปเสียก็มี. สำหรับเราในที่นี้ ถือว่าวิชาเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับให้พบกับความว่าง; เมื่อพบกับความว่างแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องอาศัยวิชา ก็หมดไปด้วยเหมือนกัน; ฉะนั้น เราจึง **ไม่ยึดมั่นถือมั่น ทั้งอวิชาและทั้งวิชา. แต่เดี๋ยวนี้ ข้อเท็จจริง มันมีอยู่ว่า พุทธบริษัทส่วนใหญ่ยัง ยึดมั่นในสิ่งที่เรียกว่า วิชา, เช่นเดียวกับยึดมั่นในสิ่งที่เรียกว่า ความดี หรือ กุศล หรือมหากุศล เป็นต้น.**

เรื่องนี้เป็นเรื่องเฉพาะคน เฉพาะจิตใจของคน ; ดังนั้นมันจึงอธิบายกันยาก, หรือพิสูจน์กันยาก, ยากที่จะทำให้คนมองเห็น ความไม่น่ายึดมั่นถือมั่น ของสิ่งที่เรียกว่า วิชา หรือความดี หรือกุศล หรือมหากุศล. แต่ถ้าว่านเหล่านั้น ยังมีความซื่อตรงสุจริต ต่อการประพฤติปฏิบัติของตนเอง พยายามทำไปตามกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง, ไม่เอาวิชา อุपाทาน ของตนมาเป็นเครื่องกีดกันเสียแล้ว ; เขาก็ จะมองเห็นความไม่น่ายึดมั่นถือมั่น ในทุก ๆ สิ่งได้ โดยไม่ต้องสงสัยเลย ; แล้วก็เลิกไม่เกี่ยวข้องกับทั้งวิชาและทั้งวิชา, แล้วก็จะเป็นการง่าย ที่จะเข้ามาสู่ความว่าง, หรือที่เรียกว่า นิพพาน.

การที่นำความเรื่องนื้มากล่าวอย่างนี้ ก็เพราะเป็นห่วง หรือวิตกอยู่ว่า พุทธบริษัทเรามาติดคุกของหนังสือ, แล้วมาติดกำแพงแก้วของวิชา กันอยู่ทั่วไป เลยเกิดการติดตันหยุดชะงัก, ไม่มีความก้าวหน้าไป ตามทางของพระศาสนา ในลักษณะที่ควรจะเป็น. มันเป็นการเสียเวลาของอายุ, ไม่เป็นการก้าวหน้า ที่ทันกันกับเวลาหรืออายุ, ไม่เป็นการเอาชนะเวลาหรืออายุได้ เพราะไปมัวติดคุก ติดกำแพง กันเสียอย่างนี้ ; จึงได้นำเอามาปรึกษาหารือกัน ในโอกาสเช่นนี้ คือโอกาสที่จะพอกพูนความไม่ประมาท ในเรื่องอันเกี่ยวกับเวลาหรืออายุนั้นเอง.

ถ้าจะพูดถึง “วิชา” ให้ละเอียดลงไป เราอาศัยวิชาเพียงเป็นยานพาหนะ เหมือนเรือแพ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น. เราจะต้องมองเห็นชัดลงไปว่า วิชาที่แท้จริงนั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะที่ไม่ปรุง. สำหรับอวิชชานั้น เป็นสิ่งที่มิหน้าที่ปรุง โดยแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย : ปรุงไปในทางดีก็ได้, ทางชั่วก็ได้. เมื่ออวิชชามีหน้าที่ปรุงทั้งในทางกุศล และทางอกุศลอย่างนี้แล้ว, จะให้วิชาไปปรุงอะไรที่ไหนกันอีก.

วิชาที่แท้จริงไม่ควรจะมีการปรุง ให้มีการปรุงแต่เรื่องอวิชา; ฉะนั้น ถ้าเรา, อยากรู้, อยากรู้ว่าอะไรเป็นวิชา, อะไรเป็นอวิชา, ก็ต้องพยายามดูกันที่ตรงนี้ ว่า ถ้าปรุงก็เป็นอวิชาเต็มที, ถ้าไม่ปรุงก็เป็นวิชา. ถ้าจะให้วิชาปรุง, ก็ให้ปรุงไปในทางที่จะทำให้ลายอวิชา. แต่อาการอย่างนี้ไม่ควรจะเรียกว่าปรุง; เพราะอาการที่เรียกว่าปรุงนั้น หมายถึงอาการที่ทำให้เกิดมีอะไรขึ้นมาใหม่. ส่วนวิชานี้มีหน้าที่สำหรับตัดรอนการเกิดขึ้นมาใหม่ คือไม่ปรุง, คือต้องการจะให้ตัวตนสลายไป, ไม่มีตัวตนเหลืออยู่. การกระทำอย่างนี้ไม่ควรจะเรียกว่า ปรุง; ถ้าเรียกว่าปรุง ก็เรียกว่าปรุงอีกแบบหนึ่ง.

หรือข้อที่ว่ามี “วิชา” จนทำลายสิ่งที่เรียกว่าตัวตนได้แล้ว แต่ทำให้เกิดความรู้สึก ในหน้าที่ ที่จะต้องทำนั้น อย่างนี้ก็ไม่เรียกว่า ปรุง, หรือไม่ควรจะเรียกว่า ปรุง; เพราะมันเป็นคุณสมบัติของสิ่งที่เรียกว่า วิชา, คือขึ้นชื่อว่าวิชาแล้ว ต้องรู้อย่างถูกต้อง; ฉะนั้น เมื่อรู้อย่างถูกต้องแล้ว ก็ต้องรู้อะไรที่ควรทำ, รู้อะไรที่ไม่ควรทำ; หรือแม้จะรู้อะไรที่ควรทำ แต่ถ้าไม่อยากจะทำ มันก็ควรจะได้. เพราะรู้อยู่ที่ว่าทำไปทำไม, หรือทำเพื่ออะไร, ไม่ทำจะเป็นอย่างไร. เมื่อไม่มีความต้องการอะไร มันก็ไม่ต้องทำก็ได้; แต่ถ้ากำลังของความเมตตากรุณาเข้ามาแทรกแซง มันก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง. แต่เราจะถือว่าวิชาปรุงความเมตตากรุณา นี้ก็ไม่ถูกอีกเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้น ในทางที่ถูกที่ควร, หรือในทางที่เป็นจริงแล้ว ก็ควรจะถือว่า วิชาเท่านั้น ไม่ควรที่จะปรุงสิ่งใด, ยกหน้าที่ปรุงให้แก่อวิชา โดยนัยแห่งปฏิจสมุปบาท; ที่มีอยู่ว่า อวิชา ปรุงให้เกิดสังขาร — สังขารปรุงให้เกิด

วิญญาณ — วิญญาณปรุงให้เกิดนามรูป — นามรูปปรุงให้เกิดอายตนะ — อายตนะ
 ให้เกิดผัสสะ — ให้เกิดเวทนา — ให้เกิดตัณหา — ให้เกิดอุปาทาน — ให้เกิดภพ
 — เกิดชาติและเกิดทุกข์ ในที่สุด. นี่เป็นเรื่อง ปรุงตลอดสาย โดยอำนาจ
 ของอวิชา.

ที่นี้ถ้าเป็นวิชาขึ้นมา มันก็เป็นอวิชาไม่ได้ คือวิชา ย่อมไม่มีใน
 อวิชา; เมื่อเป็นวิชา มันก็เป็นอวิชาไม่ได้. เมื่อเป็นอวิชาไม่ได้
 มันก็ไม่ปรุง; เมื่อมีวิชาขึ้นมา มันก็ไม่มีอวิชาและไม่มีการปรุงสังขาร วิญญาณ
 นามรูป อายตนะ ผัสสะ ตามนัยแห่งปฏิจสุมุปปาท.

ดังนั้น จึงควรจะกล่าวว่า วิชาแท้ของพระพุทธเจ้าที่เราสวดร้องกัน
 ว่า วิชาจรณสัมปັນโน นั้น วิชาชนิดนี้ของพระพุทธองค์คือ ความว่าง และ
 ไม่ปรุง. อย่าเอาไปปนกับวิชา ความรู้ของชาวบ้าน. วิชาของชาวบ้านนั้น
 มันยังปรุง; เพราะวิชาของชาวบ้านนั้น เป็นความต้องการที่จะสร้างความดี
 สร้างบุญ สร้างกุศล เท่านั้นเอง. ดังนั้น วิชาของชาวบ้านนี้ ถ้าจะเรียกให้ถูก
 ก็ควรจะเรียกว่า อวิชาชนิดที่เท่านั้นเอง.

ผู้ศึกษาควรจะต้องขอสั่งเกต และระวังไว้ อย่าให้วิชาที่แท้ ไปปนเป
 กันเข้ากับอวิชาชนิดนี้; ปนกันแล้ว มันก็จะยุ่งใหญ่, แล้วก็จะเกิดความ
 ลำบากมากกว่าเดิม. ระวังวิชาที่แท้ที่เป็นคุณสมบัติของพระพุทธเจ้านั้น คือ
 ความว่างและไม่ปรุง. อย่าเอาไปปนกัน กับวิชาของชาวบ้าน, ซึ่งเป็น
 เพียงอวิชาชนิดนี้. ให้เข้าใจแจ่มแจ้งในข้อนี้, แล้วก็หันหน้ามุ่งไปยังวิชา

ตามแบบของพระพุทธเจ้า. วิชชาชนิดนี้, ความรู้ชนิดนี้ จึงจะไม่มีคู่ที่มี
กำแพงเป็นแก้ว ซึ่งดวงวิญญาณของสัตว์อีกต่อไป.

รวมความว่า สิ่งที่เราจะต้องคิดต่องนี้ ก็ต้องระวังนั้นมี; แม้แต่กระทั่ง
สิ่งที่เรียกว่า วิชา ความรู้ตำรับตำรา หนังสือหนังหา ครูบาอาจารย์ ขนบธรรมเนียม
ประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรม; สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่จะต้องระมัดระวัง
ไปทั้งหมด. อย่าให้เกิดความเข้าใจผิด, ไปคว้าเอามาอย่างผิดๆ ตามการ
กระทำของคนชั้นหลัง ซึ่งได้ปลุกฝังเชื่อแห่งความผิดลง แล้วก็ระบาคมากออกไป
ทุกที จนสภาพการณ์ของพระศาสนาตกอยู่ในลักษณะอย่างนี้; พุทธบริษัทตก
อยู่ในสภาพอย่างนี้, ทำลายคุณค่าอันประเสริฐของพุทธศาสนาเสียเอง.

เวลาล่วงไป, อย่าให้ประโยชน์เปล่าเลย.

นี่เป็นเรื่องสูงสุด, หรือเป็นเรื่องสุดท้าย ที่จะนำมารำพึงรำพันกัน
ในวันนี้, ในโอกาสเช่นนี้ เพื่อเกิดความสดสังเวช เกี่ยวกับเวลาที่กาลเวลา
ผ่านไปอย่างรวดเร็ว แต่พุทธบริษัทของเรา ก็ไม่เอาขณะเวลาได้; คงเป็น
ผู้พ่ายแพ้ต่อกาลเวลา, มีอายุเพิ่มขึ้นเท่าไรก็ไม่เป็นการก้าวหน้าในทางของ
ธรรมะ, หรือในทางของศาสนา; เป็นเหตุให้ไม่ได้รับสิ่งที่พุทธบริษัท
ควรจะได้รับ, หรือเป็นเหตุให้มนุษย์โดยทั่วไป ไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์
ควรจะได้รับ. เพราะเขาเป็นผู้ประมาท เหมือนกับว่าเป็นคนตายแล้ว; ไม่มี
ความสนใจ ที่จะคิดนึกศึกษา ในเรื่องเวลาที่เวลาล่วงไป แต่คุณธรรมไม่ก้าวหน้า.

เราไม่สนใจกัน ในเรื่องที่จะต่ออายุให้มากออกไป; แต่เราสนใจที่จะจัดการกับอายุที่กำลังมีอยู่นี้ ให้มันมีอะไรเกิดขึ้นให้เหมาะสมแก่กัน นั้นมากกว่า. เมื่ออายุล่วงมาเป็นสิบ ๆ มาแล้ว ก็ควรจะรู้อะไรให้สมกันกับอายุนั้น.

เพราะฉะนั้น การที่ถือเอาวันใดวันหนึ่งเป็นวันพิเศษ สำหรับทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้ ก็นับว่าเป็นการกระทำที่ฉลาด ตามแบบของพุทธบริษัท. ควรจะถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ว่า ถ้าจะมีการทำบุญอายุ เนื่องด้วยอายุแล้ว ก็ควรจะเพ่งเล็งถึงความก้าวหน้า ให้เพียงพอกับความล่วงไปของอายุด้วย. อย่ามัวแต่คิดที่จะต่ออายุ ด้วยความซี้ซลาด ด้วยความเข้าใจผิด ในเรื่องของอายุ; มุ่งหมายแต่จะมีอายุอยู่เพื่อบริโภคความสุข สนุกสนานทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง ซึ่งจะเป็นการทำให้มีการถอยหลังเข้าคลอง ไม่มีอะไรเจริญงอกงามก้าวหน้าไปตามอายุนั้นเลย.

หวังว่าการที่เราประชุมกันในโอกาสเช่นนี้ เพื่อทำความเข้าใจกันบ้าง ในเรื่องอันเกี่ยวกับอายุ เช่นนี้; คงจะไม่เป็นเรื่องที่เปลืองเปล่า เหน้อยเปล่า, หรือเสียหลาย แต่ประการใดเลย. คงจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ซึ่งประโยชน์เกื้อกูลอย่างใหญ่หลวง. เช่นเดียวกับที่เราประกอบกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง, เพื่อประโยชน์อย่างยิ่งแก่พระศาสนา เป็นคราวๆ ไปนั้นเหมือนกัน.

เดี๋ยวนี้ เรามีความรับผิดชอบ ทั้งแก่ตัวเอง และทั้งแก่พระศาสนา ด้วย; นับว่าเรามีเจตนา ที่จะรับผิดชอบอย่างเต็มที่ และอย่างบริสุทธิ์ผุดผ่อง ถึงที่สุดอยู่แล้ว; ยังเหลืออยู่แต่จะระมัดระวัง ให้ไม่มีความพลาดพลั้งเกิดขึ้น, ให้สิ่งต่างๆ ดำเนินไปโดยถูกต้อง, ควบคู่กันไปกับอายุ ที่มีความเปลี่ยนแปลง เหมือนกับวิ่งไปนั้นเหมือนกัน.

หวังว่าท่านทั้งหลายทุกคนที่ได้้อตทน ได้เสียสละ เพื่อจะฟังคำบรรยาย
ในคราวนี้ คงจะได้นำไปพินิจพิจารณาดู; ถือเอาประโยชน์ให้ได้ตามสมควร,
ก็อย่างน้อยที่สุดก็ให้เป็นผู้เดินถูกทาง มีหูตาอันสว่าง. มองเห็นแนวทาง
ทั้งหลายเหล่านั้น อย่างชัดแจ้งตามที่เป็นจริง; ไม่ให้มีอาการหลงทางเกิดขึ้น
ได้, แล้วสิ่งทั้งหลาย ก็จะเป็นไปในทางที่พึงประสงค์ อย่างรวดเร็วที่สุด, จะ
เป็นผู้ที่เลื่อนชั้นตัวเองในภุมิทั้งหลายได้โดยรวดเร็ว, และ บรรลุถึงภูมิสุดท้าย
คือ อยู่เหนือความทุกข์ได้ ไม่มากก็น้อย โดยสมควรแก่คุณธรรม ที่เป็นพื้นฐาน
อยู่ในจิตใจของตน ได้ด้วยกันทุกคน.

คำบรรยายสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้ในคราวนี้เพียงเท่านี้.

พ.ศ. ๒๕๑๐ ไม่มีการบรรยาย

ชุมนุมล้ออายุ - ๔ -
บนเขาพุทธทอง กัมพูชา

๒๗ พ.ค. ๒๕๑๑

๑/๒๕๑๑

โลกนี้มีแต่คนบ้า

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

ณ บัดนี้จะได้วิชันาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา
ส่งเสริม ศรัทธา - ความเชื่อ, วิริยะ - ความพากเพียร ของท่านทั้งหลายผู้เป็น
พุทธบริษัท ให้เจริญออกงามก้าวหน้า ในทางแห่งพระศาสนา ของสมเด็จพระ-
บรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลาย กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

[ปรารภเหตุที่ทำบุญล้ออายุ.]

ธรรมเทศนาในวันนี้ ณ สถานที่ เป็นธรรมเทศนาพิเศษ; ดังที่
ท่านทั้งหลายก็ควรจะทราบได้ตัวเองแล้วเป็นส่วนใหญ่. ที่ว่าเป็นพิเศษจริงๆ นั้น

ก็เนื่องด้วยวัน^{๕๗}เป็นวันที่อาตมาอยากจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง เป็นที่ระลึกแก่วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ของทุกๆ ปี อันเป็นวันครบรอบปีที่ได้เกิดมา. หรือจะเรียกว่าสังฆารร่างกายอันนี้ เวียนมาครบรอบปีหนึ่งๆ ในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม.

วันเช่นวันนี้เขาก็เรียกกันว่าเป็น วันเกิด; ถ้าทำบุญอะไรเนื่องในวัน^{๕๘}นี้ ก็เรียกว่า ทำบุญอายุ. โดยความหมายทั่วไปเช่นนี้ก็นับว่ามีส่วนดีหรือส่วนที่เป็นประโยชน์อยู่เหมือนกัน; ดังที่ได้ ถือกันมาเป็นธรรมเนียมเป็นประเพณี และ มุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ความไม่ประมาท, เป็นการเตือนให้ระลึกนึกถึงสังฆารร่างกายที่ล่วงไปครบหนึ่งปี เป็นเครื่องกำหนดนับ สำหรับจะกำหนดความเปลี่ยนแปลง มีความชราเป็นต้น. และโดยมากก็มักจะทำบุญเนื่องด้วยอายุ เมื่อครบ ๖๐ ปี หรือเลย ๖๐ ปีไปแล้วเป็นส่วนมาก; ทั้งนี้ก็เพราะว่า อายุ^{๕๙}ที่ล่วงมาถึงขนาดนั้นเรียกว่า ผ่านไปถึงวัยชรา, หรือแม้จะไม่เรียกว่าชรา ก็ยังเรียกได้ว่า ได้ผ่านมามาก จนรู้อะไร^{๖๐}เกี่ยวกับอายุหรือเกี่ยวกับชีวิต^{๖๑}นี้ มากกว่าคนที่มียุยังน้อย.

ที่นี้ ในกรณีพิเศษ ก็มีอยู่ตรงที่ว่าบางคนกลัวตาย ไม่อยากตาย ก็เลยกระวนกระวายใจเกี่ยวกับเรื่อง^{๖๒}นี้; ว่าโดยที่แท้ก็คือหาวิธีที่จะประกันความตายให้ยืดยาวออกไป จึงได้ทำบุญเนื่องด้วยอายุ เพื่อความประสงค์อันนั้น, แล้วก็เลยเรียกกัน^{๖๓}ว่าทำบุญต่ออายุ. ส่วนในกรณีของอาตมานี้ ไม่ได้หมายความว่าเป็นการต่ออายุ, และไม่ได้หมายความว่าเป็นการทำบุญด้วย. หรือถ้าจะเรียกว่าทำบุญก็ยังไม่เรียกได้เหมือนกัน แต่อีกความหมายหนึ่งต่างหาก; ไม่ใช่ทำบุญชนิดที่เป็นการลงทุนเพื่อจะต่ออายุ เหมือนที่เขาทำกันโดยมาก. แต่จะทำบุญชนิดที่เป็นกุศลอย่างอื่น เช่นถ้าสำหรับตัวเอง ก็เป็นโอกาสที่นึกคิด เกี่ยวกับ

เรื่องนี้เป็นพิเศษ; และที่เกี่ยวกับผู้อื่น ก็คือการ บอกกล่าวแก่ผู้อื่น ถึงความรู้สึกนึกคิด หรืออะไรก็ได้ ที่ควรจะบอกกล่าวแก่กันและกันในโอกาส เช่นนี้, ซึ่งอายุในปฐุนี้เปลี่ยนแปลงเร็วมาก, ความเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีอย่างไรบ้าง ก็จะได้เอามาเล่าให้ฟัง.

เด็ก ๆ หรือภิกษุหนุ่ม สามเณร อาจจะไม่มีความรู้ในเรื่องนี้เลยก็ได้ คือไม่มีความรู้ในข้อที่ว่า อายุที่ล่วงมาถึงปฐุนี้เปลี่ยนแปลงมาก. คนที่มีอายุเลย ๖๐ ปี ไปแล้ว หรือประมาณ ๖๐ ปีไปแล้วนั้น ความเปลี่ยนแปลงจะมีมาก ในปีหนึ่ง ๆ จนสังเกตได้หรือรู้สึกได้; ไม่เหมือนกับคนที่อายุยังอยู่ในระดับกลาง ๆ, และไม่เหมือนกับคนที่อยู่ในวัยปฐมวัย ซึ่งกำลังมีความเจริญขึ้น; ผิดกันกับปัจฉิมวัยซึ่งมีความเสื่อมลง, และที่เสื่อมลงนี้มีความเปลี่ยนแปลงรุนแรงกว่าในระยะเวลาที่เจริญขึ้น.

คนที่อายุน้อย ก็ไม่ทราบเรื่องนี้ จึงตั้งอยู่ในฐานะ เป็นผู้ที่ประมาทโดยไม่รู้สึกรู้ตัว; ว่าที่แท้ความไม่ประมาทนี้ ก็เป็นความไม่รู้สึกรู้ตัวอยู่แล้ว. แต่ความประมาทของคนในวัยนี้ ยังเป็นความประมาทที่ไม่รู้สึกรู้ตัวมากยิ่งขึ้นไปอีก, คือเข้าใจผิดไปในการทำงานที่มันตรงกันข้าม.

ส่วน ผู้ที่มีอายุล่วงมามากนั้น ย่อมมองเห็นทั้งส่วนที่มันเจริญขึ้นมา จนถึงมีความเจริญเต็มที่ แล้วก็ชะงักอยู่, แล้วก็ต่อมากถึงระยะที่เสื่อมโทรมลง, เรียกว่าพอที่จะรู้จักได้ดีทั้ง ๓ ระยะ จึงรู้อะไรมากกว่าคนที่รู้จักเพียงระยะเดียว. นี่แหละจึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรจะนำมาเล่ามาบอกกล่าวกันตามที่จะทำได้ อย่างไม่.

แต่ถึงกระนั้นก็ดี ควรจะทราบไว้ด้วยว่า แม้ในคนที่มียุมาก ๆ ด้วยกันมันก็ยังต่างกัน ; เพราะว่าบางคนไม่ชอบคิด ไม่ชอบนึก ไม่ชอบสังเกต, หรือปล่อยไปตามเรื่อง. แต่บางคนชอบนึกชอบคิดชอบสังเกตอย่างยิ่ง ; ถ้าทำอย่างนี้ ก็จะมีรูสึกอะไรมาก และจะเห็นอะไรมาก. หรืออีกอย่างหนึ่ง ยังมีความต่างกันในข้อที่ว่า คนบางคนนั้น มีการงานน้อย, มีหน้าที่หรือภาระน้อย, น้อยมากจนเปรียบกันไม่ได้กับคนอื่นคนหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่การงานมาก ; ทำให้ต้องมีการกระทำมาก ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิต ทางสติปัญญา.

ฉะนั้น คนที่มีการงานมาก จึงมีความชรามาก, จึงมีความเสื่อมโทรมของสังขารร่างกาย มากกว่าคนที่ไม่ค่อยทำอะไร ไม่ค่อยคิดอะไร ไม่มีภาระหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบอะไร. มันแตกต่างกันมาก จนถึงกับคนที่มียุเรื่องน้อย ไม่อาจจะเข้าใจสภาวะตามที่เป็นจริง ของคนที่มียุเรื่องมากก็ได้ ; เมื่อต่างคนต่างมีอะไรผิดแปลกแตกต่างกันอยู่อย่างนี้ ก็นับว่าเป็นการสมควรที่จะพูดจากันบ้าง, เพื่อว่าจะมีอะไร ที่เป็นของแปลกออกไป จากที่ตนเคยรูสึกอยู่ หรือได้ผ่านมา.

ความมุ่งหมายที่บรรยายธรรม วันอายุครบรอบปี.

สำหรับในโอกาสนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายถือว่า เป็นโอกาสที่จะฟังความรู้สึกรู้สึกของคนคนหนึ่ง ซึ่งมีความรู้สึกต่อชีวิตจิตใจอย่างไร ในรอบปีหนึ่ง ๆ ในรอบปีหนึ่ง ; เพื่อว่าความรู้สึกนึกคิดนั้น อาจจะประโยชน์แก่กันและกันบ้างก็ได้.

นี้แหละเป็นมูลเหตุอันนี้ หรืออันแท้จริง ที่ทำให้บอกกล่าวมิตรสหาย เพื่อนฝูงมาประชุมกันในวันนี้, เพื่อจะฟังเรื่องนี้ เพื่อจะเป็นประโยชน์บ้าง. ถ้าจะเป็นประโยชน์บ้าง ก็จะเป็นการทำบุญอายุอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน; เพราะว่าทำให้คนอื่นได้รับประโยชน์.

ถ้าหากว่ามันไม่มีประโยชน์อะไร ก็เป็นการพูดไว้ในฐานะเป็นที่ระลึก ตามความรู้สึกที่ได้มีอยู่จริง, และได้เปลี่ยนแปลงไป ๆ ในรอบปีหนึ่ง ๆ ซึ่ง *บางทีจะเป็นประโยชน์โดยทางอ้อม* แก่ผู้อื่นบ้าง; โดยเฉพาะแก่คนที่มีอายุน้อย. เพื่อว่า คนที่มีอายุน้อยจะไม่ต้องไปเสียเวลาคิดนึกในสิ่งที่ไม่ต้องคิดนึก, หรือว่าจะเสียเวลาน้อยในการที่จะรู้ หรือจะเข้าใจสิ่งซึ่งต้องใช้เวลามาก.

เมื่อได้ฟังสิ่งนี้แล้ว ตัวเองก็ไม่ต้องใช้เวลา มาก ใช้เวลาแต่เล็กน้อย ก็จะเข้าใจสิ่ง หรือเรื่องที่ต้องใช้เวลา มากได้. นี้ก็นับว่าเป็นผลกำไรอย่างหนึ่ง อยู่ด้วยเหมือนกัน คืออาจจะกล่าวได้ว่า จะทำให้คนหนุ่ม ๆ เหล่านี้ ได้เป็นคนแก่ โดยไม่ต้องเปลืองอายุมาก เหมือนกับที่จะปล่อยมันไปตามเรื่อง.

พูดตรง ๆ ก็คือว่าอาจจะทำให้คนมีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความฉลาดเท่ากับ คนมีอายุ ๕๐-๖๐ ปีก็ยังมีได้. ลองคิดดูให้ดี ๆ ว่า ถ้าท่านทั้งหลายได้เข้าใจเรื่อง ที่อาตมา จะได้กล่าวต่อไปนี้แล้ว ก็จะช่วยให้คนที่มีอายุน้อยนั้น มีความรู้ อย่าง คนที่มีอายุมากได้; ก็เป็นการต่ออายุอย่างวิเศษ คืออายุน้อย แต่มีความรู้ หรือคุณธรรมอะไรเหมือนคนที่มีอายุมาก. นี่มันเป็นการต่ออายุ ออกไปมาก แล้ว.

สมมติว่าคนมีอายุ ๒๐ ปี แต่รู้อะไรได้เหมือนคนอายุ ๖๐ ปี มันก็ได้ทำอะไร ๔๐ ปี เท่ากับคนที่มีอายุ ๖๐ ปีแล้ว ทั้งที่มีอายุเพียง ๒๐ ปี; เขาก็ได้ทำอะไรมา ๔๐ ปี. นี่ถ้ามีอายุยืนออกไปถึง ๖๐ ปี มันก็เท่ากับเขามีอายุยืนออกไปถึง ๑๐๐ ปี, คือได้ทำอะไร ๔๐ ปีอยู่เรื่อยไป. เมื่อเป็นดังนี้ ทุกคนควรจะพยายาม ให้สุดความสามารถของตน ที่จะมีควมรู้สึกคิดนึก หรือคุณธรรมอะไรก็ตาม ให้มากที่สุดเข้าไว้. นั่นแหละเป็นการต่ออายุอย่างแท้จริง, ต่ออายุอย่างวิเศษ.

เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่เอาตมาจะเอาอะไรมาเล่าให้ฟัง ในโอกาสเช่นนี้ก็คงจะมีประโยชน์แก่ผู้ที่มีอายุยังน้อย, คือจะได้รับความรู้ชนิดที่เหมือนกับมีอายุมาก, แล้วก็ได้อะไรกันตอนนี้อย่างดี. แต่ถึงอย่างไรก็ดี การที่จะเล่าอะไร ๆ กันหมดทุกเรื่องทุกราวนั้น มันไม่จำเป็น หรือบางทีก็จะทำไม่ได้ด้วยซ้ำไป. เมื่อเป็นดังนี้ ก็จำเป็นที่จะต้องเลือกคิด เอามาว่าเรื่องอะไรควรจะเอามาเล่าให้ฟัง?

เรื่องแรก ที่สุดก็คือเรื่องพูดกันให้เข้าใจ ปรับปรุงความเข้าใจกัน ให้เข้าใจถึงข้อที่ว่า *ทำบุญอายุนี้มันมีอยู่ ๒ ความหมาย* ดังที่กล่าวมาแล้ว. *ทำบุญต่ออายุอย่างมกมาย* นั้นก็มีอยู่; เพราะทำไปด้วยความขลาด ความกลัว ความต้องการที่เป็นกิเลสตัณหา ก็ทำบุญต่ออายุเอา, ด้วยความคิดว่าอายุมันจะยาวออกไปได้เช่นนั้น มันก็เป็นเรื่องของคนพวกนั้น.

ถ้าเป็น *เรื่องของคนอีกพวกหนึ่ง* ก็คือ *รับศึกษา รับทำความรู้ความเข้าใจ* แจ่มแจ้งในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่เรารวมเรียกกันว่า *ธรรมะ* นั้นเอง มีความเข้าใจ

ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้มากเข้า ทั้งที่มีอายุยังน้อยก็รู้เท่ากับผู้ที่มีอายุมาก. นี่เป็นเรื่องยึดอายุออกไปอย่างนี้, เป็นการต่ออายุที่ดี ที่จริง ที่ไม่งมงาย.

การต่ออายุด้วยความมกมายนั้น เป็นความมกมาย เป็นความขลาด กลัว, เป็นความพ่ายแพ้หัวนี้กลัวต่อความตาย, และเป็นการพ่ายแพ้แก่เวลา; คือเวลาที่ล่วงไป ๆ นั้นแหละ มันครอบงำบุคคลนั้นได้จริง. ทำให้มีความแก่ ความเจ็บ ความตายไปโดยเร็ว และเป็นทุกข์; เพราะเวลาที่ล่วงไปนั้น. นี้ เรียกว่าทำบุญต่ออายุอย่างมกมาย ได้ผลก็เพียงแต่ว่าปลอบใจตัวเอง ให้เข้าใจ ให้ คิดเอาว่ามันก็ต่ออายุแล้ว มันก็ปลอดภัยแล้ว; เป็นแต่เพียงความเชื่ออย่าง ขอบไปที่ก่อน.

ส่วนผู้ที่เข้าใจอะไรได้จริงนั้น เป็นคนมีอายุยาวจริง คือมีอายุของ สติปัญญานั้นยาวออกไปจริง ๆ และเป็นไปในทางที่มีความกล้าหาญ ไม่พ่ายแพ้ แก่เวลา แต่ว่าเขาชนะเวลาได้; และในที่สุดอาจจะเป็นไปได้จนถึงกับว่า ไม่มี ความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง, จนเรียกว่า อยู่เหนือเวลาหรือชนะเวลา, หรือเป็นผู้ที่กินเวลาผิดกับคนพวกแรก ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกเวลากิน อย่างนั้นเรียกว่า เวลากินคน อย่างนี้เรียกว่าคนกินเวลา.

ระวังให้ดีในข้อที่ว่า ถ้าทำบุญอายุเนื่องด้วยความขลาด เป็นการต่อ อายุแล้วมันจะกลายเป็นเรื่องที่ว่า เวลากินคน. แต่ถ้ามีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ธรรมะเพียงพอก็จะกลับกันเป็นว่าคนคนนั้นกินเวลา.

ลองคิดดูเถอะว่า เรากินเวลาดี หรือว่าให้เวลากินเราดี? ถ้าชอบอย่างหลังคือ เรากินเวลาดีกว่า แล้วก็ต้องทำบุญอายุ ชนิดที่เป็นการล้ออายุ ล้อเลียนอายุ ล้อเลียนเวลา ไม่มีความขลาด ไม่มีความกลัวที่จะเกิดมาจากความชรา หรือความตาย; เพราะว่าเป็นผู้อยู่เหนืออำนาจของเวลา, ไม่มีความต้องการสิ่งใด ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับเวลา.

ถ้าทำได้อย่างนี้ ก็เรียกว่าทำบุญล้ออายุ มากกว่าที่จะเรียกว่าทำบุญต่ออายุ; ถ้าจะเรียกว่าต่ออายุก็มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง, ไม่เหมือนกับการต่ออายุของคนทั่วไป. แต่ในที่นี้เรามาเรียกว่าทำบุญล้ออายุเสียดีกว่า, เข้าใจได้ง่ายกว่า ทำบุญต่ออายุนั้นของคนขลาด, ทำบุญล้ออายุนี้เป็นคนไม่กลัว. การที่จะเป็นผู้ทำบุญล้ออายุได้นี้ มันมีความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ได้มองดูชีวิตจิตใจที่ลวงมาแล้วแต่หนหลัง ในลักษณะที่ถูกต้อง.

เรื่องนี้ท่านทั้งหลายจะคิดได้เองว่า คนเรานั้นมองสิ่งทั้งหลายทั้งปวงต่าง ๆ กัน ไม่เหมือนกัน; ยิ่งการมองชีวิตจิตใจหรือสังขารร่างกายที่ผ่านมา ๆ ตามลำดับนี้ด้วยแล้ว ยิ่งมองต่างกันมากทีเดียว แล้วแต่ว่าสติปัญญา ความรู้หรือการศึกษาของคนนั้น ๆ. คิดดูง่าย ๆ ก็จะได้เห็นได้ในข้อที่ว่า **คนที่มีความรู้ทางศาสนาทางธรรมะนี้ ก็มองชีวิตจิตใจของตัวเองแต่หนหลังไปในลักษณะหนึ่ง; ส่วนคนที่ไม่มีความรู้ทางธรรมทางศาสนา ก็มองเห็นไปอีกอย่างหนึ่ง.** ดังนั้นมันจึงต่างกันหมด ความต้องการก็ต่างกัน, ความรู้สึกคิดนึกอย่างอื่น ๆ ก็ต่างกัน และบางทีก็ต่างกันมากจนถึงกับพูดกันไม่รู้เรื่องเลย ก็มี.

กรณีที่ไม่ได้รับประโยชน์จากพุทธศาสนา.

ข้อนี้เป็นข้อที่จะต้องสังเกตดูให้ดี ว่าทำไมคนเราที่เป็นคนไทย นับถือพุทธศาสนาด้วยกันนี้ก็ยังได้รับประโยชน์จากพระพุทธรศานานั้น ผิดกันมาก? บางคนแทบจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรเสียเลยก็มี, บางคนก็ได้รับประโยชน์มากมายเหลือประมาณ, บางคนยังจะต้องมีความทนทุกข์อยู่อย่างเดิม หรือมากขึ้นกว่าเดิมก็ได้; เพราะว่าการแก่ชรามาถึงแล้วย่อมมีเรื่องโรคภัยไข้เจ็บมากกว่า. แต่ว่าบางคนกลับเป็นไปในทางที่ตรงกันข้าม คือไม่มีปัญหาเรื่องความเกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกต่อไป. นี่แหละคือผล หรือโทษของการที่มองชีวิต ในลักษณะที่ต่าง ๆ กัน.

ผู้ใดมีความรู้ มีสติปัญญา ที่จะรู้จักชีวิต สังขาร ร่างกายอะไรต่าง ๆ นี้ ในลักษณะที่ถูกต้อง นั้นแหละเรียกว่าเป็นคนที่มีบุญมาก; เพราะจะนำไปสู่ความเข้าใจ ชนิดที่อยู่เหนือเวลาเหนืออายุ, ไม่รู้สึกว่ามันมีความหมายอะไร มากไปกว่าธรรมชาติธรรมดาที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไป ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติธรรมดา.

มีอายุล่วงมาปีหนึ่ง ก็รู้อะไรมากขึ้น; แต่แม้จะรู้อะไรมากขึ้น ก็ยังมองเห็นว่า ไม่เห็นว่าจะมีสาระอะไร ในการที่จะอยู่มากอีกปีหนึ่ง. นี้พอล่วงมาอีกปีหนึ่ง ก็เกิดความรู้สึกว่า นี่จะอยู่กันมาทำไมอีกปีหนึ่ง; ความที่ไม่ต้องการอะไร ในลักษณะเช่นนี้ เรียกว่าอยู่เหนือความบีบคั้นของอายุ. เมื่ออยู่เหนืออำนาจของการเปลี่ยนแปลง อยู่เหนืออายุอย่างนั้นแล้ว มันก็ไม่มีปัญหาอะไร ที่จะต้องทำบุญต่ออายุ หรืออะไรทำนองนั้น.

พูดอีกทีก็ว่าเป็นผู้ไม่มีอายุ; พูดว่าไม่มีอายุ บางคนก็ไม่เข้าใจ เพราะมันเข้าใจยาก. แต่ถ้าเรียนธรรมะมากพอสมควรก็จะเข้าใจได้; เพราะเมื่อไม่มีความต้องการอะไร มันก็กลายเป็นผู้ไม่มีอายุ. ความต้องการนั้นต้องการนี้ ต้องการจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ นั้นแหละที่ทำให้อายุนี้มีความหมายขึ้นมา วันคืนเดือนปีมันมีความหมายขึ้นมา; ก็เพราะว่าเขาหวังที่จะได้อะไรสักอย่างหนึ่ง. นี่ถ้าเกิดไม่หวังจะได้อะไรขึ้นมา วันคืนเดือนปีก็หมดความหมายไปเอง; นี่เรียกว่าเป็นคนที่ไม่มีความหมาย.

หรือพูดให้ดีกว่านั้นก็พูดว่า เป็นคนที่อยู่เหนืออายุ, อยู่เหนือความมีอายุ, ไม่เกี่ยวกับอายุ; เพราะว่าใจของเขาไม่ต้องการอะไร ในเรื่องที่จะเป็นหรือจะอยู่. เรื่องที่จะมีนั่นมีนี่ ยกไว้ให้เป็นเรื่องของธรรมชาติ ตามธรรมชาติไปหมด; ไม่มีของเรา หรือไม่มีตัวเรา ถ้ารู้สึกว่ามีตัวเรา ไม่มีของเรา ได้เป็นไปจริงๆ แล้ว; สิ่งที่เราเรียกว่าอายุก็สูญสิ้นไปเมื่อนั้นด้วยเหมือนกัน, เป็นผู้อยู่เหนืออายุ หรือไม่มีอายุ.

พอครบปีเข้าก็อาจจะหัวเราะได้ครั้งหนึ่ง, หรือบางทีก็ลืมไป; ไม่ได้นึก ไม่ได้รู้สึก ว่ามันครบปีอีกแล้วก็มี. แต่เนื่องด้วยปฏิบัติ มีแขวนอยู่ที่ข้างฝา คอยบอกให้เห็นว่ามันสิ้นปี เปลี่ยนอันใหม่ มันก็รู้กันทีหนึ่งว่าปีหนึ่งๆ; แต่แล้วความต้องการใดๆ มันก็ยังไม่มีอยู่นั่นเอง เพราะฉะนั้นจึงไม่มีอะไร ที่จะเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา จากการที่เวลามันล่องไปปีหนึ่ง.

ท่านทั้งหลายลองคำนวณดูเถิดว่า ถ้าเป็นอย่างนี้ มันจะมีความสุขสักเท่าไร; ถ้าเป็นได้อย่างนี้ มันจะหมดปัญหาไปได้สักเท่าไร, หรือว่าไม่มีปัญหา

ใดเหลืออยู่เลย. คนเรากำลังมีปัญหามากมาย เพราะยังมีความต้องการอย่างนั้นอย่างนี้ ที่ทำให้เวลาที่มีความหมายขึ้นมา จะต้องทำงานแข่งกันกับเวลาอย่างนั้นเป็นต้น. เมื่อเวลาจะหมดไป ตนก็ต้องมีความทุกข์; เพราะว่าสิ่งที่ตนหวังนั้นมันยังไม่ได้มา; และยิ่งบางคนหวังมาก จนไม่รู้ว่าหวังอะไร, คือหวังไปหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว มันก็ยังมีความทุกข์มาก เกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องตายไปเสียก่อนแต่ที่จะได้ สิ่งที่ต้องการ; นี่คือการตกนรกทั้งเป็น.

ส่วนผู้ที่ไม่มี ความหวังอะไรนั้น ไม่มี ความทุกข์เลย; ไม่เกี่ยวกับกับเรื่องนรก, และไม่เกี่ยวกับกับเรื่องสวรรค์ วิมาน อะไรที่ไหนอีก. อย่างนี้เรียกว่า อยู่เหนือเวลา เหนืออายุ เหนือโลก หรือเหนือทุกอย่างทุกสิ่ง ที่เรียกกันว่า ความหลุดพ้น.

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า เรื่องทำบุญอายุนี้มันมี ๒ ความหมาย คือต่ออายุก็มี, ล้ออายุก็มี, พ่ายแพ้แก่เวลาก็มี, ไม่พ่ายแพ้แก่เวลาก็มี. เราควรจะรู้และควรจะเข้าใจ เรื่องนี้มากยิ่งขึ้น ๆ ทุกปีตามลำดับ จนกระทั่งไม่มีปัญหาอะไร ที่เป็นความทุกข์ ความร้อนส่วนตน. เหลืออยู่แต่เวลา มันก็เป็นของเวลา. มันไม่ใช่ของเรา มันจึงบีบคั้นเราไม่ได้.

ที่นี้ เหลืออยู่แต่สังขาร ร่างกาย นามรูปนี้; มันเป็นเรื่องของสังขาร ร่างกาย นามรูปนี้ ไม่ทำความทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่จิตใจได้, และสังขารร่างกายนี้จะ เป็นประโยชน์อะไรได้แก่ผู้ใด ก็ใช้มันไปได้เป็นประโยชน์; เช่นเป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ แก่ประเทศชาติศาสนา หรือแก่ธรรมชาติล้วน ๆ ก็ยังได้. การงานที่กระทำไปนั้น ไม่ได้กระทำด้วยความหวังเพื่อตัวเอง; เพราะว่าได้เอา

ตัวเองออกไปเสีย เหลืออยู่แต่นามรูป, เหลืออยู่แต่ธรรมชาติ มันก็กลายเป็นว่า สังฆารก็ทำเพื่อสังฆาร ธรรมชาติก็ทำเพื่อธรรมชาติ อะไรทำก็ทำเพื่อสังฆาร ไม่เกี่ยวกับตัวเรา.

ระวังไม่ทำอะไรเพื่อ กาม กิณ เกียรติ.

นี่เป็นหลักเกณฑ์อันสำคัญที่สุด ที่ทุกคนจะต้องกำหนดไว้ในใจให้ดี ว่าทำอะไรอยู่ทุกวันนี้ ไม่ใช่ทำเพื่อปากเพื่อท้อง, ไม่ใช่ทำเพื่อกิณ เพื่อ กาม เพื่อเกียรติ, เป็นคำพูด ๓ คำ ที่สำคัญที่สุด ที่ศกคิสทซ์, ที่ตกเตือน กันอยู่เสมอ คือเรื่องกิณ เรื่องกาม เรื่องเกียรติ. อย่าได้กระทำอะไรเพื่อกิณ เพื่อกาม และเพื่อเกียรติเลย. จงพยายามที่จะทำลายสิ่งที่มีความมุ่งหมาย เรื่องกิณ เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นั้นเสีย; ข้อนั้นก็คือ *อุปาทาน* ว่าเรา ว่าตัวเรา ว่าของเรา นั้นเอง; และข้อนั้น หรือตัวเรานั้นแหละ ที่ทำให้มีความหวัง ทำให้มีการตกอยู่ใต้อำนาจของเวลา หรืออายุ, จนมีปัญหาต่างๆ นานา.

คนที่ไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ ที่เรียกกันว่าเป็น คนธรรมดา ก็ต้องทำอะไรๆ เพื่อกิณ เพื่อกาม เพื่อเกียรติ; นี้เรียกว่า คนธรรมดา, เป็นคน ธรรมดาสามัญ; ไม่มีใครว่า, ไม่มีใครว่าเขา. เขาก็ทำถูกต้องแล้ว สำหรับ คนธรรมดาสามัญ คือ ทำทุกอย่างเพื่อกิณ เพื่อกาม เพื่อเกียรติ; แต่ว่ามัน ไม่ถูกต้องสำหรับบุคคลที่มองเห็นอยู่ว่า ถ้าทำเพียงเท่านั้น มันยังมีความทุกข์, และ มันไม่ใช่สิ่งที่พิเศษประเสริฐไปที่ไหนเลย; จะต้องทำในลักษณะที่ไม่เป็นความ ทุกข์ด้วย, และเป็นสิ่งที่ควรจะเรียกได้ว่า เป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ด้วย.

ฉะนั้น เราจึงต้องทำในลักษณะที่ไม่มี ความทุกข์, หรือแม้แต่จะ เกี่ยวข้องกันกับสิ่งที่เรียกว่า กิณ ว่า กาม ว่า เกียรติ นั้น ก็ต้องเกี่ยวข้องกับ มัน ในลักษณะที่ไม่ต้องเป็นทุกข์. เพราะว่าคนที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ไม่อาจ จะหลีกเลี่ยงสิ่งเหล่านี้ได้, คือไม่อาจจะหลีกเลี่ยงสิ่งที่เรียกว่า กิณ ว่า กาม ว่า เกียรติ นั้นได้; ผิดกันแต่ว่า คนพวกหนึ่ง เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ ในลักษณะที่มีความ ทุกข์; เพราะเขา เกี่ยวข้องกับมันด้วยความโง่, และเกี่ยวข้องกับมันด้วยความ หลง ฉะนั้น จึงมากเกินไปกว่าที่ควรจะต้องเกี่ยวข้อง.

ส่วน อีกพวกหนึ่งเกี่ยวข้องด้วยสติปัญญา รู้ว่าควรจะต้องเกี่ยวข้อง อย่างไร, และเท่าไร หรือเพียงไร. และถ้าไม่จำเป็นจะต้องไปเกี่ยวข้อง ก็ไม่ ไปเกี่ยวข้องเสียเลย. ฉะนั้น คนที่หลังนี้จึงไม่มีความทุกข์, คือไม่แส้เข้าไปหา ความทุกข์ หรือเป็นมันแส้เข้ามาหา ก็ไม่ต้องรับเอา. ที่ต้องเกี่ยวข้อง เท่าที่ จำเป็นแก่การที่มีชีวิตอยู่ได้นั้น มันน้อยเกินไปกว่าที่จะเรียกว่า เรื่อง กิณ เรื่อง กาม เรื่อง เกียรติ.

ที่พูดว่า กิณ ในที่นี้ หมายถึง กิณด้วยกิเลสตัณหา. ที่พูดว่า กาม ในที่นี้ ก็คือ ความใคร่ด้วยกิเลสตัณหา. ที่เรียกว่า เกียรติ ในที่นี้ ก็คือ ความต้องการ หรือ ความหวังด้วยกิเลสตัณหา. สิ่งสิ่งเดียวกันเหล่านั้นแหละ ถ้าย่าไปเกี่ยวข้องกับมันด้วยกิเลสตัณหา มันก็พ้นไปจากการที่จะเรียกว่า เรื่อง กิณ เรื่อง กาม เรื่อง เกียรติ; มากกลายเป็นแต่เพียงหน้าที่ ตามธรรมดา ที่มีมนุษย์ เราจะต้องเกี่ยวข้องด้วยอย่างไร ตามสถานะ ตามภูมิ ตามชั้นแห่งตน.

และยังไปเกี่ยวข้องกับเขาเท่าไร ก็ยังรู้เพิ่มขึ้นว่า เป็นสิ่งที่ไม่ควร
เกี่ยวข้องกับ มากขึ้นเท่านั้น; ยิ่งไปเกี่ยวข้องกับเขา ก็ยิ่งเห็นไปว่าเป็นเรื่องที่ไม่
น่าเกี่ยวข้องกับ, คือเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ, หรือเป็นเรื่องที่หลอกลวง, สำหรับจะ
ผูกพันคนไว้กับความทุกข์เท่านั้นเอง. อย่างนี้แหละคิดดูให้ดีเถิด มันเนื่องกัน
อยู่กับเวลาในอายุของเรา ที่ล่วงไปวันหนึ่ง เดือนหนึ่ง ปีหนึ่ง; เพราะเวลา
ที่ล่วงไปวันหนึ่ง เดือนหนึ่ง ปีหนึ่งนี้ มันเกี่ยวข้องกับเรื่องกิน เรื่องกาม
เรื่องเกียรติอยู่ตลอดเวลา.

ปัญหาเหลืออยู่แต่ว่า ยิ่งไปเกี่ยวข้องกับยิ่งทำให้โง่มาก, หรือว่ายิ่ง
ไปเกี่ยวข้องกับ ยิ่งทำให้ฉลาดมาก. ถ้าไปเกี่ยวข้องในลักษณะที่ทำให้โง่มากยิ่งขึ้น
ขึ้นไป; มันก็เป็นการติดหรือจมอยู่ในกองทุกข์มากยิ่งขึ้นเท่านั้น. ถ้าเกี่ยวข้องกับ
ในลักษณะที่ทำให้ฉลาดขึ้น; มันก็เป็นการถอยหลังออกจากความทุกข์อยู่ทุกที่
หรือเสมอไป.

นี่คือความรู้อันแท้จริงของมนุษย์เรา ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ในโลกนี้
อย่างถูกต้อง. ความรู้นี้มันไม่อาจจะเรียนรู้ได้ จากคำบอกเล่าของผู้อื่น
หรือจากหนังสือ หนังสือที่มีเขียนมิกล่าวกันอยู่; แม้จะได้พูดถึงเรื่องเดียวกัน
นั้น. แต่ถ้าผู้ใดมีสติสัมปชัญญะ เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้หรือสิ่งเหล่านี้
ด้วยความเฉลียวฉลาดแล้ว ก็จะได้ความรู้ขึ้น นี้ดีกว่าความรู้ในหนังสือ หรือ
คำบอกเล่าสั่งสอนของผู้อื่น.

นี่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนจะต้องกำหนดไว้ให้ดี ว่าเราจะไม่อาจ
เข้าใจเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, เรื่องหลอกลวง เรื่องมายา ของสิ่งต่างๆ

ได้จากการอ่านหนังสือ หรือการบอกเล่าของคนอื่น. แต่เราจะเข้าใจสิ่งเหล่านั้นได้ดี โดยการที่ เราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ด้วยสติปัญญา.

เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ หรือเรื่องอะไรก็ตาม; ถ้าเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วยในฐานะเป็นการศึกษา มันก็ทำให้รู้ความจริงเพิ่มขึ้น จนเรื่องเหล่านั้นหมดพิษหมดสง, หมดอำนาจหมดอะไรไป; ไม่ทำอันตรายให้แก่ใครได้อีกต่อไป, คงทำอันตรายได้แก่คนที่ยังโง่อยู่เท่านั้น. ฉะนั้น ใครรีบทำตัวเองให้เอาชนะเรื่องนี้ได้มากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นการดีเท่านั้น, คือทำให้คนนั้นมีอายุมากขึ้นทันที. คือมีอายุเพียง ๒๐ ปี ก็มีอายุเท่ากับคนที่มีอายุ ๖๐ ปี, ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น. ทั้งหมดนี้ คือเรื่องที่จะต้องพูดกันในวันเช่นวันนั้นสำหรับอาตมา; สำหรับคนอื่นก็เช่นวันอื่น ที่ถือว่าแต่วันครบรอบปีของอายุ.

ประโยชน์ในการพูดกันในวันล้ออายุ.

ต่อไปนี้จะได้พูดกัน ถึงเรื่องวันที่ได้กำหนดไว้ เป็นวันครบรอบปี หรือวันอะไรทำนองนี้, คือเราจะพูดกันถึงข้อที่ว่า ทำไมจะต้องมาพูดเรื่องนี้กันในวันนี้ ซึ่งถือว่าเป็นวันครบรอบปี? นี่เป็นการยึดมั่นในเรื่องเวลาด้วยหรือเปล่า?

คนทั่วไปได้รับการสั่งสอนมาในลักษณะให้ยึดมั่นเรื่องเวลา; เพราะว่าเราก็ได้รับคำสั่งสอน ให้มีความเข้าใจเรื่องเวลาว่า เท่านั้นวัน เท่านั้น

เดือน เท่านั้นปีแล้วนะ แกมีอายุเท่านั้นปี เท่านั้นปีแล้วนะ, เรื่อย ๆ มาอย่างนี้ เท่านั้น. คนจึงมีความยึดมั่นในเรื่องเวลา ว่ามีอายุเท่านั้นปี เท่านั้นปี ครอบรอบปี เมื่อนั้นวันนั้น; แล้วก็เห็นเป็นวันที่สำคัญ หรือเป็นวันที่ศักดิ์สิทธิ์ไปทีเดียว; ถือว่าเป็นวันพิเศษเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าวันอื่น. นึกถูกเหมือนกัน ทว่าแต่วันพิเศษเป็นวันศักดิ์สิทธิ์; ถ้าหากว่ามันเป็นเครื่องช่วยให้คนนั้นทำอะไรให้ดียิ่งขึ้นไป.

การที่เขากำหนดวันนั้นวันนั้น เป็นวันพิเศษศักดิ์สิทธิ์อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพราะต้องการ จะให้คนเราทำอะไรให้ดี ให้ดียิ่งขึ้นไปเป็นพิเศษในวันนั้น; แต่เรามัน ไปยึดถือกันเอาเองว่าเป็นวันสำคัญ วันที่จะต้องยึดมั่นถือมั่น.

ทางที่ถูกควรจะรู้สึกแต่เพียงว่า เป็นวันที่เราจะต้องทำอะไรให้ดีเป็นพิเศษ น้อย่างหนึ่ง, หรือว่าเป็นวันที่ครอบรอบปี รอบเดือน อะไรเข้ามา สำหรับเราจะได้ใช้เป็นหลักสำหรับกำหนด ว่าอะไร อย่างไร เท่าไร. แล้วจะได้เปรียบเทียบกับกับวันอื่น เดือนอื่น ปีอื่น ว่ามันต่างกันอย่างไร; เพื่อจะพบความจริงในข้อที่ว่า มันดีขึ้นหรือหาไม่? ถ้าผู้ใดทำไปในลักษณะที่มันจะช่วยให้ทำให้อะไรดีขึ้น ให้สูงยิ่งขึ้นไป ก็เป็นการถูกต้องแล้ว ที่จะยึดมั่นในวันใดวันหนึ่งเป็นวันสำคัญ.

แต่เดี๋ยวนี้การยึดมั่นของคนเรา แม้ในสมัยนี้ ก็ยึดมั่นไปในทางลัทธิทางศักดิ์สิทธิ์; กลายเป็นไสยศาสตร์ไปเสียก็มี. น้ำมันลำบากยุ่งยากเรื่องหนึ่งด้วยเหมือนกัน; ยิ่งสมัยนี้คือสมัยที่คนกลับโง่งลงไป เพราะความยึดมั่นถือมั่น ก็ยิ่งลำบากมากขึ้น.

จะยกตัวอย่างให้ฟังบางอย่างเพื่อให้เห็นว่า **แม้เราไม่ยึดมั่นถือมั่น ก็ต้องพลอยทำไปอย่างกับคนยึดมั่นถือมั่น**; เหมือนกับคำภาษิตที่ว่า อยู่กับคนตาเหล่ก็ต้องเหล่ตาตามไปด้วย เพื่อให้มันไม่มีเรื่องเท่านั้นเอง.

เมื่อคนเขายังถือเรื่องวัน เรื่องคืน เรื่องเดือน เรื่องปีกันอยู่มาก; แม้เราจะไม่ถือ ก็ต้องพลอยถือกันไปกับเขา, เพื่อให้มีโอกาสพุดจากกับเขา, เพื่อมีโอกาสชักจูงเขาให้ทำอะไรให้ดีเป็นพิเศษ ในวันนั้น ในเวลานั้น หรือในคราวนั้น; เพราะว่าเรายังต้องอยู่ร่วมกัน ยังต้องเกี่ยวข้องกัน, จนพุดได้ว่าเมื่ออยู่กับคนโง่ก็ต้องพลอยทำเป็นคนโง่ไปด้วย มันจึงจะไม่ค่อยมีเรื่องมีราวอะไร. ลองไปทำเป็นคนฉลาดอยู่กับคนโง่ เดี่ยวเดี่ยวมันก็เกิดเรื่อง. ฉะนั้น เรื่องไสยศาสตร์, เรื่องยึดมั่นถือมั่นเรื่องเวลา เรื่องฤกษ์เรื่องยาม เรื่องอะไรเหล่านั้น มันก็มีปัญหาขึ้นมา.

ถ้าผู้ใดฉลาดถึงขนาดที่ไม่ยึดมั่น ก็ยังจะต้องฉลาดต่อไปถึงข้อที่ว่าฉลาดทำ เป็นการยึดมั่นถือมั่นในบางโอกาส สำหรับจะเข้ากันได้กับคนที่ยึดมั่นถือมั่น, แล้วสอนเขาให้ทำอะไรให้มันดีขึ้น ๆ จนพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น.

ขอภัยที่จะยกตัวอย่างกันตรงนั่นเอง ที่นี้และเดี๋ยวนี้ว่า ในวันนี้ถ้าอาตมาไม่บอกว่ามาพึ่งเทศน์ เนืองด้วยทำบุญอายุครบรอบปี; ท่านทั้งหลายก็อาจจะไม่มาก็ได้; เพราะมีความยึดมั่นอยู่ว่า เรื่องทำบุญอายุครบรอบปีอะไรอย่างนี้มันมีอะไรพิเศษ จึงอยากรู้ อยากเห็น อยากฟัง, แล้วก็อยากมา, แล้วก็มา.

นี่ลองคิดดูเถอะ ว่ามันเกี่ยวกับความยึดมั่นถือมั่น หรือไม่เกี่ยวกับ. โดยที่แท้แล้วมันเกี่ยวกับความยึดมั่นถือมั่น ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง, หรือว่าไม่โดยตรงก็โดยอ้อม ด้วยกันทั้งนั้น. นี่เรียกว่ายังเป็นบุดูชน, ยังเป็นโลกของบุดูชน, ยังอยู่ในโลกของความยึดมั่นถือมั่น สิ่งที่จะยึดมั่นถือมั่น มันก็มีความหมาย มีค่ามีราคาไป.

ถ้าเราจะเพ่งเล็งไปถึงพระพุทธเจ้า ว่าพระพุทธเจ้าท่านอยู่ในโลกกับเขาด้วยเหมือนกันในโลกแห่งคนที่ เป็นบุดูชน, มีความยึดมั่นถือมั่นด้วยเหมือนกัน; แล้วท่านทำอย่างไร? เราจะเห็นได้ว่า ท่านก็พูดจาภาษาคนที่ยึดมั่นถือมั่น พูดว่า ฉัน พูดว่า เรา พูดว่า ของเรา พูดว่า ของท่าน อะไร เหมือนกับที่คนทั้งหลายเขาพูดกัน. พระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่ยึดมั่น เป็นผู้หลุดพ้น เป็นพระอรหันต์ ไม่มีความยึดมั่น; แต่ก็พูดจาอย่างคนยึดมั่นถือมั่น; พูดว่าเราตถาคต, พูดว่า ของเรา, พูดว่า ของท่าน, พูดว่าฉันต้องการอย่างนั้นอย่างนี้, ฉันไม่ชอบ, ฉันอนุโมทนาด้วย, อะไรทำนองนี้ ซึ่งเป็นภาษาของคนยึดมั่นถือมั่น.

นี่เรียกว่า ผู้ที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นจริง นั้นแหละ เป็นผู้ที่ยอมได้ พูดได้ ด้วยภาษาของคนยึดมั่นถือมั่น. คนโง่ ๆ เพิ่งมาพบเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นต่างหาก ที่เป็นคนหัวแข็ง, ยกหูชูหาง พูดภาษาที่ตัวเห็นว่าเป็นภาษาของคนไม่ยึดมั่นถือมั่น. นักคือคนยึดมั่นถือมั่น ไปแสดงตัวแบบคนไม่ยึดมั่นถือมั่น; เหมือนกับลาในหนังราชสีห์ ที่เขามิไว้สำหรับล่าคน, ที่แกล้งทำตนเป็นอย่างอื่น นอกจากภาวะที่แท้จริง.

ถ้าเราจะไม่ใช่ภาษาของคนที่ยึดมั่นถือมั่นเสียเลย เราก็พูดกันไม่รู้เรื่อง. เมื่อเราพูดภาษาคอนยัดมั่นถือมั่นว่า “มา ทำบุญอายุกัน” เขาก็มีความสนใจ. มีความกระตือรือร้น; แล้วก็ เป็นโอกาสที่จะมาพูดกัน เรื่องว่าทำบุญอายุนี้อย่างไร, จะทำกันในแบบไหน, ในแง่ไหน? เพื่อพ่ายแพ้กแก่อายุ, หรือว่า เพื่อมีชัยชนะแก่อายุ อยู่ได้อายุหรือว่าอยู่เหนืออายุ, เราจะกินอายุหรือว่าอายุจะกินเรา. นี่มาพูดกันทีหลังก็ได้.

ดังนั้น ขอให้เข้าใจว่า แม้ว่า อาตมาจะ *เลือกเอาวันที่ ๒๗ พฤษภาคม เป็นวันสำหรับพูดเรื่องนี้* ก็ได้เป็นไปเพื่อจะส่งเสริมความขลัง หรือความศักดิ์สิทธิ์ของวัน ตามแบบของไสยศาสตร์หรือความมงมายอะไรทำนองนั้น; หากแต่ว่ามันเป็นโอกาส ที่เราจะพูดกันถึงเรื่องนี้ให้มีความหมายดี มีความเข้าใจดี, จึงต้องเลือกพูดเรื่องนี้ในลักษณะอย่างนี้ เฉพาะในวันนั้น เช่นวันนั้น ซึ่งจะเรียกคำเทศนาชนิดนี้ว่า เป็นคำเทศน์สำหรับวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ซึ่งเป็นครบรอบปีของผู้พูด หรือผู้เทศน์, ทั้งหมดที่เอามาพูด เป็นเรื่องชกชว่น ชีชว่น ท่านทั้งหลายให้พยายามในการที่จะกินอายุ, หรืออยู่เหนืออายุ ให้มากเข้าไว้. ถ้าสมมติว่าใครคนใดคนหนึ่งทำได้ถึงขนาดว่าอยู่เหนืออายุจริงๆ แล้ว; คนนั้นจะกลายเป็นอมิตายไป. *อมิตาย* คือมีอายุที่ยาวนานจนนับไม่ไหว.

คำว่า “*อมิตาย*” เป็นชื่อของพระพุทธเจ้าในฝ่ายมหายาน; เขาอธิบายกันอย่างไรก็ตามใจเขา สำหรับคำว่า *อมิตาย*, แต่เราเอาคำว่า *อมิตาย* มาพูดจากันทีนี้ ในวันนี้ ว่า เป็นอายุที่คำนวณไม่ได้, เป็นอายุที่ยาวนานจนคำนวณไม่ได้. จะพูดว่า มีอายุสักสองไชยบี มันก็ยังน้อยไป, อสงไขยอสงไขยบี ก็สองไชยครึ่ง มันก็ยังน้อยไป, จึงต้องพูดว่า *อมิตาย*—มีอายุที่ยาวจนคำนวณไม่ได้. ผู้ใด

สามารถที่จะกินอายุ อยู่เหนืออายุ ไม่ให้ความหมายของคำว่าอายุครอบงำตนได้แล้ว ผู้เป็นอมิตาย, คือพ้นจากความมีอายุ, หรือว่ามีอายุชนิดที่คำนวณไม่ได้ คือไม่รู้จักตายนั่นเอง, อมิตาย ก็คือ ไม่รู้จักตาย.

นั่นแหละ การทำบุญอายุ ถ้าทำไปถูกวิธี จนถึงกับกินอายุเสียได้ ให้อายุหมดไป ก็กลายเป็นทำให้ไม่รู้จักตาย, คือบรรลุความเป็นผู้ไม่ตาย, อยู่เหนือความตายโดยประการทั้งปวง. แล้วจะมีความหมายอะไร ที่ว่า ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปี อะไรทำนองนี้ ซึ่งมันเป็นคำพูดสำหรับพูดกันตามภาษาของคนในโลกนี้ ที่ยังมีปัญหาจะต้องทำต่อไป ทำเรื่อย ๆ ไป จนกว่าจะอยู่เหนืออายุดังที่กล่าวแล้ว.

ฉะนั้น เมื่ออาดมาพูดถึงเวลา เดือน ปี หรืออะไรทำนองนี้ ก็ขอให้เข้าใจว่าพูดเพื่อให้ท่านทั้งหลาย มีความรู้ความเข้าใจ สำหรับจะได้ข้ามขั้นพ้นจากสิ่งเหล่านี้, สำหรับจะได้อยู่เหนือ วัน เดือน ปี หรืออายุ นั้นเอง, และสำหรับจะได้พูดกันรู้เรื่อง, และพร้อมกันนั้นสำหรับจะได้ไม่ยึดถือ. แม้เราจะพูดว่าทำบุญอายุครบหนึ่งปี ก็เพื่อจะได้ไม่ยึดถือ ในการที่มีอายุครบหนึ่งปี. นี่เป็นวิธีอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องเข้าใจรู้กันไว้ สำหรับอยู่ในโลก ร่วมกันกับคนที่ยังยึดถือ.

ยังมีเรื่องอื่นๆ อีกมาก ที่น่าขัน จะมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ก็ยังไม่ทราบ; แต่เอามาเล่าให้ฟังก็ได้ มีคนมาขอให้ตั้งชื่อเด็กเพิ่งเกิดอยู่บ่อยๆ. ปัญหาที่มีว่า เราไม่ได้ถือไสยศาสตร์เรื่องการตั้งชื่อ เรื่องวัน เรื่องตัวอักษร ตัวนั้นชื่อนั้น อย่างนี้เป็นต้น; ถ้าเราไปตั้งตามพอใจโดยไม่คำนึงถึงตัวอักษร ถึงวันเกิด เดือน ปี ของเด็กแล้ว. ครนตั้งไปแล้ว ในชื่อเด็กนั้น มีตัวอักษรบางตัวที่เขาถือกันว่าเป็นกาลกิณีบ้าง เป็นมูละบ้าง คือเป็นตัวอักษรที่ไม่ดีตามหลักของ

ไสยศาสตร์; เมื่อพ่อแม่ไปรู้เข้า, หรือเมื่อเด็กคนนั้นโตไปรู้เข้า ก็คงจะเดือดร้อน จะต้องเปลี่ยนชื่อใหม่อีก.

ทั้งที่เราไม่เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ก็พลอยต้องทำตาม, ทำเหมือนกับคนที่เชื่อไสยศาสตร์ คือต้องชื่อเด็ก ๆ เหล่านั้น ไม่ให้มีตัวอักษรที่เป็นกาลกิณี หรือเป็นมูละเป็นต้นไป. นี่ก็ดูก็น่าหัวเราะตัวเอง ที่ต้องทำเป็นผู้เชื่อไสยศาสตร์ ไปกับเขาด้วย; มันก็เป็นการหลอกตัวเองชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน. เราไม่เชื่อ แต่ต้องทำเหมือนอย่างกะว่าเชื่อ, มันก็คือการหลอกตัวเองชนิดหนึ่งเหมือนกัน. นี่เราจะลองดันทุรังดูที เราจะไมยอมทำอย่างนั้น มันก็ไม่มีผลอะไร นอกจากทำให้คนเจ้าของชื่อนั้นเขาร้อนใจทีหลัง; แล้วเราก็เป็นคนดันทุรัง ด้วยความยึดมั่นถือมั่น ว่าเราเองไม่ถึงไสยศาสตร์. มันเป็นมุมที่กลับกันอยู่อย่างนี้ จึงทำให้พบความจริงข้อหนึ่งว่า คนที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นนั้นแหละ กลับเป็นคนที่ยอมทำตามอะไรได้ทุกอย่าง, ในเมื่อมันควรจะทำ; ซึ่งหมายความว่า จะทำอย่างคนยึดมั่นถือมั่น ก็ทำได้.

แม้ข้อนี้ก็เบนข้อที่ต้องระวังให้ดี อย่าได้ทำตนเป็นคนขวานผ่าซาก หรือ เถรตรงชนิดที่ว่า ทำให้ลำบากกันหลายคน. เถรตรงคนเดียวก็ทำให้คนหัวล้านตั้ง ๔ คน พลอยตาย; อย่างนี้ก็เพราะความยึดมั่นถือมั่น อย่างหลับหูหลับตานั่นเอง. ผู้ที่ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น ก็ควรจะมีสติปัญญาพอที่จะแสดงละคร เป็นคนยึดมั่นถือมั่น; อย่าให้คนต้องพลอยตายพลอยลำบากพลอยร้อนใจไป.

นี่แหละเป็นเรื่องที่พูดถึงเรื่องเวลา ๑ ปี ๑ เดือน ครอบรอบปี ครอบรอบเดือน วันนั้นวันนั้น, ที่สมมติกันว่าพิเศษคัญสำ; มัน ก็เกี่ยวกับความยึดถือ

หรือ ไม่ยึดถือ. ถ้าไม่ยึดถือจริงๆ ก็ต้องไม่ยึดถือไปในการทำงานที่ไม่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมา ไม่ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา. เพราะเหตุนี้ ถ้าทำไปอย่างด้นทุรัง มันก็กลายเป็นความยึดมั่นถือมั่นอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งมีผลร้าย คือทำให้คนอื่นพลอยลำบาก ไม่ลำบากแต่ตนคนเดียว.

จึงหวังว่าท่านทั้งหลายทุกคน ทั้งพระ ทั้งเณร ทั้งอุบาสก อุบาสิกา จะได้รู้จักความยึดมั่นถือมั่น และใช้มันให้ถูกวิธี; เพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่นนั้นเสีย, แล้วอย่าให้ไปกลายเป็นการกีดเกาะ กีดขวางคนนั้นคนนี้; เหมือนควายเขารี กีดขวางไปทั้งหมด เข้ากับใครไม่ได้ เพราะความยึดมั่นถือมั่นโดยไม่รู้สีกตัวนั่นเอง.

สรุปความแล้วก็กล่าวได้ว่า เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ ไม่เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ ด้วยอาการของคนขวานผ่าซาก, หรือเถรตรง คือคนโง่ที่จะยกหูชูหางว่า “กูเป็นคนไม่ยึดมั่นถือมั่น” ซึ่งมีอยู่โดยมาก และมีอยู่ทั่วไป. แม้ในวัดนี้ก็มีอยู่มากด้วยเหมือนกัน มันจึงมีอะไรๆ ที่เกิดขึ้น อย่างที่ไม่ควรจะเกิดขึ้น, อย่างที่ไม่จำเป็นที่จะต้องยุ่งยากลำบาก มันก็เกิดขึ้นมาเพื่อความยุ่งยากลำบาก; เพราะผู้ที่แสดงตัวเป็นคนไม่ยึดมั่นถือมั่น ด้วยความยึดมั่นถือมั่นที่ **ไม่รู้สีกตัว.**

วันนี้เราพูดกันในฐานะที่เป็นวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ถ้าใครยึดมั่นถือมั่นวันนี้เป็นวันพิเศษอะไรสำหรับอาตมา ก็แปลว่านั่นแหละ **ระวังให้ดี มันจะสร้าง** ความยึดมั่นถือมั่นอะไรอันใหม่ขึ้นมา. แต่ถ้าจะถือแต่เพียงว่ามันเป็นเวลาที่เหมาะสม ที่จะมีอะไรมาพอ สำหรับจะพูดกันบ้าง สักครั้งหนึ่งในวันเช่นวันนี้

มันคิดว่า ที่จะพูดกันวันอื่น ; เพราะฉะนั้น จึงถือเอาโอกาสของวันนี้ สำหรับทำอะไรให้มันแปลกออกไป เพื่อทำลายเสียซึ่งความยึดมั่นถือมั่น.

วันนี้เป็นวันทำบุญล้ออายุ เลยไม่กินข้าวไม่กินปลาอะไรหมด. นี้ข้อนี้ ถ้ามองดูอีกทีหนึ่งก็เป็นความยึดมั่นถือมั่น ว่าเราไม่กินข้าวไม่กินปลาเฉพาะวันนี้ จึงเป็นวันพิเศษ; แต่ถ้าจะชวนกันดูอีกทางหนึ่ง ก็คงดูไปในแง่ที่ว่า ก็วันอื่น ไม่เหมาะ ที่จะทำอะไรอย่างนี้. ถ้าทำในวันอย่างนี้เช่นวันนี้ มันได้ผลดีกว่า. พุดง่าย ๆ ก็คือว่า ถ้าเราจะล้ออายุกันเล่น, ก็ควรจะล้อในวันเช่นวันนี้ ซึ่งสมมติ เท่านั้น ว่าเป็นวันเกิด.

ถ้าเราจะไปล้ออายุในวันอื่น มันไม่สนุกเท่าที่จะล้อกัน ในวันที่ สมมติกันว่าเป็นวันเกิด. อย่างน้อยก็มันมีข้อเท็จจริงอยู่อย่างหนึ่ง ที่เคยแนะนำให้ ท่านทั้งหลายทุกคนสังเกตดู ว่าในวันที่เราเกิดมาในวันนั้น นั้นเราไม่ได้กินอะไร ใช้ไหม? ต่อวันที่ ๒ วันที่ ๓ เขาถึงจะให้เรากินน้ำบ้าง กินนมบ้าง กินอะไร บ้าง. ในวันที่เราเกิดมาจากท้องแม่นั้น เราไม่ได้กินอะไร; ฉะนั้น ถ้าเราจะล้ออายุกันบ้าง ในการจะไม่กินอะไรสักวันหนึ่ง; มันก็ควรจะล้อ ในวันที่ตรงกับวันเกิด, มันก็จะสนุกดี, หรือมีความหมายดี.

นี่แหละ ไม่ใช่เรื่องไสยศาสตร์ แต่เป็นเรื่องที่มีเหตุผล, เป็นเรื่อง ที่เราจะใช้เหตุผล ให้มากขึ้นให้เป็นไปในการทำงานที่จะล้ออายุเล่นสนุก ๆ. ให้อายุ มันพ่ายแพ้ไปเอง, ให้เราเป็นคนที่ไม่มียอายุ, หรืออยู่เหนืออายุ, เป็นอมิตาย, อมิตายดังที่ได้กล่าวแล้ว.

ฉะนั้น ถ้าใครจะมาร่วมสนุกกันวันนี้ ก็ต้องไม่กินข้าวด้วยกัน มันจึงจะสนุก; เพราะว่าวันที่เราเกิดมานั้น เราไม่ได้กินข้าว. เราควรจะทำบุญวันเกิดด้วยการไม่ได้กินข้าว มันจึงจะจริง, มันจึงจะจริงกว่าที่จะไปเลี้ยง ไปดู ไปกินกันให้มาก ๆ. ดูเหมือนเขาจะทำกันทั่วไปว่า วันทำบุญอายุนั้น ก็จะเลี้ยงกันใหญ่ จะกินกันใหญ่.

ข้อนี้ขอคัดค้านว่าไม่ตรง ไม่จริง และไม่ตรงตามความจริง; เพราะว่าในวันที่เราเกิดมานั้น เราไม่ได้กินอะไร, น้ำเขาก็ยังจะไม่ให้กินด้วยซ้ำไป; ฉะนั้น ในวันที่เกิดของเรานั้น เราควรจะไม่กินอะไรมากกว่า มันจึงจะเรียกว่า คล้ายวันเกิด หรือทำบุญวันเกิด.

ทุกคนลองไปคิดดู; ถ้าจะทำอะไรให้เป็นที่ระลึก เป็นบุญเป็นกุศล ในวันเกิดแล้ว ขอแนะนำว่าอย่าได้กินอะไรเลย นั้นแหละ จะถูกกันกับเรื่องกับราว. เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับลดความอ้วน; เพราะว่าคนที่ไม่อ้วน อยากรจะทำบุญอายุก็ยังได้ ด้วยการงดเว้นไม่กินอะไรในวันเกิด; มันก็จะเป็นการล้ออายุอย่างดี, ถูกตรงกันกับเรื่อง.

อายุนั้น เป็นเรื่องที่ต้องล้อ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะต้องไปประจบประแจง ไปเอาอกเอาใจมัน; เพราะว่ามันทำให้เกิดความทุกข์. ถ้าเราตกอยู่ใต้อำนาจของอายุ ต้องหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามอายุ; เราต้องมีความทุกข์. เพราะฉะนั้น เราอยากจะทำลายความหมายของคำว่า "อายุ" เสีย : เป็นคนอยู่เหนืออายุ หรือไม่มีอายุ จึงจะไม่มี ความทุกข์

ฉะนั้น เราจึงอยากจะล้อมันเล่นว่า อยู่มาปีหนึ่งนี้ อยู่มาทำอะไรกันอีกเล่า. เราอยากจะทำเป็นที่ระลึกแก่วันเกิด เราก็ไม่กินอะไร; เพราะฉะนั้น วันที่ ๒๗ พฤษภาคม นี้ ไม่ใช่เป็นวันสำคัญ หรือมีความหมายทางไสยศาสตร์. **แต่มีความหมาย ในทางที่จะบรรเทาพินกันกับอายุ** เพื่อทำลายความหมาย ของสิ่งที่เรียกว่าอายุให้หมดสิ้นไปเสียเร็วๆ, หรือแม้ความหมายอันนี้จะหมดไปแล้ว ก็ยังคงอยากจะทำเหมือนอย่างนั้นต่อไป; เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นที่จะได้ถือเอาเป็นตัวอย่าง, และทำให้มันเป็นประโยชน์อย่างเดียวกันบ้าง.

นี่คือความมุ่งหมาย หรือเหตุผลที่ชวนกันมาที่วันนี้ มานั่งอยู่ที่นี้ ในลักษณะอย่างนี้, เพื่อฟังเรื่องราวของคนคนหนึ่ง ที่มีอายุครบรอบปีอ้าวหนึ่ง; แล้วก็อยากจะล้ออายุ; ไม่ใช่อยากจะต่ออายุ เหมือนคนทั่วไป เขาอยากจะต่อกัน. ถ้าอยากจะต่ออายุ ก็ต่อด้วยการล้ออายุให้มันหมดไป ตายไป; เป็นผู้ไม่มีอายุหรืออยู่เหนืออายุ มีอายุยืนยาวนับไม่ได้, จำนวนไม่ได้ นั่นแหละมากกว่า. ถ้าต่ออายุต้องต่อกันอย่างนี้; ไม่ใช่ต่ออีก ๒ - ๓ ปี, ๔ - ๕ ปี พออย่าต้องตายเร็ว ๆ ในขณะที่ยังไม่ตาย.

นี่เรียกว่าความคิดนี้ก่อนหนึ่ง ซึ่งมันมาเนื่องในวันเช่นวันนี้ แล้วก็เอามาเล่าให้ฟัง; ถ้าใครเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าฟัง หรือคุ้มค่ากันกับเวลาที่ทนฟัง ก็ฟังต่อไป **ใครเห็นว่าไม่คุ้มค่ากันกับที่จะทนฟัง ก็กลับไปนอนเสียก็แล้วกัน.** เพราะว่ามันยังมีเรื่องที่จะต้องพูด เกี่ยวกับการล้ออายุนี้อยู่อีกหลายคำ; และเรื่องแรกก็คือเรื่องล้ออายุ ในวันนี้สำหรับอาตมา, แล้วก็ชักชวนเพื่อนฝูงมิตรสหายมา สำหรับฟังดูว่า มันจะน่าสนใจที่ไหนบ้าง.

คนไม่อยากจะตายเพราะยังหวังได้อะไรอยู่.

ทีนี้ จะได้พูดเรื่องที่มีมันเกี่ยวเนื่องกันอยู่ต่อไปอีก คือว่าเนื่องในการ ล้ออายุนี้ มันมองกันได้หลายแง่หลายมุม. ใจความสำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า มันเป็นคนบ้า อยู่ในโลกนี้ ด้วยความหวังอย่างใดอย่างหนึ่ง จนอายุมีให้ไม่พอ. เรื่องนี้จริงหรือไม่ ลองคิดดู ทุกคนเกิด. ทุกคนที่ได้ฟังอยู่นี้ ลองคิดดู ว่าเราเป็นคนบ้า อยากจะได้เช่นนั้น, อยากจะเป็นเช่นนั้น, อยากจะมีอย่างโน้นมาก มายเหลือเกิน, จนอายุไม่พอ.

ทุกคนยังไม่อยากตาย ชื่อนี้จริงหรือเปล่า? ถ้าจริง ก็ต้องถามต่อไปว่า ที่ไม่อยากจะตายนี้ อยู่ไปทำไม? มันอยู่เพื่ออยากจะได้อะไร? หรืออยากจะเป็นอะไรอย่างหนึ่ง จริงหรือเปล่า? ความอยากนี้มันเป็นไปตามกฎมิตตามชั้นของคน, มันไม่เหมือนกัน.

พวกที่อยู่ใน *ภุมิกามาวจร* ก็อยากไปในทางเรื่องกาม. พวกที่อยู่ใน *ภุมิรูปาวจร* ก็อยากไปในทางเรื่องของรูปที่บริสุทธิ์ และมีความสุขเพราะรูปที่บริสุทธิ์. พวกที่อยู่ใน *ภุมิอรูปาจร* ก็อยากไปในเรื่องของสิ่งที่ไม่มีรูป, คือ ละเอียดออกไปกว่าสิ่งที่มียรูป และอยากจะได้ความสุขเกิดมาจากสิ่งที่ไม่มีรูป. นี่เป็น ๓ ภูมิอยู่อย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น; ใครอยู่ในภูมิไหนก็อยากไปอย่างนั้น.

เข้าใจได้ง่ายๆ คนหนุ่มคนสาวก็อยาก ไปตามเรื่องของกามาวจรภูมิ. คนที่สูงอายุแล้ว อยากหยุดคอยู่หนึ่งๆ; แต่ยังอยากมีตัวกูอยู่ มันก็อยากไปในเรื่อง

ของรูปาวจรภูมิ หรือ อรูปาวจรภูมิ เป็นธรรมดา. ส่วนที่จะหยุดอยากเป็นโลกุตตรภูมินั้น ยิ่งหายาก; เพราะว่าเป็นเรื่องเหนือโลก เหนือเวลา เหนืออายุ.

ทุกคนยังตกอยู่ภายใต้อำนาจของเวลา ของอายุ เพราะมีความอยากอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น; ว่าอยากไปในทางกามก็มี, อยากไปในทางรูปก็มี, อยากไปในทางอรูป ก็มี. สัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน สัตว์อะไรเหล่านี้ ก็ยังอยากไปในทางกามาวจรภูมิ, คืออยากไปในทางกามตามประสา ตามภูมิของเขา. พวกมนุษย์ธรรมดาก็อยากไปในกามาวจรภูมิ, คืออยากไปในทางกาม ตามวิสัยของมนุษย์ หรือในระดับของมนุษย์.

มนุษย์ที่รู้จักความเป็นมนุษย์ ในชั้น กามาวจรภูมิ เพียงพอแล้วเท่านั้น จึงจะเงยหน้าขึ้นมองไปในทางที่สูงขึ้นไป : คือประเภทรูปาวจรภูมิ หรือ อรูปาวจรภูมิ. ถ้าไปอยู่ด้วยความจิตสนิทยังนั้นนานเข้ามามาก เกิดความซ้าซาก เบื่อหน่ายเข้าอีก จึงจะแหงนหน้าเงยไปหาโลกุตตรภูมิ, คือความอยู่เหนืออายุเหนือเวลา. นี่เป็นกฎตายตัว; ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตามใจ, ใครจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ตามใจ.

นี่มันเป็นกฎตายตัวของธรรมชาติ ถ้ามันเบื่อสิ่งนี้มันก็ต้องเงยหน้าไปหาสิ่งที่สูงไปกว่า หรือดีไปกว่า; ถ้ามันเบื่อสิ่งนี้อีก มันก็ต้องแหงนหน้าไปหาสิ่งที่ดีกว่าสูงกว่าเรื่อยๆ ขึ้นไป, จนกว่าเหนือทุกสิ่ง เหนือทุก ๆ สิ่ง มันจึงจะหยุด, คือไม่มีอะไรที่จะแหงนไปที่ไหนอีกแล้ว มันจึงจะหยุด. ในระดับนั้น, ในระดับที่หยุดนั้น ก็เรียกว่า โลกุตตรภูมิ คือเหนือโลก. ถ้ายังอยากในทางกาม

ทางรูป ทางอรูปรูปอย่างนี้อยู่ ก็เรียกว่า ยังอยู่ในโลก; แต่ว่าในระดับที่ต่างกัน.

เดี๋ยวนี้เรากำลังมีความอยาก อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่, จนเวลาในอายุนี้มันน้อย ไม่มีมากพอที่จะทำให้ได้สมอยาก; นี่คือคนบ้า. ขอให้จำไว้ให้แม่นย่ำว่า นี่คือคนบ้า คือมันไปอยากในทางที่จะให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา ในสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องอยาก, หรือไม่ควรจะไปอยาก; แล้วมันก็ไปอยากจนเกิดความทุกข์ขึ้นมา จึงต้องเรียกว่าคนบ้า.

กำลังอยากอะไร, ไปคิดดู แล้วก็ไปปรับปรุงกันเสียใหม่. อย่าให้มันถึงขนาดที่เรียกว่า เวลามันไม่พอ, อายุมันไม่พอ; อยากจะสอบไล่ได้, หรืออยากจะทำงาน, หรืออยากจะเป็นคนดี, มีเกียรติ, หรืออยากจะเป็นอะไรก็ตามใจ; อย่าอยากให้มันมากจนเวลามันไม่พอ และ รู้จักทำให้มันสมอยาก โดยไม่ต้องมีความทุกข์, และเมื่อได้สมอยากแล้ว ก็รู้จักทำให้มันเลื่อนชั้นไปเร็วๆ เพื่อให้มันหมดความอยาก ไม่มีความอยากชนิดไหนอีกต่อไป.

อย่าไปจมอยู่ที่ปลักไหน ให้มันนานเกินกว่าที่จำเป็น, หรือถ้าไม่จำเป็นต้องไปจมอยู่ที่ปลักไหนเสียเลย มันก็ยังเป็นการดี; อายุมันจะได้ไปเร็วๆ, แล้วมันจะได้พ้นจากความมีอายุ ได้ทันในชีวิตนี้ ในชีวิตชีวิตนี้ ชีวิตทันตาเห็นนี้. เราจะได้พบสิ่งที่อยู่เหนืออายุ เหนือเวลา เหนือความอยาก เหนือความต้องการอะไรหมด คือ ภาวะที่ไม่มีตัวกู—ของกู นั่นเอง.

คนอย่างนี้เขาไม่เรียกว่า “คนบ้า” ; แต่ก็ต้องถูกเรียกว่า “คนบ้า” โดยคนที่บ้าอีกชนิดหนึ่ง, หมายความว่า คนที่เป็นบุญชนมาก ๆ ก็จะมองเห็น พระอรียเจ้าว่าเป็นคนบ้า. แม้ในครั้งพุทธกาล ก็มีคนตำหนิติเตียน เกลียดชัง พระพุทธเจ้า ว่าเป็นคนบ้า. พวกนางฟ้าบนสวรรค์ก็ลงมาเกี่ยวพระอรหันต์ ; ไม่เชื่อ ก็ไปหาอ่านดูในสมิทริสูตร สังยุตตนิกาย มีเรื่องนางฟ้ามาเกี่ยวพระอรหันต์ชื่อ สมิทริ ว่าทำไมมาบ้า ชนิดที่ภาษาคนเดียวกันเขาเรียก ว่า “อดแห้งอดแล้ง อดไรอยู่อย่างนี้, ทำไมจึงไม่บริโภคมาม แล้วจึง มาบวชเป็นอย่างนี้ ๆ” เป็นต้น.

เพราะฉะนั้น แม้จะเป็นพระอรหันต์, หรือจะเป็นพระพุทธเจ้า ก็ยัง ถูกคนพวกหนึ่งหาว่าเป็นคนบ้า. แต่อย่างนี้ไม่เป็นไร ; เพราะว่าไม่ได้เป็นคนบ้าจริง, เป็นแต่เพียงถูกคนหาว่าเป็นคนบ้าเท่านั้นเอง.

เพราะว่าคนบ้านั้น เขาไม่รู้สึกรู้ว่าตัวเองเป็นคนบ้า เขาจัดตัวเองเป็นคนดี, แล้วก็มองคนดีเป็นคนบ้า ; นี้เรียกว่า คนบ้ามาก คือคนที่นั่ง ๆ อยู่. คนที่บ้าชนิดที่อยู่ที่โรงพยาบาลปากคลองสานนั้น ยังบ้าน้อยไปเสียอีก.

เรื่องนี้อาจจะเล่าให้ฟังแล้วลองเปรียบเทียบกันดูให้ดี ๆ ว่าคนธรรมดาสามัญทั่วไปนี้ ไม่รู้สึกรู้ว่าตัวเองเป็นคนบ้า ทั้งที่เป็นคนบ้า, คือมีความอยากมากจนอายุไม่พอ, ไม่รู้สึกรู้ว่าตัวเองเป็นคนบ้า ; แล้วก็ไปพาลหาเรื่องว่า พระอรหันต์หรือพระพุทธเจ้าเป็นคนบ้าเสียด้วยซ้ำไป. เพราะไม่รู้จักบริโภคมามให้เต็มทีเสียก่อน แล้วจึงไปบวช.

ที่นี้สำหรับคนบ้า ที่โรงพยาบาลปากคลองสานนั้น มีคนหนึ่ง ที่แปลกมาก คือ วันหนึ่งเอาตมาไปธุระที่นั่น ไปเยี่ยมคนไม่สบายที่โรงพยาบาลนั้น. คนบ้าคนหนึ่งเขาไม่ไหว คนบ้าแทบทั้งหมดเขายกมือไหว้; แต่มีคนบ้าคนหนึ่งเขาไม่ไหว, ไม่ไหว้อตมา. ที่นี้เพื่อนหลายๆคนเขาบอกว่าให้ไหว้, ทำนมาแล้วให้ไหว้. แต่คนบ้า เขาก็ตอบว่า ถ้ามาที่นี้แล้วบ้าทุกคนแหละ; ฉะนั้นเขาไม่ไหว้; บ้าเหมือนเราทุกคน เขาว่าอย่างนั้น.

นี่มันก็ยังดี ที่ว่าคนบ้าคนนั้นมันรู้ตัวเองว่าเป็นคนบ้า. คนบ้าที่รู้ว่าตัวเองเป็นคนบ้านี้ ยังดีกว่าคนที่บ้า แล้วไม่รู้สึกรู้ว่าตัวเองเป็นคนบ้า; ได้แก่คนที่อยู่นอกโรงพยาบาลปากคลองสานนั่นเอง มีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่งนี้. มีความปรารถนา มีความหวังอะไรมากมาย, มากมายเหลือที่จะมากมาย, หวังด้วยชีวิตจิตใจ สุดจิตสุดใจ; มีความหวังที่เก็บซ่อนไว้ ไม่บอกให้ใครรู้, แล้วความหวังนั้นก็มากจนเวลาในอายุนี้ไม่พอ.

อายุนี้ไม่พอ, ไม่พอที่จะสร้างสรรค์ให้ได้ตามที่หวังที่อยาก นี้แหละคือ คนบ้าจริงๆ แต่แล้ว ไม่ยอมรับว่าตัวเป็นคนบ้า, ไม่รู้สึกที่ตัวเป็นคนบ้า; อย่างนี้ควรจะถือว่า มันบ้ามากกว่าคนบ้าคนหนึ่งที่พักคลองสาน ที่รู้สึกตัวเองว่าเป็นคนบ้า, ยอมรับว่าตัวเองเป็นคนบ้า เขาจึงเอามาเก็บไว้ที่นี้ อย่างนี้เป็นต้น.

ที่นี้ เมื่อพูดมาถึงข้อนี้ อย่างนี้ ก็อย่าได้เข้าใจว่าเป็นเรื่องพูดเล่น; ไม่ใช่เรื่องพูดเล่น. วันนั้นไม่ใช่วันพูดเล่น; เพราะว่าวันนั้นเป็นวันสำคัญที่สุดสำหรับเอาตมาโดยเฉพาะ จึงไม่ใช่มีเรื่องมาพูดเล่น. แต่มีเรื่องจริง เรื่องรีบด่วนมาพูด สำหรับให้ทุกคนได้รับประโยชน์ ได้มีโอกาสที่จะรีบๆ รีบๆ ทำอะไรสัก

อย่างหนึ่ง; ให้มีชัยชนะต่ออายุที่มันล่องไป ๆ ๆ, ให้อยู่เหนืออายุ ให้อยู่เหนือความล่องไป ๆ ๆ.

คน มีโรคบ้า, ควรศึกษาธรรมะเพื่อรักษา.

นี่คือ การศึกษาให้รู้ ให้เข้าใจ ในธรรมะของพระพุทธเจ้า ที่ถ้าใครเข้าถึงแล้ว คนนั้นจะหมดตัวกู, หมดของกู, หมดตัวตน หมดของตน, ไม่มีตัวตนอะไรที่จะตั้งอยู่ให้อายุครอบงำ, หรือให้ล่องลပ်ไปตามอายุ, เป็นคนไม่มีอายุ เป็นคนอยู่เหนืออายุ.

พูดตรง ๆ ก็พูดว่า เรากำลังพูดถึงถึงเรื่องที่ว่า ทำอย่างไร เราจึงจะอยู่เหนืออายุ? อายุครอบงำเราไม่ได้. ถ้าเราต่ออายุ; เราก็ต่ออายุให้มันยาวเป็นอนันต์กาล เป็นอายุที่ไม่มีที่สิ้นสุด, เป็นอายุที่คำนวณไม่ได้; เหมือนที่กล่าวแล้ว, แล้วข้อนี้มันไม่สำเร็จได้ ถ้าหากว่าท่านแต่ละคน ไม่มองดูจนรู้ว่ากำลังเป็นคนบ้า. ถ้าใครไม่มองเห็น ข้อที่ตนกำลังเป็นคนบ้า; คนนั้นไม่มีวันที่จะชนะอายุได้เลย. ต้องมองดูให้เห็นข้อที่ตนเป็นคนบ้าเสียก่อน, แล้วรีบรักษาโรค ที่เป็นคนบ้านี้ ให้หายให้ทันแก่เวลา.

ธรรมะเหล่าใดเป็นไปเพื่อความกำหนดตัณห์ใจ เป็นไปเพื่อความสะสมกิเลส, เป็นไปเพื่อประกอบทุกข์, เป็นไปเพื่อเลี้ยงยาก, เป็นไปเพื่ออะไรต่าง ๆ นี้. สิ่งเหล่านั้นเป็นธรรมะที่ทำให้คนเป็นบ้า คือเป็นสิ่งที่ทำให้คนเป็นบ้า. ธรรมะเหล่าใดที่มันตรงกันข้าม : ไม่เป็นไปเพื่อความกำหนดตัณห์ใจ, ไม่เป็นไปเพื่อ

ความอยากใหญ่, ไม่เป็นไปเพื่อสะสมกิเลสนั้น, มันจะเป็นธรรมชาติที่รักษาโรค บ้าให้หายไป.

พระเณร เรียนธรรมชาติเหล่านี้เหมือนกับหญ้าปากคอก, หญ้าปากคอกก็คือ หญ้าที่ไม่มีวัวควายตัวไหนสนใจจะคู้จะแล หรืออะไรทำนองนั้น; มันจึงไม่มีประโยชน์อะไร, มันจึงได้กลายเป็นคนบ้า. ประโยชน์ของมันก็คือได้กลายเป็นคนบ้า; หวังหรืออยากหรือปรารถนาอย่างนั้นอย่างนี้อยู่ตลอดเวลา; มากไปกว่านั้น ก็ยกหูชูหางอยู่ตลอดเวลา ด้วยเรื่องตัวกู-ของกู. นี้เรียกว่า บ้า ขนาดเด็ดขนาดคลัง, ขนาดเด็ดจัด คลังจัดทีเดียว. ถ้ายังไม่ถึงกับยกหูชูหาง ก็คือยังก่อกองกุ่มอยู่ข้างใน, ซ่อนอยู่ข้างใน; แต่ก็เป็นคนบ้าเต็มที่แล้วด้วยเหมือนกัน.

วิธีใช้ธรรมชาติรักษาตัวเอง.

ฉะนั้น การที่จะรู้จักรักษาตัวเองให้หายโรคนี้ โดยอาศัยธรรมชาติ ซึ่งเป็นเหมือนมหรสพทางวิญญาณนั้น มันสำคัญอยู่ที่ข้อแรกที่สุด ที่จะต้องรู้ว่าเรากำลังเป็นคนบ้า. เดียวนี้เรากำลังคิดว่าเรากำลังเป็นคนดี, เป็นคนไม่บ้า, คนอื่นกำลังเป็นบ้า, เรากำลังตำคนอื่น เอ็ดตะโรคนอื่น ตีเตียนคนอื่น เราไม่ได้เป็นคนบ้า; อย่างนั้นถึงจะอยู่ไปอีกกี่ปี หรือทำบุญอายุกันอีกสักกี่คราว มันก็คงจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง หรือดีขึ้น. เพราะว่าโรคมันเด็ดจัด, โรคมันมากเกินไป, มันหายไม่ได้, มันยังไม่รู้จักสร้าง ไม่รู้จักซา.

ฉะนั้น รับประทานที่ข้อนี้เสียก่อน ว่ากำลังเป็นบ้าจริง ๆ หรือไม่? เป็นบ้ามากน้อยเท่าไร? ดูเรื่องนี้ ก็ดูที่ความหวัง ดูที่ความอยากใหญ่ ดูที่การสะสมกิเลส ดูที่การเลี้ยงยาก, หรือดูที่ธรรมะที่ได้กล่าวไว้ในโคตมีสูตร ซึ่งเป็นหญ้าปากกอกอยู่ในนวกอวาท หนังสือที่ทุกคนต้องเรียน แรกเรียน เริ่มเรียน เมื่อเริ่มเรียนนักธรรมชั้นตรี เพราะว่าหลักธรรมนั้นชัดเจนดีแล้ว อธิบายไว้ชัดเจนดีแล้ว ไม่มีปัญหาอะไรอีกแล้ว พอเอามาจับดู วัตถุ ก็จะมองเห็นความเป็นบ้าของตนทันที.

เดี๋ยวนี้ปัญหามันมีอยู่แต่ว่าไม่สนใจ ไม่รู้ไม่ชี้ ไม่เอาอะไรมาวัตถุ, ไม่ยอมเป็นคนป่วย, ไม่ยอมเป็นคนบ้า, ไม่ยอมจะตรวจตราดูโรคภัยไข้เจ็บของตน. มันเป็นคนตาย, หรือเป็นคนตายไปแล้วชนิดหนึ่ง, ซึ่งเรียกว่าเป็นคนบ้า มีค่าเท่ากับคนตายไปแล้ว. แต่ว่าความตายอย่างนี้ มันเกิดใหม่เรื่อย, มันเกิดใหม่เรื่อย, มันเกิดใหม่เรื่อย, มันไม่ได้สิ้นสุด ไม่ได้เป็นความตายที่ดับสนิทไม่มีเชื้อเหลือ มันจึงเกิดมาบ้ำกันเรื่อย; จะมีอายุสักร้อยปี พันปี หมื่นปี มันก็ยังเป็นอย่างนี้อยู่เรื่อยไป อย่างว่าแต่จะมีเวลาพูดกันเพียง ๑๐ ปี ๕ ปี ๑ ปี เหมือนที่กำลังหวังกันอยู่นี้.

ฉะนั้น วันเช่นวันเกิดนั้น เป็นวันที่ควรจะต้องตั้งต้น คิดบัญชีประจำปี เรืองกันทุกคนและทุกปี ตั้งต้นมาตั้งแต่ว่าไม่กินอะไร ก็หมายความว่ามันไม่มีเรื่องอะไร มันยังว่างอยู่; แล้วมันเริ่มมีอะไรขึ้นมา มันเริ่มกินอะไรขึ้นมา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แล้วมันเริ่มเป็นบ้าอย่างไรขึ้นมา; ก็ลองคิดดู สอดส่องดู คำนวณดู รวบรวมดูให้ดี ๆ จะได้คิดบัญชีให้ถูกต้อง.

เดี๋ยวมันล้มตัวมา ก็เดือน กิปี? หรือกิสิบปีแล้ว? ก็จะต้องคิด บัญชีกันให้ถูกต้อง, ต้องชดใช้เวลาให้แก่นันให้พอเพียงกัน. ถ้าเราเป็นโรคมา ๑๐ ปี เราก็ต้องรักษา ๑๐ ปี มันจึงจะพอดีกัน จึงจะหายโรค. ถ้าเราเป็นโรค บ้ามา ๒๐ ปี เราก็ต้องใช้เวลารักษาสัก ๒๐ ปีเป็นอย่างน้อย. เดี่ยวนี้เราไม่มี การรักษา เพราะว่าเราไม่รู้สักเรื่องความประมาท เรื่องความตายแล้วทั้งเป็น, หรือเรื่องอะไร ๆ ที่รวมกันแล้ว ที่เรียกว่าความบ้าในที่นี้. วันนี้เป็นวันพิเศษ สำหรับพูดเรื่องนี้ โดยตรง จึงพูดถึงแต่เรื่องนี้.

คนบ้าอยู่ในหมู่คนบ้า ย่อมไม่รู้ว่าเป็นใครบ้า.

ที่นี้ เราก็มองต่อไปอีก ว่าคนบ้าที่อยู่ในหมู่คนบ้าด้วยกันนี้ ไม่มีใคร คำหาคติเดียวกัน ถ้าเป็นบ้าเหมือนกัน ๆ กันทั้งหมด ก็ไม่มีใครคำหาคติเดียวกัน มันก็เลยรู้สึกที่เราไม่มีโรค, ไม่มีโรคที่เป็นบ้า; เพราะดูใคร ๆ ก็เหมือนกัน หมด, แล้วใคร ๆ ก็ไม่เห็นว่าเป็นอย่างไร, นี่เป็นปัญหาที่กว้างออกไปถึง คนทั้งบ้านทั้งเมือง, หรือคนทั้งโลก ที่จะเกิดเป็นคนบ้ากันทั้งโลก และโดยไม่รู้ สึกตัว; เลยไม่มีโอกาสที่จะรู้สึกตัว หรือรักษาเยียวยา.

จะไปที่ไหนก็มีแต่คนรับรองว่าไม่บ้า; แล้วขอร้องให้ทำอย่างนั้น ให้มากยิ่งขึ้นไปอีก, ให้ทำอย่างนั้นให้มากยิ่งขึ้นไปอีก; มีแต่รับรองกัน อย่างนี้. ยิ่งไปที่กรุงเทพฯ แล้วก็ยิ่งมีการรับรองให้ทำอย่างนั้นมากยิ่งขึ้นไปอีก.

นั่งอยู่ที่โคนไม้ในบ้าน^{นี้} ค่อยยังชั่ว ที่ไม่ค่อยมีใครคอยยกทำนองนั้น ;
ต้นไม้ ก้อนหิน มันไม่ยกทำนองนั้น มันสื่อแสดงลักษณะไปในทางที่ให้หมุน
กลับ ไปในทางตรงกันข้าม, คือให้หยุด, ให้สงบ, อย่างน้อยก็ให้ชะงักอยู่
สักขณะหนึ่ง; แล้วมองดูตัวเองให้ดี ๆ ว่าเป็นอย่างไร.

นี่คือประโยชน์ของต้นไม้ ของก้อนหิน หรือของป่า ซึ่งมีอยู่มากมาย;
แต่คนไม่ค่อยชอบ จะมานั่งกับก้อนหิน หรือมานั่งกับต้นไม้ หรือมานั่งในป่า.
แต่**พระพุทธเจ้า** ท่านชอบ ท่านจึง**ตรัสรู้ในป่า**, **พระเยซูคริสต์ก็ตรัสรู้ในป่า**,
พระโมหะหมัดก็ตรัสรู้ในภูเขา ในป่า ในที่เงียบ ในที่สงัด, ศาสดาองค์อื่น ๆ อีก
มากมาย ที่เรารู้จัก และไม่รู้จัก หรือพอจะรู้ประวัติอยู่บ้าง ก็ล้วนแต่ตรัสรู้
ในป่า; ไม่เคยมีศาสดาองค์ไหนตรัสรู้ในโรงหนังโรงละคร หรือในตลาดใน
บ้านในเมือง; ยังไม่เคยมีในประวัติศาสตร์.

ข้อ^{นี้}ควรจะ เป็นพยานที่เพียงพอว่า ป่าหรือต้นไม้, หรือป่าไม้^{นี้},
คงจะมีอะไรดี สักอย่างเป็นแน่; พระศาสดาทุกองค์ จึงตรัสรู้ในป่า, และ
ชอบป่า. แต่เท่าที่ได้พิจารณาแล้ว ก็ไม่เห็นอะไรแง่ไหน ที่น่านึกน่าคิด
มากไปกว่า ที่ธรรมชาติแท้ ๆ นั้นช่วยชักจูงคน ให้เป็นไปในกระแสของ
ธรรมชาติ. คนเราทั้งธรรมชาติมาก จนกระทั่งไปพบสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความ
หลงใหลมัวเมา เป็นยาเสพติด, แล้วก็ไปเสพติดอยู่กับสิ่งเหล่านั้น. อย่างนี้
เขาเรียกว่าธรรมชาติปรุ้งแต่ง; ไม่ใช่ธรรมชาติเดิมแท้.

ความหรรษาสวยงาม ความสนุกสนานเริงดีร่อยทางตา ทางหู ทาง
จมูก ทางลิ้น ทางกาย **อะไรต่าง ๆ นานา ที่ขยายกันให้มากขึ้น ที่เรียกว่าบ้า**

ในทีนั้น ก็เป็นธรรมชาติเหมือนกัน; แต่เป็นธรรมชาติปลอม, ธรรมชาติ
 ประูแต่ง, ธรรมชาติไม่แท้. ธรรมชาติแท้จริง, ธรรมชาติดั้งเดิมนั้น หยุด
 หรือสงบ, หรือไม่ประูแต่ง, หรือมีอาการแห่งการที่ไม่ประูแต่ง.

นี่แหละเป็นข้อที่มันตอบปัญหาได้เองในตัว ว่าที่เราจะนั่งอยู่กลางตลาด
 นั้น มันประูแต่งไปในทางการประูแต่ง. ถ้าเรามานั่งในบ้าน มันดึงดูดมาในทาง
 ที่จะหยุดหรือสงบ; อย่างน้อยมันก็เป็นเครื่องรำบอาการบ้า ที่เดือดจันั้น
 ให้เพลาลงบ้าง, พอจะสำนึกตัวเองได้ว่าเราเป็นคนบ้า. ฉะนั้นการพูดเรื่องนี้กัน
 ที่นี้ ดูจะเหมาะกว่า ที่จะไปพูดกันในบ้านในเมือง; เพราะที่นี้ยังมีธรรมชาติ
 เช่น ก้อนหิน เช่นต้นไม้ เช่นอะไรต่าง ๆ นานา ซึ่งเป็นธรรมชาติที่ไม่ประูแต่ง
 มากมายนั้น ให้เป็นสิ่งที่คงคูดอยู่ หรือเวดล้อมอยู่.

ฉะนั้น ท่านทั้งหลาย ควรจะถือเอาโอกาสนี้เป็นพิเศษ ให้ได้รับ
 ความเวดล้อมจากธรรมชาติที่นี้ ในลักษณะที่เป็นที่พอใจ, นำพออกพอใจ
 เหมือนกับที่คนบ้า เขาพอใจในการย้วยของสิ่งย้วยวน. เรามีมหรสพทางธรรม
 หรือธรรมชาติอยู่ในตัวธรรมชาติ; แต่เราไม่ชอบ. เราไปชอบมหรสพ
 ของคนบ้า ของพญามาร ของภูตผีปีศาจ, คือมหรสพที่มอมคนให้มันเมา ที่กำลัง
 เจริญมากมาย ตกตื้นอยู่ในบ้านในเมือง.

ในประเทศที่เจริญแล้ว มีแต่มหรสพของภูตผีปีศาจของชาตาน ของ
 พญามาร ของคนบ้า ซึ่งทุกคนก็รู้ยู่ดีแล้ว ว่าหมายถึงอะไร. ส่วน มหรสพ
 อันแท้จริงของธรรมชาติ หรือของธรรมะ คือความเงียบสงบแห่งป่าเป็นต้นนั้น
 ทุกคนไม่สนใจและไม่ มองไปในลักษณะที่เป็นมหรสพ; ฉะนั้นขอออกกล่าว
 เสียเลยว่า ธรรมะที่แท้จริงนั้นเป็นมหรสพที่แท้จริงอยู่ในตัวธรรมะเอง.

ธรรมชาติที่สงบเยือกเย็น ก็เป็นมหรสพที่แท้จริง อยู่ในตัวธรรมชาติ
เอง; พยายามเข้าถึงมหรสพชนิดนี้กันให้มากที่สุดเถิด. พวกเรากำลังเรียก
มหรสพชนิดนี้ว่า มหรสพทางวิญญาณ คือ ความเย็นนอกเย็นใจ สบายใจ เป็น
สุขใจ ที่จะพึงได้รับจากธรรมชาติอันบริสุทธิ์; ไม่ใช่ความสนุกสนาน, ความ
สุขที่หลอกลวง ที่จะได้รับจากธรรมชาติปรุงแต่งของพวกคนบ้า.

ถ้าใครรู้สึกว่ามันั่งกับก้อนหิน กับต้นไม้เหล่านี้ ไม่รู้สึกสนุก ไม่เหมือน
ไปในโรงหนัง โรงละคร ที่ตลาดแล้ว ก็ต้องสังวรให้มาก, หรือวัดดูความบ้า
ของตนให้ดี ๆ, ว่ามีมากมีน้อยเท่าไร; มีมากขนาดที่จะนั่งใกล้ธรรมชาติอัน
บริสุทธิ์ ไม่ได้เสียเลยอย่างนี้ มันเป็นความบ้าที่มีมากน้อยเท่าไร? คือถ้าผู้ใดพอใจ
สบายใจ เย็นนอกเย็นใจ ที่จะใกล้ชีวิตธรรมชาติ, เป็นไกลกับธรรมชาติอันบริสุทธิ์
ก็พึงรู้เถิดว่า นี่ไม่บ้าเลย, หรือบ้าน้อยที่สุด. อย่างน้อยก็ขณะนั้นไม่บ้า,
ขณะนั้นหยุดอาการเป็นบ้าเสียได้ขณะหนึ่ง, จนกว่ามันจะเปลี่ยนแปลงไปเป็น
อย่างอื่น. ถ้าหากว่าเราขยันที่จะเสพคบกับธรรมชาติที่บริสุทธิ์, หรือมหรสพ
ทางวิญญาณชนิดนี้ให้มากเข้า ๆ; นั่นแหละมันจะเป็นยาวิเศษ ที่รักษาโรคบ้า
ในทางวิญญาณให้หายไป เหมือนกะที่เขาใช้หูกยารักษาคนบ้า ในทางร่างกาย
ให้หายไป ฉะนั้นได้กันั้นนี้.

ทำบุญล้ออายุ เพื่อตรวจจิตใจว่ามีโรคบ้าเพียงไร.

ที่นี้ที่เกี่ยวกับกับการทำบุญอายุนี้ มันก็มีความหมาย อยู่ที่ตรงนี้อีก
ชนิดหนึ่งว่า ปีนับบ้านี่มากชั้น, หรือบ้าน้อยลง, ปีนับมันบ้านี่มากชั้นหรือบ้าน้อยลง
ก็จงทำใจคอยให้บริสุทธิ์. อย่าเข้าข้างตัว, อย่าเข้าข้างกิเลส, มาอยู่กับธรรมชาติ

ที่บริสุทธิ์ของธรรมชาติ อย่างนี้เสียก่อน เพื่อให้จิตใจที่ถูกชักถูกจูงไปข้างโน้นข้างนี้ มิให้มีความลำเอียง; ให้มีจิตใจที่มั่นคงพอสมควรเสียก่อน, จนตัวเองเป็นตัวเองพอเสียก่อน, จึงจะมองดูตัวเองว่าบ้ามากหรือบ้าน้อย.

นี่แหละ เป็นหนทางที่จะเข้าใจได้ถูกต้อง หรือแท้จริงว่า เรากำลังเป็นอยู่ในสภาพอย่างไร? ปฏิบัติกรรมฐานวิปัสสนามากี่ปีแล้ว มันแก้โรคบ้าได้มากน้อยเท่าไร? แม้จะเป็นเรื่องย้อนหลังมากมายหลายปี ก็พอที่จะมองดูเห็น, มองเห็นได้หรือเข้าใจได้. ขอแต่ให้ขยันทำอย่างนี้, และทำมากเป็นพิเศษ ในเมื่ออายุถูกสมมติว่าล่วงมาอีก ๑ ปี ตามวิธีนี้. เราจะได้ชื่อว่า เป็นการชักฟอกอายุด้วย, ชักฟอกให้มันสะอาด ให้มันหายจากการเป็นโรคบ้า. อย่าให้เป็นอายุที่ระคนปนเจืออยู่กับอาการของคนบ้า.

สำรวจใจตนดูว่าเป็นไปตามหลักโคตมีสูตรเพียงไร.

ที่นี้ เรามองดูให้กว้างออกไป ถึงว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เรากำลังกระทำอยู่ มันเป็นไปอย่างถูกต้องกับกฎเกณฑ์ที่กล่าวไว้ในโคตมีสูตรหรือไม่? ความจริงมันต้องเป็นความจริง. คนที่เข้าใจความจริงผิด แล้วจะโทษว่าความจริงผิดนี้มันไม่ได้; มันเป็นเรื่องความเข้าใจผิดของคนที่ไม่เข้าใจความจริง, หรือไปมองความจริงผิด. อันนี้เป็นอุปสรรคอันสำคัญ ที่เรากำลังมีกันอยู่หรือประสบกันอยู่ หรือที่มันขวางหน้าเราอยู่; จึงไม่อาจจะเดินไปตามทางของพระพุทธเจ้าได้. เพราะว่าเราทำอะไรไป ในทำนองที่เป็นความยึดมั่นถือมั่น มากเกินไปนั่นเอง,

ยึดมั่นตัวกู—ของกูอยู่เป็นประจำ, และยึดมั่นทุกสิ่งทุกอย่าง ที่มันเกิดขึ้นหรือมัน
เนื่องกันอยู่กับตัวกู.

เราไปสำคัญผิดว่าเป็นสิ่งที่ทำลายกิเลส ทั้งที่ที่แท้มันเป็นสิ่งที่ช่วย
สะสมกิเลส. นี่ต้องระวังให้ดี, ทุกสิ่งที่ทำอยู่เป็นประจำวันนั้น ต้องไม่เป็น
เพื่อสะสมกิเลส, ไม่เป็นไปเพื่อความอยากใหญ่. ถ้าเราเพลินติดเดียวที่ทำ
อยู่เป็นประจำวันนั้น จะเป็นการส่งเสริมกิเลส, หรือเป็นไปเพื่อความอยากใหญ่
โดยไม่รู้ตัว.

ข้อนี้ได้พูดมาก ได้พูดละเอียดแล้วในการบรรยายคราวก่อน ๆ ที่
บรรยายที่หน้าตึกโรงมหรสพทางวิญญานตอนเย็น ๆ ก็ได้พูดถึงเรื่องนี้มาก; ว่า
ให้ระวังให้ดี ในการที่เราต้องทำอะไร เราอยู่นิ่งไม่ได้, แล้ว อะไร ๆ ที่เราทำนั้น
ต้องตรวจดู, ต้องควบคุม ให้มันเป็นไปแต่ในทางที่จะตัดทอนกิเลส ตัดทอน
ความอยากใหญ่ ตัดทอนความทุกข์ ตัดทอนทุก ๆ อย่าง ที่เป็นไปเพื่อความ
ทุกข์; แต่ในที่นี้เราเรียกว่า ตัดทอนทุกอย่าง ที่มันส่งเสริมให้มีอาการบ้า
มากขึ้น.

มันบ้าได้มาก ถึงขนาดที่เราเรียกว่า บ้าบุญ บ้าสวรรค์ บ้านิพพาน.
ใครเคยได้ยินคำเหล่านี้บ้าง ว่าบ้าบุญ บ้าสวรรค์ บ้านิพพาน บ้าทำบุญ บ้าเคร่ง
ก็มี : บ้าเคร่ง ก็คือเคร่งอวดคน, บ้าทำบุญ ก็บ้าทำบุญอวดคน, หรือว่าบ้าทำ
บุญให้ตัวเองเกิดความเชื่อว่า ทำบุญไว้มากพอ จะได้ไปสวรรค์ นั่นก็คือบ้าสวรรค์.
แล้วก็ บ้านิพพานด้วยเหตุผลเพียงแต่ว่า เขาว่าวิเศษประเสริฐที่สุด, ไม่มีสิ่งใด
สูงสุดไปกว่านิพพาน. บ้านิพพาน โดยที่ไม่รู้จักว่านิพพานนี่คืออะไร, เป็นแต่

ความฝัน หรือความหวัง เท่านั้น. การบ้านิพพานในลักษณะอย่างนี้แม้จะเป็น การบ้านิพพาน ก็ยังเป็นอันตราย.

คนที่บ้านิพพานนั้น ต้องเป็นคนบ้าแน่ คนที่รู้จักนิพพานจริงๆ ไม่ต้องปรารถนานิพพาน ถึงขนาดที่เป็นบ้า; ฉะนั้นจึงไม่มีใครเป็นบ้า; เพราะว่า ปรารถนาธรรมที่ถูกต้อง. แต่คนเป็นบ้ามากมายเหลือเกิน เพราะ ปรารถนาธรรมะผิดวิธี; ธรรมะที่เขาหวัง ที่เขาต้องการ ที่เขาปรารถนานั้น แหละ มันผิดวิธี เลยทำให้เป็นบ้าเพราะธรรมะนั้นเอง.

คนบ้าวิปัสสนา หรือ บ้าเพราะทำอานาปานสติ หรือบ้าเพราะศาสนา เกร็ง, เกร็งศาสนา, อย่างนี้ก็ล้วนแต่เป็นบ้า เพราะเข้าใจธรรมะไม่ถูกต้อง, เข้าใจธรรมะผิดวิธี ถ้าเข้าใจธรรมะถูกต้องแล้ว ไม่มีทางที่จะเป็นบ้าเพราะธรรมะ. ฉะนั้น ถ้าใครเข้าวัดเป็นบ้า ก็พึงรู้เถิดว่าไม่ได้เข้าวัดอย่างถูกต้อง, หรือว่าถ้าใคร ทำบุญเป็นบ้า ก็รู้เถิดว่า ไม่ได้ทำบุญอย่างถูกต้อง, ถ้าใครทำกรรมฐานเป็นบ้า ก็แปลว่าไม่ได้ทำกรรมฐานอย่างถูกต้อง, ใครเป็นบ้าเพราะทำจิตให้ว่าง ก็รู้เถิดว่า เพราะเขาไม่เข้าใจคำว่า จิตว่าง; ไปเข้าใจความว่างแบบมิจฉาทิฎฐิ อย่าง ผิดๆ นั้น, เามาประพตติปฏิบัติ ก็มีคนเป็นบ้าเพราะสนใจเรื่องความว่าง ก็ได้ เหมือนกัน; เช่นเดียวกับเป็นบ้า เพราะหวังนิพพานมากเกินไปก็ยังได้.

ดูให้ดี, โลกนี้มีแต่คนบ้า.

เท่าที่พูดมานี้ ก็เพื่อให้ท่านทั้งหลายทุกคนที่เดียว มองเห็นว่า โรคที่เป็นบ้า, โรคบ้า หรืออาการของคนบ้า มันอยู่ใกล้ชีวิตตัวเราเท่าไร, หรือได้

เป็นอยู่แล้วในตัวเรามากน้อยเท่าไรด้วย, หรือว่ามันมีอยู่เป็นส่วนมาก เป็นอยู่เป็นส่วนมาก. เวลาที่ไม่เป็นบ้านั้น มีน้อยเหลือเกิน; เวลาที่เป็นบ้านั้น มีมากเหลือเกิน, รู้ได้อย่างนี้ก็ดี.

ถ้ามันมีอาการอย่างที่เราเรียกกันว่า ตกอบาย แล้วก็พึงรู้เถิดว่า นั่นคือ เป็นบ้า. *นรกคือร้อนใจ, เตร็จฉานคือความโง่, เปตคือความหิว, อสุรกายคือ ความกลัว;* อบาย ๔ อย่างนี้ เป็นสัญลักษณ์ของการเป็นบ้าได้ดีที่สุด.

เมื่อใดมีความร้อนใจ ร้อนใจเหมือนกับเอาไฟเข้าไปสู่มอยู่ในใจ นั่นก็คือ อาการที่เป็นบ้า อย่างหนึ่งด้วย.

เมื่อใด โง่อย่างที่ไม่น่าเชื่อ ไม่น่าจะโง่ ก็เรียกว่า เป็นอาการบ้า อย่างหนึ่งด้วย.

เมื่อใด หิว หรือหวังหรือทะเลาะทะเลาะ ในทางจิต ทางวิญญาณอยู่ เสมอ ก็ เป็นอาการบ้า ชนิดหนึ่งด้วย.

เมื่อใด ชัชลาดอย่างไม่น่าเชื่อ อย่างไม่น่าชัชลาด นี้ก็เป็นอาการบ้า ชนิดหนึ่งด้วย.

มันมีอะไร ๆ อยู่มากมาย มากพอที่จะใช้เป็นเครื่องวัด อาการของคนบ้าในทางวิญญาณ; ที่พูดว่า บ้า-บ้า ในที่นี้ ก็คือบ้าในทางวิญญาณ. เมื่อเอาไปวัดไปจับเข้าดูให้ดีให้จริง ๆ แล้ว ก็จะเห็นว่า โลกนี้เต็มไปด้วยคนบ้า.

เรื่องนี้ก็เคยพูดอธิบายไว้ในที่บางแห่งแล้วว่า *โลกนี้เต็มไปด้วยคนบ้า* เพราะคำว่า “โลก” นี้ หมายถึง อารมณ์ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส. ถ้าใคร อยู่ในโลก ก็คือคนที่จมอยู่ในอิทธิพลของรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส; ฉะนั้น ทุกคนที่อยู่ในโลกคือคนบ้า. คนที่ขึ้นมาเสียจากโลก เป็นพระอรหันต์อยู่ในชั้นโลกุตตรภูมิ ชั้นใดชั้นหนึ่งเท่านั้น ที่จะไม่เป็นคนบ้า; ถ้ายังจมอยู่ในโลก ก็เป็นคนบ้าทั้งนั้น, ไม่ยกเว้นแม้แต่สักคนเดียว. ฉะนั้น จึงกล่าวพูดว่า ในโลกนี้มีแต่คนบ้า ใครไม่เชื่อก็ลองไปคิดดู; แต่ต้องเข้าใจคำว่า โลก-โลก-โลกนี้ให้ถูกต้อง.

โลกนี้ไม่ได้หมายถึงตัวภพ โลกวัตถุนี้. เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านก็อยู่ในโลก พระอรหันต์ก็อยู่ในโลก, บุดูชนก็อยู่ในโลก, สัตว์นรกก็อยู่ในโลก, สัตว์เดรัจฉานก็อยู่ในโลก, แต่แล้วทำไมพูดว่า *ทุกคนที่อยู่ในโลกเป็นคนบ้า*? เพราะคำว่า “โลก” ในที่นี้หมายความว่า *สิ่งสิ่งหนึ่ง คือ อากาโรที่จิตใจมันหลงอยู่ในโลก*; *โลกนี้คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อันเป็นที่ตั้งแห่งความยินดียินร้าย.* นั่นแหละคือตัวโลก, หรือ ความทุกข์ นั่นแหละคือตัวโลก, กิเลสก็คือโลก ความทุกข์ก็คือโลก.

กิเลสกับความทุกข์ไม่แยกกัน; มีกิเลสเมื่อใด มีความทุกข์เมื่อ นั้น, มีความทุกข์อยู่ที่ไหนมีกิเลสเป็นต้นเหตุ เป็นสมุฏฐานอยู่ที่นั่น, มีกิเลสอยู่ที่ไหนมันก็ต้องมีรากฐาน คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นรากฐานอยู่ที่นั่น; เพราะฉะนั้น คำว่า โลกหมายถึง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ก็ได้, หมายถึงกิเลสก็ได้, หมายถึงความทุกข์ก็ได้. ฉะนั้น คนที่อยู่ในโลกคือในกิเลส, หรือในอารมณ์ หรือในกิเลส หรือในความทุกข์, นี้เรียกว่าเป็นคนบ้าได้ทั้งนั้น.

พระพุทธเจ้า หรือพระอริยเจ้า ท่านไม่อยู่ในอารมณ์ หรือว่าในกิเลส หรือว่าในความทุกข์อย่างนี้; ฉะนั้น เขาจึงจัด พระอริยเจ้าไว้ว่า อยู่เหนือโลก, คือเป็นโลกุตตระ; ฉะนั้นจึงไม่บ้า, จึงพ้นจากการเป็นคนบ้า. ส่วนคนที่จมอยู่ในอารมณ์คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส, เดียวยินดี เดียวยินร้าย, คือ กิเลส นั้นแหละคือคนที่ทนทุกข์อยู่; แล้วก็นั่นแหละคือคนบ้า.

เดี๋ยวนี้มันก็ชัดเจน รัตกุมพอแล้วกรรมัง ที่พอจะตัดสินตัวเอง ดูเอาเองว่าเป็นคนบ้าหรือไม่บ้า, เป็นคนบ้ามากหรือบ้าน้อย, เป็นคนบ้าทงวันทั้งคืน; หรือว่าหยุดบ้างบ้าง บางเวลา. เรื่องนี้ ไม่มีใครจะตัดสิน ให้แก่ใครได้; ล้วนแต่ต้องไปคิดไปนึก ไปตัดสินดูเอาเอง ทั้งนั้น. แล้วพระเณรแต่ละองค์ ก็เรียนหลักเกณฑ์ในทางธรรมะมามากพอแล้ว ที่จะตัดสินตัวเองด้วยตัวเอง โดยยุติธรรมได้ด้วยกัน.

ขอรับรองอยู่นี้ก็เพียงแต่ว่า จงอย่าได้ประมาท, จงได้สนใจมาตรวจ สอบดูตัวเอง โจทย์ทั้งตัวเอง พิจารณาโทษตัวเอง หรืออะไรก็สุดแต่ตัวเองนี้. ดูให้รู้ว่ามันมีอะไรอย่างไร ซึ่งในที่นี้ใช้คำว่า "เป็นบ้า"; เพราะว่ากำลังไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่มีปัญญาอยู่กับเนื้อกับตัว มีแต่โมหะ มีแต่ความหลง, มีแต่ความเดือดพล่าน แห่งความยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน; อย่างนี้คืออาการของคนบ้าแท้ แล้วก็เรียกว่า เป็นบ้าในทางวิญญาน.

บ้าทางวิญญานนี้ ไปรักษาที่โรงพยาบาลไหนก็ไม่ได้; ต้องรักษาที่โรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า. โรงพยาบาลของพระพุทธเจ้าแห่งเดียวเท่านั้น ที่จะรักษาโรคบ้าชนิดนี้ได้; โรงพยาบาลของพระพุทธเจ้าก็คือ ธรรมะ.

ธรรมดาเมื่ออยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง แล้วเป็นโรงพยาบาลทางวิญญาณ หาได้ง่ายก็
ในที่สงบสงัด ตามธรรมชาติที่บริสุทธิ์; หาได้ยากในที่ธรรมชาติที่ปรุงแต่ง
ทวยววน.

จะนั้น เมื่อเรานั่งอยู่ที่นี้ ถ้านั่งอยู่ด้วยอารมณ์ที่สงบ ใจคอสงบ ก็
พอที่จะมีแสงสว่าง มองเห็นสภาพตามที่เป็นจริง ที่มีอยู่ในจิตใจของตัวได้
ว่ามีอะไรมากน้อยเท่าไร; เหมือนที่ได้กล่าวแล้วโดยอุปมาว่า เป็นบ้าหรือไม่?
เป็นบ้ามากน้อยเท่าไร? เป็นบ้าตลอดเวลา หรือว่าเป็นพักๆ? อย่างนี้ก็เพื่อว่า
จะจำง่าย เข้าใจง่าย. ไปตรวจสอบดูได้ง่าย และใช้ความรู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมา
แล้วจากโรงเรียนนั้น ให้เป็นประโยชน์จริงๆได้ ไม่ต้องมัวแต่ท่อง ท่องๆ
ไว้แล้วก็ไปสอบไล่ได้ ท่องๆไว้ แล้วก็สอบไล่ได้, ท่องไว้แล้วก็สอบไล่ได้ ไม่กี่ปี
ก็มีปริญญา มีวิทยฐานะมากมายยาวเป็นหาง แล้วก็เป็นบ้ามากขึ้น เพราะหางมันยาว
มากขึ้น อย่างนี้เป็นต้น.

จะนั้น ระวังให้ดี, วิทยฐานะหรือปริญญาอะไรที่มันเพิ่มมากขึ้นนั้น
ต้องดูให้ดี ๆ ว่ามันช่วยให้บ้ามากขึ้น, หรือช่วยให้บ้าน้อยลง; นี้เราลองมองดูกัน
ในแง่บ้าง.

เท่าที่มองมาแล้ว สังเกตเห็นมาแล้ว รู้สึกว่าปริญญา หรือวิทยฐานะ
หรือปริญญาอะไรของโลก, โลกๆ ชาวโลกสมัยนี้ ที่เขามีๆกัน, สอบไล่ได้แล้ว
ให้ๆกันนี้; ล้วนแต่เป็นปริญญา ที่ทำให้บ้ามากขึ้นเท่านั้น, ที่ทำให้บ้ามาก
ขึ้นทงนน.

เพราะว่าการศึกษา หรือ การค้นคว้า หรือความต้องการของโลก ในสมัยปัจจุบันนี้ เป็นไปแต่ในทางวัตถุ, เป็นไปแต่ในทางให้ลุ่มหลงในอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มากขึ้น, เป็นไปเพื่อความอยากใหญ่ เพื่อสะสมกิเลส เพื่อกำหนดยึดอ้อมใจ เพื่อเลี้ยงยาก เพื่อขี้เกียจในการที่จะชำระชะล้างกิเลส แล้วขยันในการที่จะตามใจของตัว อย่างนี้ทั้งนั้น มากขึ้น.

เมื่อโลกมีความต้องการอย่างนี้; เขาก็นิยมส่งเสริมให้การศึกษากัน แต่เพื่อให้ได้อย่างนี้, แล้วคนก็ยินดี เพราะว่ามันสนุก, เพราะว่ามันเริ่ดอโรย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ. ขยันเรียนให้ได้มาเป็นวิทยฐานะ เป็นปริญญา แขนงใดแขนงหนึ่ง ล้วนแต่เพื่อวัตถุนิยม; ในที่สุด มันก็เป็นบ้ามากขึ้นกว่าแต่ก่อน. พุดให้ตรง ให้ชัดกว่า ก่อนจะไปเรียนเมืองนอกยังบ้าน้อย; หอไปเรียนเมืองนอก กลับมา ก็ยังบ้าใหญ่ เพราะไปเอาอะไร ๆ ที่ทำให้หลงไหลในทางวัตถุนิยมนี้มามากขึ้น.

นี่ ความพ่ายแพ้ได้เกิดขึ้นแล้วแก่จิตใจ ของพุทธบริษัท ที่เมื่อก่อน ยังไม่เคยพ่ายแพ้; เดียวนี้ มันก็พ่ายแพ้มากขึ้น, คือพ่ายแพ้อำนาจของวัตถุนิยม ที่คนเขาส่งเสริมกันมากขึ้น ปรับปรุงกันมากขึ้น นิยมกันมากขึ้น. นี่แปลว่า เราอยู่ในฐานะที่ค่อนข้างเคราะห์ร้าย, คือต้องเกิดมา, หรือว่าต้องอยู่, ต้องเป็นอยู่ในท่ามกลางหมู่คนบ้า ที่บ้ามากขึ้น. ฉะนั้น ก็ยากเหมือนกัน ที่เราจะปลีกตัวออกมาได้; เรียกว่ามันเป็นปัญหาที่เพิ่มมากขึ้น เป็นบทเรียนที่ยากยิ่งขึ้น. เพราะว่าการโลกทุกวันนี้ มันเป็นโลกของคนบ้ามากขึ้น.

อาการแห่งความบ้ามันมีมากขึ้น ไม่เหมือนกับโลกสมัยก่อน ซึ่งมันเป็นบ้านน้อยกว่า เย็นกว่า สงบกว่า นิ่งกว่าหรือหยุดกว่า. เดียวนี้ มันเป็นโลกที่เร้าร้อน เดือดพล่าน วุ่นวอน ไปด้วยความอยาก ความกระหาย ของสัตว์ที่บ้าคลั่ง ด้วยอำนาจความเป็นบ่าวเป็นทาส ของอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ นั้นเอง.

สรุปความแล้วก็เรียกว่า โลกทุกวันนี้ มันเป็นโลกของคนบ้ามากขึ้น กว่าที่แล้วมาตามปกติ ถ้าเรียกว่า โลก แล้วมันก็เป็นคนบ้าอยู่แล้ว เพราะว่า หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ธรรมารมณ์ ซึ่งเรียกว่าโลก ถ้าอยู่ในโลก ก็เป็นคนบ้าอยู่แล้ว.

โลกของคนบ้าขยายกว้างขวางขึ้น.

เดี๋ยวนี้คนบ้าในโลกนี้ ขยายๆ ปรับปรุง หรือว่าขยายรสชาติ น้ำหนัก ของรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ นี้ให้มากขึ้น ๆ; ความเป็นโลกมันก็จัด, เป็นโลกจัดมากขึ้น. ที่นี้ คนที่อยู่ในโลกก็เป็นคนบ้ามากขึ้น นี้มันเป็น เหตุผลที่พอ, ที่เพียงพอแล้ว, ที่ไม่น่าจะสงสัยอะไรกันอีกแล้ว ที่จะพูดว่าคน ในโลกนี้กำลังเป็นคนบ้า ที่รุนแรงกว่าแต่ก่อนมากขึ้น; ทำให้โลกนี้เป็นโลก ที่บ้า เป็นโลกของคนบ้ามากขึ้น.

นี่เป็นหัวข้อสำคัญที่เสนอแก่ท่านทั้งหลายต่อไป หลังจากที่ได้ออก ให้รู้ว่า เราเป็นคนบ้า, แล้วก็บอกให้รู้ว่าทั้งโลกก็เป็นคนบ้า เป็นโลกของ

คนบ้า, แล้วโลกทุกวันนี้เป็นโลกของคนบ้าที่มาก ที่จัด หรือที่รุนแรงยิ่งขึ้นไปอีก ตามความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าของคนในโลก ซึ่งเขาเรียกตัวเองว่านักศึกษา, ที่เขาเรียกว่านักศึกษา. คนในโลกยังเป็นนักศึกษาของโลก มากขึ้นเท่าไร ก็ยังเป็นคนบ้ามากขึ้นเท่านั้น; แต่ถ้าเขาเป็นนักศึกษา ของพระพุทธเจ้า หรือของธรรมะมากขึ้นเท่าไร ก็ยังเป็นคนบ้าน้อยลงเท่านั้น.

ฟังดูให้ดี ๆ จนถึงกับ รู้จักแยกออกจากกัน ว่าเป็นนักศึกษาของคนในโลกตามประสาโลก อย่างชาวโลกสมัยนี้มากขึ้นเท่าไร ก็เป็นคนบ้ามากขึ้นเท่านั้น; ถ้าเป็นนักศึกษารธรรมะของพระพุทธเจ้า เป็นต้น หรือของพระศาสดาในศาสนาไหนก็ได้มากขึ้นเท่าไร ก็เป็นคนบ้าน้อยลงเท่านั้น, จนกระทั่งหายบ้า และไม่เป็นคนบ้าเลย.

นี้ทำไมพูดว่า นักศึกษา ของโลกในสมัยปัจจุบันนี้ มีแต่เป็นคนบ้ามากขึ้น? ก็เพราะเหตุผลอย่างทีกล่าวมาแล้วว่า ศึกษากันแต่ในเรื่องทางวัตถุ, แล้วศึกษาไป ในลักษณะที่ทำให้ตัวเองโง่หลง ในรสอร่อยของวัตถุนั้นมากยิ่งขึ้นไป. เมื่อก่อนวัตถุไม่เป็นที่ยั่ววน เย้ายวนอะไรมากนัก; เดียวกันมีสติปัญญา แก้ไขปรับปรุงให้วัตถุต่างๆในโลกนี้ มีความยั่ววนมากขึ้น ๆ มากมายหลายร้อยหลายพันเท่า, เพื่อยวนตา ยวนใจ; ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ให้มันมากขึ้น ให้ไม่รู้จักเบื่อ; โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเนื้อหนัง ทางโภกฐิัพพะ ทางอารมณ์ ทางเนื้อหนัง ไม่ให้รู้จักเบื่อทงวันทงคืน. นี่มันอยาก มันกระหาย จนเวลาวันหนึ่งคืนหนึ่ง มีไม่มากพอ ไม่ยาวพอ ที่จะไปดื่ม ไปกินอารมณ์เหล่านั้น.

มีความรู้มาก, แต่หลงวัตถุนิยมก็ไม่หายบ้า.

ทีนี้ บางคนอาจจะคิดว่า ยังมีวิชาความรู้แขนงอื่น ที่ไม่เกี่ยวกับ อารมณ์ยั่ววนเหล่านี้ โดยตรง เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่บริสุทธิ์, ความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่บริสุทธิ์, ความรู้ทางปรัชญา ทางจิตวิทยา อะไร ที่บริสุทธิ์, ที่ไม่เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ก็ยังมีอยู่มาก. แล้วทำไม *ความรู้เหล่านี้จะไม่ช่วยให้คนมีหูตา สว่าง และหายเป็นบ้า?* ข้อนี้ตอบได้ง่าย ๆ อย่างกำปั้นทุบดินว่าอะไรจะดีพิเศษอย่างไรก็ตาม ถ้ามัน มีอยู่ในมือของคนบ้าแล้ว มัน ก็ใช้ไปอย่างบ้า ๆ ทั้งนั้น.

เมื่อคนเป็นบ้าในอารมณ์ทางวัตถุนิยมเสียแล้ว; จะมีความรู้อะไรมา เขาก็ใช้ ไปเพื่อวัตถุประสงค์อันนั้น ๆ นั้น. ฉะนั้น ยิ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ ก็ยิ่งรู้จักใช้วิทยาศาสตร์ มาสร้างเหยื่อยั่ววนอารมณ์ให้มากขึ้น, ถ้าเขาเป็นนักจิตวิทยา เขาก็รู้จักใช้จิตวิทยาในการเหย้าวนให้มากขึ้น, หรือแม้เขาจะเป็นนักปรัชญา เขาก็ค้นคว้าหามูลเหตุที่จะสร้างสรรคสิ่งยั่ววนให้ได้มากขึ้น; แม้แต่ที่สุดเขาจะมีความรู้ทางแอนิเนียทางวัตถุแท้ ๆ เขาก็ใช้ความรู้ทางแอนิเนียทางวัตถุแท้ ๆ นี้ ให้เป็นเครื่องช่วยส่งเสริมแกกิลเลสตันหา ในทางความเหย้าวนอย่างเดียวกันอีก.

ไม่มีอะไรที่ถูกนำไปใช้ เพื่อการต่อต้านกิเลส หรือต่อต้านความเหย้าวน; ดูจะระดมทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่าง เอาไปรวมกันใช้ ในการสร้างสรรคสิ่งซึ่งเป็นความเหย้าวน; แล้วทุกคนก็ทนไม่ได้ คือตกไปเป็นเหยื่อของความเหย้าวน, เป็นบ่าวเป็นทาสของกิเลสตันหา. นี่คนในโลกที่มีการศึกษาก้าวหน้าชนิดนี้ เขาจึงเป็นคนบ้ายิ่งขึ้น.

จากคนโง่ก่อน ๆ คือสอนให้เข้าใจว่า สุญญตา แปลว่า สุญฺเปลา ไม่ได้อะไรเลย. แต่ที่แท้ คำว่า สุญฺญตา นั้น แปลว่า ว่าง, ว่างในส่วนที่ไม่มีอะไร ที่ควรจะยึดถือว่าของเรา; แต่ว่าว่างนี้ไม่สุญฺเปลา คือมันมีประโยชน์ ซึ่งทำให้เรามีความรู้สึกรู้ได้ มีความรู้เข้าใจได้ หรือดับทุกข์ได้.

ความว่างหรือความเป็นสุญฺญตานี้ เป็นความจริง, เป็นความจริงที่เด็ดขาด แน่นอน, เป็นความจริงสุดท้ายของสิ่งทุกอย่าง สิ่ง; คือสิ่งทุกอย่าง สิ่งนั้นมัน สิ้นสุดลงที่ว่าง คือ ไม่มีส่วนที่ควรจะยึดถือว่า ตัวเรา หรือ ของเรา; มันจึงเป็นความจริงที่แสดงตัวมันเองให้รู้ แล้วจิตใจของมนุษย์ ก็หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น.

เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าสุญฺญตา นั้น มีประโยชน์ที่สุด, และสุญฺญตาที่สูงที่สุด ก็คือ นิพพาน; ฉะนั้น ใครมาพูดว่า สุญฺญตาคือสุญฺเปลา นั้นคือคนที่มีปากสกปรกที่สุด, คนที่มีปากสกปรกมากที่สุดเท่านั้น ที่จะพูดว่าสุญฺญตา คือสุญฺเปลา ไม่ว่าคนนั้นจะเป็นพระเป็นเณร, จะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาสจะเป็นนักปราชญ์หรือเป็นคนชนิดไหนก็ตาม ถ้าพูดว่า สุญฺญตา หมายความว่าสุญฺเปลา แล้ว เป็นคนโกหก ที่มีปากสกปรกที่สุดในโลกนี้.

ขอให้ช่วยจำกันไว้ให้ดีๆ ว่า สุญฺญตาไม่ได้แปลว่า สุญฺเปลา; แต่แปลว่า ว่างจากตัวตน. อะไรต่างๆ ก็มี, อะไรๆ ก็มี, มีอยู่ครบถ้วน, แต่ว่าทุกอย่างนั้น ว่างจากส่วนที่ควรยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นของตน; สุญฺญตา มีความหมายอย่างนี้.

มีความรู้มาก, แต่หลงวัตถุนิยมก็ไม่หายบ้า.

ที่นี้ บางคนอาจจะคิดว่า ยังมีวิชาความรู้แขนงอื่น ที่ไม่เกี่ยวกับ อารมณ์ยั่ววนเหล่านี้โดยตรง เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่บริสุทธิ์, ความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่บริสุทธิ์, ความรู้ทางปรัชญา ทางจิตวิทยา อะไร ที่บริสุทธิ์, ที่ไม่เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ก็ยังมีอยู่มาก. แล้วทำไม **ความรู้เหล่านี้จะไม่ช่วยให้คนมีหูตา สว่าง และหายเป็นบ้า?** ข้อนี้ตอบได้ง่าย ๆ อย่างกำปั้นทุบดินว่าอะไรจะดีพิเศษอย่างไรก็ตาม ถ้ามัน มีอยู่ในมือของคนบ้าแล้ว มัน ก็ใช้ไปอย่างบ้า ๆ ทั้งนั้น.

เมื่อคนเป็นบ้าในอารมณ์ทางวัตถุนิยมเสียแล้ว; จะมีความรู้อะไรมา เขาก็ใช้ไปเพื่อวัตถุประสงค์อันนั้น ๆ นั้น. ฉะนั้น ยิ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ ก็ยิ่งรู้จักใช้วิทยาศาสตร์ มาสร้างเหยื่อยั่ววนอารมณ์ให้มากขึ้น, ถ้าเขาเป็นนักจิตวิทยา เขาก็รู้จักใช้จิตวิทยาในการยั่ววนให้มากขึ้น, หรือแม้เขาจะเป็นนักปรัชญา เขาก็ค้นคว้าหามูลเหตุที่จะสร้างสรรค์สิ่งยั่ววนให้ได้มากขึ้น; แม้แต่ที่สุดเขาจะมีความรู้ทางเอเนยเนียทางวัตถุแท้ ๆ เขาก็ใช้ความรู้ทางเอเนยเนียทางวัตถุแท้ ๆ นี้ ให้เป็นเครื่องช่วยส่งเสริมแกกเกิลสตันหา ในทางความยั่ววนอย่างเดียวกันอีก.

ไม่มีอะไรที่ถูกนำไปใช้ เพื่อการต่อต้านกิเลส หรือต่อต้านความยั่ววน; ดูจะระดมทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่าง เอาไปรวมกันใช้ ในการสร้างสรรค์สิ่งซึ่งเป็นความยั่ววน; แล้วทุกคนก็ทนไม่ได้ คือตกไปเป็นเหยื่อของความยั่ววน, เป็นบ่าวเป็นทาสของกิเลสตันหา. นี่คนในโลกที่มีการศึกษาก้าวหน้าชนิดนี้ เขาจึงเป็นคนบ้ายิ่งขึ้น.

นี้ไม่ใช่คำค่า ไม่ใช่การกล่าวกระแหนะกระแหนะ หรือการกล่าวที่ตี
 ส่วนวนโวหาร; แต่เป็นการกล่าวตามความรู้สึกจริง ๆ แล้วมีเหตุผลชัดเจนอยู่
 ที่พอจะให้ท่านทั้งหลาย รู้สึกได้จริงๆ, มองเห็นอยู่ได้จริงๆ ว่าคนที่เล่าเรียนศึกษา
 ก้าวหน้าในสมัยนี้ ตกเป็นเหยื่อของสิ่งแยบยวน แล้วก็ใช้ความรู้ทั้งหมดทุกแขนง
 เพื่อส่งเสริมสิ่งแยบยวน. สร้างอะไรขึ้นมา ก็เป็นการสร้างเพื่อส่งเสริมสิ่งแยบ-
 ยวน; สร้างเครื่องมือที่ดี, เครื่องมือสื่อสารที่ดี, เช่น วิทยุ เช่นการพิมพ์
 โฆษณาอะไร ก็ใช้วิทยุอันนั้นเอง ส่งเสริมความแยบยวนให้มากขึ้น.

ที่นั่นก็ได้ผลดีแต่ในทางฝ่ายของการแยบยวน, กิเลสตัณหาของคน
 ในโลกนี้ มันก็มีมากขึ้น; เห็นได้ชัดจากการที่มีการเบียดเบียนแก่กันและกัน
 รุนแรงมากขึ้น; มีการกระทำที่เป็นลามกอนาจาร เต็มไปหมดอย่างเปิดเผย,
 อย่างโจ่งแจ้ง, อย่างไม่มีความละอาย, เพราะว่าคนเหล่านี้ ตกอยู่ในวิสัยของกิเลส
 ตัณหาทั้งหมด.

เรื่องนั้นทุกคนก็รู้ดีอยู่แล้ว ที่เห็นด้วยตาที่อ่านหนังสือข่าว หรือเสียง
 เล่าลือ, หรือเสียงรับรองของรัฐบาล หรือของใครก็ตาม; ล้วนแต่รับรองต้อง
 เป็นอันเดียวกันว่า อាកาศที่ไม่พึงปรารถนา คือความเสื่อมเสียทางศีลธรรม
 ลามกอนาจารนี้ มันมีมากขึ้น, การเบียดเบียนชีวิตร่างกายกันชน ก็มีมากขึ้น
 แล้วมีอย่างรุนแรง มีอย่างไม่น่าเชื่อ มีอย่างที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน. นี่คิดว่า
 ว่าโลกของคนบ้านนี้ มันเป็นอย่างไร.

เรามีอายุยืนยาวมา ๑ ปี เราก็ได้เห็นสิ่งเหล่านี้เพิ่มขึ้น มากเท่าที่มัน
 มีอยู่ใน ๑ ปีแล้วชั่ว ๑ ปี มันแปลก มันก้าวหน้าไปเท่าไร; เราก็ได้เห็นสิ่งนี้

ที่มันแปลกออกไป, ที่มันก้าวหน้าออกไป. เราจึงมาพิจารณาถึงข้อที่ว่า เรามีอายุยืนมาถึงเท่านี้; เราได้เห็นสิ่งเหล่านี้ในลักษณะอย่างนี้. เราจึงถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาคิดดู; ว่า ทำอย่างไรสิ่งต่างๆ จึงจะเปลี่ยนแปลงไป ในทางที่น่าปรารถนา.

มันก็เป็นกรยากมาก ที่จะเปลี่ยนอย่างกลับหลังหันได้ ในเวลาอันสั้น; เพราะว่าสิ่งต่างๆ นี้กำลังรุนแรงมาก กำลังพุ่งแรงมาก มันต้องไปจนสุดเหวี่ยง, คือสุดเหวี่ยงของความบ้า ความหลงนี้แล้ว มันจึงจะชะงัก; แล้วมันจึงจะค่อยรู้สึกตัว หรือสร้างชา หรือเหวี่ยงกลับ. สิ่งเหล่านี้ก็ขึ้นอยู่กับเวลาหนึ่ง หรือว่าสิบปี หรือร้อยปี หรือพันปี มันก็จะเหวี่ยงกลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้.

มนุษย์บูชาวัตถุ เพราะมีการศึกษาที่เป็นความมิดสีขา.

เดี๋ยวนี้มันเป็นยุคที่ว่า มนุษย์กำลังเป็นบ้าจัด เพราะว่า เป็นยุคที่มนุษย์บูชาวัตถุ, บูชาเรื่องทางวัตถุ คือทางธรรมชาติปรุงแต่ง; ไม่บูชาธรรมชาติบริสุทธิ์ แต่บูชาธรรมชาติปรุงแต่ง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ มันจึงเป็นไปในทางที่หลงใหลมิดมนต์. เราเรียกมันว่า ความมิดสีขา เพราะว่า ความมิดนี้เกิดมาจากการศึกษา การศึกษานั้นเขาถือว่าเป็นการทำให้รู้ และเขาจัดมันว่าเป็นแสงสว่าง หรือเป็นสีขา.

แต่เดี๋ยวนี้เรามาพบว่า มีความมืดอยู่ในแสงสว่าง; เป็นความมืดสีขาว ที่ทำให้คนเหล่านั้นทั้งโลกเป็นบ้ามากขึ้น, เป็นบ้าหนักขึ้น คือหลงไหลในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งเขี้ยววน เป็นรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส มากขึ้น. เรา มีโชคดีที่สุด ที่ได้เข้ามา จนถึงได้เห็นความบ้าที่สุดอันนี้; ในส่วนนี้เราก็ พอใจ ว่าเราได้เข้ามา จนเห็นความบ้าที่สุดของโลกในทุกวันนี้; แล้วเราก็ สะดุ้งอยู่อย่างหนึ่ง ในข้อที่ว่า เราจะพลัดตกลงไป ในความบ้าอันนั้น กับเขา ด้วยหรือไม่เท่านั้น.

เดี๋ยวนี้เอาตามพิจารณา ดู ยังรู้สึกอยู่ว่า ธรรมะที่บริสุทธิ์ของพระพุทธรเจ้า, หรือว่าธรรมชาติอันบริสุทธิ์ของธรรมชาติเอง ยังช่วยคุ้มครองเรา อยู่ไม่น้อยทีเดียว; เราจึงมานั่งกันอยู่ที่นั่นได้ในลักษณะอย่างนี้, หรือว่าพูดอย่างนี้แล้ว แล้วฟังกันรู้เรื่องบ้าง อย่างนี้ก็ยังไม่จำเป็น โชคดีอยู่มากทีเดียว. ถ้าเราเดือดจัด หรือเป็นโรคขนาดบ้าคลั่งกับเขา พวกกันไม่รู้เรื่องแล้ว; เราก็ไม่รู้ว่าจะเสียใจได้อย่างไร. ถ้าเราไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียใจ ต้องเสียใจ; เราก็จะถือว่าเป็นโชคดีที่ได้สนุกสนานกับเขาด้วยเหมือนกัน. นี่ก็คือพลัดตกลงไปในเหวของความบ้า ความหลง ความมืดมนต์ หรือแสงสว่างสีขาว.

เราอาจจะถูกหว่านบ้าเดี๋ยวนี้ ที่ตรงนี้ก็ได้อีก ที่พูดว่า “แสงแห่งความมืดสีขาว” ในแสงสว่างสีขาว ก็มีความมืดและความบ้า, แล้วก็ยิ่งกว่าความมืดความบ้าในแสงสว่างสีดำ. ข้อนี้หมายความว่า ความโง่ ความหลง ความยึดมั่น ของพวกนักศึกษา นั้นแหละ มันร้ายกาจไปยิ่งกว่าของพวกที่ไม่มีการศึกษา. พวกที่มีการศึกษา มีปริญญา ดิกฎียวเป็นทาง ของการศึกษาศัมพันธ์นั้นแหละ มันเป็นบ่าวเป็นทาสของอารมณ์ทางเนื้อทางหนัง ยิ่งกว่าบรรพบุรุษ ที่ไม่เคยมีการศึกษาชนิดนี้, ที่ไม่เคยมีปริญญายาวเป็นทางอย่างนี้.

เพราะฉะนั้น แสงสว่างสีขาว แต่มีความมืด อย่างร้ายกาจอยู่ในนั้น เป็นความมืดสีขาวของพวกนักศึกษาในโลก ในสมัยปัจจุบันนี้นั้นแหละ คือสิ่งที่น่ากลัวที่สุด, นั่นแหละคือสิ่งที่เป็อันตรายที่สุด. ขอให้จำไว้ว่าความมืดสีขาวอันอันตรายที่สุด ยิ่งกว่าความมืดสีดำ; เพราะว่าความมืดสีดำ มองเห็นได้ง่าย เข้าใจได้ง่าย หลีกเลียงได้ง่าย ไม่ถลาลึกลงไปได้ง่าย. ส่วนความมืดสีขาวนี้ มันหลอกลวง ๒ ชั้น ๓ ชั้น มันทำให้ถลาลึกลงโดยไม่รู้สึกตัว แล้วถลาลึกลงได้มาก ได้ไกล ได้ง่าย ฉะนั้นจึงอันตรายกว่า.

ผลที่พิสูจน์ได้ง่าย ๆ ก็คือว่า โลกในสมัยปัจจุบันนี้ เป็นโลกของนรกมากขึ้น; มีความเดือดร้อน ระส่ำระสายในลักษณะของความเป็นนรกนี้มากขึ้นทั่วทั้งโลก ไม่มีใครนอนหลับสนิท จึงต้องเป็นโรคจิต โรคเส้นประสาทกันมากมาย กว่าเมื่อยี่สิบปี หรือสามสิบปี หรือห้าสิบปีมานี้. เมื่อห้าสิบปีมานี้ โรคเส้นประสาทนั้นหายาก; สามสิบสี่สิบปีมานี้ก็มีมากขึ้น. เดียวนี้ก็มีมากขึ้น จนมีอยู่ในวัดในวา, ในเขตของพระศาสนาของพระพุทธเจ้า ที่ไม่ควรจะมีโรคเส้นประสาท, มันก็ยังมิ.

พระณรงค์เป็นโรคเส้นประสาท ตาแดงเหมือนเลือด เพราะว่ามีความมืดสีขาวครอบงำ อดอยากเด่น อดอยากดัง อย่างดี ทะเยอทะยานไม่มีที่สุด จมอยู่ในแนวอนั้น. นี้เรียกว่า โรคนี้ระบาดเข้ามาถึงในวัดในวา แทบจะไม่มีที่ต้านทานอยู่แล้ว; ไม่มีค่ายปราการ หรืออะไรที่ไหนจะต้านทานมันไหวอยู่แล้ว เพราะความเจริญก้าวหน้าของนักศึกษาในโลกปัจจุบันนี้ ซึ่งสร้างขึ้นมาจากความมืดสีขาว, ความมืดสีขาว.

ระวังให้คิดว่า ความมืดสีขาว ที่เขากำลั้หว่านไปรยมานี้ อย่าได้รับ
เอามาเป็นแสงสว่างเป็นอันขาด; มันเป็นความมืดสีขาวเท่านั้น, มันไม่ได้
เป็นแสงสว่าง ที่ส่องให้เห็นความจริงของชีวิตจิตใจ ของกิเลส ของความทุกข์
เลย; แต่มันทำให้คนหลงไหลในกิเลส ในความทุกข์มากขึ้น.

ฉะนั้น มันจึงเป็นโลกของความทุกข์มากขึ้น ซึ่งเราเรียกว่าเป็นโลก
ของคนบ้า ที่เดือดจัดบ้างอย่างคลั่งจัดมากขึ้น ๆ ไม่มีใครนอนหลับสนิท
สักคนเดียวแล้ว เวลานี้. *พวกนักการเมือง* ก็นอนหลับไม่สนิท, *พวกนายทุน*
ก็นอนหลับไม่สนิท, *พวกกรรมกร* ก็นอนหลับไม่สนิท *ชาวไร่ชาวนาชาวสวน*
ก็ล้วนแต่ทะเลเยอทะเลยาน ที่จะเป็เหมือนพวกเหล่านั้น; *ล้วนแต่่นอนหลับไม่สนิท*
มีโรคทางจิต ทางวิญญาณมากขึ้น จนไม่รู้ว่าจะมากเท่าไร จนเต็มไปด้วยคน
วิกลจริต.

คนที่เป็โรคเส้นประสาทในทางร่างกาย แล้วก็คนเป็นบ้าจัดในทาง
วิญญาณ ทางมิจฉาทิฐฐิ หลงกลับตรงกันข้าม เอาสิ่งที่เป็ไปเพื่อความทุกข์นั้น
มาเป็สิ่งที่น่าปรารถนา. เขาสมัครที่จะเป็นบ่าวเป็นทาสของกิเลส ที่เป็ไป
เพื่อความทุกข์นั้น. ^{๕๕}นี่คือโลกในสมัยปัจจุบันนี้ ซึ่งยืนยันว่าในวันที่ ๒๗
พฤษภาคมนี้ ^{๕๕}ก็ยังเป็นอย่างนี้, และกำลังเป็อยู่มากขึ้น.

^{๕๕}นี่คือเรื่องที่จะพูดกันในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม นี้, ไม่มีเรื่องอะไรที่น่า
พูดกว่าเรื่องนี้, ไม่มีอะไรที่น่าคิดกว่าเรื่องนี้, ไม่มีอะไรที่น่ากลัวกว่าเรื่องนี้;
เพราะฉะนั้น จึงได้เอามาพูดในฐานะที่เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของผู้พูด; และผู้ฟัง
แต่ละคน ก็มีวันสำคัญทำนองนี้กัน คนละวันในปีหนึ่งด้วยกันทั้งนั้น. เอาไป

ช่วยกันคิด, เอาไปช่วยกันพูดในวันของคุณ ๆ ก็แล้วกัน, มันจะเป็นการหยุดยั้งความบ้าหลังของหมู่มนุษย์เราได้ ในโอกาสอันสั้นเข้ามา.

ถ้าเราจะปล่อยไปตามเรื่องเสียทีเดียว โอกาสที่มนุษย์ในโลกจะรู้ความจริงข้อนี้ มันยังยาวนานอีกนัก อีกมากนัก. แต่ถ้าเราขยัน ขยันเอาเรื่องขึ้นมาพูดกันอยู่ทุกวัน ๆ, มากคนขึ้น, มากคนขึ้น โอกาสที่ว่าคนบ้าในโลกจะนึกได้นั้น มันก็จะมาถึงเร็วเข้าสักหน่อย. เราจะตายเสียก่อน หรือจะทันเห็นนี้ มันพูดยาก; แต่ว่าถ้าเราช่วยกันทำจริง ๆ พรีบเดียวมาก ๆ เราก็คงเห็นโลกนี้ หมุนกลับมาในทางที่ตรงกันข้ามได้.

ถ้าใครมีอำนาจ หรือมีอิทธิพลอะไร ที่ทำให้คนที่มีความอำนาจในโลกนี้เปลี่ยนจิตใจกันเสียใหม่ได้ โลกนี้มันก็หมุนกลับมาได้. นักศึกษาที่เป็นคนบ้าเหล่านั้น ก็จะกลายเป็นนักศึกษาที่เป็นคนดีได้. แสงสว่างสีขาวก็จะ เป็นแสงสว่างที่แท้จริงขึ้นมาได้ ไม่มีความมืดสีขาวในโลกนี้อีกต่อไป.

การศึกษาทั้งหมดทุกแขนงในโลกนี้เวลานี้ กำลังเป็นความมืดสีขาว, กำลังเป็นความมืดสีขาวที่ครอบงำคนทุกคนในโลก ให้เป็นบ้าด้วยอาการของคนที่มีสีขาว; คืออาการของคนที่สมมติกันว่าดี ที่คนทั้งโลกเขาสมมติกันว่าดีนั้นแหละคืออาการบ้า.

เดี๋ยวนี้ เขาถือเอาอาการลามกอนาจารหลายอย่างหลายประการ เป็นอาการที่ไม่น่าละอาย; เขาทำกันอยู่อย่างเปิดเผย, เขาพูดจากันอยู่อย่างเปิดเผย, เขาแสดงกันอยู่อย่างเปิดเผย, แล้วก็หลอกลวงกันให้ลุ่มหลง ในเรื่องอย่างนี้มาก

ขึ้น. โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกผู้หญิง เดียวนี้ ถูกหลอกให้ปีศาจร่างกายเนื้อตัว น้อยลงทุกที, น้อยลงทุกที, น้อยลงทุกที, เพราะพลอยโง่ไปตามพวกที่โง่อยู่ ก่อนแล้ว: หรือว่าเป็นบ้าไปตามพวกที่เป็นบ้าอยู่ก่อนแล้ว; แล้วการกระทำ อย่างนั้น มันก็ไม่ได้แก้ไขอะไรให้ดีขึ้น มีแต่ทำให้เป็นมากขึ้นไปกว่าเดิม. นี่คือวัฒนธรรมสมัยใหม่ ความเจริญสมัยใหม่ ที่กำลังครอบงำอยู่ในโลก เวลานี้.

อะไร ๆ ก็ล้วนแต่จัดทำ ให้เป็นไปในทางที่ส่งเสริมกิเลสตัณหา ให้มากขึ้น ให้เป็นบ้ามากขึ้น จนเร็วกว่าสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมันหยุดอยู่เพียงเท่านั้น มันไม่บ้าเพิ่มขึ้น ๆ เหมือนพวกมนุษย์. ฉะนั้น พวกมนุษย์จึงเป็นพวกที่เร็วกว่า สัตว์เดรัจฉานในสมัยนี้. สัตว์เดรัจฉานบ้าเท่าเดิม; พวกมนุษย์บ้ามากขึ้น ๆ ๆ ๆ หลายร้อย หลายพัน หลายหมื่น หลายแสนเท่า. มนุษย์จึงเป็นสัตว์ ที่มีความ ทุกข์มากกว่าสัตว์เดรัจฉาน, สัตว์มนุษย์กำลังมีความทุกข์ มากกว่าสัตว์เดรัจฉาน; เพราะมันบ้ามากขึ้น เพราะมันไปหลงไหล ในธรรมชาติปรุงแต่งมากขึ้น ไมยินดีในธรรมชาติอันบริสุทธิ์ เหมือนสัตว์เดรัจฉานที่ยังอยู่ตามในป่า ตามธรรมชาติเดิม ๆ ของมัน.

นี่โลกทุกวันนี้กำลังเป็นอย่างนี้ คือเป็นโลกของคนบ้ามากขึ้น ๆ; และ โดยเฉพาะเป็นไปแต่ในหมู่มนุษย์; ส่วนสัตว์เดรัจฉานนั้นเป็นได้น้อย, คือเป็น แต่สัตว์เดรัจฉานบางตัว ที่มีอยู่ในกำมือของมนุษย์. สัตว์เดรัจฉานเป็นอันมาก ยังเป็นอิสระอยู่ในป่า ยังไม่อยู่ในอำนาจของพวกมนุษย์ จึงมีความบ้าน้อยกว่า, มีความทุกข์น้อยกว่า, พวกนี้อาจจะเป็นครูบาอาจารย์ของมนุษย์ในโอกาสหนึ่ง ในวันหนึ่งข้างหน้า จะสอนให้รู้ว่า ความบ้าชนิดนี้ นำมาซึ่งความทุกข์เป็น

ธรรมชาติปรุ่งแต่่ หลอกหลวง; แล้วสอนให้รักธรรมชาติบริสุทธิ์ดั้งเดิม หันมาหาความสงบได้จากธรรมชาติบริสุทธิ์ดั้งเดิม ไม่ต้องลงทุนลงแรงมาก.

เดี๋ยวนี้ มนุษย์โง่จนคิดว่าถ้าจะให้ดี ให้เป็นสุขแล้ว ต้องมีวัตถุมาก ต้องใช้เงินมาก ต้องลงทุนลงแรงมาก; ฉะนั้น จึงสะสมวัตถุ หามา ลงแรงมาให้มีวัตถุเจริญ, ก้าวหน้าด้วยอุบายพลิกแพลงต่างๆที่เขาเรียกว่า ความเจริญของเขานั้น. มนุษย์จึงได้มีปัญหาเกิดขึ้นใหม่ และมีความทุกข์เหลือประมาณที่ทำให้สัตว์เดรัจฉานนั่งหัวเราะเยาะอยู่ได้ ว่าสมน้ำหน้าของพวกมนุษย์ที่ไปไกลในความมิดสีขาว ถูกความมิดสีขาวหลอกหลวงไปไกลถึงขนาดนี้. สัตว์เดรัจฉานก็หัวเราะเยาะได้.

นี่แหละคือเรื่องสำคัญที่สุด, ที่เข้าใจว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุด, ที่พวกเราในสมัยนี้โดยเฉพาะในวันนี้จะต้องนำมาคิดนึกดู พิจารณาดู ว่าโลกนี้กำลังเป็นอย่างไร. เรามีปัญหาเนื่องกันอยู่กับเขาด้วย ก็ต้องรู้จักการสะสางปัญหานั้นให้หลุดไป. อย่าให้มันมาลากคอเราให้ติดบ่วง ติดพวงกันไปกับเขาด้วย จึงจะไม่เสียที่ที่ว่าเป็นพุทธบริษัท, มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง.

โลกทุกวันนี้มีปัญหาอย่างนี้; เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นเครื่องคุ้มครอง ก็ต้องทำให้ถูกวิธี; ให้เป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จริง. อย่าเป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่เพียงเปลือกๆ; เหมือนของคนสมัยนี้ ซึ่งช่วยอะไรไม่ได้. ต้องเป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จริง คือ ปัญญาที่มองเห็นว่าอย่างนั้น มันเป็นความบ้า เป็นความหลง ความ

โง่ เป็นกิเลส เป็นความทุกข์. ต้องหยุดจากความเป็นอย่างนั้น เป็นผู้ที่อยู่
ในร่องในรอยของพระธรรม หรือธรรมชาติด้านบริสุทธิ์ไปตามเดิม.

โลกทุกวันนี้ กับโลกในสมัยพุทธกาลนั้นต่างกันมาก; หรือแม้แต่
โลกทุกวันนี้กับโลกเมื่อ ร้อยปี หรือห้าสิบบปี มาแล้วนี้ ก็ยังต่างกันมาก. ถ้าไม่
รู้จักวัดที่ตรงไหน ก็วัดเอาตรงที่ว่าคนเป็นบ้ากันมาก เป็นโรคเส้นประสาทกัน
มาก, มีการกระทำที่เป็นลามกอนาจาร เกลื่อนกลาดไปทุกถนนหนทาง, และมาก
ที่สุดก็คือใน สิ่งโฆษณา; เช่นการพิมพ์โฆษณา และวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น
ซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งลามกอนาจาร ที่ถูกปิดฉากให้ใหม่กว่า ไม่ใช่สิ่งลามกอนาจาร,
ปิดฉากให้ใหม่กว่าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นอันตราย; แต่เป็นศิลปะเป็นวัฒนธรรมของ
มนุษย์สมัยนี้.

แต่ที่แท้ันั้นเป็นความลามกอนาจารที่คนบ้า คนโง่ คนโกหกพกลม
เหล่านี้ เขาเสกสรรคั้น เขาปลอมแปลงมันขึ้น; เขาปิดฉากกันเสียใหม่
เป็นอย่างอื่น ให้เด็ก ๆ ของเราหลงไหลไป, จนเป็นเด็ก ๆ ที่สูญเสียจิตใจ, หรือ
ความเป็นธรรมะไปแล้วตั้งแต่เด็ก ๆ โตขึ้นก็จะเป็นปัญหา ที่จะเพิ่มความยุ่งยาก
ลำบากขึ้นในสังคมนี้ ในมนุษย์นี้ ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม.

ถ้าไม่มีทางที่จะทำอะไรได้ ก็จงปลงสังเวชกันไปก่อน, หรือว่า *จงช่วย*
กันพยายามสวดมนต์ภาวนา ว่าให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเริ่มมีสติปัญญา รู้จักคิด-
ชอบชั่วดีเสียแต่โดยเร็วเถิด. ที่จะมัวแต่สวดมนต์ภาวนา อธิษฐานจิตว่า สัตว์
ทั้งหลายทั้งปวงจงมีความสุข รู้จักรักษาดนเถิดนี้ ไม่พอเสียแล้ว; เพราะว่า

สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ มันจมอยู่ในความทุกข์ทรมาน, คือจมอยู่ในนรกถึงขนาดที่เรียกว่า เป็นนรกแห่งความบ้าหลังเสียแล้ว.

ถ้าเราจะอธิบายฐานจิต แผ่เมตตาแก่สัตว์เหล่านี้แล้ว; จงช่วยกันแผ่เมตตาว่า ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงเริ่มมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ละความเห็นผิด มาสู่ความเห็นถูกโดยเร็วเถิด; มิฉะนั้น โลกนี้ คือท่านทั้งหลายนั้น ก็จะถึงความวิनाศ ไม่มีอะไรเหลืออยู่เป็นที่น่าพอกพ้อใจเลย. ทายกทายิกาทั้งหลาย ช่วยกันสวดมนต์ภาวนาอธิบายฐานจิต แผ่เมตตาในลักษณะอย่างนี้ ภิกษุสามเณรที่ฉลาดขึ้นไปอีกหน่อย ก็ช่วยกันสวดมนต์ภาวนาแผ่เมตตาในลักษณะอย่างนี้ แต่ให้มันยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะรู้จักคิดรู้จักนึกได้มากกว่าได้กว้างขวางกว่า ว่าโลกทุกวันนี้ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม นี้ อยู่ในลักษณะอย่างไร.

พูดมาให้ฟังเป็นตัวอย่าง, ให้สังเกตดูเป็นตัวอย่าง ก็มากพอแล้ว เหลืออยู่อีกมากมายหลายร้อยหลายพันเท่า ที่ไปมองดูเอาเองก็จะเห็น. เมื่อเห็นแล้วก็จะได้แน่ใจในการที่จะนึกว่า; การช่วยกันแก้ไขในสิ่งเหล่านี้เท่านั้นที่จะเป็นบุญกุศลอันสูงสุด. ฉะนั้น เราจะทำอะไร ที่นี้หรือที่ไหน ก็ให้เป็นไปเพื่อการแก้ไขทางจิต ทางวิญญาณ, ให้เป็นโรงพยาบาลทางวิญญาณ, ให้เป็นโรงมหรสพทางวิญญาณ, หรือเป็นอะไร ๆ ที่เป็นไปในทางวิญญาณ, เพื่อแก้ไขความเป็นบ้าในทางวิญญาณนี้ ให้มันค่อย ๆ สร้างซาไป และเหือดหายไปตามเหตุตามปัจจัยที่จะพึงกระทำได้.

อย่าไปนอนใจเสียว่า สิ่งทั้งหลายตายตัว แก้ไขไม่ได้, สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลงได้. เมื่อมันเปลี่ยนแปลงไปในทางชั่วทางร้าย ทางผิดได้;

มันก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางดี ทางถูก ได้เหมือนกัน. มันเหลืออยู่แต่ว่า เราเองนี่ รู้จักความดี ความชั่ว ความผิด ความถูก แล้วหรือยัง? ถ้าเราไปตกหลุมของความมืดสีชาว เราก็คือเป็นคนบ้าโดยไม่รู้สีกตัว; แล้วจะรักษาคนบ้าด้วยกันอย่างไรได้. เราเป็นคนหลงเองโดยไม่รู้สีกตัว แล้วจะไปช่วยคนอื่นให้ลืมหูลืมตาอย่างไรได้.

ฉะนั้น สิ่งสำคัญ สิ่งแรกที่สุด อันแรกที่สุดก็คือ เราอย่าได้หลงในความมืดสีชาวอีกต่อไป, จงมองให้เห็น, จงลืมตาให้ดี ๆ, มองให้เห็นว่าความมืดสีดำ ยังไม่ร้ายเท่าความมืดสีชาว. เราจะต้องทำลายความมืดสีชาว คือความหลงในการศึกษา ชนิดที่เป็นบ่าวเป็นทาสของกิเลสตัณหา อันนี้เสีย. อย่าได้มีความหลงอีกต่อไป. อย่าได้มีความหลง ในการศึกษาที่โง่เขลา, ความเจริญก้าวในทางการศึกษาที่โง่เขลา, ที่เพิ่มความทุกข์ให้แก่มนุษย์มากขึ้นอีกต่อไป ก็จะเป็นการดีที่สุด สำหรับการมีชีวิตอยู่กับเขาในโลกนี้ ในเวลานี้ ในวันหนึ่งนี้ ไม่มีอะไรจะดีกว่านี้.

อื่น ๆ ไม่มีปัญหา, อื่น ๆ ไม่เป็นปัญหาที่น่ากลัว ข้าวก็มีกิน ผักก็มีนึ่ง เรือนก็มีอยู่ อะไร ๆ ก็มีพอที่จะไม่ต้องตาย; แต่แล้วปัญหา ที่มันเป็น ปัญหาจริงๆ ก็คือว่าความบ้าของคนในโลก กำลังจะครอบงำเราอยู่โดยไม่รู้สีกตัว. นี่คือการอันตรายที่ร้ายกาจที่สุด ที่จำเป็นที่สุด ที่ด่วนที่สุด จึงต้องเอามาพูดเวลานี้ และพูดกันอย่างยืดยาว อย่างกับเป็นคนบ้าพูดไปอีกคนหนึ่ง. แต่ว่าการที่จะบ้าพูด ในทำนองที่ตรงกันข้ามอย่างนี้ มันก็คงจะเป็นเครื่องมือสำหรับแก้ไขความบ้าชนิดโน้น ให้ได้ทั้งไปเป็นแน่; เพราะว่ามันตรงกันข้ามนั่นเอง. ฉะนั้น

ถ้าต่างฝ่ายต่างบ้ากันแล้ว ก็ควรจะบ้าให้มันตรงกันข้ามกันไว้; มันจะช่วยกัน
แก้ไข หรือเปลี่ยนให้มันเป็นกลาง, ทำโลกนี้ให้มีความสงบได้.

นี่เรียกว่า เป็นความรู้สึก เป็นความคิดนึก ที่รู้สึกอยู่จริงๆ ในโอกาส
ที่ชีวิตล่วงมาถึงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม อีกครั้งหนึ่ง จึงได้นำมาพูดจาให้ฟังตามที่
จะพูดไหว. พูดทีเดียวหลายชั่วโมง หรือทั้งวันทั้งคืนก็ไม่ไหว, จึงขอโอกาส
พูดทีละ ๒ - ๓ ชั่วโมง, และพูดเรื่อยๆ ไปจนกว่าจะไม่มีใครฟัง; เพราะเบื่อก
จะฟังเรื่องซ้ำๆ ซากๆ นี้ก็ได้.

นี่ตอนนี้ ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน เรื่องยังไม่จบ ไปนั่งพักผ่อนกัน
ตามสบาย รอเวลาสักหน่อย พอหายเหนื่อยแล้วก็จะพูดอีก บ่าย ๒ โมง ๓ โมง
บ่าย ๕ โมงมานั่งอีกก็ได้.

ชุมนุมล้ออายุ - ๕ -
๒๗ พ.ค. ๒๕๑๑ กัณท์บาย

๒/๒๕๑๑

ความมีดสีขาว

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

ธัมมิกถาเป็นอุปพวาปรลำดับ สืบต่อจากที่ได้กล่าวแล้วบนภูเขา
อันว่าด้วยเรื่องความรูสึก ในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๑๑ เนื่องในการที่มีความ
คตินักดำเนินมาครบ ๑ ปี.

สิ่งที่จะต้องพิจารณาให้ติดกันต่อไป ก็คือโลกในทุกวันนี้ สถานะของ
โลกในทุกวันนี้ ซึ่งมีแต่อาการของคนบ้า ดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้นนั้น. บัดนี้
จะได้มองดูกัน โดยลักษณะที่ละเอียดออกไป ว่าเหตุไรจึงอยู่ในลักษณะที่ควร
จะเรียกว่า โลกของคนบ้า.

คำว่า “คนบ้า” ในที่นี้ หมายถึง เป็นบ้าในทางวิญญาณ คือทางสติปัญญา จนเรียกด้วยชื่ออันใหม่ว่า ความมืดสีขาว, ซึ่งเป็นความมืดที่ปิดบัง ร้ายกาจยิ่งกว่าความมืดสีดำ. ความมืดสีดำทำให้ไม่เห็นอะไรเลย; แต่ความมืดสีขาวนั้นทำให้เห็นมากอย่างหลายอย่าง, และอย่างรุนแรง จนกระทั่งเห็นในลักษณะที่ทาคอนให้เป็นบ้า ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น.

มองให้รู้จักความมืดสีขาว.

ความมืดสีขาวนั้นเป็นอย่างไร? เราอาจจะเข้าใจได้ง่ายๆก็คือ การดูที่เมฆหรือหมอกควันสีขาว; ถ้ามีหมอกสีขาวปิดบัง มันก็มองไม่เห็นอะไร เห็นเป็นสีขาวไปหมด; แต่ก็ไม่เห็นอะไรอยู่นั่นเอง. ฉะนั้น สิ่งที่เป็น แสงสว่างอันแท้จริงนั้น ไม่ควรจะเป็นที่สีดำหรือสีขาว. ควรจะเข้าใจกันเสียให้ถูกต้องว่า แสงสว่างที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่สีดำ ไม่ใช่สีขาว; ถ้ามันเกิดมีสีอะไรสักอย่างหนึ่งแล้ว มันก็ไม่ใช่เป็นแสงสว่างเป็นแน่นอน.

แสงสว่างนั้นควรจะพูดว่าไม่มีสีอะไร, คือเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เต็มแท้; ยังไม่มีสีอะไรเกิดขึ้นเลย. ถ้าเป็นสีขาว เหมือนกับเมฆกับหมอกมันก็บัง; นี่เป็นเรื่องสิ่งที่ปิดบัง อันเป็นวัตถุ แต่ถ้าเป็นเรื่องทางสติปัญญาแล้ว มันก็บังมากยิ่งขึ้น, คือบังยิ่งกว่าที่หมอกบัง; เพราะว่า หมอกทางสติปัญญานั้น ปิดบังใจ ในลักษณะที่ลอกให้เข้าใจผิดเป็นอย่างอื่น เป็นรูปอื่น; เหมือนกับที่กำลังเป็นอยู่เดี๋ยวนี้. ทุกคน ควรจะพิจารณาให้เห็นความมืดสีขาวที่ปิดบังจิตใจ.

เมื่อพูดว่า *สัชชา* ก็หมายถึง *ความดี* หรือ *กุศล*; เมื่อพูดว่า *สัทธา* ก็หมายถึง *บาท* หรือ *อกุศล* ความมิดสัชชา ซึ่งหมายถึงบุญหรือกุศลนั้น มัน ปิดบังอย่างไร? มันก็ปิดบังโดยนัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่ามันทำให้มีความรู้ ความเข้าใจไปอีกทางหนึ่ง และที่ยิ่งกว่านั้น ก็คือเป็นเครื่องยั่ววน, เป็นเครื่องล่อหลอกให้ยึดมั่นถือมั่น. ส่วนสิ่งที่มีความชั่ว หรือความทุกข์นั้น ไม่ยั่ววน ไม่ล่อหลอก ให้หลงยึดมั่นถือมั่น; แต่สิ่งที่มีความสวยงาม ความไพเราะ หรือเป็นความสุขสนุกสบายเหล่านี้ ย่อมยั่ววน ให้หลงไหล ให้ยึดมั่นถือมั่น, และสูงสุดก็อยู่ที่บุญหรือกุศลนั่นเอง จึงมีอาการที่เรียกว่า “เมามุญ เมากุศล” กันขึ้นมา เป็นลักษณะของความมิดสัชชาโดยตรง.

อันนั้นก็มีความมิดสัชชาอย่างหนึ่งแล้ว ในบรรดาความมิดสัชชาที่มีอยู่หลาย ๆ อย่าง. หมอกชนิดไหนก็ตาม, จะเป็นสีอะไรก็ตาม ย่อมปิดบังทั้งนั้น. ในทางจิตใจนั้นก็เหมือนกัน ย่อมมีหมอกที่มีลักษณะอาการต่าง ๆ และโดยเฉพาะที่ละเอียดลึกซึ้งมาก ก็คือ หมอกที่เกิดมาจากวิชาความรู้.

ทุกคนลองฟังดูให้ดี ว่าหมอกที่เกิดมาจากวิชาความรู้นี้จะเข้าใจกันว่าอย่างไร? เพราะทุกคนได้ยินแต่ว่าความรู้นี้เป็นแสงสว่าง; เดียวมาพูดเสียว่า ความรู้นั้นเป็นหมอก ที่ปิดบัง ไม่ให้เห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง. ทุกคนก็พอจะนึกเห็นว่า มันต้อง หมายถึงความรู้ที่ทำให้เขว; และในโลกนี้ในเวลานี้ ก็มีแต่ความรู้ที่ทำให้เขว. คำว่า “เขว” ในที่นี้ ก็หมายถึงเขวไปจากความถูกต้อง หรือ ความจริง, เป็นความรู้ที่ใช้ไป เพื่อแสวงหาเหยื่อสำหรับกิเลส, เป็นความรู้ที่กำลังหลงไหลกันมากที่สุด ยิ่งกว่าความรู้ข้อใด ๆ.

ความรู้ที่มีอยู่ในโลก หรือมีแพร่หลายที่สุดในโลก ก็เป็นแต่ความรู้ชนิดเขื่อนทางนั้น. ส่วนความรู้ของพระพุทธเจ้า นั้น เกือบจะกล่าวได้ว่า ไม่มีใครต้องการ ; ไม่มีใครต้องการความรู้ของพระพุทธเจ้า.

ความมืดสีขาวไม่เป็นวิชา.

เดี๋ยวนี้ เรามีหนังสือ มีตัวหนังสือที่เขียนอยู่เป็น ๒ อย่าง ก็นับว่าดีแล้ว คือคำว่า วิชา กับคำว่า วิชชา. วิชชามีตัว ช ช้าง ๒ ตัว, อ่านว่า วิช-ชา; และวิชา ก็มี ช ช้างตัวเดียว อ่านว่า วิ-ชา. สิ่งที่เรียกว่า “วิชา” ในพุทธศาสนานั้น ไม่มีทางที่จะเป็นหมอกได้ มีแต่จะเป็นแสงสว่าง; แต่คำว่า วิชา ในภาษาของชาวบ้านนั้น พร้อมทั้งจะเป็นหมอก, เป็นเมฆที่ปิดบังเสมอ.

เพราะว่า วิชา ของชาวบ้านนั้น เป็นไปตามความต้องการของชาวบ้าน; ชาวบ้านเขาต้องการวิชา ตามกิเลสตัณหาของเขา. เมื่อเป็นอย่างนี้ วิชามันขึ้นอยู่กับกิเลสตัณหาของชาวบ้าน; ดังนั้น วิชาจึงเป็นเมฆหรือเป็นหมอกไป.

แต่ถ้า วิชชาตามแบบของพุทธศาสนา หรือของพระพุทธเจ้าแล้ว มันไม่ขึ้นอยู่กับกิเลสตัณหา; แต่เป็นเครื่องปราบปรามกิเลสตัณหา. ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่า วิชชาจึงไม่ใช่เมฆ ไม่ใช่หมอกที่จะปิดบังหุ้มห่อความจริง; มันคิดกันไกลกับคำว่า วิชา. วิชา หรือความรู้ตามภาษาชาวบ้าน, วิชาความรู้ตามภาษา

ชาวบ้านนั้น มันขึ้นอยู่กับกิเลสตัณหาของชาวบ้านนั่นเอง เพราะฉะนั้น ยังมีวิชาชนิดนี้มากขึ้นเท่าไร ก็ยังเป็นเมฆหมอกปิดบังความจริงมากขึ้นเท่านั้น.

คนบางคนอาจจะคัดค้านว่า วิชาความรู้ของชาวบ้าน ก็เป็นเรื่องจริง, หรือเป็นความจริง. ข้อนี้ถูกแล้ว วิชาก็ต้องเป็นความจริง แต่มันจริงอย่างที่ไม่มีการโยชน์ก็มี; มันจริงอย่างที่จะปิดบังเสียด้วยซ้ำ ซึ่งประโยชน์อันสูงสุดก็มี. สิ่งที่เราเรียกว่า วิชาความรู้ของชาวบ้านจึงเป็นเรื่องที่จริง แต่ในทางที่จะให้เกิดความทุกข์; เพราะว่ วิชาอันขึ้นอยู่กับกิเลสตัณหา ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์. เมื่อเป็นดังนี้ เราก็จะเห็นได้ทันทีว่า วิชาความรู้ของชาวบ้านตามธรรมดาอัน เป็นเมฆหมอกที่ปิดบังความจริง หรือปิดบังธรรมะ ที่เป็นของจริง; ส่วน วิชาของพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาอัน ไม่ปิดบัง แต่ว่าเป็นแสงสว่างอันแท้จริง.

โลกกำลังตกอยู่ในหมอกแห่งวิชา.

โลกในทุกวันนี้ ตกอยู่ในเมฆในหมอกของวิชาความรู้ของโลกเอง, คือว่า ชาวโลกล้วนแต่มีวิชาความรู้ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยกันทั้งนั้น; แต่ว่าวิชาความรู้เหล่านั้น กลายเป็นเมฆหรือเป็นหมอกที่หุ้มห่อสัตว์โลกนี้ไว้. นี้เรียกว่า มีวิชาความรู้เป็นเมฆหรือเป็นหมอก; โลกกำลังตกอยู่ในเมฆหรือหมอกแห่งความรู้. นี้ก็ขอให้เข้าใจไว้ว่ามันมีอยู่อย่างหนึ่ง; ท่านทั้งหลายจะมองเห็นอย่างนี้ หรือจะไม่มองเห็นอย่างนี้ ก็ตามใจ; แต่ว่ามันเป็นเรื่องที่น่าให้สังเกตดูให้ดี ๆ,

ว่าแม้แต่ตัวเองนั้นแหละก็ต้องระวังให้ดี ๆ; อย่าให้ตกลงไปในหมอก หรือใน
เมฆของวิชาความรู้ของชาวโลก.

เราจะ ต้องอาศัยแสงสว่างแห่งวิชาของพระพุทธเจ้าอยู่เสมอ, น
อย่างหนึ่ง. ขอให้กำหนดจดจำไว้อย่างหนึ่งก่อนว่า วิชาความรู้ของชาวโลกนั้น
เป็นเมฆเป็นหมอก เราจะต้องอาศัยวิชาของพระพุทธเจ้า ที่ไม่เป็นเมฆหรือ
เป็นหมอก.

แต่เดี๋ยวนี้ เรื่องมันก็มีเป็นปัญหาต่อไปอีกว่า พวกพุทธบริษัทที่
พยายามจะมีวิชา ของพระพุทธเจ้านั้น ก็ทำไม่ได้สำเร็จ ตามที่ตนต้องการ;
กลับไปมีวิชาที่ไม่ใช่วิชา คือเป็นเพียงคัมภีร์ หรือ คำบอกเล่าเรื่องวิชา.
พระคัมภีร์หรือพระไตรปิฎกเป็นต้น ที่มีอยู่มากมายนั้น ก็เป็นเพียงคำบอกเล่า
เรื่องวิชา. ที่นี้คนไปติดอยู่ที่คำพูดเหล่านั้น, ติดอยู่ที่ตัวพระคัมภีร์, ไม่ได้
เข้าถึงตัววิชา; หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า เข้าถึงธรรมะไม่ได้ เพราะ
ติดอยู่ที่พระคัมภีร์.

ถ้าท่านทั้งหลาย เคยได้ยินได้ฟัง คำพูดที่เขากล่าวกันไว้ อย่างถูกต้อง
ที่สุดแล้ว ก็จะไม่เข้าใจเรื่องนี้ได้ดี; คำพูดนั้นกล่าวว่า พระพุทธรูปบังพระพุทธเจ้า,
พระคัมภีร์นั้นบังพระธรรม. ลูกชาวบ้านนั้นบังพระสงฆ์.

พระพุทธรูปบังพระพุทธเจ้า.

พระพุทธรูปบังพระพุทธเจ้า เขาหมายความว่าถึง คนที่รู้จักแต่พระพุทธรูป,
แล้วเข้าใจว่า พระพุทธรูปนั้นเป็นพระพุทธเจ้า เหมือนความเข้าใจของเด็ก ๆ.

ผู้ที่มีความรู้จริง ยิ่งรู้มากไปจนถึงกับว่า องค์พระพุทธรูปที่เป็นมนุษย์ หรือ เป็นคนที่เดิน ๆ ไปมาอยู่ในอินเดียสมัยโน้น ก็ยังไม่ใช่พระพุทธรูปที่แท้จริง; ธรรมชาติในจิตใจของพระพุทธรูปเจ้าต่างหาก ที่เป็นพระพุทธรูปที่แท้จริง.

นี่แหละลองคิดดูเถอะว่า แม้แต่องค์พระพุทธรูปเจ้าจริง ๆ ก็ยังไม่ใช่พระพุทธรูปเจ้าจริง; แล้วเหตุไฉนพระพุทธรูปนั้นจะมาเป็นพระพุทธรูปเจ้าได้แล้ว? ถ้าคนไปติดที่พระพุทธรูป ก็ยังบังพระพุทธรูปเจ้า, คือไม่มองเห็นพระพุทธรูปเจ้าจริง ๆ; ด้วยเหตุนี้แหละ เขาจึงกล่าวว่า พระพุทธรูปนั้นบังพระพุทธรูปเจ้า.

พระคัมภีร์บังพระธรรม.

ส่วน พระคัมภีร์นั้นบังพระธรรม : คนส่วนมากเรียกพระคัมภีร์ หนังสือไบเบิลนี้กันว่า พระธรรม, ว่าหีบพระธรรม ก็คือหีบสำหรับใส่ไบเบิล, บางคนก็เรียกคัมภีร์ไบเบิล ว่าธรรมเฉย ๆ ก็มี, นี้ก็มีความเข้าใจว่านั่นคือพระธรรม. ถ้าเข้าใจเพียงเท่านั้นหรืออย่างนั้น เรื่องมันก็หมดหรือจบกันเพียงเท่านั้น. นี้เรียกว่าพระคัมภีร์บังพระธรรม เหมือนที่เป็นกันอยู่โดยมาก.

คนบางคน คิดว่าเขาท่องคัมภีร์ได้มาก ก็คือรู้พระธรรมมาก; ถ้าเข้าใจอย่างนี้ ก็เรียกว่า คัมภีร์ที่เขาท่องนั้นแหละบังพระธรรม. ตัวธรรมที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่คัมภีร์, และก็ไม่ใช่เสียงที่แสดงธรรม. ตัวธรรมที่แท้จริงนั้น คือความจริง ที่ปรากฏออกมา ต่อเมื่อปฏิบัติสำเร็จแล้ว. ผู้ใดปฏิบัติธรรมสำเร็จแล้ว มีความจริงอะไรปรากฏออกมา นั่นคือพระธรรมที่แท้จริง.

ที่นี้จะต้องคิดดูให้ดีว่า พระคัมภีร์ กับ พระธรรมนั้นไม่ใช่สิ่งเดียวกัน; ถ้าไปยึดมั่นที่พระคัมภีร์ก็ไม่อาจจะมองเห็นพระธรรม. แต่โดยปกติธรรมดาสามัญ คนทั้งหลาย ก็ติดที่พระคัมภีร์, ไปยึดมั่นถือมั่นที่พระคัมภีร์; คนทั้งหลาย จึงไม่มองเห็นพระธรรม; ดังนั้นคำที่เขากล่าวว่า พระคัมภีร์บังพระธรรม ก็เป็นการถูกต้อง.

ลูกชาวบ้านบังพระสงฆ์.

ที่นี้ ก็มาถึงคำที่ว่า ลูกชาวบ้านบังพระสงฆ์ นี้หมายความว่า ลูกชาวบ้านที่บวชขึ้นมาเป็นพระเป็นเณรนั้นแหละ บังพระสงฆ์. พูดตรง ๆ ก็คือว่า พระเณรเดี๋ยวนี้แหละที่บังพระสงฆ์ ที่ทำให้ไม่เห็นพระสงฆ์ที่แท้จริง. พระสงฆ์ที่แท้จริงในกรณีนี้หมายถึง พระอริยสงฆ์ คือคุณสมบัติ ที่มีอยู่ในจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรม สำเร็จแล้ว เป็นโศคาปฎิพรรค โศคาปฎิผล, สกิทากามิพรรค สกิทากามิผล, อนาคามิพรรค อนาคามิผล, อรหัตตพรรค และอรหัตตผล. มีอยู่ ๔ คู่, นับเรียงตัวได้ ๘ องค์ นี้แหละคือพระสงฆ์, ไม่ใช่ตัวคน แต่ได้แก่ตัวคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของคน.

ที่นี้ คนทั้งหลาย ก็มาเอาพระเอาเณร ลูกหลานของชาวบ้าน ที่บวชมาเป็นพระเป็นเณร นี้ว่าเป็นพระสงฆ์; แล้วความคิดจะหยุดลงเพียงเท่านั้น, ติดตันอยู่เพียงเท่านั้น, ไม่อาจจะเข้าใจไปถึงพระสงฆ์ที่แท้จริง; คือคุณธรรมที่ทำความเป็นพระสงฆ์. เมื่อเป็นดังนี้เขาจึงกล่าวว่า ลูกหลานชาวบ้าน ที่บวชเป็นพระเป็นเณร นั้นแหละบังพระสงฆ์.

ท่านทั้งหลายลองทบทวนดูให้ดีว่า พระพุทธรูปบั้พระพุทธรเจ้า, พระคัมภีร์บั้พระธรรม, ลูกหลานชาวบ้านบั้พระสงฆ์, ^๕นี่คือหมอกหรือเมฆ หรือเมฆหมอกที่บั้ความจริง. พระพุทธรูปก็บั้พระพุทธรเจ้า, พระคัมภีร์^{๕๗}บั้พระธรรม, พระเณรก็บั้พระสงฆ์. ทำอย่างไรจึงจะทำลายเมฆหรือหมอกเหล่านี้เสียได้; แล้วเข้าถึงพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ ที่แท้จริง, ขอให้ลองคิดดู.

เดี๋ยวนี้ คนในโลกนี้กำลังอยู่ในเมฆหมอกอันนี้; แม้ในโลกของพุทธบริษัทนี้ ก็ยังอยู่ในเมฆหมอกอันนี้. พุทธบริษัทกำลังถูกเมฆหมอกอันนี้หุ้มห่ออยู่; ถ้าเข้าใจผิด หรือเข้าใจไม่ได้ในข้อนี้ เรียกว่าเป็นผู้ที่กำลังตกอยู่ในเมฆหรือหมอกเช่นเดียวกัน.

นี่สรุปความแล้วก็จะพอจะพูดได้ว่า พระคัมภีร์^{๕๘}ที่คนยึดมั่นถือมั่นมากเกินไปนั้น กลายเป็นเมฆหรือหมอกที่บั้พระธรรม; เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายจะอ่านหรือจะศึกษาพระคัมภีร์ใดๆก็ตาม จะต้องระวัง, คือระวังอย่าให้พระคัมภีร์นั้นกลายเป็นเมฆ หรือเป็นหมอกขึ้นมา; แม้แต่ว่าหนังสือหนังสือที่อ่านอยู่ทุกวัน ก็อาจจะกลายเป็นเมฆหรือเป็นหมอกขึ้นมาได้ โดยไม่รู้ตัว. เพราะว่า ถ้าตีความผิด หรือเข้าใจผิด มันก็กลายเป็นความมืดมนที่สีขาวขึ้นมาทันที.

แม้ที่สุดแต่ การเชื่อในบุคคล, หรือแม้แต่ควร เชื่อตามเหตุผลของตนเองเหล่านี้ ก็ยังมีทางที่จะเป็นเมฆเป็นหมอก ที่บั้บั้ความจริงได้เหมือนกัน, คือเป็นเมฆสีขาวขึ้นมาได้ทันที. การที่บุคคลยึดมั่นในหนังสือ

ตำรับตำราที่ดี, หรือยึดมั่นในบุคคลที่แสดงธรรมที่ดี, อาจจะกลายเป็นเมฆหรือเป็นหมอกขึ้นมาได้ โดยไม่รู้ตัว. นักรวมอยู่ในคำพูดที่ว่า พระคัมภีร์เป็นหมอกบังพระธรรม.

เพราะว่าเสียงที่แสดงธรรมนี้ มันก็เนื่องมาจากพระคัมภีร์; แม้ว่าวิชาความรู้ต่างๆ ที่อาตมานำมาแสดงแก่ท่านทั้งหลาย นี้ก็อยู่ในรูปของพระคัมภีร์ ที่ท่านทั้งหลายอาจจะจัดมันไว้ในฐานะเป็นคัมภีร์ หรือเป็นตำรับตำรา หรือว่าเรื่องราวต่างๆ มากอย่าง ก็จำเอามาจากพระคัมภีร์คือพระไตรปิฎก; เพราะเราทุกคนตั้งต้นการศึกษา ด้วยการเรียนจากพระไตรปิฎกทั้งนั้น.

ดังนั้น ขอให้ระวังให้ดีว่า สิ่งที่เรียกว่าพระคัมภีร์นั้น มันกลายเป็นเมฆเป็นหมอก บิดบังความจริงแก่บางคนก็ได้, เมื่อไรก็ได้; *สมตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้คร่ำไถ่ในกาลามสูตร เป็นต้น ว่าอย่าได้ไปเชื่อ เพราะเหตุที่ว่ามันมีอยู่ในพระคัมภีร์ หรือพระไตรปิฎก, ท่านเองเดียวกันกับที่ อย่าให้ไปเชื่อเพราะว่าได้สอนต่อๆ กันมา, หรือว่า ผู้นี้เป็นอาจารย์ของเรา; อย่างนี้ก็เหมือนกัน.* เพราะถ้าไปเชื่อโดยท่านเองนี้แล้ว ความเชื่ออันนั้น ก็จะเป็นเมฆหรือเป็นหมอกขึ้นมาทันที, บิดบังความจริงไม่ให้ปรากฏ. ท่านจึงสอนไว้ชัดเจนทีเดียวว่า มา ปิฎกสมุททาเนน คืออย่าเชื่อเพราะเหตุที่ว่า มันเขียนอยู่ในพระไตรปิฎก หรือในปิฎกใดปิฎกหนึ่ง.

เดี๋ยวนี้คนเรา มักจะเชื่อด้วยเหตุแค่ว่ามันเขียนอยู่ในไบลาน. ท่านทั้งหลายจงเข้าใจกันเสียใหม่ ให้ถูกต้องว่า ไบลานทั้งหมดนั้นไม่ใช่พระไตรปิฎก; ไบลานบางแผ่นก็เขียนพระไตรปิฎก; แต่ว่า ไบลานส่วนมาก

ไม่ได้เขียนพระไตรปิฎก, คือเขียนอะไรเพื่อเจ้อตามความเข้าใจของผู้เขียนก็ยังมีมาก.

ดังนั้น ถ้าไปเข้าใจเสียว่า มีอยู่ในไบบลานแล้ว เป็นเชื่อได้อย่างนี้แล้ว ก็จะเป็นเมฆหมอกอย่างหนึ่ง, คือเป็นความมืดสีขาว ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง. แม้สมัยนี้ไม่ได้เขียนในไบบลาน แต่พิมพ์เป็นเล่มหนังสือ มันก็เหมือนกัน; เล่มหนังสือที่เป็นพระไตรปิฎกก็มี ไม่เป็นพระไตรปิฎกก็มากมาย; จะเชื่อเพียงสักว่า มันมีในคัมภีร์ ในตำรา ในหนังสือแล้ว มันก็ใช้ไม่ได้, คือมันกลายเป็นเมฆเป็นหมอกขึ้นมาได้โดยไม่รู้สีกตัว.

ทีนี้ แม้ว่าจะมีอยู่ในพระไตรปิฎกจริงๆ, คือว่าเราเปิดดูพระไตรปิฎก จะพบข้อความนี้ และในนั้นก็เขียนไว้ชัดว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงข้อความนี้; แม้แต่อย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ยังตรัสสอนว่าอย่าไปเชื่อ, คืออย่าเพื่อเชื่อ, อย่างน้อยก็อย่าเพื่อเชื่อ ต้องมาทดสอบคุณด้วยการปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติแล้วมันดับกิเลสดับทุกข์ ได้อย่างไร จึงจะค่อยเชื่อ; อย่างนี้เป็นต้น.

อย่างนี้ก็แปลว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ดีที่สุดในแล้ว คือได้ตรัสมอบหมายเครื่องมือให้แก่เรา สำหรับทำลายเมฆหมอกนั้นเสีย เราใช้ทำลายเมฆหมอกนั้นเสีย. อย่าให้พระคัมภีร์กลายเป็นเมฆหมอกขึ้นมา. อย่าให้พระพุทธรูปชาติแท้ ๆ กลายเป็นเมฆหมอกขึ้นมา.

ท่านทั้งหลายลองคิดดูเถิดว่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นคนจริงเท่าไร, ที่ท่านตรัสไว้ว่า แม้อัตถาคตกกล่าวก็อย่าเพื่อเชื่อ, แม้ฉันกล่าวก็อย่าเพื่อเชื่อ;

แต่ต้องไปทดสอบดู ด้วยการปฏิบัติ ให้มีความรู้สึกประจักษ์ ชัดเจนอยู่ในใจว่า มันจริงอย่างนี้ ก็เลสเกิดขึ้น, ว่ามันจริงอย่างนี้ ก็เลสดับไป, ว่ามันจริงอย่างนี้ ความทุกข์เกิดขึ้น, มันจริงอย่างนี้ ความทุกข์ดับไป. เมื่อเห็นจริงอย่างนี้แล้ว จึงเชื่อ. อย่างนี้ก็เรียกว่าไม่มีเมฆหมอกเหลืออยู่ที่ใดเลย, ไม่มีเมฆหมอกสำหรับปิดบังความจริงที่ตรงไหนเลย. เราก็รอดตัวออกมาได้จากเมฆหมอกของพระคัมภีร์.

คนมีความรู้เข้าใจจากความจำ นี่ยังจมอยู่ในหมอก.

เกี่ยวกับข้อนี้ อดมาอยากจะขอร้องท่านทั้งหลายทุกคนให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่าเดี๋ยวนี้เรากำลังตกอยู่ในเมฆหมอกอันนี้ มากกว่าสิ่งใดหมด, ทั้งพระทั้งเณร ทั้งชาวบ้าน จมอยู่ในเมฆหมอกอันนี้ ยิ่งกว่าเมฆหมอกอันไหนหมด; คือได้ยินได้ฟังสิ่งใด แล้วก็เข้าใจแต่สักว่าเป็นคำพูด, ไม่ใช่เป็นความจริง; แล้วก็มีความรู้สึกที่ว่า เรามีความรู้, เรามีความรู้, เรามีความรู้, ยกหูชูหางด้วยความรู้. ทั้งพระทั้งเณร เรียนอะไรได้สักหน่อย ก็ยกหูชูหางเพราะความรู้ที่เรียนมาได้นั่น.

ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว ก็ให้เข้าใจเถิดว่า ความรู้เหล่านั้น เป็นความรู้ชนิดเมฆหมอกทั้งนั้น; ความรู้ที่แท้จริงจะไม่ทำให้ใครยกหูชูหางได้เลย. การที่มีความรู้ชนิดที่ทำให้รู้สึกได้ว่า เราดีกว่าคนอื่น เราเก่งกว่าคนอื่น เรารู้มากกว่าคนอื่น ความรู้ชนิดนี้แหละ เป็นเมฆหมอกทั้งนั้น; ไม่ทำให้รู้ความจริงได้เลย, แม้ว่าความรู้ที่ตนกำลังรู้นั้นเป็นเรื่องเป็นราวของความจริง.

ยกตัวอย่าง เช่นเรื่องราวของ อริยสัจจ์, ความรู้ที่เป็นเรื่องราวของ อริยสัจจ์ ๔ ประการ. คนหนึ่งรู้อันนี้แล้ว ยกหูชูหางว่าตนรู้เรื่องอริยสัจจ์;

ความรู้หรือวิสัยทัศน์ชนิดนั้นของบุคคลนั้น เป็นเพียงเมฆหมอก คือ เป็นอวิชชา สีขาว, เป็นความมืดสีขาวของบุคคลนั้น. ถ้าคนใดรู้วิสัยทัศน์แล้ว หูทางหายไปหมด, ไม่มีทางที่จะยกหูชูหางได้เลย อย่างนี้แล้ว นี่ก็เรียกว่าเป็นผู้ที่มีความรู้จริง; ความรู้ของเขาไม่เป็นเมฆหมอกสำหรับเขา.

นี่ลองพิจารณาดูให้ดีว่า ความรู้หรือวิสัยทัศน์ของคนทั้งสองนั้นมันต่างกันอย่างไร? การรู้วิสัยทัศน์ของคนคนหนึ่ง ทำให้ยกหูชูหาง, การรู้วิสัยทัศน์ของคนอีกคนหนึ่ง ทำให้หูทางหายไปหมด ไม่เอามายกที่ไหนได้. นี่ก็เพราะว่าความรู้หรือวิสัยทัศน์ที่แท้จริงของคนทั้งสองนั้น เขารู้ถึงข้อที่กิเลสตัณหาได้ถูกทำลายไปแล้ว.

เพราะเขามารู้อัดในข้อที่ว่า กิเลส ตัณหา อุปาทาน เหล่านี้ เป็นตัวการที่ให้เกิดความทุกข์, มีความเบียดเบียนสลัดสังเวช จนถึงกับกิเลส ตัณหา อุปาทาน เหล่านี้ตั้งอยู่ไม่ได้ สูญหายไป. เขามารู้ความจริงที่ว่า เดียวนี้ไม่มีกิเลส ตัณหา อุปาทาน เป็นความดับทุกข์แล้ว. ผู้ที่รู้อย่างนี้ จะยกหูชูหางได้อย่างไร; เพราะว่าเป็นการรู้ธรรมจริง, เป็นธรรมที่แท้จริง ที่ปรากฏแก่ใจจริง; ไม่เหมือนกับความรู้เรื่องวิสัยทัศน์ที่ทำให้พูดได้มาก ที่ทำให้เทศน์ได้มาก, หรือที่ทำให้เถียงได้มากเป็นต้น. พูดไปพลาบ โต้เถียงไปพลาบ เทศน์ไปพลาบ ก็ยกหูชูหางอยู่ในใจ มันเป็นการยกหูชูหางอยู่ข้างในใจ.

ฟังดูให้ดีว่า ความรู้สักชนิดนั้นเป็นการยกหูชูหางอยู่ในใจ; คนอื่นอาจจะมองไม่เห็นก็ได้. เพราะเห็นว่ามันเถียงอยู่นิ่ง ๆ; แต่ที่แท้มันเป็นการยกหูชูหางอยู่ในใจ.

การรู้อริยสัจจ์ชนิดนี้ เป็นความรู้อย่างปริยัติ ไม่เกี่ยวกับปฏิบัติ, ไม่เกี่ยวกับความจริง; ยิ่งรู้มากยิ่งเป็นเมฆหมอกสีชาว, หรือเป็นความมืดที่สีชาวมายิ่งขึ้นก็ได้. นั่นแหละคือ อาการของโมฆะบุรุษ ที่ติดตั้งอยู่ในพระคัมภีร์หรือพระไตรปิฎก. **ที่พระพุทธเจ้าท่านเรียกว่า โมฆะบุรุษ นั้น ก็คือพวกที่เรียนจบพระไตรปิฎก แล้วก็เต็มไปด้วยความมีศีลชาว, ดังที่ได้กล่าวมาแล้วจะมีอยู่มาก.** จึงขอให้เราระวังความมีศีลชาว หรือเมฆหมอกของวิชาความรู้ที่เราเรียกกันว่า วิชาความรู้นั่นเอง.

คำพูดที่ใช้กันอยู่ก็เป็นเมฆหมอกได้.

ที่นี้ อตมาอยากจะแนะนำให้เห็น ในส่วนที่ละเอียดยิ่งไปกว่านั้นอีก คือส่วนที่เกี่ยวกับคำพูดเป็นคำ ๆ. ท่านทั้งหลายลองสังเกตดูให้ดี ๆ เกี่ยวกับข้อนี้ว่า **คำพูดที่เราใช้กันอยู่** นับตั้งแต่ คำพูดว่า **พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์,** หรือคำพูดว่า **นิพพาน,** หรือคำพูดว่า **มรรค ผล** หรือคำพูดว่า **วิปัสสนา กรรมฐาน,** หรืออะไรก็ตาม คำพูดเหล่านี้ **เป็นเมฆหมอกได้** โดยไม่รู้สีกตัว. มีความเข้าใจผิดหรือตีความหมายของคำพูดผิดเมื่อไร ก็มีเมฆหมอกเมื่อนั้น, คือปิดบังความจริงเมื่อนั้น.

อีกประการหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญมาก ก็คือว่า พอเราเกิดมา เราก็ได้รับการสั่งสอนเกี่ยวกับคำพูดเป็นอย่างนั้น ๆ ไปเสียแล้ว; เราก็เข้าใจคำพูดคำนั้นเป็นอย่างนั้นไป. ยกตัวอย่างให้เห็นง่าย ๆ เช่นคำว่า **สุญญตา** หรือ **สูญสุญญะ** นี้ เราได้รับการสั่งสอน มาแต่ในทางที่ให้ **เข้าใจว่า เป็นของสูญเปล่า, สูญญตา** นี้แปลว่า **สูญเปล่า.** นี่เป็นความโง่ของคนนั้น ที่ได้รับคำสั่งสอนมา

จากคนโง่ก่อน ๆ คือสอนให้เข้าใจว่า สุญญตา แปลว่า สุญเปล่า ไม่ได้อะไรเลย. แต่ที่แท้ คำว่า สุญญตา นั้น แปลว่า ว่าง, ว่างในส่วนที่ไม่มีอะไร ที่ควรจะยึดถือของเรา; แต่ที่ว่าว้างนี้ไม่สุญเปล่า คือมันมีประโยชน์ ซึ่งทำให้เรามีความรู้สึกได้ มีความรู้เข้าใจได้ หรือดับทุกข์ได้.

ความว่างหรือความเป็นสุญญตานี้ เป็นความจริง, เป็นความจริงที่เด็ดขาด แน่นอน, เป็นความจริงสุดท้ายของสิ่งทุก ๆ สิ่ง; คือสิ่งทุก ๆ สิ่งนั้นมัน สิ้นสุดลงที่ว่าง คือ ไม่มีส่วนที่ควรจะยึดถือว่า ตัวเรา หรือของเรา; มันจึงเป็นความจริงที่แสดงตัวมันเองให้รู้ แล้วจิตใจของมนุษย์ ก็หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น.

เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า สุญญตา นั้น มีประโยชน์ที่สุด, และสุญญตาที่สูงที่สุด ก็คือ นิพพาน; ฉะนั้น ใครมาพูดว่า สุญญตา คือสุญเปล่า นั้น คือคนที่มึนปากสกปรกที่สุด, คนที่มีปากสกปรกมากที่สุดเท่านั้น ที่จะพูดว่าสุญญตา คือสุญเปล่า ไม่ว่าจะคนนั้นจะเป็นพระเป็นเณร, จะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาส จะเป็นนักปราชญ์หรือเป็นคนชนิดไหนก็ตาม ถ้าพูดว่า สุญญตา หมายความว่าสุญเปล่า แล้ว เป็นคนโกหก ที่มีปากสกปรกที่สุดในโลกนี้.

ขอให้ช่วยจำกันไว้ให้ดี ๆ ว่า สุญญตาไม่ได้แปลว่า สุญเปล่า; แต่แปลว่า ว่างจากตัวตน. อะไรร่าง ๆ ก็มี, อะไร ๆ ก็มี, มีอยู่ครบถ้วน, แต่ที่ว่าทุกอย่างนั้น ว่างจากส่วนที่ควรยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นของตน; สุญญตา มีความหมายอย่างนี้.

แต่เดี๋ยวนี เราได้รับการศึกษาเล่าเรียนมาแล้ว สุกญตา แปลว่า สุกญแปลว่า นั่นคือเมฆหมอกที่มีอยู่ในคำพูด, คำพูดนั่นเองเป็นเมฆหมอกปิดบังความจริง ; เป็นความมีศีลขาว ที่ปิดบังความจริง ทั้งที่คำว่า สุกญตา นั้น ก็เป็นคำพูดที่ถูกต้อง, เป็นคำพูดที่จริงและถูกต้อง และที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้. แต่ว่าคนฟัง หรือคนเรียน เข้าใจไม่ได้ เลยกลายเป็นเมฆหมอกไปเสีย.

คำอื่น ๆ ก็ยังมีอีกมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เช่นคำว่า ความเกิด - ชาติ, ชา - ตี หรือ ความเกิด คำนี้ ตามธรรมดาหมายถึงเกิดจากท้องแม่ คลอดจากท้องแม่. คนรู้จักแต่อย่างนี้ พอได้ยินคำศัพท์ที่ว่า "ความเกิดเป็นทุกข์" ก็หมายความว่า การเกิดจากท้องแม่เป็นทุกข์. แต่ที่จริงนั้น คำว่า ความเกิด ยังมีความหมายอย่างอื่น คือ หมายถึงการเกิดความเข้าใจผิด ว่าเป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา ที่เกิดอยู่เสมอๆ, ที่วันหนึ่งๆเกิดได้หลายๆ หน.

เมื่อเรื่องอะไรมาเกิดขึ้นแก่เรา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายก็ตาม เรามีความรู้สึกเป็นเราเป็นของเรา ชนมา, เราจะมีคามยินดียินร้าย อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา ตามความรู้สึก ที่ว่ามันเป็นตัวเราเป็นของเรา อย่างนี้ เรียกว่า ความเกิดที่เป็นทุกข์. ความเกิดที่เป็นทุกข์หมายถึงความเกิดอย่างนี้ ไม่ได้หมายถึงความเกิดจากท้องแม่.

ความเกิดจากท้องแม่นั้น มันเสร็จสิ้นเรื่องราวไปนานแล้ว, มันไม่ได้ มาเกิด มาอยู่ที่อื่น. คนเกิดจากท้องแม่คนหนึ่งก็เพียงครั้งเดียว แล้วก็ชั่วเวลาไม่กี่ชั่วโมง หรือไม่ก็วัน ก็หมดปัญหาไปแล้ว; แต่ที่อยู่มาตอนหลังจนกระทั่ง บัดนี้ ที่ว่ามีความเกิดเป็นทุกข์นั้น มัน หมายถึงความเกิดของความสำคัญว่า

เป็นตัวตนหรือเป็นของตน. ความสำคัญนั้นหมายความว่า เป็นตัวตนหรือของตนนี้ คือความเกิด.

ผู้ใดมีความเข้าใจคำว่า “ความเกิด” แต่ในทางที่หมายความว่า เกิดจากท้องแม่ แล้วคำว่า “ความเกิด” นั้น ก็เป็นเมฆหมอกปิดบังความจริงแก่บุคคลนั้น. ^{๕๔๗}นักเป็นตัวอย่างอันหนึ่ง^{๕๔๘}ที่แสดงให้เห็นเมฆหมอกที่มีอยู่ในคำพูด.

พุทธบริษัทยังตกอยู่ในความมืดสีขา.

เดี๋ยวนี้ ^{๕๔๙}พุทธบริษัทเป็นส่วนมาก หรือแทบทั้งหมด จมอยู่ในเมฆหมอกอัน^{๕๕๐}ทงนน; ^{๕๕๑}อยู่ในความมืดสีขา^{๕๕๒} ที่มองไปทางไหนก็สลัวไปหมดไม่เห็นอะไร เพราะว่าจมอยู่ในความมืดสีขา คือเมฆหมอกที่เกิดมาจากคำพูด. ในพระพุทธศาสนานี้ ^{๕๕๓}ก็มีคำพูดอยู่เป็นอันมาก ที่ยังเข้าใจไม่ได้ หรือเข้าใจผิดอยู่. คำพูดเป็นอันมากเหล่านั้น ก็กลายเป็นเมฆหมอกไปสิ้น จนพุทธบริษัท^{๕๕๔}ทั้งหมดนี้ ตกอยู่ในท่ามกลางของเมฆหมอก หรือความมืดสีขา^{๕๕๕}ทงนน.

นั่นแหละจึงได้ ^{๕๕๖}เป็นพุทธบริษัทชนิดที่ไม่ใช่พุทธบริษัท, เป็นพุทธบริษัทชนิดปลอม ชนิดเลว ชนิดที่ไม่ใช่เป็นพุทธบริษัท, เป็นพุทธบริษัทชนิดที่ยกหูชูหาง ^{๕๕๗}รีเข้าใส่กัน, เบียดเบียนกันระหว่างหมู่ ระหว่างพวก ระหว่างคณะระหว่างบุคคล, เป็นพุทธบริษัทที่มีหมู่^{๕๕๘}ทางที่ยกขนมามากมาย สำหรับปะทะกันสำหรับตอบโต้กัน สำหรับเบียดเบียนกัน. ^{๕๕๙}นักมาจากเมฆหมอกของคำพูด :-

เรียกตัวเองว่าอย่างนั้น, เรียกผู้อื่นว่าอย่างโน้น, มีความสำคัญว่าเรา, พวกเราเท่านั้นถูกต้อง, พวกอื่นผิด. ^{๕๕๙}นักคือเมฆหมอกที่เกิดขึ้นมาจากคำพูด

และมีอยู่ทั่วไป. ยึดมั่นถือมั่นแต่ในทางที่ตัวเข้าใจ, ตัวเข้าใจอย่างไร ก็ยึดมั่นถือมั่นแต่อย่างนั้น หรือพวกเราเอง หมู่มณะของตนเอง มีนามว่าอย่างไร นิกายไหน ก็ยึดมั่นถือมั่นแต่ในคำคำนั้น. แม้^๕นี้ก็เป็นเมฆหมอกที่มาจาก คำพูด ที่ครอบงำพุทธบริษัท เป็นอันมากอยู่ในเวลานี้ ที่ทำให้เกิดเป็นหมู่ เป็นพวก เป็นนิกาย แล้วเบียดเบียนกันขึ้น ทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม เพราะเหตุ^๕นี้.

นี่แหละขอให้พิจารณาดูเถิดว่า สิ่งที่เราเรียกว่า เมฆหมอกในคำพูด นี้ ไม่ใช่ของเล็กน้อยเลย. ให้ทุกคนพยายามสังเกตดูให้ดี ๆ พิจารณาดูให้ดี ๆ ในส่วนนี้ ที่เป็นส่วนบุคคล หรือที่เป็นส่วนตัว โดยเฉพาะก่อน คือตัวเราเอง นี่แหละ กำลังตกอยู่ในเมฆหมอกชนิดนี้อย่างไรบ้าง? แต่อย่าลืมในข้อที่ว่าระวัง ให้ดี มันเป็นเมฆสีขาว เป็นความมิดัสขาว เป็นแสงสว่างที่บังลูกตา. แสงสว่าง ชนิดที่ปลอมเทียม น้มน้บังลูกตา; ไม่ให้เห็นความจริง, เป็นแสงแดดที่บังลูกตา ให้พร่าไปหมด ที่ทำให้ไม่เห็นอะไรอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง. พุทธบริษัท เราจึงไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากความจริงของพระพุทธเจ้า ก็เพราะ^๕ข้อนี้. นี่ เรียกว่าเป็นปัญหาเฉพาะคน, เป็นส่วนตัวบุคคล.

คนในโลกยังถือเอาแต่เปลือกของศาสนา.

ที่^๕นี้ เรามองดูต่อไป ถึงปัญหาที่กว้างขวางยิ่งขึ้นเป็นส่วนรวม คือว่า ตัวเราอยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะในโลกนี้ ก็มีการศึกษาที่ร่วมกัน, แล้วก็ทำให้มัน ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป เป็นการศึกษาหรือวิชาที่ก้าวหน้า. ที่^๕นี้ มันก็มีความจริงอยู่ ข้อหนึ่ง ตรงที่ว่า ถ้าบุคคลคนหนึ่งมีความเข้าใจผิด, แล้วก็^๕เป็นครูบาอาจารย์

ก็สอนกันไปผิดหมด ; แล้วถ้าครูบาอาจารย์ หลายคนหรือทุกคน มีความเข้าใจผิดในเรื่องเมฆหมอกของคำพูดเหล่านี้ ก็สอนกันผิดทั้งบ้านทั้งเมือง.

หรือว่า ถ้าคนทั้งโลกมีความนิยมไปในเรื่องทางวัตถุ คือสิ่งที่ เป็นเหยื่อของกิเลสแล้ว ; วิชาการต่างๆ ของคนทั้งโลก ก็เป็นไปแต่ในเรื่องของกิเลส. มันจึงเกิดเมฆหมอกอันใหญ่หลวงขึ้นครอบงำ คราวเดียวพร้อมกันทั้งโลก คือเป็นความเข้าใจผิดอย่างลึกซึ้ง ที่เกี่ยวกับวิชาความรู้ พร้อมกันคราวเดียวทั้งโลก.

นี่กล่าวได้ว่า โลกทั้งโลกนี้ มัน ตกอยู่ในความมืดมนต์ของความมืดสีขาว, คือว่าโลกทั้งโลกนี้ตกอยู่ในความมืดสีขาว ของเมฆหมอกแห่งวิชาความรู้, เมฆหมอกแห่งคำพูด, เมฆหมอกแห่งพระคัมภีร์ หรือแม้แต่เมฆหมอกแห่งศาสนา ที่ตัวถือเอาผิดๆ เป็นศาสนาเปลือกทงนั้น. เรียกว่าศาสนาเปลือกก็ไม่ถูก ควรจะเรียกว่า เปลือกของศาสนา; แต่เดี๋ยวนี้เราเรียกว่าศาสนาเปลือก คือเป็นศาสนาชั้นเปลือกๆ ที่ถือเอาไว้ผิดๆ.

ศาสนาเปลือก หรือเปลือกของศาสนา นี้เป็นเมฆหมอกอย่างยิ่ง, เป็นความมืดสีขาวอย่างยิ่ง. และท่านทั้งหลายควรพิจารณาดูให้ดีว่า เวลา^{นี้} ในโลกนี้มีแต่ศาสนาเปลือกๆ ไซ้หรือไม่? ไม่มีศาสนาแห่งความจริง ที่แท้จริง ที่เป็นตัวจริงเลย; ส่วนมากมีแต่ศาสนาเปลือก หรือชั้นเปลือกนอกทงนั้นไม่ว่าศาสนาไหน. เห็นได้ตรงๆ ที่ยึดถือกันด้วยความยึดมั่นถือมั่น, แล้วก็ปฏิบัติกันแต่สักว่าเป็นพิธีต้อง, เป็นเพียงพิธีต้องอย่างงมงาย. นี้เรียกว่าเปลือกของศาสนา, หรือศาสนาชั้นเปลือกๆ.

ถ้าทุก ๆ ศาสนาในโลกตกอยู่ในภาวะเช่นนี้แล้ว ก็หมายความว่า
 โลกทั้งโลกนี้จมอยู่ในเมฆหมอกของศาสนาเปลือก นั่นเอง. แล้วมันใหญ่โต
 กว้างขวางสักเท่าไร. ขอให้ท่านทั้งหลายลองคิดดูเถิด ว่าถ้าโลกทั้งโลก จมอยู่
 ในเมฆหมอกแห่งศาสนาเปลือก ๆ คือ ศาสนาที่ไม่ใช่ศาสนา; เป็นเปลือกนอก
 ยิ่งกว่าเปลือกนอก, คือเป็นเพียงพิธีรีตองตั้งที่กล่าวแล้ว ไม่รู้ความมุ่งหมาย
 อันแท้จริง เต็มไปด้วยเมฆหมอกที่เกิดมาจากคำพูด, เมฆหมอกที่เกิดมาจากพระ-
 คัมภีร์, เมฆหมอกที่เกิดมาจาก ขนบธรรมเนียมประเพณีรีตอง ที่เป็นความ
 มงาย, รวมกันหมดแล้วเป็นศาสนาเปลือก. นี่เป็นเมฆหมอกใหญ่หลวงเท่าไร
 ลองคิดดู ? โลกทั้งโลกตกอยู่ในเมฆหมอกอันนี้แล้ว จะได้รับประโยชน์อะไร ?
 จะมีที่พึ่งที่ตรงไหน ?

นี่แหละคือข้อความที่น่ามากล่าวในวันนี้ เพื่อชักชวนกันให้พิจารณา
 ให้ดีว่า โลกทุกวันนี้ของเราตกอยู่ในสภาพเช่นไร ? อยู่ในสภาวะอย่างไร ?
 กล่าวคือมันตกอยู่ในเมฆหมอกของวิชาความรู้ ของความเจริญ ของวิชาความรู้
 ของคนที่หลงใหลอยู่ในวัตถุนิยม, จนกระทั่งทำสิ่งที่เรียกว่า ศาสนาให้เป็นหมัน
 ไป เหลืออยู่แต่เปลือกของศาสนา แล้วก็จมกันอยู่แต่ในสิ่งเหล่านี้.

นี่เรียกว่าโลกในปัจจุบันนี้ ในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม แห่งปีนี้นั้นเป็น
 อย่างนี้ มันจะเปลี่ยนแปลงไปในทางไหน, อย่างไรต่อไป, ก็จะได้คอยดูกันต่อไป.
 แต่ว่าเวลานี้มองเห็นชัดอยู่ว่า โลกของเราที่กำลังตกจมอยู่ในเมฆหมอกอันนี้.

โลกปัจจุบันมีความเห็นแก่ตัวจัดขึ้น.

แต่แล้วเราจึงดูต่อไป ถึงข้อที่ว่าคนทุกคนในโลก เขาไม่มีความรู้สึกอย่างทีกล่าวมานี้; เขามีความรู้สึกว่ากำลังเจริญก้าวหน้ารุ่งเรือง อยู่ด้วยกันทั้งนั้น; เพราะว่ามีอะไรที่เขาเรียกว่าเจริญก้าวหน้าตามความต้องการของเขา. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็เรื่องที่เขาเรียกว่า อยู่ดีกินดี นั้นเอง, มีการอยู่ดีกินดีตามความต้องการของกิเลส ของเขามากขึ้น ก็เรียกว่าเจริญ.

แต่แล้วเขาก็มิได้มองดูในลักษณะหนึ่ง, คือลักษณะที่มนุษย์ในโลกสมัยนี้ มีความเห็นแก่ตัวจัด; มีความเห็นแก่ตัวยิ่งขึ้น กว่าสมัยที่แล้วมา มีความเบียดเบียนกันยิ่งกว่าสมัยที่แล้วมา เพราะว่าทุกคนหลงใหลในอารมณ์สำหรับกิเลสตัณหามากขึ้น มีความเสื่อมเสียทางศีลธรรม จนกระทั่งยกเอาสิ่งที่เป็นสิ่งลามกอนาจารนั้น มาเป็นสิ่งที่ถูกต้อง, ยกเอาสิ่งที่เป็นเรื่องลามกอนาจารนั้น มาเป็นศีลธรรมไปเสียก็มี. ในที่บางแห่งในโลกนี้ ในเวลานี้ บัญญัติความนิยม หรือเรียกว่า ศีลธรรมกันใหม่, จนเรื่องผิดศีลผิดธรรม เรื่องลามกอนาจาร มากลายเป็นเรื่องถูกต้องไปแล้ว ก็มีเป็นส่วนมาก. นี่แหละคือความจริง ของสภาพที่เป็นอยู่จริง ของโลกในสมัยนี้.

เรานั่งอยู่ที่นี้ รู้สึกในขณะที่นั่งอยู่ที่นี้ เป็นความสงบ หรือว่าเป็นความสะอาด สว่าง ตามธรรมชาติ; ไม่ได้ไปรู้สึกถึงคนส่วนมากในโลก ที่กำลังตกจมอยู่ในอะไร, ที่กำลังหลงใหลอยู่ในอะไร, กำลังมัวเมาอยู่ในอะไร, จนมีปัญหา มีความลำบากทุกข์ยาก เกิดขึ้นทั่วไปทุกหัวระแหง, ไม่มีใครที่จะอยู่ได้เป็นผาสุก; แต่คนเหล่านี้ก็มิได้มีความรู้สึกถึงความจริง อันนี้.

มีคนกล่าวว่า บางคนมีเงินเหลืออยู่เพียงจะซื้อข้าวสารสักถังหนึ่ง ก็ยังเอาไปใช้ ในทางที่จะหาความสุขความสำราญ ทางรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส จนไม่มีเงินซื้อข้าวสาร, ทำให้ลูกเล็ก ๆ ตาดำ ๆ ต้องอดอาหาร จนจำเป็นหนักเข้า ก็ต้องไปหยิบยืมเขามา เพื่อซื้ออาหาร. เขามีความรู้สึกที่ ตกจมอยู่ในความลุ่มหลงมาก ถึงขนาดนี้ สำหรับคนในโลกสมัยนี้ ที่เต็มไปด้วยสิ่งที่ยั่ววนรบเร้าให้หมุนไปแต่ในทางของความหลงผิด. นี้ก็เพราะอำนาจของความเจริญก้าวหน้าของวิชาการสมัยใหม่ นั่นเอง ที่สร้างสรรคกันแต่ในทางที่จะล่อหลอกกันให้หลงไหล.

ความหลงไหล นั้นแหละคือ เมฆ หรือ หมอก ในที่นี้, หรือว่าเป็นผลของการที่ถูกปิดบังด้วยเมฆหมอกของสมัยนี้. แล้วลองคิดดูว่าโลกของเรานี้ กำลังเป็นอย่างไร, แล้วลองคิดดูว่า ศาสนาในโลกนี้กำลังเป็นอย่างไร, จะเป็นศาสนาที่ชื่อว่า อะไรก็ตามในโลกนี้ กำลังเป็นอย่างไร. ในที่สุด ก็จะมีพบว่าศาสนาที่แท้จริงถูกทอดทิ้ง ถูกละเลยถูกทำลาย ให้เหลืออยู่แต่เพียงศาสนาที่เป็นเมฆเป็นหมอกไปทั้งหมด, คือเป็นเพียงเปลือกของศาสนา ไม่ใช่ตัวศาสนา; แล้วก็มีผลทำให้คนในโลกหลงไหลในวัตถุนิยม คือความสุขทางวัตถุ ทางเนื้อ ทางหนัง อะไร ๆ ก็มีเพื่อสิ่งเหล่านี้ไปทั้งนั้น.

พิจารณาดูก็จะเห็นได้ว่า การที่รบราฆ่าฟันกันไม่มีที่สิ้นสุดนั้น เพื่อประโยชน์อะไร, โดยแท้จริงแล้ว ก็เพื่อประโยชน์ทางความสุข ทางวัตถุ หรือทางเนื้อหนังเท่านั้น. ที่เขารบกันนี้ก็เพื่อป้องกันประโยชน์ทางวัตถุบ้าง เพื่อแสวงหา ประโยชน์ทางวัตถุ ให้มากขึ้นบ้าง; เพราะกลัวว่าพวกอื่นจะมา

ย้อย่างทรัพย์สมบัติทางวัตถุ, หรือความสุขทางวัตถุของตนบ้าง จึงได้วางแผนการไว้กว้างขวางยืดยาวเป็นการล่วงหน้า จึงได้รับกันไม่มีที่สิ้นสุด.

นี่ทำให้เราเห็นได้ว่า ความทุกข์ยากลำบากของมนุษย์ในโลกนี้ ในปัจจุบันนี้ มีมูลมาจากความลุ่มหลงในทางวัตถุนั่นเอง. นี้เรียกว่า เป็นเมฆหมอกอย่างยิ่งที่สุดแล้ว; ควรจะเรียกว่า เป็นเมฆหมอกอย่างยิ่งที่สุดในโลกนี้ จริงหรือไม่? ท่านทั้งหลายลองได้พิจารณาดู. หรือจะพูดอย่างสำนวนที่เคยพูดกันว่า กำลังตกจมอยู่ในอวิชชามากถึงที่สุดอย่างยิ่งแล้ว จริงหรือไม่? ลองไปพิจารณาดู.

นี่ ถ้าคนทั้งปวงก็เป็นอย่างนี้ ชาวบ้านทั่วไปก็เป็นอย่างนี้, ชาววัดชาววา ก็เป็นอย่างนี้ นี่ก็เป็นอันว่าไม่มียกเว้นใคร ล้วนแต่หลงไหลไปในทางวัตถุ. ดังนั้น จึงพูดได้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า เมฆหรือ หมอก เครื่องปิดบังนี้ ได้ปิดบังหมดจดสิ้นเชิง ทั้งนอกวัดและทั้งในวัด คือทั่วกันไปทั้งโลกทีเดียว.

ภายในวัดก็มีสิ่งที่เป็นเมฆหมอกอยู่มาก.

ตามในวัดนี้ พิจารณาดูให้ดี ก็จะมีสิ่งที่เรียกว่า เป็น เมฆหมอก น้อยมาก แม้ในการบวชการเรียน การปฏิบัติ. การบวชตามประเพณีอย่างม गया นี้ก็มีมากขึ้น แล้วยังมีมากจนถึงกับว่า คนที่น่ารังเกียจ, หรือคนที่ไร้สมรรถภาพ เป็นคนบ้าง ๆ บอ ๆ นี้แหละ จะจับเอามาให้บวช. เรื่องนี้จริง เพราะว่าเคยถูกหลอกลวงอยู่เสมอ คือถูกหลอกให้ไปบวชคนที่ไม่ควรจะบวชอยู่เสมอ, จนต้องระวังกันอย่างยิ่ง.

นี้แสดงว่าความหลอกลวง มีมากจนถึงขนาดนี้, เป็นเมฆเป็นหมอก, ครอบงำศาสนามากถึงอย่างนี้. ฉะนั้น สิ่งที่เรียกว่า การบวชของคนสมัยนี้ กลายเป็นเมฆหมอกไปหมด ไม่ใช่เป็นเรื่องทำให้เกิดแสงสว่าง หรือเป็นการ ทำแสงสว่าง.

ที่นี้ การเล่าเรียนในวัดในวานี้ ก็เหมือนกัน ยังเป็นเมฆหมอก อยู่นั่นเอง; เพราะว่าเรียนตามความต้องการของกิเลสตัณหา มากกว่าที่จะเรียน เพื่อทำลายกิเลสตัณหา. การศึกษาเล่าเรียนของพระของเณร จึงกลายเป็นการ เพิ่มเมฆเพิ่มหมอก, เพิ่มแสงสว่างสีขาวนี้ให้มากขึ้น. แล้วจะเป็นอย่างไร? ลองคิดถึง ในข้อที่ว่า เดียวนี้ทุกคนก็อยากเรียน, ทุกคนอยากเรียน ชะมักเขม้น ในการเรียน แข่งขันกันเรียน แต่แล้วสิ่งที่เรียนนี้กลายเป็นเมฆเป็นหมอก ไปหมด, คือเป็นฝ่ายสนับสนุนกิเลสไปหมด; ไม่เป็นไปเพื่อทำลายกิเลสโดยตรง ยิ่งเรียนกันมากขึ้นเท่าไร ก็ยังมีเมฆมีหมอกในศาสนามากขึ้นเท่านั้น.

นี้ควรจะถือว่าเป็นเมฆหมอกในทางศาสนา ที่พระเณรช่วยกัน สร้างขึ้นเอง, ที่อุบาสกอุบาสิกาช่วยกันสนับสนุน; แล้วจะไปโทษใคร. เรื่องที่จะไปโทษพระพุทธเจ้านี้ เป็นไม่มีหนทาง; เพราะว่าท่านได้กล่าวไว้ดี เป็น *สุวักขาธรรม*. เราก็ยอมรับว่า *สุวักขาโต ภคฺวตา ธมฺโม ธรรมะนี้พระ- พุทธเจ้ากล่าวไว้ดีแล้ว*; แต่ว่าสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ดีแล้วนี้ เรามาทำให้ เป็นเมฆเป็นหมอก กันเสียหมด, เรียนให้เป็นเมฆเป็นหมอก คือมีความเข้าใจ ในถ้อยคำ หรือเรื่องราวเหล่านั้น เขาไปนอกทางหมด คือเขาไปในทางสนับสนุน สิ่งที่เราต้องการด้วยกิเลสตัณหากันเสียหมด.

แล้วการสอนก็สอนสืบ ๆ กันไปในลักษณะอย่างนี้ ไม่มีขาดสาย, แล้วก็ยังพูดยืนยันกันอยู่ว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องที่ควร, หรือว่ายกย่องสรรเสริญว่ามีความรู้ดี, มีการปฏิบัติดี มีการเล่าเรียนดี; ทั้งที่ทั้งหมดยุคนี้เป็นไปเพื่อเมฆหมอกทั้งนั้น คือ ห่างเหินออกไป - ห่างเหินออกไป - ห่างเหินออกไป จากสิ่งที่เป็นความจริง หรือตัวศาสนาที่แท้จริง; เหลือแต่ตัวศาสนาที่เป็นเปลือก. และยิ่งกว่านั้น ก็กลายเป็นศาสนาเครื่องมือ ของคนที่จะใช้แสวงหาประโยชน์ทางโลก.

คิดดูแล้วก็น่าอนาใจ ในข้อที่ว่า ศาสนาได้ตกไปเป็นเครื่องมือของคนที่จะใช้แสวงหาประโยชน์ทางโลกๆ. แล้วเนื้อหาของศาสนาจะเหลืออยู่ที่ตรงไหน, แม้แต่เปลือกของศาสนาก็จะมีได้เหลืออยู่ด้วยซ้ำไป กลายเป็นเมฆหมอกไปสิ้นเพราะเหตุนี้.

มนุษย์มิได้มีศาสนาอันถูกต้อง.

นี้แหละขอได้พิจารณาเหตุเกิดว่า ในวันที่เรากำลังนั่งพูดกันอยู่ที่นี่ นี้สภาพทางพระศาสนาเป็นอย่างไร. ขอให้พิจารณาไป, พิจารณาไป จนมองเห็นความจริงในข้อที่ว่า เป็นสิ่งที่น่าเศร้าหรือเป็นสิ่งที่น่าสังเวช น่าสลดใจ ในการที่มนุษย์มิได้มีศาสนาที่ถูกต้องของมนุษย์. นี้ก็เป็นหัวข้ออันหนึ่ง ซึ่งทำนองหลายทุกคน ควรจะสนใจ ว่าเดี๋ยวนี้มนุษย์มิได้มีศาสนาที่เป็นศาสนาของมนุษย์ มีแต่ศาสนาของคนบ้า เหมือนที่ได้กล่าวมาแล้ว.

ที่กล่าวว่า ไม่มีศาสนาของมนุษย์ นั้น; ก็เพราะว่าคนเหล่านี้ยังไม่รู้จักความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง. คนเหล่านี้ยังไม่มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง, ยัง

ไม่รู้จักความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง, แล้วศาสนาของคนชนิดนี้ จะเป็นศาสนาของมนุษย์ได้อย่างไร. มันก็ต้องเป็นศาสนาของกิเลสตัณหา เป็นศาสนาของตัณหา เป็นศาสนาของกุ, เป็นศาสนาของตัณหาซึ่งเป็นของกิเลสตัณหา; ไม่ใช่ศาสนาของความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง, ไม่ใช่เป็นศาสนาของศาสนา, ไม่ใช่เป็นศาสนาของพระพุทธเจ้า, ไม่ใช่เป็นศาสนาของธรรมาศัตตังปริสุทธึเลย แต่เป็นศาสนาของตัณหา.

สิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัณหา กุจะทำแต่อย่างนั้น และกุจะให้สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา เป็นเครื่องมือหาประโยชน์ชนิดนั้น; เพราะฉะนั้น มันจึงมีแต่ศาสนาของตัณหา ซึ่งเป็นภุคคิปีศางจชนิดหนึ่ง, ไม่มีศาสนาของมนุษย์, ไม่มีศาสนาของพระพุทธเจ้า ไม่มีศาสนาของธรรมาศัตตังปริสุทธึ. แต่แล้วก็ไม่มีใครยอมรับในความจริงข้อนี้; เพราะว่าเป็นเหมือน ๆ กันไปหมด, เหมือนกันไปเสียหมด, ต้องการเหมือน ๆ กันไปเสียหมด ก็เลยบัญญัติให้การกระทำอย่างนี้เป็นของถูกต้องไป.

ขอให้ไปคิดดูกันในข้อนี้ให้มาก เพื่อให้รู้ความจริงที่ขี้ ๆ ขึ้นไป ว่ามนุษย์เรากำลังเป็นอยู่ในสภาวะเช่นไร ในโลกในวันนี้. เราได้เกิดมา และเราได้มีชีวิตอยู่, แล้วเราก็ได้ทันเห็นสภาพการณ์อย่างไรในวันนี้ ในโลกทั่ว ๆ ไป. นี้มิได้หมายความว่าที่นี้ ในวัดนี้ ในสวนโมกข์นี้ เราหมายความว่าทั่วไปทั้งโลก กำลังเป็นอย่างไรด้วย. แม้ที่นี้ในวัดนี้ ก็มีอาการอย่างเดียวกัน; แต่ว่าในส่วนน้อย เพราะว่ามีไม่กี่คน; เมื่อมีไม่กี่คน ก็มันน้อยลงไปอีกตามส่วน, ที่เขากำลังทำผิด หรือกำลังเผลอ หรือกำลังหลง, หรือกำลังหลงทางอยู่ในเมฆในหมอก ของความมีศรัทธา.

แต่ถ้าเรามองให้กว้างออกไปทั่วทั้งโลก ซึ่งเขาเป็นอยู่กันอย่างอื่น มีการกระทำเป็นอย่างอื่น ที่ตรงกันข้ามจากที่เรากระทำกันอยู่; นั้นแหละเราจะเห็นได้อย่างถูกต้องว่า โลกทั้งโลกในเวลานี้ กำลังตกอยู่ในสภาพอย่างไร, หรือว่าศาสนาของมนุษย์ หรือศาสนาของพระพุทธเจ้านั้นมีอยู่ในโลกหรือไม่? หรือศาสนาของพระศาสดาองค์ใดก็ตาม กำลังมีอยู่อย่างถูกต้องในโลกนี้หรือไม่?

ในโลกกำลังมี “ศาสนาของกู”.

คำว่า *ศาสนาของกู* นั้น หมายถึงศาสนาที่เป็นประโยชน์แก่ตัวผู้นั้น.

เมื่อคนทุกคนในโลกต้องการเงิน ศาสนาในโลกก็มีแต่ศาสนาเงิน. ถ้าเรามีพระเจ้า เขาก็เอาเงินเป็นพระเจ้า, ถ้าเขาต้องการความสุข ความสงบสุข เขาก็เอาเงินเป็นความสงบสุข. เขามีอะไร ๆ ก็เพื่อเงิน, จะมีอำนาจ ก็เพื่อหาเงิน, จะมีเกียรติยศชื่อเสียง ก็ใช้เป็นเครื่องมือหาเงิน, เขาจึงเป็นผู้ถือศาสนาเงิน หรือมีเงินนั้นเป็นพระเจ้า. เพราะคำว่า “เงิน” ในที่นี้ หมายถึงสิ่งที่จะอำนวยความสะดวกให้ซึ่งประโยชน์ หรือหมายถึงตัวประโยชน์นั่นเอง ตามที่เขาต้องการ.

ในโลกนี้จึงมีแต่ศาสนาของกู คือศาสนาที่จะหาเงินให้แก่กู ได้มากที่สุดเท่าไรก็ยิ่งดี. เขาถือศาสนากันอย่างนี้ แม้แต่ในโบสถ์, ในโบสถ์ก็มีอิฐฐานอันอ่อนวอนวอนให้เกิดรวย ให้เกิดสวย ให้เกิดในสวรรค์วิมาน ที่มีราคาแพง. ที่โบสถ์ก็ยังสอนกันอย่างนี้ มีการอธิษฐานอย่างนี้ มีการตั้งจิตมุ่งมันอย่างนี้ แม้แต่ในโบสถ์ เพราะฉะนั้นในโบสถ์นั้นก็ยังมีแต่ศาสนาเงิน; ไม่มีศาสนาของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่มีศาสนาของธรรมชาติอันบริสุทธิ์, และไม่มีแม้แต่ศาสนาของมนุษย์.

ศาสนาของมนุษย์ หมายความว่า ต้องมีใจสูงสมกับที่เป็นมนุษย์; ถ้ามีใจสูงสมกับที่เป็นมนุษย์ ก็ต้องไม่มุงหลงในเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส. แต่จะ ต้องมุ่งหมายไปยังความสงบสุขที่แท้จริง, หรือที่เรียกว่า ความสะอาด สว่าง สงบ หรือที่เรียกว่า นิพพาน คือความเยือกเย็นอันแท้จริง; *ไม่ใช่เรื่อง ลุ่มหลงอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ซึ่งเป็นความเว้าร้อน ตลอดเวลา ด้วยอำนาจ ความโลภ ความโกรธ ความหลง.*

นั่นแหละ ลองพิจารณาดูให้ดี ๆ ว่า เราในโลกนี้ มนุษย์ในโลกนี้ กำลังมีศาสนาอะไร? โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในโบสถ์วิหารที่สวยงามที่สุดนั้น เขากำลังมีศาสนาชนิดไหน? มีศาสนาเงินหรือว่ามีศาสนาของพระพุทธเจ้า? แล้วก็ ไปวินิจฉัยดูตรงคำที่เขาอธิบายอยู่ทุกครั้ง ทุกเวลาที่ทำบุญทำกุศล เสร็จสิ้นไปเรื่องหนึ่ง ๆ. เช่นว่า พอฟังเทศน์จบ จะอธิบายว่าอย่างไร? พอถวายทานเสร็จ ก็อธิบายว่าอย่างไร? หรือพอสวดมนต์ภาวนาเสร็จ แล้วก็ อธิบายว่าอย่างไร?

ดูที่คำอธิบายของเขาเหล่านั้นเถิด จะรู้ได้ดีทีเดียวว่า เขากำลัง ถือศาสนาอะไร? กำลังถือศาสนาเงินของตัวกู ศาสนาตัวกู ศาสนาเงิน, หรือ ว่ากำลังถือศาสนาของพระพุทธเจ้า? หรือศาสนาของมนุษย์ที่มีใจสูง, หรือศาสนา ของธรรมชาติอันบริสุทธิ์? นี่เราไม่ต้องไปเชื่อใคร เราเชื่อเราเองที่เห็นอยู่ ได้ยินอยู่, หรือว่ากำลังกระทำอยู่ด้วยตนเองด้วยซ้ำไป. พุดให้ชัดเจนไปเลยว่า กำลังกระทำเองก็มี; แล้วก็ไปดูให้ดีว่ามันเป็นศาสนาอะไร? ที่กำลังกระทำอยู่นี้ เป็นศาสนาตัวกู เป็นศาสนาเงิน หรือว่าเป็นศาสนานันบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า?

หรือศาสนาของธรรมชาติอันบริสุทธิ์คือนิพพาน ? หรือศาสนาที่เป็นความว่างจากกิเลสตัณหาโดยประการทั้งปวง ?

คนตกอยู่ในเมฆหมอกอย่างยิ่ง.

นี้อาตมาเห็นว่า เป็นเรื่องที่ดีที่สุด ที่เหมาะสมที่สุด ที่จะเอามาพูดกันในวันนี้ พิจารณากันในวันนี้ ซึ่งเป็นวันพิเศษดังที่ได้กล่าวมาแล้ว. ใจความสำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า เรากำลังตกอยู่ในเมฆหมอกที่ปิดบังอย่างยิ่ง, แล้วเรากำลังทำอะไรลงไป ในลักษณะที่เป็นความเสื่อมเสียแก่นุชย์, ทำให้ศาสนาที่แท้จริงสูญหายไป, แล้วก็มีศาสนาอะไรก็ไม่รู้ : เป็นศาสนาของตัวกู, ศาสนาของเงิน, นี่แหละเข้ามาแทน.

ศาสนาของพระพุทธเจ้าจริง ๆ นั้น มีอยู่ที่ไหนบ้าง ? หาได้ที่ไหนบ้าง ? ดูจะหายากเต็มที, หาได้ยากเต็มที, มีแต่ศาสนาของตัวกู หรือศาสนาของเงิน ศาสนาของสวรรค์วิมาน หรืออะไรทำนองนั้นไปเสียเป็นส่วนมาก. ในที่สุดมันก็เหลืออยู่แต่ศาสนาประโยชน์ หรืออะไรเป็นประโยชน์แก่ตัวกู แล้วก็เอาอันนั้นเป็นศาสนา; เรียกอีกที่หนึ่งก็ว่า ใต้นั้นแหละเป็นดี, ก็คือถือศาสนาได้ เอาเรื่อย; ไม่มีบริจาคนะ.

ถ้าบริจาค ก็เพื่อให้ได้รับกำไรหลายเท่าตัว, ถ้าบริจาค ก็เพื่อให้ได้รับกำไรมาหลายเท่าตัวอย่างนี้ จะเรียกว่าบริจาคได้อย่างไรกัน. ถ้าบริจาคมันต้องบริจาคไปจริงๆ, ให้ไปเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นจริงๆ, แล้วให้เรานั้นมีกิเลสลดน้อยลง : มีความยึดมั่นถือมั่นลดน้อยลง, มีความเห็นแก่ตัวลดน้อยลง.

เราไม่ต้องการสิ่งอื่นนอกจากสิ่งนี้. นี่เรียกว่าการบริจาคที่แท้จริง. ถ้าบริจาคด้วยคิดว่า มันจะมีผลสนองกลับมา หลายร้อยเท่า หลายพันเท่า; เช่น ทำบุญบาทหนึ่ง ได้วิมานหลังหนึ่ง; อย่างนี้ไม่ใช่การบริจาค, มันเป็นเรื่องสำหรับเด็กๆ ไม่ใช่เป็นเรื่องสำหรับคนที่โตแล้ว. คนที่โตมากแล้ว ไม่ควรจะต้องหลอกกันถึงอย่างนี้.

พูดกันตรงๆ ว่า ต้องบริจาคให้เป็นการบริจาคจริงๆ, คือว่า บริจาคออกไป แล้วอย่ารับเอาวัตถุอะไรตอบแทนเข้ามา; เพื่อว่าให้ความซื่อสัตย์หมดไป, ให้ความเห็นแก่ตัวหมดไป, ให้กิเลสตัณหาเบาบางลง.

ถ้าทำบุญบาทหนึ่ง แล้วเอาวิมานมาหลังหนึ่ง; อย่างนี้ก็เลสตัณหา มันจะหมดไปได้อย่างไร? มันจะหมดไปที่ตรงไหน? มันมีแต่จะเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ก็เรียกว่า ทำให้กิเลสตัณหา มีมากกว่าเดิม; แล้วจะเรียกว่าบริจาคอย่างไร, หรือจะเรียกว่าปฏิบัติพระศาสนาที่ส่วนไหน, ข้อไหน, มันมองไม่เห็นทั้งนั้น.

นี่แหละคือข้อที่เราามองดูกันให้จริงๆ มองดูลงไปให้จริงๆ ว่า เรา, หรือว่า โลกทั้งโลกของมนุษย์นี้ กำลังเป็นอย่างไร? เป็นโลกของมนุษย์ หรือว่าเป็นโลกของอะไร? ถ้าเป็นโลกของมนุษย์ก็ว่าจะดีกว่านี้, คือจะต้องมีความเบียดเบียนน้อยกว่านี้. ในสมัยปู่ ย่า ตา ยาย ของเรายังไม่มีความเจริญก้าวหน้า; แต่ก็ยังมีความเบียดเบียนกันน้อยกว่านี้. ยิ่งในสมัยที่โลกไม่เจริญก้าวหน้าตามแบบใหม่แล้ว, ยิ่งมีความเบียดเบียนกันน้อยกว่าในสมัยนี้. สมัยนี้เบียดเบียนกันลึกซึ้งยิ่งขึ้นทุกที, เบียดเบียนกันซึ่งหน้ายิ่งขึ้นทุกที, เบียดเบียนกันกว้างขวางมากยิ่งขึ้นทุกที. เรียกว่าโลกนี้เป็นโลกอะไร? เป็นโลกที่มีศาสนาชนิดไหนกันแน่?

แล้วเราควรเตรียมตัว สำหรับอยู่ในโลกนี้กับเขาอย่างไร ? เพราะว่าเราไม่มีปัญญาไม่มีอำนาจอะไรที่จะไปแก้ไขคนอื่นได้. และเมื่อโลกกำลังเป็นอย่างนี้ เราจะมีวิธีอะไรที่จะอยู่ร่วมกันกับคนในโลกชนิดนี้ โดยไม่ต้องมีความทุกข์? นี่แหละเป็นปัญหาด่วน, ปัญหาสำคัญ, เป็นปัญหาเฉพาะหน้าขึ้นมาอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเราจะได้กล่าวกันต่อไปในตอนที่ ๓.

สำหรับตอนที่ ๒ นี้ จะขอยุติลงด้วยความสมควรแก่เวลาและเร็วแรงว่า ให้มองดูกันแต่ในแง่ที่เป็นความจริง ที่ปรากฏเฉพาะหน้าอยู่ก่อนว่า โลกเราทุกวันนี้กำลังตกอยู่ในเมฆหมอก เหลือประมาณ, เป็นเมฆหมอกของวิชาความรู้, เป็นเมฆหมอกที่ออกมาจากพระคัมภีร์, เป็นเมฆหมอกที่ออกมาจากวิชาการที่ก้าวหน้าในโลกปัจจุบันนี้, และเป็นเมฆหมอกที่ออกมาจากศาสนาที่เหลืออยู่ แต่เปลือก ไม่มีเนื้อในเหลืออยู่เลย. เป็นศาสนาแห่งตัวกู, เป็นศาสนาแห่งเงิน, เป็นศาสนาแห่งวัตถุ, แล้วก็ยังมาคอยอดกันอยู่ได้ว่ามีศาสนาที่เจริญ. มันเป็นศาสนาที่เหลือแต่เปลือกนอกเขียว ๆ แดง ๆ; ข้างในไม่มีอะไร, แล้วก็ยังมาอดกันอยู่ได้ว่าเป็นศาสนาที่เจริญ. ใครจะเป็นผู้ตัดสิน ว่าถูกต้องอย่างไรในขั้นนี้ มันก็ยาก.

เพราะฉะนั้น จะต้องปล่อยให้เวลาเป็นผู้ตัดสิน, แล้วปล่อยให้สถานการณ์ที่มันเป็นอยู่จริงในโลกนี้ ว่าโลกนี้เต็มไปด้วยความเบียดเบียนเท่าไร? เต็มไปด้วยสิ่งเสื่อมเสียทางศีลธรรมเพิ่มขึ้นเท่าไร? เต็มไปด้วยสิ่งลามกอนาจารที่ปิดจลาจลเสียใหม่ ว่าเป็นความถูกต้องอย่างไร? แล้วก็ไปดูในกลุ่มชน ที่เขาอ้างตัวเองว่ามีความเจริญก้าวหน้า เช่นในเมืองหลวงเป็นต้น หรือประเทศใหญ่ ๆ

ในเวลา^{นี้} ที่ถือกันว่าเป็นประเทศที่เจริญแล้วเป็นต้น, ว่ามันมีอะไรอย่างไร? มันมีคดีอาชญากรรมที่ลามกอนาจารทุก ๆ นาทีกี่หรือไม่ว่างไรก็แล้วกัน.

แล้วเราจะได้พิจารณาถึงตัวเราเอง ว่าเราอยู่ร่วมกับเขาในโลก^{นี้} ได้อย่างไร โดยที่ไม่ต้องเป็นทุกข์เลย. นั่นแหละเป็นหนทางอันหนึ่ง ที่เราจะสืบสาวเข้าไปหาศาสนาที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า แล้วก็ดึงเอาศาสนาที่แท้จริงของพระองค์ มาเป็นประโยชน์แก่เรา ให้ได้ในที่สุด. ^{นี้}เห็นว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง ที่เหมาะสมแล้ว ที่เราจะต้องทำกันต่อไปในโอกาสเช่น^{นี้}.

ขอยุติธัมมิกถาพิเศษ คือ ธัมมิกถา ๒๗ พฤษภาคม ในตอนนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ที่ก่อน, แล้วจะได้กล่าวต่อไป จนกว่าจะสมควรในคืนวันนี้.

ชุมนุมล้ออายุ - ๖ -
บนเขาพุทธทอง กัมพูชา
๒๗ พ.ค. ๒๕๑๑

๓/๒๕๑๑

เครื่องรางกันป่า.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

ธรรมิกถาเป็นปูพพาปรลำดับ เนื่องวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ตอนที่ ๓ ซึ่งจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า เมื่อคนในโลกส่วนใหญ่ มีความเป็นไปในลักษณะที่ตก อยู่ในเมฆหมอกนานาประการ, แล้วก็หลงไปในเรื่องของวัตถุนิยมโดยส่วนเดียว, จนสร้างวิกฤตการณ์อันถาวรขึ้นมาในโลกนี้. เราผู้ที่โดยร่างกายนี้ ก็อยู่ร่วมในโลกนี้กะเขาด้วย จะต้องทำอย่างไร จึงจะไม่เป็นไปเพื่อความทุกข์? ที่จริงปัญหานี้ได้เคยวิสัญญามาบ้างแล้ว ในการแสดงธรรมคราวก่อนๆ ที่นานมาแล้ว แม้ไม่โดยละเอียดพิศดาร ก็โดยสังเขป ในวันนี้ จะได้วินิจฉัยในปัญหาข้อนี้ โดยเฉพาะ.

ความหมายที่ว่า มนุษย์ตกอยู่ในความมืดสีขา.

ข้อที่ว่า มนุษย์ทั้งโลกตกอยู่ใน เมฆหมอกแห่งความมืดสีขา กันโดยทั่วไปหมดแล้วนี้ หมายความว่ามีความเห็นผิดเป็นชอบ; มีอาการ เหมือนกับตายแล้วตั้งแต่บัดนี้ โดยอาศัยหลักที่ว่า ความประมาทคือความตาย. ผู้ที่ประมาทแล้วคือผู้ที่ตายแล้ว ผู้ที่มีความตายในทางวิญญาณเช่นนั้น ย่อมเกิด ใหม่สำหรับจะตายซ้ำตายซาก ไม่มีที่สิ้นสุด; มีใจความสำคัญ อยู่ที่เป็นการ ตายในทางวิญญาณ คือมีความทุกข์ทรมาน และไม่มีสาระอะไร.

คนที่จมอยู่ในกองทุกข์ และไม่มีอะไรที่เป็นสาระเช่นนั้น ท่าน เรียกว่า คนตายแล้วตายอีก, ตายแล้วตายอีก. คนส่วนมากเป็นอยู่ในลักษณะเช่นนั้น; แต่แล้วเขาก็กลัวตาย ไม่อยากตาย เพราะมีความอยากหรือความหวัง อย่างใด อย่างหนึ่งอยู่. เมื่อเป็นดังนี้ ก็ได้แก่คนชนิดนี้เอง ที่มีการทำบุญต่ออายุ ด้วยความซบซัด ด้วยความไม่อยากตาย; เพราะมีความหวัง อย่างใด อย่างหนึ่งอยู่.

มีความอยากหรือหวังอยู่ ทำให้ไม่อยากตาย.

นี่ก็เป็นหน้าที่ที่ท่านทั้งหลายจะต้องสังเกตดู ให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่า มูลเหตุอันแท้จริงนั้น มันอยู่ที่ ความอยากหรือความหวัง ที่ทำให้คนที่ไม่ อยากตายนั้น ต้องตายแล้วตายอีก, ตายแล้วตายอีก, ตายแล้วตายอีก อยู่นั่นเอง, ทั้งที่เขาไม่อยากตาย. เมื่อไม่มีความหวังอะไร ก็หมายความว่า ไม่มีกิเลส

ผู้ที่เป็นเหตุให้ยัดมันถ่อมมันสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนหรือของตน. เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็เป็นผู้ที่อยู่เหนือความตาย; ไม่ต้องพูดถึงความตายกันอีกต่อไป, เป็นผู้ที่ได้ นามมาใหม่ว่าเป็นอมิตาย คือมีอายุที่คำนวณไม่ได้ มีอายุที่ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะว่า อยู่เหนือความตาย ทั้งที่มีชีวิตร่างกายอยู่ในโลกนี้.

ข้อนี้ก็เป็นด้วยเหตุอย่างเดียวกัน คือไม่มีกิเลสที่เป็นเหตุให้ยาก คนที่มีความอยากมากเท่าไร ก็ยังมีความประมาทมากเท่านั้น, มีความตายมากเท่านั้น และตายแล้วตายเล่าตายอีกอยู่อย่างนั้น, เป็นที่น่าหัวเราะเยาะอย่างยิ่ง; แต่ก็ไม่ *ไม่มีใครหัวเราะเยาะใคร* เพราะว่าเป็นไปอย่างเหมือนกันหมด.

ใครจะหัวเราะใคร? ลองคิดดู. อตมาคิดว่าบางที *สุนัข* หรือ *แมว* เป็นต้น นั้นแหละ *จะเป็นผู้หัวเราะเยาะ*, หรือมากไปกว่านั้นอีก ก็ต้นหญ้าต้นบอน นั้นแหละจะเป็นผู้หัวเราะเยาะ; เพราะว่าต้นหญ้าต้นบอนนี้ ก็มีกิเลสตัณหา หรือความอยาก ความหวัง น้อยกว่าสุนัขและแมว เป็นต้น. แต่สุนัขและแมว ก็ยังมีความอยากหรือกิเลสตัณหา น้อยกว่าคน. เมื่อเป็นดังนี้ *สิทธิ์ที่จะหัวเราะเยาะก็มีแก่สุนัขและแมว* มากพอที่จะหัวเราะเยาะคน; แล้วก็ *ต้นหญ้าต้นบอน* ก็มีสิทธิ์ที่จะหัวเราะเยาะมากไปกว่านั้นอีก คือหัวเราะเยาะทั้งแมว สุนัขและทั้งคน.

นิทานเปรียบเทียบความอยาก.

ตรงนี้จะขอโอกาสเล่านิทาน *เรื่องเห็นหัวเราะ* เพื่อคนบางคนยังจะ ไม่เคยฟัง คือแม้มีคนหนึ่งขึ้นมาบนเขาพุทธทองนี้ เห็นเห็นไข่ไก่หรือเห็น

หัวเหลือง ๒ ดอกเล็กๆ งอกอยู่ที่ทางเดิน ความลึกลับก็เกิดขึ้นว่าจะถอนดีหรือไม่ดี; เพราะว่า ๒ ดอกเล็กๆ มันก็ไม่พองแกง, ไม่พองที่จะแกง. แต่ก็ยังคิดเลยไปถึงว่า ถ้าคนอื่นขึ้นมาเห็นเข้า ก็จะไม่ถอนเอาเป็นแน่; ดังนั้นแกก็ถอนเห็นเล็กๆ ๒ ดอกนั้น ขึ้นมาวางไว้บนก้อนหิน. แล้วเห็น ๒ ดอกนี้ ก็หัวเราะเยาะกันใหญ่, อย่างที่เรียกว่าหัวเราะฮาทีเดียว ว่าแม่ชีคนนี้มีคามอยากอย่างไร; มีความอยากมาก จนรู้ว่า ๒ ดอกเล็กๆ ไม่พองจะแกง ก็ยังต้องถอนเสีย เพราะว่าคนอื่นเขาจะมาถอนทีหลัง.

นี่คือนิทานสั้นๆ เรื่องเห็นหัวเราะเยาะคน เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความอยากของคนนี้ มีมากน้อยเท่าไร? มีความยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน กว้างขวางอย่างไร? มนุษย์เรามีลักษณะอาการอย่างนั้น กันโดยมากหรือไม่? ลองไปคำนวณดูเองเถิด. พิจารณาดูให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า ความต้องการ หรือ ความอยาก มีมากถึงขนาดนี้ ในทุกกรณี คือในทุกสิ่ง; ไม่เฉพาะแต่ในเห็นเล็กๆ ๒ ดอกเท่านั้น. มันหมายความว่าในทุกๆ สิ่ง ในเงินทองข้าวของทรัพย์สินสมบัติพัสดุทุกสิ่ง. แต่ที่ยกตัวอย่างมาด้วยเห็นดอกเล็กๆ ๒ ดอก, หรือไม้ขีดไฟสักก้านหนึ่ง หรือสองก้าน อย่างนี้, ก็เพื่อให้เห็นชัดว่า มันมีขอบเขตกว้างขวางมากมาย จนเกินพอดีบพอดได้อย่างไร?

คนเรามีความต้องการมากถึงขนาดนี้; ยังมีความต้องการมากขึ้นเท่าไร ก็ารู้สึกเหมือนกับว่า เวลาสั้นเร็วไวมากขึ้นเท่านั้น. นั่นแหละคือคนที่ทำตัวเองให้อายุสั้น; ไม่มีใครต้องแข่งต้องด่าอะไรกันที่ไหน มันก็อายุสั้น, รู้จักทำตัวเองให้อายุสั้น ด้วยขยายความต้องการ ให้มากออกไปมากออกไปจนเกินขอบเขต, แล้วอายุมันก็สั้นเข้าๆ คือไม่มีเวลามากพอที่จะทำอะไร ให้

ได้ตามความอยากหรือความหวัง. นี่แหละคือคนอายุสั้น โดยไม่ต้องมีใครต้อง
แข่งต้องสาปอะไรที่ไหนกันอีกแล้ว.

คนประเภทนี้เองที่ซซลาดมาก เพราะยังไม่อยากตาย ก็ต้องทำบุญ
ต่ออายุ แบบที่เขาพูดกันว่า ต่ออายุแล้วจะไม่ต้องตาย, ทำอย่างบังสุกุลเป็นก็มี.
นี่ก็ไม่อยากให้มันตาย เพราะคิดว่าไม่อยากจะตาย กลัวตาย ก็ทำตามที่เขาพูด
เขาบอก เขาสอนกัน ว่าทำอย่างนี้จะต่ออายุได้.

คนกลัวตาย จึงทำพิธีต่ออายุ.

นี่แหละพิจารณาเหตุเกิดว่า คนอายุสั้นมันมีความซซลาดมากน้อย
เท่าไร? เลยต้องการจะต่ออายุอยู่เรื่อยไป. แต่ การต่ออายุ ชนิดนี้ เป็นเรื่อง
ที่น่าสลดสังเวช เพราะว่า เป็นเรื่องของความมกมาย. คนที่ต่ออายุชนิดนี้
เขานิมนต์พระมาสวดธรรมะข้อใดข้อหนึ่ง เช่น อุณฺหิสสวิชัย เป็นต้นด้วยเหมือนกัน,
แล้วก็ไม่รู้ความหมายอันนั้น ที่ว่า คนที่จะต่ออายุให้ยืดยาวออกไปได้บ้างนั้น ต้อง
เป็นคนประพฤติธรรม ประพฤติธรรมะ.

เพราะ ในคาถาอุณฺหิสสวิชัยนั้น มีใจความชัดอยู่แล้วว่า ผู้ที่
ประพฤติธรรมเท่านั้น ที่จะไม่ประสบภัยอันตรายต่างๆ, และจะไม่ต้องตาย
ตั้งแต่ไม่ทันถึงอายุขัย คือไม่ชิงตาย ไม่รีบตายนั่นเอง. แต่เจ้าภาพผู้นิมนต์
พระมาต่ออายุนั้น หาได้เข้าใจอย่างนั้นไม่; เข้าใจว่านิมนต์พระมาสวด

มาเลี้ยง มาฉัน บังสุกุลเป็น แล้วก็ต่ออายุได้; อย่างนั้นมันยังเร็วกว่าเนื้อเรื่องในอุณทิสสวิชัย ที่เล่าถึงเรื่องเทวดาผู้ไม่อยากจะตายนั้น ยิ่งไปเสียอีก.

ที่จริงคาถาอุณทิสสวิชัยนี้ ก็เป็นเรื่องเด็กเล่น, ของเด็กเล่นมากกว่า; แม้คำพูดที่ว่า *ประพาศิธรรมแล้วอายุจะยืน* นี้ก็เป็นคำพูดที่เขาพูดกันอยู่ นมมานแล้วก่อนพระพุทธเจ้า. ขอให้เข้าใจว่า ตั้งแต่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด ก็มีคนพูดอย่างนี้อยู่แล้ว ว่าถ้าประพาศิธรรม ให้มันคงอายุก็จะยืน *ระบุงุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเป็นหลัก* ว่าถ้าผู้ใดประพาศิธรรมะเหล่านี้แล้ว อายุจะยืนอย่างยิ่ง, จะไม่ตายก่อนเวลา.

ตั้งที่มีเรื่องเล่าไว้เป็นอุทาหรณ์ ถึงเรื่องที่บิดามารดาคนหนึ่ง ไม่ยอมเชื่อว่า ลูกของตนตาย ตามที่เขาฆ่าส่งข่าว เพราะมีความเชื่อว่า ลูกของตนจะไม่ต้องตาย เพราะเป็นผู้ประพาศิธรรมมันคงอยู่ในกุศลกรรมบถ. นี่แหละลองคิดดูเถิดว่า คนที่มีอายุยืนนั้น ก็เพราะต้องประพาศิธรรมะ; แต่แล้วก็ไม่สามารถที่จะเอาชนะความตายได้, ยังต้องตายอยู่ดี.

ส่วน ธรรมะของพระพุทธเจ้าจริงๆ นั้น ไปไกลยิ่งกว่านั้น คือไปสูงยิ่งกว่าอุณทิสสวิชัยซึ่งเป็นของเด็กเล่น สูงกว่าอุณทิสสวิชัย ก็หมายความว่า ทำให้คนไม่ตายได้, ทำให้คนถึงอมตธรรม, เป็นคนที่ไม่ตายอีกต่อไป. นี่แหละคือคุณค่า ของธรรมะในพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าจริงๆ ต่ออายุได้จริง, จนกลายเป็นอมิตาย คือไม่รู้จักตาย; เพราะว่าบรรลุถึงธรรมะ ที่ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตนหรือของตน จนไม่มีใครตาย, จนมีแต่ธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ยั่งยืนถาวร, ไม่มีการตาย เป็นอมิตาย ที่มีอายุที่คำนวณไม่ได้, มีอายุ

ที่เป็นอนันตกาล. อย่างนี้ต่างหาก จึงจะไม่เป็นของเด็กเล่น ; แต่เป็นของจริง, หรือเป็นคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ดังนั้นถ้าผู้ใดไม่ยอมตาย ก็ควรจะประพฤติธรรมะข้อนี้ ; เมื่อโลกนี้ เต็มไปด้วยสิ่งที่จะทำให้ต้องตาย เราก็ต้องประพฤติธรรมะนี้จึงจะอยู่เหนือความตาย.

โลกนี้มีแต่คนบ้า, ต้องฟังธรรมะของพระพุทธเจ้า.

ที่ว่า โลกนี้ เต็มไปด้วยสิ่งที่จะทำให้ตาย อยู่ตลอดเวลา นี้ ก็ได้แก่สิ่งที่กล่าวแล้ว คือความประมาท คือความไม่รู้, คือกิเลสตัณหาอุปาทานของคนในโลก ที่มากขึ้น จนทำให้โลกนี้เต็มไปด้วยคนบ้า, คือคนตายแล้วในทางวิญญาน. คนที่เราเรียกกันว่า คนบ้าในที่นี้ ก็คือคนที่ตายแล้วในทางวิญญาน คือในทางจิตทางใจนั้นไม่มีอะไรเหลืออยู่ ไม่มีสาระอะไรเหลืออยู่ จึงเรียกว่าเป็นคนตายแล้ว.

โลกนี้เต็มไปด้วยคนบ้า คือคนที่ตายแล้วในทางจิตทางวิญญาน ; แล้วพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้า จะอยู่ร่วมกันในโลกนี้กับเขาได้อย่างไร ? ก็ต้องฟังธรรมะของพระพุทธเจ้า ที่ทำความไม่ตาย ดังกล่าวแล้ว, ก็คือไม่ต้องเป็นบ้าและไม่ต้องตาย.

นี้แหละคือข้อที่จะต้องรีบศึกษา ประพฤติปฏิบัติ ให้ถึงความไม่ตาย, กลายเป็นคนที่ไม่ตาย ; เพียงแต่ศึกษาและปฏิบัติอยู่นี้ยังไม่พอ มันยังตายได้, ยังศึกษาเล่าเรียนอยู่นี้ มันยังตายได้ ; เผลอนิดเดียวมันก็ตาย ด้วย

ความประมาท ด้วยความอวดดี ด้วยความยกหูชูหาง ที่มีความรู้มากขึ้นนั่นเอง. มันก็ตายไป เพราะการศึกษาเล่าเรียนที่เรียกว่าดีนั่นเอง.

ถึงแม้การปฏิบัติก็เหมือนกัน เมื่อยังปฏิบัติอยู่ มันยังไม่พินาศ; แต่เมื่อเข้า มันอาจจะตายได้เพราะการปฏิบัติที่ยึดมั่นถือมั่น, เป็นการปฏิบัติของเราที่ดีกว่าของใคร อย่างนี้เป็นต้น; มันก็กลายเป็นคนตายเพราะการปฏิบัตินั้น. เพราะฉะนั้นต้องเรียนให้ถูกวิธี ต้องปฏิบัติให้ถูกวิธี จนประสบความสำเร็จในเรื่องนี้.

บรรลุถึงธรรมะ ที่เป็นความไม่ตายโดยแท้จริง คือธรรมะชนิดที่ทำให้หมดความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู่ว่าของกู นั่นเอง. ถ้าถึงธรรมะขั้นนี้แล้วก็ไม่มีตัวกูหรือของกูเหลืออยู่สำหรับที่จะตาย. นี้เรียกว่า เราได้กลายเป็นคนไม่ตาย; ไม่ใช่เป็นแต่เพียงเล่าเรียนอยู่ หรือปฏิบัติอยู่ หรือทำอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่; มันยังเป็นคนตายเมื่อไรก็ได้; นี้แหละคือความไม่ประมาทอันแท้จริง.

การเรียนการปฏิบัติไม่ถูกวิธี ก็ไม่คลายบ้า.

หวังว่าท่านทั้งหลาย ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา จะต้องคิดถึงเรื่องนี้ให้มาก; ว่าเพียงแต่ที่ยังเรียนอยู่ ยังปฏิบัติอยู่ ยังทำอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่นั้น ยังไม่พ้นความตาย ยังอาจจะตายเมื่อไรก็ได้ เพราะความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่กำลังเรียนอยู่หรือปฏิบัติอยู่. ฉะนั้นเราต้องกลายเป็นคนที่ไม่ตายกัน

จริงๆ คือปฏิบัติสำเร็จ ลุถึงธรรมะที่ดับอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น ว่าตัวว่าตนเสียได้, หรือดับอุปาทานในทุกๆ อย่างเสียได้ จึงจะเป็นคนไม่ตาย.

เดี๋ยวนี้คิดดูให้ถี่เถิด จะเห็นได้ว่า ยังเป็นคนบ้า : บ้าอย่างยิ่ง บ้าเรียน เรียนที่ไม่มีขอบเขต ไม่รู้ว่าจะเรียนไปทางทิศไหน, ดีกว่านั้นหน่อยก็ บ้าปฏิบัติ; โดยหวังว่าจะดีกว่าคนอื่น, จะได้เป็นพระอรียเจ้า, จะได้เป็นพระอรหันต์ จะได้ดีกว่าคนอื่น. นี่ก็คือคนบ้า แล้วก็มีบ้า จนต้องนำไปส่งโรงพยาบาลบ้ากันมามากแล้ว ด้วยเหมือนกัน คือพวกที่บ้าการปฏิบัตินี้. นั้นมันก็คือตายแล้ว หรือยิ่งกว่าตายแล้ว.

ช่วยกัน ระวังให้ดี เรียนให้ถูกวิธี ปฏิบัติให้ถูกวิธี; อย่าให้กลายเป็นคนบ้าเรียนและบ้าปฏิบัติ ชนิดที่มกมาย หรือชนิดที่เต็มไปด้วยความยึดมั่นถือมั่น เพื่อจะเป็นตัวกู-ของกู ที่ยกหูชูหาง ดังที่กล่าวแล้วเสมอ แทบทุกวัน แทบทุกเดือน หรือตลอดทั้งปี.

ที่ได้กล่าวกันถึงเรื่องนี้ คือเรื่องตัวกู-ของกู; ไม่มีเรื่องอะไรที่จะต้องพูดกัน มากเท่าเรื่องนี้ หรือมีความสำคัญมากเท่าเรื่องนี้. เพราะฉะนั้นนี่ จึงเต็มไปด้วยคำพูด หรือคำเขียน หรือรูปภาพ ที่แสดงเรื่องของตัวกู-ของกู อยู่ทุกหนทุกแห่ง เป็นเครื่องตักเตือนสะกิดใจ อย่าให้ลืมตัวในข้อนี้ได้. ให้ปฏิบัติให้ถูกวิธี คือไม่หย่อนและไม่ตั้ง, และไม่หวัง ชนิดที่เรียกว่าเป็นความยึดมั่นถือมั่น.

การปฏิบัติ ต้องไม่ทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น.

การปฏิบัติด้วยความยึดมั่นถือมั่นนั้น เป็นสิ่งที่น่าอันตรายที่สุด
 เผลอเข้าชนิดเดียวกับบ้า ดังที่กล่าวแล้ว; เพราะว่ามัน เป็นการตั้งต้น ด้วย
 ความยกหูชูหางไปตั้งแต่ต้น มันจึงมีแต่จะแว่ววอกออกนอกทาง ไกลห่างออกไป
 ทุกที. การที่ไม่รู้จักยอมให้แก่ใคร หรือ ไม่รู้จักแพ้แก่ผู้ใด ซึ่งเป็นวิสัยของ
 คนธรรมดาสามัญทั่วไปนี้ เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งเกี่ยวกับข้อนี้. ที่จริง คนที่
 ยอมมั่นนั้นแหละคือคนชนะ; คนที่หัวแข็งกระด้างตันทุรังนั้นแหละคือคนแพ้.
 แต่เมื่อเข้าใจผิด เอามากลับกันเสีย มันก็กลายเป็นคนแพ้ โดยไม่รู้สีกตัวอยู่
 ตลอดเวลา.

ในการปฏิบัติขั้นแรกนี้ จะต้องระลึกนึกถึงข้อที่ว่า คนแพ้เป็นพระ
 คนชนะเป็นมาร กันเสียก่อน. แท้ที่จริง นี่ก็เป็นเรื่อง ก ข ก กา เริ่มลงมือ
 เรียนเท่านั้น; แต่คนก็ยังทำกันไม่ค่อยจะได้ คือ ไม่ยอมในเรื่อง แพ้เป็น
 พระ ชนะเป็นมาร; ต้องการจะเอาชนะอย่างมารอยู่เรื่อยไป. เมื่อ ก ข ก กา
 ก็เรียนไม่ได้, เรียนไม่รู้จุกู้เสียแล้ว มันจะเรียนให้มากไปกว่านั้นได้อย่างไร?
 ใคร ๆ ก็มองเห็นอยู่แต่ ๆ ว่า เมื่อเรียน ก ข ก กา ก็จำไม่ได้, เรียนไม่ได้อยู่แล้ว,
 จะไปเรียนให้สูงมาก ไปเรียนถึง กม เกย กต กบ นั้นได้อย่างไร? มันก็ไม่มีหวัง.

การปฏิบัติเพื่อละจากบุญคุณ ต้องเป็นไปตามลำดับ.

เราจะ ต้องตั้งต้นด้วยการลดหย่อนความยึดมั่นถือมั่น นั้น เป็น
 เบื้องแรก และเป็นลำดับไป; มีความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้องเป็นหลักใหญ่ ๆ

ว่าไม่มีอะไร ที่โดยเนื้อแท้แล้ว จะเป็นตัวตนหรือของตนได้ สักกายทิฏฐิ คือ การคิดเห็นว่า กายนี้เป็นของตนนั้น เป็นสิ่งที่ต้องละก่อน. ดังนั้นเขาจึงเอามาไว้ เป็นข้อแรก ข้อที่หนึ่ง ของสังโยชน์ หรืออนุสัย ที่บุคคลจะต้องละจากความ เป็นบุรุษน ไปสู่ความเป็นพระอริยเจ้า.

นี่แหละคิดดูเถอะว่า ท่านเอาเรื่องตัวกู - ของกูนี้มาให้ละกันเสียก่อน; ส่วนเรื่อง กามราคะ ปฏิฆะ เป็นต้นนั้น *ยังอยู่ที่หลัง*; ยังจะต้องละเมื่อเป็นพระอนาคามีโน้น; เพียงแต่จะเป็นพระโสดาบัน หรือพระสกิทาคามีกันก่อนนี้ *ยังไม่ต้องพูดถึงกามราคะ หรือปฏิฆะ*, พูดแต่เรื่องละตัวกู - ของกู ที่ยกหูชูหางอยู่นี้แหละก่อน.

คำว่า สักกายทิฏฐิ ที่ละแล้วเป็นพระโสดาบันนั้น *หมายถึงตัวกู - ของกู* ชนิดนี้ คือความเห็นแก่ตัว ที่มันมากเกินไปจนยกหูชูหาง นั่นเอง เป็นสิ่งที่ต้องละได้ก่อน, เป็นสิ่งที่ต้องละก่อน ก่อนกามราคะ. คนที่เข้าใจผิด หรือฟังผิด ก็ไปตั้งหลักในการที่จะละกามราคะ ก่อนที่จะละความรู้สึกว่าตัวกู - ของกู ทำนองนี้ มัน ก็เป็นคนบ้า คือไปกระทำในสิ่งที่ทำไม่ได้, ในสิ่งที่ไม้อาจจะทำได้. ถ้าอย่างไร จะลอง ละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจจา สีลพัตตปราคาส เหล่านี้กันเสียก่อน, ให้เข้าร่องเข้ารอย ของอริยมรรคเสียก่อน, แล้วมันก็จะไปเอง ในการที่จะละกามราคะ หรือ ปฏิฆะได้.

เพราะเหตุฉะนั้นแหละ เราจึง จะต้องพิจารณา กันให้มาก ถึงสิ่งที่เรียกว่า ตัวกู - ของกู ชนิดที่รุนแรง, ที่เรียกกันว่า สักกายทิฏฐิ, ยกหูชูหาง อยู่ตลอดเวลา, และพร้อมกันนั้น จะต้องมองดูต่อไปอีกว่า นอกจากจะละสักกายทิฏฐิแล้ว ท่านยังให้ละ วิจิกิจจา และ สีลพัตตปราคาส.

วิจิตร คือ ความไม่แน่ใจ ในหนทางแห่งความดับทุกข์. เรื่องวิจิตรจรรยา
นี้ใครจะอธิบายอย่างไรก็ได้, และอธิบายไปในทางสงสัย ลังเล ในพระพุทธร
พระธรรม พระสงฆ์ หรือในอะไรก็ได้. แต่แล้วในที่สุด มาสรุปความ ยัง
เหลือเพียงข้อเดียว คือไม่แน่ใจ, ไม่แจ่มกระจ่าง; ไม่แน่ใจ ในข้อปฏิบัติ
เพื่อความดับทุกข์ของตน, คือเป็นผู้ไม่มีความแน่ใจในข้อที่ว่า อริยมรรคมี
องค์ ๘ นดับทุกข์ได้.

หรือการปฏิบัติใดๆ ที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา
เป็นต้น ว่านี่ เป็นของที่ดับทุกข์ได้ เป็นต้น, มองไม่เห็นและไม่แน่ใจ. นี่
เรียกว่า วิจิตรจรรยา จะจำแนกเป็น ไม่แน่ใจในอะไรก็ได้, มากมายก็อย่าง ใดๆ ก็ได้.
แต่สรุปแล้ว มัน ไม่แน่ใจ ในเรื่องการปฏิบัติเพื่อจะดับทุกข์นั่นเอง; เป็น
คนโง่ หรือคนบ้าชนิดหนึ่ง ด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้ท่านสอนให้ละต่อไป ถึงศีลพัทตปราคาส นีคือการปฏิบัติ ที่ไม่
ประกอบไปด้วยปัญญา หรือความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง, คือ การปฏิบัติที่ไม่
ประกอบไปด้วยสัมมาทิฐิ. การปฏิบัติใดๆ ที่ไม่ประกอบไปด้วยสัมมาทิฐิ
แล้ว; แม้จะปฏิบัติเพื่อจะดับทุกข์ มันก็กลายเป็นศีลพัทตปราคาส
ไปหมด; แม้จะรักษาศีล ทำบุญให้ทาน หรืออะไรก็ตาม; ถ้าไม่ประกอบ
อยู่ด้วยปัญญาที่ถูกต้องแล้ว มันก็เป็นความโง่งมง่าย หลบคล้ำศีลและวัตร
เหล่านั้น ให้เป็นของสกปรกมีดมนต์ไปหมด.

เพราะฉะนั้น จะต้องระวังให้ดี ว่าศีล และ วัตร ต่างๆ ที่กำลัง
ประพฤติปฏิบัติอยู่นี้ มัน ประกอบไปด้วยสัมมาทิฐิหรือหาไม่? ถ้าทำเพื่อ ๑

ไปโดยไม่มีสัมมาทิฐิแล้ว มันก็เป็นสีลัพพตปรามาสเต็มไปหมด, อยู่ทีเหนือท้าว
ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา นั้นเอง.

แม้จะ รักษาศีล ก็เป็นสีลัพพตปรามาส; แม้จะ สวดมนต์ภาวนา
ก็เป็นสีลัพพตปรามาส. แม้ที่สุดแต่รักษาศีลเอาหน้าเอาตา ให้คนเขานับถือ
อย่างนี้ก็เป็นสีลัพพตปรามาส, ทำไปเพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ที่ไม่มี
เหตุผลหลาย ๆ อย่างหลาย ๆ ประการ เหล่านี้ก็เป็นสีลัพพตปรามาส คือ
ประพฤติดีศีลและวัตรด้วยความโง่. นี้ก็เป็นคนบ้าเหมือนกัน.

ดังนั้นลองคิดดูเถิดว่า กิเลสประเภทแรกทีสอนให้ละ ที่พระพุทธเจ้า
ท่านวางไว้สำหรับให้ละนั้น มันเป็นเรื่องโมหะทั้งนั้น, ไม่เกี่ยวกับราคะหรือ
โลภะเลย. **สักกายทิฐิก็โมหะ, วิจิจฉาก็โมหะ, สีลัพพตปรามาสก็โมหะ;**
ละได้ ๓ อย่างนี้เป็นพระโสดาบัน. มองดูให้ดีว่า ยังไม่เคยพูดถึงกามราคะและ
ปฏิฆะ แต่พูดถึงกิเลส ประเภทโมหะทั้งนั้นเลย. นี้หมายความว่า ต้องตั้งต้น
ด้วยการละกิเลสประเภทโมหะกันก่อน; เพื่อจะรักษาโรคบ้า ในขั้นต้น
หรือในขั้นแรก ให้หายไ้เสียก่อน แล้วจึงจะรักษาในขั้นต่อไป ที่สูงขึ้นไป.

นี้สรุปใจความได้สั้น ๆ ว่า ต้องละความโง่กันเสียก่อน จึงค่อยทำ
อะไรต่อไป. อย่างกอบโกยเอาความโง่เข้าไว้เลย, จะต้องทำลายคลัง หรือยุ่งฉาง
ของความโง่กันเสียก่อน คือความโง่ที่อยู่ในรูปของสักกายทิฐิ วิจิจฉา
และสีลัพพตปรามาส นั้นเอง.

ต้องละความโง่ก่อน จึงจะไม่เป็นบ้าตามเขา.

นี่แหละอาตมากำลังกล่าวถึงคำตอบ ที่ถ้าหากใครจะถามว่า เราจะอยู่ในโลกของคนบ้านี้ได้อย่างไร โดยที่ไม่ต้องเป็นทุกข์ไปตามเขา? ในเมื่อโลกนี้เต็มไปด้วยคนบ้า? แล้วเราจะอยู่ในโลกนี้อย่างไร จึงจะไม่บ้าเหมือนเขา จึงจะไม่เต็มไปด้วยความทุกข์เหมือนเขา? ก็คือตอบว่า จงกระทำตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้สอนไว้ ว่าจงตั้งต้นหรือลงมือละความโง่หรือโมหะกันเสียก่อน, คือความโง่ที่อยู่ในรูปของสักกายทิฐิ วิภิจฉา สลัปปัตตปราคาส ดั่งที่กล่าวแล้วนั่นเอง.

อันที่มาก่อนก็คือ ตั๋ว-ของกู ที่ยกหูชูหางเร่ร่อนอยู่ ึ่งกลางวัน กลางคืน นี้นมาก่อน, นี้ต้องละเสียก่อน, ต้องตัดเสียก่อน, ต้องทำลายเสียก่อน, หรือรบรากับกับข้าศึกตัวนี้เสียก่อน. ชำระความโง่เง่า ให้บรรเทาหลงไปได้ตามสมควรก่อน จะได้มีความแน่ใจที่เด็ดขาดลงไป ในการที่จะปฏิบัติหรือดำเนินต่อไป อย่างเป็นลำเป็นสัน และพร้อมกันนั้น มันก็ละความมมงายอย่างอื่น ๆ ด้วยไปในตัว.

รวมความว่า เราไม่อาจจะละ เพียงสักกายทิฐิอย่างเดียว หรือวิภิจฉาอย่างเดียว หรือสลัปปัตตปราคาสอย่างเดียวได้. เราละพร้อม ๆ กันไปทั้ง ๓ อย่าง แต่ว่าสิ่งที่ต้องนึกถึงก่อน ก็คือ เหลี่ยมแรก มุมแรก แง่แรกคือสักกายทิฐินั่นเอง; หมายความว่าโมหะ ที่อยู่ในรูปของสักกายทิฐิ ตั๋ว-ของกูนี้ต้องถูกกำจัดก่อน ต้องเป็นเป้าหมายแห่งการกำจัด ก่อนสิ่งใดหมด. และถ้าจะได้

หรือกำจัดได้ มันก็จะกำจัดวิจิจจนา หรือสัสฬพัตตปรามาส พร้อมกันไปในตัว ในตัวมันเอง โดยตัวมันเองได้.

ทุกคน จะต้องพิจารณาดู ให้เห็นความจริง ข้อนี้ คือข้อที่ว่า อะไรๆ มันรวมที่อุปาทาน ว่า ตัวกู ว่าของกู หรือความเห็นแก่ตัวกู. นี้ก็จะถือโอกาส พุดเลยไปถึงศาสนาอื่น ๆ เสียด้วย ว่าผู้ถือศาสนาอื่น ถ้าอยากจะพึ่งพาอาศัยศาสนาของตน เพื่อจะอยู่ในโลกนี้ โดยไม่มีความทุกข์กับเขาบ้างด้วยแล้ว; เขาเหล่านั้นก็จำเป็นที่จะต้อง ทำลายกิเลสประเภทตัวกู - ของกู หรือความเห็นแก่ตัวนั้น ด้วยเหมือนกัน.

ทุกศาสนามุ่งสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว.

ให้เข้าใจไว้เถิดว่า ศาสนาทุกศาสนา ล้วนแต่ สอนตรงเป็นอย่างเดียวกันหมด คือให้ทำลายความเห็นแก่ตัว; ไม่มีศาสนาไหนที่สอนให้เห็นแก่ตัว หรือเพิ่มความเห็นแก่ตัว. ทุกศาสนาสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว; เพราะฉะนั้น ทุกศาสนาจึงเหมือนกัน โดยเนื้อแท้โดยใจความ.

เดี๋ยวนี้ มีคนพุดไปเสียทางอื่นว่า ศาสนาแต่ละศาสนาไม่เหมือนกัน, เดินคนละทาง ไม่เหมือนกัน. คิดดูเถิดว่าการกล่าวอย่างนี้ มันเป็นความเสียหายสักเท่าไร? เป็นความเสียหายข้อแรก ก็คือว่า ไม่จริง เป็นคนโกหกทั้งที่ไม่รู้ตัว, ไม่รู้จักศาสนาไหนจริง; แล้วก็เป็นคนพุดโกหกอย่างไม่รู้ตัว ว่าศาสนาไหนไม่เหมือนกันเลย ล้วนแต่เดินกันคนละทาง นี้ก็เป็นความเสียหายข้อหนึ่งแล้ว.

ที่นี้ก็มีความเสียหายในข้อที่ว่า ทำให้คนแตกแยกกัน, ทำให้คนในโลกนี้ไม่กลมเกลียวกัน; เพราะรู้สึกว่ ถือศาสนาที่เป็นข้าศึกเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน. ดังนั้น เขาจึงเป็นผู้ที่ทำความเสียหายให้แก่มนุษย์เป็นอย่างมาก. คนชนิดนี้เสียอีก ที่ได้รับหน้าที่เป็นผู้ดำเนินงาน ของกิจการสหประชาชาติ ซึ่งมีหน้าที่ที่จะทำความเข้าใจระหว่างชาติ, รวมชาติทั้งหลายให้สมัครสมานสามัคคีกัน.

แต่แล้วคนคนนั้น หรือคนอย่างนี้ กลับไปพูดว่า ศาสนาแต่ละศาสนาเดินคนละทาง. พุทธศาสนาไม่เหมือนศาสนาไหน, พุทธศาสนามีสิ่งที่ศาสนาอื่นไม่มี. นี่ก็เป็นการยกตนข่มท่านอย่างยิ่ง, และพูดโกหกอย่างยิ่ง โดยไม่รู้สึกรู้สัก. แล้วคนชนิดนี้ จะทำหน้าที่รวมชาติหลายๆ ชาติในโลกนี้ ให้สามัคคีกลมเกลียวกัน ได้อย่างไร.

พูดทำนองนั้นกลับกลายเป็นผู้วางลูกระเบิดในทางวิญญูณ ให้เกิดความร้าวฉานในทางจิตใจ, ให้มนุษย์มีความแตกแยกกันในทางจิตใจ โดยที่มีความเชื่อมั่นว่า ศาสนาแต่ละศาสนาเดินกันคนละทาง : เราถือศาสนาหนึ่งก็ไปทางหนึ่ง, เราถือศาสนาหนึ่งก็ไปทางหนึ่ง, ก็ทำให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่มนุษย์เหล่านั้น ในทางที่ไม่อาจจะได้รับประโยชน์ จากการที่รวมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นมนุษย์คนเดียวกันในโลกนี้ เพื่อทำสันติสุขให้เกิดขึ้นในโลกนี้.

นี่เป็นข้อที่ท่านทั้งหลาย จะต้องพิจารณาดูให้ดี ว่า โลกเราในเวลานี้ มีความแตกแยกกัน ต้องรบราฆ่าฟันกัน เบียดเบียนกันเหมือนสัตว์ป่า ก็เพราะเหตุที่เข้าใจว่า คนเรามันต่างกัน แต่ละชาติแต่ละศาสนา เป็นเขาเป็นเรา

เป็นมิ่งเป็นกุ; ไม่เคยคิดว่าศาสนาทุกศาสนา สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว. พระศาสดาของทุกศาสนาสอนเหมือนกันหมด.

ศาสนาทุกศาสนาเป็นของอย่างเดียวกัน สิ่งเดียวกัน โดยใจความ คือเป็นเครื่องมือ สำหรับกำจัดความเห็นแก่ตัว แก่ทุกๆ คน ไม่ว่าจะถือศาสนาไหน. ถ้าทุกคนไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็เป็นคนคนเดียวกันหมดทั้งโลก ก็เบียดเบียนกันไม่ได้. เดียวนี้เขาถือศาสนากัน ในลักษณะที่เพิ่มความเห็นแก่ตัว, หรือสร้างความเห็นแก่ตัวให้มากขึ้น. คนในโลกจึงมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น จึงได้รบราฆ่าฟันกัน เป็นวิกฤตการณ์ถาวร และหนักยิ่งขึ้นทุกทีๆ ซึ่งจะต้องรอไปอีกนาน จนกว่าจะมีความเข้าใจถูกต้องในเรื่องนี้.

นี้แหละจงลองพิจารณาดูว่า มันคาบเกี่ยวกันอย่างไร ในระหว่างมนุษย์กับศาสนา และกิเลสที่เป็นเหตุให้ยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู-ว่าของกู และเป็นกิเลสที่พุทธศาสนาสอนให้ละเสียก่อนสิ่งอื่นหมด ถึงแม้ ศาสนาอื่น เช่น ศาสนาคริสต์เป็นต้น ถ้าว่าโดยหลักพื้นฐาน ข้อสำคัญข้อแรกที่สุดแล้ว ก็สอนให้ล้มตัวเองเสียก่อน แล้วไปเห็นแก่ผู้อื่น. ขอให้เห็นแก่ผู้อื่นยิ่งกว่าเห็นแก่ตัวนี้เป็นหลักพื้นฐานข้อแรก; ดังนั้นก็เป็นการสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัวก่อนสิ่งอื่นใดหมดเหมือนกัน.

ในศาสนาอิสลาม ที่เรายังไม่ค่อยจะรู้เรื่องอะไรมากมายนัก แต่อาจจะจับหลักได้ว่า สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว สอนให้รักผู้อื่น ให้เห็นแก่ผู้อื่นทำนองเดียวกันด้วยเหมือนกัน. นี่สิ่งที่จะต้องคิด ให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่แปลกประหลาดจากศาสนาอื่น เช่น มีกฎ หรือ ระเบียบ ระบุไว้ชัดแจ้งว่า อย่าคิด

ดอกเบ็ญ. ให้ใครยืมเงิน ก็ให้ยืมไปโดยไม่ต้องคิดดอกเบ็ญ คำสอนชนิดนี้ ยังหาไม่พบในศาสนาอื่น แต่มีอยู่ในศาสนาอิสลาม.

การไม่คิดดอกเบ็ญนี้หมายความว่าอย่างไร? คิดไป - คิดไปก็ไม่เห็น ทางอื่น นอกจากจะเป็นไปในทางที่ว่า สอนให้รักผู้อื่น ให้เสียสละเพื่อผู้อื่น, ให้ช่วยผู้อื่นด้วยใจจริง. การที่เราให้เขายืมเงิน ก็หมายความว่าเราจะช่วยเขา; แต่ถ้าเราคิดดอกเบ็ญ มันก็ไม่ใช่ให้ยืมเงิน มันเป็นการค้าขายบนเขา หรือว่า ทำนาบนหลังเขา ผู้เสียดอกเบ็ญให้แก่เรา.

ถ้าจะปฏิบัติตามหลักพระศาสนานี้ ก็จะต้องไม่คิดดอกเบ็ญ นี้ก็คือ ความมุ่งหมายที่ทำลายความเห็นแก่ตัว หรือให้รักผู้อื่นอยู่ในตัว. นี้พอจะ มองเห็นได้ว่า เป็นความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน; ระเบียบปฏิบัติทั้งหมดใน ศาสนานี้ ก็เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว ให้รักผู้อื่น หรือให้เห็นแก่ผู้อื่น ก่อนที่จะเห็นแก่ตัว.

จงพิจารณาดูเถิด ในศาสนาที่สำคัญๆ ของโลก เช่นศาสนาใหญ่ๆ ที่มีคนนับถือมากๆ เช่น พุทธศาสนา คริสตศาสนา และศาสนาอิสลาม เป็นต้นเหล่านี้ ก็ล้วนแต่สอนการให้ทำลายความเห็นแก่ตัว; แม้ลัทธิศาสนา อื่นๆที่ไม่เด่นอย่างนี้ ก็ล้วนแต่สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว; แม้แต่คำสอน ทางศีลธรรม ที่ไม่ยกขึ้นมาเป็นศาสนา เช่นคำสอนของขงจื้อ เป็นต้น ก็ล้วน แต่ระบุความไม่เห็นแก่ตัว, ล้วนแต่สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว.

หลักพุทธศาสนาต้องทำลายความเห็นแก่ตัวก่อน.

เป็นอันว่า หลักในทางพระศาสนาหรือทางศีลธรรมก็ตาม ล้วนแต่ต้องการให้ทำลายความเห็นแก่ตัว เป็นข้อแรก. ดังนั้น พระพุทธศาสนาเรา จึงยกเอาสัจกายทิฎฐิ คือความเห็นแก่ตัว : เห็นว่ากายนี้ของตัว นีมา เป็นข้อแรก หรือเป็นสิ่งแรก ที่จะต้องพยายามละเสีย. เราผู้ต้องการจะปฏิบัติในหลักพระพุทธศาสนา ต้องทำอย่างนี้, และทำเรื่อยๆ ไป จนหมดความเห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิง ในการละสัญญาโยชน์และอนุสัยได้หมดสิ้น.

หมดความเห็นแก่ตัว ไม่มีตัวเหลืออยู่จริงๆ เมื่อนั้นแหละจะกลายเป็น คนที่ไม่มีความทุกข์อีกต่อไป คือกลายเป็นคนที่ไม่ตาย, ไม่มีตัวตนที่จะต้องตาย, ไม่มีความทุกข์; เพราะไม่มีความหวังอะไร ไม่มีความอยากเหลืออยู่ ให้เห็นหัวเราะเยาะอีกต่อไป; หมายความว่าไม่มีความหวังหรือความอยากอะไรเหลืออยู่แม้แต่น้อยนั่นเอง : ไม่ได้อยากอยู่ ไม่ได้อยากตาย, และไม่ได้อยากอะไรทั้งหมด, เพราะว่าไม่มีตัวกูที่จะอยาก นี่แหละคือความไม่ตาย.

นี่แหละคือ ความเป็นทุกข์ไม่ได้ ไม่ว่าอะไร ๆ มันจะเป็นไปอย่างไร จิตใจชนิดนี้มันมีความทุกข์ไม่ได้; ในตัวของตัว ก็ไม่มีอาการที่เป็นบ้า; หมายความว่าหายโรคบ้า, หายโรคเป็นบ้านี้โดยสิ้นเชิง ไม่มีตัวตนที่จะเหลืออยู่สำหรับรับรองโรคนี้. โรคนี้ไม่มีที่ตั้งไม่มีที่อาศัย ก็เกิดขึ้นไม่ได้; หมายความว่าจิตใจชนิดนี้ ไม่เป็นที่ตั้งที่อาศัยของความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นโรคบ้า, โรคบ้าจึงเกิดขึ้นในจิตใจชนิดนี้ไม่ได้.

นี่แหละคือหนทางทางเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้ทุกข์กับเขาไม่เป็น, เป็นทุกข์กับเขาไม่เป็น, เพราะว่าเป็นบ้ำกับเขาไม่เป็น. เมื่อเป็นบ้ำกับเขาไม่เป็นแล้ว ก็เป็นทุกข์กับเขาไม่เป็น แม้ว่าโลกนี้จะเต็มไปด้วยคนบ้ำ, หรือจะเต็มไปด้วยความทุกข์อย่างไร จิตใจนี้เป็นบ้ำไม่ได้ เป็นทุกข์ไม่ได้; เป็นทางออกทางเดียวเท่านั้น ไม่มีทางอื่น ที่คนเราจะเป็นอย่างอื่นไม่ได้. เป็นบ้ำไม่ได้ คือพยายามศึกษาปฏิบัติ จนได้รับผลของการปฏิบัติ เป็นธรรมะที่ทำลายความยึดมั่นถือมั่นเสียได้. นี้เรียกว่า ธรรมะกำมือเดียว หมายความว่า ไม่มีเรื่องอีกแล้ว มีแต่เรื่องเดียว แล้วเรื่องเดียวนั้นก็ไม่มากมายอะไร, เป็นเรื่องสั้น ๆ ลัด ๆ คือทำลายความยึดมั่นถือมั่น ว่าตัวกู - ว่าของกูเท่านั้นเอง.

แต่คนที่ได้รับคำสั่งสอนในข้อนี้ ได้รับมาอย่างที่เป็นเมฆ หรือเป็นหมอก เป็นฝ้าบังความจริง จึงมาเห็นเป็นเรื่องราวมากมายใหญ่โต; มันกลับกลายเป็นว่า จะต้องเรียนให้หมดทั้ง ๘๔,๐๐๐ ธรรมชั้นธัมมสังคยา จะต้องเรียนให้รู้ ว่ากิเลส กิเลสเรื่อง กิเลสเรื่อง กิเลสเรื่อง กิเลสเรื่อง จนกระทั่งเวียนหัวไปหมด; ไม่หมุ่นมาสู่เรื่องที่จะทำลายความเห็นแก่ตัว หรือทำลายความรู้สึกว่าตัวกู ว่าของกู แต่ประการใด.

ทำลายความเห็นแก่ตัว ดุจเสือข่มจับเหยื่อ.

เพราะเหตุนี้เอง จึงได้ขอร้องแล้วขอร้องอีก ว่าจงเป็นอยู่ในลักษณะที่จะกำจัดความเห็นแก่ตัว หรือความที่มีตัว. เราประกอบการทำงานไปตามปกติที่มนุษย์เราจะต้องทำ; และในขณะที่ประกอบการทำงานนั้น จะเป็นโอกาส

ให้กิเลสเกิดขึ้น สำหรับเห็นแก่ตัว แล้วเราก็มีโอกาสจัดการ กับกิเลสข้อนี้, คือล่อให้มันออกมาด้วยสติสัมปชัญญะ แล้วก็ฆ่ามันเสีย. ทำประหนึ่งว่า กิเลสข้อนี้เหมือนกับเหยื่อ ที่เราจะจับมาฆ่าเสียให้ตาย. เรามีอาการเหมือนกับเสือ ที่ข่มอยู่ในที่ที่เหมาะสมสำหรับที่จะจับเหยื่อ ไม่ต้องทำอะไรมากไปกว่านั้น.

พระพุทธเจ้าท่านเปรียบภิกษุว่า เหมือนกับเสือ แล้วก็ข่มอยู่ในป่า คือ สติ หรือ สติบัญญัติทั้ง ๔. นี้เรียกว่า สติ; นี้เปรียบเหมือนป่า. เสือจะต้องอาศัยอยู่ในป่า ข่มอยู่ในป่า ชอนอยู่ในป่าให้เหมาะ ๆ จึงจะจับเหยื่อ คือ กิเลสได้. ขาดสติเมื่อใด ก็ไม่มีป่า; เสือออกมาเห็นโทนโท, แล้วเสือนั้นแหละถูกยิง ถูกฆ่าเสียตายเอง. แต่ถ้าเสือนี้อาศัยดี คือมีสติที่ดี เสือกี้จะเป็นฝ่ายที่ข่มอยู่ แล้วก็จับกิเลสซึ่งเป็นเหยื่อนั้นได้โดยง่ายตาย.

คนบ้าไม่มีสติ, คนบ้าเป็นคนที่ไม่มีความรู้; เมื่อทำตนเป็นคนบ้าเสียแล้ว มันก็ไม่มีสติ จึงมีอาการเหมือนกับเสือ ที่ไม่มีป่าจะอยู่, เหมือนกับเสือที่ไม่มีป่า จะข่มจะชอน มันก็หมดความเป็นเสือ หรือไม่สามารถจะทำหน้าที่ของเสือ. ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ก็เรียกว่า ผู้ปฏิบัติเหมือนกัน คือ อยู่ในลักษณะที่จะต้องเป็นเสือด้วยกัน; ในเมื่อมีเหยื่อคือกิเลส ที่จะต้องฆ่าจะต้องทำลายด้วยแล้ว ก็จะต้องใช้วิธีเหมือนกัน คือ เป็นอยู่ด้วยสติจริงๆ.

เดี๋ยวนี้ชอบเป็นคนบ้า เดี่ยวหัวเราะ เดี่ยวร้องไห้, เดี่ยวหัวเราะเดี๋ยว ร้องไห้ มากกลายเป็นคนบ้า ไปเสียทั้งวันทั้งคืนอย่างนี้, ก็คือไม่มีสติ จึงเป็นเหมือนกับเสือที่ไม่มีป่า ที่จะข่มสำหรับจับเหยื่อคือกิเลส; แล้วจะไปโทษ

ใคร? สิ่งที่เป็น กิเลส คือ ตัวกู - ของกู นั้น มันก็แพร่หลายมาก มันก็ออก
ลูกออกหลานมากมาย จนยากที่จะปราบมันได้ หรือกำจัดมันได้.

จะชนะโลกได้ ต้องจัดการชนะตัวกู - ของกูเสียก่อน.

เรามองดูกันให้ดีในเรื่องนี้ มองดูกันเสียใหม่ในเรื่องนี้; ว่าเรายัง
มีความประมาทอย่างไร, มีความบกพร่องอย่างไร, หรือว่าดีแต่พูด ไม่มีการ
กระทำ, หรือว่ามีการกระทำ แต่กระทำอย่างคนบ้า คือกระทำโดยขาดสติ-
สัมปชัญญะนั่นเอง. ถ้ามันแต่เป็นกันอยู่อย่างนี้ มันก็ต้องตายอยู่ตลอดเวลา
เวลา, คือมีความทุกข์อยู่ตลอดเวลา เปรียบเหมือนกับตายอยู่ตลอดเวลา; ไม่ต้อง
มีความตายที่อื่น หรือที่ไหนเข้ามาเลย, มันก็ตายอยู่เองข้างใน อยู่ในภายในนั้น
ตลอดเวลา.

ไม่ต้องมีปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะอยู่ในโลกนี้ได้ โดยไม่ต้องมีความ
ทุกข์; เพราะว่าเขาได้ทำให้เกิดความทุกข์เสียเองแล้ว, เป็นความทุกข์ที่
เกิดอยู่ในภายในของตน อย่างท่วมท้นอยู่แล้ว; ทำไมจะมาถามไปถึงข้อที่ว่า
ทำอย่างไรจึงจะอยู่กับเขาได้ โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ ในเมื่อตัวเองมีความทุกข์
เป็นเจ้าเรือนเสียแล้ว. นี่แหละคือข้อที่ต้องระวังให้ดี จงชนะตัวเองให้ได้
หรือว่าให้ได้ก่อน มัน จึงจะชนะโลกนี้ได้. โลกนี้จะทำให้เรามีความทุกข์ไม่ได้;
ถ้าหากว่าเราชนะตัวเองเสียก่อน.

ชนะตัวเองในที่นี้ ก็คือชนะตัวกู - ของกู ที่ยกหูชูหาง เหมือนกับ
 ที่กล่าวมาแล้ว. ชนะตัวกู - ของกูให้ได้เสียก่อน แล้วโลกนี้ทั้งโลก ก็ไม่มี
 ปัญหาอีกต่อไป ไม่มีอะไรมาทำให้เป็นทุกข์ได้; เพราะว่า สิ่งที่มีนั้นจะเป็นทุกข์
 ขึ้นมาในภายใน ก็คือตัวกู - ของกู. สิ่งที่จะรับเอาความทุกข์จากภายนอก
 เข้ามาสู่อันภายใน มันก็คือตัวกู - ของกู. ตัวกู - ของกูนี้มันสร้างความทุกข์
 ขึ้นมาในภายในก็ได้, รับความทุกข์เข้ามาจากภายนอกก็ได้. ฉะนั้น จะต้อง
 จัดการดับสิ่งนี้ ก่อนสิ่งใดหมด.

ฟังดูแล้วมันก็น่าขัน ที่ว่าเราจะชนะโลกทั้งโลกได้ ก็โดยจัดการกับ
 ตัวกู - ของกูที่อยู่ข้างใน. มันน่าขันหรือไม่น่าขันลองคิดดู. เราจะชนะโลก
 ทั้งโลกได้ ไม่ให้มีปัญหา ไม่ให้มีความทุกข์อะไรขึ้นมา นี้ ต้องจัดการกับตัวกู
 ของกูที่อยู่ข้างใน; ไม่ใช่ไปจัดการกับโลกข้างนอก หรือโลกภายนอก.
 นี่มัน น่าขันหรือไม่น่าขัน ถ้ายังรู้สึกที่น่าขัน ก็เป็นเพราะไม่เข้าใจ; ไม่
 เข้าใจก็คือคนบ้า; พอเลิกเป็นคนบ้าก็ต้องเข้าใจ.

ถ้าเข้าใจก็ไม่เห็นว่าเป็นของน่าขัน; แต่เห็นว่ามันเป็นความจริง
 อย่างนั้น, เห็นชัดอยู่ว่า มันเป็นความจริงอย่างนั้น จะต้องหมายมั่นปั้นมือ
 เพื่อจะละเสียซึ่งสิ่งที่จะต้องละภายใน, สิ่งที่เป็นต้นเหตุหรือตัวการที่มีอยู่ในภายใน;
 แล้ว อะไรๆ มันก็จะเป็นการละไปหมด; เพราะว่าในภายใน ไม่ตั้ง
 อยู่ในฐานะที่จะรับเอาอะไรๆ เข้ามา ปรุรงแต่เป็นความยึดมั่นถือมั่นอีกต่อไปแล้ว.
 นี่แหละคือการกระทำ ชนิดที่จะช่วยตัวเองให้รอด.

การช่วยตัวให้รอด ต้องทำจิตใจให้มีธรรมะเป็นตัว.

คำว่าช่วยตัวเองให้รอดนี้ ฟังดูก็น่าจะหนักเหมือนกัน. ไม่มีตัวกู - ไม่มีของกู แล้วใครจะช่วยใคร? และจะช่วยไปทำอะไร? ถ้าไม่มีตัวกู - ของกู แล้ว จะช่วยไปทำอะไร? ฉะนั้นคำว่า "ตัว" นี้มัน เป็น ๒ ตัวอยู่. คำว่าตัวกู นั้น มันเป็นตัวกู ของคนบ้ำ หรือของกิเลสตัณหา; ส่วนที่ว่าช่วยตัวให้รอดนั้น มันเป็นตัวที่ไม่ใช่เป็นคนบ้ำ; แต่มันเป็นตัวของธรรมะ, เอาธรรมะเป็นตัว. ช่วยให้อัจฉริยะธรรมะเป็นตัว. อย่าเอากิเลสตัณหาเป็นตัว; มันก็มีเรื่องเพียงเท่านั้น ในการที่จะช่วยตัว คือ ช่วยให้อัจฉริยะธรรมะเป็นตัว. อย่ามีกิเลสตัณหาเป็นตัว.

ถ้าจะเรียกว่าธรรมะด้วยกัน ก็ให้อาธรรมประเภทที่ไม่เป็นกิเลส นั้นมาเป็นตัว. อย่าเอาธรรมะประเภทที่เป็นกิเลสนั้นมาเป็นตัว. ละธรรมะประเภทที่เป็นกิเลส เช่นสัทธิกายทิฐิเป็นต้นออกไป, แล้วก็ให้ความไม่เห็นแก่ตัวเข้ามา.

ความไม่เห็นแก่ตัวนี้เป็นธรรมะ; เมื่อเข้ามาอยู่ที่ใจแล้ว ใจนั้นก็เป็นตัวชนิดที่จะไม่เป็นทุกข์ ที่เรียกว่าช่วยตัว. ฉะนั้นถ้าเราเรียกว่าช่วยตัว, พูดว่าช่วยตัว ก็หมายความว่าตัวชนิดนี้. ตัวกู - ของกูนั้นอย่าไปช่วยมันเลย, อย่าเอาไว้เลย, อย่าไปรักษาไว้, อย่าไปสงวนไว้, อย่าไปถนอมไว้เลย, มันเป็นตัวกูของกิเลสตัณหา, จะต้องกำจัดให้สูญสิ้นไป.

ส่วน ตัวธรรมะ หรือธรรมชาติที่บริสุทธิ์นี้ จะต้องทำให้ปรากฏออกมา; ให้เข้าถึงจิตใจ, ให้จิตใจมีธรรมะชนิดนี้ แล้วก็เป็นตัว ที่เรียกว่า

รอดตัว, หรือหลุดพ้นออกไปได้จากความทุกข์. ตัวชนิดนี้ไม่เห็นแก่ตัว, ตัวชนิดนี้^๕ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น เพราะเป็นธรรม, เป็นธรรมะ เป็นธรรมชาติโดยบริสุทธิ์ หรือเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ไม่มีความโง่ความหลง อยู่ในนั้น. ดังนั้นมันจึงไม่ยึดมั่นถือมั่นตัวว่าเป็นตัว; ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรว่าเป็นตัว. นี้เรียกว่าหลุดรอดออกมาได้จากความยึดมั่นถือมั่น นั่นเอง จิตใจ^๔ที่มธรรมะชนิดนี้ หลุดออกมาได้จากความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัว.

ที่พูดว่าจิตหลุดพ้น ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดด้วยอุปาทาน ก็หมายถึง จิตที่บรรลุดังธรรมะชนิดนี้. การปฏิบัติธรรมะทั้งหมด มีจุดหมายปลายทาง อยู่ที่ตรงนี้, คือทำจิตให้หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง. จิตที่หลุดพ้น ชนิดนี้ ก็คือจิตที่ไม่บ้า, ไม่มีกิเลส, ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น. ร่างกายก็พลอย เป็นไปตามจิตชนิดนี้, คือไม่เป็นร่างกายที่ลุกขึ้นเต้นเร่า ๆ อยู่อย่างคนบ้า. จิตก็ ไม่เป็นบ้า ร่างกายก็ไม่เป็นบ้า, อะไร ๆ ก็ไม่เป็นบ้า คือไม่ประมาท ไม่มีกิเลส ไม่มีความโง่ ไม่มีความหลง เรื่องก็จบกัน สิ้นสุดกันที่ตรงนี้ ไม่มีปัญหาอะไร อีกต่อไป.

แม้ว่าคนทั้งโลกจะเป็นคนบ้ากันหมด เหลือแต่คนคนเดียว ก็ ไม่มีปัญหาอะไร; แม้จะความทุกข์หรือความตาย จะระดมท่วมเทก้นลงมาในโลกนี้ เพราะการกระทำของคนบ้าเหล่านั้น; ความทุกข์หรือความตาย ก็ไม่ถูกกัน เข้ากับจิตใจ ที่หลุดพ้นแล้วอย่างนี้. นี้แหละคือวิธี หรือ ลักษณะอาการ ที่เป็นความรอดพ้น จากความทุกข์ทั้งปวง ที่จะเกิดขึ้นในโลก ซึ่งนับวันแต่ จะมากไปด้วยกิเลสตัณหามากขึ้นทุกที ดังที่กล่าวแล้ว.

โลกเป็นอย่างไรก็ตาม จิตใจต้องทุกข์ไม่เป็น.

เราจะรอให้โลกนี้หมุนกลับไปสู่ความสงบ โดยลำพังของโลกเองนั้น มันก็ไม่ไหว; มันยังอีกนานนัก. เราตายแล้วตายอีกก็ร้อยชาติ มันก็ยังจะไม่ถึงยุคแห่งความสงบนั้นด้วยซ้ำไป. ฉะนั้น ต้องจัดการ กันที่นี้และเดี๋ยวนี้ ให้จิตใจกลายเป็นสิ่งที่มีความทุกข์ไม่ได้ อีกต่อไป. โลกนี้จะเป็นอะไรก็เป็นไป; แต่ว่าจิตใจนี้ทุกข์กับเขาไม่เป็นก็พอแล้ว, ทุกข์กับเขาไม่ได้ก็พอแล้ว. ถ้าเรียนธรรมะในพระพุทธศาสนา ก็จงเรียนเพื่อความเป็นอย่างนี้ เกิด. ถ้าจะปฏิบัติ ในธรรมะในพระพุทธศาสนา ก็จงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนี้ เกิด. ถ้าได้ บรรลุธรรมะ อะไรในการปฏิบัตินั้น ก็ให้ได้บรรลุธรรมะ คือความเป็นอย่างนี้ เกิด; อย่าให้เป็นอย่างอื่นเลย.

จงระมัดระวังรักษา สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเราให้ดี ไม่ว่าทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือทางใจ เกิดขึ้นอย่างไร, เมื่อไร, ก็ต้องมีสติที่เพียงพอ สำหรับจะไม่ให้เผลอตัว ปรุงขึ้นมาเป็นความยึดมั่นถือมั่น; เป็นผู้ปฏิบัติชนิดที่ได้เข้าถึงธรรมชาติอันบริสุทธิ์ คือ ธรรมชาติที่ปราศจากความยึดมั่นถือมั่นอยู่ตลอดเวลา. ทำตนเป็นคนไม่ยึดมั่นถือมั่นอย่างเดียวก็น่าพอแล้ว; สิ่งใดเป็นความยึดมั่นถือมั่น ก็ศึกษาให้เข้าใจ, แล้วอย่าให้สิ่งชนิดนี้เกิดขึ้นมาได้ ให้อยู่ด้วยอาการปกติตามธรรมชาติที่บริสุทธิ์มาแต่เดิม.

นี่คือ สติ หรือผลของการใช้สติ ระวังไม่ให้เกิดการปรุงแต่งใหม่ ๆ ขึ้นมา. ที่เรียกว่า กิเลส ตัณหา และความทุกข์ นี้ไม่ใช่ธรรมชาติเดิม, นี้ไม่ใช่ธรรมชาติที่บริสุทธิ์, เป็นของใหม่; ปรุงแต่งขึ้นมาด้วยความเผลอสติ

ด้วยความโง่ความหลง. ธรรมชาติเดิม หรือธรรมชาติที่บริสุทธิ์นั้น คือคงอยู่ตามเดิม ปรุงไม่ได้, ปรุงแต่งไม่ได้, ปรุงแต่งไม่ขึ้น คืออยู่ไม่ขึ้น ไม่ปรุงแต่ง เป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือ ไม่ปรุงแต่ง เป็นความยึดมั่นถือมั่น อย่างนั้นอย่างนี้.

มีสติแต่ในเพียงขั้นนี้ ก็เรียกว่าพอแล้ว สำหรับที่จะมีเครื่องคุ้มครอง อันแท้จริง เป็นธรรมะกำมือเดียวตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส; ไม่เหลือวิสัย, ไม่มากมายเกินไป; มีอยู่แต่ถือเอาให้ถูกต้อง, ปฏิบัติให้ทันทั่วทั้ง, ทุกๆ โอกาส ที่กิเลสอาจจะเกิดขึ้นมาทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจดังที่กล่าวแล้ว.

จิตจะอยู่เหนือความทุกข์ ต้องไม่รับเอาเรื่องบ้าเข้ามา.

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปความแล้ว ก็เพื่อจะปรารภแก่ท่านทั้งหลายทุกคน ว่าเรามีชีวิตอยู่ในทุกวันนี้ คือ อยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยคนบ้า; หมายความว่าเต็มไปด้วยอันตราย. พอได้ยินว่าคนบ้ามาแล้ว บางคนก็อกสั่นขวัญหาย มีความกลัว มีความทุกข์. ทีนี้เมื่อเราจะอยู่ร่วมกันกับคนในโลก ที่กำลังไม่เดินตามทางของพระศาสนานี้ ได้อย่างไร? เราจะต้องทำชนิดที่รู้จักแยกตัวออกมาเสีย; ไม่ให้สิ่งต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับเราได้ คือไม่รับเอานั่นเอง; แม้แต่ความตายหรือความทุกข์ ก็เข้ามาไม่ได้.

แม้ ความตาย หรือ ความทุกข์จะเข้ามา มันก็ ครอบงำไม่ได้. ปัญหาต่าง ๆ ไม่มีเหลืออยู่ เกี่ยวกับความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย หรือความอะไร ๆ ทั้งหลายเหล่านั้น เพราะจิตใจมัน ไม่รับเอาสิ่งเหล่านั้น มาเป็นของตัว : ไม่รับเอาความเกิด มาเป็นความเกิดของเรา, ไม่รับเอาความแก่ มาเป็นความแก่ของเรา, ไม่รับเอาความตาย มาเป็นความตายของเรา, มันก็ไม่มี ความเกิด ความแก่ หรือความเจ็บ หรือความตาย.

นี่แหละเป็นหนทางทางเดียว ที่จะล้ออายุได้, หัวเราะเยาะอายุได้, หรือ ตะเพิดอายุให้สูญหายไป, ไม่มีปัญหาเรื่องอายุหรือเวลาอีกต่อไป, เรียกว่าเป็นผู้อยู่เหนืออายุหรือเหนือเวลา. ถ้ามีอายุก็เป็นอายุตลอดอนันตกาล ไม่มีที่สิ้นสุด คือไม่ตาย เป็นเรื่องที่ควรจะเอามาพูดกัน ในวันที่ปรารถถึงอายุ; เช่น เป็นวันสำหรับอาตมาจะต้องนึกถึง และนำมาพูดปรารภแก่ท่านทั้งหลาย เรียกว่าเป็นการล้ออายุ ถ้าล้อได้จริงก็เป็นการได้บุญ, และการทำบุญก็คือการทำบุญล้ออายุ.

ถ้าท่านผู้ใดเห็นด้วย ก็จงจำเอาวิธีนี้ไป สำหรับจะล้ออายุของท่านทั้งหลาย หรือของผู้อื่นโดยผู้อื่นเอง ก็คงจะเป็นการสนุกดี; ดีกว่าที่จะไปมัวต่ออายุด้วยความซึซลาด ก็มีปัญหาเรื่อง ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย อันไม่รู้จักสิ้นสุด. มาศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจ จนกระทั่งล้ออายุ, หรือล้อความตายได้แล้ว เรื่องก็จะหมดกันทีเดียว, จะสิ้นจะสุดกันทีเดียว.

เวลาที่ล่วงมาปีหนึ่งนี้ สังเกตได้เท่านี้ เห็นได้เท่านี้ รู้สึกได้เท่านี้, เท่าที่สรุปมาบรรยายให้ท่านทั้งหลายฟัง. ถ้ามีประโยชน์ ก็จงจำเอาไป สำหรับ

จะได้เอาไปใช้ดูบ้าง ในการที่จะเผชิญหน้ากันกับความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย, แล้วเอาชณะมันให้ได้; ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา เรียกตัวเองว่าพุทธบริษัท ปฏิบัติหน้าที่ของพุทธบริษัทมาแล้วเป็นเวลาหลายปี หรือหลายสิบปีด้วยกันทุก ๆ คน.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา ขอยุติลงแต่เพียงเท่านี้.

เอวี่ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

ชุมนุมล้ออายุ - ๗ -
ณ ลานหินโค้ง กัณฑ์เช้า

๒๗ พ.ค. ๒๕๑๒

๑/๒๕๑๒

รำลึกความบ้าเพื่อแก้บ้า.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส ฯ

วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ถ้านับอย่างใหม่ก็ล่วงไปตั้ง ๔ ชั่วโมงแล้ว,
แต่ถ้านับอย่างเก่าก็ยังไม่มา. โยมบอกผมว่าผมเกิดเวลาพระออกบิณฑบาต;
จะนับอีกสัก ๓ - ๔ ชั่วโมง จึงจะมีอายุครบ ๖๓ ปีบริบูรณ์; เดียวนี้ก็ยัง
ขาดอยู่ ๓ - ๔ ชั่วโมง. เพราะฉะนั้น มันก็เป็นการบอกอยู่ในตัวแล้วว่า *เรื่องอายุ
หรือเรื่องอะไร ทำนองนี้ ก็เป็นเรื่องสมมติ*; อย่างว่าถ้านับอย่างเก่าก็ไปอย่าง,
นับอย่างใหม่ก็ไปอย่าง, นับอย่างเต็มชวบปี ก็ไปอย่าง, นับอย่างไม่เต็มชวบปี
ก็ไปอย่าง, นับอย่างคนธรรมดา นับเดี๋ยวนี้ก็มีอายุตั้ง ๖๔ ปีแล้ว; ถ้านับกันจริงๆ
ก็มีอายุเพียง ๖๒ ปีเศษ, ยังขาดอยู่อีก ๓ - ๔ ชั่วโมง จึงจะได้อายุ ๖๓ ปีเต็ม.

การนับเวลาอายุก็เป็นเรื่องสมมติ.

นี่ก็เป็น ข้อแรกที่จะต้องคิดดู ว่ามันเป็นเรื่องหลอก ๆ กันอย่างไร, ว่ามัน เป็นเรื่องสมมติอย่างไร? มันเป็นเรื่องที่มนุษย์บัญญัติ เอาตามความชอบใจของมนุษย์ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานมันคงจะหัวเราะ. ผมก็นั่งดูปลาตามเคย เป็นประจำวัน แม่วันนี้. คนก็คงจะคิดว่า สัตว์เหล่านี้มันโง่ ไม่รู้วัน เดือน ปี ไม่รู้อายุของตัวเองว่า กี่เดือน กี่ปี, เป็นสัตว์ที่โง่. คนทั่วไปก็คงจะคิดอย่างนี้; แต่ถ้ามองกันอีกทีหนึ่ง มองอย่างเป็นเพื่อนที่หวังติดต่อกัน, มันกลับจะเป็นผู้ที่ล้ออายุได้ดีกว่าเรา; *อายุทำอะไรมันไม่ได้* หรือพูดอีกทีหนึ่งก็ว่า *มันอยู่เหนือความมีอายุ.*

ฉะนั้น สัตว์มันก็ต้องเหนือความแก่ ความเจ็บ ความตาย อะไรด้วย; มันไม่ได้ห่วงเรื่องความแก่; เมื่อไม่รู้เรื่องความแก่ มันก็ไม่ห่วงเรื่องความตาย; แม้ความตายมาถึง มันก็ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นความตายเหมือนมนุษย์รู้สึก. นี่แหละคือแง่ที่ สัตว์ล้ออายุได้ดีกว่าเรา, มันมีความรู้สึกอยู่เหนืออายุ; ก็เป็นผู้ชนะ โดยไม่รู้สึกรู้สีกว่า. นี่ผมชอบอินโนเซนส์ (innocence) ของพวกสัตว์ในลักษณะอย่างนี้; เพราะฉะนั้น จึงอยากจะเป็นเพื่อนกับมัน.

เดี๋ยวนี้ย้อนมาพูดถึงเรื่องสมมติกันใหม่ คนรู้จักสมมติรู้จักบัญญัติเรื่องวัน เดือน ปี หรือสภาวะอย่างอื่นอย่างนี้, เรียกว่าอย่างนั้นอย่างนี้; แต่แล้ว *สัตว์มันไม่รู้จัก* แล้วก็ *อยู่เหนือสมมติ เหนือบัญญัติ* โดยวิธี innocence ไม่ต้องลงทุนอะไรเลยสักสตางค์เดียว.

นี่คือข้อที่ **มนุษย์รู้มาก** ยากนาน ; **ยังรู้มาก** **ยังยากนาน** ; แล้วคน
 ก็ยังยิ่งอยากจะรู้มาก ก็เป็นเรื่องยิ่งยากนานอยู่นั้น. แล้ว ปัญหาส่วนใหญ่
 ก็อยู่ที่เรื่องสมมติบัญญัติ นี้เอง ; สมมติบัญญัติว่ามีอายุเท่านี้เท่านี้ปี, แต่แล้ว
 การนับวัน เดือน ปี ก็ยังยุ่งไปตามที่มนุษย์จะสมมติ. เดียวนับปีใหม่กันเดือนนี้
 เดือนนี้, เดียวก็ไปชนกันเดือนอื่น, เดียวชนปีใหม่เวลาพระอาทิตย์รุ่งอรุณ,
 เดียวก็ชนปีใหม่เวลาเที่ยงคืนอย่างนี้เป็นต้น. พวกสัตว์มันจะหัวเราะเยาะเอาว่า
 “นี่เองเป็นความบ้าของมนุษย์”. ฉะนั้น **มนุษย์ยังรู้มาก** **ยังยากนาน**.

คุณก็ลองคิดดูให้ดี ๆ นี่ถ้าว่าเราจะทำบุญแบบล้ออายุกันบ้างนี่ จะต้อง
 ทำอย่างไร? อย่างน้อยมันก็ต้องอยู่เหนือความหมาย เรื่องสมมติ เรื่องบัญญัติ
 เรื่องอะไรเหล่านี้ ; ฉะนั้น จะต้องรู้จัก สิ่งที่เรียกว่า สมมติ หรือ บัญญัติ
 นี้กันให้มาก คือถึงขนาดที่ว่า จะไม่ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในใจ.

เดี๋ยวนี้มนุษย์ มีปัญหายุ่งยากลำบาก ก็ล้วนแต่เรื่องสมมติทั้งนั้น ;
 เพราะว่าถ้าไม่มีสมมติ ไม่มีอะไรมาเป็นที่ตั้ง แห่งความยึดมั่นถือมั่น ; ยังมี
 สมมติเท่าไร ก็ยังมีที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นมากขนาดไหน. ฉะนั้น ความ
 มุ่งหมายของธรรมะในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องทำลายสมมติหรือบัญญัติ
 เพื่อให้ความยึดมั่นถือมั่นนั้นไม่มีที่ตั้ง ไม่มีที่อาศัย. นี้เรียกว่า เป็นวิรทลภชง
 แยกกาย เป็นอุบาย เป็นความคิดสูงสุดของมนุษย์ หรือเป็นยอดสุดของวัฒนธรรม
 ทางจิต.

ควรรู้จักความจริงของสิ่งสมมติบัญญัติ.

ถ้าคุณอยากจะรู้จักพุทธศาสนา ก็จะต้องรู้ข้อนี้ ซึ่งเป็นหัวใจของเรื่อง หรือเป็นใจความสำคัญ และจะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่า สมมติ หรือ บัญญัติ ในฐานะเป็นสิ่งที่สมมติหรือบัญญัติ; แล้วความยึดมั่นถือมั่นก็จะไม่มีที่ตั้งที่อาศัย, คือจะไม่ยึดมั่นถือมั่น, แล้วก็ได้ผลทั้งหมดตามความมุ่งหมายของพุทธศาสนา.

จะนั้น ผมจึงนึกว่า ทำบุญเกี่ยวกับอายุนี้ ก็มีทั้งชนิดที่ทำให้ใจมากขุ่น, และชนิดที่จะถอยหลังออกมาเสียจากความใจ.

ถ้าเป็นเรื่องซึ่ขลาดจะต่ออายุ ก็เป็นเรื่องหลงผิดในสมมติและบัญญัติ มากไปกว่าเดิม. ถ้าเป็นเรื่องรู้ความลับ หรือความจริง หรือข้อเท็จจริงต่างๆ ก็เป็นเรื่องน่าหัวเราะ ในการที่จะต่ออายุ; จะนั้นจึงเป็นเรื่องที่ควรจะล้ออายุ ด้วยการทำบุญล้ออายุกันดีกว่า; อย่างที่เราเคยพูดกันมา ๒-๓ ปีแล้ว เรื่องทำบุญล้ออายุ. ผมก็สมัครเอากับเขาคนหนึ่งด้วย.

วิธีอย่างนี้ คิดดูแล้วเป็นของน่าหัวเราะเยาะ, เป็นเรื่องล้อ; จะนั้น แทนที่จะมีเสียงกันอย่างเอิกเกริก เราควรจะล้อมันด้วยการที่ไม่กินอะไร เสียเลย นี่จึงจะเป็นการถูกกว่า, ถูกต้องกว่า. จะนั้น ถ้าใครจะให้ของขวัญ ทำบุญล้ออายุละก็ ควรจะให้ด้วย การหยุดกินข้าวเสียสักวันหนึ่ง, เหมือนที่ เคยพูดกันมาแล้วปีก่อน ๆ; เพราะว่าวันที่เราเกิดมาก็ไม่ได้กินอะไรเลย แล้ว ก็อยู่ได้, ก็ไม่ตาย.

ที่นั่นต่อมาก็รู้จักกินอาหาร แล้วก็รู้จักยัดมันตีมัน ในเรื่องอาหาร มากขึ้นทุกที จนถึงกับว่าจะกินกันให้เต็มที่เกินขนาด ตะกละตะกลามในวันที่ ทำบุญอายุ. ฉะนั้น ทำบุญอายุ เขาก็เลี้ยงกันใหญ่; เพราะเขากลัวตาย อยากจะต่ออายุหรือว่าฉลองอายุ หรืออะไรทำนองนั้น. ฉะนั้น มันก็เป็นเรื่อง แหกแนวอยู่บ้าง ที่จะทำบุญโดยวิธีล้ออายุกันดูเล่นบ้าง; มันเป็นเรื่องทำทาย สมมติและบัญญัติ ไม่หลับหูหลับตาแก้หัว ให้สมมติหรือบัญญัติมันขึ้นซี่, ขึ้นนั่ง อะไรอยู่บนหัว. ถ้าความคิดอย่างนี้ถูกต้องได้ประโยชน์ ชนิดที่เรียกว่า รวบรวม หรือว่าตัดลัด ไปสู่หัวใจของพุทธศาสนา โดยวิธีที่ออกจะ หรือว่าเต็มที่แหวกแนว.

การล้ออายุจะทำให้ต่อเมื่อรู้สึกว่ามัน่าล้อ.

ที่นี้ จะพูดกันถึงเรื่องข้อเท็จจริงบางอย่าง ว่าการล้ออายุหรืออะไรนั้น มันจะทำให้ต่อเมื่อรู้สึกว่ายอายุเป็นสิ่งที่น่าล้อ. เดี่ยวนี้ไม่มีใครคิดว่ามันเป็นสิ่งที่ น่าล้อ; เขาคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าสงวน น่าเคารพ น่านับถือ น่าเทิดทูน อะไรนั้น จึงได้ลงทุนทำบุญให้มัน ต่อให้มัน อะไรให้มัน; ไม่เคยคิดว่ามัน่าล้อ; แต่ คิดว่ามัน่าต่อ หรือว่ามัน่าอะไรทำนองนั้น.

ฉะนั้น ถึงผมก็เหมือนกัน เพิ่งจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าล้อ ก็ต่อเมื่อ ได้ผ่านมาตั้งหลายสิบปี, ตั้ง ๕๐-๖๐ ปี จึงจะเริ่มความรู้สึก ที่ว่ามันเป็นเรื่อง น่าหัวเราะ หรือน่าล้อเล่นมากกว่า ที่จะไปเทิดทูนหรือบูชา.

นี่ก็ลองคิดว่าพวกคุณหนุ่มๆ นี้ จะมีทางล้ออายุได้อย่างไร? คือว่า พวกคุณกำลังมีความรู้สึก ต่อสิ่งที่เรียกว่า อายุ ในลักษณะอย่างไร? บางทีจะไม่คิดถึงสิ่งที่เรียกว่าอายุด้วยซ้ำไป; เรียกว่า เมามันตะบึงตะบันไปในเรื่องหาเรื่องได้; หรือว่าเรื่องเสีย, เรื่องอะไรทำนองนั้น. เต็มไปด้วยความหวังในอะไรต่างๆ ที่มันเป็นเรื่องสมมติบัญญัตินั่นแหละ อย่างที่เรียกว่าหมดสิ้นทั้งชีวิตจิตใจ ไม่มีอะไรเหลือ.

ความหวัง หรือความหลงอันนี้ มันก็เป็นเรื่องที่ มองดูอายุในแง่ที่มีค่าสูงสุด หรือน่าบูชา น่าอะไรไปในการทำนองนั้น มากกว่าที่จะนึกว่ามันเป็นเรื่องที่น่าล้อ. ฉะนั้น การที่ผมเอาเรื่องล้ออายุมาพูดกับคุณนี้ ผมก็ยังสงสัยอยู่เหมือนกัน ว่ามันเป็นเรื่องที่น่าล้อผมด้วยหรือเปล่า?

แต่อย่างไรก็ดี เรื่องนี้มันเป็นเรื่องที่พูดกันไปได้ ในฐานะเป็นการเตือนให้ไม่ประมาท; เพราะว่ามีชีวิตอยู่ด้วยความประมาท หลงไหลในสมมติบัญญัติ แล้วก็มีตัวกู มีของกู ยกหูชูหางในความนั้นความนี้, บางทีก็ทางหดในเมื่อมันไม่ประสบความสำเร็จ ไม่อย่างนั้น ก็อย่างนี้, ก็มีอยู่แต่อย่างนี้; ต่อเมื่อมองเห็นสิ่งเหล่านี้ ภาวะชนิดนี้ มากพอ มันจึงจะเกิดความรู้สึกขบขัน หรือหัวเราะด้วยความขบขัน; อายุมันก็ผ่าเข้าไปตั้ง ๕๐ ปี ๖๐ ปี ๗๐ ปี กว่าจะรู้สึกได้. ฉะนั้น ถ้าใครรู้สึกได้ก่อนหน้านั้น ก็นับว่ามีบุญ มีบุญหรือไม่มีบุญกันก็เอากันที่ตรงนี้ก็แล้วกัน มันแน่นอน บุญอย่างอื่นนั้น มันเป็นเรื่องที่ว่าเอาเอง เป็นเรื่องสมมติบัญญัติอีกเหมือนกัน.

ชีวิตล่วงไป ๆ, ไม่ควรอยู่ด้วยความประมาท.

ถ้าจะมีบุญชนิดแท้จริง ล้างบาปล้างความโง่กันได้แล้ว มันก็ต้องเป็นเรื่องนี้แหละ คือรู้เรื่องอายุนี้ว่าอะไร, ว่าเป็นอย่างไร; เป็นผู้ที่มองเห็นอายุ คือเกี่ยวกับเวลาล่วงไป ๆ แล้วก็เกิดความไม่ประมาท ขึ้นมาในอันดับแรก, ความไม่ประมาทของเด็กอมมือ, ความไม่ประมาทอันดับแรก ก็ยังดี ที่ว่ามันเป็นความไม่ประมาท, คือรีบทำนั่น รีบทำนี่ รีบขยันตัวเป็นเกลียว; แต่ทำไปในฐานะที่ว่าเป็นทาส เป็นข้าของความอยาก ของความยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งที่สมมติบัญญัติขึ้น. ฉะนั้น เราก็เห็นคนที่ไม่ประมาท รีบทำนั่นทำนี่กันอยู่ทั่วไป; ด้วยความไม่ประมาทอย่างของเด็กอมมือ.

ความไม่ประมาทที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส เมื่อจะนิพพาน ว่า จนถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท. นั่นเป็นความไม่ประมาทที่มากกว่านั้น ที่สูงกว่ำนั้น ที่ไกลกว่านั้น เป็นความไม่ประมาทของผู้ที่มองเห็น ชีวิต อายุ การงาน ความทุกข์ ความสุขอะไร อย่างถูกต้องแล้ว, แล้วก็รีบดับความทุกข์ หรือดับความยึดมั่นถือมั่น; ไม่ใช่ให้ความยึดมั่นถือมั่นตั้งลงไป, รีบทำอะไรเร็ว ๆ เร็ว ๆ เร็วกิน เร็วกาม เร็วเกียรติ นี่เอากันเร็ว ๆ มันก็ต้องเรียกว่า เป็นความไม่ประมาทของเด็กอมมือ. อย่างพวกคุณอาจจะหาพบในตัวเอง.

เพราะว่าคนหนุ่ม ๆ ก็กำลังหวัง กำลังดิ้นรน กำลังต่อสู้ กำลังอะไรอยู่ทั้งนั้นแหละ, เป็นความไม่ประมาทในส่วนนี้; แล้วมันก็เพื่ออะไร, รู้ว่าเพื่ออะไร, มันจะเป็นการตัดสินใจว่าเป็นความไม่ประมาทอย่างเด็กอมมือ, หรือว่า

อย่างผู้ทรูจักโลกคืออย่างถูกต้อง. นั้นนั้นก็เกี่ยวกับการล้ออายุ หรือว่าการบูชาอายุ อยู่โดยตรง.

รวมความแล้ว ก็เพราะเห็นภัย, เห็นความคุกคามของความตาย, แล้ว ก็เกิดเคลื่อนไหวขึ้นมาทีเดียว; จะเคลื่อนไหวไปในทางไหน ก็แล้วแต่ความโง่ หรือความฉลาด ความรู้หรือความไม่รู้ ความยึดมั่นมาก ความยึดมั่นน้อย หรือ ไม่ยึดมั่นเลย.

ฉะนั้น เราจึงอ่านพบเรื่องในพระไตรปิฎกว่า เมื่อมองเห็นความล่วงไป ของเวลาแล้ว พวกเทวดาบอกว่ารีบทำบุญเข้า, รีบทำบุญเข้า. แต่ พระพุทธเจ้า ตรัสว่า รีบละเหยื่อในโลกเสีย, รีบละเหยื่อในโลกเสีย นี้ *พระบาลีสถิตยัตตนิกา* มีเรื่องอย่างนี้ :-

เทวดาก็มาพูดทำนองอวด : อวดเก่ง อวดรู้กับพระพุทธเจ้าว่า เขา คิดว่าถ้าเห็นภัยของการล่วงไปของเวลาแล้วละก็ ต้องรีบทำบุญ - รีบทำบุญ - รีบ ทำบุญ; ทำนองทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ความคิดอย่างนี้ถูกไหม? พระพุทธเจ้า ท่านเป็นพระพุทธเจ้านะ ท่านไม่เคยว่าใครผิด ท่านบอกว่า *ถูกอย่างของเธอ, ถูก อย่างของท่าน; แต่เราอยากจะพูดว่าถ้าเห็นภัยอันนี้แล้ว ก็รีบคายเหยื่อในโลกเสีย.* เทวดาจะฟังถูกหรือไม่ถูก หรือว่าทำอย่างไรต่อไป ก็ไม่เห็นมีเรื่องกล่าวไว้ใน พระสูตรนั้น.

ถ้าเอาเรื่องของเราเข้าไปวัด ก็มองเห็นทันทีว่า ให้รีบทำบุญเข้า, รีบทำบุญเข้านี่คือการต่ออายุ; ส่วน *พระพุทธเจ้าตรัสว่า คายเหยื่อในโลกเสีย*

นี่คือล้ออายุ; กินของสกปรกเข้าไปมากแล้ว รู้จักคายกันเสียบ้าง, เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ที่พวกคุณหวังกันนั้นนั่นนะ เขาเรียกว่า *โลกามิส* คือ *เหยื่อในโลก*. ถ้าใครรู้จักชีวิตพอ จนถึงกับเห็นว่า มีความตายคุกคามอยู่แล้ว ก็รีบคายเหยื่อในโลก, รีบคายเหยื่อในโลกนี้เสีย.

เมื่อเอามาเทียบกันดู มันก็เป็นเรื่องตรงกันข้าม, ตรงกันข้าม ผิดไปเลย ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์เลย. เรื่องความหมายของ การต่ออายุกับเรื่องล้ออายุนี้ ความหมายมันตรงกันข้าม; ฉะนั้น *ใครจะเป็นลูกศิษย์ของเทวดา ใครจะเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ก็ดูกันที่ตรงนี้* เพราะเรื่องในพระบาลีก็มีชัดเจนอยู่แล้ว อย่างนั้น.

ฉะนั้น เรื่องที่เรามาพูดกัน เรื่องล้ออายุ, เรื่องต่ออายุ หรือทำบุญให้กับอายุ, มันก็เป็นเรื่องที่น่าหัวมากขึ้นไปอีก. ทำบุญเพื่อเป็นเหตุเป็นปัจจัย ที่จะให้อายุมันได้ยืดออกไป เขาก็มีทำกันอยู่มาก; พระพุทธเจ้าก็คงจะไม่ตำหนิหรือขัดคอ เช่นเดียวกับที่เทวดาเขาว่า.

พระพุทธเจ้าท่านว่า *เฮ้, ลูกของท่าน แต่เราจะไม่ว่าอย่างนั้น*, เราจะไม่ว่าอย่างนี้; *ทั้งนี้เพราะว่าท่านมองเห็นว่ามันมีอยู่เป็นชั้น ๆ* จะให้รู้สึกรู้คิดนึกหรือเข้าใจเหมือนกันไม่ได้. ฉะนั้น เราก็ต้องมีอะไร ๆ ที่ต่างกัน สำหรับเด็กอมมือ, สำหรับคนโต, สำหรับคนแก่คนเฒ่านี้, ก็ต้องต่างกัน. เด็กอมมือจะนึกอย่างไรเรื่องเกี่ยวกับข้อนี้ มันคงจะไม่ได้นึกเลย มันไม่มีความรู้.

เพื่อไม่ประมาท จักต้องรู้ว่า เกิดมาทำไม.

เรื่องสำคัญที่สุดอยู่เรื่องหนึ่ง คือเรื่องความรู้ว่าเกิดมาทำไม. นี้คุณไปสำรวจตัวเองดูซิ ว่ารู้แล้วหรือยังว่าเกิดมาทำไม? นี้คนที่ยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไมนั้นก็ไม่มีทางที่จะล้ออายุ, ก็ยังไม่มีความรู้ แม้แต่ว่าเกิดมาทำไม แล้วจะไปล้ออายุได้อย่างไรกัน. นี้ต้นไม้ ก้อนหิน ก้อนดิน มันจะพูดอย่างนี้ทั้งนั้น “*แกยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? แกจะล้ออายุได้อย่างไรกันว้ย*”. พอได้ยินอย่างนี้เสมอแล้วก็ตามนึกเศร้าหรือนึกละอาย หรือนึกอะไรทำนองนั้น นี้เมื่อยังไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม, ไหนลองล้ออายุดูซิ มันก็ไม่มีความรู้สึก, ยังไม่ฝันถึง, ยังไม่รู้สักอะไรเกี่ยวกับเรื่องนี้. นี้ก็เลยต้องรีบไปดูกันให้ดีว่า เกิดมาทำไม?

ยกตัวอย่างความรำลึกของผู้บรรพชา.

ผมไม่รู้จักคนอื่นมากเท่ารู้จักตัวเอง ผมก็ต้องเอาเรื่องที่เป็นความรู้สึกของตัวเอง ที่ผ่านมาแล้วโดยตัวเองแต่หันหลังนี้มาดู มาพิจารณา กระทบมาพูด. เมื่อผมเป็นเด็ก ๆ มันก็เอาแต่กินแต่เล่น; แต่อย่างนี้เหมือนกัน; มันก็ไม่ว่าเลยว่าจะเกิดด้วยซ้ำไป, ก็รู้แต่เรื่องกินเรื่องเล่น, ความหวังมัน มันก็มีแต่เรื่องนี้. รวมความแล้วมันก็คือความสนุก; แต่ว่ามีอะไรอยู่นิดหนึ่ง ที่มันช่วยให้รอดมาได้, มันมีความรู้สึกที่ว่า *อยากจะเก่ง*.

เรื่องกินเรื่องเล่น นี้มันเป็นธรรมดา เป็นที่พึง เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องสูงสุดของชีวิต เรียกว่า summum bonum ไปเลย; แต่แล้วมันมีความรู้สึกอะไร ที่แยกตัวออกไปอีกนิดหนึ่งว่า *เรามันต้องเก่ง*. ความอยากจะเก่งนั้นมอยู่

เป็นรูปเป็นร่าง แล้วมันก็เติบโตขึ้นมาตามอายุ, มันอยากจะเก่ง. พุดง่าย ๆ ก็ว่า *อยากจะดีกว่าใคร ๆ*; ข้อที่มันจะดีได้หรือไม่ได้นั้น ไม่ต้องนึก, ไม่สำนึกถึง. ความนึกมันนี่ก็อยากจะดีกว่าใคร ๆ, อยากจะเก่งกว่าใคร ๆ, แล้วเราก็ไม่ได้มองใครนักรอก.

ที่จริง เด็ก ๆ นี้, มองแต่เพื่อน ๆ เด็ก ๆ ด้วยกัน, แล้วไปเชื่อว่า เด็ก ๆ ทุกคนมันก็ต้องมี; ถ้าไม่มีมันก็คงจะยอมกันหมด. เดียวนี้ *พวกเด็ก ๆ* ด้วยกัน มันก็ไม่มีใครยอมใคร มัน *ก็ล้วนแต่จะเก่งด้วยกันทั้งนั้น*, มันยอมไม่ได้. แต่ถ้าไม่มีกำลังที่จะต่อสู้ มันก็เก็บเอาไว้ในใจ, เก็บความไม่ยอมเอาไว้ในใจ, ไม่กล้าแสดงออกมา, เดียวมันจะถูกต่อยถูกเตะ.

นี่ ความอยากเก่งนี้ มันเหลืออยู่ส่วนหนึ่งต่างหาก ที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ มันไม่หยุดชะงัก, ความคิดความนึกอะไรต่าง ๆ มันไม่หยุดชะงัก. ความเติบโต มันก็ช่วย ช่วยให้ได้แสดงความเก่ง, แล้วเราก็ไม่รู้หรือว่าเกิดมาทำไม, ไม่เคยรู้เรื่องความเกิด, แต่ถ้าสมมติว่าถาม, ถ้ามีใครถามว่าเกิดมาทำไม? ว่าเกิดมาเก่ง จะต้องว่าเกิดมาเก่ง; ไม่ใช่เกิดมากินมาเล่น. มันจะรู้สึกละอาย, เด็ก ๆ มันก็รู้สึกละอาย พอจะย้อนหลัง, ความคิดย้อนหลัง, ความคิดว่า รู้สึกละอาย ถ้าเกิดมากินมาเล่น. ถ้าหากว่า เกิดมาเพื่อจะเก่งนี้, เกิดมาเพื่อจะเก่งนี้ รู้สึกว่าดีอยู่ ไม่ละอาย.

ที่นี้พอโตมาหน่อย โตมาเรื่อย ๆ มันก็อยากจะเก่ง, เป็นไปในรูปที่ว่า หาทางออก; ซึ่งผมยังจำได้ดี แม้มันนานมาหลายสิบปีเต็มที *ว่าเราจะต้องทำ อะไรให้ไม่เหมือนใคร.* นี่คุณลองคิดถึงความคิดมันคิดว่า เราต้องทำอะไรให้ไม่

เหมือนใคร; ไม่อย่างนั้น เราไม่มีทางจะเก่ง. ถ้าเราทำอะไรเหมือนใครอยู่เรื่อย, แล้วเราก็คงไม่สามารถที่จะเอาชนะได้.

ถ้าเราแหวกแนว มาทำอะไร อย่าให้มันเหมือนใคร; ถ้าได้สักชนิดหนึ่ง เราก็ยังจะต้องเก่งใช่ไหม? อย่างน้อยก็เก่ง ตรงที่ไม่เหมือนใคร ที่ไม่มีใครทำ, ที่ใครทำไม่ได้, หรือไม่ได้ทำ, แล้วเราก่อน. แล้วก็รู้สึกจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ว่า ความไม่อยากจะทำอะไรเหมือนใครนี่ กลายเป็นชีวิตจิตใจ, เป็นเนื้อเป็นตัว, มีความหมายทั้งหมดทั้งสิ้น มันรวมอยู่ที่นี้.

เพราะฉะนั้น จึงเป็นคนมาในลักษณะอย่างนี้ มีอะไรอย่างนี้ หรือมันแหวกแนว; ภาษาใหม่ๆ เขาเรียกว่าแหวกแนว. มันก็เลยหวัง หรือมุ่งไปในทางที่อยากจะทำอะไรไม่เหมือนใคร. แต่แล้วอย่างไร มันก็ยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? กระทั่งเป็นหนุ่มเป็นอะไร เป็นมากแล้ว จนกระทั่งมาบวชนี้ มันก็ยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? กระทั่งบวชแล้ว มันก็ยังอยากจะทำอะไรให้เก่งกว่าใครอยู่นั่น.

ความรู้สึกมันมีแต่อย่างนั้น มันก็เป็นสิ่งที่น่าหัว, เป็นจุดเริ่มแรก ที่เห็นว่า มันมีอาการที่น่าหัว คือเริ่ม conflict กันแล้ว. เรื่องบวชนี้ มุ่งหมายจะหยุดความบ้า ความอยาก ความหวัง ความเก่งกว่าใคร; พระพุทธเจ้าท่านมีหลักอย่างนั้น. แต่แล้วเราบวชเข้ามา โดยความคิดว่าอยากจะเก่งกว่าใคร, หรือลองดูอะไรๆ แปลกๆ ไม่เหมือนใคร. แม้บวชแล้วมันก็ยังอยากจะเก่งกว่าใคร อยากจะทำอะไรให้มันไม่เหมือนใคร, แล้วมันก็นุกไปวันหนึ่งๆ ด้วย. การทำอะไรได้ไม่เหมือนใครชนิดๆ หนึ่ง ก็ยังดี.

มันเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ของการบวช ตั้งแต่อายุที่มันยังไม่ควร จะบวช. เรื่องบวชนี้ เขาไม่ได้มีไว้สำหรับคนหนุ่มๆที่กำลังเดือดจัดอย่างนี้ เขามีไว้สำหรับคนที่ได้ผ่านมา จนรู้จักโลกแล้ว มันจึงไปบวช นี่มาเกิดบวชกันตั้ง แต่หนุ่ม ๆ อะไรมันกำลังเดือดจัดอย่างนี้, มันก็มีอะไร conflict กันกับความมุ่งหมาย ของการบวช.

ฉะนั้น การบวชของเราก็เลยช่วยอะไรไม่ได้; มันไม่เป็นบวชด้วย ซ้ำไป, มันยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไมอยู่นั่นเอง, มันเป็นเรื่องสนุกไปวันหนึ่งๆของการ ได้บวช, หรือมีโอกาสที่ได้ทำอะไร แปลกออกไปกว่าที่ไม่ได้บวช. นี่ก็พูดได้ว่า บวชแล้วมันก็ยังบ้า, บ้าในการที่จะทำอะไรให้เก่งกว่าใครไปวันหนึ่งๆ.

นี่เป็นอายุที่ผ่านมากในลักษณะอย่างนี้ มีความรู้สึกเหมือนกับว่า เรา อยู่เหนือสิ่งใด, อยู่เหนือใคร, อยู่อย่างอิสระที่สุด, อย่างคิดว่า มีความดี มีความ ถูกต้อง มีอะไรที่สุด; แต่แล้วมันก็เป็นเรื่องที่โง่ที่สุด หรือ บ้าที่สุด. นี่มัน ก็เป็นสิ่งที่ได้มีอยู่จริงในอายุ, เป็นอายุตอนหนึ่ง.

ที่เดี๋ยวนี้ คนหนุ่ม ๆ ก็บวชกันเป็นประเพณี; ไม่ใช่แต่ผมคนเดียว มันก็บ้าแก่งกันไปเรื่อย : เรียนนักธรรม, เรียนบาลี, เรียนอะไรไปหลายๆ อย่าง, เรียนนักธรรม แล้วก็ไปครูสอนนักธรรม, เรียนบาลีแล้วก็สอนบาลี. นี่ก็เป็นเรื่องบ้าแก่งทั้งนั้น : บ้าแก่ง บ้าดี บ้าตัวเอง, หรือว่ามาตัวเอง. นี่ก็ เป็นอายุตอนที่ว่าน่าประหลาด หรือว่าน่าหัว หรือว่าน่าเศร้า, หรือว่าอะไร แล้ว แต่จะมอง. แต่ในขณะที่รู้สึกว่ามี แหม, สนุกที่สุด วิเศษที่สุด ที่ดีที่สุด. ดูอะไร ๆ มันก็จะได้อย่างใจไปทั้งหมด; กำลังสนุกเต็มที่ เนื้อตัวเต็น้อยเรื่อย สนุกเต็มที่

นี้ผมก็เคยมาแล้ว เคยเรียนนักธรรม เคยเป็นครู, มันก็เรื่องสนุก ไม่รู้ความมุ่งหมายอะไร; เป็นเรื่องที่เดี๋ยวนี้ มันก็ดูแล้ว ก็เป็นเรื่องน่าเศร้ามากกว่า ในข้อที่มันไม่ตรงกับความประสงค์ ของพระพุทธเจ้า; แต่เราคิดว่าดีที่สุด, หรือจะมีผู้คิดว่า มันตรงกับความประสงค์ของพระพุทธเจ้า หรือดีที่สุด มันก็เป็นอย่างนี้อยู่หลายปี.

ในที่สุดโรคบ้า นี้ บ้าเก่ง อดอยากเก่ง นี้ มันก็เดือดต่อไปอีก; มันก็เลยออกมาเป็นพระเถื่อน, พระป่าพระเถื่อน, มีสวนโมกข์ มีอะไรเหล่านี้; มันก็ เป็นเรื่องที่บ้า ของผมมากกว่า, แล้วมันก็ หลอกคนอื่นว่า เพื่อสืบส่งเสริม พระศาสนา อะไรนี้ เป็นรูปร่าง ที่มันเป็นไปได้ในลักษณะอย่างนั้น. มันก็มีความคิดเหมือนกัน; มองเห็นว่ามันไม่น่าชื่นใจ ภาวะต่างๆ ที่กำลังเป็นอยู่นี้, แล้วก็ไม่ว่าจะไปชื่นใจกันที่ตรงไหน.

การศึกษาเล่าเรียนนี้ ที่แรกก็หลงไหลบูชา ว่ามันวิเศษ; แต่พอเรียนไปแล้ว มันก็เห็นความละเทะของทุกคนที่เรียนแล้ว; เพราะในสิ่งที่เรียนนั้น มันมีอยู่คำหนึ่ง ซึ่งมันเป็นเหยื่อของการบ้าเก่งของเรา ก็คือ การปฏิบัติ, คำว่า "ปฏิบัติ". ความบ้าเก่งมันก็หันเห มาทางนี้ ก็มีเรื่องราวละเอียด อยู่แล้ว ว่ามันต้องปลื้กตัว, ต้องมีความพอใจในที่สุด, แล้วก็ปฏิบัติอย่างที่ ไต่กล่าวอยู่ในพระคัมภีร์หรือในตำรา.

ที่นี้มันก็เลย คิดว่า คงจะสนุกจริง, หรือว่า ถูกต้องกว่า หรือว่า ดีกว่า ก็มี ความคิดที่ว่า เลื่อนออกไปอีกชั้นหนึ่ง คือไปสู่อารมณ์ปฏิบัติ. แล้วก็เมื่อมองเห็นว่า ที่ไหนๆ ก็ไม่มีการปฏิบัติ ไม่รู้ว่าจะไปดูที่ไหน, แล้วเรา

คนเดียวก็คงไม่สนุก. ฉะนั้นลองทำไป ในรูปที่เรียกว่า ชักชวนกันมากๆ หมุนไปหาเรื่องการปฏิบัติ, ไปรื้อฟื้นการปฏิบัติอะไรขึ้นมา. ในหมู่พวกที่เรียนมาแล้วพอสมควร เป็นนักธรรมเอกแล้ว เป็นเปรียญแล้ว เป็นอะไรแล้วนี้ ; เรียกว่าเรียนมาแล้วพอสมควร ก็ควรจะให้มี โอกาสปฏิบัติดู.

เพราะฉะนั้น อย่างน้อยก็ควรที่จะวิ่งเข้าป่ากันที, หรือว่าหาที่สะดวกไม่ได้ ก็ต้องจัดมันขึ้น พอมีความสะดวก. เรื่องสวนโมกข์ หรืออะไรทำนองนี้ ก็เกิดขึ้นมา มันก็เป็นเรื่องสนุก มากกว่าเป็นเรื่องจริง; เพราะยังไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร, เกิดมาทำไมก็ยังไม่รู้. ฉะนั้น เรื่องปฏิบัตินี้ ก็เป็นเรื่องอยากเก่ง และเป็นเรื่องบ้าเก่งตามเคย, ไม่มีอะไรมากกว่านั้น ก็เลยได้เป็นพระป่า แล้วก็ได้เป็นพระป่าของพวกเด็กๆ.

เมื่อผมไปอยู่สวนโมกข์ใหม่ๆ เด็กๆ เขาตามล้อ ตามบอกกันว่าพระ-
 บ้า, พระบ้า, พระบ้ามาแล้ว, ออกมาบิณฑบาต; เพราะเขาเห็นว่ามันผิดจาก
 ที่เคยเห็น, แล้วก็มีคนผู้ใหญ่ๆ หรือว่า พวกพระเถรด้วยกันนี้ คิดว่าผมก็เป็นบ้า
 มีความคิดวิถิตถาร อุตริ มันก็ถูก. เขาว่ามีความคิดที่วิถิตถารอยู่ มันก็ถูก, ความคิดที่
 วิถิตถาร หรืออุตริจากผู้อื่น มันก็ควรจะถูกจัดว่าเป็นคนบ้า แล้วความจริงมันก็บ้า
 ไม่ต้องมีใครจัดแหละ คือมัน บ้าที่จะทำอะไรให้เก่งต่อไป; ไม่รู้ว่าความจริง
 เป็นอย่างไร, ความถูกต้องคืออะไรนัก, และมันก็ บ้าที่จะทำให้อู้งานต้อง หรือ
 ทำให้จริง; ความมูมานะนี้ มันก็เป็นความบ้าชนิดหนึ่ง.

ฉะนั้น ใครๆ เด็กๆ หรือผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งว่า บ้า นี้ มันถูก. เด็กๆ
 ก็เลยตามล้อ : พระบ้ามาแล้ว, ก็นึกเลยถึงว่า เด็กๆ นี้เขาเข้าใจ เลยไปถึงว่า

พระบ้ำที่เอามาเก็บไว้ที่นี้ เพื่อจะให้หายบ้ำ, คือเอามารักษา, เอามาเก็บตัวไว้เพื่อรักษา. นี่ฟังดูก็น่าหัว น่าขันอย่างยิ่ง มันถูกไปหมดเลย; เด็กมันเข้าใจอย่างนั้น, แล้วผมก็เข้าใจอย่างนั้นเหมือนกัน, แต่มันคนละความหมาย. เรา มันก็เป็นบ้ำ ไปเข้าโรงพยาบาลของพระพุทเจ้า ก็เพื่อให้หายบ้ำ, เพื่อจะรักษาบ้านให้มันหาย. นี่ก็เป็นความหมายที่ถูกต้อง.

เด็ก ๆ พุด ก็ถูกต้องว่า พระบ้ำเขาจับเอาตัวมาไว้ให้กินยา, ให้รักษาอยู่ที่นี้, ตามความหมายทางวัตถุ ทางเนื้อหนัง. เราก็รู้สึกความบ้ำในทางวิญญาณ คือเรื่องจิตใจที่มันอยากดี อยากเด่น อยากเก่ง อย่างนั้น, ก็เลยถูกกันทั้ง ๒ ฝ่าย, แล้วก็จริงด้วย. เรื่องทำอะไรไม่เหมือนใคร ก็ต้องเรียกว่าบ้ำไว้ที่ก่อน; แต่แล้วมันก็มีอยู่ว่า จะแยกทางกันเดินอย่างไร? ถ้าทำไปๆ ในลักษณะที่ทำให้มันฉลาดขึ้นมาได้ ก็เป็นเรื่องถูกต้อง จึงมีทางที่จะหายบ้ำได้.

ความบ้ำต่าง ๆ สามารถเปลี่ยนเป็นความถูกต้องได้.

นี่มันก็เป็นเรื่องเลื่อนความบ้ำ, เรียกให้ถูก ก็เป็นเรื่องเลื่อนความบ้ำ; ความหมายในอายุ ไม่มีความหมายอะไร นอกจากว่ามันเลื่อนความบ้ำไปตามลำดับ. ต่อมามันก็บ้ำเทศน์ บ้ำสอน จนกระทั่งเตียววันกระมัง. ผมก็ยังไม่แน่ใจว่า ที่ทำอะไรไม่รู้จักเห็นดจักเห็นอยู่นี้ ก็เป็นเรื่องความบ้ำ; แต่มันคงจะเปลี่ยนความหมายอยู่มาก. เพราะว่ามองดูให้ดีแล้ว มันก็บ้ำได้, แม้กระทั่งบ้ำในความสงบ, บ้ำหาความสงบ หรือบ้ำสงบ ไม่สู้สักใคร, หรือว่าบ้ำทำการทำงาน ไม่หยุดไม่หย่อน มันก็มีความหมายเป็นความบ้ำชนิดหนึ่ง.

เดี๋ยวนี้ ก็เกิดซักจะสงสัยในคำว่า บ้า, ความหมายของคำว่า บ้าเสียแล้ว ว่ามันดีหรือชั่ว? มันถูกหรือผิด? คนที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ยังดูมีทำอะไร พอที่จะถูกเรียกว่า บ้า ได้เหมือนกัน คือว่าทำจริง ๆ จัง ๆ. เอาแหละท่าน *ทำไป ด้วยความบริสุทธิ์ใจ หวังประโยชน์ผู้อื่นแท้ ๆ, ไม่มีตัวกู - ของกู* แล้ว ก็ *จะเรียกว่า บ้าได้ไหม?* ทำไมไม่หยุดพักให้สบาย? ทำไมไม่ไปขยันขันแข็งเห็นดเห็น้อยในการ ทำประโยชน์ผู้อื่น? มีส่วนที่ถูกหว่าบบ้าหรือเปล่า ถ้ามีส่วนที่ถูกหว่าบบ้า?

เพราะฉะนั้น คำว่า “บ้า” ต้องดี; อย่างน้อยมันก็ถูกแบ่งแยกออกเป็น ๒ ประเภท; ความบ้าที่ดีก็มี. เราก็เลยจนปัญญา ไม่รู้ความหมายของ คำคำนี้, มันยากเกินกว่าที่เราจะรู้จักมัน, แล้วเราก็ไม่เชื่อ. นักนิรุกติศาสตร์ นักปราชญ์ทางภาษา เขาก็บ้าไปตามแบบของเขา เขาจะบัญญัติความหมายของ คำที่ถูกต้องหรือไม่ก็ไม่แน่, ยังเชื่อไม่ได้. ถ้าเขาบัญญัติความหมายของคำ “บ้า” นี้ *เป็นเรื่องใช้ไม่ได้; ผมก็ต้องเถียง.* เพราะว่ามีอาการของ *ผู้ที่บริสุทธิ์แล้ว* หรืออะไรแล้วนี้ หลุดพ้นแล้ว มันก็ *มีอะไรบ้าอยู่,* ตามความมั่งคั่งของผม. เทียบสอนเทียบอะไร อย่างไม่คิดแก่ความเห็นความเห็น้อย ทำอย่างที่เราเรียกว่า สุดเหวี่ยงเหมือนกัน.

ฉะนั้น ทุกคนเอาไปคิดว่า คำว่า “บ้า” นี้ มันอาจจะเป็นคำกลาง ๆ คือ ไม่เป็นดีหรือไม่เป็นชั่วก็ได้, แล้วแต่ว่าทำกันอย่างไร. *ทำไปด้วยความโง่* มันก็บ้าชั่ว, *ทำไปด้วยความรู้ที่แท้จริง* มันก็คงจะเป็นความดี; แต่เรา ไม่อาจจะเอ่ยอ้างได้มากถึงอย่างนั้น.

เราทำไปด้วยความบ้าอย่างโง่ นี้ *จะเป็นความโง่ในระดับไหนก็พูดยาก.*
ความอยากเก่งนี้ มันต้องถือว่าเป็นความโง่; ความอยากดีก็ยังคงถือว่าเป็น

ความโง่. แต่ทั้งหมดนั้นก็ทำไปด้วยความอยากเก่งอยากดี เทียบเทศน์ เทียบสอน หรือทำการค้นคว้า การศึกษา. การเผยแผ่พุทธศาสนา ในขั้นต้นก็ทำมา ด้วยความอยากเก่ง อยากดี; ไม่ได้รู้สึกเป็นความหลุดพ้น, หรืออยู่เหนือ ความอยากเก่งอยากดี.

นี่ตลอดเวลามันบ้ามา ด้วยความเก่ง อยากดี. อายุก็ล่องไปๆ ตามสมมติ ความอยากเก่งอยากดี มันก็เปลี่ยนไปๆ ในรูปแหวกแนว, ไม่อยากทำอะไรให้ซ้ำใคร นี่มันก็ยุติลงในวันนี้; ซึ่งอีก ๒-๓ ชั่วโมงนี้ ก็มีอายุครบ ๖๓ ปีบริบูรณ์ มันบ้ามามากถึงเท่านั้น.

นี่คุณคิดดูเถอะ ควรจะล้อมันสักทีหรือไม่? ควรจะล้อหรือว่าควรจะบูชามัน? มันมีอยู่ ๒ อย่าง : ถ้าเคารพนับถือยกย่องสรรเสริญ ก็บูชา, ถ้ามองเห็นเป็นเรื่องบ้า ๆ มันก็ควรจะล้อเถียน. อายุที่รวมอะไรไว้มากๆ แต่ต้นจนบัดนี้ มีอะไรเก็บไว้มากมหาศาลเลย; ควรที่จะล้อมันสักที หรือว่าควรจะบูชาเทิดทูนมันต่อไป.

การล้ออายุโดยวิธีรำลึกทั้งความดี - ไม่ดี.

ทีนี้เราก็มีปัญหาวางที่ว่าเมื่อตะกี้ ว่าเรากำลังเป็นอะไร? เราจะล้อมันได้อย่างไร? ในเมื่อเราเป็นบ่าวเป็นทาสของมันอยู่ตลอดเวลา นี้จะไปล้อมันได้อย่างไร? มันจะอวดดีไปไม่ได้. ถ้าเรายังเป็นบ่าวเป็นทาส ของความอยากเก่งอยากดีอยู่แล้ว มันล้อไม่ได้. ฉะนั้น คุณก็ตาม, ผมก็ตาม, ใครก็ตาม

มีหัวอกอย่างเดียวกันในข้อนี้แหละ, มีปัญหาตรงนี้เหมือนกันแหละว่าจะลื้อมัน หรือว่าจะทำอย่างไรกับมัน.

นี่ผมก็สมัครเอาไปในทางที่ลื้อมัน ตามความสามารถ ตามสติปัญญา, ตามความสามารถที่จะลื้อมันได้อย่างไร; ว่ากูไม่เอากะมันแล้ว, คือว่าจะหาแง่ แยกทางกันเดินที. ที่นี้ต่างฝ่ายต่างก็มาแสวงหาแง่ หรือเหตุผลที่จะมาต่อสู้กัน. ฝ่ายอายุมันก็ว่า โอ้ กูก็มีความดี, ทำความดีไว้มากมายตั้งแต่ต้นจนบัดนี้. ฝ่ายเราก็อายุมันก็ว่า กูไม่เอาแล้ว นี่มันก็เลย conflict แบบนั้นขึ้นมา. เราก็อพยายามจะลื้อมัน; มันก็พยายามที่จะพิสูจน์หรือแก้ตัว.

ทีนี้เราจะไปหาอะไรที่ไหนมา สำหรับจะลื้อมัน ให้นมันยอมแพ้ไปได้; ชั่วโมงปีหนึ่ง ทำอะไรได้ก็มากน้อย ทีจะมีน้ำหนก พอที่จะลื้อมันเล่นได้ อย่างลื้อเด็ก ๆ, แล้วความอยากเก่ง อยากดี ยังมีอยู่; แม้ในรูปไหนก็ตาม มันก็ไม่มีทางที่จะลื้อมันได้ เราเป็นบ่าวเป็นทาสมันอยู่รำไป.

นี่คือ ความหมายของคำพูด ที่พูดกับคุณแทบทุกวัน ว่า *อย่ายกหู ขูหา, อย่ากระโดดโลดเต้น. อย่ายกหูขูหา* คือมันไม่มีทางที่จะทำได้ โดยความหมายที่สมเหตุสมผล อะไรทำนองนั้น; มันมีแต่เรื่องโง่ เรื่องบ้า เรื่องหลง เรื่องอะไรไปทั้งหมด; มันเป็นเรื่องกิเลสไปทั้งหมด, จนกระทั่งเป็นกิเลสที่ สวยงามที่สุดที่พวกคุณเก็บไปไว้ ประดับบนหัวบนหู.

มันเป็นกิเลสที่สวยงาม เอาไปประดับไว้บนหัวบนหู ไว้วัดกัน, ไว้กระทั่งเบ่งทับกัน กระทั่งทะเลาะกัน วิวาทกัน ดูหมิ่นกัน, เรียกร้องกันด้วย

โหวหาร ที่เป็นการดูหมิ่น : เรียกมิ่ง เรียกกุ เรียกแก เรียกเธอ นี้ด้วยความดูหมิ่นผู้อื่น คือหูหางที่มันยาวออกไปมาก ถึงขนาดนั้น, คำพูด มิ่ง กุ แก เธอ ข้า เอง นี้ มีความหมายอย่างนี้ คือหูหรือหาง ที่มันงอกยาวเกินไปทั้งนั้น.

ยังมีเรื่องอะไรนิดหน่อย ก็ยังโหย : กุ แก มิ่ง เอ็ง ข้า เธอ, แล้วยังหวังอยู่ที่ว่า จะใช้คำพูดชนิดนี้แก่คนอื่น ๆ มากขึ้น; เพราะคิดว่ากุอายุมากขึ้น. มิ่งฟังเกิดมา, กุจะพูดเอ็ง พูดแก่กะมิ่ง, พูดอะไรทำนองนี้ที่ผู้ใหญ่พูดกะเด็ก, แล้วบางทีก็พูดกับเพื่อนเสมอกันด้วย. นี่มัน บ้าเท่าไร ลองคิดดู, โง่เท่าไร ลองคิดดู. แล้วจะเอาเหตุผลอันไหนมาล้ออายุ ในเมื่อมันเป็นบ่าวเป็นทาสของสิ่งเหล่านี้ อยู่ตลอดเวลา.

เดี๋ยวนี้มัน พอใจ หรือว่ามัน สนุกอยู่ด้วยการกระทำ ชนิดที่มันเป็นความบ้า ความโง่ ความไม่รู้จริง ว่าตัวมีอะไรดีที่จะไปเรียกผู้อื่นว่าแก ว่าเธอ ว่าข้า ว่าเอ็ง. ยิ่งแกยิ่งโง่ ยิ่งมีอายุมาก ก็ยิ่งโง่.

ฉะนั้น พวกนั้นแหละ พวกเด็กๆ จึงควรจะล้อคนแก่; พวกกุง หอยปู ปลา หมู หมากา ไก่ มันควรจะล้อมนุษย์. นี่เรามันก็อยากจะล้อคนอื่น กระทั่งว่าจะล้ออายุนี้ มันมีปัญหามาก.

คุณลองสังเกตดูในจิตใจของตัวเอง มันยังสนุกอยู่, มันยังสนุกอยู่, สนุกอยู่ด้วยการเป็นบ่าวเป็นทาสของอายุ. ยิ่งแกไม่พอ, ยิ่งแกไม่ถึงที่สุด ที่จะไปล้อคนอื่นนั้น มันเป็นเรื่องที่โง่ในข้อที่ว่า มันยังแกไม่พอที่จะไปล้อคนอื่น แล้วก็ ไปมั่วล้อคนอื่นอยู่ ไปข่มขืนคนอื่นอยู่ ดูหมิ่นคนอื่นอยู่; นี่มันเป็นเรื่องยิ่งกว่าน่าเสร้าน่าสงสาร. นี่ควรจะหยุดกันเสียที.

หยุดอยากเก่งเสีย ก็จะไม่ดูหมิ่นผู้อื่น.

ควรจะมีดวงให้ตีๆ แล้วก็หยุดกันเสียสักที ในสิ่งที่เรียกว่า ดูหมิ่น ดูถูก *อวมยจติ* over look, ดูถูก ดูหมิ่นคนอื่น. นี่ภาษาตรงกันหมดเลย : ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอะไรก็ตาม มีความหมายตรงกันหมด อย่างน่าประหลาด. มันควรจะมี; ถ้ามัน ยังมีอยู่ มันก็แสดงว่ามันยังบ้า อยู่; ยังไม่มีอะไรมาก พอที่จะล้อเลียนความตาย หรือล้อเลียนอายุ, ยังไม่รู้ ว่าเกิดมาทำไมโดยสมบูรณ์.

อายุตั้งหลายสิบปีแล้ว ก็ยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม; เพราะมันมี ปัญหาเลื่อนขึ้นไปได้เรื่อย ไปในชั้นละเอียด ประณีต เรื่อยขึ้นไป มันไม่สิ้นสุด จนกว่ามันจะได้ถึงที่สุด ไปถึงที่สุดของปัญหาต่างๆ. พุดตรงๆ ก็ว่าหยุดบ้า หยุดอยากเก่งอยากดีเสียได้เมื่อใด; หยุดอยากเก่งอยากดีเสียได้ มันก็สิ้นสุด มันก็ ไม่มีอะไรที่จะมาดูถูกดูหมิ่น, หรือมองผู้อื่นในลักษณะที่น่าล้อเลียน แม้แต่เด็ก ๆ.

เดี๋ยวนี้ ความรู้สึกที่อยากจะทำตัวเองไว้ในระดับที่ดีกว่า สูงกว่า ผู้อื่นนั้น มันมีอยู่เรื่อย นั่นมันคือเรียกว่าอะไร ๆ, ก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร; จะเรียกว่าผีปศาจ ขึ้นช้อยบนหัวก็ได้, หรือจะเรียกว่าดอกไม้สวยงาม เอาไป เหน็บแซมไว้บนศีรษะ บนผมก็ได้, แล้วแต่ว่ามันทำไป ในลักษณะอย่างไร. แต่ถ้าถือเอาตามความหมายของพระพุทธเจ้าแล้ว มันก็เป็นโคลน เป็นขี้หมูขี้หมา ที่เอาไปใส่ไว้บนหัว.

ที่คุณกำลังเอาไปใส่ไว้บนหัวนี้ ไปพิจารณาดู มันเป็นอะไร, ที่บูชา
กันนัก ที่กำลังศึกษาเล่าเรียน มีความหวังอย่างยิ่งในอนาคต มันคืออะไร;
แล้วเดี๋ยวนี้ก็มี เสร็จการศึกษาเล่าเรียนแล้ว กำลังทำอะไรอยู่, กำลังหวังใน
อะไรต่อไป; มันก็เรื่องเดียวกัน, มันคนละชั้นละตอน; แต่ความหมายมัน
ยังคงเดิม. มันก็อยากดีอยากเก่ง คือความบ้ามันยังไม่พอ, มันยังไม่อยาก
ตาย.

เมื่อก่อนนี้ ไม่รู้ว่าจะมีความตายด้วยซ้ำไป ในขณะที่มันอยากเก่งจัด
อย่างนี้ มันไม่รู้ตกว่า ต้องตาย; *ถึงพวกที่สวดมนต์อยู่ว่า มรณธมฺโมมฺหิ*
- เราต้องตายเป็นธรรมดา; มันก็ว่าอย่างนกแก้วนกขุนทอง.

คนส่วนมากไม่ได้รู้สึกว่าจะต้องตาย แต่กลัวตาย.

ความรู้สึกที่แท้จริง ไม่ได้รู้สึกเลยว่าต้องตาย มันลืมอยู่ตลอดเวลา:
แล้วมันไม่ได้รู้สึก. ปากว่า แต่ใจไม่ได้รู้สึก. ความตายยังไม่มาถึง, ความตาย
ยังไม่เป็นภัยเฉพาะหน้า มันก็ยังบ้าดี บ้าเด่น, บ้าเก่ง บ้าอะไรอยู่; *ทั้งที่*
ปากว่า เราจะต้องตาย มีความตายเป็นธรรมดา นั่นก็ยงว่าแต่ปาก. *นี้คุณก็*
สวดปัจเจกฆณอย่างนี้อยู่บ่อย ๆ.

ทุกที่ที่สวด ควรจะสวดด้วยจิตใจ; อย่าสวดอย่างเครื่องจักร : ปากว่า
หลับไปครึ่งหนึ่ง ปากก็ว่าไปได้. นี่เคยชินกันแต่เรื่องอย่างนี้; แล้วก็ยังขเกยจ
สวดเสียอีก นอนกตสนสาย; *จะไปสวดมนต์ไหว้พระ ก็ไปทำพอเป็นพิธี*

ปากว่าอย่างเครื่องจักร ; จิตใจไม่รู้สึกรจริง. มันก็ไม่มีทางที่จะช่วยได้ ในการที่จะรู้จัก ชีวิต, ความตาย, อายุ, จนกระทั่งลี้ภัยได้. สนุกยังไม่พอ ยังไม่อยากตาย ยังอยากเก่งต่อไป, รู้สึกว่ายังเก่งไม่พอ, นึกแต่เรื่องเก่งจนไม่รู้สึกรว่าต้องตาย อย่างนี้. ต่อมากลัวว่ายังไม่พอ ก็ยังอยากจะทำต่อไป; นี่เริ่มเห็นว่าความตายจะมาขัดขวาง ขัดคอ.

แต่แล้วผมสังเกตเห็นน่าหัวเราะอย่างหนึ่งว่า ที่ต่ออายุนั้น ก็ต่อไปทั้งไม่รู้จะทำอะไร, หรือต่อไปทำไม, ต่อไปตามธรรมเนียม ตามประเพณีมากกว่า. มีเงินแยะ มีสตางค์แยะ ไม่รู้ว่าจะทำอะไร ก็ทำบุญต่ออายุ ทงที่^๕ไม่รู้จะทำอะไรอยู่; ก็ทำเคลิ้ม ๆ ไป; เพราะว่าเมื่ออยู่^๕ ก็ไม่รู้ว่าจะอยู่เพื่อทำอะไร. คนแก่ ๆ ที่ต่ออายุหลาย ๆ คน, ผมสังเกตเห็นพวกแกก็^๕ไม่รู้ว่าจะอยู่^๕ไปทำไม, หรือบางทีก็รู้สึกไม่ชอบความชรา ความลำบาก; แต่ก็ยังอยากต่ออายุไปคิดดูแล้วก็ปลงสังเวช.

คุณเข้าใจหรือเปล่าว่า ผมนี่เคยไปสวดในพิธีต่ออายุสวดบท *สวดต่ออายุวิบัติสนาภูมิ ปฏิจจนุบาท* อะไร ทำบุญต่ออายุให้เขา. ผมก็รู้อยู่ในใจว่ามันต่อไม่ได้; แล้วก็ทำไปอย่างที่เรียกว่า เกรงใจเขานั้นแหละ, ไปเอาอกเอาใจเขา. แล้วพระส่วนมากที่ไปสวดทำบุญต่ออายุ^๕นั้น ไปเอาสตางค์ทั้งนั้นแหละ.

ผู้สวดก็^๕ไม่รู้ดีกว่าชีวิตคืออะไร, ความตายคืออะไร, เพิ่งจะบวชพรรษา ๒ พรรษา, ท่องบทเหล่านี้ได้ ก็ไปสวดทำบุญต่ออายุให้เขา ไปเอาสตางค์^๕ทั้งนั้นแหละ. คนแก่ ๆ ที่มีเงินมากมาย อยากต่ออายุ^๕นั้น ก็^๕ไม่รู้ว่าจะอยู่ไปทำไม.

นี่แหละเรื่องทำบุญต่ออายุ ผมก็เคยไปสวดให้หลายครั้งหลายหน ด้วยความเกรงใจ, เรียกว่าไปเอาสตางค์ด้วยก็ได้; เพราะเขาให้สตางค์ทุกที. เราก็ยังไม่รู้ว่ามันต่อได้อย่างไร, ไม่มีความเชื่อในเรื่องต่ออายุ. แล้วก็ต่ออายุจริงๆ เพิ่งรู้เมื่อไม่นานมานี้; ตอนที่เห็นพระหนุ่ม ๆ ก็ไปสวดกับเขาไปอย่างนั้นแหละ.

ต่ออายุจริงๆ ก็เหมือนกับที่พูดที่แล้วมา เรื่องนิพพานในวิภวสงสาร นั้นแหละ หดเวลาของวิภวสงสาร ยืดเวลาของนิพพานออกไป นั่นแหละคือต่ออายุ. หดเวลาที่จิตมีตัวกู— ของกู บ้า ๆ บอ ๆ นั้น หดให้มันสั้นเสีย; เวลาที่จิตว่างจากตัวกู— ของกูนั้น ยืดออกไปนั่นแหละคือต่ออายุ. จิตบ้า ๆ บอ ๆ นั้น หดมันเสีย, จิตดี ๆ นั้นยืดออกไป; นั่นแหละคือต่ออายุ. แล้ว ใครจะไปสวดให้ได้ จะไปช่วยต่อกันให้ได้อย่างไร.

การต่ออายุทางเนื้อหนัง ทำไม่ได้, ต่อได้แต่ทางวิญญาณ.

นี่เราก็เห็นได้ทีเดียวว่า เรื่องต่ออายุนี้ ทำได้; .. แต่มันต้องเป็นอายุที่ถูกต้อง; ไม่ใช่อายุของความโง่.

นี่มาพูดเรื่องต่ออายุกันอีกทีก็ได้ ว่าอายุนี้ ถ้ารู้จักมันดีแล้ว มันต่อออกไปได้, ยืดออกไปได้ จนเป็นไม่ตาย จนเป็นอมตะ เป็นนิรันดรก็ได้. แต่มันต้อง ไม่ใช่อายุของตัวกู ที่ยกหูชูหาง, ตัวกูที่ไม่มีตัวจริง, ตัวกูที่เป็นมายา นั่นแหละ ไปยึดถืออะไรเป็นอายุ; อย่างนี้มันต่อไม่ได้ดอก.

ถ้ามันเป็น จิตใจที่ไม่มีตัวกู, ไม่มีความยึดถือเรื่องตัวกู – ของกูโดยอุปาทานนั้น มันยึดออกไปได้ทันที, มันต่อออกไปได้ทันที คือมันเป็น, ไม่ตาย, เป็นนิรันดรไปได้ทันที.

ฉะนั้น เราจะต้องเรียกอายุกันเสียใหม่ ด้วยความหมายที่ต่างกัน. คำว่า อายุ^๕มีความหมายเป็น ๒ อย่างได้ : อายุทางเนื้อหนัง วัตถุ^๕นี้ก็อย่างหนึ่ง, อายุทางวิญญาณ ทางสติปัญญา^๕นี้ก็อีกอย่างหนึ่ง.

อายุทางเนื้อหนังนี้ มันต่อไม่ได้ ต่อก็เพราะซึซลาด เพราะความโง่ เพราะความซึซลาด มันก็ต่อกันไปอย่างนั้นแหละ; ต่อ ๆ กันไปอย่างนั้น, มันต่อไม่ได้ ยิ่งต่อยิ่งสั้น ยิ่งโง่.

แต่อายุทางวิญญาณ, ที่เราเรียกกันว่าวิญญาณ, ที่เขาว่าเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ นี้ เพราะว่าเราไม่มีคำพูดที่จะพูดให้ดีกว่านี้ได้ ก็ต้องพูดว่า ทางวิญญาณ. อายุ ทางวิญญาณนั้น มันต่อได้ แล้วต่อให้มันยึดออกไป จนกระทั่งว่า ไม่ตายเลย อีกต่อไปก็ได้.

นี่คุณเข้าใจคำว่า ทางวิญญาณ กันให้ดีๆ, คตินี้ก็ศึกษาอยู่เสมอ. ให้เข้าใจให้ดีทางเนื้อหนังอย่างหนึ่ง, ทางวิญญาณอย่างหนึ่ง. ความสุขทางเนื้อหนังเป็นอย่างไร, ความสุขทางวิญญาณเป็นอย่างไร. โรคภัยไข้เจ็บทางเนื้อหนังเป็นอย่างไร, โรคภัยไข้เจ็บทางวิญญาณเป็นอย่างไร. มหรสพทางเนื้อหนังเป็นอย่างไร, มหรสพทางวิญญาณเป็นอย่างไร. โรงมหรสพทางเนื้อหนังเป็นอย่างไร, โรงมหรสพทางวิญญาณเป็นอย่างไร.

สวนโมกข์เป็นโรงพยาบาลทางวิญญาณ, โรงพยาบาลทางเนื้อหนังอยู่ที่ตลาด หรือที่เขาจัดขึ้นแบบนั้น ที่ตลาดหรือที่ไหนก็ตามใจ เปิดแสดงเป็นครั้งคราว; เขาก็ลุ่มหลงกันได้จนตลอดชีวิต. ส่วน สวนโมกข์ : ป้า ก้อนหิน ดินทราย อย่างนี้ เป็นโรงพยาบาลทางวิญญาณ เปิดอยู่ตลอดเวลา. แต่ไม่มีใครเอา ไม่มีใครดู ไม่มีใครได้, ไม่เก็บสตางค์ด้วย ให้เปล่าด้วย ก็ไม่มีใครดู ไม่มีใครได้.

อ้อ, ตรงนี้อ่าเพื่อไฉนนะ โรงพยาบาลทางวิญญาณนั้นคือสวนโมกข์ ทั้งสวน ดึกหลังนั้นนิดเดียว ที่เรียกว่าโรงพยาบาลทางวิญญาณ, ดึกหลังนั้นนิดเดียวนั้น โรงพยาบาลทางวิญญาณนิดเดียวเท่านั้นเป็นส่วนน้อย ส่วนประกอบส่วนหนึ่ง.

โรงพยาบาลทางวิญญาณที่แท้จริงนี้ คือ ก้อนหิน ต้นไม้ ก้อนดิน กรวด ทราย นก หนู มด แมลง อะไรต่างๆ รวมทั้งหมดที่มีอยู่ในสวนโมกข์นี้; เช่น โรงพยาบาลทางวิญญาณ เหมือนที่คนบางคนเรียกโบสถ์ของเราว่า โบสถ์ทางวิญญาณ; นั้นเขาเข้าใจคำว่า ทางวิญญาณถูกต้อง, เนื้อที่บนยอดเขาที่เราใช้ทำอุโบสถอยู่นี้; นี้ก็เรียกว่า โบสถ์ทางวิญญาณ; ไม่ได้มีวัตถุที่เป็นตัวโบสถ์เป็นอะไรสวยงาม เหมือนที่เขาเรียกกันว่า โบสถ์, โบสถ์ ทั่วๆไป.

คำว่า ทางวิญญาณ นี้ มีความหมายลึก; เพราะมันไม่มีตัว ไม่มีวัตถุ ต้องดูกันด้วยสติปัญญาที่ลึก ให้มองเห็นทางวิญญาณ. แม้แต่อาหารก็มีอาหารทางเนื้อหนัง และอาหารทางวิญญาณ มันต่างกันอยู่ตรงกันข้าม. เรา กินข้าวกินปลา อย่างที่กิน ๆ กันอยู่ นั้นเป็นอาหารทางเนื้อหนัง; ถ้ามีกรรมะหล่อ

เลี้ยงใจได้จริง ก็เรียกว่า มีอาหารทางวิญญาณ ; ส่วนพิธีรีตองนั้นมันก็เป็นเรื่องพิธีรีตองไป.

ต่ออายุทางวิญญาณ หมายถึงทำทางสติปัญญา.

นี่เราจะมาต่ออายุกันนี้ จะต้องต่ออายุทางวิญญาณ คือทางสติปัญญา, ทางจิตใจที่ประกอบอยู่ด้วยสติปัญญา. จิตใจล้วน ๆ ไม่ประกอบด้วยสติปัญญา นั้นมันอยู่ข้างฝ่ายร่างกาย, ข้างฝ่ายเนื้อหนัง, เป็นทาสของเนื้อหนัง. จิตใจชนิดนั้น ๆ ไม่เรียกว่า วิญญาณ ในที่นี้; ถึงแม้ว่า พวกอื่นหรือที่อื่นเขาจะเรียกว่าวิญญาณ เราไม่เรียกว่าวิญญาณในที่นี้.

ฉะนั้น คำว่า วิญญาณ ของเรา จึงมีความหมายพิเศษจากปทานุกรมตามธรรมดา; หมายถึงเรื่องของสติปัญญา ความสุขที่ได้รับทางจิตใจที่ประกอบอยู่ด้วยสติปัญญา เป็นความหลุดพ้น เป็นความไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรนี่ความสุขทางวิญญาณ.

ส่วนเรื่องเอ็ดร่อย เรื่องถึงอกถึงใจ เรื่องอะไรก็ตามใจ นั้นมันเป็นเรื่องทางเนื้อหนังไปหมด; แม้จะพูดว่าถึงอกถึงใจอะไรก็ตาม; เพราะจิตใจชนิดนั้นมันเป็นทาสของเนื้อหนัง. ฉะนั้น เรื่องที่จะอธิบายว่า อะไรเป็นเนื้อหนัง? อะไรเป็นวิญญาณ? นั้นยังมีอีกมาก. ถ้าคุณ เข้าใจสองคำนี้แล้ว ก็จะเข้าใจธรรมได้ง่าย ได้หมด ได้เร็ว.

หนังสือเรื่องภาษาคนภาษาธรรม นั้น ช่วยได้ในเรื่องนี้, ก็ไปศึกษาเรื่องภาษาคน - ภาษาธรรมให้ดี : ภาษาคน ก็คือ เรื่องเนื้อหนัง, ภาษาธรรม คือ เรื่องวิญญาณ, ทางวิญญาณ.

นี้ถ้ามนุษย์ทั้งโลก เขามีความเข้าใจเรื่องคำสองคำนี้ อย่างถูกต้องที่สุดแล้ว จะพูดกันได้ง่ายมาก จะพูดกันรู้เรื่องเร็วที่สุด คือจะพูดกันได้ง่ายๆ ในการที่จะเข้าใจหลักของพระศาสนา หรือทางธรรมะอันแท้จริง หรือพระเจ้าอันแท้จริงนี้ ขอให้สนใจไว้ด้วย.

ทำจิตให้มีความสงบเป็นนิจ, นี้ต่ออายุทางวิญญาณ.

ที่นี้พูดถึงเรื่องต่ออายุทางวิญญาณ ทำได้ โดยทำให้จิตนี้ มันมีความสงบสุขที่ยึดออกไปๆ ยึดออกไป ในทางฝ่ายวิญญาณ จนเป็นไม่มีที่สิ้นสุด หรือเป็นนิรันดร เป็นอมตะ; ฉะนั้น ความสำคัญมันจึงอยู่ที่ตรงนี้ ว่าถ้าเรารู้เรื่องนี้บ้าง, แม้แต่เพียง "บ้าง" เท่านั้น ไม่ได้ทั้งหมด, ก็จะมีโอกาสที่จะต้องล้ออายุทางเนื้อหนังได้.

ฉะนั้น เมื่อผมพูดว่า "ล้ออายุ" คุณก็ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง ว่าล้ออายุทางเนื้อหนังโดยมีเครื่องมือ คืออายุในทางวิญญาณ. มีทาง มีวิธี มีความจริงที่จะล้ออายุได้ โดยที่มึความรู้ในทางวิญญาณ ก็มาล้อเรื่องทางเนื้อหนังได้; ฉะนั้นเมื่อพูดว่าล้ออายุ "ล้ออายุ กันไว้ย" นี้มันก็ หมายถึงอายุทางเนื้อหนัง ทั้งนั้น

ที่มันผ่านมาอย่างไร ด้วยความโง่ บ้าดี บ้าเก่ง บ้าอะไรก็ไม่รู้ ที่เป็นเรื่องบ้า
ยกหูชูหางหงั้น. ควรจะล้อกันอย่างขนานใหญ่ ขนาดใหญ่.

ผมก็เคยมาแล้ว, คุณก็กำลังมีอยู่, กำลังเป็นอยู่; เหลืออยู่แต่ว่าใคร
จะล้อได้เมื่อไร, ใครจะสามารถล้อได้เมื่อไร, แล้วใครจะสามารถล้อได้มากกว่ากัน.

วันนั้นมันเป็นเรื่องของผม, เป็นเรื่องส่วนตัวของผม; ฉะนั้น ก็พูด
เรื่องส่วนตัวของผมอยู่มาก. คุณพลอยได้ หรือพลอยได้ฟัง. ถ้าเผื่อว่าคุณ
จะรู้เรื่องนี้ได้เร็วเข้า, หรือว่าก็จะล้ออายุได้เร็วเข้า; แม้ว่าในเวลานี้ ยังไม่รู้
อิโหน่อิเหน่อะไรเลย, ยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม ๑๐๐ เปอร์เซนต์.

อายุทางเนื้อหนังนี่ เป็นเรื่องที่น่าล้อที่สุด; ส่วนเรื่องอายุทาง
วิญญาณนั้น ไม่มีปัญญาจะไปล้อกัน, มันเป็นของมันคงยิ่งกว่าสิ่งใด แล้วก็ตลอด
กาลนิรันดร ตัวโตเกินกว่าจักรวาลเสียอีก.

สิ่งที่เรียกว่าเป็นอนันตกาลนั้น ซึ่งยังไม่รู้ว่าอะไร, ซึ่งมนุษย์ยังไม่รู้
ว่าอะไร; แต่รู้จักชอกันอยู่มาก มันเป็นอนันตกาล คือไม่เกี่ยวกับเวลาหรือเหนือ
เวลา ฉะนั้น มันก็มีตัว มี space, แล้วมันก็โตกว่าจักรวาลเสียอีก; ไปล้อมัน
ได้อย่างไรก็ได้. ส่วนเรื่องอายุทางเนื้อหนังนี่ มันเป็นเรื่องของเด็กอมมือ;
แล้วเราก็มีอยู่อย่างไม่รู้สีก, คือเป็นเด็กอมมือโดยไม่รู้สีก แล้วก็หลงบวชวัตตุทาง
เนื้อหนัง.

ระลึกย้อนหลัง จำอะไรดี-ชั่วได้อย่างไรจะเป็นการต่ออายุ.

นี่ก็เป็นอันว่า ใครอยากจะทำอายุ ก็ต้องมีความรู้เรื่องอายุ; ถ้าไม่อย่างนั้นก็เป็นเรื่องทำอย่างละเมอๆ ก็เรียกว่า อย่างบ้าๆบอๆ อย่างบ้าหลัง. ถ้ายังทำไม่ได้; ก็สนใจไปเรื่อย ๆ คือ สนใจในเรื่องทางวิญญาณนี้.

อย่าไปเล่นกับเรื่องทางเนื้อหนัง อย่างไม่รู้จักสิ้นจักสุด; มาเล่นกับเรื่องทางวิญญาณกันเสียบ้าง, แล้วก็เอาเรื่องทางเนื้อหนัง มาล้อกันเสียทีทุก ๆ ปี. ถึงปี ก็เอาเรื่องทางเนื้อหนังมาล้อกันเสียที, ถึงปีก็เอาเรื่องทางเนื้อหนังมาล้อกันเสียที; เท่าที่สติปัญญาของเด็กกอมมือหรือของพวกคุณจะทำมาล้อได้. เพราะว่าย่างน้อยก็มีความอยากเก่ง, มีความอยากเก่งอยู่บ้าง ก็คงจะนึกคิดได้บ้าง เป็นการสงสารสิ่งที่แล้วมาแต่หลังก็แล้วกัน.

เดี๋ยวนี้คุณมีอายุ ๓๐ - ๔๐ ปี ก็ลองย้อนไปดูเรื่องเมื่อเล็ก ๆ; เมื่อยังเด็กเล็ก ๆ จำความได้เท่าไรในตอนนั้น, มันก็เป็นเรื่องที่น่าหัวเราะ.

ผมยังจำได้ติดตา, แล้วผมก็ไม่ค่อยเชื่อตัวเอง ว่าผมก็ยังจำได้ติดตา; แล้วผม นี่มันทำไมจึงมองเห็นตัวเองสูงสักไม่ถึงหลา, สกปรกมอมแมม แล้วก็ร้องไห้เป็นการใหญ่. ในวันนั้น เป็นวันสงกรานต์ เขาเล่นสงกรานต์กันชนิดไหนก็ไม่รู้ จับเอาคนแก่ ๆ บางคนมาถูด้วยทรายด้วยโคลน จนเกือบตายนี้. ผมร้องไห้อย่างที่เรียกว่า สุดชีวิตจิตใจเลย; แล้วโยมพ่อเอามาล้าง, อาบน้ำไปพลาง ร้องไปพลาง. ผมไม่ได้เล่นอะไรกะเขา แต่ร้องไห้; คำนวนดูแล้วมันมีอายุน้อยมาก แต่ไม่รู้จะทำมันจริงจำได้

นี่เพราะเรามีทางที่จะล้ออายุได้ด้วยกันทุกคน ; เพราะว่ อายุที่น้อย ๆ มาก ๆ แต่หนหลังนั้นมันมีอยู่ ซึ่งทุกคนจะต้องจำได้, หรือว่าเข้าใจได้, ว่ามันเป็น ความโง่เท่าไร, ความไม่เดียงสาเท่าไร, ความเป็นเด็กอมมือ นั้นมันมีมากน้อยเท่าไร ; มันเป็นตามธรรมชาติของเด็กอมมือที่กลัวสิ่งที่โตขึ้นก็ไม่กลัว, หรือว่าชอบสิ่งที่ โตขึ้นก็ไม่ชอบอะไรนี้.

นี่ถ้าว่าเรามัน จำอะไรไม่ได้ ก็ดูเด็ก ๆ คนอื่น ที่มันกำลังเป็นเด็กอยู่ เดียวนี้ก็ดูเหมือนกัน มันก็พอเข้าใจได้ว่า เด็ก ๆ มันเป็นอย่างไร, เราเคยเป็น อย่างไร, แล้วมันก็พอจะล้อได้. ถ้าทำได้อย่างนี้ ผมว่าคุณจะโตเร็วแน่อีกมาก ; อายุจะยาวไปอีกมาก.

นี่คนแก่ ๆ ที่ฟังเรื่องอย่างนี้ไม่รู้เรื่อง มันก็ยังเป็นเด็กอมมืออยู่นั้น- แหละ แก่จวนจะตายอยู่แล้วก็ยังฟังเรื่องอย่างนี้ไม่รู้เรื่อง มันก็คือเป็นเด็กอมมือ สูงไม่ถึงครึ่งเมตรอยู่นั้นแหละ.

จะนั้น ถ้าคุณอยากจะยึดอายุออกไปจริง ๆ หรือว่า จะให้อายุเจริญเร็ว เจริญด้วยอายุนี้ต้องสนใจเรื่องนี้ แล้วก็ มองดูชีวิตแต่หนหลัง จนรู้สึกเหมือน กับล้อเลียนได้ ; นี่ความหมายก็จะเกิดขึ้น ในการทำบุญอายุ.

ถ้าสมมติคุณเกิดอยากจะทำบุญอายุขึ้นมาบ้าง ปีละครั้ง ๆ ในวันเกิดนี้ ; ลองทำอย่างนี้ อายุของคุณจะเจริญงอกงาม เหมือนต้นไม้ได้ดินดี ได้ฝนดี ได้น้ำดี คือมันเจริญด้วยทางวิญญาณ เจริญด้วยสติปัญญา เป็นความเจริญในทางวิญญาณ ; แล้วก็มองดูความเจริญทางเนื้อหนัง นี่เป็นของน่าสงสาร น่าหัวเราะเยาะ แล้ว ขยับล้ออายุกันโดยวิธีนี้เรื่อย ๆ ไป ปีละครั้ง ก็ยังดี. คุณก็จะไม่มีอะไรช้ารอย, คือไม่แสดงช้าเหมือนกับพวกที่เขแสดงอยู่ช้า ๆ มีความก้าวหน้าเรื่อยไป.

นั่นมันไม่ใช่เป็นเรื่องขาดทุน หรือเสียหายอะไร; แม้ในทางเรื่องโลก ๆ คุณมีสติปัญญาอยู่อย่างนี้; ผมว่าเรียนเก่งคิดเก่งจำเก่ง ตัดสินใจถูกต้องอะไรก็ดีไปทั้งนั้นแหละ. ไม่เฉพาะในเรื่องทางศาสนา ที่เรื่องทางศาสนานี้ก็ยิ่งดีใหญ่; เพราะมันเป็นเรื่องทางศาสนาอยู่โดยตรง. นี่คือหัวใจของศาสนา และเป็นวิธีที่ลัดสั้นที่สุด ที่จะเข้าถึงตัวศาสนา เรียกว่าง่าย ๆ ว่า คือการดูอายุ ดูชีวิต จนรู้จัก จนถึงกับล่อมันได้.

ถ้าเด็กอายุ ๑๐ ขวบ ทำได้ ก็เท่ากับเด็กคนนั้นมีอายุหลายพันปี, หรือว่าเป็นอนันตกาลไปแล้ว. แล้ว อายุทางวิญญานนี้ ไม่ขึ้นอยู่กับอายุทางเนื้อหนัง อย่างที่คนแก่จะเข้าใจอยู่แล้ว ก็ยังฟังเรื่องอย่างนี้ไม่เข้าใจ; แล้วมันก็คือเด็กอมมืออยู่นั่นเอง จนกระทั่งเข้าใจ, นำหัวโหม เด็กอมมือเข้าใจไปแล้ว.

นี้เรียกว่าเรามาแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องนี้ ในฐานะที่วันนี้เป็นเรื่องของผมโดยเฉพาะเพื่อมีการปรารภอายุ, แล้วก็ปรารภอายุทางเนื้อหนัง ในฐานะเป็นสิ่งที่น่าล้อ, แล้วก็ปรารภอายุในทางวิญญาน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเกรงอกเกรงใจ น่าเคารพบูชา ไปล่อมันไม่ได้.

ถึงปีหนึ่งก็มาพูดกันทีหนึ่ง ก็มีอะไรมาก มีอะไรเพิ่มมากขึ้น ตลอดเวลาปีหนึ่งนี้; ตลอดเวลาปีหนึ่งที่ได้รู้จักชีวิตดีขึ้นในแง่ไหน ทั้งในส่วนที่ทำยังไม่เสร็จ, และ ทั้งในส่วนที่ทำเสร็จแล้ว, มันก็มีเรื่องที่น่าดูทั้งนั้น. ถึงแม้ว่าหมดเรื่อง หมดปัญหาอะไรแล้ว, ก็ยังมีเรื่องที่น่าเอามาดู น่าเอามาพูดสักวันฟัง.

ฉะฉาน คุณลองฟัง ๆ ดูเถอะ มันจะเป็นเรื่องบ้าอีกชนิดหนึ่ง; ก็แต่
ว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่สุด จะช่วยประหยัดเวลาการศึกษาพระพุทธศาสนา
หรือการเข้าถึงศาสนา ให้ถึงเร็วเข้า จะประหยัดเวลาได้มาก.

ความอยากดี อยากเก่ง แต่หนหลัง นำเอามาพิจารณา.

นี้ ที่พูดมาแล้วทั้งหมดนี้ มันก็มีใจความที่สรุปได้ไม่ยาก. ถ้าคุณฟัง
ตั้งใจฟัง มันก็สรุปได้ไม่ยาก, เข้าใจได้ไม่ยาก ว่าความอยากเก่ง คือสิ่งที่ควรลือ,
คือสิ่งที่น่าลือ. ความอยากเก่ง ที่คุณมีอยู่เต็มอกเต็มใจ เต็มหัวนั้น เป็นสิ่งที่น่า
ลือ; แต่ถ้าเราไม่รู้สัก ก็หมายความว่าเราเป็นทาสของมัน เป็นบ่าวเป็นทาส
ของมัน.

คุณก็ลองคิดดูในแง่ที่ว่า : เรากำลังบูชาความอยากเก่ง, เรามีความ
อยากเก่ง, กำลังมีความอยากเก่งอยู่ทุกคน; เดียวนี้คุณก็กำลังมีความอยากเก่ง
เหมือนผมอยู่ทุกคน. ใครกล้าปฏิเสธเรื่องนี้? ใครปฏิเสธก็ดูจะเป็นคนพูด
เท็จทันที; แต่ว่าก็มีบางคน มันอยากมาก อยากมากเกินไปจนลืมนิ้ว;
แล้วจะเอาปัญญาไหนมาลือ? มันอยากมากจนลืมนิ้ว ยกหูชูหางจนลืมนิ้ว
เขาจะเอาปัญญาส่วนไหนมาลือ? อย่างนี้มันเป็นบ้าอย่างเลว, บ้าซัด ๆ และ
บ้าอย่างเลวด้วย จะเอาบ้าอย่างที่ดีมาลือ บ้าอย่างเลวนี่ ไม่รู้จะเอามาจากไหน.

ทีนี้ ถ้าว่าเกิด อยากไม่เก่งขึ้นมา มัน ก็บ้ามากไปกว่านั้นอีก. เข้าใจ
ไหม? เรื่องอยากเก่งนี้ มันก็บ้ามากที่สุดอยู่ด้วยแล้ว, แล้วเกิดอยากไม่เก่งขึ้นมา

มันก็บ้ามากไปกว่านั้นอีก. อยากรู้ไม่เก่งนี่ ฟังดูให้ดีเถอะ มันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้; ถ้ามันเกิดเป็นไปได้ มันก็บ้ามากไปกว่าที่บ้าอย่างที่แรก.

ที่นี้ บางคนอาจจะค้านว่า พระอรหันต์ไม่อยากรู้; นั้นเพราะท่านหมดความเก่ง มันก็เท่ากับเก่ง, หมดความอยากโดยประการทั้งปวง แล้วก็ไม่มี ความเก่งหรือไม่เก่งแล้ว. ความหมายอย่างนั้นมันไม่มี. ความรู้สึกที่ว่าเราเก่งนั้นจะไม่มี ในจิตใจของพระอรหันต์, แล้วก็ไม่ต้องอยาก.

แต่ที่กำลังพูดอยู่ถึงว่า อยากรู้จะไม่เก่ง, หรือคนบ้าอีก ๑๐๐ เปอร์เซนต์ คนบ้าอีกเท่าตัว, มันก็เป็นคนวิกลจริตชนิดหนึ่ง แล้วไม่ต้องพูดถึง คือมันเป็นไปไม่ได้สำหรับคนธรรมดาสามัญอย่างนี้. ผมพูดเท่าไรคุณก็ไม่เชื่อ; แต่แล้วมันก็วกมาอยู่ตรงที่ว่า หยุดความอยากเก่งนั้นเสียบ้าง หยุดความบ้าเก่งนั้นกันเสียบ้าง คือว่า บรรเทาเสียบ้าง ควบคุมมันนั่นเอง.

เดี๋ยวนี้ มันเดือดจัด, เต็มที่หรือมันเดือดจัด มันก็มีดี ก็เลยเป็นบ้าอย่างเฉว. นี่ก็ควบคุมมันเสียบ้าง ก็จะกลายมาเป็นบ้าอย่างดี คือบ้าตามความหมายที่ถูกต้อง หรือควรจะเป็น, คือบ้าควบคุมความบ้าอย่างเฉว. ในพุทธศาสนานี้ ก็มีสอนเรื่องอิทธิบาท; เรื่องทำอะไรอย่างสุดเหวี่ยงนั้น เรียกกันง่าย ๆ ก็ว่าทำอะไรอย่างเต็มที่ อย่างสุดเหวี่ยง ดูแล้วมันก็คือ ความบ้าอย่างดี บ้าในทางฝ่ายดี เป็นเรื่องบ้าทางสติปัญญา ทางวิญญาณ นี่มันก็จะเดินไปในทางฝ่ายวิญญาณ.

ความบ้าทางวิญญาณที่มีตบอด คือไม่มีความรู้เรื่องทางวิญญาณเสียเลย
 นั้น; นี่ยังไม่ใช่ความบ้าในทางวิญญาณที่กำลังพูด. ความบ้าทางวิญญาณ
 คือความอยากดี ที่ถูกต้องนั้น; มันเป็นเรื่องอีกเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ, แล้วมัน
 ไม่เดือด. มันน่ารัก หรือน่าสังเกต ตรงที่ว่าความบ้าชนิดนี้ มันไม่เดือด, คือ
 ไม่มีอวิชชาครอบงำ, มันไม่เดือด; มันเป็นเรื่องความรู้ ความเข้าใจที่ถูก
 ต้อง เป็นสัมมาทิฐิ มีวิชาเป็นญาณทัสสนะ อะไรที่ถูกต้อง. แม้มันจะมี
 การกระตุ้นให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็วอย่างแรง มันก็ไม่มีการเดือด เดือดจัด
 เดือดพล่าน หรือเดือดจัด ไม่มี.

ฉะนั้น เราควบคุมจิตใจให้เป็นอย่างนี้ คือเป็นความหวังหรือความ
 ประสงค์ หรือความต้องการ หรือความพยายาม หรืออะไร แล้วแต่จะเรียกโดย
 ภาษารธรรมดาของคนธรรมดา แต่ว่าด้วยอำนาจของความรู้ที่ถูกต้องของแสงสว่าง
 เพราะฉะนั้น มันจึงไม่เดือด ไม่ร้อน ไม่มีด, ไม่มีด, มันอยู่ที่ไม่มีด.

คำว่า “บ้า” เป็นไปได้ทั้งทางดีทางชั่ว.

เราเรียกคำว่า บ้า ของภาษาโลกๆมาใช้ ก็เพื่อให้มันมีความหมาย
 ชนิดที่ชาวบ้านเข้าใจได้ทันที. จะพูดว่า บ้าดี มันก็ดีกว่าบ้าชั่ว, หรือบ้า
 ทำบุญอย่างนี้ มันก็ดีกว่าบ้าทำบาป, หรือบ้าที่จะหลุดพ้นออกไป มันก็ยังดีกว่า
 ที่จะจมอยู่ที่นั่น. แต่คำว่า บ้าสองคำนี้ ต่างกันลิบ, ตัวหนังสือเหมือนกัน ความ
 หมายต่างกันลิบ. เพราะฉะนั้น เรา รู้จักมัน แล้ว รู้จักบ้า, รู้จักมันให้ดี ๆ,
 แล้ว รู้จักบ้า. ที่แล้วมามันไม่รู้จักบ้า ก็น่าหัว และน่าล้อเลียน.

ที่^{๕๘}นี้เป็นความบ๊อย่างที่ปลอดภัย หรือว่าจะเอาตัวรอดได้ ที่เห็นง่าย ๆ ที่สุดก็คือ *บ๊อย่างโพธิสัตว์*. บ๊อย่างพวกโพธิสัตว์นี้ เขามีความบ๊าสุดเหวี่ยงเหมือนกัน; แต่เขาไม่ค่อยเรียกกันว่า ความบ๊าของโพธิสัตว์; เขาไปเรียกอย่างไเพราะว่า อุดมคติของโพธิสัตว์. นี้ผมเองกลัวไปว่าถ้าเรียกเพราะ ๆ อย่างอุดมคติของโพธิสัตว์ นั้นมันจะยิ่งไปบ๊ามากเข้าอีก ไปหลงไหลมากเข้าอีก; นี่จึงเรียกว่า ความบ๊อย่างโพธิสัตว์ไว้ที, เป็นเครื่องป้องกันไว้ เป็นเครื่องกันบ๊าได้.

รำลึกความหลังแล้ว คายเหยื่อของโลกเสีย.

เอาละ, ที่^{๕๙}นี้ มันควรจะพูดกันถึงเรื่องว่า มันจะล้ออายุได้อย่างไร? ก็สรุปความจากที่พูดมาแล้วข้างต้นว่า ให้คายเหยื่อของโลกเสีย มันก็จะล้ออายุได้. ถ้าทำอย่างเทวดาทำ คือบ๊าด บ๊าบุญ บ๊ากุศล บ๊าอะไรด้วยความมืด ไม่รู้จักว่า สิ่งนั้นคืออะไร; แล้วมันก็ล้อไม่ได้, มันเต็มไปด้วยสิ่งที่ควรจะถูกล้อ แล้วมันจะเอาอะไรมาล้อ. ฉะนั้นถ้าเราอยากจะเก่ง ในทำนองตรงกันข้าม คือเก่งที่จะล้ออายุได้^{๖๐}นี้ ก็ต้องทำอย่างพระพุทธเจ้าว่า.

อย่าลืมนะว่า ความอยากเก่ง^{๖๑}นี่ก็เป็นเหยื่อ, เหยื่อชนิดหนึ่ง, เหยื่อโลกชนิดหนึ่ง. ที่^{๖๒}นี้มาเหนือเมฆ คือว่า เก่งขนาดที่เรียกว่า ไม่อยากเก่ง เป็นความเก่งทางวิญญานมาระงับความเก่งทางเนื้อหนัง ที่กำลังเดือดพล่านอยู่ด้วยความดี ด้วยบุญ ด้วยความวิเศษวิโสอะไร นี่หยุดเพื่อให้มันหยุด, ให้มันสงบ ให้มันสะอาด ให้มันสว่าง ให้มันสงบ แล้วก็รีบบายเหยื่อโลก ที่กำลังกินหรือกำลังอมไว้เต็ม^{๖๓}ที่นี้ออกมาเสีย.

เหยื่อโลก ก็คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ชนิด
 ที่สัตว์หลงใหลกันนัก. ความยกหูชูหางนั้น ก็จัดเป็นประเภทธรรมารมณ์ มีรส
 อร่อยเป็นเหยื่อชนิดหนึ่ง เรียกว่า โลกามิส เหมือนกัน เป็นเหยื่อในโลก. ส่วน
 เรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั้นเป็นเรื่องกามารมณ์โดยตรง; เรื่อง
 เนื้อหนังเป็นเรื่องกามารมณ์โดยตรง เป็นชั้นกาม, ชั้นกามาวจรภูมิ.

ที่นี้ เรื่องอยากดีอยากเด่น ยกหูชูหางนี้ มันสูงไปกว่านั้น เขาเรียก
 เรื่องภพ เรื่องรูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ; แต่แล้วมันก็เป็นโลกเหมือนกัน,
 เป็นพรหมโลก ก็เป็นโลกเหมือนกัน; นี้ก็ต้องเรียกว่าเหยื่อในโลกด้วย
 เหมือนกัน. ความอยากดีอยากเด่น ความบ้าดีบ้าอะไร มันก็เป็นเรื่องเหยื่อ
 ในโลก นี้ต้องรู้จัก; แล้วก็ต้องละ, แล้วก็ตั้งหน้าตั้งตาที่จะไม่อยากกิน, หรือ
 กินอยู่ที่กายเสีย.

นี้ จะทำอย่างไรที่จะคายมันได้? เพียงแต่เชื่อพระพุทธเจ้า นี้มันจะ
 ได้เชื่อชั่วคราวช่วยยามเท่านั้นแหละ; มันเป็นเรื่องเชื่อๆไป, แล้วบางที มันก็
 ทำอะไรไม่ได้ เรื่องความเชื่อ. มัน ต้องเอามาดู มาทำด้วยปัญญา ด้วย
 วิปัสสนา : ดูความน่าขยะแขยง, ดูความทุกข์, ดูความบ้านั่นอีกทีหนึ่ง, เอามา
 ดูอยู่. เห็นเป็นความทุกข์ อย่างน่าขยะแขยง เห็นอาการของคนบ้า;
 อย่างนี้แหละมันจึงจะเกิดการคาย, คายออกมา, คายเหยื่อของโลกนี้ออกมา;
 ไม่กินเบ็ดของโลก เขาเรียกว่าคายเหยื่อออกมา ตามที่พระพุทธเจ้าท่านสอน.

ที่นี้เรามันไม่คาย; กำลังกินอยู่ กำลังกลิ่นเข้าไป ติดเบ็ดอยู่;
 นินนะดูเถอะ มันอยากจนนอนไม่หลับ : อยากดี อยากอะไร จนนอนไม่หลับ

จนปวดหัว. มีหลายคน หลายองค์กำลังปวดหัวอยู่ อย่างรุนแรงบ้าง อย่าง
เนือย ๆ บ้าง, กำลังปวดหัวอยู่ด้วยเรื่องอยากดื่อยากเดินทงนั้น.

นี่เพราะ กิณเหยื่อนั้นเข้าไปมากนั้ มากจนเดือดแล้วเดือดอีก เห็น
หน้าใครเกลียดไปหมด, ได้ยินอะไร ก็เป็นเรื่องราวไปหมด. เขาว่านิตเดียว
ก็ไปขยายเป็นเรื่องเขื่อง เรื่องใหญ่ เรื่องโตได้ไปหมด. เรื่องไม่น่าโกรธ ก็
โกรธ, เรื่องนิตเดียว ก็กลายเป็นเรื่องใหญ่โตได้. นี่จนในที่สุด บ้าทางเนื้อหนัง
เข้าไปจริง ๆ เลย ที่ต้องไปส่งโรงพยาบาลสราญรมย์ หรือปากคลองสานไปเลย.
มีหลายคนแล้ว หลายองค์ด้วย คือหมายความว่า มีทงพระทงฆราวาส.

เอาละ, ทีนี้ ดีแล้ว ให้มาบวชเสียตั้งแต่หนุ่ม ๆ อย่างนี้ ตามธรรมเนียม
มาบวชก็คงเพื่อจะถือเอา *ความมุ่งหมายของการบวชนี้ เพื่อจะหยุด* หยุดสิ่งนี้; ให้
เห็นว่า บวชนี้ ก็เป็นวัคชินชนิดหนึ่ง แก้วโรคบ้า กั้นโรคบ้า, เหมือนวัคชินหมาบ้า.
วัคชินหมาบ้านี้ฉีดเข้าไว้ซิ มันจะกั้นโรคหมาบ้า. นี่เรื่องบวช นี้ก็คือวัคชิน
ที่จะกั้นโรคบ้า; แต่แล้วมันก็มีปัญหาอยู่ว่า คุณบวชจริงกันหรือเปล่า?

บวชจริงนี้ ไม่ได้หมายความว่า คุณไม่มีเจตนาที่บริสุทธ์นะ; แม้
คุณจะมีเจตนาบริสุทธ์ แต่ถ้ามัน ทำไปอย่างละเมอ ๆ อย่างไม่รู้ มันก็ไม่จริง
ขึ้นมาได้, จะเป็นบวชจริงขึ้นมาไม่ได้. ตั้งใจจริงบริสุทธ์ใจจริง แต่ยังเป็น
บวชจริงขึ้นมาไม่ได้; เพราะว่ามันไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร คือทำไม่ถูกต้อง ไม่ตรง
จุดมุ่งหมายของการบวช, แล้วก็เลยไม่มีวัคชิน หรือไม่ได้ฉีดวัคชินอันนี้. ไม่
กั้นเชื้อบ้า, แล้วมันก็เลยบ้า.

ฉะนั้น ในที่สุดจะต้องฉีดวัคซีนให้ได้ ก็ต้องพยายามดิ้นรนจนให้มันเป็นการฉีดวัคซีนให้ได้ ให้เป็นผู้ที่ฉีดวัคซีนแล้ว vaccinated นี้, ฉีดวัคซีนแล้วเต็ม course แล้วครบอะไร ถึงขนาดมันแล้ว ก็ไม่บ้าอีกต่อไป, ป้องกันได้.

แม้ว่าเชื้อของโรคบ้ายังมีอยู่ ยังพร้อมที่จะครอบงำอยู่ เราก็ไม่บ้า; แม้ว่าเหยื่อในโลกนี้ มันจะมีเต็มไปหมด มันจะลันมาเข้าปาก ก็ยังไม่กลืนเข้าไป, คือว่า *เราจะอยู่ที่ไหน* มันก็ไม่พัน, *ไม่พันเหยื่อของโลก* มันมีไปทั่วหมดตลอดเวลาที่เรายังมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ อยู่; เปิดขึ้นไม่ได้ เปิดตา เปิดหู อะไร ไม่ได้; มันเต็มไปด้วยเหยื่อ ทั่งนั้นแหละ พร้อมที่จะประดังกันเข้ามา.

แต่ถ้าเราทำดีถึงขนาดที่เรียกว่าฉีดวัคซีนไว้แล้ว นั้นนะ มันไม่กลืนเข้าไป, หรือมันอาจจะขยอก ส้ารอก ที่กลืนอยู่แล้วออกมาได้ด้วย. เพราะฉะนั้น บวชจริงๆ, ให้เป็นบวชจริงๆ นี้ก็จะเป็นการปลอดภัย แล้วก็สามารถที่จะล้ออายุกันได้ด้วยกันทุกคน.

ผมบวชมาหลายสิบปีแล้วนะ ผมก็ไม่กล้าพูดว่าบวชจริงๆ เมื่อไร, แล้วบางทีผมก็บอกไม่ได้เหมือนกัน ว่าการบวชของเรา^{นี้} มันเป็นการบวชจริงๆ ขึ้นมาเมื่อไร, *บวชที่แรก* มัน *บวชด้วยความบ้า* : บ้าบวช, บ้าตีบ้าแก่ง แล้วมันก็บวชอย่างนั้น เรื่อยมา; อย่างนี้เรียกว่าบวชไม่จริงดอก แม้ว่าตั้งใจจริง บริสุทธิ์ใจจริง ขยันขันแข็งจริงๆ มันก็ยังไม่ใช่บวชจริงๆ.

แม้ว่าจะ *พยายามปฏิบัติจริง* ก็ยังไม่ใช่บวชจริงๆ เพราะมันทำไป ด้วยอำนาจความบ้าอะไรชนิดหนึ่ง; เรียกว่า มัน *เป็นผู้บวชได้* มีทะเบียนเป็นผู้บวช

แล้วได้, ไม่ผิดวินัย ตามวินัย ก็เป็นพระเป็นอะไร ผู้บวชแล้วอย่างถูกต้อง. แต่ตามทางธรรมะ ยังไม่มี, ยังไม่ได้ ยังไม่ถึง ยังไม่เป็นภิกษุสมบุรณ์; ยังไม่เป็นสมณะสมบุรณ์, ยังไม่เป็นอะไรสมบุรณ์ จนกว่าจะมีเรื่องบวชจริง คือ เข้าถึงความหมายของการบวชจริงๆ ได้รับของสิ่งนี้จริงๆ.

ถ้าจะตัดบทหลงไปเสียว่า มีแต่จริง กับไม่จริง อย่างนี้แล้ว เราล้มละลายหมดตัว เราไม่จริงเลย. แต่ถ้าให้ทำให้มันจริงน้อย และจริงมากขึ้นตามลำดับ มันก็มีหวัง มีหวังอยู่ที่ว่า มีจริง มีความจริงอยู่, เป็นเรื่องได้รับผลของการบวช. เหมือนกับ *ฉีควัคชินน้อยๆ ไปเรื่อยๆ มันก็โรยบ่าออกไปได้เรื่อยๆ*; ฉะนั้น อายุก็ล่วงไปอย่างที่น่าดู ไม่น่าล้ออีก ก็คือว่า น่าบูชาอยู่บ้าง ไม่น่าล้อเลียนเสียทีเดียว.

นี่คุณจะบวชอยู่ต่อไป หรือคุณจะสึกออกไปก็ตามใจ; บัญชา มันยังคงอยู่ในรูปเดิม ว่าชีวิตนี้ หรืออายุนี้ มันจะเป็นไปในรูปไหน? จะยังคงเป็นไปในรูปที่น่าล้อเลียนอยู่ตามเดิม, หรือว่าจะบูชาสรรเสริญบ้าง. เดียวนี้ผมมีเรื่องสอนตัวเฉพาะผม มันเป็นการล้ออายุในครบรอบปี แล้วก็มาพูดให้คุณฟัง เผื่อว่าจะเห็นลู่ทางของมันในการที่จะล้ออายุบ้าง.

นี่ขอให้อธิว่า การพูดในตอนเช้านี้ เป็นเพียงปรารภกันเพียงนี้.

ชุมนุมล้ออายุ - ๘ -
ณ ลานหินโค้ง กัณฑ์บ่าย

๒๗ พ.ค. ๒๕๑๒

๒/๒๕๑๒

บูชาพระธรรม,
ปฏิบัติตามอริยมรรค - ทางหลักโรคบ้า.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมฺพุทฺทสฺสฯ
อสาดี สาดฺรฺเปน ปิยฺรฺเปน อปฺปิยํ
ทุกฺขํ สุขสฺส รฺเปน ปมตฺตํ อภิมทฺทตี - ตี
ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ - ตี.

ณ บัดนี้ จะได้วิสันนา พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อ
เป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา-ความเชื่อ และวิริยะ-ความพากเพียร
ของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญงอกงามก้าวหน้า ในทางแห่ง
พระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย กว่าจะ
ยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมดาในวันนี้ เป็นธรรมดาพิเศษ ประการเหตุ เนื่องด้วยเรื่อง ส่วนตัวของอาตมาเอง. เนื่องจากเป็นวันที่อายุครบรอบปี; แต่ละปีๆ ก็อยากจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ซึ่งเห็นว่าจะมีประโยชน์ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น. ในที่สุดก็ได้กระทำมา ในลักษณะที่เรียกว่า ทำบุญล้ออายุ. ที่เรียกว่าทำบุญล้ออายุนี้ บางคนก็เข้าใจแล้ว ว่าหมายความว่าอะไร; แต่บางคนก็ยังไม่เข้าใจเพราะได้ยินได้ฟังเป็นครั้งแรกครั้งน.

ล้ออายุก็คือล้อความโง่ของตัวเอง.

ข้อนี้จะต้องอธิบายซ้ำอีกสักเล็กน้อย ว่าทำบุญเนื่องด้วยอายุครบรอบปี นั้น มันมีอยู่ ๒ ความหมาย : ถ้าคนซี้ซลาด ก็ทำบุญต่ออายุ; เพราะไม่อยากจะตาย. ถ้าไม่ซี้ซลาด ก็ทำบุญล้ออายุเล่นสนุกๆ; เพราะว่าโดยที่แท้แล้ว มันเป็นเรื่องที่น่าล้อจริงๆ. โดยเหตุที่ไม่มีมีความหมายอะไร มากไปกว่าความโหลเวียนเปลี่ยนแปลงไป ประกอบไปด้วยความโง่ความหลง จนกว่าจะรู้สึกสำนึกได้ อายุก็ล่วงเข้าไปมากแล้ว.

ดังนั้น จึงไม่จำเป็น ที่จะต้องไปเสียเงินเสียทอง หรือมีความยุ่งยากลำบากอะไร เกี่ยวกับการทำบุญอายุ. เรื่องที่จะล้ออายุนี้ มันก็ต้องมีเหตุผลว่าจะล้อกันได้อย่างไร หรือวิธีใด? ก็แล้วแต่สติปัญญา หรือความรู้ความเข้าใจของบุคคลนั้นๆ. แต่ทางที่ดีนั้น ควรจะให้มันเป็นเรื่องที่มีประโยชน์, คือรู้สึกคิดนึกอะไรได้มากกว่าเดิม.

สำหรับในวันนี้ ก็เป็นวันพิเศษสำหรับอาตมา เนื่องด้วยมีอายุครบ ๖๓ ปีเต็ม กับ ๗ - ๘ ชั่วโมงเข้าไปแล้ว; เพราะโยมบอกว่าเกิดมาในเวลาเช้าที่พระกำลังออกโปรดสัตว์ หรือบิณฑบาต ของวันที่ ๒๗ พฤษภาคม เมื่อ ๖๔ ปีมาแล้ว. *อายุล่วงมาตั้งหลายสิบปี ก็มิได้รู้ว่าชีวิตนี้คืออะไร? ก็ทำอะไรไปตามความไม่รู้* เหมือนที่ได้พูดให้ฟังมาแล้ว เมื่อตอนเช้าอย่างยืดยาว. สรุปแล้วก็มีเหลืออยู่นิดเดียว ว่ามัน *รอดตัวมาได้ ก็เพราะอยากจะทำอะไรให้เก่ง ๆ ไว้บ้าง หรือทำอะไรโดยไม่ต้องซ้ำใคร* มันจึงได้เป็นมาในลักษณะอย่างนี้ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้.

ดูแล้วมันก็เป็นเรื่องที่เป็นปัญหาอยู่ที่ว่า น่าชอบใจมัน, หรือว่าไม่น่าชอบใจมันเอาเสียเลย. แต่ถ้ามานึกในแง่ที่ว่า ความผิดก็เป็นครู, ความถูกก็เป็นครู; และความผิดเป็นครูมากกว่าความถูกเสียอีก; อย่างนี้แล้วก็ น่าจะชอบใจ. ความถูก นั้นหมายถึง การทำอะไรได้อย่างใจ ตามที่ต้องการ; อย่างนี้มันทำให้คนหลง หรือ โง่ไปกว่าเดิม. ความผิดนั้น มันลงโทษเอาอย่างเจ็บปวด; ฉะนั้นมันก็ทำให้คนฉลาด เว้นไว้แต่ว่าจะไม่ต้อนรับเอาเท่านั้น ไปมัวนั่งร้องไห้เสียเป็นต้น มันก็ไม่ได้อะไร.

รวมความว่าคนทั่วไปไม่ได้รับเอาทั้งความผิดและความถูก มันจึงโง่; คือเป็นคนที่ไม่มีความผิด, ความผิดก็ไม่ได้เป็นครู, ความถูกก็ไม่ได้เป็นครู, จึงได้เป็นคนโง่ เพราะไม่มีครู.

แต่ถ้าเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว ความผิดก็เป็นครู, ความถูกก็เป็นครูขึ้นมาทันที. ความถูกก็ไม่ได้เป็นที่ตั้งของความหลงไหล, ความผิดก็ไม่ได้เป็นที่ตั้ง

ของความทุกข์ทรมานใจ จนต้องไปนั่งร้องไห้. แต่ว่าเขาจะศึกษาเอามา จาก ความผิดและความถูก ทั้ง ๒ อย่าง จนได้รู้อะไรอย่างถูกต้องตามที่ เป็นจริง ยิงชนทุกที. ถ้ามันเป็นอย่างนี้ ชีวิตนั้นก็เป็นการศึกษา และเป็นสิ่งที่น่า ขอบใจ. แต่แล้วเราก็มองเห็นว่า ชีวิตของเรามีได้ล่วงมาในลักษณะเช่นนี้เลย.

เพราะว่าเราก็เป็นคนโง่, อาตมาก็เป็นคนโง่, คนอื่น ๆ ก็ดูจะเป็น คนโง่ มาตั้งแต่ต้น; จึงไม่ได้รู้จากสิ่งที่เรียกว่า อายุ หรือ ชีวิต นี้ ในทาง ที่จะทำให้ฉลาดขึ้น จึงต้องโง่มาตงหลายสิบปี; เพิ่งจะสังเกตเห็นอะไรบ้าง ก็ในระยะหลัง ๆ นี้ จึงได้เอามาล้อตัวเองเล่น. คำว่า ล้ออายุ นี้ มันก็คือ ล้อตัวเอง นั่นเอง, ล้อในส่วนที่เคยโง่เคยหลงมาแล้วอย่างไร มีเรื่องมากมาย เหมือนที่ได้พูดให้ฟังมาแล้วเมื่อตอนเช้า.

ธรรมชาติที่ไม่น่ายินดีทำให้คนโง่.

ที่นี้ ก็จะได้พูดกันต่อไป ถึงข้อที่ว่า มันมีแง่อะไรบ้าง โดยละเอียด ที่น่าจะเอามานึกมากคิด หรือมาล้อกันอย่างมีประโยชน์, เป็นกิจจะลักษณะ ใน ธรรมเทศนานี้. ธรรมเทศนานี้ ได้ยกขึ้นมาโดยหัวข้อแห่งพระพุทธภาษิตที่ว่า *อสุสาห์ สาตรูปเณ ปียรูเณ อปฺปิยํ ทุกฺขํ สุขตฺตรูเณ ปมตฺตํ ปติวตฺตติ* ซึ่งมีใจ ความว่า *สิ่งที่ไม่น่ายินดี ครอบงำคนโง่ โดยรูปแห่งสิ่งที่น่ายินดี, สิ่งที่ไม่น่ารัก มันครอบงำคนโง่ โดยรูปของสิ่งที่น่ารัก, ความทุกข์มันครอบงำคนโง่ โดยรูปของ ความสุข* ดังนี้.

พระพุทธรักษาที่มีใจความสั้นๆว่า คนโง่ถูกทำให้หลงใหล โดยสิ่งที่น่ารักน่ายินดีหรือความสุข; เพราะว่าคนโง่ก็ชอบความสุข หรือชอบสิ่งที่น่ารักน่ายินดี, มองเห็นเป็นสิ่งที่น่ารักน่ายินดีหรือเป็นความสุข แล้วก็จะเยอทะยานต่อสิ่งนั้น.

ที่นี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนี้ ก็ลองคิดดูว่ามันเป็นอย่างไรกัน. สิ่งที่ไม่น่ารักน่ายินดีครอบงำคนโง่ โดยรูปของสิ่งที่น่ารักน่ายินดี, สิ่งที่ไม่น่ารัก น่ายินดี ครอบงำคนโง่โดยรูปของสิ่งที่น่ารัก. สองบทนี้มันคล้ายกัน รวมความเข้าด้วยกันได้ว่า สิ่งที่น่ารักน่ายินดี ตามความรู้สึกของคนโง่นั้น เป็นความหลงกลวงของธรรมชาติที่แท้จริง; ซึ่งที่แท้ไม่ได้เป็นสิ่งที่น่ารักน่ายินดี แต่ก็สามารถครอบงำจิตใจของคนโง่ได้ ในฐานะเป็นสิ่งที่น่ารักน่ายินดี.

ที่นี้ อีกส่วนหนึ่งก็คือ เรื่องความสุข หรือความทุกข์. สิ่งที่เราเรียกว่า ความทุกข์ นั้น มันมาในรูปของความสุข มันจึง ครอบงำจิตใจของคนโง่ได้; เมื่อเป็นเช่นนั้น คนที่ไม่อยากจะโง่ ก็ควรจะดูให้ดี ๆ ว่าเรื่องนี้ มันเป็นอย่างไรรึกัน.

ความสุขที่ตนกำลังหลงใหลอยู่นั้น มันเป็นความสุข ชนิดที่เป็นของ ตบตาหรือหลงกลวง ดังที่กล่าวแล้ว ในพระพุทธรักษาชิ้นนี้หรือไม่? สิ่งที่น่ารัก น่าพอใจก็เหมือนกัน มันเป็นเรื่องที่ควรจรรู้ควรจรรู้พอใจอย่างนั้นจริง หรือว่ามันอยู่ในรูปของความหลงกลวง? นี่คือ ประเด็นของเรื่อง ที่จะต้องศึกษาให้ เข้าใจ โดยมีความสำคัญอยู่ที่ว่า อายุหรือชีวิตตลอดเวลาที่แล้วมานั้น มันถูก ครอบงำ หรือถูกหลงกลวง ในลักษณะเช่นนี้หรือเปล่า?

ขอให้อ่านย้อนไประลึกนึกดู ตั้งแต่แรกเกิดมา ตามที่จะจำความ
 ได้อย่างไร จนกระทั่งบัดนี้ **ว่าเราได้หลงใหลอยู่** แต่ในสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ หรือ
 ความสุข **จริงหรือไม่?** และเวลาที่เร**เป็นทุกข์** ร้องไห้ นั้น **เป็นผลของการที่**
เราหลงใหลในความ หรือสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ **จริงหรือไม่?** ถ้าจริง มันก็
 หมายความว่า ที่เราร้องไห้ นั้น ก็เพราะมีความหลง อยู่ในสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ
 หรือความสุขนั้นเอง. เมื่อเป็นดังนั้น ก็เป็นอันกล่าวได้ว่า ตลอดเวลาทั้งหมด
 ที่ล่วงมา มันไม่มีอะไร มีแต่เรื่องของความหลง ในสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความรัก
 หรือ ความพอใจ, หรือที่เรียกกันเดี๋ยวนี้มากที่สุดว่า ความยึดมั่นถือมั่น นั้นเอง.

พิจารณาดูสิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความน่ารักน่าพอใจ.

ต่อไปนี้จะได้พิจารณากันเป็นพิเศษ ถึงคำว่า **สิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่ง**
ความน่ารักน่าพอใจ เกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็ไม่ต้องเอาตามความคิดเห็นของผู้ใด;
เอาตามคำที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ในมหาสติปัฏฐานสูตร.

ในสูตรนั้น พระพุทธเจ้าท่านตรัสสิ่งซึ่งเป็นปียรูป สาครูป ไว้เป็น
 หมวดๆ ถึง ๑๐ หมวด ด้วยกัน, มีอยู่หมวดละ ๖ อย่าง จึงเป็น ๖๐ อย่าง:-

คือพระองค์ได้**ตรัสระบุ** **อายตนะภายใน** ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ
ว่าเป็นปียรูป สาครูป,

แล้วก็ได้**ตรัสอายตนะภายนอก** คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
 และธัมมารมณ **ว่าเป็นปียรูป สาครูป,**

แล้วก็ได้ทรงระบุ**วิญญาณทาง** ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ **ที่เกิดขึ้นใน**
อายตนะนั้นๆ วิญญาณทั้งหมดนั้น ก็เป็นปียรูป สาครูป,

หมวดที่ ๑. ที่เรียกว่า **อายตนะภายใน** คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ก็พอจะรู้จักกันอยู่แล้วว่าหมายถึงอะไร. มัน หมายถึง เครื่องมือข้างใน หรือ ตัวสื่อข้างใน ที่ จะรับอารมณ์ข้างนอก.

แต่ควรจะรู้เป็นพิเศษไว้อีกอย่างหนึ่งว่า สิ่ง ที่เรียกว่า **อายตนะ** คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ในทางภาษาธรรมะนั้นต่างกับกับภาษาชาวบ้าน. ภาษาชาวบ้านก็ถือว่า มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ตลอดเวลา. ตั้งแต่เกิดจนตาย นั่นมันเป็นเรื่องของชาวบ้าน รู้จักอะไรแต่ในแง่ของวัตถุ จึงได้พูดว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดจนตาย.

ส่วน ในภาษาธรรมะ หรือภาษาของท่านผู้รู้^๕ นี้ ได้พูดว่า **อายตนะ** คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ มีได้มีอยู่ตลอดเวลา; มันมีอยู่เฉพาะต่อเมื่อ มันทำหน้าที่ของมัน. เมื่อมันได้โอกาสทำหน้าที่ของมัน จึงจะถือว่ามันมีอยู่ คือ เมื่อรูปมากระทบตา เมื่อเสียงมากระทบหู, เมื่อกลิ่นมากระทบจมูก, เมื่อรสมากระทบลิ้น, เมื่อสัมผัสมากระทบผิวหนัง, หรือเมื่อ ความรู้สึกมากระทบใจ ในขณะที่ท่านนั้น ที่จะเรียกว่า เรามี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; เวลานอกนั้นถือว่าไม่มี; ^๕ ทั้งที่ชาวบ้านจะต้องเถียงว่า มันมีอยู่ตลอดเวลา.

^๕ ทั้งนี้เพราะว่า ชาวบ้านไปเล็งเอาแต่ทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง; ส่วน ภาษาธรรมะ นั้น เล็งถึงความหมาย เล็งถึงจิตใจ; ต่อเมื่อมันทำหน้าที่ รู้สึกหรือมีความหมาย จึงจะเรียกว่ามีอยู่. เพราะเหตุฉะนั้นแหละจึงได้พูดว่า ตาได้เกิดขึ้น หูได้เกิดขึ้น จมูกได้เกิดขึ้น เป็นเรื่อง ๆ ทีละเรื่อง, ทีละเรื่อง ต่อเมื่อมีอะไรมากระทบตาหรือหู เป็นต้น.

เมื่อเป็นดังนี้ ก็ต้องเข้าใจว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ มิได้มีอยู่
พร้อมกันทั้ง ๖ อย่างเลย; มัน ผลัดกันมีทีละอย่าง แล้วแต่ที่กำลังมีอะไร
มากกระทบอะไร. ถ้ามีอะไรมากกระทบตา เกิดความรู้สึกขึ้นที่ตา เมื่อนั้น ตาก็มี,
เสร็จแล้วมันก็ดับไป. ต่อเมื่อมีเสียงมากกระทบหู หูก็เกิดขึ้นรับอารมณ์ทางหู
แล้วไม่เท่าไรหูก็ดับไป; เรื่อง จมูก ลิ้น กาย อะไร ก็เหมือนกันหมด. ฉะนั้น
จึงเห็นได้ว่า มัน ผลัดกันเกิดทีละอย่าง : เดียวมีตา เดียวมีหู เดียวมีจมูก
เดียวมีลิ้น มีกาย มีใจ, ผลัดกันอยู่อย่างนี้.

คิดดูเถอะว่า ลักษณะอย่างนี้ ชาวบ้านเคยรู้หรือเปล่า? ชาวบ้านเคย
เข้าใจอย่างนี้หรือเปล่า? ถ้ายังไม่เคยรู้อย่างนี้ ก็แปลว่า ยังไม่เคยรู้ธรรมะ
ที่เป็นตัวธรรมชาติอันแท้จริง; ดังนั้น จึงเป็นคนโง่, และดังนั้น จึงถูกลวง.
ถ้าไม่ยอมให้ถูกลวง ก็ต้องรู้ความจริงในทำนองนี้เป็นลำดับๆ ไป; ว่าแม้แต่
อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เพิ่งเกิดทีละอย่างๆ สลับกันไป
ในวันหนึ่งๆ แล้วแต่จะมีอะไรมากกระทบอะไร.

ที่นี้ *ทำไมจึงว่าเป็นปิยรูปสาตรูป,* ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปิยรูป-
สาตรูปของใคร? เพราะว่าคนโง่รู้สึกอรร้อย ในเมื่อมีอะไรมากกระทบ ตา หู
จมูก ลิ้น กาย หรือใจ ก็ตาม; ฉะนั้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันจึงเป็นที่รัก
ที่หวงของคนโง่, จึงได้เรียกว่า ปิยรูปสาตรูปสำหรับคนโง่; ไม่ใช่สำหรับ
พระอริยเจ้า.

ที่นี้ ดูต่อไปถึง หมวดที่ ๒. คือ อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ : รูปคือสิ่งที่มาปรากฏทางตา, เสียงคือ

ธรรมชาติที่ปรากฏทางหู, กลิ่นคือธรรมชาติที่ปรากฏทางจมูก, รสคือธรรมชาติที่ปรากฏทางลิ้น, โผฏฐัพพะคือธรรมชาติที่ปรากฏทางผิวหนัง และความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นทางผิวหนัง. นัชมารมณ คือธรรมชาติที่ปรากฏแก่จิตใจ; รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นัชมารมณ เหล่านี้ ได้ชื่อว่า เป็นปิยรูปสาตรูป คือสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ ก็สำหรับคนใจอีกนั่นเอง; เพราะว่ารูปร่าง เสียง กลิ่น รส สัมผัส เหล่านี้ ได้เกิดความรู้สึกเอร็ดอรร้อยแก่คนใจ จึงได้ถูกจัดเป็นปิยรูปสาตรูป.

นี้บางคนอาจจะเถียงว่า ในบางคราว มันไม่ได้ทำให้เกิดความเอร็ดอรร้อย; มันทำให้เกิดความเดือดร้อนจนน้ำตาไหลก็ยังมี. *ทำไมจึงจะเรียกว่า ปิยรูปสาตรูปเล่า?*

ข้อนี้ก็อธิบายอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วเมื่อตะกัณว่า คนมันรัก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสอยู่ตลอดเวลา; แม้ในขณะที่ร้องไห้เพราะสิ่งเหล่านั้น ก็ยังคงรัก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อยู่นั่นเอง; แม้ว่าจะมีความโกรธ ความเกลียด ความอึดอัดขัดใจ มันก็มีมูลมาจากความรักสิ่งเหล่านั้น. ถ้าไม่มีความรักต่อสิ่งเหล่านั้นแล้ว ความโกรธ ความอึดอัดขัดใจจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย.

จงมองดูให้ดี ๆ ว่า เมื่อกำลังโกรธแค้นอึดอัดขัดใจ ร้องไห้ น้ำตาไหล อยู่ก็ตาม มันก็มีมูลมาจากความรัก ในตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่จะอำนวยการให้ หรือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นัชมารมณ ที่เป็นวัตถุ ที่มาช่วยให้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำอะไรให้แก่คน นี้เป็นปิยรูปสาตรูปอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ทั้งอายตนะภายในและอายตนะภายนอก.

ที่นี้ก็มาถึง **หมวดที่ ๓.** คือ **วิญญาณ** : จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ
ชานวิญญาณ จนตลอดถึง มโนวิญญาณ ได้แก่ ความรู้สึก ทางตา, รู้สึกทางหู,
รู้สึกทางจมูก, รู้สึกทางลิ้น, ทางกาย, ทางใจเอง, เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อ
อายตนะได้พบกัน.

เช่น ตากระทบรูป เกิดความรู้สึกขึ้นได้ว่าเป็นรูปอะไร? เป็นรูปคน
ก็คือคน, เป็นรูปดอกไม้ก็เป็นดอกไม้, เป็นรูปสัตว์ก็เป็นรูปสัตว์, วิญญาณทำ
หน้าที่รู้แจ้งในรูป ว่ามีรูปร่างอย่างไร; แต่ยังไม่ถึงถึงความหมาย ว่าหมายความว่า
อย่างไร; เพียงแต่เห็นหรือรู้สึก ต่อสิ่งที่มากระทบ ว่าเป็นอะไรเท่านั้น,
นี้เรียกว่า วิญญาณ ก็อาศัยสิ่งที่เรียกว่า ความจำได้ หมายรู้ รวมอยู่ในนั้น
ด้วย มันจึงได้รู้ว่าเป็นรูป หรือเป็นเสียง หรือเป็นกลิ่น หรือเป็นรส หรือ
เป็นสัมผัสของอะไร.

ที่นี้ **ทำไมจึงถือว่า วิญญาณนี้เป็นสิ่งที่น่ารักน่ายินดี?** นี้ก็เพราะ
ความรู้สึกของคนใจ อีกนั่นเอง. ถ้าไม่มีความรู้สึกอย่างนี้แล้ว มันก็รู้สึกรัก
หรือยินดีไปไม่ได้. ความรู้สึกรัก รู้สึกยินดี มีขึ้นมาได้ เพราะมีความรู้สึก
ต่ออายตนะนั้น ๆ ว่าคืออะไร, หรือเป็นอย่างไร. เมื่อวิญญาณเกิดขึ้น มาจาก
การกระทบของอายตนะ ก็พลอยเป็นสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ, หรือเป็นปิยรูปสาตรูป
ตามขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง.

ที่นี้ ก็มาถึง **หมวดที่ ๔.** คือ **สัมผัส หรือ ผัสสะ** นี้ถึงถึง ความ
ประจวบพร้อมของสิ่งทั้ง ๓ คือ อายตนะภายใน อายตนะภายนอกมากระทบ
กัน แล้วมีความรู้สึกอยู่ที่นั่น ในฐานะที่เป็นวิญญาณ. ความประจวบพร้อม

ของสิ่งทั้ง ๓ นี้ เรียกว่าผัสสะ หรือ สัมผัส. ข้อนี้ไม่ได้หมายถึงสัมผัสที่แรก คือการกระทบที่แรก; แต่หมายถึง *การประจวบพร้อมของสิ่งทั้ง ๓* คือ *อายตนะภายใน + อายตนะภายนอก + วิญญาณ.*

คำพูดนี้ทำให้เข้าใจผิดได้ง่าย; ถ้าเราไม่รู้ความหมาย ของคำแต่ละคำโดยถูกต้อง มันสับสนปนเป่ยกันไปหมด. มีความหมายต่างกัน ในระหว่างภาษาบาลีกับภาษาไทย; เพราะฉะนั้น จะต้องจำเรื่องราวไว้ให้ดีๆ เป็นทางให้เข้าใจถ้อยคำเหล่านั้นได้ โดยถูกต้อง.

สิ่งที่เรียกสัมผัส คือความประจวบพร้อม ของอายตนะภายใน ภายนอก และวิญญาณ; เป็นบิยรูปสาตรูป ก็พอจะมองเห็นได้ไม่ยากนัก เพราะมีความประจวบพร้อมของสิ่งเหล่านั้น มันจึงจะเกิดมีความรู้สึกยินดีหรือพอใจขึ้นมาได้. ฉะนั้นตัวสัมผัส นั้น ก็เลย กลายเป็นที่ตั้งแห่งความน่ารัก หรือน่ายินดี ขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง.

ที่นี้มาถึง **หมวดที่ ๕. เวทนา** คือ ความรู้สึกที่เกิดมาจากสัมผัส นั้น ความรู้สึกอันนี้มีความหมายไปอีกทางหนึ่งแล้ว; ไม่เหมือนกับความหมายของคำว่า วิญญาณ ที่แรก, *วิญญาณเพียงรู้สึกว่าจะอะไรเป็นอะไร.* แต่เวทนานี้ รู้สึกในรสชาติของสิ่งเหล่านั้น จนมีความรู้สึกเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรือยังไม่สุขไม่ทุกข์. ความรู้สึกเป็นสุข หลังจากการสัมผัส ทางตาเป็นต้น เป็น เวทนาที่น่ารักน่ายินดี; นี้เข้าใจได้ง่าย.

แต่ถ้าเป็น เวทนาที่เจ็บปวดคือเป็นทุกข์ แล้วก็จะ เป็นปิยรูปสาตรูป ที่นำรักนำยินดีได้อย่างไรกัน? ข้อนี้ก็อธิบายได้โดยหลักที่กล่าวมาแล้ว ว่าเวทนานั้นเป็นเหตุให้เกิดความรู้สึก; ถ้าไม่มีเวทนา ความรู้สึกก็ไม่มี; แม้ความรู้สึกที่เป็นทุกข์ มันก็มีมูลมาจากความหลงใหลในเวทนานั้น ในฝ่ายที่เป็นความสุข. ความทุกข์ต้องเกิดมา จากความไม่สมประสงค์ในความสุขเสมอไป; แม้ว่าจะกำลังมีความสุขอยู่ มัน ก็มีความสุขเพราะเวทนาที่เป็นความสุข.

ถ้าไม่มีสิ่งที่เรียกว่าความสุขแล้ว ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้; เพราะความทุกข์เกิดมาจากการที่ไม่ได้รับความสุข คือไม่ได้ได้อย่างออกอย่างใจ ตามที่ตนต้องการ. ฉะนั้น เวทนาทั้งหลาย ย่อมมีความหมายเป็นปิยรูปสาตรูปไป ๕ ๕; แม้ชนิดที่เป็นความทุกข์ แต่มันเป็นเรื่องที่ซ้อนกันอยู่ ๒ ชั้น.

ที่นี้ หมวดที่ ๖. ก็มาถึงเรื่อง สัญญา. สัญญาในที่นี้เกิดมาจากเวทนา; แต่ไม่ใช่ความจำได้หมายรู้ อย่างที่เขาพูด ๆ กัน. สัญญาในที่นี้เป็นความสำคัญมันหมาย ว่าเป็นอย่างไร; แต่ก็อาศัยความจำได้หมายรู้เหมือนกัน จึงสำคัญมันหมายอย่างนั้นอย่างนี้ได้. เนื้อแท้ ของมัน อยู่ที่ความสำคัญมันหมายความว่า เป็นตัวกู หรือเป็นของกู, เป็นความสุขของกู หรือตัวกูมีความสุข; สัญญาจึงมีลักษณะเป็นความสำคัญมันหมาย.

เช่น มีเวทนาเกิดขึ้น เป็นเวทนาระหว่างเพศ, เพศหญิงหรือเพศชายก็ตาม. ความสำคัญมันหมายว่าหญิงว่าชายก็เกิดขึ้น, ความสำคัญมันหมายว่ารูป หรือเสียง หรือกลิ่น หรือรส จากผู้หญิงหรือจากผู้ชายก็เกิดขึ้น; อย่างนี้

ก็เรียกว่า สัญญา เหมือนกัน. แต่ที่เป็นไปอย่างเต็มที่ หรือเต็มรูปนั้น มันสำคัญมันหมายความว่า เวทนานี้เป็นของเรา หรือเรากำลังช่วยเหลือเวทนา; นี่เป็นอรรถสัญญาขึ้นมา คือสัญญาว่าตัวเราหรือตัวตนขึ้นมา.

ความสำคัญมันหมายทุกชนิด เรียกว่า สัญญา, เกิดขึ้นแล้วทำให้จิตใจฟู หรือ พอง หรืออัมเอิบ หรือคึกคัก อย่างที่เรียกว่า เป็นตัวเป็นตน. เพราะฉะนั้น จึงถูกจัดเป็นปียรูปสาตรูป เป็นวิสัยเป็นที่ตั้ง แห่งความรัก ความยินดีของสัตว์.

หมวดที่ ๗. เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้ว ต่อไปก็เกิดสัญญาเจตนา คือความตั้งใจหรือมีเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสัญญานั้น : มีเจตนาที่จะได้ จะเอา จะเป็น, หรือมีเจตนาอยากจะทำลงไปอย่างใดอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับความสำคัญมันหมายอันนั้น. อย่างนี้เรียกว่า เจตนา หรือ สัญญาเจตนา. พอได้มีเจตนาอย่างนี้แล้ว จิตก็มีความรู้สึกคึกคัก เป็นตัวเป็นตน ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม, เป็นความพอใจในตัวเอง - ของตัวเอง, จึงถูกจัดเป็นปียรูปสาตรูป คือมีรูปแห่งความน่ารัก น่าพอใจ ยิ่งขึ้นไปอีก.

ที่นี้ **หมวดที่ ๘.** ก็มาถึง ตัณหา คือความอยากอย่างสมบูรณ์ เป็น *กามตัณหา* บ้าง *ภวตัณหา* บ้าง *วิภวตัณหา* บ้าง; เป็นความอยากได้ อยากเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง. นี้ก็ยังเป็นปียรูปสาตรูป ยิ่งขึ้นไปอีก คือเป็นความรู้สึกที่ทำให้เกิดความรักความพอใจ ได้อย่างแรงกล้าสืบไป.

หมวดที่ ๕ - ๑๐. ^๕หลังจากความอยากชนิดนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็มีความคิดต่อไป ตามความอยากนั้น ^๕อยากอย่างไร? ก็คิดที่จะได้ จะเอา จะทำ; สำเร็จรูป เป็นความคิดขึ้นมา. พอหลังจากนั้นก็ใคร่ครวญพิจารณาอย่างละเอียด ว่า ^๕ทำอย่างไรจึงจะได้สัมประสงค์ตามความคิดนั้น? วิตก กัตติ วิจาร กัตติ เป็นปิยรูปสาตรูป คือ เป็นที่ตั้งแห่งความรู้สึกมัวเมา หลงใหล เป็นความหวัง, เป็นการหลอเลียงความหวัง เป็นที่สบายใจ ของผู้คิดผู้นึก จึงได้เรียกว่าเป็นปิยรูปสาตรูป.

ทั้งหมดนี้ขอให้พิจารณาดูให้ดี ว่ามัน ^๕เป็นสิ่งที่น่ารัก น่าพอใจ เกิดขึ้นมาได้อย่างไร? ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แท้ๆ ก็กลายเป็นที่น่ารักน่าพอใจ, รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ก็เป็นที่น่ารักน่าพอใจ. ^๕ความรู้สึกที่เกิดขึ้นตามลำดับจากการกระทบของสิ่งทั้งสามนั้น เป็นวิญญาณกัตติ เป็นผัสสะกัตติ เป็นเวทนา กัตติ สัญญา กัตติ สัญญาเจตนา กัตติ ตัณหา กัตติ วิตก วิจาร กัตติ มันเนื่องกันมาตามลำดับ จึงถูกรู้สึกเป็นสิ่งที่น่ารักน่ายินดีไปตามลำดับ.

ความรู้สึกน่ารักน่ายินดีเป็นความโง่หลง.

ที่นี้ ปัญหาที่มีต่อไปว่า ^๕ความรู้สึกน่ารักน่ายินดีนี้ มันเป็นความจริงหรือเปล่า? ถ้าดูให้ดีแล้วก็จะเห็นว่า มันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น จากความหลงของมนุษย์คนนั้นเอง. ^๕ตัวธรรมชาติแท้ๆ ที่ไม่เจือด้วยความโง่ความหลงของมนุษย์แล้ว มันไม่เป็นที่น่ารักน่ายินดี, หรือเป็นที่น่าเกลียดน่ากลัว แต่ประการใด. แต่ถ้ามีความหลงของคนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแล้ว มันก็มองเห็นเป็นสิ่งที่น่ารักน่ายินดีไปได้.

ถึงแม้ว่า *ในพระบาลี* นี้ พระพุทธเจ้าจะได้ *ตรัสระบุ* ลงไปตรง ๆ ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปียรูปสาตรูป. รูป เสียง กลิ่น รส โสภณรูปพะ รั้มมารมณฺ์ เป็นปียรูปสาตรูป, จนกระทั่ง *วิจารณ์* ที่เกิดขึ้นทางรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส รั้มมารมณฺ์ เหล่านั้น ก็เป็นปียรูปสาตรูป. *นี่เป็นเรื่องที่พระองค์ตรัส ให้คนโง่ฟัง*; ไม่ใช่ตรัสให้คนฉลาดฟัง, คือว่าตรัสอย่างเอาความรู้สึกรู้ใจของคน ธรรมดาเป็นหลัก, คนธรรมดา คือคนที่กำลังหลง.

ฉะนั้นจึงพูดเสียเลยว่า สิ่งเหล่านี้เป็นปียรูปสาตรูป เพราะเป็นที่ตั้ง แห่งความหลงของคนธรรมดาสามัญ อยู่แล้ว; และอยู่ในลักษณะที่กำลังมีอยู่ ในหัวใจ ในจิตใจของคนนั้นจริง ๆ ด้วย. ในใจของคนนั้น ๆ ในเวลานั้น กำลังรู้สึกรัก รู้สึกยินดีในสิ่งเหล่านี้; เพราะฉะนั้น พระองค์ จึงตรัสว่า สิ่งเหล่านี้เป็นปียรูปสาตรูป คือมีรูปที่ทำให้เกิดความรัก หรือเกิดความยินดี แล้วก็สำหรับคนโง่คนหลง. ส่วนคนที่ไม่โง่ไม่หลงนั้น ไม่ได้ตรัสว่าเป็นอะไร; เพราะว่า คนที่รู้จริงถึงที่สุดแล้ว จะไม่เกิดความรู้สึกรัก หรือยินดี ในสิ่งใด แล้วก็ ไม่ได้รู้สึกเกลียดชัง ในสิ่งใดด้วย.

ที่นี้ เมื่อมาพูดโดยส่วนเดียวว่า เป็นที่รักที่ยินดี มันก็เป็นภาษาคน, พูดอย่างภาษาคน สำหรับคนธรรมดา ที่กำลังมีความโง่ความหลง นี่เป็นสิ่งที่ ต้องเข้าใจกัน เสียขั้นหนึ่งก่อน จึงจะเข้าใจเรื่องต่อไปได้ ที่ว่า สิ่งที่ไม่น่ายินดี ย่อมครอบงำคนโง่ โดยรูปของสิ่งที่น่ายินดี.

สิ่งที่ไม่น่ายินดี ก็หมายถึง ธรรมชาติทั่วไป ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่า ยินดี; แต่แล้วมันก็มาครอบงำจิตใจของคนโง่ได้ ในรูปของสิ่งที่น่ายินดี.

คำว่า โดยรูปของสิ่งที่น่ายินดีนี้ มัน บอกชัดอยู่แล้วว่า มันเป็นรูปที่คนโง่
มอง, ไม่ใช่รูปของความจริง แต่มันเป็นรูปที่คนโง่มอง จึงได้มองไปในแง่ที่
ก็มันน่ารักน่ายินดี.

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ ระหว่างเพศนี้ คนโง่จะ
ต้องมองไปในแง่ที่น่ารักน่ายินดีทั้งนั้น. แต่ตามธรรมชาตินั้น มันไม่ได้มี
ความหมายอย่างไร; ไม่น่ารักน่ายินดี, และก็ไม่น่าเกลียดน่าชัง แต่
ประการใดด้วย; เพราะมัน เป็นสักแต่ว่าธรรมชาติ. แต่ว่าคนโง่ จะไม่
มองเห็นโดยความเป็นธรรมชาติกลาง ๆ ชนิดนั้น; จะมองเห็นแต่ในแง่
ที่เป็นที่ดึงดูดแห่งความน่ารักน่ายินดีเสมอไป; เพราะว่ามี ความหลง สำหรับที่
จะมองหลงไปในลักษณะเช่นนั้น ประจำอยู่ในจิตใจ.

เมื่อมีความหลงเป็นทุนสำรอง อยู่ตลอดเวลาอย่างนี้ มันก็ มองไปใน
ทางที่ตรงกันข้ามเสมอ. สิ่งที่ไม่มียุบ แห่งความน่ารัก น่ายินดี มันก็มอง
ไปในทางที่มีรูป แห่งความน่ารักน่ายินดี. นี่แหละคือหนทางที่สิ่งเหล่านี้
จะครอบงำจิตใจของคนโง่.

สำหรับ ความสุขนั้น ที่จริงมิได้มี มีแต่ความทุกข์ กับความไม่
ทุกข์เท่านั้น; แต่คนโง่ ก็จะต้อง ถือเอาความไม่ทุกข์นั้น ว่าเป็นความสุข.
ถ้าโง่มากกว่านั้นก็ถือเอาความรัก ความยินดีนั้น ว่าเป็นความสุข.

สิ่งเหล่านี้เป็นทุกข์แก่บุคคลผู้มีความยึดถือ; พอเข้าไปยึดถือก็
เป็นความทุกข์. และสิ่งเหล่านี้ก็มีลักษณะ ที่ชวนให้น่ายึดถือ อยู่ในรูปของ

สิ่งที่น่ารัก น่ายินดีอยู่แล้ว; เพราะความหลงของคนโง่ คนโง่จึงรู้สึกไปในทางเป็นความสุข.

นี่แหละเรียกว่า ความทุกข์ย่อมครอบงำจิตใจของคนโง่ ในรูปของความสุข, คือมันมาในรูปของความสุข, คือมาในรูปของรูปที่คนโง่เข้าใจว่าเป็นความสุข. แต่แท้ที่จริงมันเป็นความทุกข์ คือมาสำหรับให้ยึดมั่นถือมั่น แล้วก็ เป็นทุกข์; แต่คนโง่ก็เข้าใจว่าเป็นความสุข. ดังนั้น ความทุกข์จึงครอบงำจิตใจของคนโง่ได้ ในรูปของความสุข, อย่างนี้เสมอไป.

พระบาลีบทสุดท้าย มีว่า *ย่อมครอบงำจิตใจของคนโง่* หรือครอบงำคนโง่, คือคนประมาท; คนประมาทก็คือคนโง่ คำว่า *ประมาท* นี้แปลเป็นไทยลำบาก; มันหมายถึง *ทั้งโง่ทั้งซี้เกียจ ทั้งไม่รู้ทั้งไม่ประสีประสาอะไรไปเสียทั้งหมด*; นี้เรียกว่า คนประมาท. สิ่งเหล่านี้ครอบงำคนประมาทได้โดยรูปของความหลงกลวง เพราะความหลงของคนโง่นั้นเอง.

คนโง่เข้าใจผิดต่อธรรมชาติ หลงผิดไปเอง.

นี่ ปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยกันต่อไป ก็คือว่า *ทำไมมันจึงครอบงำคนโง่ได้?* ข้อนี้มันมีส่วนที่น่าคิดอยู่ว่า ใครมันหลงใคร? ใครมันหลงกลวงใคร? ถ้าพูดตามตรง ตามจริง ไม่เข้าใครออกใครแล้ว, ก็พูดได้ว่า ตัวธรรมชาติแท้ๆ, ตัวธรรมชาติล้วนๆ นั้น ไม่เป็นปียรูปสาตรูป มันเป็นตัวของมันเองอย่างนั้น. แต่แล้วคนโง่ ไปรู้สึกเองว่าเป็นปียรูปสาตรูป คือน่ารักน่ายินดี, และคนโง่ก็โง่ต่อไปอีก จนถึงไปโทษว่า ธรรมชาติเป็นผู้หลงกลวง.

ที่แท้ธรรมชาติไม่ได้หลอกลวง; เพราะว่าธรรมชาติแท้ๆไม่เป็น
ปียรูปสาตรูป; มันเป็นต่อเมื่อคนโง่ คนหลงเข้าไปคิด เข้าไปรู้สึกเอาเอง.
ธรรมชาติหลอกได้แต่คนโง่ โดยไม่เจตนาจะหลอก; เพราะคนโง่ไปเข้าใจผิดต่อ
ธรรมชาตินั้นๆ, แล้วไปหาว่าธรรมชาติหลอก. คนโง่มันจึงโง่หลายชั้นหลายซ้อน
ทำผิดทำชั่วแก่ตัวเองแล้ว ยังไปโทษคนอื่น.

เพราะฉะนั้น ควรจะกลัวความโง่กันให้มากๆ; เพราะว่ามันเป็น
ไปได้มากถึงอย่างนี้ : ธรรมชาติไม่ได้หลอกลวงกว่าหลอกลวง. ส่วน คนที่มี
ปัญญา เห็นธรรมชาติอย่างเดียวกัน ก็ไม่รู้สึกน่ารัก หรือว่าน่ายินดี. ดังนั้น
จะเรียกว่า ธรรมชาติหลอกลวง หรือว่าความโง่ของตนเองหลอกลวง?

ตั้งปัญหาขึ้นมาสั้นๆว่า *ธรรมชาติลวง หรือว่าคนมันลวงตัวเอง, ตัวเอง
มันลวงตัวเอง?* ถ้าคิดให้เข้าใจแล้ว ก็จะเข้าใจพระพุทธรักษาชนิดนี้ และรู้จักความ
ที่ตัวเองได้เป็นอย่างไรตั้งแต่ต้นจนบัดนี้, แล้วก็จะได้เกิดความรู้สึกละเอียดหรือกลัว
เป็นลำดับไป. และเมื่อพ้นไปจากความโง่ความลวง อันนี้ได้แล้ว ก็พอจะมี
ช่องทางที่จะลื้อตัวเอง ลื้อชีวิต ลื้ออายุกันได้บ้าง; ไม่ตกเป็นคนโง่ไปตลอดกาล
เสียทีเดียว; นับว่าเป็นปัญหาที่น่าคิดอยู่.

เอาละ, เราจะพิจารณา ดูถึงปัญหาที่ตั้งขึ้นมาว่า จะมีคำถามขึ้นมา
ว่า *ธรรมชาติลวงคนหรือว่าคนลวงตัวเอง?* ให้คนโง่ตอบ ตามภาษาคน ก็คงจะ
ชิงตอบว่า ธรรมชาติลวงเรา ธรรมชาติหลอกเรา. แต่ถ้าพูดตามภาษาธรรม
ของคนที่มีความรู้ธรรมแล้ว เขาก็จะต้องตอบว่าตัวเองต่างหาก มัน หลอกลวง
ตัวเอง.

หลักเกณฑ์อันนี้ใช้ได้ทั่วไปกับทุกสิ่งทุกอย่าง คือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ กระทั่งที่มันไม่เกี่ยวกับกับความโง่หรือความฉลาดในทางศาสนา. แม้ในเรื่องวัตถุธรรมดาแท้ ๆ ที่ปรากฏอยู่แก่สายตาของมนุษย์นี้ ก็ยังเป็นเรื่องเข้าใจผิดกันอยู่มาก คือตามธรรมดาของคนธรรมดาสามัญ พุดไปตามความรู้สึกที่เป็นผลของการถูกลวง; แล้วมัน จึงเกิดเป็นภาษา ขึ้นมาอีกภาษาหนึ่ง คือ ภาษาของคนถูกลวง.

เช่นจะพุดว่า *เกลือมันเค็ม น้ำตาลมันหวานหรือเปล่า? คนธรรมดา* พุดว่า *เกลือมันเค็ม, น้ำตาลมันหวาน.* แต่ว่าคนที่ผิดธรรมดา หรือ มีความรู้ อะไรมากไปกว่าธรรมดา ก็จะมองไปในแง่ที่ว่า มันเค็ม หรือ มันหวาน อยู่ที่ลิ้นของเราไปรู้สึก, แล้วสมมติ ว่ามันเค็มหรือหวานต่างหาก. มันอาจจะไม่เค็มไม่หวานสำหรับลิ้นชนิดอื่น. แม้แต่เป็นลิ้นของคนนั้นแหละ ถ้ามันอยู่ในสภาพอย่างอื่น มันวิปริตผิดไปอย่างอื่น เกลือก็ไม่เค็ม น้ำตาลก็ไม่หวาน.

เค็ม หรือ หวาน มันไม่ควรจะอยู่ที่น้ำตาล หรือที่เกลือ แต่มันอยู่ที่ลิ้นของคน ที่มันไปรู้สึก แล้วสมมติว่าอย่างไรนั่นต่างหาก; อย่างนั้นมีอยู่ทั่วไปในทุกสิ่งทุกอย่าง.

แม้ที่สุด แต่ *เรื่องแตกออก ลมพัด* อย่างนี้ ถ้าดูให้ดี มัน *เป็นเรื่องที่* *ใจรู้สึกทั้งนั้น.* จิตใจของคนเคลื่อนไหวไปตามนั้น หรือว่ารู้สึกร้อนไปตามนั้น; มันจึงสำเร็จความหมายไป ว่า *ลมพัดหรือแตกร้อน* หรืออะไร. ของปลิวไปตามลมของเหี่ยวไปตามแดด หรืออะไรก็ตาม, แล้วเราก็ไปยก ให้อลม ให้อแดด ให้อเกลือ

ให้นำตาล ให้อะไรไปเสียหมด; ไม่มามองดูที่ความโง่ ความหลง ของตัวเอง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นต้น.

ต่อเมื่อใดมีความรู้ทางธรรมะถูกต้องแล้ว ก็จะเข้าใจได้ว่า ธรรมชาติมันก็สักแต่ว่าธรรมชาติ. คนเราจะไปรู้สึก ว่าน่ารัก ไม่น่ารัก น่าพอใจ หรือไม่น่าพอใจ นั้น มัน เป็นเรื่องของคน; ไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติ. ธรรมชาติแสดงลักษณะ ตรงตามลักษณะเฉพาะของมัน และ อย่างเดียวกัน เท่านั้น; แต่แล้วคนไปรู้สึกเอาเป็น ๒ อย่าง : คือน่ารักบ้าง, ไม่น่ารักบ้าง, น่าพอใจบ้าง, ไม่น่าพอใจบ้าง.

ธรรมชาติแสดงออกมาอย่างเดียวกัน ตามลักษณะเฉพาะของมันไม่ว่าอะไร; แต่คนโง่ก็เห็นไปอีกอย่างหนึ่ง, คนฉลาดก็เห็นไปอีกอย่างหนึ่ง. และคนโง่ก็มักจะเห็นเป็นของคู่เสมอ คือว่ารักหรือไม่น่ารัก, น่าพอใจหรือไม่น่าพอใจ, เป็นคู่กันอยู่อย่างนี้. แต่คนฉลาดจะเห็นว่าไม่น่าอะไรทั้งสิ้น; เพราะฉะนั้น คนฉลาดจึงไม่มีความทุกข์; เพราะไม่ถูกรอบงำด้วยสิ่งเหล่านี้ ในรูปที่เป็นความหลอกลวง.

นี่แหละคือ ความเป็นพระอริยเจ้า ที่แตกต่างจากความเป็นคนธรรมดาสามัญ. มนุษย์จะเป็นคนโง่ คนเขลาคนหลงอยู่เรื่อย ๆ ไป, จนกว่าจะมีความฉลาด แล้วเข้าไปในเครื่อง ในเขตของพระอริยเจ้า.

นี่พระพุทธเจ้าท่านเป็นจอมของพระอริยเจ้า ท่านอุตส่าห์เอามาบอก ว่าสิ่งที่ไม่น่ายินดี ครอบงำคนโง่ โดยรูปของสิ่งที่น่ายินดี, ที่ไม่น่ารัก ก็ครอบงำคนโง่ โดยรูปของสิ่งที่น่ารัก, ที่เป็นทุกข์ ก็ครอบงำคนโง่ โดยรูปของสิ่งที่สุข.

ถ้าเราสมักรจะเป็นคนโง่ต่อไป มันก็ไม่มีปัญหาอะไร; ก็จะต้องได้ยินดียินร้าย ด้วยอำนาจของความยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ ตามความรู้สึกของตนไปเรื่อยๆ. แล้วก็ยกหูชูหางว่า *เราเป็นผู้สมบูรณ์ไปด้วยสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ เราเป็นคนที่ไม่มีใครคิดว่าใคร*, เราสามารถ ที่จะเอาสิ่งเหล่านั้นไว้ได้ในกำมือของเรา; ทั้งที่โดยที่แท้แล้ว ตัวเองต่างหากเป็นทาสเป็นขี้ข้า และ อยู่ในกำมือ ของสิ่งที่หลอกลวงนั้น โดยสิ้นเชิง.

อายุมากขึ้น ธรรมชาติจะสอนให้รู้ความจริงมากขึ้น.

ที่นี้ เราดูกันต่อไปว่า *เราจะโง่กันต่อไปอีกสักกี่ปี?* เดียวนี้ เราก็มีอายุ กันคนละหลายสิบปีแล้ว แล้วจะโง่กันต่อไปอีกสักกี่ปี จึงจะหายโง่ คือ จะรู้จักเท่าทันธรรมชาติ และธรรมชาติก็จะหยุดเล่นตลกกับเรา? เราหยุดโง่; ธรรมชาติก็หยุดเล่นตลกกับเรา. ถ้าเรายังโง่; เราก็เล่นตลกกับตัวเอง; เพราะไม่รู้เท่าทันในธรรมชาติอยู่เพียงนั้น.

ที่ถามว่า *จะมีอายุต่อไปอีกกี่ปีจึงจะหายโง่นี้?* มันต้อง ถูกย้อถามว่า อายุชนิดไหนกัน? เพราะว่าอายุนั้น ๒ ชนิด : อายุทางเนื้อหนัง ก็อย่างหนึ่ง อายุทางวิญญาณ คือทางสติปัญญา นั้นก็อีกอย่างหนึ่ง. เอาอายุชนิดไหนกันเป็นหลัก?

อายุทางเนื้อหนังมันเป็นอายุของร่างกาย มันก็ล่วงไปเองหรือมากขึ้นเอง วันหนึ่ง เดือนหนึ่ง ปีหนึ่ง; ไม่ต้องทำอะไร มันก็ล่วงของมันไปเอง

มีอายุของมันเพิ่มขึ้นมาได้เอง. อายุทางเนื้อหนังชนิดนี้มันไม่แน่; เอาแน่ไม่ได้ว่าจะมีอายุต่อไปอีกสักกี่ปี กี่สิบปี กี่ร้อยปี ก็หมื่นปี จึงจะหายโง่ มันเอาแน่ไม่ได้.

แต่ก็โดยมากนั้น ถ้าเป็นไปอย่างถูกต้องแล้ว พออายุมากเข้า สักหน่อย ก็เริ่มลืมตา เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่ถูกต้องบ้าง, คือว่าได้ผ่านโลกมามาก เห็นชีวิตมาอย่างโชกโชก อย่างเต็มที่. พอแก่เข้าก็พอจะรู้สึกได้ว่าอะไรเป็นอะไร.

นี่คนแก่ ๆ ก็พอจะรู้อะไรได้บ้าง แต่ก็ไม่เสมอไป; แก่เสียเปล่าไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร อย่างนี้ก็มียู่. แต่ถ้าตามธรรมดาแล้ว มันก็ควรจะรู้อะไรบ้าง; เพราะว่าธรรมชาตินี้เอง เป็นอาจารย์ มันสอนให้.

ถ้าจะถามคนแก่ ๆ ว่าคุณเกิดมาเป็นพ่อแม่ของเขานี้มันสนุกไหม? คงจะสั้นหัวแล้วก็พูดไม่ออก. เพราะรู้สึกอยู่เต็มอกว่ามันไม่น่าสนุกเลย. แต่แล้วทำไมจึงได้ไปเป็นพ่อเป็นแม่เขาเข้าเล่า? เพราะว่า ที่แรกนั้นมันไม่รู้; เมื่อยังเป็นหนุ่มเป็นสาวนั้น ไม่สำนึกเลยว่า เป็นพ่อเป็นแม่ของเขานี้ มันไม่ไหว, มันจึงได้เป็น และเป็นมาจนถึงเวลานี้, อ้าว! ก็รู้ว่า มันไม่ไหว แล้วก็สั้นหัว. อย่างนี้จะไม่ให้เรียกว่า คนแก่นั้นรู้อะไรบ้างได้อย่างไร?

เมื่อมีสติปัญญา จะหายโง่เร็วเข้า.

คนแก่ได้ผ่านอะไรมามาก และย่อมจะรู้สึกเหล่านี้ได้ โดยไม่ต้องมีใครสอน นอกจากธรรมชาติ. ธรรมชาติมันสอนอย่างนี้ แล้วคนธรรมดา-

สามัญ ก็พอจะรู้อะไรได้บ้าง; แต่ว่าจะรู้หมดหรือไม่หมดนั้นมันไม่แน่ แล้วยังไม่แน่ไปถึงกับว่า บางคนอาจจะไม่รู้เอาเสียเลย, เป็นเด็กกอมมือจนเข้าโลงไป.

เป็นเด็กกอมมือเข้าโลงไป^{นี้} ไม่ได้หมายความว่า มันตายตั้งแต่แรกคลอด; แต่อยู่มาอายุ ๗๐ ปี ๘๐ ปี ๙๐ ปีแล้ว มันก็ยังเป็นเด็กกอมมือเข้าโลงไป. เด็กกอมมือ ชนิดนี้^{นี้} หมายความว่า ไม่รู้อะไร มันมีค่าเท่ากับเด็กกอมมือ; เมื่อเป็นเด็กกอมมือหลงอย่างไร เดียวนอายุตั้ง ๗๐-๘๐ ปีแล้ว ก็ยังหลงอย่างนั้น; จึงให้นามเขาว่า เป็นเด็กกอมมือเข้าโลงไป.

^{นี้}เรียกว่าอายุทางเนื้อหนังมันเป็นอย่าง^{นี้} มันอาจจะไม่มีอะไรเลยก็ได้; แต่ตามปกติมันก็ควรจะมี. เมื่ออายุมากเข้า มีสติปัญญาเพิ่มขึ้น มันก็พอจะรู้อะไรได้บ้าง, แล้วก็ป็นชนวนให้รู้ต่อไปข้างหน้า ซึ่งเป็นความรู้ในทางสติปัญญา. ความรู้ที่เกิดขึ้นทางสัญชาตญาณ หนักๆเข้ามันก็เป็นความรู้ทางสติปัญญาไปได้เหมือนกัน.

ถ้าเอาอายุทางเนื้อหนังเป็นเกณฑ์ ไม่อาจจะตอบได้ ว่าเมื่อไรจะหายใจกันสักที; แต่ถ้าเอาอายุทางสติปัญญา หรือทางวิญญาณ เป็นหลักแล้ว คงจะไม่ก็ปีนั้. คนที่มีสติปัญญา^{นี้} ไม่จำเป็นจะต้องเป็นคนแก่เสมอไป; เป็นคนอายุน้อยๆก็ได้. ในตำนานของพระพุทธศาสนา^{นี้} มีเล่ากันว่า มีพระอรหันต์อายุ ๑๕ ปีตั้ง ๗-๘ องค์; มีใครบ้างก็จำไม่ได้, และก็ไม่ว่าจะได้อ่านใจ. แต่ว่าถ้ามานึกดู คิดดู พิจารณาโดยเหตุผลแล้ว มันก็อาจจะเป็นได้ คือว่า ถ้าเฉยได้ต่อธรรมชาติทั้งปวง ไม่มีอะไรที่น่ารักน่ายินดีแล้ว แม้อายุ ๑๕ ปี ก็เป็นพระอรหันต์ได้.

ฉะนั้น จงระวังเรื่องสิ่งที่น่ารักน่ายินดี นั้นแหละให้มาก จะเป็นพระอรหันต์หรือไม่เป็นพระอรหันต์กันก็ตรงนั้น, แล้วสติปัญญาแท้จริงอย่างสูงสุดมันก็อยู่ที่ตรงนั้น; ไม่ใช่ไปเรียนมหาวิทยาลัยมาจากเมืองนอกเมืองนา มีปริญญายาวเป็นหางเพือย อย่างนี้จะเรียกว่ามีสติปัญญา; อย่างนั้นมันคนละเรื่องกัน.

อย่างนั้นมัน เป็นสติปัญญาสำหรับโง่, เป็นความรู้สำหรับให้โง่ คือให้หลงยึดมั่นถือมั่นได้มากกว่าคนธรรมดา, จึงไม่เรียกว่าสติปัญญาตามแบบของพระอริยเจ้า; เป็นสติปัญญาตามแบบของคนที่ยากจะโง่ให้มาก เสียเวลาให้มาก เห็น้อยให้มาก เปลืองให้มาก, แล้วก็เก่งให้มากด้วย แล้วก็จะได้ยกหูชูหางมาก. อย่าเอามาปนกันกับสติปัญญาในทางศาสนาของพระอริยเจ้า.

ผู้ใด มีสติปัญญาอย่างถูกต้อง ตามทางศาสนาของพระอริยเจ้าแล้ว ก็เรียกว่าเขามีอายุทางวิญญาณ, คือมีวิญญาณและมีอายุทางวิญญาณ; ไม่ใช่อายุทางเนื้อหนัง เหมือนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น.

สติปัญญา คือจิตอบรมดีแล้ว อายุเท่าไรก็ได้.

สติปัญญานี้ไม่ใช่จิต ชนิดที่มันเป็นทาสของเนื้อหนัง. จิตที่ไปลุ่มหลง ในความน่ารักน่ายินดีของเนื้อหนัง จิตชนิดนั้นไม่ใช่สติปัญญา; ถ้าเป็นสติปัญญา ก็เป็นสติปัญญาของคนโง่. นี่สติปัญญา อันแท้จริงไม่ใช่จิตชนิดนั้น; แล้วมันก็ไม่ใช่จิตด้วย, มัน เป็นคุณสมบัติของจิตที่อบรมดี

แล้ว, ไม่เป็นจิตรกรรมดา. มันจึงเป็นสติปัญญาที่รู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวง อย่างถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง.

ใครมีจิตตบรรมดีอย่างนั้นมาก คนนั้นเรียกว่ามีอายุทางวิญญาณมาก. เมื่อถามว่ากี่ปี? กี่ปีก็ได้ เพียง ๑๕ ปี อย่างที่ว่ามาแล้วนั้นก็ก็ได้; เลยกลายเป็นหนุ่มน้อย ที่ลอยขึ้นเหนือโลกได้อย่างนั้นก็ก็ได้; ไม่ใช่เด็กกอมมือเข้าโลง แต่เป็นคนหนุ่มน้อยสาวน้อยอะไรก็ได้ ที่ลอยขึ้นไปเหนือโลก คือเหนือสิ่งหลอกลวงเหล่านี้ เหนือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความหลอกลวงเหล่านี้.

ที่นั่นคนชนิดนี้ ไม่มีอะไรครอบงำเขาได้. สิ่งที่ไม่น่ายินดีจะมาครอบงำเขา โดยรูปแห่งสิ่งที่น่ายินดี อย่างนั้นมันเป็นไปได้; มันไม่มีความหมายที่ว่่าน่ายินดี หรือน่าเกลียดน่าชังแก่คนเหล่านี้เสียแล้ว.

ถ้าเอาอายุทางวิญญาณ อย่างนี้เป็นหลักแล้ว มันก็มีหลักเกณฑ์ไปเป็นอย่างอื่น; แล้วแต่ว่า สติปัญญาอันมันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร? หรือเท่าไร? ถ้าทำได้ดีก็อาจจะเกิดได้ใน ๑๕ ปี, ในอายุเพียง ๑๕ ปี. แต่เดี๋ยวนี้มันพ้นไปหมดแล้วเห็นไหม? ว่าเรานั่งกันอยู่ที่นั่น ล้วนแต่มีอายุคนละหลายสิบปี แล้วจะทำอย่างไรกัน? มันจะเป็นหนุ่มน้อยลอยขึ้นเหนือโลกนั้น ดูไม่มีหวังแล้ว. เว้นเสียแต่จะพูดกันอีกอย่างหนึ่ง ตามภาษาทางวิญญาณ ว่าเราจะ เป็นหนุ่ม เป็นสาว ก็หมายถึงความสดชื่น ไม่มีความทุกข์.

ฉะนั้น คนที่มีอายุตั้ง ๘๐ ปีแล้ว ถ้ามีความสดชื่น ไม่มีความทุกข์, ก็ควรจะเรียกว่าคนหนุ่มคนสาว. ที่นั่น คนหนุ่มคนสาวจริงๆ อายุไม่กี่ปี;

แต่เป็นคนโง่ นั้น ก็เรียกว่าเป็นคนแก่คร่ำคร่าได้แล้วเหมือนกัน, เป็นคนแก่คร่ำคร่า ทрудโทรมแล้วได้เหมือนกัน ทั้งที่มีอายุ ๑๔ - ๑๕ ปี.

ภาษาคนกับภาษาธรรมมันต่างกันอย่างนี้, ภาษาทางเนื้อหนังกับภาษาทางวิญญาณมันต่างกัน อย่างนี้. เพราะฉะนั้น คำว่า *เด็กอมมือ* ก็ดี คำว่า *หนุ่มน้อย* ก็ดี มันมีความหมายอยู่เป็น ๒ อย่าง.

อายุอานามนั้นไม่เป็นหลักเกณฑ์อะไรนัก; เอาที่คุณสมบัติที่มีอยู่. ถ้ามีคุณธรรม ก็พ้นจากความเป็นเด็กอมมือ; หรือแม้อายุมากแล้ว ก็ต้องเรียกว่าหนุ่มน้อยที่ไม่รู้จักแก่, เป็นหนุ่มเป็นสาวที่ไม่รู้จักแก่ได้ก็เพราะเหตุนี้ ซึ่งเป็นความหมายของนิพพาน. นิพพานคือความเป็นหนุ่มเป็นสาว สดชื่น เบิกบานที่ไม่รู้จักแก่.

เดี๋ยวนี้คนเรามันแก่ แล้วก็ยอมรับกันว่าแก่ แล้วเขาก็พูดกันถึงความแก่ ความแก่ทางเนื้อหนัง เป็นส่วนใหญ่; เพราะมันโง่ ไปดูแต่ที่ร่างกายหรือเนื้อหนัง : เห็นผมหงอกบ้าง เห็นฟันหักบ้าง เห็นหนังเหี่ยวยับบ้าง เห็นอะไรๆ ไปตามลักษณะของคนแก่; แล้วก็เรียกว่าแก่อย่างนี้ก็มี. นั่นมันไม่ถูก; ที่ถูกต้องเอาคุณธรรมในใจเป็นหลัก. ถ้าแก่ ต้องแก่ด้วยคุณธรรม; ถ้าแก่แต่เนื้อหนัง ก็เลิกพูดกันเสียดีกว่า มันไม่มีความหมายอะไรในที่นี้ ในคำสอนชนิดนี้ของพระพุทธเจ้า.

ความแก่ทางเนื้อหนัง ดูเหมือนเขาจะเรียกกันว่าแก่แดด; เพราะว่าจะถูกแดดมากเข้าๆ มันก็แก่ได้เหมือนกัน, หรือว่าแดดมันทำให้แก่เร็วเกินไป. อย่าง

แก้แค้น อย่างนี้ มันก็หมายความว่า ไม่มีคุณสมบัติอะไรที่สมกับความแก้ ; บางทีก็เรียกว่าแก้แค้น, คืออายุมากแล้ว มันก็ยังโง่เหมือนแรด. แก้แค้นนั้น แสงแดดมันทำให้แก้ มันแก้ไปได้เองตามที่มันถูกแดดมากๆ แต่ว่าแก้แค้น นั้น มันเป็นคนโง่ เป็นคน หัวรั้น เป็นคน หัวค้อ มันแก้เพราะความโง่.

แต่อย่างไรก็ตาม แก้แค้น แก้แค้น อะไร มันก็ล้วนแต่ไม่มีความรู้ ด้วยกันทั้งนั้น ; ฉะนั้น จึงไม่ใช่ความแก้ตามทางวิญญาณ. ถ้าดูให้ดีแล้ว แม้แก้การศึกษา มันก็ยังเป็นเพียงการแก้แค้น แก้แค้นได้เหมือนกัน. คนที่ เรียนได้มาก ท่องอะไรได้มาก รู้อะไรได้มาก พูดอะไรได้เก่งเทศน์เก่ง อธิบาย เก่ง อะไรเก่ง มันก็อาจจะเป็นเพียงแก้แค้น แก้แค้นก็ได้.

เพราะว่าเดี๋ยวนี้ การศึกษามันเจริญ, ทำให้คนเก่งในการศึกษา การพูดจาไปตามความจำ, มีความคิดความนึก การใช้เหตุผล ตามวิธีที่อบรมมา. แต่แล้วก็ ไม่มีความรู้ที่แท้จริง อยู่ในนั้น ก็ต้องเรียกว่าแก้แค้น แก้แค้นอยู่ดี ; แต่เป็นคนแก้แค้น แก้แค้นทางวิญญาณ. แก้แค้น แก้แค้นตามธรรมดาทาง เนื้อหนังนั้น ก็คือไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนอะไร แล้วก็ไม่มีความรู้.

ที่นี้แก้แค้น แก้แค้นไปในทางวิญญาณนี้ ศึกษามากแล้วยังโง่, ยิ่ง ศึกษายิ่งโง่, ยิ่งเรียนพระไตรปิฎก ยิ่งไม่รู้พระพุทธานุศาสนนา ; เพราะไปเรียน พระไตรปิฎกในแง่ของวรรณคดี ของอักษรศาสตร์ ของปรัชญา สำหรับพูดเก่ง คิดเก่งไปเสียทั้งนั้น ; ยิ่งเรียนพระไตรปิฎก ก็ยิ่งไม่รู้พระพุทธานุศาสนนาเพราะ เหตุนี้.

เขาไม่เคยเรียนชีวิตจิตใจ รูปธรรม นามธรรม โดยตรง, ไม่รู้เรื่อง
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ไม่รู้เรื่องความยึดมั่นถือมั่น, เรียนมากจบ
พระคัมภีร์แล้ว ก็ยังไปหลงรักหลงยินดี ในสิ่งที่มาหลอกให้รู้ ให้รัก ให้ยินดี
อยู่นั่นเอง. แม้เรียนพระไตรปิฎกจบแล้ว ก็ยังเป็นคนแก่แดด แก่แสดอยู่ได้
เหมือนกัน. นี่มันเอาแน่ไม่ได้. มัน เอาแน่ไม่ได้โดยตรงที่ว่าจิตใจนั้นเป็น
อย่างไร?

เมื่อแก้ทางวิญญาณแล้ว จะรู้ทันธรรมชาติ.

นี่แหละถ้าจะมีใครถามขึ้นว่า *เราจะมีอายุกันสักกี่ปี* จึงจะรู้เท่าทัน
ธรรมชาติ. และธรรมชาติ, จะหยุดลงเรา? อาตมาเห็นว่า เราไม่อาจจะ
ตอบได้ว่ากี่ปี; เพียงแต่ขอ ให้มีความแก้ในทางวิญญาณ กันบ้างสักหน่อยหนึ่ง
เถิด ก็จจะรู้เท่าทันธรรมชาติ, และหยุดลงเราได้.

ทีนี้ถ้าเป็นนักคำนวณ มันก็มีทางที่จะคำนวณ ว่าถ้ามีสติปัญญา
มีความสูงทางวิญญาณ อยู่บ้างแล้ว เกิดมาอายุเพียง ๑๕ ปี ก็จะทำกับคนมี
อายุร้อยปี พันปี หมื่นปี แสนปี ก็ได้, คือว่าคนที่มาอายุทางเนื้อหนังเจริญไปตาม
ลำดับ ตามสัดส่วนของความเจริญทางเนื้อหนัง ต้องมีอายุตั้งพันปี หมื่นปี แสนปี
จึงจะมีความรู้เท่าทันคนนี้ ซึ่งมีอายุเพียง ๑๕ ปี; เพราะว่าเขามีอายุทางวิญญาณ
คือทางสติปัญญา.

เพราะฉะนั้น เรื่องที่จะพูดกันเป็นปี ๆ นี้ มันก็เอาแน่ไม่ได้อีก.
อายุ ๖๐ ปี อาจจะมีค่าเท่ากับสองสามปี ก็ได้ ถ้ามันรู้อะไรน้อยเกินไป. หรือ

มันอาจจะมีค่าเท่ากับอายุแสนปี ล้านปี ก็ได้ เพราะมันรู้อะไรมา เท่ากับคนที่มียายุอยู่ตงแสนปี ล้านปี เขาได้รู้กันนั้นแหละ.

อย่าไปเอาปีที่ฝนตกครึ่งหนึ่ง เรียกว่าปีหนึ่ง เป็นหลักเลย มันเป็นฤดูฝนตามธรรมชาติอันหนึ่ง สำหรับเป็นเครื่องวัดอะไร ๆ ในทางวัตถุเท่านั้น, แต่จะเอามาใช้วัดในทางสติปัญญา มันไม่ไหว มันไม่ได้.

นี่เขาจะล้ออายุกันได้ เมื่อมีอายุได้สักเท่าไร เราตอบไม่ได้. เรารู้จักอายุดีเมื่อไร; เราก็กล้ออายุเมื่อนั้นได้. นี่เรายังมีอายุเท่านั้นแล้ว กำลังแก่แดดหรือกำลังแก่แรด หรือกำลังอะไร ก็ควรจะรู้จักบ้าง.

ถ้ารู้ว่ามันแก่แดด ก็ควรจะล้อว่า แหม, มันช่างแก่แดดเสียเรื่อย; อย่างนี้ก็ยังคงคิดว่าที่จะไม่รู้จักล้อกันเสียเลย, มันยังเป็นผู้ไม่ประมาทขึ้นได้อีกชนิดหนึ่ง. รู้จักล้อตัวเองว่าอายุ ๘๐ ปีแล้ว มันยังช่างแก่แดดเสียเรื่อย; แล้วก็เยาะมันต่อไปว่า มัวแต่แก่แดดอยู่เรื่อยไป มีพรรษาอายุถึงขนาดนี้แล้ว. ที่เรียกว่า พรรษา นี้หมายถึงพระ เณร, ที่เรียกว่า อายุนี้หมายถึงชาวบ้าน. มีพรรษาอายุถึงขนาดนี้แล้ว มัวแต่แก่แดดแก่แรดอยู่เรื่อยไป ก็เห็นแก่เรื่องปากเรื่องท้องอยู่เรื่อย, ไปม้วยกหูชูหางอยู่เรื่อย.

อายุมากขึ้นแก่แดด ไม่ใช่แก่สติปัญญา.

ควรจะล้อมันอย่างนี้ว่าจะแก่ไปถึงไหนกันโว้ย, ยังแก่ไม่พออีกหรือ? ยิ่งเรียนยิ่งไม่รู้หรือเปล่า? ยิ่งเรียนยิ่งรู้มากยกานานหรือเปล่า? ตายกัน

เสียที่จะดีกว่าระมั่ง. นี่ลองคิดทบทวนดูอย่างนี้ ในการที่จะล้ออายุที่มันแก่แดด หรือแก่แรด; แล้วมันก็จะได้เคลื่อนไหวขยับตัว, ขยับมันหมุนไปในทางที่จะแก้ทางสติปัญญาได้บ้าง.

แรก ๆ ก็ล้อไปอย่างนั้น, ในชั้นปลาย ๆ ก็ล้อว่า ดูให้ดี *ธรรมชาติลวง* หรือว่า *เรามันลวงตัวเราเอง? อยากจะเป็นตัวกู - ของกู ที่พิเศษ ไปถึงไหนกัน?* ในโลกนี้ไม่มีที่ ที่หมาขี้เรื้อนจะนอนสงบสุขได้ใช่ไหม? เลิกเป็นหมาขี้เรื้อนกันเสียที่จะดีไหม? ขึ้นเป็นหมาขี้เรื้อนอยู่เรื่อย มันก็ไม่พบที่ที่จะนอนเป็นสุขได้. นี่แหละอายุ มันก็จะได้พิจารณาตัวมันเองกันเสียที.

แต่ถ้า เป็นอายุทางฝ่ายเหนือหนึ่ง มันก็จะดี มันก็ต้องเถียงว่ากูไม่อยากจะพูดกะมึง, กูไม่อยากจะเห็นหน้ามึง, มึงอย่ามาล้อกูให้เสียเวลาเลย, กูอยากจะอยู่คู่โลกไปอย่างนี้. นี่มันก็เป็นเรื่องที่พูดกันไม่รู้เรื่อง.

การล้ออายุชนิดที่แก่แดด แก่แรดนี้ มันคง จะไม่มีผลอะไรนัก; เว้นเสียแต่ว่ามันจะหมุนมาในทางสติปัญญา มองเห็นชั้นที่ละนิดทีละหน่อยเอง ตามที่เป็นจริง ว่า มันเป็นอย่างนี้จริง, แล้วมันก็จะรู้สึกอายุขึ้นมาบ้าง และค้นหาให้พบที่ที่มันพอจะนอนสงบได้บ้าง ไม่ตายเปล่า.

เดี๋ยวนี้มีอาการเหมือนกับสุนัขขี้เรื้อน แล้วก็โทษที่นอน. คนโดยมาก มีอาการเหมือนสุนัขขี้เรื้อน แล้วก็ไปโทษที่นอน : *มานอนตรงนี้ไม่สบาย ลูกขึ้นไปนอนตรงโน้นเถิด; แล้วมันก็ไม่สบายอีก ก็ลุกขึ้นไปนอนตรงโน้นเถิด* วันหนึ่งไม่รู้เปลี่ยนที่นอนสักกี่หน ก็สับสน ก็รำยหน; มันไม่รู้ว่า

เพราะมันมีขีรอนอยู่ที่ตัวมันต่างหาก ที่ทุกหนทุกแห่งมันจึงนอนไม่สงบ นอนไม่เป็นสุข.

นี่หมาขีรอนทางวิญญาณนี้ มีอยู่มากในโลกนี้ : อะไรๆ ก็ไม่เป็นที่พอใจได้, มีความล่งเลหรือวิตกกังวลอยู่เสมอไป. ทำบุญอย่างนี้ก็ช่วยไม่ได้, ทำบุญอย่างโน้นดูบ้าง มันก็ช่วยไม่ได้ ทำบุญอย่างอื่นอีก มันก็ยังช่วยไม่ได้, อាកารอย่างนี้ ก็ควรจะเรียกว่าเป็นหมาขีรอนที่หาไม่พบที่นอนที่จะสงบได้.

คนเราก็กำลังเป็นกันอยู่อย่างมากมาย จนลำบากเรื่องที่อยู่, เรื่องแบบของการครองชีวิต หรือการเป็นอยู่อย่างนั้นอย่างนี้ ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยทำเดี๋ยว ส่วนเดี๋ยว มากเกินไป, ต้องอย่างนั้นต้องอย่างนี้ ไปเสียเรื่อย ไม่มีอะไรที่ดี ที่จะเป็นที่น่าพอใจ. ตัวกู - ของกู ไม่มีที่สิ้นสุด ในการที่จะยกหูชูหาง; ไม่รู้ว่าจะยกหูชูหางชนิดไหนจึงจะเป็นที่พอใจ หรือหยุดกันได้ที่สักที. เพราะเหตุนี้มันก็ยกหูชูหางได้เรื่อย ไม่มีที่สิ้นสุด จนกระทั่งเป็นเด็กกอมมือเข้าโลงไป, เป็นเด็กกอมมือที่เนาเข้าโลงไป ทั้งที่อายุก็หลายสิบปีแล้ว.

โรคยกหูชูหาง รักษาหายได้ยาก.

พอมาดูกันแน่เนี่ย มันก็มีลูทางขึ้นมาทันที ที่จะลื้อหมาขีรอน คือตัวเอง. ถ้าขยันลื้อให้ถูกวิธี ขีรอนมันอาจจะหายไปได้; เพราะว่าการลื้อถูกวิธีนั้น มันเป็นยารักษาโรค. คำว่า โยนิโสมนตการ - ทำในใจโดยแบบคายนี ก็คืออธิบายอันหนึ่ง ที่เรียกว่า ลื้อตัวเองในที่นี้.

ล้ออายุ ล้อเนื้อหนัง ล้ออายุทางเนื้อหนัง; เป็นผู้มีโยนิโสมนสิการ
อย่างดี, ตงออกตงใจ ทำในใจเป็นอย่างดี, พินิจพิจารณาดูให้เป็นอย่างดี : นับ
ตั้งแต่เกิดมาในโลกนี้ ตั้งแต่อ่อนแต่ออก ตั้งแต่จำความได้ ว่ามาถึงบัดนี้ มัน
เป็นอย่างไร? มันเห็นแก่การยกหูชูหาง เรื่อยไปอย่างนั้นหรือเปล่า? มันมีส่วน
ไหนบ้างที่นอนสงบโดยไม่ต้องยกหูชูหาง? แล้วมันก็มีทางที่จะพบได้ว่า โรค
เรื้อนนี้มันก็คือโรคยกหูชูหาง.

ไม่มีโรคอะไรจะหายยากเท่าโรคนี้ คือ โรคยกหูชูหาง; แล้วก็
ถ้าลงมีเข้าแล้ว มันก็ไม่มีที่ตรงไหน ที่จะนอนเป็นสุข. นี้ขอให้พิจารณาดูว่า
ตั้งแต่เกิดมา ตั้งแต่อ่อนแต่ออกนี้, เคยมีเวลาไหนบ้าง ที่มันเป็นชั่วโมงที่นอน
เป็นสุขหรือว่าสงบ? มีแต่เรื่องอยากดี อยากเด่น อยากเก่ง อยากอะไรไปเสีย
ทั้งหมด แล้วก็ไม่เคยพอใจ.

เพราะว่ามัน ไม่ได้เก่งจริง หรือมัน ไม่ได้ดีจริง; มันก็ไปหลงนั้น
หลงนี้ อยู่เรื่อยไป, แล้วก็เปลี่ยนไปตามลำดับ; เป็นเรื่องที่ว่าแก่แดด แก่
แสดไปตามภาษาคน ไม่ใช่แก่ด้วยสติปัญญาไปในทางภาษาธรรม. มันมีแต่ความ
อยากเรื่อย ก็มีปัญหารเรื่อย; ความแก่นก็เป็นปัญหาเรื่อย เพราะมันมีมูล
มาจากความอยาก ในสิ่งที่น่ารำก่น่ายินดีนั่นเอง.

สิ่งที่เรียกว่า ปิยรูป สาดรูป จำนวนมากมายถึง ๑๐ ประการ และ
๖๐ อย่างนั้น มันมีมากเกินไป มันมีให้สับเปลี่ยนกันมากเกินไป จนไม่รู้จักเบื่อ;
เบื่ออย่างนี้ก็ไปติดอย่างโน้น, เบื่ออย่างโน้นก็ไปติดอย่างโน้นต่อไปอีก; เรียกว่า
ปิยรูปสาดรูปไม่เคยสิ้นสุด อย่างนี้มันก็แก่แดดแก่แสดกันเรื่อยไป. จะหมดแก่

กันเสียสักที มันก็ต้องหยุดที่ความอยาก ถ้าเป็นว่าไม่มีอะไรที่น่ารักน่ายินดี
นั้นแหละมันจะหยุดอยาก.

ถ้ายังมีอะไรที่น่ารัก น่ายินดีอยู่อีก อยู่เรื่อยไปแล้ว มันก็ไม่มีทาง
ที่จะหยุดความอยากเสียได้; มันก็ต้องแก้แค้น แก้แค้นเรื่อยไป, ไม่มีวันที่
จะพบกับจุดหมายปลายทาง. มีสิ่งที่น่ารักน่าพอใจอยู่เรื่อย มันก็อยากเรื่อย,
แล้วมันก็แก้แค้นอยู่เรื่อย; เมื่ออย่างนี้ วัฏฏสงสารมันก็ยืดยาว. นี่วัฏฏะ,
วัฏฏสงสารมันก็ยืดยาว ไม่มีที่สิ้นสุด; ต้องเรียกว่า วัฏฏสงสารนี้ยืดยาว,
ไม่มีที่สิ้นสุด ที่สุดเบื้องต้น เบื้องปลาย อะไรนี้ ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน, มันยืดยาวถึง
ขนาดนี้. ส่วน ความสงบ หรือ นิพพานนั้น ไม่มีที่จะแสดงตัวออกมาเลย
หายเงียบไป.

หยุดอยากเสียได้ วัฏฏสงสารก็หดตัว.

ฉะนั้น ขอให้พิจารณาสิ่งที่น่ารักน่าพอใจนี้แหละให้มาก ว่ามันเป็น
อย่างไรกันแน่? มันหลงเราหรือว่าเราหลงตัวเอง? เมื่อเกิดความรักความพอใจใน
สิ่งใด ในวัตถุใด ในสัตว์สังขารเหล่าใดขึ้นมาแล้ว ก็ดูให้มากกว่า เรากำลังหลง
ตัวเราเองหรือเปล่า? ในที่สุดก็จะไม่ไปโทษธรรมชาติว่า ธรรมชาติหลงเรา.
ธรรมชาติไม่ได้ลวงใคร แต่เรามันหลงตัวเอง โดยเข้าใจผิดต่อธรรมชาตินั้น,
ก็เลยเห็นว่า โอ, ไม่มีอะไรที่น่ารักน่าพอใจ ก็หยุดอยากเสียได้.

เมื่อหยุดความอยากชนิดนี้เสียได้; อะไร ๆ ก็หยุดหมด : หยุดเป็นโรคเรื้อน, หยุดยกหูชูหาง, หยุดอะไรต่าง ๆ ได้หมด. พอหยุดอยากอย่างนี้ สิ่งทีเรียกว่า วัฏฏสงสารมันก็หดตัวเข้ามาเอง.

วัฏฏสงสารที่แสนจะยืดยาว มีความทุกข์ไม่รู้สิ้นสุดนั้น มันก็จะหดตัวเข้ามาเอง, หดตัวเข้ามา, หดตัวเข้ามาเท่าไร, นิพพานก็จะแสดงตัวออกมาจะยืดตัวออกไปแทน. นิพพานก็จะยืดตัวออกไป, วัฏฏสงสารก็จะหดตัวเข้ามา. โอกาสแห่งการที่นิพพานจะยืดออกไป มันก็มี, มันก็ยืดออกไปจนเป็นนิพพานจริง หรือเป็นนิพพานถาวร.

การพูดอย่างนี้ คนที่เคยเรียนมาอย่างอื่นจะไม่เชื่อ; เพราะ เขาเอา นิพพานกับวัฏฏสงสารไปไว้คนละมุม, แล้วอยู่กับคนละชาติ แล้วก็ห่างไกลกันหลายร้อยชาติ หลายพันชาติ. เขาพูดว่า จะต้องเวียนว่ายไปในวัฏฏสงสารอีก ไม่รู้จักกี่หมื่น กี่แสนชาติ จึงจะถึงนิพพาน. อย่างนี้มันก็เป็นคำพูดของคน ที่ไม่รู้จักอะไรเอาเสียเลย; พูดเป็นภาษาเนื้อหนัง หรือวัตถุไปหมด; มันก็ยิ่งไกลกันไปทุกที, คือวัฏฏสงสารกับนิพพานก็ยิ่งห่างไกลกันไปทุกที.

แต่ถ้า มองให้ดีโดยสติปัญญาแล้ว จะเห็นว่า ในวัฏฏสงสารนั้นแหละ มีนิพพาน, ในนิพพานนั้นแหละมีวัฏฏสงสาร; มันติดเนื้อกันอยู่. ถ้าวัฏฏสงสารอยู่ นิพพานก็หายหน้าไป; ถ้าวัฏฏสงสารหายหน้าไปนิพพานก็อยู่.

พูดระบุงลงไปชัด ๆ ว่า ในจิตดวงนี้ ของคนที่ยังมีชีวิตเป็น ๆ อยู่นี้ ถ้าตัวกู — ของกูเกิดขึ้น มาในจิตใจ วัฏฏสงสารก็แสดงออกมาเต็มที นิพพาน

ก็หายหน้าไป. พอ ตั๋ว — ของกูไม่มี อยู่ในใจนี้ วัฏฏสงสาร จะเงิบหายไปในิพพานก็แสดงออกมา. มันอยู่ในที่เดียวกัน เนื่องอยู่ด้วยกัน ในการรุกเข้า รุกออกกันอยู่อย่างนี้. วันหนึ่งถอยไป วันหนึ่งก็รุกเข้ามา, พอวันหนึ่งถอยไป วันหนึ่งก็รุกเข้ามา, แล้วแต่ว่าจิตใจนั้นมันกำลังเป็นอย่างไร.

นี้ถ้าเราสามารถควบคุม ให้ความรู้สึกที่เป็น ตั๋ว — ของกูนั้นไม่เกิด มันก็เป็นนิพพานอยู่ตลอดเวลา; ถ้ามันไม่เกิดได้จริง เด็ดขาดลงไป มันก็เป็นนิพพานจริงเหมือนกัน, และเป็นนิพพานจริงอยู่ตลอดเวลา. เดียวนี้เรา ควบคุมได้แต่บางครั้งบางคราว; ตั๋วไม่เกิดเพียงบางครั้งบางคราวนิพพานนั้น ก็เป็นชั่วคราว, เป็นนิพพานชั่วคราว เป็นบางครั้งบางคราว, มันเป็นที่แน่นอน อย่างนี้.

ควบคุมตั๋ว — ของกูไว้ได้ นิพพานก็ปรากฏ.

ที่นี่ เรามีสติปัญญาของพระพุทธเจ้า ที่เราก็ได้ศึกษาเล่าเรียนมา, มาปฏิบัติ เพื่อจะ ควบคุมตั๋ว — ของกูไว้ให้อยู่ในอำนาจ, คือให้มันเกิด ได้ยากที่สุด ให้มันเกิดได้น้อยที่สุด. ฉะนั้น ความสงบมันก็แสดงออกมาได้มาก คือ นิพพาน มันก็จะแสดงออกมาได้มาก; แม้จะเป็นนิพพานชั่วคราว มัน ก็ยังมีความสงบ ยังนอนหลับได้มาก. หมาขีรอนยังนอนหลับได้มากกว่าเวลาที่นอนไม่หลับ.

ถ้าปฏิบัติถูกต้องจริงขึ้นมาแล้ว มันก็ควบคุมตัวกู — ของกูมาก
ได้ถึงที่สุด มันหายหน้าไปจริง ๆ นิพพานก็ปรากฏเต็มที่ และสมบูรณ์ เป็น
นิพพานจริง.

นิพพานชั่วคราว เรียกว่า *ตังคินิพพาน*, หรือ *วิกขัมภกันนิพพาน*, นิพพาน
จริง ก็เรียกว่า *สมุจเฉทนิพพาน* คือ *เด็ดขาดลงไป*. นิพพานที่ยึดหด รุกไล่กัน
อยู่กับวิภูฏสงสารนั้นเป็นตังคินิพพาน หรือวิกขัมภกันนิพพาน คือชั่วคราวเพราะ
ประจวบเหมาะ หรือเพราะสามารถบังคับได้ในขณะนั้น.

แต่แม้ว่าจะเป็น นิพพานชั่วคราว มัน ก็มีรสชาติอย่างเดียวกันกับ
นิพพานจริง, มันเย็นอย่างเดียวกัน; เพียงแต่เอาไว้ไม่อยู่ในอำนาจ มันหาย
ไปเสียได้. นี่ก็ต้องปฏิบัติต่อไป จนให้อยู่ในอำนาจ หรือเอาไว้ได้ตลอดเวลา
จึงต้องหันไปหาระเบียบหรือวิธีการที่ดีจริง ๆ อุบายที่เก่งหรือที่ชะมัดจริง ๆ.

อุบายให้ถึงนิพพานคืออริยมรรคมีองค์ ๘.

วิธีการ หรืออุบาย ชนิดนั้นก็คือสิ่งที่เรียกว่า อริยมรรค ที่เป็นผลของ
อริยมรรคมีองค์ ๘ เหมือนที่เราสวดกันอยู่บ่อย ๆ. เรื่อง *อริยมรรคมีองค์ ๘*
เป็นความถูกต้อง ๘ ประการ คือ *ความถูกต้องทางความคิดเห็น ความถูกต้องทาง*
ความปรารถนา ความถูกต้องทางการพูดจา ความถูกต้องทางการทำงาน ความถูกต้อง
ในการดำรงชีวิตอยู่ ความถูกต้องในความพากเพียร ความถูกต้องในการดำรงจิต
หรือว่า *ดำรงความระลึกของจิต* แล้วก็ *ความถูกต้องในการที่จะใช้กำลังจิต* คือ *สมาธิ*.

เมื่อมีความถูกต้อง ๘ ประการนี้ ก็เรียกว่า ตั้งอยู่ในมรรคมืองค์ ๘, ดำรงอยู่ในอริยมรรคมืองค์ ๘ เรื่อยๆ ไป จนกว่ามันจะเข้ารูป; มันเข้ารูปเมื่อไร ก็เกิดอริยมรรคจริงๆ ขึ้นมา ที่จะทำลายความโง่ความหลง ไม่ให้เห็นอะไร เป็นที่น่ารักน่าพอใจอีกต่อไป. เมื่อเป็นดังนี้ ตัณหา อุปาทานก็ไม่เกิด; หมายความว่าตัวกู—ของกูนั้นแหละ มันไม่มีทางที่จะเกิด, และไม่มีทางที่จะยกหูชูหางอีกต่อไปได้ เพราะมันไม่เกิดเสียแล้ว.

นี่เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับทุกคน ที่จะต้องรู้จัก, รู้จักอริยมรรคมืองค์ ๘ ประการ เหมือนที่สวดอยู่ทุกวัน. แต่ยังไม่เข้าใจ ก็ต้องทำให้มันเข้าใจ, ทำให้มีอยู่ในเนื้อในตัวจริงๆ, เป็นความถูกต้อง ๘ ประการแล้ว ก็เรียกได้ว่าเป็นอยู่โดยชอบ ชนิดที่จะทำให้โลกนี้ไม่ให้ว่างจากพระอรหันต์.

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านจะปรินิพพานอยู่หยกๆ ใน ๒-๓ นาทีนั้นแล้ว ท่านยังตรัสว่าถ้าภิกษุเหล่านั้นจักเป็นอยู่โดยชอบไซ้ โลกนี้จะไม่ว่างจากพระอรหันต์. ท่านไม่ตรัสอะไรมากมาย; ตรัสแต่เพียงว่าเป็นอยู่โดยชอบ.

ถ้าใครไม่เข้าใจ ว่าเป็นอยู่โดยชอบนั้นเป็นอย่างไรแล้ว ก็จงรู้จักเสียเถียวนี้ว่า เป็นอยู่โดยความถูกต้อง ๘ ประการ ที่เรียกว่าอริยมรรคมืองค์ ๘ ถูกต้องจนถึงกับว่า ตัวกู - ของกู ไม่อาจจะเกิดขึ้นมาได้เลย, ปิยรูปสาตรูป ไม่อาจจะครอบงำบุคคลนั้นได้อีกเลย. เป็นอยู่โดยชอบ อย่างนี้ ไม่ต้องทำอะไร อยู่หนึ่งๆ ไม่ต้องทำอะไร; แต่อยู่ให้มันถูกต้อง.

เมื่อ อยู่ถูกต้อง อย่างนี้แล้ว ตัวกู — ของกู นั้นไม่มีทางเกิด แล้วไม่มีทางได้อาหารมาหล่อเลี้ยง ให้มันเจริญอีกต่อไป. หมายความว่า ความเคยชินในนิสัยสันดาน ที่จะเกิดตัวกู — ของกู นั้น มัน ถูกขุดถูกเกลารหมด; เพราะมันไม่ได้อาหารมาเลี้ยง มาบำรุงบำเรออีกต่อไป. ความเคยชินชนิดนี้ มันก็ค่อย ๆ กร่อนไป ๆ เรียกว่า สังโยชน์ หรืออนุสัย นี้ มัน กร่อนไป ๆ จนถึงวันหนึ่งคืนหนึ่ง มันก็ ขาดสูญไปได้.

ไม่มีสังโยชน์ ไม่มีอนุสัย ไม่มี ความเคยชินของกิเลสประเภทเกิดเป็นตัวกู — ของกู มันก็เลย ถึงที่สุด จุดหมายปลายทาง; เป็นคนแก่ตามความหมายทางวิญญาน, หรือจะเรียกว่า เป็นหนุ่มสาวที่ไม่รู้จักแก่ อีกต่อไปตามความหมายทางวิญญาน ก็ยังคงเป็นอย่างเดียวกันอยู่นั่นเอง.

เพราะฉะนั้น ให้ทุกคนมองเห็นว่าเป็นอยู่โดยชอบ, เป็นอยู่โดยชอบ ไม่ต้องทำอะไรมากไปกว่านั้น; นั้นแหละมันจะทำให้วิญญูสงสารหดตัวเข้ามา, หดตัวเข้ามา แล้วทำให้ตหังคนิพพานยึดตัวออกไป, ยึดตัวออกไปแทนที่จนเต็ม, จนไม่ให้โอกาสแก่วิญญูสงสารอีกต่อไป.

เราก็มี “มะพร้าวนาฬิกากร์ กลางทะเลขิง” เป็นเครื่องสะกิดใจ หรือเป็นเครื่องตระเตรียมใจอยู่แล้วนี่. ไปดูให้ดีว่า มันไม่ต้องแยกจากกัน : ทำให้วิญญูสงสารหดได้สำหรับเรา, ทำให้นิพพานยึดออกมาสำหรับเรา, โดยการที่ปิดหนทางที่จะไปหลงไหลในสิ่งที่น่ารักน่ายินดี; ไม่ต้องชวนชวายุที่ไหนมากไปกว่านี้ ก็แก้ปัญหาได้ตามที่ต้องการ คือว่าไม่มีความทุกข์.

วิภูฏสงสารจะเป็นอย่างไร, นิพพานจะเป็นอย่างไร, โดยแท้จริงนั้น
 ไม่ต้องไปสนใจ. เราเอาแต่ว่าวิภูฏสงสารอย่าเป็นพิษ อย่าเป็นความทุกข์ขึ้นมา
 และนิพพานจงแสดงออกมาในรูปของความสงบเย็น มันก็พอแล้ว; เรียกว่า
 ชีวิตนี้ได้สิ่งที่ดีที่สุดแล้ว. อายุนี้ก็เจริญจนถึงที่สุดแล้ว โดยไม่ต้องพูดกันว่า
 กี่ปี, มันจะมีค่าเท่ากับแสนปี ล้านปี หรือพันล้าน แสนล้านปีก็ได้. แต่เพราะ
 ความไม่ยึดมั่นถือมั่นในสมมติเหล่านั้น จึงไม่ถือว่ามันกี่ปี. มันมีความสงบเย็น
 เข้ามาแทนที่วิภูฏสงสาร, คือความทุกข์ร้อนแล้ว มันก็พอกันที.

รำลึกอายุทางสติปัญญา จะเปลื้องความโง่ได้.

นี่แหละ ดูให้ดีเถิดว่า อายุทางเนื้อหนังนั้น มันพึ่งอะไรไม่ได้, อาศัย
 อะไรมันไม่ได้; ต้องอาศัยอายุในทางวิญญาณ คืออายุของสติปัญญา.
 อายุทางเนื้อหนัง เท่านั้นที่ควรจะถูกปล่อย; ถ้าเรา จะปล่อยอายุ ก้นบ้าง ก็
 หมายความว่า ปล่อยอายุทางเนื้อหนัง. ส่วนอายุทางวิญญาณนั้น เราไม่มีปัญญา
 จะไปปล่อยมัน แล้วมันก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกปล่อย เพราะปล่อยไม่ได้, มันเป็นสิ่งที่ปล่อยไม่ได้.
 ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกปล่อย; แล้วเราก็ไม่มีปัญญาจะไปปล่อยมัน, คงปล่อยได้แต่
 อายุทางเนื้อหนัง คือความโง่ ของตัวเอง : *กูมีอย่างนี้ กูเป็นอย่างนี้ กูได้อย่างนี้*
กูอะไรอย่างนี้ ซึ่งเป็นเรื่องตัวกู - ของกู อยู่เป็นประจำวัน ไม่มี ความสงบสุข;
 มีความหมายเป็นสุนัขขี้เรื้อน แล้วก็ควรจะถูกปล่อย, อยู่ในวิสัยที่ควรปล่อย และใคร ๆ
 ก็ควรจะถูกปล่อย.

ในที่สุด เราจะเปรียบเทียบกันดู ว่าการที่มีอายุทางเนื้อหนังนั้น มันต่างกันอย่างไร กับมีอายุในทางวิญญาณ หรือทางสติปัญญา? เนื้อหนังนั้นมันลวงตัวเองอยู่เรื่อย; ธรรมชาติไม่ได้ลวงมัน, มันก็ ไปโทษธรรมชาติว่าธรรมชาติลวงมัน.

เหมือนสุนัขขี้เรื้อนไปโทษที่ ว่าตรงนั้นนอนไม่สบาย ไปนอนตรงอื่น, ตรงอื่นไม่สบาย ก็ไปนอนตรงอื่น. นี่มันไปโทษที่ว่าที่ไม่สบาย ไม่รู้ว่าความคันนั้นมันอยู่ที่ความงៃของตัวเอง. นี่แหละคนที่ถูกเนื้อหนังหลอกลวง มันก็เป็นอย่างนี้ เลยไม่มีโอกาสที่จะจัดการแก้ไขกับตัวเองในภายใน, คือความงៃของตัวเอง.

แล้วคนกลับไปพอกพูนความงៃ บำรุงบำเรอมันด้วยการให้อาหารมัน, คือยินดีบูชาอย่างยิ่งในเรื่องยกชูชูหางของตน. คนกำลังบูชาการยกชูชูหางของตนเอง อยู่ด้วยกันทุกคน, รักสิ่งนี้มากกว่าสิ่งใด; อาจจะมีเสียสละสิ่งอื่นเพื่อได้สิ่งนี้หรือเพื่อจะเอาสิ่งนี้ไว้, กระทั่งอาจจะสละบิดามารดา พระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ หรือสละอะไรที่สูงส่งขึ้นไปเสีย เพื่อจะเอาของสิ่งเดียวนี้คือการยกชูชูหางของตน. นี่มันเป็นสิ่งที่น่าหวาดเสียวเท่าไร? ก็ลองคิดดูเอาเองก็แล้วกัน. ตลอดเวลาที่มันยังลวงตัวเองอยู่อย่างนี้ มันก็ไม่มีอะไรที่น่าจะชื่นใจที่ตรงไหน? แล้วใครจะเป็นผู้สงสารตัวเองขึ้นมาได้ ในเมื่อตัวเองก็เป็นผู้ต้องการหลงไหลเสียเอง.

คนน้ำไม่รู้สึกว่าเป็นน้ำ คนงៃก็ไม่อาจจะรู้สึกว่าเป็นงៃ คนยกชูชูหางก็ไม่อาจจะรู้สึกตัวเองว่ากำลังยกชูชูหาง; เลยไม่มีใครโปรดได้ : พระเจ้าก็โปรดไม่ได้, พระพุทธเจ้าก็โปรดไม่ได้.

ในที่สุดพระพุทธรเจ้าตรัสว่า ตัวเองเป็นที่พึ่งแก่ตัวเอง น้ำมันก็ยังเข้าใจ ยากอยู่. ตามความรู้สึกของอาตมาเห็นว่า การที่ต้องทนอยู่อย่างนั้นเรื่อย ๆ ไป นั้นแหละ มันจะถึงขีดหรือถึงจุดที่ทำให้สำนักได้ขึ้นมาสักวันหนึ่ง; ว่าเรากำลังทนทรมาณอยู่. มันจะทำให้เกิดวิเวก หรือ นิमित หรืออะไรขึ้นมาบ้าง พอที่จะให้สำนักได้ว่า น้ำมันเป็นความทุกข์, หรือว่าน้ำมัน เป็นความหลง แล้วก็จะได้เปลี่ยนแนวเสียใหม่ ในการที่จะหันมาในทางของพระพุทธรเจ้า แล้ว ลองดู, แล้วก็เชื่อเพราะว่ามีผลแสดงให้เห็นตามสมควรแก่การปฏิบัติ จะเห็นแจ้งได้ด้วยตนเอง.

เมื่อเป็นบิดามารดามานานพอแล้ว ก็รู้สึกว่าเป็นบิดามารดาที่น่าไม่น่า สนุก, เป็นสามีภรรยามานานแล้ว ก็รู้สึกว่าเป็นสามีเป็นภรรยาที่น่าไม่น่า สนุก, หรือเป็นอะไร ๆ ก็ตามด้วยความยึดมั่นถือมั่นเหล่านั้น ล้วนแต่ไม่น่าสนุก. ความ เบื่อระอามันเกิดขึ้น นี้ คือจุดตั้งต้นของรุ่งอรุณ ที่จะเป็นไปในทางสติปัญญา ตามวิธีของพระพุทธรเจ้า.

ถ้าโอกาสอย่างนั้นเกิดขึ้นแล้ว ก็รีบล้อตัวเองเถิด รีบล้อชีวิต ชนิดที่เป็นเนื้อหนังเถิด; มันจะได้เร็วเข้า, มันจะได้มีความละเอียด มีความกลัว เพิ่มเร็วเข้า, เป็นโยนิโสมนสิการ ที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด, ที่จะเอามาทำไว้ในใจ อย่างแยบคาย ทุกครั้งที่มีการหายใจออก เข้า.

ขอให้ทุกคน ทำอานาปานสติโดยวิธีนี้ ก็จะเป็นวิธีที่ลัดสั้นได้เร็ว ในที่สุดก็เกิดวิมูขณม ชนิตที่มีความหมายตามที่เรากำลังต้องการ แปลว่ารู้แจ้ง. วิมูขณมคือความรู้แจ้งแทงตลอด ถึงขนาดที่จะรู้อะไรที่เป็นความรู้แจ้งที่สุด. ความรู้

แจ้งที่สุดก็คือว่า โอ, ธรรมชาติไม่ได้หลอกเรา, ความโง่ของเรามันหลอกเรา, เรามันหลอกตัวเอง, นี่เราอยู่ในสภาพที่น่าสงสาร.

ความคิดก็เดินไปถูกทาง แล้วก็มองเห็นความหลัง ที่แล้วมาแต่ หนหลังว่า น่าสงสารเท่าไร? ใครน่าสงสาร? ตัวเองหรือธรรมชาติ? ตัวเอง เป็นสิ่งที่น่าสงสาร โดยนานาประการ เหลือที่จะพูดจะกล่าวได้.

มนุษย์ยังไม่เป็นมนุษย์ตลอดเวลาที่ยังเป็นคนโง่, และยังหลอกหลวง ตัวเอง, แล้วก็เป็นคนขี้ตู่ ว่าอะไร ๆ มันหลอกหลวงเรา, ว่ารูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส มันหลอกหลวงเรา, ไปดูเอารูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ว่ามันเป็นผู้ ที่หลอกหลวงเรา, ไม่เคยสำนึกว่า ตัวเองมันหลอกตัวเอง.

เพราะฉะนั้น หยุดโง่, หยุดหลง, หยุดเป็นคนขี้ตู่ชนิดนี้กันเสียที, ได้เร็วเท่าไรก็ยิ่งดี เร่ง ๆ มันเข้าด้วยการล้ออายุ เล่นทุกปี; โดยความไม่ประมาณ, โดยความไม่เปลืองให้มันหลอกหลวงเราได้อีก ให้อายุในทางวิญญูณควบคุมอายุ ทางเนื้อทางหนังอยู่เรื่อยไป โดยการควบคุมของความรู้ทางสติปัญญา หรือ ทางวิญญูณ นี้แหละจะเอาตัวรอดได้.

ฉะนั้น เราจงพยายามที่จะมี, ที่จะบูชา, ที่จะมีความเคารพหนักแน่น ในสิ่งนี้ คือสิ่งที่เราเรียกกันว่า พระธรรม; มีความเคารพหนักแน่นใน พระธรรม แล้วก็เนื่องไปถึงพระพุทธ และ พระสงฆ์ได้เอง; ก็มี ความเคารพหนักแน่นในพระรัตนตรัย ซึ่งรวมกันสั้น ๆ เป็นคำคำเดียวว่า พระธรรม หรือความถูกต้องหรือความจริง ที่จะเป็นที่พึ่งของมนุษย์ โดยอำนาจ โดยฝีมือ

ของมนุษย์ที่รับเอาพระธรรมมาเป็นหลักสำหรับปฏิบัติ ในลักษณะที่เรียกว่า ฟุ้งตัวเอง.

เอาพระธรรมมาทำที่ฟุ้งให้แก่ตัวเอง ก็จะมีปัญหา ในข้อที่จะต้องถูกหลอกลวง หรือถูกครอบงำ โดยสิ่งซึ่งเป็นที่น่ารักน่าพอใจต่อไป. แล้วก็อย่าปล่อยให้สิ่งเหล่านี้ครอบงำได้ โดยระลึกนึกถึงพระพุทธรูปที่น้อยอยู่เสมอว่า อสุสาห์ สาทรุเปน บัษรุเปน อปฺปิยํ หุขํ สุขตฺตรุเปน ปมตฺตํ ปวตฺตตฺติ - สิ่งที่ไม่น่ายินดีอยู่ครอบงำคนใจด้วยรูปของสิ่งที่น่ายินดี, สิ่งที่ไม่น่ารัก ครอบงำคนใจอยู่ด้วยรูปของสิ่งที่น่ารัก, ความทุกข์ครอบงำคนใจอยู่ด้วยรูปของความสุข ดังนี้.

โดยนัยดังที่ได้วิสัชนามา หอสมควรแก่เวลา. ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา, เอิ๊ว ก็มีด้วยประการฉะนี้.

ชุมนุมล้ออายุ - ๔ -
ณ ลานหินโค้ง กัมภีร์คำ

๒๗ พ.ค. ๒๕๑๒

๓/๒๕๑๒

บรรพชา, วัคชีนกันบ้ำ.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสว

เดี๋ยวนั้นเป็นเวลา ๒๑ น. เศษแล้ว อยากรจะพูดอะไรต่อจากสิ่งที่ได้พูดแล้วเมื่อ ๔ น.

เมื่อเข้านี้ได้พูดกันถึงเรื่องให้สังเกตให้ดี จากหัวข้อที่เป็นหลักสำคัญ
ที่มันขัดกันอยู่ในระหว่าง คำพูดของชาวบ้าน กับคำพูดของผู้รู้, คือข้อที่ว่าเมื่อ
ปรารถถึงความสิ้นอายุ, ความที่อายุจะต้องสิ้นไป; พวกเทวดาก็บอกว่า
รีบทำบุญเข้า; ส่วนพระพุทธเจ้าก็ว่า รีบละเหยื่อในโลกเสีย.

รีบทำบุญ กับ รีบละเหยื่อในโลกเสีย นี่มัน ต่างกันอย่างตรงกันข้าม
ทีเดียว; เพราะสิ่งที่เรียกว่า บุญ นั้นแหละ มัน เป็นเหยื่อในโลก เพื่อโลก-

สวรรค์ หรือพรหมโลก หรืออะไรก็ตาม. พระพุทธเจ้าท่านเป็นคนสุภาพ ฉะนั้น จึงไม่พูดตัดหน้าเทวดาองค์นั้น ที่มาแนะนำ ต้องรีบทำบุญ. ท่านพูด เบี่ยงบ่ายไปทางว่า ให้ละเหยื่อในโลกเสีย; แต่นี่ก็หมายความว่า คำนี้เรื่อง รีบทำบุญนั่นเอง.

เรื่องทำบุญ นั้นมัน ไม่มีทางที่จะเอาชนะอายุ หรืออะไรได้; เพราะ มันเป็นไปเพื่อเกิดแล้วเกิดอีก, หรือเพื่อตัวกูเพื่อของกูนั่นแหละ ในรูปใดรูปหนึ่ง เรื่อยไป. นี่เรื่อง ละเหยื่อเสียมัน เป็นของยกเลิกหมดทั้งกะบิ คือไม่ทำสิ่งที่ จะไปให้เกิดในโลกไหน : เทวโลก มารโลก พรหมโลก หรือโลกอะไรก็ตาม. มันเป็นเรื่องของคนที่ยังมองเห็นโทษ ในการที่จะต้องสิ้นอายุ, หรือการคุกคาม ของความตาย เพื่อจะต่อสู้กับความตาย.

นี่เป็นหัวข้อสำคัญ ที่จะต้องเข้าใจให้ถูกต้อง แล้วเรื่องอื่น ๆ มันก็จะ ผิดไม่ได้, แล้วเราก็ได้พูดกันมาถึง เรื่องการบวช ว่าการบวชนี้ เป็นวิธีการ อันหนึ่ง ที่จะหยุดตัวกู - ของกู ถึงขนาดที่เรียกว่าเป็นวัตรขึ้นสำหรับแก้โรคบ้า; หมายถึงการบ้าในการท่องเที่ยวไปในโลกนั้นโลกนี้ ตามที่เรียกว่ามีบุญ, แล้วก็ พอใจในบุญ, แล้วก็เลยเกิดอย่างมีบุญ. ถ้าหากว่า ใครเกิดความคิดเห็นไปใน ทางที่ว่า บวชนี้ก็เพื่อจะสร้างบุญกัน ขึ้นมาอีก; นั่นแหละมันเป็นเรื่องที่จะ เพิ่มอะไรขึ้น, ลองคิดดู? ความหวังที่จะให้การบวชเป็นวัตรขึ้นกันบ้า มันก็ ล้มละลาย.

นี่เราก็จะพูดกันต่อไป ถึงข้อที่ว่า จะพยายามทำให้การบวชนี้ เป็นการ กระทำชนิดที่จะล้ออายุได้ หมายความว่า ถ้าบวชจริง เร็วจริง ปฏิบัติจริง

ได้ผลจริง มัน ก็หมายถึงการที่ไม่หลงไหล ในเรื่องตัวกู-ของกู กันอีกต่อไป. อายุที่ล่วงมาแล้วแต่หนหลังนั้น มันเต็มไปด้วยเรื่องที่ยากคือยากแก่, กระทั่ง มีบุญ. เดียวนี้มองเห็นเป็นของเด็กเล่น จนถึงกับอาจจะล้อเลียนได้.

ฉะนั้น อยากจะสรุปให้เห็นว่า ถ้าจะให้เรื่องการบวชนี้ ช่วยให้ เป็น วัคซันป้องกันโรคบ้า : บ้าดี บ้าแก่ บ้าบุญกันได้จริงๆ หรือเร็วๆ แล้ว ก็ต้อง มีการปรับปรุง กันทุกอย่าง ทุกทางที่มันเกี่ยวข้องกัน.

ข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงตัวเอง.

ข้อที่ ๑. ก็อยากจะพูดว่า **อย่ามัวฉลาดในการเพิ่มอาหาร** ไปใน การหล่อเลี้ยงเชื้อโรค ที่มัน **บ้าดี บ้าแก่ บ้าบุญ**. คำว่า “อย่ามัวฉลาด” นี้ มีความหมายพิเศษ คือว่า คนบางคน หรือว่ามีคนส่วนมากเหมือนกันที่ฉลาด; หมายความว่าไม่ใช่คนโง่. แต่แล้วมันมีอะไรบางอย่าง ที่มีความยึดมั่นถือมั่น; เช่น ยึดมั่นถือมั่นในเรื่องดี ในเรื่องเก่ง อะไรนี้ ก็ใช้ความฉลาด ในทางที่ จะหล่อเลี้ยงความรู้สึกอันนี้เสมอ มันจึงบ้าดี บ้าแก่ บ้าอะไรมากขึ้นกว่าเดิม.

ข้อนี้ได้เคยพูดกันมาหลายหนแล้วว่า เรื่องความฉลาด นี้ มันมีอยู่ ๒ ชนิด : ฉลาดอย่างภาษาโลกๆ มันก็เป็นความฉลาด ในการที่จะทำอะไร ให้ได้ตามต้องการด้วยเหมือนกัน; แต่มันเป็นสิ่งที่อาจจะผิดได้. ในที่นี้ หมายถึง ฉลาดในการที่จะหล่อเลี้ยงกิเลส; มันมีข้อแก้ตัว มีอะไรสารพัดอย่าง ที่จะ

ทำให้หล่อเลี้ยงกิเลสอยู่จนได้. มันไม่ใช่แก้ตัวกับคนอื่น; มันแก้ตัวกับตัวเอง หรือมันปั่นเรื่องหลอกตัวเอง, ให้จิตใจตกเป็นฝ่ายที่จะหล่อเลี้ยงกิเลส.

ฟังดูแล้ว มันก็ไม่น่าเชื่อ คือมัน เป็นเพียงกิเลสชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า *มายา สาถยยะ สारัมภะ ความบิดพลิ้ว*; มันก็มีทางบิดพลิ้ว มีทางออกจนได้ ที่จะทำไปตามที่เคยชิน หรือที่มันอยากจะทำ. ยังมีใครไปห้าม ไปแนะนำเข้าด้วยแล้ว มันก็ยังเอาใหญ่; มีคำพูดฉลาดๆ ต่อสู้ หรือแก้ตัว เป็นคั่งเป็นแควไปที่เดียว.

ฉะนั้น เราจึงต้องระวังกันมาก คืออย่าเป็นคนฉลาดชนิดนี้. ความฉลาดชนิดนี้ไม่ใช่ของแปลก หรือของหายาก มีทุกคน; แต่ว่าไม่มีใครสังเกตเห็นให้ดี ๆ. ความฉลาดในการแก้ตัวให้ตัวเอง จนได้สิ่งที่ทำเคยชิน, ที่ทำมาจนชิน, หรือเป็นนิสัย; มันมีกิเลสประเภทหนึ่ง ต่างหาก ที่ทำให้บิดพลิ้ว และแก้ตัว จนได้ทำการพอกพูนกิเลสจนได้.

นี่คือ ข้อที่ยากลำบากในการที่คนเราจะละกิเลสได้ เพราะมีความฉลาดที่เป็นกิเลส อยู่ส่วนหนึ่ง คอยต่อสู้อให้ คอยแก้ตัวให้ คอยบิดพลิ้วให้; รวมเรียกว่าความฉลาด ในการที่จะเพิ่มอาหาร ให้แก่กิเลสที่เคยชิน.

พระณรที่ไม่ประมาท จะต้องสังเกตเห็นข้อนี้ให้ดี ๆ คือความฉลาดที่ทำให้ปากแข็ง เสียงแข็ง แก้ตัวให้แก่กิเลสเรื่อยไป จนหนักเข้า ๆ มันก็กลายเป็นนิสัย. เหมือนอย่างว่าจะขี้เกียจ ไม่อยากทำอะไรนั้นเช่นมาอย่างนี้. ความรู้สึกอันหนึ่ง มันก็รู้ว่าขี้เกียจขี้ไม่ดี; แต่ความรู้สึกอีกทางหนึ่ง มันก็หาข้อแก้ตัวให้จนได้ ว่ายังไม่ต้องทำ ยังนอนต่อไปได้.

บางที่ข้อแก้ตัวนั้น มันก็มีเหตุผล, มีสมเหตุสมผล จึงเรียกว่า เป็นความฉลาดชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน. นี่ ชื่นทำไป ๆ มัน จะฉลาดมาก จนถึงกับว่า แคล้วคล่องว่องไว ในการจะแก้ตัวให้ได้ชี้แจง ให้ได้เหลวไหล เป็นอย่างน้อยที่สุด, กระทั่ง ได้ไปหลอ่เลียงกิเลสประเภทที่ว้ายกหูชูหาง. มัน บิดพลิ้วได้อย่างมากอย่างแรง จนได้มีโอกาสยกหูชูหางต่อไป, และหลอกตัวเอง ให้สบายใจ พอใจไปได้ทุกทีเลย.

นี่เป็นข้อแรกที่เอามาพูด จากการที่สังเกตเห็นกิเลสชนิดนี้ ซึ่งผมก็เคยมี แล้วก็เห็นว่ามันมีกันอยู่มาก ๆ คน เรียกว่าทุกคนก็ได้; แต่มันตามมากตามน้อย. นี่ ระวังความฉลาดที่เขาชอบ ที่เขาบูชากันนัก; มันก็มีโทษ มีพิษ มีอันตราย ได้ถึงขนาดนี้เหมือนกัน.

ที่นี้ ข้อที่ ๒. ถัดไปอีก คือ **อย่ามัวติดด้านอย่างปิดหูปิดตา รักษาหรือสงวนเอาไว้ซึ่งความไม่รู้จักยอม.** ที่เอามาพูดนี้มันเป็นเรื่องตัวกู – ของกูที่ยกหูชูหางทั้งนั้น. ความไม่รู้จักยอมนี้ มีความหมายกว้างขวางมาก มัน มีความเคยชินเป็นนิสัย ว่ากูจะไม่ยอมเรื่อยไป, หาทางออกที่จะไม่ต้องยอม. เมื่อจนตรอกเข้า มันก็ไม่ยอมเอาต่อ ๆ. นี่เรียกว่าติดด้านอย่างปิดหูปิดตา จะ รักษาหรือสงวนเอาไว้ซึ่งนิสัยแห่งความไม่ยอม.

ถ้าเป็นพระเป็นเณรละก็ ต้องเป็นคนที่เร็วมาก ความไม่รู้จักยอมนี้; เพราะว่าตามหลักทั่วไป **พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ยอม แม้แต่ว่าเราไม่ผิด,** เราเป็น ฝ่ายที่ไม่ผิด; แต่ในบางกรณีก็เป็นเรื่องที่ควรจะยอม, ยอมก็เพื่อไม่ให้มันเกิด เรื่อง ไม่ให้มันเกิดเรื่องขึ้นมา.

หรือว่าอย่างเร็วที่สุด อย่างช้าอย่างต่ำที่สุด ก็เหมือนเรื่องในชาดก
ที่ว่า ราชสีห์ยอมแพ้นุสกปรก ตัวเล็ก ๆ. เมื่อหนูสกปรกตัวเล็ก ๆ มันไปทำ
ราชสีห์ ขวนรบกััน ; ราชสีห์มันก็ยอมแพ้แต่ทีแรก. นี่ก็หมายความว่า
ผู้มีสติปัญญาอัน ก็รู้จักยอม ไม่ต่อต้านอย่างปัดหูปัดตาเหมือนคนโง่.

นี่ แม้ ในกรณีที่ว่ามันไล่เลยกัน มันพอจะพืดเหยียงกันได้ มันก็
ยังมีส่วนที่จะ ต้องยอม เพื่อไม่ให้มันมีเรื่องแก้ห่มแก้คณะ. นี่เขาถือเป็น
หลักทางวินัย ทางระเบียบของหมู่ของคณะ แต่มันก็ไม่เท่าไร มันไม่ใช่เรื่อง
วิเศษอะไรนัก.

เรื่องวิเศษมันอยู่ตรงที่ว่า ถ้ารู้จักยอมแล้วกิเลสมันจะละลายไป,
ละลายไปเรื่อย ๆ, ถ้าไม่รู้จักยอม กิเลสมันหนาขึ้น ๆ. ฉะนั้น การที่ยอมแพ้คน
เพื่อให้กิเลสของตัวเองละลายไปนี้ มันก็ได้กำไรที่เดียว ; ไม่ใช่เป็นเรื่อง
ขาดทุน.

แต่ คนที่โง่มาก โง่อย่างดักดาน ก็มองไม่เห็นประโยชน์ ข้อนี้
ก็จะเอาชนะเรื่อย คือ ไม่รู้จักยอม อยู่เรื่อยไป ตื้อต้านอย่างหลับหูหลับตา,
แล้วในที่สุด มันก็มากขึ้น จนถึงกับว่า ไม่รู้จักยอมแพ้แก่ครูบาอาจารย์ บิดามารดา
ครูบาอาจารย์อะไร ก็ไม่รู้จักยอมทั้งนั้น.

ความไม่รู้จักยอม ชนิดนี้ เป็นกิเลสใหญ่โตมาก ; สำหรับบรรพชิต
แล้วก็ใช้ไม่ได้. แม้ถึงสำหรับฆราวาส มันก็ยังไม่ดีอยู่นั้นแหละ มันต้องหา
เวลาสงบอกสงบใจ, สำนวจดูความตื้อต้านชนิดนี้กันไว้บ่อย ๆ ที่ทำให้เสียเวลา
บวชเสียผ้าเหลือง ไม่คุ้มค่ากับที่ว่า ลงทุนบวช.

สิ่งที่มีโทษอย่างร้ายกาจอย่างนี้ มองข้ามกันไปเสีย ไปมองดูแต่เรื่องอื่น ซึ่งที่จริงก็ไม่ใช่ความผิดร้ายกาจ ก็ดูเป็นเรื่องสำคัญ. แต่เรื่องสำคัญอย่างนี้ ก็ดูเป็นเรื่องที่ไม่ร้ายกาจ. นี่คือข้อที่ว่า บวชเท่าไร บวชจนตายแล้ว หลายนคน ก็ไม่เคยได้ประโยชน์ จากการที่ลต, ลตกิเลสลงไป คือลตตัวกู-ของกู ลงไป.

นี้เรียกว่า อย่างมัวดีอดด้าน อย่างปิดหูปิดตา รักษาสงวนเอาไว้ ซึ่งความไม่รู้จักยอม.

ที่นี้ ข้อถัดไปอีก ข้อที่ ๓. ให้รู้จักละอาย ให้รู้จักกลัว ต่อบาป; แนวการยกหูชูหางอีกนั่นเอง; หมายความว่า การยกหูชูหางของตัวกูนั้น มันเป็นบาปอย่างยิ่ง; แล้วก็ไม่เห็นเป็นบาป, แล้วก็เลยไม่ละอายและไม่กลัว.

ความละอาย ความกลัวนี้ เป็นรากฐานของความดีอย่างอื่น ๆ ทุกอย่าง. เราทุกคนก็ลองพิจารณาดูให้ดีว่า เรามีความละอาย มีความกลัว ถึงขนาดที่ควรจะมีกันหรือเปล่า? ลองสำรวจดูในการกระทำประจำวัน ในชีวิตประจำวันในการพูดจาประจำวัน เป็นอยู่ประจำวันอย่างนี้.

แล้วไปดูให้ดีเถิดว่า มันมีความรู้จักอาย รู้จักกลัว อย่างที่ควรจะมีกันหรือไม่? นี่เป็นพระเป็นคุณด้วยแล้ว ก็ยังมีความสำคัญมาก. ที่นี้มันลืมไป ชินจนเคยชินไป ในการที่ไม่ละอาย หรือไม่กลัว คิดเสียว่า ไม่มีใครรู้ด้วยแล้ว ก็ยังไปกันใหญ่.

ถ้ามีความละเอียด มีความกลัว; แล้วมัน ก็รู้ว่า เรานี้แหละรู้, รู้ของเราเอง. คนที่ไม่รู้จักอายุไม่รู้จักกลัว ก็คิดว่าไม่มีใครรู้ของเรา ฉะนั้น มันจึงไม่อาย ไม่กลัว มันก็เลยไม่เป็นคนที่บ้าดี บ้าเก่ง บ้าบุญ ยกหูชูหางอะไร อยู่ตลอดเวลา. นี่มันทำให้การบวชไม่เป็นบวช, แล้วก็ไม่มีวัชชีนที่ป้องกันโรคต่างๆ ที่เป็นความมุ่งหมายโดยตรง.

นี้ข้อต่อไป ข้อที่ ๔. ก็ว่า **ต้องรู้จักสำนักบาป.** สำนักบาป คำนี้มัน มีความหมายลึกมาก, คือมัน ต้องออกมาจากความรู้อ ความเข้าใจ หรือ ความรู้สึกจริงๆ; *ไม่ได้ทำให้พอเป็นพิธีแต่ปากว่า.*

เช่น *แสดงอาบัติแต่ปากว่า,* แสดงอาบัติอย่างนกแก้วนกขุนทอง. หรือ *พิธีแก้บาปในศาสนาอื่น ๆ* ก็เหมือนกัน *ทำตามพิธีประจำวันไปเสีย* ไม่เกี่ยวกับ ความรู้สึกจริงๆ. มันต้องมีความรู้สึก และรู้จักสิ่งที่เรียกว่าบาป แล้วก็ไม่ต้องไม่กระด้าง; แต่มีความละเอียด มีความกลัว การสำนักบาปมันจึงจะมีขึ้นมาได้ อย่างถูกต้อง อย่างแท้จริง.

ต้องรู้จักสำนักบาปถึงขนาดน้ำตาไหล อยู่ตั้งหลายวันหลายคืน. ใครเคยมีอย่างนี้บ้าง? ถ้าใครทำได้แบบนี้. นี่แหละเป็นวัชชีนอย่างแรง ที่จะป้องกันโรคกิเลสนานาชนิด, โดยเฉพาะเรื่องยกหูชูหาง. ถ้าหากไม่มีการพิจารณา จนมองเห็นแล้วเอามาสำนึก แล้วก็เศร้า แล้วก็เสียใจ น้ำตาไหล อยู่หลายวันหลายคืน มันก็ยังไม่พอ.

ที่นี้ มีระเบียบ มีพิธีแสดงอาบัติ หรืออะไรคล้ายๆ นั้น : ขอโทษ พระรัตนตรัยบ้าง อะไรบ้าง ก็เป็นเรื่องทำอย่างทำแต่ปาก, ไม่เคยน้ำตาไหล ตั่งหลายวันหลายคืน. ฉะนั้น จึงแนะให้ว่า รู้จักสำนึกบาป ถึงขนาดน้ำตาไหล, แล้วก็ตั่งหลายวันหลายคืน คิดมาที่ไร ก็น้ำตาไหลทุกที; นี่มันจะป้องกันได้จริง ในการที่จะไม่ให้บาปนั้นกลับมาอีก มันก็มีอำนาจแรงพอ ที่จะระงับการยกหูชูหางได้จริงเหมือนกัน.

ข้อถัดไปนี้ ข้อที่ ๕. อยากจะระบุว่า ให้เพิ่มการทำงานด้วยจิตว่างให้มากขึ้น. เรื่องการทำงานด้วยจิตว่างนี้ เคยพูดกันมาหลายครั้งหลายหนแล้ว คือว่า ทำงานด้วยจิตที่ไม่มีตัวกู - ของกู. ฉะนั้น จึงไม่ต้องการที่จะเอาผลงานอะไรเป็นของกู, ไม่หวังจะได้รับรางวัลจากใคร, ไม่หวังแม้แต่ได้ฟังคำขอบใจจากใคร. ต้องไม่มีตัวกู - ของกูถึงขนาดนี้ จึงจะเรียกว่าทำงานด้วยจิตว่าง.

ให้นิยามนับถือหลักที่เรียกว่า ทำงานเพื่องาน; ทำงานเพื่องานนี้มีความหมายมาก มันเป็นสิ่งสูงสุด ทำงานเพื่องาน เพราะว่าเราก็มีชีวิตอยู่ ยังไม่ตาย ยังมีกำลัง; เพราะฉะนั้น ใช้ไปในทางไหนให้มีประโยชน์ ก็ใช้ไป. ฉะนั้น จึงทำงานเพราะว่ามันควรจะทำงาน แต่ไม่เรียกร้องเอาผลงานจากใคร หรือผู้ใด; นี่ทำงานเพื่องาน.

ที่นี้ ทำงานเพื่องานชนิดนี้ มันเป็นการกำจัดกิเลสอยู่เรื่อยๆ ไป. ถ้าทำงานเพื่อตัวกู - เพื่อของกู มันก็ส่งเสริมกิเลสอยู่เรื่อยๆ ไป; มันตรงกันข้ามอย่างนี้. ฉะนั้น เดียวนี้เรายังทำกันน้อยไป, การทำงานด้วยจิตว่างนี้ยังทำกันน้อยไป. บางทีปากก็พูดว่า ทำงานด้วยจิตว่าง; แต่ว่าแท้จริงไม่เป็นอย่างนั้น.

ฉะนั้น ไปหัดกันเสียใหม่ ให้อันหนึ่ง ๆ ทำงานอะไรก็อย่าง? ทำงานอะไรก็อย่าง? แล้วก็ไปทดสอบดูว่า มันทำงานด้วยจิตว่างจริงหรือเปล่า? ถ้ามันทำงานเพื่อเงิน ทำงานเพื่อเกียรติ ทำงานเพื่อให้เขาชอบใจ หรืออะไรทำนองนี้แล้ว ก็ยังไม่เรียกว่า ทำงานด้วยจิตว่าง.

ชาวบ้านอาจทำยาก พระณเรย์่อมมีความสะดวกที่จะทำ; เพราะมันเป็นอยู่กันคนละแบบ; เป็นโอกาสเหมาะ ที่ว่าผู้บวชแล้ว จะฝึกหัดการทำงานด้วยจิตว่าง ซึ่งเป็นการลดตัวกู - ของกูอยู่ตลอดเวลา. มันก็ได้แก่ที่เราพูดกันอยู่เป็นประจำวันอยู่แล้ว ว่ากินข้าวจานแฉะ อาบน้ำในคู เป็นอยู่เหมือนกับตายแล้ว, คือทำงานโดยไม่ต้องรับผลตอบแทน มาเป็นตัวกู - มาเป็นของกู.

ต้องเพิ่มขึ้นอีก การทำงานชนิดนี้มันยังน้อยไป, ต้องเพิ่มขึ้นอีก, เพิ่มการทำงานด้วยจิตว่าง หรือการทำงานเพื่องาน ไม่เอาแม้แต่ดีหรือเก่ง, คือไม่เอา แม้แต่ชื่อเสียงว่าดี หรือเก่ง. แม้จะทำให้ดีที่สุดความสามารถนี้ ก็ยังไม่หวังที่จะให้ใครเขายกย่องว่าดี ว่าเก่ง. หรือจะพูดตัดไปเสียเลยที่ไม่เอาดี ไม่เอาเก่ง โดยประการทั้งปวง; แต่ตั้งใจทำความรอบรู้ หรือสติปัญญาที่เพียงพอให้เต็มทีของความรอบรู้ก็แล้วกัน.

ถ้าทำด้วย คิดว่าจะเอาดี จะเอาเก่ง มันก็เพิ่มอีกแหละ, เพิ่มตัวกู - ของกู นี่มันไม่ลด. เมื่ออยากจะลดตัวกู - ของกู ต้องทำทุกอย่าง ๆ อย่างที่ว่ามาแล้ว ที่มันเป็นข้าศึกแก่ตัวกู - ของกู มัน ตัดทอนกำลังของกิเลสขันธ์.

นี้เรียกว่าเพิ่ม, เพิ่มให้มากขึ้น, เพิ่มการทำงานด้วยจิตว่าง ให้มันมากขึ้น, มันยังน้อยนัก. ที่อายุยิ่งมากขึ้น ๆ เราก็ควรจะเพิ่มสิ่งนี้ ให้มันมากขึ้นไปตาม; มันจะได้ มองย้อนหลัง แล้วเห็นสิ่งที่จะเคารพนับถือตัวเองได้; โดยแอบเคารพนับถือตัวเองไม่ให้ใครรู้, ไม่ต้องให้ใครรู้. ถ้าใครรู้ มันก็หมายความว่า มันเป็นเรื่องเอาดี เอาเก่ง เอาเกียรติ.

ที่นี้ ข้อต่อไป ข้อที่ ๖. ก็อยากจะเรียกว่า เพิ่มอีกเหมือนกัน เพิ่มอาการเป็นอยู่เหมือนกับตายแล้วนี้ หรือว่า ตายเสียก่อนตาย. นี้ให้มันมากขึ้นไปอีกกว่าที่แล้วมา.

เดี๋ยวนี้เราไม่เป็น อยู่เหมือนกับตายแล้ว; อะโรมาสัณนิทหนึ่งก็กระโดดผลุงขึ้นมาทีเดียว. นี่มันไม่ใช่คนตาย มันเป็นคนที่ยอระแวง, หรือคอยจ้องอะไรอยู่.

มีอะไรนิตหนึ่ง ก็กระโดดผลุงขึ้นมาทีเดียว : คอยเงี่ยหูฟัง หรือคอยแอบฟังว่า ใครนินทาเราบ้าง? คอยเป็นห่วงอยู่เสมอ ว่าใครจะว่าอะไรเรา? เพราะมันคิดอย่างนี้ มันคิดว่าใครจะ..., เพราะคิดว่าจะมีใครว่าอะไรมากเกินไปนี้ มันจะต้องขาดทุนมาก, คือเพียงแค่คิด อย่างนั้นเท่านั้นแหละ, หรือว่า คอยเฝ้าฟังว่าใครจะนินทาเราบ้าง เท่านั้นเอง; มันก็เพิ่มตัวกู - ของกูจืดขึ้นมา มันเตรียมที่จะยกหูชูหางยิ่งขึ้นไปกว่าเดิมกว่าปกติ.

ถ้าเป็นอยู่อย่างคนตายแล้ว มันก็หมายความว่าไม่มีใครว่า, ไม่มีใครทำอะไรเรา, ไม่ต้องระแวง. หรือว่าใครจะไปตำคนที่ตายแล้ว มันก็ไม่ลุกขึ้น

มาต่อสู^๕ หรือดำตอ^๕; ฉะนั้น เพิ่มอาการชนิดนี้ให้มากเข้าไว้ ถ้าใครดำก็เป็นเหมือนกับคนตายแล้ว.

ภษิตในพระคัมภีร์ก็มีที่ว่า มีตา ก็เหมือน ตาบอด, มีหู ก็เหมือน หูหนวก เหมือนคนไข้คือไม่พูด. เกิดเรื่องอะไรมากระทบ ก็ทำให้เป็นคน ที่ตายแล้ว, เกิดเรื่องอะไรขึ้น ก็ให้เหมือนคนที่ตายแล้ว; คืออย่าไปรับอารมณ์ นั้น, อย่าให้อารมณ์นั้น มันมาทิ่มแทงจิตใจได้; นี่ก็เหมือนกับตายแล้ว. นอนเสียให้เหมือนกับคนตายแล้ว, การเป็นอยู่เหมือนกับตายแล้ว, หรือว่า ตายเสียก่อนตาย นี่มันยังน้อยไป คือยังมีกันน้อยไป จึงแนะนำว่า ให้เพิ่ม ให้มันมากขึ้นกว่าเดิม.

ยังมีคำอธิบายอย่างอื่นอีกมาก เรื่องอาการของคนที่เป็นอยู่ เหมือน กับตายแล้ว^๕; ยกมาพูดก็เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น.

เดี๋ยวนี้ มันไวมากเกินไป, มันไวยิ่งกว่าคนเป็น ๆ เสียอีก, มัน ไวที่ จะรับอารมณ์, มันไวที่จะเอามาขยายให้^๕ : เอาเรื่องเล็ก ๆ มาขยายให้^๕ เขารู้ว่าเอานิดเดียวมันก็ เอาสิบคุณ เอาร้อยคุณ เอาพันคุณ มันก็กลายเป็น เรื่องใหญ่.

นี่คือการที่มัน มากเกินไปจนกระทั่งเคยชินเป็นนิสัยแล้ว จะ ลำบากมาก; มันจะระแวง, จะสะดุ้งอยู่เรื่อยไป, ก็เลยไม่มีความสุขด้วย แล้วก็จะ มีตัวกู - ของกูแรงขึ้นด้วย. แล้วก็ เป็น ถึงขนาดที่เรียกว่าเป็นบ้า.

นี้ถ้าพยายามที่จะเป็นอยู่เหนือคนตายแล้ว หรือตายเสียก่อนตาย มันก็เป็นนิพพานอยู่เรื่อย คือ ไม่มีเรื่องร้อน ไม่มีเรื่องทุกข์.

ข้อต่อไป ข้อที่ ๗. ก็อยากจะพูดว่า มีครูบาอาจารย์กันเสียบ้าง; หมายความว่า มีครูบาอาจารย์ที่จริง. ที่เป็นครูบาอาจารย์ ตามความหมายของคำว่าครูบาอาจารย์กันให้จริงๆ เสียบ้าง. เดียวนี้มีอาจารย์แต่ปาก. เขาเรียกอาจารย์กันได้ง่ายๆ ทั้งบ้านทั้งเมือง จนกระทั่งมันเห่อไปหมด; แต่ว่าไม่ได้ทำให้เป็นครูบาอาจารย์ที่แท้จริง.

การที่จะเป็นครูบาอาจารย์ที่แท้จริงได้ มันเป็นฝ่าย ลูกศิษย์จะต้องทำ คือว่า ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ครูบาอาจารย์จึงจะมีขึ้นมา; ปฏิบัติตามหน้าที่ให้ได้อย่างถูกต้อง มันก็เป็นการทำให้มีครูบาอาจารย์ขึ้น; ไม่อย่างนั้นมันก็มีแต่ปาก มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร มันเป็นเรื่องตามธรรมเนียม หรือเป็นเรื่องพูดแต่ปาก.

ข้อที่ ๘. ข้อนี้มันคู่กันไป มันเลยไปเป็นคู่กับเรื่องพระพุทธเจ้า ในที่สุด คือมี พระพุทธเจ้าที่จริง กันเสียบ้าง อย่ามีพระพุทธเจ้าแต่ปาก. เวลาทำวัตรสวดมนต์นี้ มีพระพุทธเจ้าแต่ปาก; ไม่มีพระพุทธเจ้าจริงๆ. ถ้าจะมีพระพุทธเจ้าจริง ต้องอยู่ที่การกระทำ ให้สมกับที่ว่ามีพระพุทธเจ้า. ถ้าเรามีพระพุทธเจ้าเป็นของเรา, เราจะต้องทำอะไรบ้าง; เราก็ต้องทำสิ่งนั้น แล้วพระพุทธเจ้าจึงจะมี มีสำหรับเรา.

เดี๋ยวนี้เราว่าเอาง่ายๆ แต่ปาก มันก็มีพระพุทธเจ้าชนิดแต่ปาก มีค่าเท่ากับ น้ำลายที่เสียไป ในการพูดคำคำนั้น. อย่างนี้ก็พอพระพุทธเจ้า ที่มีกัน

อยู่โดยมาก ก็ไม่ใช่พระพุทธรูปเจ้าจริง. มันเป็นเรื่องอย่างเดียวกับครูบาอาจารย์, ซึ่งก็มีครูบาอาจารย์กันแต่ปาก เช่นเดียวกับที่มีพระพุทธรูปเจ้าแต่ปาก. ถ้าไม่คิด มันก็ไม่เห็น, เรื่องนี้ถ้าไม่คิดก็ไม่เห็น เพราะมันเคยชินมากเกินไป.

ธรรมนิยมโบราณ ที่เขาใช้; พอถึงเวลาแล้ว เขาให้สำรวจจิตใจ นึกถึงคุณของพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ของบิดามารดา ครูบาอาจารย์. นี่ก็เพราะมุ่งหมายข้อนี้ คือมุ่งหมายให้คนคนนั้น มีบิดามารดาจริง ๆ เสียบ้าง, มีครูบาอาจารย์ที่จริง ๆ เสียบ้าง, กระทบมีพระพุทธรูปเจ้าที่จริง ๆ กันเสียบ้าง, อย่านึกแต่ปาก.

เราต้องมีบิดามารดา ครูบาอาจารย์ หรือพระพุทธรูปเจ้าจริง จึงจะช่วยให้ได้. นี่ถ้ามีแต่ปาก มันก็ช่วยแต่ปาก เท่าไปเท่ามากกับที่ลงทุน เพียงแต่เสียน้ำลายไปนิดเดียว ในการพูดคำนี้ออกไป. ผลที่เกิดขึ้น มันต้องเท่ากันเสมอ : ทำแต่ปาก มันก็ได้ผลดีกว่าแต่ปาก, ทำไม่จริง มันก็ได้ผลเป็นความไม่จริง, เป็นของปลอมอยู่เรื่อยไป.

ทั้งหมดนี้ มันเป็นตัวอย่างที่ว่า เราจะบวช หรือจะเป็นพระเป็นเณรกันให้เต็มตามความหมายนี้ มันต้องทำอย่างนี้, คือ ล้วนแต่เป็นการทำที่จริง ๆ. เรื่องพิธีตองนันทัน มันก็เป็นเรื่องพิธีตอง; ทำพิธีบวชเสร็จ ก็เป็นพระเป็นเณรแต่ตามพิธี ที่มาว่าอะไรอยู่ไหน ๆ ตามบทที่ต้องสวดต้องท่อง; มันก็เป็นแต่เพียงเท่านั้น ในจิตใจเป็นไม่ได้. ถ้าจิตใจเป็นได้ มันก็ต้องทำลงไปจริง ๆ ในการที่จะลดตัณหา - ลดของกู. ก็เลสทั้งหมดมารวมอยู่ที่นั่นแหละ; แต่แล้วมันก็มีหลายแง่หลายมุม.

เป็นผู้บวชจริง ต้องพยายามลดเรื่องตัวกู - ของกู.

สิ่งที่เรียกว่า ตัวกู - ของกู นั้น มันมีหลายแง่หลายมุม อย่างที่พูดมาแล้ว; มันทำให้คัดโกง ทำให้บิดพลิ้ว ทำให้ไม่รู้จักอาย ทำให้ยกหูชูหาง, หลายสิ่งหลายอย่าง หลายแง่หลายมุม จนจับไม่ค่อยจะไหว จนป้องกันไม่ค่อยจะไหว. ถ้าใครทำได้คนนั้นก็ เป็นพระจริง เป็นเณรจริง เป็นผู้บวชจริง; ถ้าใครไม่ทำในส่วนนี้ มันก็เป็นแต่เพียงพิธี เป็นแต่เพียงบัญญัติเป็นแต่เพียงธรรมเนียม.

นี่คือข้อที่การบวชมันไม่เป็นเหมือนวัชชীন ที่คอยป้องกันโรคนี้; ไม่ป้องกัน แล้วก็ไม่แก้ไข ไม่อะไรหมด.

ที่นี้อายุมันก็ล่วงไปๆ อายุทางเนื้อหนัง มันก็มากขึ้น แล้วอายุทางวิญญูณ ก็ลดลง. มองดูขันธ์กันเสียให้ดี ๆ อายุทางเนื้อหนังมันก็เพิ่มขึ้น; เพราะเวลามันล่วงไป อายุเพิ่มขึ้น เนื้อหนังมันก็แก่ไป. แต่ว่าอายุทางวิญญูณนั้น ยังไม่เพิ่มขึ้น แล้วมันกลับจะลดลง.

เราต้องทำให้ถูกต้อง ให้ตรงตามเรื่องตามราว ให้มันเป็นการเพิ่มอายุในทางสติปัญญา, ทางวิญญูณ. อายุทางเนื้อหนังนั้นก็ไม่ใช่สำคัญ แล้วเราควรจะลดมันเสียด้วย ลดอายุฝ่ายเนื้อหนัง ไปเพิ่มอายุฝ่ายวิญญูณให้มากขึ้น.

ลดอายุทางเนื้อหนัง ก็คือขยันลดมันเรื่อย ๆ : ล้อความโง่ความหลง, ความเป็นทาสของวัตถุ ความมีตัวกู - ของกู ที่ยกหูชูหาง. ถ้าว่าเรามีการ

ล้อเรื่องอายุทางเนื้อหนังอยู่อย่างนั้นแล้ว มันก็เป็นการเพิ่มให้แก่เรื่องทางวิญญาณ. ฉะนั้น ในการล้ออายุทางเนื้อหนังนี้ มันก็มีประโยชน์ ทำให้สิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น เป็นไปถูกต้อง.

การล้ออายุแบบนี้ ก็คือการต่ออายุชนิดที่แท้จริง คือ ทำให้มีประโยชน์ ทำให้สะอาด ทำให้ถูกต้อง ให้ขยายสิ่งที่เรียกว่า นิพพาน นั้นออกไป. เวลาที่เป็นนิพพาน ให้มันขยายออกไป, เวลาที่เป็นวิภูฏสงสาร ให้หดเข้ามา. ฉะนั้น ชีวิตของเรา มันก็เต็มไปด้วยอาการของนิพพานมากขึ้น ; ลดอาการของวิภูฏสงสารเสียเรื่อย ๆ ไป.

สิ่งต่างๆ ในสวนโมกข์เป็นอุปกรณ์สอนธรรมะทั้งนั้น.

ที่นี่สำหรับสิ่งที่จะสะดุดตา สะกดใจ มันก็มีอยู่พร้อมแล้ว, พูดยกกันเล่น สนุกๆ ก็ได้. ในวัดเราที่ตรงนั้น มันมีเสื่อเนาอยู่ตัวหนึ่ง คนทำขึ้นไว้ เสื่อตัวนั้น มันกำลังเนา. เรามีเสื่อเนาไว้แลบลิ้นหลอกคน ที่อยากจะเก่งกว่าใครๆ ในวัด. พระกิติ เณรกิติ องค์ไหนอยากจะเก่งกว่าใครๆ ในวัด เรามีเสื่อเนาตัวนั้นไว้แลบลิ้นหลอกคนนั้น. ใครยกหูชูหาง ก็ให้เสื่อตัวนั้นมันแลบลิ้นหลอก. จะได้รู้จักลดราวาศอก เหมือนกับเสื่อที่กำลังเนา.

นี่เรามีมะพร้าวนาฬิกาเกอร์ กลางทะเลขี้ผึ้ง ไว้หล่นใส่หัวคนที่ฉลาด ในการที่จะรักษาภิเลสเอาไว้ ; เป็นพระเป็นเณรก็ได้ เป็นฆราวาสก็ได้ ถ้า

ฉลาดในการที่จะถนอมกิลเลสเอาไว้ ก็ขอให้มะพร้าวณาพิเกร์นี้ หล่นรดหัวบ่อยๆ. นี่เราไม่ได้มีไว้เฉยๆ มีไว้หล่นรดหัวคนที่ฉลาดในการที่จะถนอมกิลเลส; ฉะนั้น ไปนั่งดูให้ดี ๆ ว่ามันไม่ใช่เสียหลายอะไร.

เรามี ก้อนหินพูดได้, วัดเรามีก้อนหินพูดได้ทั่วไปหมด เอาไว้ ทักทายปราศรัยกับนักทศนาจร ทั้งเพศชายและเพศหญิง ทั้งเล็กและใหญ่ ที่ช่างไม่รู้อะไรเสียเลย ว่า *วัดนี้มีไว้ทำไมกัน? ว่ามรสพทางวิญญาณ มีไว้ทำไมกัน?* เขาก็ไม่สนใจและไม่รู้จัก; มีแต่อาการของคนยกหูชูหาง เอะอะวุ่นวาย ไปหมด. นี่เป็นนักทศนาจร มีทั้งเพศชายมีทั้งเพศหญิงมาเที่ยวแสดงกิริยาอาการอะไรต่างๆ ที่ไม่ควรจะมีในวัดในวา.

แล้วก็ มีต้นไม้ที่ร้องเพลงได้ ที่พูดได้. ต้นไม้ของเราก็พูดได้ ร้องเพลงได้; เอาไว้ร้องเพลงพระธรรม ธรรมคิตา ไว้แข่งกับเพลงสากล ที่พวกพระ พวกเณร แอบเปิดวิทยุฟังกันนัก. นี่เรามีต้นไม้ไว้ร้องเพลง ธรรมคิตา ของพระพุทธเจ้า แข่งกับพวกนี้. ถ้ามองเห็นได้อย่างนี้ก็พิเศษ เป็นเรื่องดีอย่างยิ่ง.

เรายัง มีนกกางเขนอกสีแดง ร้องเพลงเวลาตี ๕. มีนกกางเขน อกสีแดง มีไว้ถลกหนังหัวพระเณรที่ชอบนอนสาย. นกกางเขนนี้ไว้ถลกหนังหัวพระเณรที่ชอบนอนสาย; อย่าให้นอนสาย ให้รู้จักตื่นแต่ดึก ๆ, ไหว้พระสวดมนต์หรือทำอะไรก็ได้ ก็ยังดี, ก็ยังดีกว่านอนสาย.

มีมด มีแมลง มีปลวก ที่ขยันขันแข็งที่สุด. ปลวกนี่เป็นสัตว์ที่ได้
รับยกย่องว่าขยันที่สุด นี่เอาไว้เป็นเพื่อนคุย กับพระกับเณร ที่ขี้เกียจ แล้ว
เอาเปรียบในการทำงานประจำวัน, หรืออะไรก็ตาม. ขี้เกียจแล้วก็เอาเปรียบ
เรามีมด มีปลวก มีแมลง เหล่านี้ ไว้คุยกับพระเณรพวกนี้.

แล้วก็ มีลูกหมา : ไ้เบ็ด ไ้หมี ไ้เสือ ไว้ให้คนที่ดีแต่เห็นแก่ตัว,
ไม่เอาใจใส่ผู้อื่น ก็คือไม่เอาใจใส่หมานั้นแหละ หมามันจึงเห่า. ถ้าจะรู้จักเอา
ใจใส่สัตว์เล็กสัตว์น้อย สัตว์ที่เป็นเพื่อน ทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย กันเสียบ้าง
หมาก็คงไม่เห่า. นี่พระเณรองค์ไหนเป็นเอามาก ๆ ถึงกับไม่สนใจผู้อื่นเสียเลย
ลูกหมามันก็เห่า, เห่ามากอย่างไม่น่าเชื่อ.

ทุกสิ่งเป็นครู มีอยู่ทั่วไป ฟังรู้จักพิจารณา.

เท่านี้มันก็เป็นอย่างทีมากพอแล้ว ทีว่า ทุกหวัระแห่งมันก็มีอะไรที่
เป็นครู เป็นผู้ตักเตือน เป็นผู้ช่วยให้มันคิดได้; แต่แล้วมันก็ไม่สำเร็จ
ประโยชน์ เพราะคนไม่ได้ยิน ดูไม่เห็น. เราบอกว่า ต้นไม้ก็พูดได้ ก้อนหิน
ก็พูดได้ แต่ก็ไม่มีการได้ยิน; นี่เพราะหูหนวก. ฉะนั้น ใครมาที่นี้
ถ้าไม่ได้ยิน ก้อนหินพูด ไม่ได้ยินต้นไม้พูด แล้วก็เรียกว่า ขาดทุน เสียเวลา
เปล่า ๆ, ขาดทุนอย่างล้มละลายไปเลย.

เพราะเหตุว่า ต้นไม้ของเราพูดดีมาก ก้อนหินก็พูดดีมาก นกกาางเขน
ก็พูดดีมาก มดปลวก มดแมลงนั้นก็พูดดีมาก พูดเรื่องตัวกู—ของกู ยกหูชูหาง

๕ ๕
ทงนนเลย; ว่างนั้นมันไม่ใช่ความสงบ, คือมัน พุดเรื่องความสงบ, พุดเรื่อง
อย่ามีตัวกู ยกหูชูหาง.

สัตว์เหล่านี้มันไม่ได้ยกหูชูหาง, หรือ สิ่งเหล่านี้มันก็ไม่ได้ยกหูชูหาง,
มันอยู่เงียบสงบตามแบบของธรรมชาติ ตามวิธีของธรรมชาติ; แต่แล้วก็ทำไม
ไม่มอง? ทำไมไม่มองให้เห็น. มองเห็นข้อนี้ เรียกว่าฟังได้ยิน, ฟังมันพุด
ได้ยิน.

เราบอกว่าทั้งวัดเป็นมหรสพทางวิญญาณ มีเสียงอันไพเราะ ทั่วไป
ทั้งวัด; แต่ก็ไม่มีใครได้ยิน. หรือว่าแสดงภาพอันสูงสุด แต่ก็ไม่มีใคร
เห็น; ชอบแต่จะขอคูหนัง ดุสไลด์, เป็นเรื่องเล่น ๆ ของเด็กอมมือ. ส่วนที่
ธรรมชาติมีให้จริง ๆ มีให้อย่างดี มีให้อย่างสูงสุดนี้ ก็ไม่สนใจ.

ส่วนที่เป็นมหรสพทางวิญญาณนั้น ไม่สนใจ; แต่ไปสนใจเรื่อง
มหรสพทางเนื้อหนัง ทางวัตถุ. ถึงแม้จะเอามหรสพทางวิญญาณมาแสดงให้ดู
ก็มองไปในเรื่องทางเนื้อหนังไปหมด. นี่เป็นเรื่องที่น่าเศร้า หรือว่า น่าเสียใจ
ในการที่วันคืนล่วงไป ไม่ได้ประโยชน์อย่างสมกัน.

รวมความแล้ว มันเป็นเรื่องที่ว่า อายุกำลังล่วงไปแต่ในทางเนื้อหนัง
แล้วมัน เป็นหมันในทางสติปัญญา.

ผู้ที่อยู่ประจำ ที่สี่กั๊ก, ผู้ที่เป็นแขก มาเป็นครั้งเป็นคราวกั๊ก ล้วนแต่
มีปัญหาเหมือนกัน ๕ ๕
ดูให้ดีเถอะ คือถ้าจะขาดทุน มันก็ขาดทุน

เหมือนกัน, ถ้าจะได้กำไร มันก็ต้องได้กำไรเหมือนกัน. อย่าไปคิดว่าใครเป็นเจ้าของ
เจ้าถิ่น ใครเป็นแขก เลย.

โลกนี้มันใหญ่มากเกินไป กว่าที่ใครจะเป็นแขกหรือเป็นเจ้าของบ้าน
ได้; มันเป็นกันทั้งหมด; จะเป็นอะไร ก็ต้องเป็นด้วยกันทั้งหมด. ในโลก
นี้มันมีธรรมชาติรวมกันหมด มันพูดหรือมันแสดงธรรม หรืออะไรก็ตามนี้
พร้อมกันไปหมด, ทั่วกันไปหมด อย่างเดียวกันหมด. ถ้าฉลาดจริง แล้วอยู่
ที่ไหน ก็ต้องได้ยินได้เห็นสิ่งเหล่านี้.

แต่เดี๋ยวนี้ ไม่เคยนึก ไม่เคยคิด ไม่เคยสนใจ, ปล่อยไปตามอารมณ์
ปล่อยตามเรื่องตามราว. อายุมันล่วงไปอย่างที่เราเรียกว่า แก่แดด หรือแก่แรด.
ดูมันก็แก่อยู่; แต่ว่าที่จริงมันยังไม่ได้แก่เพราะแดดมันเผา ผิวมันเกรียม
เหมือนกับของสุกหรือของแก่; แต่แล้วข้างในมันไม่ได้แก่. นี่การบวช
หรือการอะไรทำนองนี้ มันมีอาการอย่างนี้; ดูคล้าย ๆ กับว่ามันเป็นอย่างนั้น;
แต่ว่ามันไม่ได้เป็นอย่างนั้น.

ฝึกสำนักบาป - บุญ เพื่อแก้ไข หรือส่งเสริม.

เพราะฉะนั้น เราอยากจะสำนักบาปกันเสียที, มาตั้งกองรวมหัวกัน
เสว้าสลัดสังเวทกันเสียสักที. เราลั้ออายุทางเนื้อหนัง ยกย่องอายุทางวิญญูณ
เพื่อจะแก้ไขปัญหาข้อกันเสียที, แล้วมันก็เป็นสิ่งที่ทำได้ด้วยกันทุกคน. ผม

หมายความว่า เรื่องล้ออายุนี้ ทำกันได้ด้วยกันทุกคน ; เพียงแต่ว่าจะสนใจหรือไม่สนใจเท่านั้น.

ถ้าจะเป็นเด็กกอมมือ มันก็สนใจแต่เรื่องกิน เรื่องเล่น เรื่องสนุกสนาน ; ไม่มีจิตใจไหน ที่จะมาสนใจในการที่จะดูอายุ เพื่อความไม่ประมาท, แล้วก็ล้ออายุที่เหลวไหล, แล้วก็ยกย่องอายุที่เต็มไปด้วยแก่นสาร : อายุทางเนื้อหนัง, อายุทางวิญญาน แตกต่างกันอย่างนี้.

คุณลองคิดดูให้ดีว่า ปีหนึ่งเอามาพูดสักครั้งเดียวนี้ มันจะพอไหม ? นั้นมันอยู่ที่ว่าคนมันจริงหรือไม่จริง. คนมีความละเอียด หรือว่าหน้าด้าน ? ถ้าคนมีความละเอียดแล้ว ก็พูดกัน ๒-๓ นาที ก็ปฏิบัติได้จนตาย ; เพราะมันไว มันไหว, มันไวต่อความหมายความรู้สึก เข้าใจทุกคำที่พูด. แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่รู้จักละเอียดหรือตื้อด้านแล้ว พูดกันทุกวัน มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร, แล้วก็ไม่ใช่วิสัยที่ควรจะทำด้วย เพราะเป็นเรื่องที่ทำความรำคาญ.

เรานึกถึงข้อที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสอะไรไว้บ้าง, แล้วก็เอามาพิจารณาดู ; มันก็มีวิธี ที่จะพิจารณาได้ลึก ๆ ลึก ๆ ยิ่งขึ้นไปทุกที. แต่เดี๋ยวนี้ มักขี้เกียจ ไม่ได้พิจารณา. แม้แต่ครั้งแรก ไม่เคยพิจารณาคำตรัสต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าด้วยซ้ำไป, หรือเรียนกันอย่างละเมอเพื่อผ่านไปเท่านั้น, ไม่ได้มาคิดอย่างตั้งอกตั้งใจ ; ถ้าเอามาคิดอย่างตั้งอกตั้งใจ มันจะลึกลงไปทุกวัน ๆ.

การคิดในวันทีหนึ่งนี้ จะช่วยให้เกิดความลึกในวันที่สอง, การคิดในวันที่สอง จะให้เกิดความลึกต่อไปได้ ; ในวันที่สาม วันที่สี่ ที่ห้า ที่หก

ก็เป็นอย่างนี้. จะนั้น ไม่กี่วัน หรือ ไม่กี่เดือน มันก็ลึกลงที่จะเข้าถึงหัวใจของธรรมหรือศาสนา. แต่วันคืนล่วงไป ด้วยการหัวเราะสรวลเสเฮฮา หยอกกันเล่นเสียมากกว่า; จะเอาจิตใจไหนมาพิจารณาอย่างลึกๆ แม้แต่วันเดียว. วันตั้งต้นวันที่หนึ่ง ก็ไม่ได้ทำ วันที่สอง ที่สาม ที่สี่ มันก็ไร้ความหมาย.

จะนั้น การบำเพ็ญสติปัญญา^๕ ต้องทำกันจริงๆ, จริ่งติดต่อกันไปทุกวัน, แล้วมันก็จะลึกๆ ลงไปทุกวันด้วยเหมือนกัน. นี่มันเป็นอายุที่เจริญ เจริญด้วยอายุ, หรืออายุที่เจริญเป็นอยู่อย่างนี้.

เดี๋ยวนี้ มันตรงกันข้าม ก็เป็นอายุที่ตายด้าน ที่ไม่มีความเจริญ อยู่กันเต็มวัดเต็มวามากมาย มันก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น อย่างที่เรียกว่าน่าพอใจ. มันมีน้อยเกินไป ไม่ใช่ว่าจะไม่มีอะไรเลย; แต่รู้สึกว่ายังน้อยเกินไป, ที่ถูกต้องจะได้มากกว่านั้น ไม่ใช่ว่าจะยาก จนว่าไม่อาจจะรู้ได้เข้าใจได้; มันอยู่ในระดับที่พอจะรู้ได้หรือเข้าใจได้ แต่แล้วก็ไม่เอามาสนใจ ไม่เอามาทำไว้ในใจ ไม่กระทำจริงๆ จังๆ อย่างที่ว่า. นี่เรียกว่า วันคืนล่วงไป, วันคืนล่วงไปอย่างไม่มีอะไรมาเพิ่มขึ้น.

พระพุทธเจ้าท่านก็สอน ให้พิจารณาดูว่า วันคืนล่วงไป บัดนี้เรากำลังเป็นอย่างไร ถัด ภูตสุสาม รตตินทิวา วิติปตฺนติ - วันคืนล่วงไปๆ เรากำลังเป็นอย่างไร ให้เห็นว่าเรากำลังเป็นอย่างไร. ในเมื่อวันคืนล่วงไป ก็ควรจะเกิดความไม่ประมาท แล้วก็ทำให้มีอะไรเป็นที่น่าพอใจได้ สมตามที่วันคืนล่วงไป.

ถ้ามีการเหลวไหลก็ควรจะเอามาล้อ คือเอามาเศร้าเอามาสลด เอามาสังเวช; เป็นผู้ติเตียนตนด้วยตนอยู่บ่อยๆ โดยไม่ต้องให้มีคนอื่นมาติเตียนให้ โจทก์ท้วงตนด้วยตน ให้ติเตียนตนด้วยตน ในส่วนที่มันเป็นความผิด, แล้วก็ให้ความเคารพนับถือตน ในส่วนที่มันเป็นความถูกต้อง. ขอให้เป็นอย่างนี้เป็นประจำวัน เป็นหลักการในชีวิตประจำวัน การทำบุญอายุมนุษย์มีความหมาย; หมายความว่านี่แหละคือวิธีที่จะทำให้อายุเจริญ.

ที่เรียกว่า แม่เพียงวันเดียวมันก็เจริญ ที่เรียกว่า *ภทฺเทภรตฺโต ภทฺเทเอภรตฺตํ* *แม่วันเดียวมันก็เจริญ*, คือวันเดียวก็มีอะไรที่น่าบูชา น่าชม. ถ้าผิดจากนั้นแล้ว แม่จะอยู่สักร้อยปี พันปี ก็ไม่มีอะไรที่น่าชื่นใจ.

ฉะนั้น จึงหวังว่าการที่เรามาประชุมกันที่นี้ในวันนี้ ซึ่งเป็นวันพิเศษที่ผมมีอะไรมาพูดเป็นพิเศษนี้ จะเป็นสิ่งที่ดี, จะเป็นสิ่งที่ดี ได้สิ่งที่ดี; ไม่ใช่เป็นการทำให้น่ารำคาญ หรือว่าทำให้เจ็บใจ. เป็นโอกาสที่จะได้สำนึกบาป, เป็นโอกาสที่จะได้ตัดเตือนตนด้วยตน, หรือว่า โจทก์ท้วงตน ติเตียนตน. ที่ผมเรียกว่าล้อ ล้อตัวเอง ก็แนะนำให้ทุกๆ คนรู้จักล้อตัวเอง, รู้จักคิดบัญชีกับตัวเอง ให้รู้ว่าเป็นเรื่องขาดทุนหรือได้กำไร. ถ้าเป็นเรื่องขาดทุนก็จะได้ล้อ ล้อตัวเอง ตำหนิตัวเอง; ถ้าเป็นเรื่องกำไรก็จะได้บูชาตัวเอง นับถือตัวเอง ให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป.

ทุกคนก็จะสังเกตเห็นได้ว่า ผมไม่ได้พูดอย่างนี้ทุกวัน, ถือเป็นโอกาสพูดปีหนึ่งสักครั้งหนึ่งเท่านั้น, และความตั้งใจ อยากรจะพูดกับตัวเอง มากกว่า;

แต่แล้วก็พูด ชนิดที่ผู้อื่นจะพลอยได้รับด้วย ว่าผมตำหนิติเตียนตัวเองได้
 อย่างไร ก็ให้ผู้อื่น นำเอาไป สำหรับจะได้ตำหนิติเตียนตนเองให้มาก ได้อย่าง
 นั้นเหมือนกัน มันเป็นแนวที่แสดงให้เห็นลู่ทาง ที่เราจะจัดการกับตัวเอง
 อย่างไร. ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มันอาจจะมีตม่น; ยังมีอายุน้อย ยังไม่รู้จัก
 ตัวเอง ยังไม่รู้จักจัดการกับตัวเองอย่างไร. การที่ได้ฟัง ในสิ่งที่ควรจะนำมา
 เล่าสู่กันฟังเสียบ้าง ก็คงจะเป็นการดีเป็นแน่อน.

ฉะนั้น จึงหวังว่า ทุกคนจะเอาไปคิดดู; ถ้าอย่างไร ถ้าเห็นด้วย ก็จะมี
 การล้อตัวเองกันบ่อยๆ. อย่าให้คนอื่นต้องมาล้อเลย มันไม่ปลอดภัย แล้วมัน
 ก็ไม่ดีด้วย พยายามติเตียนตัวเอง หรือ ล้อตัวเองด้วยตัวเองดีกว่า.

นี่รวมความว่าปีนี้ ผมก็ได้พูดพอสมควรแล้ว ในการที่ชี้ให้เห็นว่า
 วันคืนมันล่วงมาอย่างไร, เราโง่หรือฉลาดกันอย่างไร? เก็บเอามาวิพากษ์-
 วิจารณ์ แล้วก็ล้อมันเล่นสนุกๆ ในส่วนที่มันโง่มันหลง หรือมันทำอย่างที่ไม่
 ควรจะมี หรือไม่ควรจะทำ. ฉะนั้นก็พูดได้ว่า ผมก็ได้ทำที่ดีที่สุดแล้ว ตามที่ควร
 จะทำได้อย่างไร ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน.

สรุปความว่าทั้งหมดนี้ มันคงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์. เป็นไปเพื่อ
 เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความสุข ตลอดกาลนานเป็นแน่, แล้วก็พูดคราวเดียว ก็คง
 จะคุ้มไปได้ปีหนึ่ง. ถ้าไม่ตายเสีย ก็คงจะได้พูดกันอีก ในปีต่อๆ ไป.

วันนี้ก็ขอจบกันที่ เพียงเท่านี้.

ชุมนุมล้ออายุ - ๑๐ -
๒๗ พ.ค. ๒๕๑๓ กัณฑ์เช้า
๑/๒๕๑๓

ล้ออายุเพื่ออายุสะอาด.

ปี ๒๕๑๓ นี้ก็วาระหนึ่ง มันมีความหมายส่วนตัวผม ; ไม่ใช่มีความหมายเกี่ยวกับพวกคุณ. ที่ว่ามีความหมายเกี่ยวกับตัวผม ก็เพราะว่า มันเป็นวันครบรอบปี ตามที่เขาสมมติกัน. อย่าลืมนะมัน *เป็นการสมมติ* อย่างสุริยคติ. ผมจึงถูกสมมติว่าอายุครบรอบปีที่ ๖๔ ขึ้นมา ; เนื่องจากโยมบอกว่า เกิดเมื่อเวลาพระออกบิณฑบาต. นี้ก็คงมีอายุครบ ๖๔ ปี ; เลยไปบ้าง ๒-๓ ชั่วโมงหรือหลายชั่วโมง.

ที่นี้ ที่ว่ามันมีความหมายสำหรับผม ; ก็เพราะผมเกิดโดยสมมติอย่างนี้. พวกคุณก็มีวันเกิด เป็นอย่างอื่นด้วยกันทุกคน. ฉะนั้น จึง ขอให้ฟังในฐานะที่ว่า มันเป็นวันที่มีความหมายสำหรับผม.

ที่นี้ เมื่อ ถือสมมติ กันแล้ว มันก็มีการที่ จะต้องรู้เรื่องสมมติอย่างอื่น ๆ อีก; เช่น สมมติว่ามีอายุเท่านี้ครบรอบในวันนี้, แล้วเขามีทำอะไรกันบ้าง โดยสมมติ. เขาก็ มีการทำบุญวันเกิด เลยไปถึง ให้ของขวัญวันเกิด เป็นพิธี กระทั่งเป็นพิธีตองอย่างนั้นอย่างนั้นมา ผมก็พลอยสนุกกับเขาด้วยในการทำบุญวันเกิด.

แต่การทำบุญนั้น อาจจะไม่เหมือนกัน ก็ได้; เพราะว่าใครชอบอย่างไร ก็ควรจะได้ทำอย่างนั้น; เพราะฉะนั้น ผมจึง ถือเอาโอกาสนี้ทำบุญวันเกิด ชนิดที่เรียกว่า ล้ออายุ. บางคนก็ยังไม่ฟัง; อย่างพวกคุณที่เพิ่งมาใหม่ๆ นี้ คงยังไม่ถูก, ก็จะเล่าให้ฟัง.

เขาทำบุญต่ออายุ กันบ้าง เพิ่มอายุ กันบ้าง อย่างที่คุณก็ได้ทราบหรือได้เห็นแล้ว และรู้ว่าเขามีความมุ่งหมายอย่างไร? เขาซ้ลาคคกลัวตาย ก็ต่ออายุให้ยาวออกไป อย่างนี้ก็มี; หรือว่าในวันนี้ มันเป็นวันครบรอบปี ทำบุญเป็นการใหญ่เป็นพิเศษ ก็หวังที่จะได้บุญเป็นส่วนสำคัญ. และ เรื่องได้บุญนี้ ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าที่จะ ได้สิ่งที่ตัวปรารถนา จึงรวมความมีอายุยืนอยู่ในนั้นด้วย.

นี่แหละ ทำบุญอายุ มัน ไม่แคล้วไปจากเรื่องจะมีอายุเพิ่ม หรือมีความสบายใจในการมีอายุ. แต่ความหมายของผมไปในทางอื่น จึงอยากจะเรียกว่า ล้ออายุ ที่มันมีมากมายจนถึงหลายสิบปีเช่นนี้ ว่ามันมีอะไรดี หรือว่ามันมีอะไรที่น่าหัว หรือมัน มีอะไรที่น่าเกลียด แล้วก็น่าล้อ.

อายุคืออะไร ? ทำไมต้องล้อ ?

ทีนี้ การที่จะ ล้ออายุ นั้น มันคงจะมีปัญหาขึ้นในใจของพวกคุณ ว่า ใครล้อใคร? เพราะว่า ฉันท้ออายุ. ฉันทันคือใคร? แล้วก็ไป ล้ออายุ อย่างไร? ถ้ายังไม่เข้าใจ ก็จะทำให้พัง. ถ้าจะมี “ฉันทัน” สำหรับล้ออายุ มันก็เป็นเรื่องของสติปัญญา, เอาสติปัญญาเป็นตัวฉันทัน แล้วก็ล้ออายุ, คือต่ออายุอย่างที่เขาสมมติ ๆ กันว่ามีอายุกี่ปีแล้ว.

ถ้าจะเข้าใจให้ดี ก็ต้องดูต่อไปว่า สิ่งที่เราเรียกว่า อายุ ๆ นี้ มัน มีอยู่ ๒ ชนิด หรือ ๒ ความหมายคือ อายุของร่างกาย น้อย่างหนึ่ง แล้ว อายุของจิตใจ หรือวิญญาณ สติปัญญา นั้นมันอีกอย่างหนึ่ง. ที่ต้องแยกกัน ก็เพราะว่า มันแยกกัน คืออายุร่างกายอาจจะมามากก็ได้ เพราะอายุของใจนั้น มันมีไม่เท่ากันก็ได้, มันมีน้อยก็ได้; เพราะมันเป็นคนละอย่างจริงๆ.

หมายความว่า อายุร่างกาย นั้น มันก็ไม่มีอะไรมากกว่าเนื้อหนัง ที่กินเข้าไปมันก็เติบโตได้; นั้นมันก็วัดกันได้ด้วยการที่มีฝนตกรดหนัก ๆ คราวหนึ่ง ๆ ซึ่งเรียกว่าปีหนึ่ง.

บางคนยังไม่รู้ ก็รู้เสียว่า ที่เขาเรียกว่า *วัสสา* หรือ *ปีหนึ่ง* นั้น มันหมายถึง *ฝนตกหนัก ๆ คราวหนึ่ง*. คำว่า *วัสสา* ก็แปลว่า *ฝน* ใน ภาษาไทย เรียกว่า *ฝน*, ใน ภาษาบาลี เรียกว่า *วัสสา*. พรรษาในภาษาไทย ที่ถอดออกมาจากภาษา

สันสกฤต รวมความแล้วมันก็คือฝน. ฝนตกหนักคราวหนึ่ง ๆ คือในรอบปีหนึ่ง มันมีฝนตกหนักคราวหนึ่ง ก็เอาฝนตกหนักคราวหนึ่งนั้นเองเรียกว่าปีหนึ่ง หรือ พรรษาหนึ่ง.

ที่นี้อายุร่างกายนี้ ก็หมายถึงร่างกายที่เคยถูกฝนตกครดหนัก ๆ มากี่คราวแล้ว มันก็เท่านั้นปี; มันไม่เกี่ยวกับสติปัญญา. พูดยังล้อเล่นกันว่า “ร่างกายก็ถูกฝนตกครดหนัก ๆ มากี่คราวแล้ว. นี่คืออายุของแก่”.

ส่วน อายุทางจิตใจ นั้น หมายถึง ความเจริญของสติปัญญา มันไม่เท่ากัน. คนมีพื้นฐานโง่ หรือฉลาดมาต่าง ๆ กัน; แม้ว่าจะมีพื้นฐานมาอย่างไร มันก็ยังต่างกัน ตรงที่ได้รับการศึกษาไม่เหมือนกัน. ถ้ามี สติปัญญา มาก ก็เรียกว่ามี อายุทางจิตใจมาก; ถ้ามี สติปัญญา น้อย ก็เรียกว่ามี อายุทางจิตใจ น้อย. คนมีสติปัญญา น้อย แม้จะมีอายุทางร่างกายตั้งร้อยปี ก็ต้องเรียกว่า เด็กอมมืออยู่นั่นเอง แม้อายุตั้งร้อยปี; เพราะว่าอายุทางจิตใจมันมีน้อย.

เมื่อรู้จักอายุทางจิตใจ กับอายุทางร่างกาย ได้ดีอย่างนี้แล้ว, ก็พอจะรู้ว่า เตี่ยนี้ใครมันลือใคร? คำว่า “ฉัน” ในที่นี้ คือใคร? คำว่า “ฉัน” ในที่นี้ ต้องได้แก่จิตใจ ที่มีอายุมากพอสมควร, คือมีสติปัญญาพอสมควร; เพราะได้เห็นโลก หรือเห็นชีวิตมามาก นั่นเอง. มันก็มีอะไร ๆ มากพอที่จะ ลือ อายุของร่างกาย; ว่ามันมีมาได้กี่ฝนแล้ว กี่ปีแล้ว, แล้วมันมีอะไรบ้างในนั้น : โง่ฉลาดอย่างไร ก็เอามาพิจารณาดู; มีส่วนที่ควรจะล้อเล่นได้ ก็จะล้อเล่น.

นี่ทำไมจะต้องล้อ? เพราะเป็นคนขี้ล้อก็ได้เหมือนกัน, เพราะว่า การล้ออะไรกันเล่นนั้นมันก็สนุกดี. ผมก็ชอบ ถึงคุณก็ชอบ, อย่าอวดดีไปเลย.

แต่เดี๋ยวนี้ผมไม่ได้มีความหมายเพียงเท่านั้น; ที่ว่าล้อกันเล่นนั้น มัน สนุกดี, หัวเราะก็ทำให้อายุนั้น เขวากันอย่างนั้น; นั้นมันเป็นเรื่องของ เด็กอมมือเหมือนกัน. เราไม่ควรจะล้ออายุกันในลักษณะอย่างนั้น เราควรจะ ล้อมันในลักษณะที่ได้บุญ ได้กุศล ได้ความเห็นแจ้งแทงตลอด.

ฟังดูให้ดีๆ ผมกำลังพูดว่า การล้ออายุนี้ถ้าล้อเป็น จะได้บุญ, แล้วก็ จะได้กุศล แล้ว จะได้ความเห็นแจ้งแทงตลอด.

ความหมายของบุญนั้นล้างบาปได้.

ล้ออายุได้บุญ, ได้บุญอย่างไรกัน? มันต้องรู้จักคำว่า บุญ กันเสียก่อน คำว่า บุญ นี้ผมจะ ไม่ได้ให้หมายเอาแต่เพียงว่า เครื่องให้สบายใจ อิ่มอกอิ่มใจ ไปตามประสาคนฉลาดคนเขลา; บุญอย่างนั้น ไม่เอามาพูด. บุญอีกความ หมายหนึ่ง หมายถึงการล้างบาปได้.

ของที่ล้างบาปได้นั้นแหละ คือบุญ. ถ้าใครมีบาป เอามาล้อเล่น ให้มันหายไปเสีย; มันเกิดละอายขึ้นมา มันก็หายไปเสีย; นี้ก็เรียกว่า ได้บุญ บุญชนิดนี้เป็นอย่างเดียวกัน กับสิ่งที่เรียกว่า กุศล; เพราะว่า กุศล แปลว่า

ความฉลาด ก็มี, หรือแปลอีกอย่างหนึ่งว่า ตัดหญ้ารก ก็มี; มันก็มีอาการ เหมือนกับล้างบาป.

บุญนี้ก็ต้อล้างบาปได้ หญ้ารกเหมือนกับบาป; อะไรล้างบาปได้ ก็ต้อเรียกว่าบุญ หรือ กุศล. แต่บุญของชาวบ้าน หรือแม้พวกคุณที่บวช ไหมๆ นี้ มัน อาจจะมี ความหมายไปในทางได้สวรรค์ วิมาน. สวรรค์ วิมาน ในชาตินี้คือ กามารมณ์.

ที่คุณ อุตส่าห์เล่า อุตส่าห์เรียน อุตส่าห์ไปประกอบการอาชีพ มันก็ เพื่อกามารมณ์เสียเป็นส่วนใหญ่. ไปดูให้ดี ๆ อย่าเข้าใครออกใคร; อย่าง นั้นมัน บุญของเนื้อหนัง ไม่ใช่บุญของจิตใจ. บุญกุศลของจิตใจนั้น มัน ต้อล้างบาปได้ อย่างที่กล่าวมาแล้ว; ถ้าเราล้อมันเป็น ก็ได้บุญได้กุศล.

การล้ออายุคือพิจารณา, ทดสอบตัวเอง.

คำว่า ล้อเป็น ในที่นี้ หมายความว่า เราพิจารณาตัวเอง ทดสอบตัวเอง หรือเรียกให้เป็นอุปมาหนักขึ้นไปอีกก็ว่า โจทย์หรือฟ้องตัวเอง ค้นให้ พบว่ามันมีอะไรเป็นอย่างไร; ที่ควรล้อก็เอามาล้อ, ที่ควรลงโทษก็ลงโทษ; นั้นแหละมันจะเป็นหนทาง ให้เกิดความเห็นแจ้งแทงตลอด คือเห็นความโง่ ้ทั้งหมดที่แล้วมา แล้วความโง่นั้นก็จะได้หายไป.

ความโง่นั้นมันเหมือนกับผี; หมายความว่าพอรู้จักหน้ามันเท่านั้น มันจะหายไป ไม่ต้องลำบากลำบากอะไรนัก.

ขอให้รู้จักว่า มันเป็นคนโง่ เดียวนี้มัน โง่ขนาดดักดาน หรือว่า ยิ่งกว่าดักดาน หรืออะไร ก็แล้วแต่จะพูด. ตนก็ยังไม่ว่าตนโง่, อย่างนี้ไม่มีโอกาสจะล้อมัน.

ฉะนั้นคนเราจะต้องรู้จักคิด รู้จักนึก รู้จักอะไรต่างๆ จะได้มีสติปัญญาเพิ่มขึ้นๆ เป็นอายุของจิตใจ แยกออกมาเป็นตัวฉัน, แล้วก็ล้อร่างกาย ซึ่งเป็นของโง่ เป็นของทึบ เป็นของหนัก เป็นวัตถุ, แล้วขึ้นอยู่กับกามารมณ์ หรือความสุขทางเนื้อหนัง เป็นส่วนใหญ่.

นี่ขอให้ดูให้ดีว่า การล้ออายุนี้ ถ้าล้อเป็นก็จะได้บุญ ก็จะได้กุศล ก็จะได้ความเห็นแจ้งแทงตลอด.

ถ้าถามว่า เรามีอายุเท่าไร? ทุกคนก็จะตอบไปว่า เท่านี้ปี เท่านี้ปี. นั่นแหละคือ *อายุของความโง่* แล้วก็*ไม่รู้จักตัวเอง เอาตามสมมติ เอาตามปฏิทิน* เด็กอมมือมันก็พูดได้. แม่ก็บอกให้ว่า อายุก็ปีแล้ว รู้จักนับปีแล้ว รู้จักนับปีเป็น เท่านี้มันไม่พอ.

ถ้าถามว่า อายุเท่าไร? ก็ควรจะสะดุ้งเฮือกทีเดียว ว่าแก่นโง่ หรือฉลาดเท่าไร. ไปดูให้รู้ในข้อนี้ แล้วก็รู้ว่า มีอายุเท่าไร? เป็นคนแก่ แก่แดด แก่แดด หรือว่าเป็นคนที่เบิกบานรุ่งเรือง สว่างไสว อยู่ด้วยสติปัญญา.

นี่ขอรับรองว่า พวกคุณหนุ่มๆ นี้ อย่าได้ประมาทเลย; จะรู้จักกันก็แต่เพียงอายุทางร่างกาย ยังไม่รู้เรื่องทางจิตใจ. แม้คุณจะได้ฟังได้ยินคำพูด

เรื่องไอคิว เรื่องอะไร ของเด็ก ๆ นักเรียนนี้ คุณก็ยังไม่รู้ว่า มันคืออะไรอยู่นั่นเอง เพราะว่าคุณแต่เพียงว่า มันเรียนหนังสือได้เร็ว แต่ไม่รู้ถึงว่า สติปัญญาอันนั้น อยู่ที่ไหน.

แม้ว่าจะเรียนหนังสือได้เร็ว หรือได้มาก; มันอาจจะโง่มากขึ้นไปก็ได้. ถ้ามันเรียนไปในทางที่ให้หลงไหล, เป็นทาสของวัตถุนิยม อย่างที่ทำการกันในโรงเรียนในมหาวิทยาลัยนั่นเอง. ไอคิว อย่างนี้เอามาใช้กันไม่ได้ กับพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้า; มันเป็นไอคิวสำหรับเด็กอมมือ เด็กที่ยังกินลูกกวาด ยังเล่นหุ่น ยังวิ่งเล่นตามถนน.

สำหรับพระพุทธเจ้าท่านตีราคาของสติปัญญา ในทางที่จะไม่เป็นทาสของกิเลส ตัณหา หรือทางเนื้อหนัง ว่านั่นแหละ เป็นความหมายอันแท้จริงของอายุ. ถ้าคุณมีอายุ ในทำนองที่ พระพุทธเจ้าท่านต้องการนี้มาก, จะเรียกว่ามีอายุที่น่าบูชา น่าสรรเสริญ น่าชื่นอกชื่นใจ. อายุชนิดนี้แหละ จะออกมาเป็นตัวฉัน, แล้วก็ล้อกิเลสเล่น; ล้อความทุกข์เล่น คือล้ออายุทางร่างกายเล่น ด้วยความฉลาดกว่า.

การที่เราจะรู้ว่า เรามีอายุ ๒ อย่าง ๒ ประเภท อย่างนี้ มันไม่ใช่เป็นของง่าย : อย่างหนึ่งมันเป็นอายุของความฉลาด, อย่างหนึ่งมันเป็นอายุของความโง่. ที่เรียกว่า โง่ นี้ก็หมายความว่า มันไม่มีความรู้; มันเป็นเหมือนก้อนหิน ก้อนดิน อะไรก่อนหนึ่ง ก้อนหนึ่ง ๆ เท่านั้น. ร่างกายมันเป็นอย่างนั้นเอง, อายุของร่างกายมันนับด้วยฝนตก มันเป็นอย่างนี้, มันเป็นอายุของก้อนวัตถุอะไรก้อนหนึ่ง.

แต่ถ้าเป็นอายุของจิตใจ วิญญาณ สติปัญญา แล้ว; มันไม่มีตัวตน ไม่มีรูป ไม่มีร่าง; มันเป็นนามธรรมอันละเอียด, มันเจริญงอกงามอย่างแผ่ไพศาล, มีตัวใหญ่กว่าโลกนี้, มีตัวใหญ่กว่าสากลจักรวาล ก็ยังได้; ไม่เหมือนกับร่างกายนี้ อย่างมากมันก็มีตัวยาวสักวาหนึ่งเท่านั้นเอง. นี่มันต่างกันถึงขนาดนี้.

ถ้าเรามีสติปัญญาเป็นตัวฉัน มันก็มีตัวโตกว่าวัดนี้ กว่าประเทศไทยกว่าโลก หรือจะกว่าสากลจักรวาลก็ได้; เพราะฉะนั้น มันก็สามารถที่จะล้อร่างกายเล็กๆ ที่ยาววาหนึ่งนี้ได้.

นี่แหละการล้ออายุตามความหมายของผม มันเป็นอย่างนี้. แล้วผมก็ถือเอาโอกาส เช่นวันนี้ ล้ออายุเล่นสนุกๆ. ตามธรรมดาผมก็นอนกายหน้าผาก ล้อเล่นคนเดียว อยู่ในใจมานานแล้ว. แต่เดี๋ยวนี้มันรู้สึกสนุกขึ้นมาที่จะพูดให้เพื่อนกันฟังบ้าง, ก็เลยนัดมาฟังล้ออายุกันเล่น เป็นวิธีทำบุญเกี่ยวกับอายุของผมเองเป็นพิเศษ เป็นลักษณะเฉพาะอย่างนี้.

ความคิดในเรื่องของขวัญวันเกิด.

ทีนี้ มีเพื่อนฝูงบางคนถามว่า *อยากจะได้ของขวัญวันเกิดเช่นนี้อย่างไรบ้าง?* ผมก็บอกว่าอ้าว, ถ้าใครอยากจะให้ของขวัญวันเกิดแก่ผมละก็ วันนี้ต้องไม่กินข้าว, ต้องอดข้าวสักวันหนึ่งเหมือนผม. วันนี้ไม่กินข้าว ล้ออายุนี้

คือไม่กินข้าว; มันกินมามากแล้ว วันนี้จะไม่กิน. นึกถึงว่าเมื่อวันแรก
 คลอดคนนั้น มันก็ไม่ได้กินอะไร กินน้ำผึ้งสักหยดหนึ่ง ละลายน้ำ. วันนี้เพอญุไซคิตี
 ได้กินน้ำผึ้งละลายน้ำแก้วหนึ่ง มันก็พอ, พอไปกันได้, พอเทียบกันได้ มันคง
 จะอยู่ไปได้วันหนึ่ง คืนหนึ่ง หรือมากกว่า.

พวกคุณก็อย่าลืมนะว่า วันที่แรกคลอดมานั้น ไม่ได้กินอะไร ทำไม
 มันไม่ตาย? เดี่ยวนี้ มันก็ควรจะไม่ต้องกินอะไรได้ แล้วก็ไม่ตาย. อย่าโง่ให้
 มากไปนัก; อดนอนสักวันหนึ่งคืนหนึ่ง มันก็ไม่ตาย. แต่คนเป็นอันมาก
 เกือบทั้งโลกนี้ ก็คิดว่ามันจะตาย หรือมัน จะเป็นอันตราย ไม่กล้าอดข้าวแม้
 สักวันหนึ่ง เว้นแต่มันมีความจำเป็นอย่างอื่น บังคับไม่ให้อิน ก็ไม่เห็นตาย.

นี่อดนอนสักวันหนึ่ง อดข้าวสักวันหนึ่งไม่เห็นแปลกอะไร. ถ้า
 ใครยังเห็นเป็นของแปลก คนนั้นยังเป็นเด็กอมมือ เป็นคนโง่; เพราะฉะนั้น
 ผมจึงเรียกร่องของขวัญอย่างนี้ ว่าถ้าใครจะให้ของขวัญวันเกิด แก่ผมในวัน
 นี้ก็อดนอนสักวันหนึ่งคืนหนึ่ง, อดข้าวสักวันหนึ่งคืนหนึ่ง. นี่คือของขวัญที่ผม
 ต้องการ.

แม่เพื่อนฝูงที่ไม่ได้มาที่นี่ ผมก็เขียนบอกไปอย่างนี้ ว่าวันนี้เป็น
 วันทำบุญอายุ วันเกิด ใครอยากจะให้ของขวัญ ขอให้อดข้าวหนึ่งวันหนึ่งคืน,
 เป็นการให้ของขวัญแก่ผม ตามธรรมเนียม ที่เขาให้ของขวัญแก่กันและกัน.

ทีนี้ ถ้าใครเก่งกว่านั้น จะให้ของขวัญวันเกิดแก่ผม มากไปกว่าอดข้าว
 หนึ่งวัน แล้วก็ให้เลื่อนสูงขึ้นไป จนถึงกับว่าวันนี้เป็นวันที่เราจะกินอายุตนเอง

เป็นอาหาร. ก่อนหน้านั้น อายุมันกินเราล่องไปปีหนึ่ง, มันกินเราปีหนึ่ง ล่องไปวันหนึ่ง, มันกินเราวันหนึ่ง. เดียวนี้ เราจะกินอายุ คือจะมีจิตใจชนิดที่ อายุไม่มีความหมาย.

วันนี้เราจะทำให้อายุไม่มีความหมาย คือไม่เป็นการล่องไป ด้วยการทำให้จิตใจว่างจากตัวกู - ของกู. ความล่องไปของเบญจขันธ์ ก็ทำอะไรไม่ได้; เพราะเราเป็นผู้กินเวลา, กินอายุ, ไม่ให้อายุมีความหมายแก่เราในวันนี้.

นี่ผมถือว่า ของขวัญที่ประเสริฐที่สุด สูงสุด ที่จะยกขึ้นเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือเศียร ว่าพวกคุณได้ให้ของขวัญอันสูงสุด ด้วยการสามารถทำให้จิตใจให้เป็นพิเศษในวันนี้, ให้มีจิตว่างจากตัวกู - ของกู; แล้วไม่มีอะไรที่เป็นที่ตั้งแห่งการครอบงำของเวลา.

หวังว่าจะเอาไปคิดไปนึกดูให้ดี ว่าการล้ออายุอย่างที่ผมชอบกระทำนี้ มันจะมีประโยชน์หรือไม่?

การวัดอายุทางฝ่ายกายเป็นเรื่องสมมติ.

เอาละ ทีนี้เรื่องต่อไป ก็จะพูดถึงเรื่องอายุให้มากยิ่งขึ้นไปอีก โดยพูดถึงอายุทางฝ่ายกาย ที่เราเรียกว่า มีอายุเท่านั้นปี เท่านั้นปี นั่นแหละ ว่ามันเป็นความโง่เขลาเท่าไร, หรือพูดให้สุภาพหน่อย ก็ว่ามัน เป็นเรื่องบทยัญญัตติ สัก

เท่าไร. พูดยังไม่เกรงใจกว่า มันเป็น ความโง่ สักเท่าไร, ที่จะมาคิดยึดมั่น
ถือมั่นว่าเรามีอายุเท่านั้นเท่านั้นแล้ว อย่างหมายมั่นปั้นมือ.

ข้อนี้ผมเรียกว่า ความหลง หรือความหลงกลวง ของการนับอายุ
โดยการสมมติ : การนับอายุนี้ นับโดยสุริยคติก็มี, นับอย่างจันทรคติก็มี. คน
ที่มีการศึกษา นับอย่างเดือน มกราคม กุมภาพันธ์ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม มิถุนา ฯลฯ
นี้ นับอย่างสุริยคติ. ส่วนชาวบ้าน นับไม่เป็น; นับอย่างปีชวด ฉลู เดือน ๕
เดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๘ ฯลฯ เอาพระจันทร์เป็นเกณฑ์.

ถ้านับอย่างสุริยคติ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ผมมีอายุ ๖๔ ปี. ถ้านับ
อย่างจันทรคติ โยมบอกว่า เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ; นี่มันก็เลยมาแล้วตั้งเดือน
กว่า แล้วมันก็กลายเป็น มีอายุ ๖๔ ปีกับเดือนกว่าแล้ว. นี่มันเป็นความหลงกลวง
ของการนับเท่าไร.

นี่ ถ้าว่าเผอิญไปเกิดในประเทศที่เขา นับจันทรคติ ด้วย แล้วเขาไม่ทอด
อธิกมาส กันด้วย, คงนับ ๓๐ วันเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนก็เป็นปีหนึ่ง
นับไม่ทอดอธิกมาสกันอย่างนี้แล้ว มันก็มีวันเหลือออกไปอีก. สิบปีมีวันเกิน
มา ๓ เดือน. ถ้าอายุ ๖๐ ปี มันก็จะได้ฟรีเปล่า ๆ ถึง ๑๔ เดือน. ผมก็มีอายุ ๖๕ ปี
๘ เดือนแล้ว. เห็นไหม ว่ามันเป็นความหลงกลวงของการนับเท่าไร ?

นี่แหละคือวิธีที่เราจะหายโง่, ออกมาเสียจากความครอบงำของความ
โง่ ที่ไปยึดมั่นถือมั่น เรื่องสมมติบัญญัติต่าง ๆ นานา. นี่ดีแต่เราอยู่ใน

โลกนี้ มันก็ยังมีความแตกต่างกันถึงอย่างนี้แล้ว นับอย่างสุริยคติก็ไปอย่าง, นับอย่างจันทรคติมีทอดริคมาสก์ไปอย่าง, นับอย่างจันทรคติ ไม่มีการทอดริคมาสก์ไปอีกอย่างหนึ่ง.

นี้เวลาในโลกนี้ก็ยังไม่ตรงกัน คือแล้วแต่ เส้นลองจิจูด เส้นลองจิจูดหนึ่งต่างกัน ๔ นาที กว่าจะครบรอบโลก ๒๔ ชั่วโมง. เวลาในประเทศไทยกำหนดเวลาอย่างนี้ เช่น สมมติว่าผมเกิดเมื่อตอนเช้า พระออกบิณฑบาต; มันก็ไม่ใช่เวลาเช้าพระออกบิณฑบาตในประเทศที่ตรงกันข้าม เช่น ประเทศอเมริกา เป็นต้น. นี้เมื่อนับเป็นชั่วโมง หรือเป็นอะไรมากเข้าไปอีก มันก็ยิ่งผิดกันไปได้อีกหลายชั่วโมง หรือถึงกับ ๒๔ ชั่วโมง ก็ได้.

เอาละ, ที่นี้ คิดว่าถ้าเผอิญ ผมนี้ *ไปอยู่ได้ที่โลกอื่น* เช่น โลกพระอังคาร เป็นต้น. เมื่อนับเอาดวงอาทิตย์เป็นหลัก โลกพระอังคาร ก็มีครบรอบปีไม่เหมือนโลกนี้ คือไม่ใช่ ๓๖๕ วัน; *อายุของผมก็เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น* ซึ่งมันจะน้อยลงเหลือไม่กี่ปีก็ได้ หรือมันจะมากขึ้นเป็นหลายร้อยปีก็ได้ แล้วแต่ความเปลี่ยนแปลงของโลกนั้น ที่เราเผอิญไปอยู่ที่นั่น.

เราเกิดที่นี้ นับอายุเป็นปีๆ อย่างการนับของโลกนี้ ๓๖๕ วัน ครบปีหนึ่ง มันก็ได้แบบนี้; แต่ถ้าไปอยู่ในโลกอื่น เช่น โลกพระอังคาร เป็นต้น มันก็กลายเป็นอย่างอื่น. นี้คือมัน หลอกลวง; ฉะนั้น อย่าได้ไปยึดมัน ถือมัน ว่าอายุเท่านั้นเท่านั้น โดยร่างกายนี้ มันเป็นเรื่องหลอกลวง.

ที่แน่นอนนั้น มันเป็นเรื่องทางจิตใจ วัดดูด้วยการคำนวณ ว่ามันใกล้นิพพานเข้าไปเท่าไร, มันใกล้นิพพานเข้าไปเท่าไร, มันใกล้นิพพานเข้าไปเท่าไร? นั่นแหละมันเป็นการวัดอายุที่แน่นอน. ถ้ายังห่างนิพพานมาก ยิ่งโง่มากเหมือนอย่างนี้ ก็จะต้องเสียว่ายังมีอายุไม่ถึงปี ยังจะถูกเสียกว่า. ถ้าคุณยังโง่ต่อเรื่องนิพพาน ไม่ประสีประสาต่อเรื่องนิพพานเสียเลยนี้ ถือว่าตัวเองอายุยังไม่ถึงปีเสียเลยนี้ ถูกกว่าแล้วถูกที่สุด.

ฉะนั้น ถ้าใครอยากจะมีอายุจริงๆ ให้หลายปีสักหน่อย ก็ต้องสนใจเรื่องของนิพพาน, ให้มีความเข้าใจเรื่องของพระนิพพาน, เขยิบจุดหมายปลายทางเข้าไป; นั่นแหละจะเรียกว่า มีอายุที่แท้จริง. มีอายุอย่างนั้นแล้ว มันก็จะเป็นตัวฉัน ที่ล้ออายุอย่างลมๆ แล้งๆ นั้นได้.

นี้ ควรจะรู้จักการนับอายุ หรือความลวงของการนับอายุ กันเสียอย่างนี้. ผมมองเห็นอย่างนั้นมันจึงเกิดความคิดนี้ ที่จะล้ออายุเล่นให้คุณฟัง; มันคงจะไม่เสียเวลาเปล่าหรอก, มันก็ดีกว่าที่จะนอนก่ายหน้าผาก ล้อเล่นอยู่คนเดียววนแต่ยงนอน.

เอาละ, ที่นี้ จะล้ออายุกันได้อย่างไรบ้าง? เราก็ดูกันต่อไปอีก. ผมล้ออายุของผมนะ, อย่าลืม. แต่ถ้ามันไปกระทบกระเทือนคุณเข้าบ้าง มันเป็นเรื่องอีกเรื่องหนึ่ง มันเป็นผลพลอยได้, คุณอย่าเพ่อโกรธ ฟังดูให้เข้าใจให้ดีๆ.

วันนี้จะล้อว่า เขาชอบกันแต่ควายโง่.

วันนี้ผมอยากจะล้ออายุว่า อายุเอ๊ย, แกอยู่มาได้ถึงสมัยนี้ ที่โลกนี้ทุกประเทศเขาชอบควายโง่ตัวเดียว, ควายตัวฉลาดหาไม่ได้ เพราะเหตุว่าไม่มีใครเขาต้องการ. อายุสังขารนั้นมันลวงมาๆ ถึงปีนี้ ถึงวันนี้ มันเป็นเวลาในโลกนี้ เขามีความต้องการกันแต่ควายโง่ตัวเดียว, ประเทศชาติที่เป็นผู้นำในโลกนี้ ก็มีแต่ควายโง่ตัวเดียว, หรือว่าเหมือนกับมีควายโง่ตัวเดียว ควายตัวฉลาดนั้นหาไม่ได้ เพราะเขาไม่ต้องการ.

ที่ว่า โลกในทุกวันนี้เขาชอบกันแต่ควายโง่ตัวเดียว; นี่บางคนเข้าใจแล้ว, ผมเคยพูดมาบ้างแล้ว. บางคนยังไม่เข้าใจ ก็พูดกันใหม่ก็ได้ เต็มวันเราอยู่เหนือเวลา เรากินเวลาไม่ใช่เวลากินเรา; เพราะฉะนั้น เวลาไม่มีสำหรับเรา ผมพูดจนเสียงแห้ง จนล้มลงก็ได้, เวลาไม่มีสำหรับการพูดในวันนี้.

ที่ว่าโลกนี้มีแต่ควายโง่ตัวเดียว แล้ว ชอบกันแต่ควายโง่ตัวเดียว ก็หมายความว่า โลกนี้เป็นโลกเทคโนโลยี : เขาชอบกันแต่เรื่องทางเทคนิคส์ทางวัตถุ ที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จแต่ทางวัตถุ, ก้าวหน้าไปทุกอย่างทุกประการในทางวัตถุ, ไปโลกพระจันทร์ก็ได้, ทำอะไรมากกว่านั้นก็ได. นี่เรียกว่าเทคโนโลยีเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ ควายอีกตัวหนึ่งนั่น คือความสว่างไสวรุ่งเรืองทางสติปัญญาทางศาสนา ทางธรรมะ ทางพระเจ้า นี่เขาไม่ต้องการควายตัวนี้. เขาต้องการแต่ควายโง่ตัวเดียว คือ เทคโนโลยี : ก้มหน้าก้มตา หลับหูหลับตา

ผลิตแต่วัตถุ สร้างแต่วัตถุ จนไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร, จนต้องเอามาใช้สำหรับ
 ทรมานตัวเอง สำหรับเบียดเบียนผู้อื่น, สำหรับล้างผลาญผู้อื่น, สำหรับทำลาย
 โลกนี้ให้แตกสลายไป. นี่ควายโง่ตัวนี้ มันเป็นอย่างนี้.

ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วยควายสองตัว.

ผมเคยพูดสรุปสั้น ๆ ว่า ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วยควายสองตัว : ตัวหนึ่ง
 เป็นตัวมีเรี่ยวมีแรงเข้มแข็ง, ตัวหนึ่งเป็นสติปัญญารอบรู้ เชี่ยวชาญที่สุด ฉลาด
 ที่สุด. นี่มัน เป็นเรื่องที่เปรียบเทียบกัน ได้กับควายไถนา.

เมื่อก่อนเขาไถนาด้วยควายสองตัว : ตัวหนึ่งฉลาดมาก ไวต่อความ
 รู้สึก ทั้งเจ้าของพูดรู้เรื่อง เขาเรียกว่าควายตัวต้น เป็นตัวเล็กก็ได้, ไม่ค่อยมีแรง
 ก็ได้. ควายอีกตัวหนึ่งเป็นควายตัวปลาย อ้วนล่ำ มีแรงมาก ; นี่มันเหมือนกับ
 เป็นหนวกเป็นใบ้ มันไม่ฟังเจ้าของ มันไม่ทำอะไร. ฉะนั้น การที่มันเสียได้
 มันหยุดได้ มันถอยหลังได้อะไรนั้น ; มันแล้วแต่ควายตัวต้น. เจ้าของก็พูดกับ
 ควายตัวต้นเท่านั้นแหละ.

คุณอย่าไปโง่มากถึงกับว่าเขาพูดกับควายทั้งสองตัว. เดียวนี้มันไม่ค่อย
 จะมีให้ดูเสียแล้ว เขาเปลี่ยนเป็นโลกบรกดแทรกเตอร์หรืออะไรไปเสียแล้ว. แล้ว
 ก็ไถด้วยควายตัวเดียว ; มันก็ต้องเอาคนนั้นแหละเป็นควายตัวที่หนึ่ง คือ
 เป็นตัวปัญญา. ควายแท้ ๆ คือ ควายตัวเดียวมันเป็นควายโง่.

แต่สมัยก่อนเขาฉลาดกว่านั้น คว้าตัวต้นนั้นฉลาด พังคำสั่งเจ้าของ ว่าหยุด ก็หยุด, ว่าซ้ายก็ซ้าย, ว่าขวาก็ขวา, มันทำให้เปลี่ยนแปลงไปได้. อีกตัวหนึ่ง มันก็ไม่มีหน้าทำอย่างอื่น นอกจาก ใช้กำลังตะพึด, แล้วตัวต้นมันก็มี แรงบ้าง. รวมกันแล้ว มันก็ได้แรงมากกว่าตัวเดียว; แล้วก็สติปัญญาด้วย. นี่เรื่องไถนาด้วยควายสองตัว มีอยู่อย่างนี้.

ที่นี้ ชีวิตนี้มันก็ต้องเทียมด้วยควายสองตัว หรือด้วยวัวสองตัว. ควายตัวต้นคือความสว่างไสว ทางสติปัญญา ทางศาสนา ทางพระเจ้า, คือ มีจิตใจสูง. ที่นี้ ควายอีกตัวหนึ่งก็คือเทคโนโลยี, ความรู้ความสามารถใน ทางร่างกาย ทางวัตถุ ทำสิ่งต่าง ๆ ทางวัตถุให้ลวงไปด้วยดี. เมื่อชีวิตของเรา เทียมอยู่ด้วยควายสองตัวอย่างนี้ มันก็เจริญสมบูรณ์ทั้งทางกายและทางจิตใจ.

เดี๋ยวนี้ คนในโลกสมัยนี้ มีควายแต่ตัวเดียว ไม่สนใจกับควาย ตัวที่สอง; บอกว่า พระเจ้าตายแล้ว, ศาสนาไม่จำเป็นแล้ว, ศาสนา เป็นเรื่องครีครระ ไร้ง่า บ้าๆ บอๆ เหมาะแก่คนสมัยเมื่อหลายพันปีมาแล้ว, ไม่มีประโยชน์ หรือไม่เหมาะสมแก่คนสมัยนี้เลย.

นี่ที่เราเห็นควายตัวที่หนึ่งสำคัญนั้นเป็นอย่างนี้เสีย ก็เลยเหลือแต่ ควายตัวเดียว; เจริญทางวัตถุ แล้วก็ได้มาชกกัน, ได้ฆ่าแกงกัน ด้วยการ สงคราม. มีปัญหาทางวัตถุมากมาย หลายร้อยหลายพันอย่าง; แม้ที่สุดแต่ ปัญหาเรื่องคุมกำเนิด ก็เพราะความโง่อันนี้. ถ้ามีจิตใจที่ประกอบด้วยธรรมะ แล้ว มันก็ไม่มีปัญหาอันนี้เกิดขึ้น จนถึงต้องคุมกำเนิดทางฟิสิกส์ หรือทาง เนื้อหนัง ซึ่งทำลายศีลธรรมอย่างยิ่ง. เดียวก็จะค่อยว่ากันก็ได้ ว่ามันเป็นอย่างไร.

นี่เราจะพูดกันแต่ว่า ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วยควายสองตัว คือสติปัญญา
ตัวหนึ่ง และกำลังกายตัวหนึ่ง เรียกให้โก้ให้หรูก็ว่า technology ตัวหนึ่ง,
spiritual enlightenment อีกตัวหนึ่ง, เป็นสองตัว แต่แล้วโลกสมัยนี้ก็เหยียบย่ำ
ทำลายตัวสำคัญ คือ spiritual enlightenment นี้ก็หมายถึงคนส่วนใหญ่ หรือ
เกือบทั้งโลก; ไม่ได้ว่าทุกคน. มันก็มีอยู่บางคน; แต่ก็ยังเป็นจำนวนน้อย
ที่ยังสนใจกับความสว่างไสวในทางวิญญาณ; ฉะนั้น เอมามาเป็นประมาณไม่ได้.

เมื่อพูดถึงว่าทั้งโลก; มันก็หมายถึงส่วนใหญ่ทั้งโลก เขาชอบกัน
แต่เทคโนโลยี คือความสามารถ ความเจริญก้าวหน้าในทางวัตถุ ก็เลยทำ
ให้โลกนี้เต็มไปแต่ควายโง่ตัวเดียว; ไม่มีควายฉลาดในทางวิญญาณ. โลกนี้
มันก็เลยกลายเป็นโลกของวัตถุ, หรือวัตถุนิยม.

ไม่ว่าจะเป็นวัตถุนิยมชนิดไหน มันเป็นทาสของกิเลสตัณหาทั้ง-
นั้น. นี้ก็มีผล ทำให้โลกนี้ มีแต่คนที่มัวเมา ด้วยวัตถุหรือเนื้อหนัง; มัน
ก็เบียดเบียนกันมากจน, และมีอะไรที่เป็นของลามกอนาจาร ในโลกนี้มาก
ขึ้น ๆ, จนไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไรแล้ว. แต่แล้วเขาก็สมมติกันเสียใหม่ว่า
นั่นไม่ใช่ลามกอนาจารแล้ว เป็นความดี ความงาม ความถูกต้องเสียแล้ว.

ไปสังเกตพิจารณาดูให้ดีเถอะว่า เดียวนี้เขาแก้ไขศีลธรรมกันแล้ว;
สิ่งที่เคยถือว่าลามกอนาจาร บัดนี้ ทำให้ใครเห็นไม่ได้นั่น; เดียวนี้ ไม่
เป็นอย่างนั้นแล้ว. เอมามาแสดงให้คนเห็นทางจ้อโทรทัศน์ หรือว่าทางอะไร
ก็ได้, ประเจิดประเจ้อในที่สาธารณะก็ได้, มันกลายเป็นอย่างนี้ไป. แล้วก็
ประกวดความลามกอนาจารนี้ ในฐานะเป็นของดีสำหรับมนุษยสมัยนี้. นี้ก็
เรียกว่า ในส่วนศีลธรรม และวัฒนธรรม นั้นมันเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ ในส่วนเรื่อง เศรษฐกิจ การเมือง อะไรต่างๆ มันก็มีแต่ เบียดเบียนกัน; ระหว่างประเทศ ระหว่างชาติ มีแต่การใส่ร้ายด่าทอกัน เต็ม ไปในบรรยากาศของโลกเรา; อย่างในวิฤกษ์กระจายเสียงนี้ ไม่รู้กี่ร้อยกี่พัน สถานี เต็มอัดอยู่ในบรรยากาศของโลกนี้; มีแต่เสียงด่าทอเสียงว่าร้ายทั้งนั้น. นี่แหละควายโง่ตัวเดียว มันให้ผลอย่างนี้.

ถ้าเมื่อไรมีศีลธรรม มีเรื่องทางจิตทางวิญญาณ เจริญก้าวหน้า มันก็ไม่มีแต่อย่างนี้ แล้วมันจะควบคุมไม่ให้มีสิ่งเหล่านี้.

นี่แหละมันก็เป็นสิ่งที่ *ควรจะพูดว่า อายุเอ๋ย แกมีโชคดีมาก ที่ได้ยู่ มาแล้ว เห็นสิ่งเหล่านี้.* คุณมองเห็นหรือไม่มองเห็น ก็ไปคิดดูเอาเอง. นี่มัน ก็เป็นเรื่องควรที่จะล้อ เป็นส่วนรวม เป็นส่วนใหญ่ หรือว่า รวมกันทั้งโลก.

ที่เกี่ยวกับอายุของผมนั้น มันไม่มีอะไรมากดอก; เพราะว่าสิ่งเหล่านี้มันทำอะไรผมไม่ได้; แต่ว่าผม อยากจะล้อมันเล่นว่า *อ้อ, มันมีโชคดี มันอยู่มาได้เห็นภาวะชนิดนี้ ที่กำลังเป็นอยู่ในโลก หรือกำลังครอบงำโลก.*

ปัญหาล้อสำหรับตัวเอง.

ถึงจะย้อนหลังกลับมาดูผมคนเดียวก็ยังได้ ว่ามันมี ปัญหาอะไรบ้าง, แคบๆ ในวงตัวผมโดยเฉพาะ. ผมก็จะพูดให้ฟังว่า *อายุเอ๋ย แกกำลัง เพราะที่ร้ายอยู่หลายอย่างทีเดียว.* และที่น่าหัวที่หน้าเอามาล้อเล่นนั้นมียู่.

เช่นว่า **เดี๋ยวนี้ผมไม่มีโอกาส ไม่มีเรี่ยวแรง ที่จะตรวจตราต้นฉบับ** ที่เขาคัดลอกออกจากเทป, แล้วเอามาพิมพ์เป็นเล่มหนังสือ. ผมไม่มีเวลาไม่มีแรง ที่จะตรวจสอบต้นฉบับเหล่านั้น ; เพราะฉะนั้น **มันก็พิมพ์ไปมีผิด ๆ พลาด ๆ มากขึ้นทุกที ในนามของผม.** ผมพูดอย่างนี้ คัดลอกเป็นอย่างอื่นก็มี และ แม้ที่สุดแต่คำพูดเพียงคำเดียว มันก็ผิดไปจากที่ผมเคยพูด.

คุณลองอ่านดูซิ หนังสือที่พิมพ์แจกนี้มาใหม่ ๆ อย่างหนังสือเล่ม ที่แจกวัน^{นี้}. ผมพูดว่า **น่าหวั** เขาก็ไปพิมพ์ว่าเป็น **น่าหวั** ซึ่งผมไม่เคยพูดเลย. ผมไม่พูดว่า **น่าหวั** หรือ **น่าหวั** หรือว่า **น่าหวั** ไร; **ไม่ใช่** **น่าหวั**.

ผมพูดว่า **น่าหวั** ไร ก็หมายความว่า **น่าหวั**, คือมันโง่มาก, จนน่าเอาอะไรมา **น่าหวั** มันสักที ก็พูดว่ามัน **น่าหวั**. พูดสั้น ๆ ว่า **น่าหวั** แล้วเขาก็ไปเขียนว่าผมพูดว่า **น่าหวั**; แล้วมันก็ไม่รู้ว่าอะไร. ^{นี้}ก็เลยมานึกขุ่นอยู่ในใจ **น่าหวั** อยู่คนเดียว ก็ล้อมันเล่นบ้าง.

ผมพูดทุกทีว่า **พลิว บิดพลิว** ในเทปนะ. ไปฟังดูเถอะ ว่า **บิดพลิว**; แต่พอเขาลอกออกมาเป็นตัวหนังสือมันเป็น **บิดพลิว**. ผมไม่รู้ว่าอะไร **บิดพลิว**; ^{นี้} **พลิว** ไม่รู้ว่าอะไร ถ้า **พลิว** มันก็ **พลิว** ไปตามลม เหมือนกับสายแถบที่มัน **พลิว** ไปตามลม ^{นี้} มันก็ **พลิว**. และเมื่อผมพูดว่า **พลิว** ผมหมายถึงมัน **บิด** เจอออกไปนอกทาง **พูดว่าบิดพลิว** เขาก็เขียนว่า **บิดพลิว** ก็ **น่าหวั**, แล้วก็เอามา **น่าหวั**.

ผมพูดว่า **หมู** เขาคัดลอกพิมพ์ออกไปเป็น **หมู**; ว่า **ราชสีห์** ไม่อยากรบกับ **หมู** สกปรก **ที่** มาทำ; เขาก็เขียนไปว่า **ราชสีห์** **มันไม่** **อยาก** **รบกับ** **หมู**

ตัวสกปรกที่มันมาทำ. ผมว่า หมู; เขาเขียนว่า หนู. แล้วผมก็ไม่ว่าอะไร; เพราะว่าผมก็ไม่มีเวลา ไม่มีเรี่ยวแรง ที่จะไปตรวจสอบต้นฉบับนั้นเสียก่อน แล้วจึงให้เอาไปพิมพ์. แต่ว่าเรื่องอย่างนั้นมันไม่สำคัญ มันไม่ถึงกับเสียหาย แต่มันก็มีอย่างอื่น คราวอื่น เวลาอื่น ที่เสียหาย เข้าใจผิดได้.

เมื่อผมไปพูดที่ครุสภา พูดโดยใช้คำว่า indology. คนเราไม่ต้องเรียน indology, ไม่ต้องเรียน indology คือ วิชาที่ว่าด้วยประเทศอินเดีย ไม่ต้องเรียน ก็รู้พุทธศาสนาได้. นี่พอคัดลอกไปอีกที มันกลายเป็น ideology ซึ่งเป็นวิชาปรัชญาแขนงอื่น และนั่นมันผิด มันเป็นที่เข้าใจผิดแก่ผู้อ่าน มันเสียหายได้อย่างนั้นก็มี. แล้วผมก็ไม่ได้ว่าอะไร ไม่เคยปริปาก ไม่ได้บอกให้แก้คำผิดจนกระทั่งเดี๋ยวนี้; เพราะเห็นว่ามันเป็นเรื่องน่าหัว น่าเอามาล้อเล่น.

นี่รวมความแล้ว มันก็ได้ความว่า ผมไม่มีแรงไม่มีเวลาที่จะตรวจแก้ต้นฉบับคัดลอกเทป ฉะนั้น พวกคุณที่คัดลอกเทป ต้มยำผมเล่นได้สบายใจ. เชิญเขียนว่าอะไร, พิมพ์ไปอย่างนั้น เอาไปพิมพ์อ่านกันทั่วประเทศอย่างนั้นก็ได้. ผมไม่ตรวจแก้ต้นฉบับ ไม่มีแรง ไม่มีเวลาจะตรวจมัน ความเสียหายมันก็ประดังมาที่ผม.

ผมไม่มีตัวกู – ของกู “ฉันนี่ไม่รับเอาสิ่งเหล่านี้” กลับล้อมันเล่น เป็นไปตามสบาย. ฉะนั้น ใครเป็นผู้คัดลอกเทปออกไปพิมพ์ รับผิดชอบเองก็แล้วกัน. แต่ก็ล้ออายุว่า อายุเอ๊ย, แกตกอยู่ในฐานะอย่างนี้ : ฉันไม่เป็น

ฉันไม่เป็น, ฉันไม่เป็นกะแก. ถ้าแกมีความยึดมั่นถือมั่นสมมติ แกก็ละอายุไปชีย
ก็กลัวไปชีย แกก็รู้สึกว่ามันเสียหายไปชีย; แต่ฉันไม่รู้สึกล; นี้อย่างนี้เป็นต้น.

นี้ก็ลื้ออายุวันนี้ บินว่ามันเป็นอย่างนี้. นี้ผม ลื้อผม โดยส่วนตัว
แท้, แคบ ๆ ก็อย่างนี้. ลื้อคนทั้งโลกเล่นก็ได้, ลื้อตัวเองส่วนตัวเล่นแคบ ๆ
อย่างนี้ก็ได้อ.

พูดลื้อผู้อื่นบ้าง ถ้าฟังแล้วไม่โกรธ จะได้ประโยชน์มาก.

ทีนี้ ผมจะลื้อคุณดูบ้างเอาไหม? อย่าให้เสียเปรียบกัน. ลื้อผมนัก
แล้วผมก็ลื้อคุณดูบ้าง:— ผมว่าอายุเอ๊ย แกมีโชคดี อยู่มาถึงสมัยนี้ ซึ่ง
เป็นสมัยอวกาศ สมัยปรมาณู พวกพระก็ยังคง สุกข์ ที่กายุโม ผิด ๆ อยู่ นั่นแหละ.
พวกคุณนี่ แทนที่จะสวดให้ถูกตามบาลีว่า สุกข์ ที่มายุโก คุณก็สวดว่า สุกข์ ที่กายุโม;
ไม่รู้มันแปลว่าอะไร. ถ้าสุกข์ ที่มายุโก แปลว่า จึงมีความสุข จึงมีอายุยืน. เดียวนี้
เมื่อสวดคำอนุโมทนา คุณก็สวดว่า สุกข์ ที่กายุโม; สุกข์ นี้ถูก; แต่ที่กายุโมนี้
ไม่รู้ว่าจะไร. ไปตีกามาเล่นกัน, หรือไปยุโค ให้มันชนกันอย่างนั้นหรือ?

นี่คุณสวดว่า สุกข์ ที่กายุโม ผมได้ยินหลายองค์สวด แม่เมื่อวาน วัน
สองวันนี้ ก็ยังคงสวดอนุโมทนาที่หินโค้ง มันก็ยังมีย่างนี้.

นี่อายุเอ๊ย อยู่มาถึงสมัยอวกาศ ปรมาณูแล้ว ก็ยังมีพระสวดอยู่ว่า สุกข์
ที่กายุโม; สวดเอาสตางค์ เขาเยอะแยะแล้ว ก็ยังคงสวดอนุโมทนาบางบทไม่ได้,

สวดอนุโมทนาสั้น ๆ บางทีควรจะสวดได้ ก็สวดไม่ได้; ไปเอาสตางค์เขามา เยอะแยะแล้ว พระสมัยัน. นี่ผมล้อคุณเล่นบ้าง เดี่ยวคุณก็จะโกรธ.

น้อยาโกธรชิ นักปราชญ์บัณฑิต ดูเหมือนรัชกาลที่ ๖ ท่านเขียนไว้ว่า : *ถึงล้อก็ล้อเพียง กลเยี่ยงวิธีสหาย บ่มีมุ่งจะทำร้าย บ่มีมุ่งประจานใคร.* ที่ล้อกันเล่นนี้ ล้อเพียงเพื่อนกัน มิได้ล้อจะทำร้าย หรือจะประจานอะไร; ถ้าคุณรู้สึกอย่างนั้นก็ดี.

ผมจะล้อตัวเองก็ดี, ล้อใครก็ดี, ล้อเพื่อนกันจะได้ดี; ไม่ได้มุ่งที่จะทำร้ายให้เจ็บใจ, มิได้จะประจานใครให้เสียหาย; ถ้าล้อกันอย่างนั้นมันก็ดี. คำกลอนของท่านมีอย่างนี้, ผมจำได้อย่างนี้นั้นอาจจะผิดเพี้ยนไปบ้าง บางพยางค์ก็ได้; แต่ความหมายมันเป็นอย่างนี้ ว่า ถึงล้อก็ล้อเพียง กลเยี่ยงวิธีสหาย บ่มีมุ่งจะทำร้าย บ่มีมุ่งประจานใคร.

แม้จะล้อเล่นกันอย่างเพื่อนมันก็ยังมึบกันอยู่บ้างใช่ไหม? คือมันมีกระทบกระทั่งบ้าง; มันก็มึบกันบ้างเป็นธรรมดา แม้ว่าล้อกันเล่นมันก็ยังมึบอาการแห่งการรบ หรือการกระทบกระทั่งกันบ้าง เป็นธรรมดา. ฉะนั้น บางคนจึงโกรธ; ถ้าโกรธมันก็เป็นเด็กกอมมือ, อายุทางวิญญูณน้อยเกินไป, เขาล้อแล้วโกรธ.

พระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างไรในเรื่องนี้? ท่านสอนให้เห็นว่า คำคำเป็นคำชู้มทรัพย์. แต่พวกคุณไม่ยอมรับ; พวกคุณเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ไม่ยอมรับ ว่าคำคำเป็นคำชู้มทรัพย์; เพราะว่าคุณยังโกรธผมอยู่บ่อย ๆ ทั้งที่

ผมไม่ได้ทำอะไรมากมายนัก เพียงแต่ล้อเล่นเท่านั้น คุณยังโกรธผมอยู่บ่อย ๆ. อย่าง พระพุทธเจ้าท่านว่า คำด่าเป็นคำชั้ขุมทรัพย์; ^{ชั้}นี่เพียงแต่ล้อเล่นเท่านั้น.

นี่อยากจะพูดว่า ในการล้อเล่นนั้น มันก็มีการรบบอยู่บ้าง คือมันกระทบกระทั่งบ้าง มันหลีกไม่ได้; เพราะว่ามันมีความหมาย มันก็กระทบจิตใจ. ถ้าว่าไม่ให้ล้อ ไม่ให้ด่า ไม่ให้สอนอะไรบ้าง จะทำกันอย่างไร มันก็ไม่มีอะไร ^{ชั้}ดีขึ้น.

เดี๋ยวนี้ อยากจะบอกว่า แม้แต่ศีล ๕ ก็ถือไม่ได้; นี่มันจะเจ็บปวดสักเท่าไร ได้เป็นพระเป็นเณร แม้ศีล ๕ ก็ยังถือไม่ได้. ศีล ๕ เขาว่าเป็นของฆราวาส, ศีล ๑๐ เป็นของเณร, ศีล ๒๒๗ เป็นของพระ, และถ้าผมบอกว่า เป็นพระเป็นเณรแล้ว ศีล ๕ ก็ยังถือไม่ได้ มันจะเจ็บปวดสักเท่าไร?

พิจารณาดูศีล ๕ ว่า ยังปฏิบัติได้ไม่สมบูรณ์นั้นอย่างไร ?

นี่ผมก็อยากจะพูดว่า แม้แต่ผมเองก็ถือไม่ได้ ก็ได้; เพราะว่าการที่จะถือศีล ๕ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์นั้น มันไม่ใช่เล่น. หรืออยากจะพูดว่า ศีลทั้งหมด มันรวมอยู่ในศีล ๕ ไม่ว่าศีลที่ร้อย ก็พัน ก็หมื่น ก็แสน มันรวมอยู่ในศีล ๕. ถ้ายังถือศีล ให้ครบบริสุทธิ บริบูรณ์ ทั้งพัน ทั้งหมื่น ทั้งแสน ไม่ได้ มันก็เท่ากับถือศีล ๕ ไม่ได้.

นี่ปาฏิโมกข์มี ๒๒๗ สิกขาบท เรียกว่าอาทิกรรมกายกาสิกขา แต่แล้วมันมีอภิสมจารียกาสิกขา อีกก็ร้อยก็พัน คุณก็รู้. ถ้าคุณเคยเรียนนักรธรรมโทมาแล้วคุณก็รู้ มันเป็นอาบัติทุกกฎ, แล้วมันก็ถือไว้ไม่ได้ทุกข้อ ทั้งร้อยๆ พันๆ นั้น; มันมีการล่วง หรือการต้องแสดงอาบัติ อะไรอยู่ ถ้าจิตใจมีความยึดมั่นถือมั่น เป็นตัวกู-ของกูแล้ว มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ มันต้องมีอาบัติ ซึ่งเรียกว่าถือศีล ๕ นี้ก็ไม่ได้. คุณพึงดูให้ดี ๆ ว่า ศีลทั้งหมดสรุปรวมลงไปเป็นศีล ๕ โดยเฉพาะปาฏิโมกข์ พูตกันให้เข้าใจดีกว่า :-

ศีล ๕ ว่า **ไม่ให้ฆ่าสัตว์ ไม่ให้ลักทรัพย์ ไม่ให้ประพฤติผิดในกาม ไม่ให้พูดเท็จ ไม่ให้ดื่มเมา** เท่านั้น แต่แล้วรัศมีของมันครอบคลุมไปหมด, เรียกว่าครอบจักรวาล. ฉะนั้น ถ้าคุณจะถือศีล ๕ ให้ดี, ให้ได้จริงๆ แล้ว, ต้องถือให้ครบรอบไปหมดทั้งจักรวาล คือความหมายมันกว้างขวาง.

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี นี้ **ไม่ให้ฆ่าสัตว์** เหล่านี้. แต่ความหมายของมันครอบจักรวาลว่า **ไม่ประทุษร้ายชีวิตร่างกาย**. ไม่ประทุษร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่น โดยวิธีการใดๆ ก็ตาม มันก็เลยแยกออกไปเป็นหลายข้อ

เช่น ในปาฏิโมกข์ **ไม่ประทุษร้ายแม้แต่เงื้อมมือ แม้แต่ตาก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์**; แม้แต่เงื้อมมือจะตี ก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์, หรือกระทบกระทั่ง ให้เขาลำบากอย่างอื่น ก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์ แล้วยังมีอาบัติทุกกฎอีกเยอะแยะที่มันจะกระทบกระทั่งชีวิตและร่างกายของผู้อื่น ฉะนั้น ปาณาติปาตา ศีล ๕ ข้อที่ ๑ มันไปขยายออกหลายข้อในพระปาฏิโมกข์และในอภิสมจาร.

ที่นี้ข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี ไม่ให้ลักทรัพย์อย่างนี้ มันต้องถือว่า ไม่ประทุษร้ายทรัพย์สมบัติของผู้อื่น ด้วยอาการใด ๆ ก็ตาม. อย่าไปทำทรัพย์สมบัติของเขา ให้เสียหายด้วยอาการใด ๆ ก็ตาม. สำหรับขรราวาสพูดไว้ข้อเดียวอย่างนี้; แล้วมันไปขยายออกไปเป็นหลายข้อในปาฏิโมกข์ หรือในอภิสมาจาร จนกระทั่งถึงวัตถุสิ่งของของผู้อื่น; อย่างว่าแต่ขโมยเลย แม้แต่ไปทำให้เขาเสียหายมันก็ได้.

ที่นี้คือ ๕ ข้อที่ ๓ ว่า กาเมสุ มิจจาจารฯ ว่าไม่ประพฤติผิดในกามนี้ คือ ไม่ประทุษร้ายของรักใคร่ของบุคคลอื่น มันไปขยายออกไปในปาฏิโมกข์ ไปแต่จะต้องของคนอื่นก็ได้ คือ ทำให้จิตใจเขาไม่มีความสุข. เดียวนี้สอนกันแต่เพียงว่า คือลขอกาเมฯ นี้ อย่าไปทำชู้ แล้วคนที่ยังเด็ก ๆ ยังไม่รู้เรื่องชู้เรื่องสาวนี้ จะถือได้อย่างไร ?

มันต้องถือให้ถูกต้อง ตาม ความหมายของศีลข้อนี้ว่า ไม่ประทุษร้ายของรักใคร่ของผู้อื่น : เด็ก ๆ อย่าไปแต่จะต้องของรักของผู้อื่น จะเป็นดินสอปากกา ตู๊กตา ของอะไรก็ตาม; อย่าไปแต่ต้องของเขา เขาหวง; พอไปแต่ต้องของเขาเท่านั้นเขาไม่สบายใจ. ศีลขอกาเมฯ ต้องถือกันอย่างนี้ อย่าไปประทุษร้ายของรักใคร่ของบุคคลอื่น โดยวิธีใด โดยอาการอย่างไร ขนาดไหนเท่าไรก็ตาม. นี้ศีลข้อนี้มันก็ไปขยายออกไปเป็นหลายข้อในปาฏิโมกข์ ในอภิสมาจาร.

ที่นี้ ศีล ข้อที่ ๔ มุสาวาท นี้อย่าประทุษร้ายสิทธิ์อันชอบธรรมของผู้อื่น ด้วยวาจา. คืออย่าพูดเท็จนั้น มันเป็นคำที่สั้นสั้นแคบ. เราใช้

คำบัญญัติว่าอย่าไปประทุษร้ายสิทธิอันชอบธรรม, ความเป็นธรรมอะไรของผู้อื่น ด้วยวาจา เป็นเครื่องมือ มันก็ป้องกันได้หมด.

ที่นี้ พอข้อที่ ๕ ว่า ไม่ดื่มน้ำเมา สุราเมรัย อย่างนี้ ขอให้ถือเอา ความหมายให้กว้างขวางที่สุดว่า อย่าประทุษร้ายสติสมปฤติของตนเอง, อย่า ประทุษร้ายสติปัญญา หรือสมปฤติของตนเอง ด้วยวิธีใดก็ตาม. กินน้ำเมา สุราเมรัยเข้าไปในนี้ มันประทุษร้ายสติปัญญาหรือสมปฤติของตนเอง; มันสูญเสีย สมปฤติ. คนเมามันไม่มีสมปฤติ แล้วมันก็ทำอะไรได้ทุกอย่างนี้; เพราะว่า น้ำเมานั้นมันไปประทุษร้ายสติสมปฤติแล้ว.

ที่นี้ ประทุษร้ายสมปฤตินี้ มันไม่ใช่แต่น้ำเมา ไปดูหนังดูละคร มันก็ประทุษร้าย, หรือว่า ซ้ำลิ้ม มันก็ ประทุษร้ายสมปฤติ. ฉะนั้นจึงมีวินัย ในปาฏิโมกข์ว่า ภิกษุอยู่ปราศจากจีวร เป็นอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์, หรือละเมิด ต่อบาตร เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ อย่างนี้ ก็คืออย่าให้ซ้ำลิ้ม เพราะว่าการ ซ้ำลิ้มนี้ มันประทุษร้ายสติสมปฤติ.

สิกขาบทในปาฏิโมกข์มีอยู่หลายมากทีเดียว ที่มีลักษณะป้องกัน ไม่ให้ประทุษร้ายต่อสติสมปฤติ คือความจำที่แน่นแน่ หรือความมีสมปฤติที่แน่นแน่, มันมีอะไรหลายอย่าง. ฉะนั้น การที่ปาฏิโมกข์จะออกไปตั้ง ๒๒๗ ข้อนี้ มันก็ ไม่มากไปกว่าศีล ๕ ข้อ เราสามารถกระจายศีล ๕ นี้ ออกไปเป็น ๒๒๗ ข้อ, แล้ว ยังสามารถกระจายออกไปเป็นอภิสมาจารอีกหลายร้อยหลายพันข้อ. ผมจึงพูดว่า พวกคุณ ถือศีล ๕ ก็ยังไม่ได้ เพราะยังไม่ตรงตามความมุ่งหมายที่เป็นวิญญูณ ของศีล ๕ ซึ่งจะสรุปสั้นไว้ว่า :—

- ศีลข้อที่ ๑ ไม่ให้ประทุษร้าย ชีวิตและร่างกายของผู้อื่น โดยวิธีใดก็ตาม.
- ศีลข้อที่ ๒ ไม่ให้ประทุษร้าย ทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น โดยวิธีใดก็ตาม.
- ศีลข้อที่ ๓ ไม่ให้ประทุษร้าย ต่อของรักของใคร่ ในความหมายที่เป็นของรักของใคร่ของผู้อื่น โดยวิธีใดก็ตาม.
- ศีลข้อที่ ๔ ไม่ให้ประทุษร้าย สิทธิอันชอบธรรม หรือความเป็นธรรมของผู้อื่น โดยวิธีใดก็ตาม. ด้วยวาจาก็ตาม ด้วยเสียงก็ตาม ด้วยท่าทางก็ตาม.
- ศีลข้อที่ ๕ ไม่ให้ประทุษร้าย ต่อสติปัญญาหรือสมบัติของตนเอง โดยวิธีใดก็ตาม.

ถ้าอย่างนั้นแล้วมันหมดเลย ทั้ง ๕ ข้อนี้ มันจะครบหมดเลย ทั้งกร้อยก็พัน ก็หมื่น แล้วถือศีลเพียง ๕ ข้อนี้ จะมีศีลหมดทุกอย่าง; แล้วมันยังถือไม่ได้ใช่ไหม? นี่มันน่าหัวเราะว่า อายุเอ๋ย, ล่วงมาถึงบ้านนี้แล้ว ก็ไม่เคยได้เห็นใครถือศีล ๕ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์เลย มันน่าเศร้าด้วย แล้วมันก็น่าล้อด้วย.

มัน ควรจะเอามาล้อกันในวันนี้ ว่าอายุเอ๋ย, แม้แต่ศีล ๕ แก้ก็น่าถือให้บริบูรณ์ไม่ได้ เมื่อมันมีความยึดมั่นถือมั่น ตัวกู - ของกูมากเกินไปอยู่อย่างนี้ มันก็เล่นตลกกับการถือศีล. ศึกษาเรื่องศีลไว้แก้ตัว ว่าไม่ขาดศีล; ไม่ใช่ศึกษาไว้ถือ. พวกนี้ศึกษาเรื่องศีล ๕, องค์ศีล ๕, อะไรศีล ๕ นี้, เพื่อแก้ตัวเองว่าไม่ขาดศีล และ หาช่องทางที่จะแก้ตัวว่าไม่ได้ขาดศีล; ไม่ได้ศึกษาเพื่อว่าจะไม่ให้ขาดศีล, ก็ล้อมันเล่นเสียบ้างซิ : ว่าศีล ๕ ก็ยังถือไม่ได้ นะโว้ย, ศีล ๕ แก้ก็น่าถือไม่ได้ นะโว้ย, อย่าอวดดีให้มันมากไป.

นี่ผมเรียกว่า ล้อ, ผมล้อคนทั้งโลกก็แล้ว, ล้อตัวเองก็แล้ว, ล้อพวก
คุณดูบ้าง; ว่ายังสวดสุโขทัยที่กายุโหมอยู่บ้าง อนุโมทนาบทสั้น ๆ ก็สวดไม่ได้, เอา
สตางค์เขาเยอะแล้ว แม้ศีล ๕ ก็ยังถือไม่ได้. นี่ผมล้ออายุที่มันลวงไปๆ ใน
ลักษณะที่มันอยู่ในสภาพอย่างนี้ เรียกว่า เราทำบุญล้ออายุกันที.

ทีนี้ ผมอยากจะพูดต่อๆ ไปอีกทีละเรื่อง ๒ เรื่อง ซึ่งมันก็ต้องเกี่ยวกับ
ผมเองเป็นส่วนใหญ่; เพราะว่าผมรู้จักตัวผมเองดีกว่ารู้จักคนอื่น. ผมไม่รู้จัก
คนอื่นมากเท่ากับที่ผมรู้จักตัวผมเอง; ฉะนั้น ถ้าว่ามีอะไรมาล้อ มันก็เอาเรื่องของ
ตัวเองมาทงั้น, มาคุยเขี่ยตีกระจายโดยไม่ละอายเลย โดยไม่ต้องละอาย; เพราะ
ว่าเป็นการสารภาพบาป สารภาพความผิด ไม่ต้องละอาย. เคยโง่มาอย่างไร
ก็เอามาเล่าหมด เคยเขลา เคยหลง เคยบ้าบออย่างไร ก็เอามาเล่าให้ฟังหมด;
แต่ผมเรียกว่าล้ออายุ ที่มันผ่านมา.

พระเจ้ากับพระธรรมเป็นสิ่งเดียวกัน.

เดี๋ยวนี้ ผมกำลังล้อตัวเองอยู่เป็นข้อใหญ่ ว่าอายุเอ๊ย แกนนี้เพิ่งรู้ว่า
พระเจ้ากับพระธรรมนั้นเป็นของสิ่งเดียวกัน เมื่อไม่กี่วันนี้เอง, เพิ่งรู้ว่าพระเจ้า
กับพระธรรมนั้น เป็นของอย่างเดียวกัน เมื่อไม่กี่วัน หรือไม่กี่ปีนี่เอง. นี่
ก่อนนั้นก็รังเกียจพระเจ้า ถ้าเขาเรื่องถือพระเจ้าอะไร. เดียวนี้แกมารู้ว่าพระเจ้าที่
แท้จริงที่อุกนั้น คือพระธรรมเจ้านั่นเอง.

พระเป็นเจ้ากับพระธรรมเจ้านั้น เป็นของอย่างเดียวกัน; ก็ล้อความโง่ที่มันเคยโง่มาอีกสิบปี; เพิ่งมารู้เดี๋ยวนี้ว่าพระเป็นเจ้า กับพระธรรมเจ้านั้น เป็นของสิ่งเดียวกัน. แล้วที่ว่า ศาสนาทุกศาสนานั้นเป็นศาสนาเดียวกัน; ไม่มีศาสนาอื่น ไม่มีศาสนาเขา ไม่มีศาสนาเรา มีแต่ศาสนาเดียวกัน.

ถ้ายังเป็นศาสนาอื่น ศาสนาเขา ศาสนาเราอยู่แล้ว; มันก็ยังไม่ใช่ศาสนาที่แท้จริง แกมันยังโง่ ไปเอาเปลือก ไปเอากระพี้ของศาสนานี้ของศาสนานั้น มาเปรียบเทียบบ้าง แล้วมันก็ต่างกัน, แล้วก็ทะเลาะกัน. นี่แกมันยังโง่ แกมัน เพิ่งมารู้ เมื่อไม่นานมานี้เอง ว่าศาสนาทุกศาสนานั้น เป็นศาสนาเดียวกัน.

ทีนี้ ก็เลย ไปพูดให้เห็นว่า ทุกศาสนานั้นเหมือนกัน พระเจ้าคือพระธรรม, หัวใจของพุทธศาสนา มีอยู่ในคัมภีร์ไบเบิลของพวกคริสเตียน; แล้วก็อุตส่าห์พยายาม ไปชี้แจงอย่างละเอียดลออ ให้พวกคริสเตียนฟัง. นี่คำอธิบายเหล่านี้ ก็แพร่หลาย. บางคน หรือส่วนใหญ่ที่สุดไม่เห็นด้วย, แล้วก็ด่าผม.

นี่ฟังดูให้ดี พระลึงกาว่า "แกเป็นบ้า", ว่าผมนี่เป็นบ้า. พวกคริสเตียนก็ว่า แกนี่กำลังจะกลืนเขาแล้วระอะ. พวกอภิธรรมก็ว่า แกนี่เป็นขบถต่อพระพุทธเจ้าเสียแล้ว. พวกลึงกาพวกหนึ่งที่เขาเคร่งในพระเจ้า เขาว่าผมบ้าพูดว่าพุทธกับคริสต์ เหมือนกันโดยใจความ.

นี่พวกคริสต์ส่วนหนึ่ง หรือส่วนใหญ่ เขาว่า ระวังให้ตี, ระวังให้ตี, พุทธศาสนาจะกลืนศาสนาคริสต์อยู่แล้ว. นี่หาว่าผมเป็นคนอัมธพาลจะ ไปกลืนเขา.

ที่นี้พวกพุทธกันเอง โดยเฉพาะ พวกอภิธรรม นี้ ที่เคร่งในตัวตนังสี่
 เขาว่า ผมขอบถต่อพระพุทธศาสนาแล้ว เป็นขอบถต่อพระพุทธเจ้าแล้ว,
 ไปลดราคาของพุทธศาสนาเท่ากับคริสเตียน; อย่างนี้คุณคิดดูเถอะ. ผมก็มา
 รำพึงกับตัวเองว่า อายุเอ๊ย, แกนมันเคราะห์ร้าย พวกลังกาก็ดำ พวกคริสต์ก็ดำ
 พวกไทยก็ดำ. นี่เรียกว่าล้ออายุในปัจจุบันนี้ มันมีหลักใหญ่ใจความว่าอย่างนี้
 ดูให้ดีๆ โขคดีหรือโขคร้ายกันแน่ แกมีโขคร้ายหรือมีโขคดีไว้ ดูให้ดี.

เมื่อเอามาคิดถึงข้อนี้แล้ว มันก็มีส่วนที่ควรล้ออยู่แง่หนึ่ง ว่าดังหลาย
 สิบปีแล้วแกไม่รู้เรื่องนี้ ทำไมแกจึงเพิ่งมารู้เมื่อไม่นานมานี้ แล้วก็พูดออกไป
 ให้เขาดำ ก็เอามาล้อเล่น.

ที่นี้ เรื่องนี้มันก็พูดกันยาก ว่าใครจะถูกหรือผิด? ควรหรือไม่ควร?
 ผม ในฐานะที่เป็นตัวฉัน หรือสติปัญญา มันก็จะถือว่าควร, ควรพูด. แต่
 ถ้าอายุที่เป็นเนื้อหนังร่างกาย มันก็ค้านว่าไม่ควร มันจะถูกด่าเปล่าๆ อย่าไปพูด,
 พูดแล้วมันถูกด่าเปล่าๆ, อย่าไปพูด; ถึงจริงก็อย่าพูด. ถ้าพูดไปแล้ว มัน
 ถูกด่า, หรือเขาจะทำอันตรายเอาตัวก็ได้ มันก็แย้งกันอยู่อย่างนี้.

นี้เราถือโอกาสล้อมัน, ล้อร่างกาย ล้ออายุ ทางร่างกายนี้ ว่าแก
 มันซ้ชลาด แกมันไม่กล้าพูด ก่อนนี้แกมันใจ เดียวนี้ถึงจะฉลาดขึ้นมาบ้าง แกมัน
 ก็ยังซ้ชลาด ยังไม่กล้าพูดความจริง. นี้เรียกว่าล้อมันเล่น.

หัวใจของศาสนา ย่อมเป็นของสากล.

เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ผมได้พูดไว้ในที่อื่นมากแล้ว หนังสือก็ได้พิมพ์ไปมากแล้ว. คุณลองไปหาดู อ่านดูเอง ว่าหลักพุทธศาสนา ที่เป็นหัวใจนั้นมันก็เหมือนกับหัวใจของศาสนาอื่นๆ คือการทำลายความเห็นแก่ตัว. ในไบเบิลของคริสเตียน โดยเฉพาะนิวเทสตาเมนต์นี้ เต็มไปด้วยคำพูดที่สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว ทั้งนั้นเลย, และสอนไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นตัวตน เหมือนกันอย่างยิ่งด้วย.

ข้อความ ๔ - ๕ บรรทัดในโครินเธียน ที่เซนต์ปอลประมวลคำสอนของพระเยซูทั้งหมด สอนหมู่คนที่ฉลาดหมู่หนึ่ง เรียกว่า ชาวโครินเธียน สอนว่า *ถ้ามีทรัพย์สมบัติ ก็จะมีจิตใจเหมือนกับไม่มีทรัพย์สมบัติ, มีภรรยา ก็จะมีจิตใจเหมือนกับไม่มีภรรยา, มีความสุข ก็เหมือนกับไม่มีความสุข, มีความทุกข์ ก็เหมือนกับไม่มีความสุข, ชื่อของที่ตลาดอย่าเอาอะไรมา;* มันเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น.

ชื่อของที่ตลาดด้วยเงินของตัวเอง; ชื่อมา, ชื่อหมา, ก็ไม่คิดว่าของกู. เอามากินมาใช้เข้าไปแล้ว มันก็ไม่คิดว่าของกู, คือไม่ถือกรรมสิทธิ์ในสิ่งใดว่าเป็นของกู คือไม่เป็นโจรปล้นธรรมชาติ, เอาธรรมชาติมาเป็นของกู, ไม่เป็นโจรปล้นพระเจ้า เอาของทุกอย่างของพระเจ้ามาเป็นของกู. เขาสอนอย่างนี้ ไม่ให้ยึดสิ่งใดว่าเป็นของกู. นั่นแหละคือ หัวใจของพุทธศาสนา ที่มีอยู่ในพระคัมภีร์ไบเบิล. ถ้าคุณเข้าใจ คุณก็รอดตัวไปเหมือนกัน หรือว่าเป็นเพื่อนถูกล้อกับผมก็ได้.

ถึงแม้ใน คัมภีร์โกหร่านของมุสลิม ใจความสำคัญก็เรื่องไม่เห็นแก่ตัว เรื่องว่าใครไม่ถือศาสนาอิสลาม จะฆ่ามันเสีย; นั่นมันเป็นเรื่องของสาวกที่บ้าเลือด บางคราวบางพวกบางขณะเท่านั้น. พระศาสดาเองก็สอนไม่เห็นแก่ตัว ขนาดที่ว่า เขาก็ยอมเงินแล้วอย่าเอาดอกเบียเป็นอันขาดอย่างนี้; มันก็แสดงความไม่เห็นแก่ตัว; ถึงจะมีความมุ่งหมายอย่างไรก็ตาม แต่มันแสดงความไม่เห็นแก่ตัว. ทุกๆ ข้อสิกขาบทจบลง จะมีคำกำชับให้ทำตามพระเจ้าอย่างเคร่งครัดด้วยชีวิตจิตใจเสมอ มันเป็นเรื่องไม่เห็นแก่ตัว ที่ถูกย้ำไว้ทุก ๆ ๔ - ๕ บรรทัด ตลอดคัมภีร์โกหร่าน.

นี่ ในลัทธิที่เป็นปรัชญา หรือเป็นอะไรล้วน ๆ หรือเป็นศาสนาที่ลึกเกินไป จนไม่มีใครรู้จัก เช่น ลัทธิเต๋า อย่างนี้ ก็สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว, วางจากตัวยิ่งไปกว่าคำสอนในพุทธศาสนาเสียอีก.

เราก็จะต้องมองด้วยจิตใจที่เป็นธรรม ว่า ในศาสนาไหนๆ เขาก็สอนไม่เห็นแก่ตัว, ให้ทำลายความเห็นแก่ตัว จึงต้องยอมรับว่าเหมือนกันทุกศาสนา และเป็นศาสนาเดียวกัน. ไม่ต้องมีเรามีเขาในเรื่องนี้. และถ้าพูดไป เราแหละลำเอียง; เราไม่รู้จักเรื่องของเขา แล้วก็พูดเดาๆ เหมาะๆ เอาไป ว่าดีกว่าเขา เลวกว่าเขา อะไรอย่างนี้.

นี่เป็นเรื่องที่น่าล้ออย่างยิ่ง, น่าล้ออย่างยิ่ง; เป็นคนโง่ ไม่รู้ว่าอะไรแล้วก็ว่าเดาๆ ไปเท่านั้น. ผมก็เคยโง่มาแล้ว เคยคิดน้อย รั้นน้อย ศึกษาน้อย เคยเข้าใจผิดอย่างนี้มาแล้ว; เพิ่งหายความโง่ชนิดนี้ เมื่อไม่นานมานี้ ก็เอามาพูดให้ฟัง ว่าถ้าขึ้นชื่อว่า ศาสนา แล้ว จะต้องการทำลายความเห็นแก่ตัวด้วย

กันทั้งนั้น : อย่าไปปล้นเอาของธรรมชาติมาเป็นของกู, อย่าไปปล้นเอาของพระเจ้ามาเป็นของกู, แล้วสอนให้ควบคุมกิเลส.

และบางศาสนา ก็สอนลึกซึ้งกว่าพุทธศาสนาหรือคัมภีร์พุทธศาสนาก็มี หรือบางที่สอนได้ลึกเท่ากัน; แต่ผู้ฟังไม่เข้าใจ เห็นเป็นแตกต่างกันเสียก็มี. อย่างในคัมภีร์คริสเตียน พระเยซูสอนถึงขนาดว่า เขาตบแก้มซ้าย ให้ตบแก้มขวาด้วย. เขาขโมยเสื้อไปแล้ว เอาผ้าคลุมนอก ตามไปให้เขาคู้ย อย่างนี้. เรายังไม่ได้สอนอย่างนี้ใช่ไหม?

ข้อความในคัมภีร์ของเรานั้น ยังไม่ได้สอนให้ให้อภัย หรือว่าทำมากถึงขนาดนี้ จนดูคล้ายเป็นประชด. แต่ที่จริงก็ไม่ใช่ประชด สอนให้อดกลั้นอดทน ให้ให้อภัย, แล้วให้สร้างความเมตตาที่ยิ่งขึ้นไป เพื่อทำลายความชั่วเสียด้วยความดี, ชนะความชั่วด้วยความดี.

อย่างมากที่พระพุทธเจ้าท่านจะสอน อย่างใน กกจูฬมสูตร ว่า ถ้าโจรเอาเลื่อยมาเลื่อยเรา, อย่าได้รู้สึกโกรธ อย่าได้รู้สึกอึดอัดขัดใจต่อโจรนั้น. นี่ฟังดูให้ดี ก็เพียงแต่ว่า อย่าอึดอัดขัดใจต่อโจรนั้น ยังไม่ได้บอกว่าให้ขบใจมันเลย.

เรื่องที่เขียนอยู่ในพระสูตรนั้นก็น่าเสียวไส้ ว่าถ้าพวกโจรจับเธอแล้วยึดไว้ เอาเลื่อย มาเลื่อย พอเลื่อยหนังขาด มันก็เจ็บปวดเหลือทน; ถ้าเธอมีจิตใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น; เธอไม่ใช่สาวกของเรา. ถ้าโจรเลื่อยต่อไปจนกล้ามเนื้อขาด มันเจ็บปวดอย่างยิ่ง ถ้าเธอมีจิตใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น เธอไม่

ใช้สาวกของเรา. ถ้าโจรปล่อยต่อไปจนกระตุกขาด ถึงเยื่อในกระตุก; ถ้าเธอ มีจิตประทุษร้ายต่อโจรนั้น เธอไม่ใช่สาวกของเรา.

พระพุทธเจ้าท่านก็สอนมากถึงอย่างนี้; แต่ก็ *ไม่ได้สอนถึงขนาดว่า* *เขาขโมยเสื้อ แล้วจะให้เอาผ้าห่มตามไปให้ด้วย.* นี่ผมพูดตรง ๆ ถ้าจะแก้ตัว ก็ต้องแก้ตัว ว่า เพราะพระพุทธเจ้าท่านพูดพอดี พระเยซูท่านพูดดีเกินไปได้ คือมากเกินไปได้. แต่แล้วอย่าลืมนะ ว่าดีเกินไปอย่างนั้นมันไม่เสียหายนะ, พูดเผื่อให้มากไว้ ทำไม่ได้ตามนั้น ทำได้แค่ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ มันก็พอดี.

เอ้า, ที่นี้ ก็จะพูดอย่างพิสดารกันได้ดีกว่า : พวกชาวพุทธ หายก อุบาสก อุบาสิกา *นี่จะทำบุญอะไรก็ต้องให้คนอื่นรู้,* จะทำบุญอะไรก็ต้องให้คนอื่นรู้, *จะต้องเป่าปี่ตีกลอง,* เป่าแตร แห่งกระบวน *บอกว่า ฉันไปทอดกฐินไว้,* *ฉันไป ทำอะไรไว้* ซึ่งครั้งพุทธกาลก็ไม่เคยมี นั่นแหละ. จะทำอะไรสักนิดก็เขียนป้าย ติดไว้ที่นั่น นั่นคนนั้นออกเงินเท่านั้น, คนนี้ออกเงินเท่านั้น, จนฝาผนังโบสถ์ หรือเสาโบสถ์เต็มไปด้วยลวดลายเหล่านี้. เหมือนกับลิงไปป้ายไว้ หรือปูไปเขียน ไว้อย่างนั้นแหละ.

แต่พระเยซูนั้นสอนว่าเมื่อมีขอว่าทำบุญ อย่าให้มีมือซ้ายรู้. เอาซิ, เมื่อมีขอว่าทำบุญอะไรลงไป อย่าให้มีมือซ้ายรู้, เมื่อผ้าทำบุญอะไรลงไป เมียก็ไม่รู้, มือขวาทำบุญ มือซ้ายไม่รู้.

นี่จะพูดให้เป็นจิตวิทยาที่ลึกซึ้งก็ว่า อย่าให้กิเลสมันรู้. กูจะทำ บุญนี้ อย่าให้กิเลสมันรู้; ถ้ากิเลสมันรู้มันจะเอาไปโฆษณาว่า กูทำบุญเท่านั้น

บาท เท้าบาท ร้อยบาท พันบาท หมื่นบาท แสนบาท อย่างนั้นอย่างนี้ไว้, ก็อย่าให้กิเลสมันรู้ ให้มันเงียบ. หรือว่าถึงวันพระ วันชาบาทรันั้น แต่งตัวให้สวย ใส่ผ้าหอมใส่แป้ง ใส่อะไร; อย่าให้ใครรู้ว่า เดี่ยวนี้ ภูถือคืออุโบสถ; เขาสอนกันอย่างนั้น.

แล้วก็ลองเปรียบเทียบดูซิ ว่าถ้าชาวพุทธยังจะมัวเมาไปตีกลอง หรือว่าเขียนป้าย เขียนจารึก เขียนอะไรกันอยู่; จะทำบุญอะไรสักหน่อย ก็ต้องผ่านมือบุคคลสูงสุด ให้โฆษณาในหนังสือที่กว้างขวาง นี้ก็ไปคนละทางกับพระเยซูสอนว่า *มือขวาทำบุญ อย่าให้มือซ้ายรู้.*

พอเราเห็นเข้าแล้วก็สังเวช เลยเอามาล้อตัวเองว่า *อายุเอ๋ย, แก่นักบ้า* *อยากดี* *อยากเด่น* *โฆษณาตัวเองอย่างนั้นอย่างนี้* มากมายเหลือเกิน; จะทำอะไรสักหน่อยก็ว่าดีอย่างนั้นอย่างนี้ ถึงโอกาสสมควรเอาคำพูดที่ดี ๆ นี้ มาใช้มาอะไรต่าง ๆ. นี้เรียกว่ามันน่าอดสู มันน่าละอาย มันมากมายเหลือเกิน ถ้ามันมีความเข้าใจแตกต่างกันขนาดนี้ ในส่วนปลีกย่อย ส่วนเปลือก ส่วนฝอยไปเสียทั้งหมด.

เพราะฉะนั้น เราอย่าเอาเปลือกเอาฝอยเป็นหลัก. เอาหัวใจเป็นหลัก, แล้วก็รู้ว่าพระธรรมนั้นมีเพียงอย่างเดียว และ อย่างเดียวกันหมด; จะเรียกพระธรรมว่าพระเจ้า มันก็เป็นอย่างนั้น, จะเรียกพระธรรมว่าพระธรรมเจ้า มันก็เป็นอย่างนั้น. จะเรียกพระธรรมว่าศาสนาคริสต์น พุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม ฮินดู อะไร มันก็เป็นอย่างนั้น, คือมุ่งหมายจะทำจิตความเห็นแก่ตัว, แล้วคนทุกคนอย่าปล้นเอาของพระเจ้า หรือของธรรมชาติดมาเป็น

ของตัว. ^{๒๕}อย่าได้มีความรู้สึกเป็นตัวกู - ของกู. ^{๒๕}นาคอเนอแท้ของทุกศาสนา
ที่มันเหมือนกัน.

พูดให้หมดเลย ก็พูดว่า พระรัตนตรัยนั้น เป็นของสากล แก่ทุก
ศาสนา. พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือพระรัตนตรัยนี้ ต้องให้เป็น
ของสากลได้แก่ทุกศาสนา; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ไม่ใช่พระรัตนตรัยจริง, จะเป็น
พระรัตนตรัยเปลือกของคนทีเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวกู เห็นแก่พวกของกู, อะไร ๆ
ก็เป็นของกูเสียหมด ไม่ใช่พระรัตนตรัยจริง.

ถ้าเป็นพระรัตนตรัยจริง ต้องเป็นของสากล คือ ของทุกคนหรือ
ของทุกศาสนา. พระพุทธเจ้าคือผู้รู้การทำลายความเห็นแก่ตัว ด้วยพระองค์
เองเป็นคนแรก. พระธรรมก็คือการศึกษาเล่าเรียน การปฏิบัติ และผลของ
การปฏิบัติ เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. แล้วพระสงฆ์สาวกทั้งหมด
ก็คือผู้ที่กำลังทำลายตัวกู - ของกู อยู่ทุกกลมหายใจเข้าออก; ถ้าไม่อย่างนั้น ไม่ใช่
พระสงฆ์.

แล้วไม่ต้องพูดกันถึงเรื่องอื่น ถ้าทำลายตัวกู - ของกูอยู่ แล้วมันก็มีศีล สมาธิ ปัญญา มีอะไรครบอยู่ในเวลานั้น; เรียกว่า รักษาศีล ๕ ก็รักษา
ได้ในขณะนั้น. แต่ว่าแล้วมันก็ผลอ รักษาไม่ได้เสียอีก; ส่วนที่รักษาไว้ได้นั้น
มันมีน้อย เวลาที่รักษาไม่ได้มีมาก จึงถูกประณามว่ารักษาไม่ได้. แต่ขอให้
พยายามกระทำไป พยายามกระทำไป จนกว่ามันจะรักษาได้ คือ รักษา
สติสัมปชัญญะไว้ได้ในการที่จะไม่เห็นแก่ตัว, ไม่ให้มีความรู้สึกที่เป็นตัวกู -
ของกู เกิดขึ้นมา; เรียกว่าเป็นหัวใจของคนทุกคน ของธรรมะทุกแขนง
ทุกสาขา ของทุกศาสนา เพราะว่าคนทุกคนต้องการอย่างนี้.

ผมกำลังพูดว่า คนทุกคนต้องการอย่างนี้. คุณช่วยฟังดูให้ดี, คนทุกคนในสากลจักรวาลนี้ ต้องการอย่างนี้ คือต้องการให้ผู้อื่นเห็นแก่เราบ้าง ไม่ต้องการให้ทุกคนเห็นแก่ตัวเอง; เราเองก็ต้องการอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจึงควรจะต้องเป็นหลักว่า คำสอนที่สอนไม่ให้เห็นแก่ตัวนั้นเป็นของทุกคน. เมื่อเป็นของทุกคน มันก็ต้องเป็นของทุกศาสนา.

ฉะนั้น เราอย่าไปเอาเปลือกนอก ผิวนอก มาเป็นข้อยืนยันขัดขวางกันว่าศาสนานี้ผิด ศาสนานี้ถูก. เราจะฟังเสียงเอาแต่เนื้อในว่า เขามุ่งหมายจะทำลายความเห็นแก่ตัวด้วยกันทั้งนั้น; ถ้าผิดจากนั้น, นั่นเป็นสาวกโง่ๆ ของศาสนานี้กระทำลงไป; ไม่ใช่ความตั้งใจอันแท้จริง ของพระศาสดาแห่งพระศาสนานี้ๆ. ขอให้เข้าใจอย่างนี้.

ทีนี้ ที่ว่า *ทำไมศาสนาจึงต่าง ๆ กัน*, มีต่าง ๆ กัน, มีหลาย ๆ อย่างต่าง ๆ กัน? นี่มัน เป็นเรื่องปลีกย่อย ส่วนที่เป็นผิวนอก; เพื่อจะให้เหมาะแก่กาลเทศะ ในยุคในสมัย ในถิ่น ในประเทศที่มันต่างกัน.

ศาสนาใดเกิดขึ้นในถิ่นที่คนฉลาด สบายดี ก็สอนสูงลิบ, ศาสนาใดเกิดในถิ่นหรือในยุคที่คนโง่ แห้งแล้ง กันดาร เต็มไปด้วยความทนทุกข์ทรมาน ก็สอนต่ำๆ และสอนให้จำง่าย; บางทีก็ต้องผูกไว้เป็นอุปมา เป็นคำเปรียบ. นี่จึงสอนไม่เหมือนกัน.

เมื่อศาสนาหนึ่งสอนตรงๆ เป็นธรรมาธิษฐาน, อีกศาสนาหนึ่งสอนด้วยคำเปรียบ เป็นปุคคลาธิษฐาน แต่เนื้อในนั้นเหมือนกัน. ทีนี้มาตีความอันนี้ไม่ได้ เลยเห็นต่างกัน แล้วทะเลาะวิวาทกันในระหว่างศาสนา.

ลักษณะอย่างนี้กำลังมีอย่างยิ่ง ระหว่างพุทธศาสนากับคริสตศาสนา ที่ผมได้สำรวจดู; ถ้าผ่านความโง่เขลาอันนี้ไปได้ คนก็จะยอมรับหันหน้าเข้าหากันได้. เพราะว่าทุกคนได้รับคำสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว, เราจะหาพบหัวใจของพุทธศาสนามีอยู่ทั่วไปในคัมภีร์ไบเบิล โดยเฉพาะนิวเทสตามেন্টที่เป็นคำสอนของพระเยซู และสาวกของพระเยซู.

ฉะนั้น เราเลิกความคิดที่ว่า มีพวกเขา พวกเรา มีศาสนาอื่น มีศาสนาตัว มีอะไรนี่เสียที จะหายโง่. ถ้ายังโง่ ก็ต้องเอามาล้อให้หายโง่; แม้เราเคยโง่มานาน เพิ่งมานึกได้เดี๋ยวนี้ ก็ต้องเอามาล้อให้มันหายโง่ เต็ดขาดลงไป, อย่าได้กลับไปโง่อีก.

ฉะนั้น ผมจึงเอามันมาล้อ อย่าให้กลับไปโง่อีก ให้ตัวฉัน ซึ่งเป็นตัวสติปัญญาอันล้อกิเลส ซึ่งเป็นความโง่, ให้อายุทางวิญญาณ มันล้ออายุทางร่างกาย. ความสูงทางสติปัญญาเป็นอายุทางวิญญาณ, ความแก่แรดแก่แดดทางร่างกายนี้ เป็นอายุทางร่างกาย; ให้มันรู้จักล้อกันอยู่อย่างนี้เสมอไป แล้วก็พลอดภัย จะมีความเจริญออกงามก้าวหน้า ไปตามทางของพระธรรม หรือของพระศาสนา ที่จะสามารถเป็นที่พึ่งได้จริง.

ดังนั้น ผมจึงขอโฆษณาชวนเชื่อในที่นี้ว่า การล้ออันได้บุญ, การล้ออันได้กุศล การล้อทำให้เกิดความเห็นแจ้งแทงตลอด อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

วันนี้เรามาँग้ออายุกันอย่างนี้ ก็เพื่อวัตถุประสงค์อันนี้, ล้ออายุแห่งความโง่เขลา ที่ล่วงมาแล้วแต่หนหลัง, หรือที่กำลังเป็นอยู่ในเวลานี้ก็คิด, ขอ

ชักชวนว่า ถ้าผู้ใดจะให้ของขวัญแก่ผม ให้ถึงสูงสุดในการทำบุญวันเกิดแล้ว ก็จงชวนกัน ลืออายุให้ยิ่งๆ ขึ้นไปเถิด; นับตั้งแต่อดข้าวสักวันหนึ่ง, อดนอนสักวันหนึ่ง หรืออะไรก็ตาม ให้เป็นการประชดน้ำหน้ามัน.

อย่าให้มันเห็นแก่ตัว; มันก็จะมีความเห็นแก่ตัวน้อยลงๆ, แล้วมันก็จะกล้าแข็ง เข้มแข็ง, เฉลียวฉลาด จนไปถึงกับสามารถมีจิตใจอยู่เหนือความยึดมั่นถือมั่น. เรื่องกาล เรื่องเวลา, เรื่องอะไร, ก็ไม่มาหลอกให้หลงได้อีกต่อไป.

ไม่ว่ามาสมมติว่าอายุ ๖๐, ๗๐, ๘๐ ปีแล้ว มึงยังเป็นเด็กอมมือ, มึงต้องไหว้กู, มึงต้องทำอะไร. อย่าไปคิดอย่างนั้น มันเป็นเรื่องอายุทางร่างกาย, ตั้งไว้เป็นศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เกี่ยวกับทางร่างกาย. อย่าไปยึดมั่นถือมั่น; แม้ว่าจะต้องทำ ก็ทำไปตามประเพณี. แต่ถ้าตัวไปโง่ไปหลงมากเข้านั้นมันจะห้าแต่้ม แล้วมันจะน่าละอาย แล้วมันควรจะล้อ, แล้วเอามาล้อตัวเองเสีย ความโง่นั้นจะหมดไป.

นี่เรียกว่าวันนี้ เราก็ล้อกันได้ชั่วโมงครึ่งแล้ว ว่าอายุเอ๊ย, แก่ไปมัวหลง ไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้จักความลงของความสัมพันธ์ เรื่องการนับอายุ. แก่ได้อยู่มาถึงบัดนี้ ก็ไม่มีอะไรดี, มีแต่ความหลงอยู่ไปทั่วทุกหัวระแหงในทุกๆ มุมโลก : ใช้ควายตัวเดียว และเป็นควายโง่อยู่ทั่วไป.

แม้สาวกของพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนา ก็ยังไม่รู้จักพระพุทธเจ้า
ยังไม่ลืมหูลืมตา, ไม่ขยันขันแข็งในหน้าที่ที่ตนจะพึงกระทำ; ถือเป็นเรื่องมาก
เกินไป เหลือวิสัยอะไรทำนองนี้จนว่า สุขี ที่มายุโก ก็ไม่ถูก, วิชาศีล ๕
ก็ไม่ได้, แล้วก็คิดว่า ศาสนาของตัวเองดีกว่าศาสนาของคนอื่น, แล้วยกหูชูหาง.
เอามาล้อเท่านั้นสำหรับชั่วโมงครึ่งก็นับว่ามากพอแล้ว.

ฉะนั้น ขอยุติไว้ที่ก่อน.

ชุมนุมล้ออายุ - ๑๑ -
บนเขาพุทธทอง กัมพูชา

๒๗ พ.ค. ๒๕๑๓

๒/๒๕๑๓

ล้ออายุ ว่าได้รับผลสมน้ำหน้า.

พูดค้างไว้เมื่อตอนเช้า ด้วยเรื่องการล้ออายุเล่นสนุกๆ อีกต่อไป. ขอ
ให้สังเกตให้เข้าใจส่วนสำคัญ อย่างที่แนะนำให้สังเกตแล้วเมื่อตอนเช้า ว่าใครล้อ
ใคร? คำว่าล้ออายุนี้ใครล้อใคร? โดยใจความแท้ๆ ก็คือ สติปัญญาล้อความโง่.

นี่คนเราคนหนึ่งนั้น
มันก็นึกได้ แล้วมันก็ฉลาดดี;
หรือเมื่อวาน ทำอะไรไม่น่าดู
มีหิริโอตตบัพชนีมาได้บ้าง.

บางเวลามันก็ โง่อย่างไม่น่าเชื่อ, บางเวลา
นี่มันก็เห็น เป็นเรื่องที่ต้องล้อ. เมื่อเช้า
ก็ควรจะทำมาล้อ เพื่อจะได้มีความนึกได้,

ที่พูดว่า “ล้อ” นี้ มันเป็นคำสุภาพ, หรือว่าไม่ค่อยน่ากลัว. ถ้าเอามาตี มาเขียน มาอะไรนี้ มันน่ากลัว; แต่ถ้าว่าเป็นคนที่มีความรู้สึกดี มีสติปัญญาดี ก็อาจจะเห็นได้เหมือนกันว่า ล้อนี้มันน่ากลัวกว่าตี, ยอมให้ตีเสียสัก ๔-๕ ที ดีกว่าล้อสักทีหนึ่ง.

ฉะนั้น ขอให้คิดดูบ้างว่า เรื่องล้อนี้ สำหรับคนที่มีปัญญาแล้ว รู้สึกว่ามัน น่ากลัวกว่าตี. ฉะนั้น มันจึงได้ผลอย่างลึกซึ้งอยู่ด้วยเหมือนกัน. เมื่อเช้า เมื่อวาน ทำอะไรผิด เอามาเสียใจ มันก็มีประโยชน์, หรือว่าเมื่อตั้งแต่แรกเกิดมา ก็มีทำอะไรผิด ๆ จนกระทั่งแก่เฒ่าจะเข้าโลงอยู่แล้ว จึงจะนึกได้ อย่างนี้; มันก็ยิ่งน่าจะล้อ.

ถ้าแม่แก่เฒ่า จะเข้าโลง ก็ยังนึกไม่ได้; อย่างนี้มันก็ไม่รู้จะล้อกันอย่างไร; แล้วก็มีคนเป็นอันมากตายไป ทั้งที่ไม่เคยนึกได้ แล้วก็ไม่เคยถูกล้อ. เดียวนี้ผมมาคิดดูว่า อย่าเอากันให้มากนัก เอาแต่เพียงล้อ แล้วก็ทำบ่อย ๆ; อย่างนี้ก็ เป็นความไม่ประมาทอยู่มาก เหมือนกัน. มันแก้ความประมาท ด้วยความไม่ประมาทได้ไม่น้อยเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้น ก็เป็นอันว่า เรื่องล้อนี้มีประโยชน์; เราก็จะหาแง่มุมมาล้อกันเล่น; แล้วโดยเฉพาะก็ล้อตัวเอง อย่างที่ผมชอบทำ. ถ้าล้ออยู่คนเดียวรู้สึกว่าได้ประโยชน์น้อย ก็เลยชวนคนอื่นมาฟังเรื่องล้อตัวเองนี้ ให้มันได้ประโยชน์มากออกไป.

เมื่อพูดถึงข้อที่ว่า *ใครเป็นผู้ล้อ?* ก็คือฉันเป็นผู้ล้อ. *ฉันล้ออะไร?* ฉันก็ล้อจิตใจในขณะนั้น ที่มีสติปัญญา มีสติสัมปชัญญะ มีความระลึกรู้ได้นั้นแหละเป็นฉัน, คือมีอะไร ๆ พอ ที่จะล้อ. ส่วนฉัน เรื่องทางวัตถุ ทางร่างกาย หรือเรื่องสมมติต่างๆ นานา นั้น *มันไม่มีทางจะล้อ.*

รำลึกถึงผลงานในหน้าที่.

เมื่อปี ๒๔๗๓ เขาเรียกผมว่า *พระมหาเจี๋ยม,* เมื่อปี ๒๔๘๓ เขาเรียกผมว่า *พระครูอินทปัญญาจารย์.* เมื่อปี ๒๔๙๓ เขาเรียกผมว่า *พระอรุณนันทมุนี* เมื่อปี ๒๕๐๐ นี้ เขาเรียกผมว่า *พระราชขัยกวี.* คุณลองคิดดูที่ว่า ฉันอย่างนี้มันเป็นอย่างไรกัน? มันจะเอาอะไรที่ไหนมาล้ออายุเล่นได้; คล้ายกับว่าเป็นฉัน ของความสมมติ ชนิดที่ไม่รู้จักตัวเอง, เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังมาก, แล้วก็ทำปัญหายุ่งยากให้มีมาก; แล้วก็พลาดไปในเรื่องนี้ได้โดยง่าย. แต่แล้วก็ดี ตรงที่ว่า ถ้าเดี๋ยวนี้เก็บเอาเรื่องเหล่านี้มาล้อตัวเองบ้างก็สนุก.

เรื่องเป็นเปรียญ เรื่องเป็นพระครู เรื่องเป็นเจ้าคุณ เรื่องเป็นอะไรเหล่านี้ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย. เราจะสังเกตเห็นว่า คนเป็นอันมากกำลังพยายามที่จะได้เป็น; ไม่ได้เป็นแล้วเป็นบ้างก็มี, เป็นแล้วยังเป็นบ้างมากไปกว่านั้นอีกก็มี.

ที่นี้ ผมมาลองนึกถึงตัวเองดูบ้าง ก็ดูจะไม่มากถึงอย่างนั้น คือเรื่องเป็นอะไรๆ อย่างที่เป็นนี้ มันเป็นเรื่องที่เขาบังคับให้เป็น ไม่เคยชวนชวาย

เพื่อจะได้เป็น; แต่มันเป็นเรื่องที่เขาบังคับให้เป็น เมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับขันนิตหนึ่งเท่านั้น มันก็มีความผูกพัน มีช่องมีโอกาส ที่เขาจะผูกมัด มันก็เลยเป็นอย่างที่เรียกว่าจำใจจะต้องเป็น; เหตุผลนี้ บางคนไม่เชื่อ ที่ว่า จำใจจะต้องเป็น.

เรื่องส่วนใหญ่ มาจากเรื่องเห็นแก่บ้านเกิดเมืองนอน. ผมก็เป็นคนบ้านนิตหนึ่ง คือบ้านเห็นแก่บ้านเกิดเมืองนอน; ทำอะไร ๆ เพื่อความดี ความเจริญ ความก้าวหน้า หรือประโยชน์แก่บ้านเกิดเมืองนอน. คนอื่นเขาอาจจะว่าดี; แต่ผมก็จัดไว้ ในฐานะที่เป็นความบ้านนิตหนึ่ง, บ้าทำอะไรให้ดี แก่บ้านเกิดเมืองนอน, แล้วมันก็ทำให้ปฏิเสธไม่ได้ ในการที่จะมีอะไรเกิดขึ้น สำหรับจะได้ทำประโยชน์แก่บ้านเกิดเมืองนอน. ฉะนั้น จึงดันทุรัง ถึงกับว่าปฏิเสธเรื่องต่าง ๆ ที่เขามอบหมายให้ทำ.

เรื่องนั้นมันมีเคล็ด มีอะไรอยู่ ซึ่งใครมี ใครเจตนา หรือว่าจะเจตนา ก็ยากที่จะทราบได้ คือเขามอบหมาย สิ่งที่มีประโยชน์แก่บ้านเมืองของเราให้ทำ เราจะปฏิเสธได้อย่างไร. พอเราทำเข้าไป เขาก็ถือโอกาสให้ความดีความชอบ เช่น ให้เกียรติอย่างนั้นอย่างนี้ ให้ยศให้ศักดิ์อย่างนั้นอย่างนี้.

ทีนี้ เราจะทำอย่างไร? รับ มันก็บ้า, ปฏิเสธ มันก็บ้า, มันเหลืออยู่แต่ว่า อย่างไหน บ้านน้อยหน้อย ก็เอาอย่างนั้น แล้วก็ค่อยมาจัดการในจิตใจของตัวเอง อย่าให้มันบ้ามากๆ, หรือให้หายบ้าก็ได้.

ความจริงเรื่อง เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจวาสนาอะไรเหล่านี้ มันก็มีลักษณะเหมือนกับมีดสองคม แล้วแต่จะใช้อะไร ใช้ถูกทางมันก็มีผลอย่างหนึ่ง, ใช้ผิดทางมันก็มีผลอย่างหนึ่ง. เรื่องอำนาจวาสนานั้น ถ้าว่า ที่จริงแล้ว เขามอบหมายให้ เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับปฏิบัติหน้าที่ ที่เขามอบหมายให้ นั่นอีกเหมือนกัน.

เช่นเขามอบหมายให้มีหน้าที่ ให้มีอำนาจเป็นเจ้าอาวาสอย่างนี้, อันนี้มันก็เพื่อสะดวก แก่การปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาส; แต่ถ้าเอาไปใช้อย่างอื่น มันก็เป็นเรื่องที่ตรงกันข้ามไป. นี่เขาให้เป็นนั่นเป็นนี่ มียศศักดิ์ อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพื่อให้ความสะดวก ในการที่จะทำหน้าที่. แม้ที่สุด แต่การที่จะประกาศ พระศาสนา; เมื่อเป็นภิกษุ ก, ภิกษุ ข, ภิกษุ ค, พุทก็ไม่ใคร่มีใครฟัง. ถ้าเป็นเจ้าคุณนั่นนี่ขึ้นมา มันก็ชักจะมีใครฟัง; พุทอะไรก็เอาไปคิดไปนึก.

ฉะนั้น มันก็เลยเป็นเหตุให้ผูกพันกัน กับสิ่งเหล่านี้; แต่แล้วมันก็ไม่ใช่เพื่อตัวฉัน ที่มีสติปัญญาอะไรมากมายนัก. ภูมิของจิตสูงหรือต่ำอย่างไร มันก็ยังคงเป็นอย่างนั้น; เพราะฉะนั้น เรื่องเป็นท่านมหา เป็นท่านพระครู เป็นท่านเจ้าคุณนี้ มันเป็นเรื่องที่ควรจะถูกล้อมากกว่า ที่จะเป็นเรื่องสำหรับเอามาเชิดชู หรือป้องกันการถูกล้อ.

ถ้าผม จะพูดถึงเรื่องนี้ ก็พูดในฐานะที่ว่ามันเป็นเรื่องที่น่าหัว, หรือควร จะเอามาล้อตัวเองเล่น ในข้อที่ว่า *ทำไมจึงไปทำอะไรๆ ชนิดที่ทำให้มันเกิดความผูกพันอย่างนี้? ทำไมไม่หลีกเลี่ยงให้ห่างออกไป; หรือหลีกเลี่ยงเสียให้พ้น?*

เรื่องมันก็กระอักกระอ่วนทำยาก อย่างที่กล่าวมาแล้ว; เพราะว่ามันอยากจะ
เป็นคนที่ดีมีประโยชน์.

อยากจะทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ พอไปทำสิ่งที่ มีประโยชน์ เป็นที่
ปรากฏเข้าเท่านั้น เรื่องมะรุมนะตุ้มอย่างนี้ มันก็เข้ามา. เอ้า, สมมติว่าเป็น
อาจารย์รุดนามนต์เก่ง มันก็มีคนมารบกวนให้รุดนามนต์เยอะแยะ, แล้วก็มิอะไร
ติดตามมาอีกมาก.

หรือว่า ถ้าจะเป็นคนรุดนามนต์ของพระพุทธรเจ้าเก่ง คือ พุทธธรรมะ
ให้คนมีใจคอสบายได้อย่างนี้; เมื่อเป็นที่ปรากฏออกไป มันก็มีเรื่องรบกวนมาก
มายเช่นเดียวกัน เท่ากับรุดนามนต์ในโองไนโน้น. เมื่อเป็นอย่างนี้ มันก็
ต้องมีการเลือก เท่าที่จะทำได้, แล้วก็ ระมัดระวังที่จะไม่ล้มตัว ที่จะไม่
ประมาท อย่าให้สิ่งที่เรียกว่าความดีนั้นแหละ กลายเป็นเครื่องทรมาน ที่มี
ความดีขึ้นมา.

ผมก็นึกสมเพชเวทนาตัวเองอยู่แทบทุกวัน ในข้อที่ว่า ยิ่งทำอะไรให้
มันมีประโยชน์มาก หรือดีมาก ก็ยังมีความรบกวนมาก; มันสู้ไม่ทำอะไร
เสียเลยจะดีกว่าแล้วกระมัง? ยังคิดนี่ก็อยู่อย่างนี้เสมอ, มันจวนจะทนไม่ไหว
อยู่แล้ว. ในเมื่อสังขารร่างกายของเรา จะทำไม่ได้อยู่แล้ว มันกลับมีเรื่อง
ที่จะให้ทำนั้น มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม มากมายหลายเท่า นี่มันก็น่าหัวเราะสังขาร,
น่าสงสารสังขาร, หรือน่าล้อสังขาร ที่มันเกิดไปทำอะไร ๆ ที่เรียกว่า มีประโยชน์
เข้านั่นเอง.

บ้นักเป็นบทรูสึกมากชนในเรื่องชนิดนี้ จึงได้อามาถ้อในวันนี้ ว่ามัน นำสงสารตัวเอง ว่าแกยังมีอายุมากขึ้น, แกจะยังมีเรื่องรบกวนมากขึ้น; ข่างไม่ มีใครสงสารแก จนในที่สุดแกจะต้องกลายเป็นคนทะเล้ง ขวานผ่าซาก, พุดอะไรชนิดที่ไม่เห็นแก่หน้าใคร เข้าสั้วกันหนึ่ง. เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง.

ถ้าไม่ระมัดระวังให้ดี มันก็เป็นอย่างนั้นได้จริง ๆ เหมือนกัน; แล้วมันก็จะกลายเป็นไม่มีประโยชน์อะไร. เรื่องการที่จะประนีประนอมกันได้สักเท่าไรนี้ มันก็ต้องคอยดูกันไปก่อน. ฉะนั้น ผมก็อยากจะให้พวกคุณนี้ รู้ไว้บ้าง ในกาลข่างหน้า ในอนาคตนั้น; ถ้าจะทำอะไรชนิดนี้ที่เรียกว่าดี มีประโยชน์นั้น มันต้องผจญกันเข้า กับความรบกวนเหล่านี้เสมอไป, แล้วก็อย่าลืมตัว จนถึงกับไปทำอะไร ๆ เพื่อจะได้รับสินจ้างรางวัล เป็นความดีความชอบ เป็นยศฐาบรรดาศักดิ์ เพราะว่าถ้าทำไปอย่างนั้น มันจะบ้ำเสีย ก่อนแต่จะมีความสำเร็จ.

อุตสำห ทำสิ่งที่ควรทำไปก็แล้วกัน อย่าไปหวังอะไรว่ามันจะได้ อะไรเป็นยศเป็นศักดิ์ เป็นชื่อเสียง เป็นอะไรทำนองนั้น; มันอาจจะพอดิกันได้ แล้วเราก้ไม่ต้องเป็นทาสของโลกธรรม เหล่านี้ด้วย มันจึงจะไม่เป็นโรคเส้นประสาท หรือไม่เป็นบ้า ซึ่งเป็นกันอยู่มา ๆ.

อุปสรรคในการอบรมสั่งสอนและเผยแผ่ศาสนา.

เอา, ที่นี้ เราจะดูกันต่อไปถึงข้อที่ว่า เมื่อเราตั้งใจจะทำอะไร มันก็มี เรื่องที่ว่า เราจะทำอะไร. สำหรับผมนี้ มันก็เป็นทีรู้จักแก่คนทุกคนอยู่แล้วว่า

ทำอะไร ; ถ้าจะว่าถึงเรื่องการอบรมสั่งสอนผู้อื่น นี่ก็ทำมาตั้ง ๕๐ ปีแล้ว ก็พอจะเรียกได้ว่า ถือเอาการ อบรมสั่งสอนผู้อื่น, หรือการเผยแผ่ศาสนา หรืออะไรนี้แหละ เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในชีวิตจิตใจของผม.

ที่นี้ ความชำนาญนี้มันก็มีขึ้นมาบ้างหรือตามลำดับ เรียกว่า ดีขึ้น ๆ หรือถูกขึ้น หรือบ้าน้อยลง ; แต่ผลมันก็กลับจะตรงกันข้าม. ที่เราว่าดี ว่าถูก หรือดีกว่า หรือถูกกว่า นั้นนะ คนเขากลับเห็นว่าไม่ถูก. ที่มันเป็นเรื่องบ้าง ๆ บอ ๆ นั้น เขากลับเห็นว่ามันดี ; มันก็เลยมีการทะเลาะกันเรื่อย. อย่างที่เรื่องที่แล้ว ๆ มาเนี่ย เราไปพูดกะเขาตรง ๆ ว่า นั้นมันเป็นอย่างนั้น, นี่มันเป็นอย่างนี้. ผลมันตรงกันข้าม คือเขาไม่ชอบ หรือโกรธ, หรือหาว่า เรานี้เป็นคนบ้า เป็นคนเข้าใจผิด เป็นคนทำลายพระพุทธศาสนา ; เป็นคนดูหมิ่นดูถูกพระพุทธเจ้าไปเสียอีก, คุณลองคิดดู.

มีอยู่เรื่องหนึ่งที่เขา หลายคน พยายามที่จะให้ผมเป็นคอมมิวนิสต์ เขาไปฟ้องไปร้องผู้ใหญ่ : ผู้ใหญ่ที่สุดทั้งฝ่ายพระ ทั้งฝ่ายฆราวาส ว่าผมเป็นคอมมิวนิสต์, หรืออย่างน้อยก็รับจ้างพวกคอมมิวนิสต์ :-

พูดว่า พระพุทธเจ้าเป็นภูเขาคิมาลัย เป็นเครื่องบังหนทางของพระนิพพาน นั้นแหละ ; เขาฟังไม่ถูก นี่ส่วนหนึ่ง, แล้วเขามีเจตนาร้ายหูของเขาฟังไปในแง่ร้าย, จิตของเขาคิดไปในแง่ร้าย ; เขาจึงได้ยินอย่างนั้น.

เมื่อผมพูดว่า พระพุทธเจ้า ตามทฤษฎีของบุคคลนั้น ๆ เป็นภูเขาคิมาลัย ของบุคคลนั้น ๆ. นี่พูดอย่างนี้ มันก็พูดจริง ; เดียวนี้มัน

ก็ยังพูด ว่า “พระพุทธรเจ้าตามทรรศนะของบุคคลนั้น ๆ” ก็เพราะ หมายความว่า ไม่ใช่พระพุทธรเจ้าจริง; นั่นเป็นพระพุทธรเจ้าตามทรรศนะของบุคคลนั้น ๆ; ซึ่งเชื่อว่าเอาเอง เขาคิดเอาเอง เขาเห็นเอาเอง เขาเข้าใจเอาเอง สำคัญเอาเอง.

พระพุทธรเจ้าอย่างนี้เป็นภูเขาหิมาลัย หมายความว่า ขวางทางที่เขาจะไปในิพพาน ก็เพราะว่าเขาไปติดตันอยู่ที่พระพุทธรเจ้าชนิดนั้น, ตามทรรศนะของเขาแต่ละคน. เราเห็นว่าเขาติดกันมานานนักแล้ว ก็อยากจะช่วยเหลือเขาบ้าง ตามที่จะช่วยได้; ให้มองดูให้ดี ๆ, ก็พูดออกมาอย่างนี้.

ที่นี้คนที่เขามืออะไรไม่ชอบผมเป็นส่วนตัวอะไรมาก่อน เพราะ ความคิดเห็นไม่ค่อยจะตรงกันเรื่อย ๆ มา นี้ ก็ถือโอกาสว่าจะให้ผมถูกจับ; เป็นคอมมิวนิสต์, หรือรับจ้างคอมมิวนิสต์; พยายามกันสุดเหวี่ยงเหมือนกัน; แล้วผมก็ไม่ถูกจับเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะว่าผมไม่เป็นคอมมิวนิสต์นั่นเอง. แต่ดูเถิด เรื่องมันเป็นไปได้มากถึงอย่างนั้น.

พระพุทธรเจ้าของบุคคลประเภทนั้น เป็นพระพุทธรเจ้าตามทรรศนะของเขา; กระทั่ง พระพุทธรูปก็เอามาเป็นพระพุทธรเจ้า. เดียวนี้ ผมก็ยังถูกหาว่า ผมดำเนินคดีเตียนการมีพระพุทธรูป; นั่นก็เป็นเรื่องโง่ของคนพูดอีกเหมือนกัน. ผมไม่ได้คดีเตียนเรื่องอย่างนี้ให้เสียเวลา; แต่ว่า พยายามที่จะชี้ให้ระมัดระวังว่า อย่าให้พระพุทธรูป กลายเป็นภูเขาหิมาลัยใหญ่โต ขึ้นไปอีก กว่าพระพุทธรเจ้าตามทรรศนะของเขา.

ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพระพุทธรูป.

เอ้า, ไหน ๆ พูดถึงเรื่องพระพุทธรูปขึ้นมาแล้ว ก็อยากจะล้ออายุ ว่ามัน ได้มีอายุมาเกิดมาเห็น ในเวลาที่เขาลุ่มหลงพระพุทธรูปกันมากที่สุด ที่ไม่เคย มีมาก่อนในประวัติศาสตร์; โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยเรา เกี่ยวกับ เรื่องพระพุทธรูป นี้ คุณต้องเข้าใจไว้ให้ดีว่า ไม่เคยมีที่แรก.

พระพุทธรเจ้าตรัสรู้แล้ว ปรีนิพพานแล้ว ก็ยังไม่มีใครทำพระ- พุทธรูปขึ้นมา จนกว่ามาถึงเวลา ๖๕๐ ปี, ๖๐๐ - ๗๐๐ ปีล่วงมาแล้ว จึงเกิด พระพุทธรูปที่มีคนทำขึ้นมา, แล้วก็ทำกันไม่ก่องค์, ไม่ได้ทำกันเป็นปีบ เป็นถัง หรือว่าดวงได้เป็นเกวียน ๆ ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง, เหมือนกับรุ่นหลังนี้. เดียวนี้ พระพุทธรูปองค์เล็กๆ นี้ คงจะมีมากมาย หลายร้อยหลายพันเกวียน, ซึ่งไม่เคยมีในกาลก่อน แล้วก็โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเทศอินเดีย ในสมัย พุทธกาล และต่อมา.

เดี๋ยวนี้ เราได้เห็น พระพุทธรูปมีอยู่ หรือ เป็นอยู่ในลักษณะที่ต่าง ๆ กัน อย่างที่เรียกว่า ถ้าไม่เกรงใจ ก็อยากจะล้อให้ด้วยเหมือนกัน; ถ้าล้อดั่ง ๆ ไม่ได้ ก็ล้ออยู่ในใจคนเดียวก็ได้. พระพุทธรูปนานาชนิด นานาแบบ ก็มี อยู่ในความหมายที่ต่าง ๆ กัน จนถึงกับว่า เป็นสินค้าก็มี. พระพุทธรูป กลายเป็นสินค้าไปเลย; ฟังดูมันก็น่าเศร้า ที่พระพุทธรเจ้าท่านไม่เคยรู้เรื่องนี้; และไม่เคยคิดว่าจะเป็นที่ไปถึงขนาดนี้ก็ได้อ.

เราดูพระพุทธรูป และที่เขากะทำแก่พระพุทธรูปนั้น บางทีก็เป็นโลหะ วัตถุ มีค่าอย่างวัตถุโลหะ; ซื่อขายอย่างโลหะ เอาไปหลอมไปหล่อกันใหม่; ซื่อขายอย่างวัตถุธรรมดานี้ก็มี. นี่บางทีพระพุทธรูปก็กลายเป็นศิลปวัตถุ—วัตถุที่เป็นที่ตั้งของศิลป. บางองค์แพงมากอย่างไม่น่าเชื่อ; เพราะว่าเป็นศิลปสูง. บางทีก็กลายเป็นโบราณวัตถุ, โบราณวัตถุยุ่งนานเท่าไรก็ยิ่งแพง. นี่พระพุทธรูปบางองค์ก็ขายได้แพงเหลือประมาณอย่างไม่น่าเชื่อ; เพราะเป็นศิลปวัตถุบ้าง โบราณวัตถุบ้าง. บางองค์ก็ขายอย่างเศษเหล็ก.

ที่นี้ พระพุทธรูปบางประเภท กลายเป็นเครื่องรางก็มี, กลายเป็นของขลัง กลายเป็นของประดับบ้าน สำหรับอวดกันก็มี. นี้คุณลองคิดดู ที่ว่าเขาทำแก่พระพุทธรเจ้า ที่เขาเคารพนับถืออย่างนี้ มันเป็นเรื่องที่น่าล้อ หรือน่าสนับสนุน?

พระพุทธรูปที่เป็นเครื่องราง ก็หมายถึงองค์เล็กๆ เป็นส่วนใหญ่ เป็นส่วนสำคัญ. ก่อนนี้ เขาก็ไม่ได้ใช้พระพุทธรูปเล็กๆ เป็นเครื่องราง ดอก, เขามีของอย่างอื่น เช่น ตะกรุด หรือลูกอะไรต่างๆ ผมก็จำไม่ค่อยได้ ไม่ค่อยเข้าใจ; แต่ว่าไม่ใช่พระพุทธรูปเล็กๆ.

ถ้าเราศึกษาทางโบราณคดี พระพุทธรูปองค์เล็กๆ ที่ฝังอยู่ในดิน ไปขุดพบขึ้นมาได้นั้น เขาไม่ได้ทำขึ้นในฐานะเป็นเครื่องราง; ไม่มีความเป็นเครื่องราง มาเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปเล็กๆ เหล่านั้น. เขาทำในฐานะเป็นวัตถุเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อสืบอายุพระศาสนาเท่านั้น; เพื่อว่าคนอย่าได้

ลิมพุทธศาสนา เขาก็ทำสิ่ง^{๕๕}นั้นชนมาก ๆ ให้แพร่หลาย, แล้วทำสำรองไว้มาก ๆ มากที่สุดเท่าที่จะทำได้. ฉะนั้น จึงไปพบที่เขาสต็อกอยู่ แล้วไม่ได้ใช้นั้นมาก ๆ.

อย่าง ๑๒๐๐ กว่าปี มาแล้ว ก็มีพระพุทธรูปเล็กๆ ขนาดนี้ เป็นพระพุทธรูปดินดิบ ตั้งแต่ครั้ง สมัยศรีวิชัย มากมาย : เป็นอวโลกิเตศวร ก็มี; ข้างหลัง ด้านหลัง มีอักษร *เย ธมฺมา เหตุปฺปภา เตสํ เหตุํ ตถาคโต;* เป็นหัวใจของพุทธศาสนา จารึกอยู่ตรงนั้น; เพราะไม่ได้ใช้เป็นเครื่องราง; ใช้เป็นวัตถุแทนพระศาสนา เพื่อเผยแพร่พระศาสนา. แล้วคนสมัยนั้น เขาก็ไม่เขลา ไม่ฉลาดกันมากเหมือนคนสมัยนี้ ไม่ต้องการเครื่องรางมากเหมือนคนสมัยนี้.

พอตกมาถึงสมัยนี้ คนสมัยนี้ไปพบพระพุทธรูปเล็กๆ เหล่านี้เข้า เอามาใช้อย่างเครื่องราง; อย่างที่เรียกว่าเปลี่ยนวัตถุประสงค์, เปลี่ยนความหมายไปเลย; มันก็เลยเป็นเรื่องโง่กว่าเดิม, ชี้อฉลาดกว่าเดิม อะไรทำนองนั้น.

เรื่องเครื่องราง ตะกรุด พิสมร อะไรต่าง ๆ นั้น มันก็ของคนโง่คนฉลาดมาแต่เดิม; นี้ มาลดเอาพระพุทธรูปลงเป็นของอย่างนั้นบ้างไปด้วย; นี้ผมเห็นว่าไม่ไหว มันเป็นการลดของสูงลงไปเป็นของต่ำ. แต่เขาไม่เห็นอย่างนั้น เขว่ามันเป็นเครื่องรางที่ดี, เป็นเครื่องรางชั้นดี, เป็นเครื่องรางชั้นสูงสุด^{๕๖}ขึ้นมาอีก.

นี่มันก็จริง ถ้าเขว่าเป็นเครื่องรางชั้นสูงสุด เพราะว่าเขาเชื่อในพระพุทธรูปนี้มากกว่าเชื่อในตะกรุด เป็นต้น. ถ้าเขาเชื่อในอะไรมาก; มีความ

แน่ใจ, มีความขลังมาก, วัตถุชิ้นนั้นมันก็เป็นเครื่องรางมากชิ้นเป็นธรรมดา. ฉะนั้นเครื่องรางที่เป็นพระพุทธรูป ก็ย่อมจะได้เปรียบเครื่องรางที่เป็นเพียงตะกรุด พิสมร อะไรทำนองนั้น.

พระพุทธรูปเล็กๆ ก็เลยกลายเป็นเครื่องราง; ถูกขุดขึ้นมาเป็นเครื่องราง มีไม้พ้อ ก็ทำขึ้นมาใหม่ เป็นเกวียนๆ เลย; นี่ฐานะของพระพุทธรูปได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างนี้; นอกจากนั้น ก็ใช้เป็นของขวัญให้แก่กันและกัน, ใช้เป็นเครื่องอวด, แล้วก็กลายเป็นสินค้า ก็เป็นสินค้าที่แพงที่สุดเหมือนกัน; พระพุทธรูปองค์เล็กๆ ราคาตงหมื่น สองหมื่น สามหมื่น ก็ได้ยินว่ามี.

ฉันก็เอากับเขาด้วยเหมือนกัน ก็มีพระพุทธรูป มีคนเอามาให้บ่อยๆ เหมือนกัน; พระพุทธรูปเล็กๆ เครื่องรางนี่. แต่ผมเอาไว้เป็นเครื่องรางแก้บ้า, เครื่องรางกันบ้า, กันผมบ้า. ผมก็เก็บไว้ดู เก็บพระพุทธรูปองค์เล็กๆ พระเครื่องรางที่เขาให้ฉันนั่นแหละ เอาไว้ดูเป็นเครื่องรางกันบ้าสำหรับผม.

ผมในที่นี้ ก็คืออายุโดยสมมติ ที่มันยังอาจจะบ้าได้อยู่ ฉะนั้นก็เลยบอกว่า นี่ฉันมีไว้ให้แก้สำหรับกันบ้า ก็มีประโยชน์อยู่เหมือนกัน; ไม่ได้ใช้เป็นเครื่องรางกันปีน กันอะไรทำนองนั้น. แต่เป็นเครื่องเตือนสติกันลืมตัว กันผลอ กันประมาท, แล้วก็ให้สลดสังเวชใจอยู่ว่า ทำไมทำแก่พระพุทธรูปในลักษณะอย่างนี้. มันเป็นเรื่องกันบ้า แก่บ้า.

นำสงสารพระพุทธเจ้าแบบภูเขาหิมลัยอย่างยิ่ง; เพราะว่าคนที่เอา
พระพุทธรูปเล็กๆ ไปแขวนนี้; เขาไม่ได้ถือว่าเป็นก้อนดิน เป็นพระ-
พุทธรูปดอก. เขาถือว่าเป็นพระพุทธเจ้าที่เดียว, หรือว่า คุณของพระพุทธเจ้า
ที่เดียว อยู่ในวัตถุเหล่านี้ และยึดมันถ้อมันตามทรรศนะของเขา; อย่างนี้ไป
นิพพานไม่ได้. ถ้าถืออย่างนี้ไปนิพพานไม่ได้; ฉะนั้น ตามทรรศนะของผม
ก็ถือว่าเป็นภูเขาหิมลัย ขวางอยู่ข้างหน้า. เราจะข้ามไปฝากโน้น ไป
นิพพานนั้นไม่ได้.

นึกขึ้นมาทีไรก็สงสาร หรือ ล้อตัวเองว่า แกก็มีโชคได้ อยู่เห็นภาวะ
อย่างนี้ เห็นลักษณะอย่างนี้ ในโลกนี้ ในประเทศไทย ซึ่งมันไม่มีทางที่จะแก้ไข
ได้ง่ายๆ ในเร็วๆ นี้; มันก็ต้องปล่อยไปอย่างนี้.

วัตถุศักดิ์สิทธิ์, วัตถุสูงสุด, เครื่องหมายของสิ่งสูงสุดนี้ มากลายเป็น
อย่างนี้; นับตั้งแต่เป็นโลหะวัตถุ สำหรับซื้อขาย เป็นศิลปวัตถุ เป็นโบราณ
วัตถุ เป็นเครื่องรางวัตถุ เป็นของขวัญวัตถุ เป็นเครื่องอวดวัตถุ เป็น
สินค้าที่จะขาย หรือเครื่องมือ สำหรับหลอกคน ให้ควักกระเป๋า เอาเงินออก
มาให้มาก ๆ.

เดี๋ยวนี้ถ้าเขา อยากจะทำอะไรให้ได้เงินมากๆ เขาก็ขายพระพุทธเจ้า
ในลักษณะอย่างนี้ กันทั้งนั้น. ถ้าคุณแก่แล้วถูกผมล้อ แล้วอย่าทำเป็นอันขาด
ผมจะล้อใส่หน้า.

นี่เรื่องพระพุทธรูป มันมีอยู่อย่างนี้ จะเอาไปลื้อความโง่ของบุคคลใด ได้เท่าไรก็ตามใจ. ผมก็ลื้อตัวเองอยู่แต่เพียงว่า โขคดี โขคดี ได้อยู่มากจนได้ เห็นสิ่งเหล่านี้, ไม่ลื้ออะไรมากไปกว่านี้; แล้วผมก็มีเครื่องรางอันนี้ไว้สำหรับ ป้องกันโรคบ้า.

แต่ถ้าใครมาถือเสียว่า ที่ผมกำลังพูดอย่างนี้มันเป็นบ้าอยู่แล้ว ก็ช่วยไม่ได้. ที่จะป้องกันโรคบ้านั้นก็คือว่า อย่าได้หลงมากถึงขนาด ให้เป็น ภูเขาหิมาลัย ต่างหาก. นี่เรื่องพระพุทธรูป ที่ถูกเขาสมมติให้เป็นอย่างนี้ อย่างนี้หลายแบบหลายประการไป. มองดูแล้วก็ล้วนแต่น่าสงสาร แล้วก็ลื้อตัวเองว่ามี โขคดีที่ได้เห็นสิ่งเหล่านี้.

ปัญหาที่ถูกล่าวหา เป็นมิจฉาทิฏฐิ.

ที่นี้ ก็ดูกันต่อไปอีกว่า เรื่องที่เขาหาว่าผมเป็นคอมมunist หาว่าผม ไม่ชอบพระพุทธรูป, เกลียดพระพุทธรูปนี้. มันก็ไม่ร้ายกาจมากเท่าที่บอกว่า ผมเป็นมิจฉาทิฏฐิ : สอนพุทธศาสนาอย่างผิดๆ, สอนให้มีจิตว่าง, สอนให้ไม่เอาอะไร, สอนไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใด, สอนให้ตายเสียก่อนตาย. ข้อนี้ผมก็ยอมรับเต็มที ว่าได้มีความตั้งใจอย่างนั้น, สอนอยู่อย่างนั้น, พยายาม อย่างนั้น.

ที่มันเป็นอย่างนี้ก็เพราะความหวังดี คือ สงสารคนเป็นอันมาก ที่ เรียนพุทธศาสนาจนตาย ก็ไม่รู้พุทธศาสนา, เรียนพระไตรปิฎกแล้ว, จนแล้ว

จนเล่า ก็ไม่พบพระพุทธรูปศาสนา, เรียนธรรมะอย่างนั้น อย่างนี้ อย่างโน้น, รู้กระทั่งอภิธรรม ก็ยังไม่พบพระพุทธรูปศาสนา. มีแต่เป็นบ้ำหอบฟาง; มีความรู้มาก, พุดอะไรได้มาก พุดทุกวัน ก็เดือน ก็ปี ก็ไม่รู้จักจบจักสิ้น แล้วก็ ไม่จบ, ไม่จําานนแก่ผู้ใด.

แต่เรื่องที่พูดนั้น มันเป็นฟางไม่มีเมล็ดข้าว; อย่างนี้เขาเรียกว่า บ้ำหอบฟาง, หอบเสียท่วมหัวท่วมหู ไม่เห็นตัวเลย; แต่มันไม่มีเมล็ดข้าวสัก เม็ดหนึ่ง. นี่คือการศึกษาศาสนาสมัยนี้รวมทั้งการปฏิบัติด้วย, นี่เรียกว่า รวมทั้งการปฏิบัติด้วย.

ศึกษาปริยัติมากมายเป็นบ้ำหอบฟางนั้น เห็นได้ง่าย; แต่ว่า การปฏิบัติที่มันมากมาย เป็นบ้ำหอบฟาง มันก็มีอยู่เหมือนกัน; ปฏิบัติอย่างนั้น ปฏิบัติอย่างนี้ ปฏิบัติอย่างโน้น, ไม่รู้จักสำนัก ก็ร้อยสำนักแล้ว ก็ไม่เคยพอใจ; เพราะว่าทำอย่างละเมอๆ อย่างไม่เข้าถึงหัวใจของพุทธศาสนานั่นเอง.

เขาทำอย่างเหมือนกะหุนอะไรอันหนึ่ง ที่แล้วแต่ว่าผู้เซิดจะเซิดไป คือ ตามระเบียบที่วางไว้อย่างไร กำหนดไว้อย่างไร ได้บัญญัติไว้อย่างไร; ไปปฏิบัติ ที่สำนักไหนก็ล้วนแต่ได้รับการแต่งตั้ง ให้บรรลุมรรคผลทั้งนั้น; แต่แล้ว ก็ยังไม่พอใจ.

ฉะนั้น ผมจึงเสนอความคิดเห็น ชื่นบ้าง ว่าไม่มากถึงอย่างนั้น. เรื่องการศึกษา ก็ดี เรื่องการปฏิบัติ ก็ดี มันควรจะ สรุปลงสั้น ๆ เหลือแต่เพียง ประโยคเดียว เป็นคำพูดประโยคเดียว, กระทั่งว่ามันเหลือเพียงคำเดียว. ประโยค

หนึ่งมีหลายคำพูด คุณก็รู้อยู่แล้ว. คำว่าประโยคเดียว แล้วกระทั่งว่ามันเป็น คำคำเดียวก็ยังได้.

ถ้าไปทำให้มันมากมายเป็นภูเขาเลากา, เป็นมหาสมุทรอย่างนั้น มันก็ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ ในการที่จะประสบผลที่พึงปรารถนา; เพราะไม่รู้ว่ายู่ที่ไหน. มันเหมือนกับงมเข็มในทะเล; ก็อดได้แต่ว่าได้ทำไปมากแล้ว, การเรียนก็เรียนมากแล้ว, การปฏิบัติก็ปฏิบัติมากแล้ว ยังไม่ได้ผลเป็นที่พอใจ. แต่บางทีก็ไม่กล้าบอกใคร เก็บไว้ข้างใน ก็เรียกว่า อมกฺขมิ. คนทั่วไปก็สมมติว่า คนนี้ แหม, เรียนมาก รู้มาก อะไรมาก ปฏิบัติได้มาก วิเศษกว่าคนอื่น.

นี่คำว่า ผมพูดให้เหลือแต่ประโยคเดียว คำเดียว เขาก็ไม่เชื่อ; เขาก็ยังจะเอาข้างที่มันมากไว้มากไม่มีที่สิ้นสุด ยิ่งมากเท่าไรก็ยิ่งดี. แล้วที่นำเสนอสารมากไปกว่านี้ก็คือ เขาถือกันว่ายิ่งเข้าใจยากนั้นแหละยิ่งดี, ยิ่งเข้าใจไม่ได้เลย ยิ่งดีที่สุด; เพราะถ้าเข้าใจเสียแล้ว มันก็เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ; เขาว่ามันไม่ดี, ไม่ใช่พุทธศาสนา. ที่เข้าใจยากที่สุด แล้วเข้าใจไม่ได้เลยนั้นแหละคือพุทธศาสนา; เพราะฉะนั้น มันก็ค้างเติ่งกันอยู่ที่นั่น จนกระทั่งตายไป ในการศึกษาที่ดี ในการปฏิบัติที่ดี.

เรื่องไม่น่าเอาไม่น่าเป็น.

การที่ผม กล้าพูดอย่างนี้ กล้าเสนอขึ้นมาอย่างนี้ พุทธศาสนามีเพียง ประโยคเดียว หรือคำเดียวนี้ ไม่ใช่เตาเอา หรือว่าไม่ใช่สันนิษฐานเอาง่ายๆ

มันก็เกิดมา จากการที่เคยบ้ามามากแล้วเหมือนกัน. มันก็เคยเรียนมาก เคยค้นคว้ามาก เคยทดลองมาก, เคยแห่ดูอย่างนั้นที่ อย่างนี้ที่ มามากแล้วเหมือนกัน; แล้วในที่สุด ก็มาพบตรงตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ พยานหลักฐานก็เลยมีสมบูรณ์ขึ้นมา ทั้ง ๒ ทาง หรือหลายๆทาง.

เพราะว่า พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า ถ้าสรุปให้หมดแล้ว มันก็เหลือแต่เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น, เป็นคำพูดสั้น ๆ ประโยคเดียว ว่า *สัพเพ ธมมา นาลิ อภินเวสย* ซึ่งผมก็ได้ขอร้อง ให้ทุกคนจดจำไว้ให้ดี ให้พยายามทำความเข้าใจต่อประโยคประโยคนี, ถ้าเรียนก็เรียนแต่ประโยคนี, ถ้าปฏิบัติก็ปฏิบัติแต่ประโยคนี, มันก็จะได้ผลหมดทั้งพระพุทธศาสนา; แต่แล้วก็ไม่มีการเชื่อ ก็เอาไปหัวเราะเล่นกันเสียก็มี.

ทีนี้ ที่ว่า ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นนั้น มันยังฟังยากสำหรับชาวบ้าน. ผมก็คิด หาคำพูดอย่างอื่นที่จะเข้าใจได้ง่าย สำหรับชาวบ้าน; เช่น บอกว่า ไม่มีอะไรที่น่าเอน่าเป็น. บอกชาวบ้าน คุณย่า คุณตา คุณยายอะไรที่ไม่รู้หนังสือ ที่ไม่เรียนอะไรได้นี้ ว่าไม่ต้องมองอย่างอื่น, ให้มองแต่ในทางที่ว่า : มันไม่มีอะไรที่น่าเอา ไม่มีอะไรที่น่าเป็น.

เอาอย่างเช่น เงินทองข้าวของ ทรัพย์สินสมบัติ อย่างนี้ อย่าไปคิดเอามันเข้า; มันจะกัดเอา คือมันจะมีความทุกข์. เป็น นี้ก็เหมือนกัน อย่าไปยึดมั่นถือมั่นเป็นนั่นเป็นนี่ : เป็นลูก เป็นพ่อ เป็นพี่ เป็นเมีย เป็นบ่าว เป็นนาย เป็นอะไร; ถ้าเป็นด้วยความยึดมั่นถือมั่น คือเป็นกันจริงๆแล้ว มันจะกัดเอา, มันจะเดือดร้อนและเป็นทุกข์เพราะเหตุนี้.

ยกตัวอย่างว่า เป็นแม่; ถ้าไปเกิดยึดมั่นถือมั่นเรื่องเป็นแม่ มันก็ไม่ยอมกะลูก ก็มีโมโหโทโส แม่ลูกจะดี ก็ยังมีวิตกกังวล นอนไม่หลับ เรื่องลูกจะไม่ได้ดี; เรื่องอย่างนั้นอย่างนี้ นี่มันเป็นมากเกินไป. มันเป็นแม่ มากเกินไป. ถ้าจิตใจอย่ายึดมั่นถือมั่นถึงขนาดนั้น รู้แต่ว่า แม่มีหน้าที่อย่างไร ก็ทำไปอย่างสนุกๆ ก็ได้ เรื่องมันก็หมด; แล้วมันก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะว่า เป็นแม่ที่ดี, แล้วก็มิลูกที่ดีได้เหมือนกัน โดยไม่ต้องมีใครเป็นทุกข์.

ที่นี้ไปยึดมั่นว่า กูเป็นแม่ ต้องเอาอย่างนั้น, ต้องเอาอย่างนี้, ต้องได้อย่างนั้น, ต้องได้อย่างนี้ มันก็ทะเลาะกับลูก หรือว่าด้วยการที่ยึดมั่นมากไปนั้นก็ทำให้มีความมีเดมนท์ มีโมหะ มันก็เลย พุดผิด ทำผิด คิดผิด สอนผิด, อะไรได้ง่ายๆ ก็เลยเป็นทุกข์มากยิ่งขึ้นไปอีก.

ที่ว่าไม่เป็น นั้น ก็หมายความว่าไม่ยึดมั่นถือมั่นในความเป็น : เป็นพ่อก็ตาม เป็นลูกก็ตาม เป็นสามี ภรรยา อะไรก็ตาม; ความทุกข์มาจากความยึดมั่นถือมั่นในการเป็นทั้งนั้น. ถ้าเป็นแต่เพียงสมมติ เพียงแต่ทำหน้าที่ตามหน้าที่ แล้วมันก็ไม่มีความทุกข์มากมายอะไร; แม้จะต้องแยกกัน เลิกกันไม่เป็น มันก็ไม่ทุกข์อะไร. ถ้าไม่มีประโยชน์อะไรที่จะต้องเป็นอยู่ มันก็เลิกกันโดยไม่ต้องมีความทุกข์อะไร; ถ้ามีประโยชน์ มัน ก็เป็น ต่อไป โดยที่ไม่ต้องมีความทุกข์อะไร; นี้เรียกว่าความไม่ยึดมั่นถือมั่น.

นั่นแหละ ข้อความที่มีชัดเจนอยู่ในคัมภีร์ไบเบิลของพวกคริสเตียน จะมาล้อเรา พวกพุทธบริษัทที่ยังเฝ้า เรื่องความยึดมั่นถือมั่น. ข้อความที่ว่า *มีภรรยาก็จึงเหมือนกับไม่มีภรรยา มีทรัพย์สมบัติ ก็จึงเหมือนกับไม่มีทรัพย์สมบัติ.*

นี้คือว่า ไม่ยึดมั่นในความมี หรือความเป็น ในจิตใจมันไม่เอาอะไร ไม่เป็นอะไร ด้วยความยึดมั่นถือมั่น.

นี้มันเข้าไปเกี่ยวข้องในลักษณะอย่างไร ก็ทำอย่างนั้นโดยไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น; แล้วก็อยู่เป็นสุขได้ เป็นผาสุกได้, มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ, เป็นที่พอใจของพระเป็นเจ้าได้. เรื่องมันก็เท่านั้น.

นี้แหละคือ ที่บอกคนแก่ๆว่า ถือลัทธิสั้นๆแต่เพียงว่า ไม่มีอะไรที่น่าเอน่าเป็น. อย่าไปหมายมั่นปั้นมือที่จะเอา ที่จะเป็น, อย่าไปหมายมั่นปั้นมือที่ถูกสมมติว่าเอาหรือว่าเป็นอยู่แล้ว ให้ดูให้ดีๆเรื่องมีเท่านั้น ก็จะหมดทั้งพระไตรปิฎก, ทั้ง ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์ ได้เหมือนกัน. แต่ยกพูดเสียใหม่ว่าไม่มีอะไรที่น่าเอน่าเป็น; แทนที่จะพูดตามพระบาลีว่า ธรรมทั้งหลายทั้งปวงอันใครๆไม่ควรยึดมั่นถือมั่น.

เรื่องตายเสียก่อนตาย.

ที่นี้ ผมก็ยังมีความคิดที่มันไม่หยุด ก็อยากจะทำให้มันดีกว่านี้ หากำพูดที่ให้กระทัดรัดกว่านี้ อะไรทำนองนี้ ก็เลยลดคำพูดลงมา เหลือว่าตายเสียก่อนตาย; แต่ความหมายมันกลับจะลึกลงไปเสียอีก. จงเป็นอยู่เหมือนอย่างตายแล้ว; นี้ตายเสียก่อนตาย, ก็อย่าได้เกิดความคิดว่า ตัวกูว่าของกู, มีแต่สติปัญญา. ทำอะไรไปตามสติปัญญา ที่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไร.

สติปัญญาอันมันก็มีอยู่ในจิตใจ ตามที่เราได้รับอบรมมา มันก็รู้ว่า จะต้องทำอะไร; แล้วก็ ทำแต่พอเหมาะพอควร, ไม่มากเกินไป ไม่เป็นเรื่อง บ้าหอบฟาง. จะไปหอบให้มันเหนื่อยทำไม; เอาแต่เท่าที่จะเป็นประโยชน์ หรือเท่าที่มันจำเป็น. นี่ก็เป็นหน้าที่ ก็อย่าทำด้วยจิตใจ ที่ยึดมั่นถือมั่นว่า ตัวกู—ของกู, กูทำ กูได้ กูอะไร มาเป็นของกู.

นี่มันเป็นคนตายที่เดินได้, ทำการงานได้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่าง มหาศาล. นี่ฟังดูน่าหัวเราะ หรือน่าล้อ อีกเหมือนกัน ว่าคนตายนั้นเดินได้ ทำอะไรได้, ทำประโยชน์อะไรให้แก่ใครก็ได้.

พระอรหันต์ก็เป็นบุคคลที่ตายแล้วก่อนตาย; แต่ท่านเป็นพระ-อรหันต์, ท่านหมดกิเลสที่เป็นเหตุให้ยึดมั่นถือมั่น ว่าเราว่าของเรานี้ละ ไม่มีตัวเรา เราเรียกว่าตายแห่งกิเลส ตายแห่งอวิชชา ตายแห่งตัณหา ตายแห่งอุปาทาน; เรียกสั้น ๆ ว่า ตายแล้วแห่งตัวกู—ของกู. ตัวกู—ของกูมิได้มีอยู่; เรียกว่า ตายแล้วก่อนแต่ร่างกายตาย, ร่างกายยังอยู่ จิตใจยังอยู่ สติปัญญาของจิตใจยังอยู่.

ฉะนั้น ท่านกระทำหน้าที่ ที่ควรจะทำเท่าที่จำเป็นจะต้องทำหรือ ควรจะทำ; บริหารร่างกายพอสักว่าอยู่ได้, มีทางที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอย่างไร ก็ช่วยไปมันก็มีเท่านั้น เรื่องมันก็มีเท่านั้น. นี่อยู่อย่างตายเสียก่อนตาย กลับมี ประโยชน์; เพราะว่าไม่มีตัวกูที่จะเห็นแก่ตัวกู.

เดี๋ยวนี้คนมีตัวกูกันมากนัก แล้วก็เห็นแก่ตัวนั้นมากที่สุด มากเกินไป, กระทั่ง มาบวชมาเรียน มาอะไรอย่างนี้ ก็กลายเป็นเรื่องเห็นแก่ตัวกู;

จะดีจะเด่น จะอย่างนั้นจะอย่างนี้. มันกลายเป็นเรื่องตัวกู — ของกูไปเสียอีก
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 หงทเป็นเรื่องของการบวช, แล้ว การบวชนี้ เขาต้องการจะทำลายตัวกู — ของกู
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 นี้มันมากมายเป็นเรื่องเพิ่มให้มีตัวกู — ของกู มากขึ้นไปเสียอีก; มันก็น่าล้อ.
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 ผมก็เคยล้อตัวเองอยู่เสมอในข้อนี้ มันก็ค่อย ๆ ดัน.

เรื่องความว่าง, จิตว่าง.

นี่ประโยคยาว ๆ ที่ว่า ธรรมทั้งหลายทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่น
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 ถือมั่น ของพระพุทธเจ้านี้ ผมเอาไปยื่นให้มันสั้นว่า ไม่มีอะไรที่น่าเอา
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 เป็น, เห็นว่ายั่งยืน ก็ยื่นเสียว่า ตายเสียก่อนตาย; ก็ยังตั้ง ๔ คำพูด.
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 เอ้า, เอาเหลือคำพูดคำเดียวดีกว่า ว่า ว่าง ก็เลยพูดเรื่องว่างกัน, ได้คำว่า ว่าง
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 คำเดียวเท่านั้น. แม้จะพูดว่า ความว่าง มันก็ภาษาบาลีก็คำเดียว เรียกว่า ว่าง
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 ก็แล้วกัน.

๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 นี้มันก็ยังยากขึ้นไปอีก คือเข้าใจยากขึ้นไปอีก. นี้คุณก็พอจะเข้าใจ
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 ได้ หรือจับเคล็ดมันได้ว่า เรายังพูดให้คำพูดมันน้อยเข้าเท่าไร ความหมาย
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 ก็ยิ่งลึกซึ้งเข้าเท่านั้น. เราจะรวบรัดคำพูดให้น้อยคำเข้าเท่าไร ความหมาย
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 จะยิ่งลึกซึ้งเข้าไปเท่านั้น. เมื่อพูดเป็น ๑๐ คำพูด, ประโยคยาว ๆ ความหมาย
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 กระจายอยู่ที่ ๑๐ คำ มันก็ไม่ค่อยลึก. พอยื่นให้เหลือเพียง ๔ - ๕ คำ;
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 คำหนึ่งอมความหมายไว้มาก, มันก็ค่อย ๆ ลึกเข้า. ยิ่งรวมความหมายทั้ง ๔ คำ
 ๕๘๓ ๕๘๓ ๕๘๓
 เข้าเป็นคำเดียวว่า ว่าง อย่างนี้ ก็เลยยิ่งลึกใหญ่, ลึกจนตามไม่ถึง.

คนไม่เข้าใจ เขาก็ว่า เราบ้าแล้ว. ว่าง นี่มันจะมีอะไร? มันจะมีดีอะไร? จะมีประโยชน์อะไร? มันใช่หรือไม่? มันไม่ได้ มันอะไรไม่ได้ไปหมด. เขาก็เลยหาว่า เป็นคำพูดของมิจฉาทิฏฐิ ไม่มีอะไร ไม่ได้อะไร สูญเปล่าไปเลย.

ธรรมดาคำว่า ว่าง นี้ มันก็เป็นคำที่น่าสงสารอยู่แล้ว คือ *พระบาลี* มีคำว่า *สูญญ, สูญญ* แปลว่า *ว่าง* นี้ผู้อ้างตัวเองเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต อะไรก็มีมาก ไปแปลว่า สูญเปล่า, *แปลคำว่า สูญญนี้ว่า สูญเปล่า* ไม่ได้ อะไรเลย, *ไม่มีประโยชน์อะไรเลย.* นี่มันผิดเกิน ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์, ไม่แปล สูญญว่า ว่าง; ไปแปลว่า สูญเปล่ามันก็ผิดไปเสียตั้งแต่ที่แรกแล้ว ก็ควรจะแปล ตามตัวว่า ว่าง.

ถ้าแปลว่า ว่าง ไม่เข้าใจก็ได้ มันก็ยังกำกวมกันอยู่ ยังทำให้ คั่นหาต่อไป ว่ามันว่างอย่างไร? หรือมันจะมีประโยชน์อะไร? ก็มีทางให้ คั่น พบว่า ว่าง ในที่นี้ หมายความว่า มัน ว่างจากความหมายแห่งตัวกู—ของกู, ว่างจากส่วนที่จะไปยึดมันถือมัน นี่จึงไปในทางที่ว่า จะได้มีจิตใจที่ไม่ยึดมัน ถือมันสิ่งใดๆ เรียกว่ามีจิตว่าง.

จิตว่าง คือว่างจากความยึดมันถือมัน, ยึดมันถือมันก็คือความรูสึกว่า ตัวกู ว่าของกู. ที่มันว่างจากรูสึกว่า ตัวกู—ของกู นั้นแหละคือว่าง; ฉะนั้น คำว่า ว่าง คำเดียว มันก็พอแล้ว. ฉะนั้น ถ้าสอนกันอย่างที่เรียกว่า เป็นอะไร เป็นคล็ด หรือว่าเป็นอรรถ ก็พูดว่า ว่าง คำเดียวเท่านั้น ไม่ยอมพูด คำอื่นเลย. เขาสอนอย่างไร? ก็บอกว่า ว่าง. ได้ผลอย่างไร? ก็บอกว่า

ว่าง. ปฏิบัติอย่างไร ก็ว่าง. ใช้คำว่า ว่าง คำเดียวเป็นคำตอบ คำถาม
ทุกๆ คำถามเลย. นี่คือการสรุปการศึกษา และการปฏิบัติทั้งหมด มันเหลือ
เพียงคำคำเดียวว่า ว่าง.

เรื่องเกี่ยวกับ นิพพาน.

ทีนี้ มาดูอีกทีว่า โอ๊ย, พูดยุว่า ว่าง นี้ มันน่ากลัว น่าเสียวไส้ มันไม่
มีอะไร. เลือกคำใหม่ที่ดีกว่า เลยพบคำว่า เย็น. คำว่า เย็น คือ เย็นสบาย.
คำว่า ว่าง มาจากคำว่า สุขุม หรือ สุขุมฤตา แปลว่า ว่าง. คำว่า เย็น นี้
มาจากคำว่า นิพพาน; นิพพาน แปลว่า เย็น. ต่อเมื่อเอามาเข้าคู่กันอย่างนี้
จึงจะพอมองเห็นได้ว่า คำหนึ่งมันแสดงเหตุ; แล้วคำหนึ่งมันแสดงผล.

คำว่า ว่าง นี้ มันแสดงในฐานะเป็นเหตุ; หมายความว่า ต้อง
ปฏิบัติให้มันว่าง : ว่างจากตัณหา ว่างจากอหิงสา ซึ่งเป็นเหตุแห่งความร้อน
แล้วผลก็เกิดขึ้น เป็น นิพพาน คือความเย็น; จะเย็นมากเย็นน้อย หรือ
เย็นชั่วคราว, หรือเย็นตลอดกาลก็ตามใจ แต่ความหมายถึงความเย็นก็แล้วกัน.
สุขุมฤตา คือความว่าง เป็นเหตุให้ได้นิพพาน คือ ความเย็น.

นี่โดยเหตุที่ว่า เหตุกับผลนี้มันแยกกันไม่ได้. ถ้าเราพูด เราพูด
แยกกันได้; แต่ตัวจริง มันไม่แยกกันได้. มันมีเหตุ แล้วมันก็ต้องมีผลติดๆ
กันมา; ฉะนั้น ว่าง กับ เย็น นี้ ก็เลย อยู่ด้วยกัน, มันกลายเป็นอันเดียวกัน

จนถึงกับมีหลักบัญญัติไว้ตายตัวว่า นิพพาน ปรมา สุตถิ - ว่างที่สุดนั้นแหละคือเย็น คือนิพพาน; ว่างอย่างย้ง นั้นแหละคือเย็น ก็คือนิพพาน. อย่างนี้แสดงว่า ว่าง กับ เย็น นี้ เป็นสิ่งเดียวกันเสียแล้ว. ถ้าเราพูดในแง่ของการปฏิบัติ เราก็บอกว่า ว่าง; พูดในแง่ของผล ของมันก็ บอกว่า เย็น.

คำว่า นิพพาน แปลว่า เย็น. คำพูดคำนี้ของมนุษย์ ที่เริ่มพูดกันมา ตั้งแต่ครั้งแรก ๆ นั้น หมายถึงเย็น ความรู้สึกร้อน เย็น อะไรนั้น เขารู้กันมาก่อน แล้ว. เราพูดถึงสิ่งนี้ด้วยคำพูดที่ผิดมาแล้ว จนมาถึงยุคที่บัญญัติธรรมะทางจิต ทางใจ ก็ยืมเอาคำนี้ทางวัตถุ มาใช้เป็นคำทางธรรมะ ทางวิญญาณ แปลว่า เย็นทางจิตใจ; ก่อนนี้เขาพูดถึงเย็นแห่งเนื้อหนังร่างกาย; นิพพานนั้น เย็นแห่ง เนื้อหนังร่างกาย หรือกระทั่งของวัตถุก็ได้ เรียกว่า เย็น เหมือนกัน. เดียวนี้ มากลายเป็นเรื่อง เย็นทางจิตใจ.

ฉะนั้น นิพพานของวัตถุก็คือ นิพพานของก้อนไฟแดง ๆ หรือของ ร้อน ๆ ที่มันร้อนแล้วก็เย็นลง นี่นิพพานของวัตถุ. ที่นี้ นิพพานของสิ่งที่มี ชีวิต มันก็คือเย็นใจ, จนกระทั่งมันเย็นจริงเย็นไม่กลับร้อนอีก. คำว่านิพพาน ก็ใช้กันมาทางเรื่องวัตถุและเรื่องจิตใจ.

เดี๋ยวนี้ เราไม่มองกันในเรื่องอย่างนี้, ไปมองในแง่เป็นคำศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ พานิพพานไปไว้ที่ไหนก็ไม่รู้; อีกรู้ศาสนา ก็กับรูป ก็ไม่รู้ จึงจะได้นิพพาน, ในอนาคตกาลเบื้องหน้าโน้นเทอญ. นี่ถือเสีย อย่างนี้ ไม่เห็น และไม่รู้จักว่า นิพพานนี้ อยู่ที่เนื้อที่ตัวของเรา. ถ้าร่างกาย ร้อน ก็เป็นไม่ใช่นิพพาน. ร่างกายเย็น ก็เป็นนิพพานของร่างกาย; ถ้า ใจร้อน ก็ไม่ใช่นิพพานของจิตใจ; ถ้าใจเย็น ก็เป็นนิพพานของจิตใจ. มันเหลือ

อยู่แต่ว่า เย็นจริง หรือ เย็นไม่จริง เย็นชั่วคราว หรือ เย็นตลอดกาล
เท่านั้นเอง.

นิพพานอยู่ที่นี้ ช่วยหล่อเลี้ยงไว้ไม่ให้ตาย, ไม่ให้คนเราตาย
เสีย; ถ้าเรามีแต่ความร้อน เราก็ตาย. นี่นิพพานคือเย็น มาแทรกแซง
มันก็ไม่ตาย; ฉะนั้น คำว่า เย็น มีความหมายที่ดีที่สุด, เป็นภาษาธรรมะ
หรือภาษาทางวิญญาน; เพราะเป็นผลของการปฏิบัติคือความว่าง.

นี่ พอจะสรุปให้เห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาทั้งหมด ในแง่ของ
ปริยัติก็ดี ในแง่ของปฏิบัติก็ดี โดยเหตุสรุปได้ อยู่ที่ว่า ทำให้มันว่าง หรือ
ว่าง โดยผลสรุปได้ว่า มันเย็น ไม่มีความทุกข์. ถ้ามีความเข้าใจอย่างนี้
เพียงพอ พูดว่า ว่างคำเดียวเท่านั้น เข้าใจ, เข้าใจหมดเลย ไม่ต้องอธิบายอะไรอีก.
แต่ถ้าไม่มีความรู้ ไม่มีอะไรเสียเลย, พูดว่า ว่าง สักก็แสนครั้ง ก็เข้าใจไม่ได้
แล้วก็เห็นเป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ ไปเสีย; ไม่มีอะไร ไม่ได้อะไร, ไม่มีอะไรที่ควร
จะสนใจ.

ฉะนั้น คนที่เข้าใจธรรมะมามากพอแล้ว; พอพูดว่า ปฏิบัติ
อย่างไร? บอกว่า ว่าง คำเดียว เขาก็เข้าใจ. ถ้าเขาถามว่าปฏิบัติตั้งมากมาย
นี้มันจะได้อะไรมา? บอกว่า เย็น คำเดียว เขาก็เข้าใจ.

นี่ผมหวังว่า พวกเราทุกคนนี้ ถึงเวลาแล้วที่ควรจะเข้าใจคำชนิดนี้
แล้วพูดกันคำเดียวก็เข้าใจ. อย่าให้เสียเวลาอธิบายให้มันมากไปเลย เหลืออยู่แต่
พยายามให้ว่าง; ถ้าว่าง มันก็เย็น. พออุ่น มันก็ร้อน, มันมีเท่านั้น.

เมื่อใดจิตมีตัวกู มันก็ร้อนเป็นวัฏฏสงสาร; เมื่อใดจิตไม่มีตัวกู มันก็เป็นเย็นเป็นนิพพาน, ง่าย ๆ อย่างนี้. นี่แหละผม มีความเข้าใจอย่างนี้ มีการปฏิบัติส่วนตัวอย่างนี้ แล้วก็แนะนำชักชวนผู้อื่น อย่างนี้, แล้วก็มีคนจำนวนมาก ว่าผมนี่เป็นมิจฉาทิฎฐิ เป็นคนบ้า เป็นคนทำลาย หรือว่าเป็นขบถต่อพุทธศาสนา; เอาเรื่องว่างมาสอน เป็นนัตถิกทิฎฐิ เป็นอะไรไป, เป็นมิจฉาทิฎฐินั่นเอง.

นี่ผมก็มารำพึง ถึงความน่าเวทนาสงสารตัวเอง แล้วก็ ล้อตัวเองว่า มีอะไรในลักษณะที่จะทำให้เขาเหมามาว่าเป็นคนบ้า, ว่า อายุเอ๋ย แกล้งมาถึงขนาดนี้แล้ว ถึงเวลานี้แล้ว ก็มีอะไร ๆ แต่ที่จะทำให้คนอื่นเขาเหมามาว่าเป็นคนบ้า. นี่ก็เป็นเรื่องล้ออายุในยุคนี ในปีที่ ๒-๓ ปีนี้ มันล้อเล่นได้ในข้อนี้.

มีคนมาถามว่า *ต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะบรรลุนิพพาน?* ผมว่า *ไม่ต้องทำอะไรเลย.* เขาถามว่า *จะต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะนิพพาน?* ผมว่า *ไม่ต้องปฏิบัติอะไรเลย.* คุณคิดดูเถอะว่า เขานึกอย่างไร? บางทีเขาลุกขึ้นไป, หรือว่าเขาไม่สนใจจะพูดกันต่อไป. เขาถามว่า *ช่วยอธิบายเรื่องปฏิบัติ เรื่องนิพพานให้เข้าใจ.* ผมบอกว่า *ไม่ต้องพูดอะไรเลย ไม่ต้องทำอะไรเลย, ไม่ต้องพูดอะไรเลยนั่นแหละ คือตัวธรรมะแท้ ตัวการปฏิบัติที่แท้.*

ทีนี้คุณอยากพูด อยากทำ อยากอะไรให้มันมากออกไป มันก็ยิ่งห่างไกลออกไป. ฉะนั้นไม่มีอะไรจะต้องทำ ไม่มีอะไรจะต้องพูด ฉะนั้นไม่บ้า

หอบฟางเหมือนแก ก็โกรธกัน เพราะ ฟังเป็นคำดำ ว่าดำเขาเข้าแล้ว. นี่ความน่าสงสารของอะไรก็ไม่ทราบ; แต่มันเป็นภาวะที่น่าสงสาร.

นี่เป็นแง่หรือเป็นส่วนที่เขาหาว่าผมนี้พูดผิด ๆ บางคนก็หาว่ามากกว่านั้น คือ หาว่าแกล้งพูดให้มันผิด, แกล้งเล่นสำนวนโวหาร แกล้งเล่นล้น แกล้งพูดส่ำบัดสำนวนให้มันฟังยาก เข้าใจไม่ได้; เป็นเรื่องผิด ๆ ไปหมด. แต่เจตนาของผม ต้องการจะช่วยให้เขาเข้าใจง่าย ๆ และเร็ว ๆ. อย่าไปคิดเรื่องอื่นให้เป็นบ้าหอบฟาง, ไปคิดเรื่องนี้เรื่องเดียวคำเดียวนี้ ให้มันตรงจุด ให้มันทะลุไปเลย, เดี่ยวเดี๋ยวก็ได้; คืออย่าทำให้มันพว่มาเกินไป มากมายหลายสิบเรื่อง เหมือนกับเราจะเจาะภูเขา ก็ต้องเจาะให้ถูกตรงจุดให้มันเล็กพอ แล้วให้ทะลุไปเลย อย่าเที่ยวไปเจาะท่งภูเขา เมื่อไรมันจะทะลุ เพราะมันจับจุดไม่ได้.

คนทำในสิ่งที่ไม่จำเป็น ทั้งทางฆาและสงเสริมกิเลส.

เกี่ยวกับข้อนี้ ถ้ามองกันดูอย่างกว้าง ๆ แล้ว มีใจความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า เราไปพยายามทำในสิ่งที่ไม่ต้องทำกันเสียทั้งนั้น. ผมเองก็เป็นเหมือนกัน ก็ต้องสารภาพ ว่าไปทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำนี้ มันก็มีอยู่เหมือนกัน ไม่ใช่ไม่มี แต่ว่าคนอื่นอาจจะมากกว่าผม หรือว่า เมื่อรวมกันทั้งโลกแล้วมันมีคนทำอะไร ที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ นี้มากกว่าเรามาก.

เรื่องนี้มันเป็นเรื่องอดไม่ได้ แล้วมันอยากจะทำอะไรให้มันมาก ให้มันบ้า มันเป็นนิสัย เป็นสันดาน เป็นสัญชาตญาณอะไรมาแต่เดิม มันอยากดี

มันอยากเด่น. ถ้าทำอะไรแต่เท่าที่มันจำเป็นแล้ว เรื่องมันก็ไม่มาก แล้วก็
ไม่มีความทุกข์มาก.

เดี๋ยวนี้เรามันอยากจะทำอะไร ที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ, ที่ธรรมชาติก็ไม่
ต้องการให้ทำ, พระเจ้าก็ไม่ต้องการให้ทำ. แต่มนุษย์มันก็ต่อไปทำเอาจนได้
จนเรื่องมันมาก แล้วก็เรียกอาการอย่างนี้ว่า ความเจริญเสียด้วย : ความก้าวหน้า
ความศิวิไลซ์ ความเจริญ พัฒนาการ อะไร ไปเรียกอย่างนี้ คือไปทำในสิ่ง
ที่ไม่ต้องทำ ไม่จำเป็นจะต้องทำเสียมาก.

ที่จำเป็นจะต้องทำนั้นไม่ทำ เพราะความเห็นแก่ตัว ที่ลอกตัวเอง
กลับลอกลวงตัวเอง, ไปทำแต่ที่มันเป็นเหยื่อของกิเลสยั่วกิเลส. ส่วนที่มัน
จะฆ่ากิเลสนั้น กลับไม่ทำ. นี้เรียกว่า ไม่ทำสิ่งที่ควรจะทำ แล้วก็ไปทำที่มัน
ไม่ควรจะทำ; ฉะนั้น โลกนี้มันก็รกหนาแน่น ไปด้วยสิ่งที่ไม่ควรจะทำ หรือ
ไม่ต้องการ เพราะมันยั่วกิเลส.

แล้วทำไมคนจึงจะไปทำ? เพราะมันยั่วกิเลส. เพราะว่ามันตรงกับ
ความต้องการของกิเลส. มันเอรีดอ้อย สนุกสนานทางเนื้อทางหนังทางกิเลส :
เพราะฉะนั้นก็นิยมกันใหญ่. นี่มันทำให้เกิดลัทธิวัตถุนิยมขึ้นมาในโลก; แล้ว
ก็มีเทคโนโลยีเฉพาะส่วนนี้เจริญออกมาอย่างยิ่ง บุปผาสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง
ก็กลายเป็นโลกชนิดนี้, โลกที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้.

แล้วก็ นั่งลือตัวเองว่า อายุเอ๋ย แก่ก็มีเวลาล่วงมาจนถึงกับได้เห็นโลก
ในสภาพอย่างนี้กับเขา ด้วยเหมือนกัน. ความก้าวหน้าทางวัตถุ เช่นไปโลก

พระจันทร์อย่างนี้ แล้วคนเป็นอันมาก ก็ยกย่องสรรเสริญบูชา นิยมยกย่องอะไร
กันไป. *ผมก็บอกว่า มันไม่ดี ไม่วิเศษวิโส ไปกว่าความฉลาดของคนบ้าสมัยหิน*
ที่เอากระจุดในหนองมาसानเป็นเสื่อรองนอนก็ได้ นี่มันเท่ากันอย่างนี้.

นี่ผมอยากจะอธิบายตักเตือนไว้บ่อย ๆ ว่า หมายความว่าอย่างไร *คนบ้า*
สมัยหิน ไม่มีความรู้อะไร มันมีความรู้เท่านั้น แล้วเหยียดมันฟลุค เกิดเข้าใจ
ความคิดเห็นที่ฟลุคขึ้นมา ไป *เอาต้นกระจุดมาขัด ๆ กันเข้า มาเป็นเสื่อรองนอน*
ได้มัน มันก็สูงสุดแล้ว สำหรับสมัยนั้น.

ที่ *คนสมัย* ที่ลวงมาตงหลายหมื่นปีนั้นก็มัวหาความรู้ที่คนก่อน ๆ เขา
เทไว้ให้ สะสมไว้ให้ ทับถมกันอยู่เป็นอันมาก มันก็เรียนนั่นเรียนนี่เรื่อย ๆ มา
และ *ฉลาดในเรื่องวิทยาศาสตร์* ในเรื่องฟิสิกส์พื้นฐาน *ก้าวไปนิดเดียว ก็ไปโลก*
พระจันทร์ได้.

ที่นี้เมื่อเทียบส่วนของความฉลาดสามารถกันแล้ว มันก็เท่ากัน กับคน
ป่ารู้จักเอาต้นกระจุดในหนองมาसानเสื่อรองนอนได้. ควรให้ความเป็นธรรม
อย่างนี้ซิ แล้วก็จะไม่หลง ไม่เห่อ ไม่โง่ ไปตามความนิยมของคนสมัยนี้;
แล้วที่กระโดดไปถึงดวงจันทร์ นั้น ผมว่าจำเป็นน้อยกว่าที่จะไปเอากระจุดใน
หนองมาसानเสื่อรองนอน; มันจำเป็นน้อย หรือไม่ต้องทำ. แต่เอากระจุด
มาसानเสื่อรองนอนนี้ ต้องทำเสียกว่า; แต่แล้วก็ไม่มีใครสนใจ; เพราะเขาไป
สนใจ ที่จะไปโลกพระจันทร์. นี่คิดดูซิ เรื่องในโลกมันก็มากขึ้น แล้วก็
เรื่อง เกินจำเป็นทั้งนั้น นี้ก็ไม่มีใครคัดค้าน มีแต่คนสนับสุนน.

ทำสิ่งที่เกินจำเป็น นี่เป็นเรื่องผิดความประสงค์ของธรรมชาติ.

ตรงนี้อาจจะพูดถึง ความรู้สึก ของผม ที่น่าล้อเล่น อีกสักอย่างหนึ่ง คือว่า ผมรู้สึกทำสิ่งที่เกินจำเป็นนี้เป็นเรื่องบ้า. พูดตรง ๆ หยาบคายหน่อย นี่ไป *ควงจันทร์* มันก็เรื่องบ้า; เรื่อง *กุมกำเนต* กุมกำเนตทางฟิสิกส์ นี่มันก็เป็นเรื่องบ้า ทั้งนั้น คือคนไปโง่ส่งเสริมแต่ในทางวัตถุ มันก็ป้องกันการตาย หรืออะไรได้มาก คนเกิดมากจนต้องมีการควบคุมการเกิด โดยวิธีทางวัตถุอีก.

ควบคุมทางฟิสิกส์ก็ให้เข้าใจว่าทางวัตถุ; ถ้าควบคุมทางจิตทางวิญญาณ นั่นคือมีธรรมชาติอดกลั้นที่ไม่ทำให้มันเกิดขึ้นมา แล้วก็ไม่ใช่ควบคุมทางฟิสิกส์; แต่เขาไม่คิดจะใช้ เพราะเขาต้องการความเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนัง มันเป็นเรื่องทางวัตถุ เขาก็หันมาใช้ทางวัตถุ.

ที่นี้คนเขาก็คิดว่า ควบคุมกำเนต นี่ มันก็เป็นความถูกต้อง ที่จะให้คนลดน้อยลง อะไร ๆ มันก็จะพอเหมาะพอสม แต่แล้วไม่นั้นก็ถึงว่า ควบคุมทางฟิสิกส์ นี่มันทำให้เสียไปในทางจิตใจ. คนหนุ่มคนสาวในยุคนี้ จะไม่มีศีลธรรมในเรื่องนี้; ในกระเป๋าคอมพิวเตอร์ไปด้วยวัตถุหรือเครื่องมือสำหรับกุมกำเนต.

อย่างนี้ *พวกโรมันคาทอลิก* เขาจึงคัดค้านอย่างแรง ว่าทำไม่ได้ ผิดความประสงค์ของพระเจ้า. นี่ผมก็เห็นด้วย ว่าการที่ควบคุมกำเนตทางฟิสิกส์ นี่ ผิดความประสงค์ของธรรมชาติ คือจะทำให้มนุษย์เลวลงในทางศีลธรรม. พวกคาทอลิกเขาอ้างพระเจ้า ว่าเป็นสิ่งที่พระเจ้าห้าม.

แต่แล้วมันน่าหัวเราะอย่างยิ่ง ที่ว่าทำไมพวกคาธอลิก ไม่คัดค้านการไป
โลกพระจันทร์ ซึ่งมันเป็นเรื่องบ้าบอ เหมือนกันกับการคุมกำเนิดทางฟิสิกส์? ถ้า
คัดค้านการคุมกำเนิดทางฟิสิกส์แล้ว มันควรจะคัดค้านการไปโลกพระจันทร์หรือ
อะไรทำนองนั้น ที่มันเหมือน ๆ กันด้วยเหมือนกัน. ถ้าพระเจ้าไม่ต้องการให้ไป
โลกพระจันทร์ ซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องจำเป็น มันมีแต่ทำให้มนุษย์ทะเลาะทะเลาะ
เห่อเหิม ฟุ้งซ่าน ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่นำมาซึ่งความสงบสุขเลย ทำไมไม่มาช่วย
เหลือเพื่อนบ้านที่กำลังอดอยาก กำลังจะตาย? ทำไมจะมัวไปโลกพระจันทร์?
เสียเงินเปล่า ๆ อย่างนี้ควรจะคัดค้านเหมือนกันกับคัดค้านการคุมกำเนิดด้าน
ฟิสิกส์ด้วยเหมือนกัน.

นี่คือเรื่องที่น่าล้อ ผมก็เอามา ล้อตัวเองว่า เรามันบ้าคนเดียวไว้
แล้วจะมีผลกว่ามันเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นจะต้องทำด้วยเหมือนกัน. แต่เขาไปแยก
กันอย่างนี้เป็นอย่างนี้เป็นประเภท ๆ ไป ส่วนใดที่เข้ากับกิเลสหรือเหตุผลเฉพาะ
เดี๋ยวนี้ ก็เลยเป็นเรื่องที่ควรทำไปเสีย.

เรื่องนี้เมื่อทำแล้ว มันยุ่งเปล่า ๆ, มันเสียศีลธรรมเปล่า ๆ, มันทำให้
โง่หนักขึ้น ในการสร้างปัญหายุ่งยากลำบากในอนาคต ให้มันมากขึ้น แล้วเมื่อ
ไปมัวทำสิ่งที่ผิดหลักอย่างนี้แล้ว มันก็คือความที่มันโง่กว่าเดิม จะเป็นการโง่ลง.
นี่ดูโลกสมัยนี้แล้วเห็นอย่างนี้ ที่แรกมันก็เศร้า แต่แล้วก็รู้สึกสนุกถึงกับล้อตัวเอง
ได้ ว่ามีโชคได้เกิดในยุคนี้ ก็ได้เห็นสิ่งเหล่านี้, แหม, แหมโชคไว้.

ที่พูดเรื่องโลกในลักษณะอย่างนี้ ว่าไปมัวทำสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องทำ
 นี้ก็ความหมายหนึ่งแล้ว. ที่นั่นมีความหมายที่ว่า น่าเศร้าในความหมายอย่างอื่น
 อีกรึก็ มี พูดอย่างสมมติ อย่างอุปมา นี้ ก็ต้องพูดว่า เดียวนี้คนกำลังถูกรัศมี
 สมบัติของพระเจ้า เพื่อต่อต้านพระเจ้า นี้พูดอย่างอุปมานะ. ฟังให้ดี, คนใน
 โลกนี้เวลานี้ กำลังถูกรัศมีของพระเป็นเจ้า เพื่อทำสงครามกับพระ
 เป็นเจ้า.

ฟังดูแล้วมันน่าหัว มันไม่น่าจะเป็นไปได้ เราถูกรัศมีสมบัติของ
 พระเจ้า เพื่อทำสงครามกับพระเจ้า. *พระเจ้าก็ใจดี* เอ้า, มึงไปทำซิ แล้วมันก็
 เลยเชือดคอ มึง การที่มึงทำอย่างนั้นนะ *ทำไปซิ แล้วมันจะเชือดคอ* มึง มนุษย์
 ถูกรัศมีสมบัติของธรรมชาติ เพื่อทำลายธรรมชาตินั่นเอง.

นี่ ถ้าพูดอย่างธรรมดา ไม่อุปมา ก็พูดอย่างนี้ว่า มนุษย์ทำลายทรัพย์า-
 กรของธรรมชาติ อย่างรุนแรงที่สุด เพื่อทำลายธรรมชาติ. ถ้าพูดอย่าง
 เปรียบเทียบอย่างอุปมา ก็ว่า มนุษย์กำลังทำลายทรัพย์สมบัติ ของพระเป็นเจ้า
 เพื่อทำสงครามกับพระเป็นเจ้า, เพื่อทำลายพระเป็นเจ้า.

แต่ว่าธรรมชาติ หรือพระเป็นเจ้าก็ตาม อะไรก็ตาม เป็นสิ่งที่ใคร
 ทำลายไม่ได้, มันอยู่เหนือ หรือมันแข็งแกร่ง เหลือที่จะอะไรจะไปทำลายได้;
 เพราะฉะนั้น ผลมันก็จะกลับมา ย้อนมาทำลายมนุษย์ นั่นเอง. นี่ก็สมหน้าหน้า
 ของมนุษย์ที่โง่มากถึงขนาดนี้ ทำความทุกข์ยากลำบากให้เกิดขึ้น ในโลกทั่วทุก
 หัวระแหง ในการที่ถูกรัศมีสมบัติของพระเจ้า เพื่อทำสงครามกับพระเจ้า.

ข้อนี้ผมหมายความว่าอย่างไร? บางคนเข้าใจแล้ว, บางคนยังไม่เข้าใจ มันก็ไม่ใช่เรื่องยาก เรื่องลึกลับอะไร. มองดูก็เห็น ว่าทรัพยากรในโลก ในแผ่นดินนี้ ขุดขึ้นมา; จะเป็นแร่ธาตุ โลหะ น้ำมัน หรือว่าประเภทพืชผลอะไรก็ตาม ซึ่งจะเกิดขึ้นมาจากดินนั้น. เราก็นำขึ้นมา เอาขึ้นมา ขุดขึ้นมา แล้วก็ใช้เพื่ออะไร? เพื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี, เพื่อเอาสิ่งเหล่านี้จากธรรมชาติ จากดิน ขึ้นมาใช้ นั่น ใช้เพื่ออะไร? เพื่อสันติภาพ หรือเพื่อสงคราม? นี่ตั้งปัญหาอย่างนี้ก่อน มันกว้างดี.

ในที่สุด ก็เห็นว่าตั้ง ๙๕ เปอร์เซนต์นั้น มันเพื่อสงคราม สัก ๕ เปอร์เซนต์ จะเพื่อสันติภาพ; เพราะว่า เดียวนี้เรากำลังถือเอาสงคราม การทำสงคราม ครอบงำพื้นที่นั้น เป็นเรื่องสำคัญที่สุด ของทุกชาติทุกประเทศ. เขาก็เอาโลหะนานาชนิด มาทำเป็นวัตถุเครื่องมือ สำหรับรบราฆ่าฟัน; เอาน้ำมันในแผ่นดินมาใช้เป็นเชื้อเพลิง สำหรับจัดเครื่องมือเหล่านั้น ให้ทำงานได้เพื่อรบราฆ่าฟันกัน.

คุณไปคิดดูเถอะ เวลาน้ำมันที่ใช้ไปเพื่อการสงครามนี้ จะมากกว่าสิ่งใด; เพราะมันไม่ใช่เพียงว่าเอาใส่เรือบิน เดินเครื่องบินไปทิ้งระเบิด, ใช้ทุกอย่างอย่างสารพัดอย่าง. นี่โดยอ้อม เป็นวงกว้างออกไป เพื่อประโยชน์แก่การทำสงครามทั้งนั้น; แล้วเรื่องที่ใช้ทำสงครามนี้ เขาเห็นเป็นเรื่องสำคัญกว่าอย่างอื่น, สงวนไว้เพื่อการทำสงครามก่อน แล้วจึงจะใช้เพื่ออย่างอื่น. เราเห็นได้ชัด พอสงครามเกิดขึ้น น้ำมันถูกสั่งยึด งดไม่ให้ใช้อย่างอื่น ต้องใช้เพื่อการสงครามก่อน เหลือแล้วจึงจะไปใช้อย่างอื่น.

เอ้า, ทีนี้ รองไปจากการสงคราม ก็ใช้เพื่อการหาความสำราญ ในทางเนื้อทางหนัง ของคนเจ้าสำราญ. ลองไปนั่งที่ถนนสุขุมวิท แล้วไปนั่ง นักันรถยนต์ที่วิ่งไปบางแสน บางปู นี่, แล้วก็สังเกตดูว่าเขาไปทำอะไรกัน? มันก็เพื่อความสำราญอย่างนี้ มากกว่าที่เพื่อกิจการที่จำเป็น, ที่อื่น ๆ ก็เหมือนกัน; แม้ที่สูงสุดแต่การเที่ยวทั่วโลก เที่ยวรอบโลก มันก็เพื่อความสำราญ. เราได้ยินได้ฟังมา พวกฝรั่งนี้มีความคิดประหลาดวิถิตารมาก มีรายได้น้อย ก็อุตสาหะเก็บหอมรอมริบไว้, พอถึงปีหนึ่ง ก็คิดไปเที่ยวรอบโลกเสียทีหนึ่ง. ไม่ใช่จะเก็บหอมรอมริบไว้ แล้วจะเอาไปทำบุญให้ทาน เก็บหอมรอมริบไว้ว่า พอถึงวันคริสต์มาสแล้วจะเลี้ยงกันใหญ่, หรือว่าพอถึงกำหนด ก็ไปเที่ยวรอบโลก กันเสียทีหนึ่ง ทั้งผัวทั้งเมีย ใช้เงินนั้นหมดเลย เก็บไว้หนึ่งปี หรือหลายปี หรือสิบปีก็ตาม ไม่ใช่เพื่อให้ทาน.

ฉะนั้น เขาก็มีเรือบินลำใหญ่ ๆ สวย ๆ ทรูทรา กำหนดไว้สำหรับคนไป เที่ยวรอบโลก ในอัตราถูกหน่อย, มีเรือเดินสมุทรลำใหญ่ ๆ สวย ทรูทรา มหิมา สำหรับคนไปเที่ยวรอบโลก ไปเที่ยวด้วยค่าใช้จ่ายที่ถูกหน่อย.

แล้วคุณก็ มองดูให้ลึกลงไป สักนิดว่า เรือลำนั้นมันเต็มไปด้วยคนที่เห็นแก่ตัวทั้งนั้น, เรือทั้งลำกำลังเต็มไปด้วยคนที่เห็นแก่ตัว เก็บเงินไว้เป็นปี ๆ แล้วไปเที่ยวหาความสำราญรอบโลกสักครั้งหนึ่ง, ไม่เคยคิดทำบุญให้ทาน แล้วอย่างนี้ จะเรียกว่าโลกเจริญได้อย่างไร?

โลกของมนุษย์ที่มีจิตใจเป็นธรรมะ หรือนับถือพระเจ้าได้อย่างไร? ถ้านับถือพระเจ้า ก็ต้องเอาเงินนี้ไปทำบุญให้ทาน, ไปแจกคนจนอย่างพระเจ้า

ต้องการซี, อย่างพระเยซูต้องการ. เดียวนี้ไม่ให้ ซีเหนียวที่สุด; แล้วก็เก็บหอมรอมริบไว้ พอที่จะเสียค่าเดินเรือรอบโลกสักเที่ยวหนึ่งก็ลงเรือลำที่สวยที่สุด สบายที่สุด, มีอะไรที่เป็นเครื่องสำราญสำราญในเรือนั้น ครบบริบูรณ์แล้วเที่ยวไปรอบโลก กลับบ้านเงินหมกพอดี.

นี่ไปคิดดูเถอะ ว่ามันเป็นอย่างไร? มันเสียเวลาไปเท่าไร? เสียของไปเท่าไร? อะไรไปเท่าไร แล้วเขาก็ชุดทรัพยากรธรรมชาติมาถลุงกันเท่าไร? สิ่งต่างๆ ถูกใช้ไป ในความสำเร็จสำราญ ของคนเจ้าสำราญ อย่างนี้มันก็มาก ไม่ใช่่น้อย. สถิติรถยนต์ในประเทศไทยเรา นี้ คนมั่งมีซี้อมาหาความสำเร็จนั้น มันมากกว่ามาก, มากกว่าที่จะใช้เพื่อไปในกิจการที่จำเป็นโดยตรง. มีรถยนต์คันเดียวไม่พอสำหรับกิจการที่จำเป็น, เขาต้องมีหลายคันสำหรับไปเที่ยวหาความสำเร็จอย่างนี้; เพราะฉะนั้น รถยนต์สำหรับหาความสำเร็จ มากกว่ารถยนต์โกดัง. นี้ถลุงทรัพยากรของพระเจ้าหรือของธรรมชาติ ในทางหาความสำเร็จ สำราญ.

ถึงที่รองลงไป ก็พิจารณาดูเถอะ จะเห็นว่า กิจการงานต่างๆ ที่เรียกกันว่าคิวไลซ์นั้น มันล้วนแต่ถลุงทรัพยากรของธรรมชาตินี้ทั้งนั้น; มันไม่ต้องสร้างอันนั้น ไม่ต้องสร้างอันนี้, ที่เรียกว่า ทรูทราสวายงามคิวไลซ์อะไรขึ้นมา ก็ได้ มนุษย์ยังอยู่ได้ ยังสบายกว่า. แต่แล้วก็ไป ชุดเอาทรัพยากรต่างๆ นี้อมาทำสิ่งที่เรียกว่าคิวไลซ์ เพื่ออวดกันว่า คิวไลซ์ เท่านั้น.

ที่จริงไม่จำเป็นที่จะต้องทำ ถึงขนาดนั้น, ไม่ควรจะไปหาเรื่องให้มันยุ่งมากถึงขนาดนั้น, ไม่จำเป็น จะต้องมีการวิ่งเร็วถึงขนาดนั้น ไม่จำเป็น ที่

จะต้องมีเรือบินวิ่งเร็วถึงขนาดนั้น, และไม่จำเป็นที่จะต้องมีการกิจการงานชนิดนั้นเสียด้วย ถ้ามันไม่บ้าในเรื่องคิวไลซ์กันมาก. ฉะนั้น เดียวนี้ ทรัพย์สินของธรรมชาติจึงถูกทำลายไป จนร่อยหรอ, จนไม่เท่าไรก็จะต้องเดือดร้อน เพราะเหตุนี้.

ที่นี้ ความคิวไลซ์นี้ ผมขอรับรองว่าคุณช่วยมองดูกันให้ดี ๆ คิวไลซ์ที่เขาเขียนไว้ในโรงหนัง; คิวไลซ์ล้วนแต่หมายความว่า จะเอาทั้งนั้น มันก็อย่างหนึ่งนะ. คิวไลซ์ ๆ นี้ ล้วนแต่หมายถึงจะเอา เอาเข้ามา จะเอาเป็นของตัวเองนี้ถูกต้องที่สุดและจริงที่สุด. แต่เดี๋ยวนี้สิ่งที่เรียกว่าคิวไลซ์นี้ มันไม่ใช่อย่างนั้นอย่างเดียว มันเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดปัญหาที่ไม่ควรจะเกิด.

ฟังให้ดี, สังเกตให้ดีว่า เรื่องคิวไลซ์นี้ คือ การกระทำให้เกิดปัญหาที่ไม่ควรจะเกิด ให้เกิดความทุกข์ที่ไม่ควรจะเกิด ให้เกิดความยุ่งยากที่ไม่ควรจะเกิด. เดียวนี้เราก็พบกันแล้วว่า เรื่องคิวไลซ์นี้มันมีปัญหามาก : โรคภัยไข้เจ็บที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน ก็เพิ่มเมื่อยุคที่มนุษย์คิวไลซ์; ความเดือดร้อนยุ่งยาก ลำบากมากมายไม่เคยเกิด ไม่เคยมี, ไม่จำเป็นจะต้องมีแต่ก่อน, มันก็เพิ่ม ในยุคที่มนุษย์คิวไลซ์.

นั่นแหละ ดูค่าหรือความหมายของคำว่า คิวไลซ์ ให้ดี ๆ มันเป็นเรื่องอย่างนี้. มัน ถลุงทรัพย์สินของธรรมชาติ หรือของพระเจ้า เพื่อทำให้เกิดปัญหายุ่งยาก ลำบากมากขึ้นมากกว่าแต่ก่อน. อย่าเข้าใจว่า คิวไลซ์นี้ ทำให้คนพบอะไร ๆ ใหม่ ๆ ทำให้คนตายน้อยลงไป; มันก็ถูกเหมือนกัน. แต่ว่าพร้อมกันนั้น มันสร้างปัญหาอย่างอื่นขึ้นมา อย่างคุ้มค่ากันทีเดียว หรือมากกว่าเสียด้วยซ้ำ.

มองดูแล้วความยุ่งยากลำบากนี้ มันเกิดขึ้นมากกว่าผลดีที่ได้รับ; ศิวีไลซ์ในทางวัตถุมันเป็นอย่างนี้. ฉะนั้น ขอให้ศิวีไลซ์ทางจิตใจ ตามแบบของพระพุทธเจ้า หรือ ตามทางธรรม; มันจะไม่เป็นอย่างนี้, มันจะมีปัญหาน้อยลง, แล้วจะสบายทางจิตใจมากขึ้น.

ฉะนั้น ผมจึงขอร้องให้พิจารณาดูให้ดี แล้วพอใจในการที่ว่า จะกินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู เป็นอยู่อย่างทาส ว่ากันอย่างนี้ดีกว่า, คือไม่เอาศิวีไลซ์ทางวัตถุ ทางเนื้อหนัง; แต่ว่าเอาศิวีไลซ์ในทางจิตทางใจ ทางธรรมในทางวิญญาณ. เพราะว่า ยิ่งศิวีไลซ์ในทางวัตถุ ทางเนื้อหนังเท่าไร คนก็ยิ่งไม่เป็นคนมากขึ้นเท่านั้น; คนจะยิ่งเป็นผีปีศาจในร่างคนมากขึ้นเท่านั้น. แล้วศิวีไลซ์ชนิดนี้ จะทำให้ลูกเล็กเด็กแดงของเรานั้นกลายเป็นปีศาจ, หรือเป็นทาสของปีศาจกันมากขึ้นเท่านั้น.

ผมก็ยอมรับให้เขาด่า ให้เขาว่า ให้เขาประณามไปเรื่อย ๆ ไปพลางผมก็ยังพูดอย่างนี้อยู่เรื่อย ว่าความก้าวหน้า ความศิวีไลซ์ ของคนสมัยนี้ มันมีแต่ทำให้เด็ก ๆ ของเรานี้ เป็นภูตผีปีศาจ หรือเป็นทาสของภูตผีปีศาจทางเนื้อหนังมากขึ้นเท่านั้น; แล้วต่อไปมันจะมีความยุ่งยาก ลำบากเพิ่มขึ้นหลายเท่า หรือหลายสิบเท่า.

เด็กของเรามีจิตใจอย่างภูตผีปีศาจอย่างไร? คือมัน มากไปด้วยความโลภ มากไปด้วยความโกรธ มากไปด้วยความหลง. โลภอย่างที่ไม่น่าโลภ, แล้วก็โกรธพยายามทำลายกัน, เบียดเบียนกันอย่างไม่น่าที่จะทำ, แล้วก็มีความโง่ลุ่มหลงในวัตถุมากกว่าที่แล้ว ๆ มา.

ทั้งหมดเหล่านี้ มัน มีปัญหา ที่เห็นว่า มากขึ้น แล้วมันก็ เอง
กันหมด. ผู้ที่มึนใจอย่างนี้ เขาก็ไม่คิดอย่างอื่น นอกจากความเห็นแก่ตัว;
เมื่อเห็นแก่ตัวก็ต้องคิดเอาเปรียบผู้อื่น. เพราะฉะนั้น มันก็ผูกพันกันเป็น
หมู่เป็นคณะเพื่อทำลายผู้อื่น เพื่อเอาเปรียบผู้อื่น เพื่อเอาของของผู้อื่นมา
เป็นของตน.

นี่เราจึงได้ รวมกันเป็นหมู่ ไปปล้นประโยชน์ของผู้อื่นมา, หรือ
รวมกันหลาย ๆ ประเทศ เป็นด้านฝ่ายตะวันออก ฝ่ายตะวันตก ฝ่ายอะไรก็ตาม
เพื่อจะช่วยกันรบราฆ่าฟันกัน ทำลายกัน, เอาประโยชน์ของกันและกันมา
เป็นของตัวเอง. หรือแม้แต่ป้องกันประโยชน์ของตัวเอง มันก็ทำมากเกินไปเหตุ.

ว่าที่แท้แล้ว มันก็ รวมหัวกันเพื่อสูบเลือดของผู้อื่น มาเป็นของตัวเอง
ในยี่ห้อหรือฉลาก ว่าการพัฒนา. การพัฒนาโลกของเขา ที่เขาจะตั้งองค์การ
พัฒนาโลกนั้นนะ ดูแล้วมันเป็นการรวมกลุ่มกันเป็นฝ่าย ๆ เป็นพวก ๆ เพื่อสูบ
โลหิตของฝ่ายอื่นมาหล่อเลี้ยงพวกตัว. นี่คือความศิว ไลซ์ของคนสมัยนี้.

รวมความแล้วคือการทำสงครามกับพระเจ้า. พระเจ้าไม่ต้องการให้
ทำอย่างนี้; แม้ธรรมชาติอันเจียบสงบ มันก็ไม่ต้องการให้มนุษย์ทำอย่างนี้.
ธรรมชาติต้องการความสงบ เหมือนกับที่ตัวมันเองมีลักษณะสงบ เรานั่งอยู่ที่
ท่ามกลางธรรมชาติ คือลักษณะของความสงบ.

ฉะนั้น ต้องถือว่า ธรรมชาตินี้คือตัวความสงบ มีความมุ่งหมาย
ของความสงบ. ธรรมชาติมันก็ไม่ต้องการให้มนุษย์รบราฆ่าฟัน เบียดเบียนกัน

ให้โกลาหลว่นวาย ธรรมชาตินี้คือพระเจ้าชนิดหนึ่ง; หรือพระเจ้าในความ
หมายใด ๆ ก็ตาม ล้วนแต่ไม่ต้องการให้มนุษย์รบรามาพ่นกันทั้งนั้น. นี้พระ-
ธรรมเจ้า ของพระพุทธศาสนา ก็คือตัวความสงบ, ไม่มีความมุ่งหมายให้มนุษย์
ล้างผลาญเบียดเบียนกันและกันทั้งนั้น.

ฉะนั้น คุณมองดูให้ดีว่า ความศิวิลัย หรือความเจริญ หรืออะไร
ของมนุษย์สมัยนั้น คือการถลุงทรัพย์ของพระเจ้า เพื่อทำสงครามกับพระ-
เจ้า, คือฝืนความประสงค์ของพระเจ้า. นี้เราเรียกว่าทำสงครามกับพระเจ้า
พระเจ้าจะเกลียดที่สุด จะชังที่สุดแก่บุคคลผู้ทำอย่างนี้. พระเจ้าไม่ต้องการ
อย่างนี้; มนุษย์ก็เช่นทำอย่างนี้ คือต่อต้านพระเจ้า หรือทำสงครามกับพระเจ้า.

ฉะนั้น พระเจ้าก็เลยลงโทษให้ได้ดี อย่างสาสมกัน. เขาถลุง
ทรัพยากรของพระเจ้า ทำสงครามกับพระเจ้าเท่าไร: ก็ให้ความทุกข์ความ
เดือดร้อนเท่านั้น อย่างสาสมกันทีเดียว. เขาขุดเอาของในดินขึ้นมาใช้มาก
เท่าไร; ก็ให้ความทุกข์มากเท่านั้น ทั้งโดยตรงทั้งโดยอ้อม ทั้งโดยรู้สึกตัว
และโดยไม่รู้สึกรู้ตัว.

นี่แหละสิ่งที่น่าหัว ที่น่าเอามาถือว่า ชีวิตเอ๋ย แกก็มีโอกาสยืนยาวมา
หรือเผชิญมาพร้อมกัน ว่าได้เห็นสิ่งเหล่านี้ในโลกนี้ กำลังเป็นอยู่อย่างนั้นวันนี้
ก็เอามาถือกันเสียที. แต่อย่าลืมนะว่าทุกอย่างนี้ มันได้แก่คนที่กำลังลื้อ หรือถูก
ลื้ออยู่ด้วยหรือเปล่า?

ถาคูณไปล้อ โดยที่จำคำของคนอื่นไปล้อ แล้วก็อย่าลืมว่า ตัวเองนั้นแหละคือผู้ถูกล้อ; ควรจะสงสารผู้ล้อนั้นให้มาก เท่ากับสิ่งที่ถูกล้อ; เว้นเสียแต่ว่า จะมีสติปัญญาถูกต้องของตนเอง, มองเห็นอย่างรู้แจ้งแทงตลอด ด้วยญาณด้วยทัสสนะอะไรของตนเอง เห็นสภาพอย่างนี้ของสัตว์ในโลกในเวลานี้. นี้เรียกว่าการล้อนั้น มันก็ดี ถูก, และผู้ล้อไม่ถูกล้อโดยไม่รู้สีกตัว. ถ้าผิดจากนี้แล้ว ก็เรียกว่าผู้ล้อนั้นแหละคือผู้ที่ถูกล้อ. ดูน่าเวทนาสงสารยิ่งขึ้นไป, และมันควรจะถูกล้อมากยิ่งขึ้นไป อีก.

นี้ผมพูดมาตลอดเวลาชั่วโมงครึ่งนี้ ก็ไม่มีอะไร ก็เป็นเรื่องล้ออายุ, ที่มันไม่ควรจะอยู่มาจนถึงกับได้เห็นสิ่งเหล่านี้. หรือว่า ถ้าให้ดี, อย่าเกิดมาเห็นสิ่งเหล่านี้ จะน่าดูกว่า. แต่เมื่อเกิดมาแล้ว และเมื่ออยู่มาจนถึงนี้แล้ว ก็ล้อมันเล่น ก็แล้วกัน; ดีกว่าที่จะไปฆ่าตัวตายเสียเอง.

ฉะนั้น ขอให้ทุก ๆ คนนี้ฟังดู เอา ไปคิดดู. ถ้ามองเห็นความชั่วนี้ แล้วก็เห็นธรรมะ; เพราะว่ามันก็คือธรรมะ หรือตัวธรรมะ. ที่เป็นอันตรายที่สุด คือความโง่ของมนุษย์, เป็นธรรมะฝ่ายทุกข์, เป็นธรรมะฝ่ายเหตุให้เกิดทุกข์ หรือฝ่ายอกุศล. ที่เรียกว่าอกุศลธรรม เรียกว่า บาป เรียกว่า อกุศล มีผลเป็นความทุกข์.

ไหน ๆ เราก็ ต้องการช่วยแก้ไขความทุกข์ และความดับทุกข์; แล้วเราก็ต้อง รู้จักมูลเหตุของความทุกข์. มูลเหตุของความทุกข์ ก็คือสิ่งที่ผมกำลังเอามาล้อนั่นเอง. เพราะฉะนั้น การที่ทำให้พวกคุณเสียเวลาเห็นดเห็นน้อย ขึ้นมาถึงบนนี้ มานั่งเมื่อยหลังกันอยู่ที่นี้ มันคงจะมีประโยชน์บ้าง ไม่เสียหลายเลย

แล้วเราก็เหนื่อยพอสมควรแล้วในตอนนั้น ก็ยุติไว้ที่ก่อน; ไว้กลางคืน ค่อยพูดกันต่อไปอีก ให้จบที่ตั้งใจไว้ว่าจะพูด. แต่ที่จริงแล้ว มันมีเรื่องหรือมีแง่ที่จะล้อกันได้มาก, พูดกันตลอดปีมันก็ไม่จบ. ดังนั้น ผมก็ต้องประมวลเอามาแต่ที่มันสำคัญๆ ที่มันเป็นจุดอันตรายโดยแท้จริง ก็ควรจะสนใจฟังตามสมควร.

ระยะนี้ก็หยุดกันไว้ที่ก่อน คินนี่สักสองทุ่มกว่าๆ ก็จะพูดกันอีกข้างล่างไม่ต้องขึ้นมาถึงบนนี้ คำกินมันลำบาก.

เอาละ, พอกันที.

ชุมนุมล้ออายุ - ๑๒ -
ฉลนทนนคอง กณทค้

๒๗ พ.ค. ๒๕๑๓

๓/๒๕๑๓

ยงจะท้ให้ดี, โลกมันยงบ้.

วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ส้หรับผมลวงมาถึงเวลา ๒๐.๓๐ น. แล้ว.
วันนี้เป็นวันที่กำหนดไว้เพื่อทำการล้ออายุ; อย่างที่ทุกคนก็ทราบกันดีอยู่แล้ว.
แต่ความมุงหมายที่แท้จริงนั้น ก็ มุงหมายจะให้เป็นเรื่องเตอนสติ แก่ทุกคน
พร้อมทั้งฝกฝนความอดทน เกี่ยวกับการเป็นคน, หรือการต่อสู้ในชีวิตนี้ด้วย.

การที่จะล้ออายุเล่นนั้นก็ต้องทำอะไรให้มันสาสมกันบ้างด้วย; ดังนั้น
จึงสำเร็จรูปเป็นการงดเว้นไม่จันอาหารเสยส้กวันหนึ่ง, ไม่นอนเสยส้ก
วันหนึ่ง, หรืออาจจะมีอะไรดีมากกว่านั้น, แต่ว่าคล้าย ๆ กันนั้นอีกบ้างก็ได้.
ได้ชักชวนมิตรสหายว่า ถ้าใครอยากจะให้ของขวัญในวันนี้ ก็ขอให้ด้วยการที่
อดข้าวกันเสยส้กวันหนึ่ง.

นี้ถ้าพิจารณาดูแล้วมันก็มีผลไกลออกไปถึงกับว่า เป็นการต่อต้านความขาดแคลนอะไรก็ได้ด้วย ถ้าสมมติว่าคนทั้งประเทศอดข้าวกันเสียวันหนึ่ง มันก็เป็นเรื่องเงินไม่รู้กล้านหรือก็สับล้านบาทก็ได้ ในวันเดียว. แต่คนก็กลัวและอ่อนแอ อดข้าวเสียสักวันหนึ่ง มันรู้สึกคล้าย ๆ กับว่า จะต้องตาย; คนเขาก็เป็นลม เขาว่าอย่างนั้น, หรือแทบท้องจันทนไม่ได้ ว่าอย่างนั้นก็มิ.

วันนี้ สมพาลกับจ๊กก็ มันตามผมขึ้นไปบนภูเขาตั้งแต่ก่อนกินข้าว ยังไม่ทันได้ให้กินข้าวมันก็อยู่ได้ตลอดวัน. ผมไม่ลง มันก็ไม่ลงมา; นี้สมพาลกับจ๊กก็ มันก็ให้ของขวัญวันเกิดผมอย่างดีด้วยเหมือนกัน, ทั้งที่มันเป็นสุนัข, ไม่เห็นมันตาย. ผมวันนี้ คงไม่ตาย ที่ไม่ได้กินข้าววันหนึ่ง; แล้วก็มีบางคนอีกที่ไม่ได้กินข้าววันนี้ ก็คงจะไม่ตาย.

นี่เป็นการพิสูจน์ที่ดีแล้วว่า การอดข้าวสักวันหนึ่งนั้น มันก็สนุก, หรืออดได้สัก ๒-๓ วัน ก็ยิ่งดีไปกว่านั้นอีก เป็นการ ถือศีลลดอาหาร เหมือนที่คนบางพวก บางลัทธิ เขาทำกันอยู่เป็นธรรมดาสามัญ ไม่มีอะไรแปลก; ได้ยินว่าพวกไชนะ อุบาสกอุบาสิกา ในนิคายนิครนถ์ พอถึงวันอุโบสถ เขาไม่กินเหมือนกัน, ไม่กินทั้งวันเหมือนกัน.

อุบาสกอุบาสิกาชาวพุทธนี้ ไม่กินมือเดียว, ไม่กินตอนเย็นอะไรอย่างนี้; แต่บางพวกเขาไม่กินเลย ไม่กินทั้งวันก็มี. นี้เรื่องไม่กินข้าววันหนึ่ง เป็นของเด็กเล่น; ไม่ใช่ลึกลับ หรือว่าลำบาก หรือว่าอันตรายอะไรเลย. แต่เดี๋ยวนี้ ความเขลาและความขลาด มีมากเกินไป ก็จะเป็นลมล่องหน้า. พอพูดว่า จะต้องอดข้าวเพียงสักวันหนึ่ง ก็เตรียมจะเป็นลมล่องหน้า; นี้คือ

ความขลาด ความเขลา ทำให้เห็นไปว่า มันมากเกินไป, ทรมานเกินไป, เป็นอรรถกถาโยคเสียแล้ว. ผมอยากจะบอกว่า มัน อรรถกถาโยค สำหรับคนขี้ขลาด และคนเขลาๆ.

เราจะต้องฝึกหัดฝึกฝนไว้ให้มันเป็นของเล่น ๆ; ไม่กินสักวันสองวันก็ได้, ไม่นอนสักวัน ๒ วันก็ต้องได้เหมือนกัน. ถ้าจิตใจเข้มแข็งแล้ว มันก็ไม่มี ความหมาย เป็นเตี้อร้อนกระวนกระวายอะไร; เพราะว่ายังกินน้ำได้ หรือกินเครื่องดื่มอ่อน ๆ อะไรบางอย่างก็ได้.

ฝึกฝนให้มีจิตใจเข้มแข็งเพื่อความสำเร็จทุกประการ.

เรื่องการฝึกฝนจิตใจให้เข้มแข็งนี้ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย; ความล้มเหลวในการปฏิบัติธรรมเนื่องมาจากการที่มีจิตใจอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง. เมื่อพูดในวงกว้างแล้ว ก็พูดได้ทีเดียวว่า ที่ไม่มีคนดีเกิดขึ้น ก็เพราะมีความอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง; ไม่ใช่เขาไม่รู้ว่าทำอะไรจึงจะดี ทำอย่างไรไม่ดี นี้เขารู้ทงนั้น. แต่แล้ว เขามีจิตใจอ่อนแอ บังคับให้ทำดีไม่ได้.

การที่จะพูดกันแต่ว่า ให้ทำดีอย่างนั้นอย่างนั้น มันก็ไม่สำเร็จ ประโยชน์; เพราะคนฟังไม่เข้มแข็งพอที่จะทำตามนั้นได้. เพราะฉะนั้น การที่บ้านเมือง และ โลกของเราชาติคนดีนี้ มีมูลมาจากการที่มีจิตใจอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง บังคับตัวเองไม่ได้.

นี่เรา ควรจะฝึกหัด ในการที่จะบังคับตัวเองให้ได้ ด้วยการจัดจิตใจให้เข้มแข็ง โดยทุกอย่างทุกทาง : เรื่องกินเรื่องนอน, หรือเรื่องอะไรก็ตาม; ถ้าจิตใจเข้มแข็งพอแล้ว ทำการคุมกำเนิดทางวิญญูณ ก็ได้; ไม่ต้องมีการคุมกำเนิดทางฟิสิกส์ เหมือนที่กำลังทำกันอยู่เดี๋ยวนี้ ก็ยังจะได้ผลดีกว่า; แล้วไม่เสื่อมเสียศีลธรรมของมนุษย์.

นี่แหละพิจารณาให้ดีเถอะว่า; การมีจิตใจเข้มแข็งนั้น มันเป็นตัวต้นตอของความดีความงาม ความสำเร็จจะไรทุกอย่าง. ถ้าเป็นบารมี ก็เรียกว่า *อริยฐานบารมี* หรือ *สัจจบารมี* คือ อบรมตนให้เข้มแข็ง; เมื่อมีความเข้มแข็งแล้ว จะใช้ทำอะไรได้ทุกอย่าง ที่จะทำให้มีความสำเร็จ.

เดี๋ยวนี้ คน มีแต่ความอ่อนแอ บังคับจิตไม่ได้; เพราะฉะนั้น คนจึง มีความโลภได้ง่ายๆ มีความโกรธได้ง่ายๆ มีความหลงได้ง่ายๆ มีความซึซฉลาดได้ง่ายๆ มีความกลัวได้ง่ายๆ ตกใจง่าย อะไรง่ายไปหมด; เพราะหัวใจมันไม่เข้มแข็ง ก็เลยมีความเสียหายหลายอย่างอยู่ในนั้น.

ฉะนั้น เราก็จะต้องนึกถึงเรื่องนั้นกันบ้าง และถ้ามีวิธีหรือมีโอกาสที่จะฝึกฝนเรื่องนี้ ก็ต้องถือเอา. ผมจึงชักชวนเรื่องของขวัญวันเกิด; ว่าถ้าใครจะให้ของขวัญวันเกิด ช่วยอดข้าวสักวันหนึ่งเถอะ.

หวังว่าคงจะเข้าใจความประสงค์ ในการทำบุญล้อวันเกิดหรือล้ออายุนี้ ว่าเรา จะมีการฝึกฝนความเข้มแข็งเกี่ยวกับอายุ เกี่ยวกับชีวิต, หรือมีอะไรหลาย ๆ อย่างเพิ่มขึ้น, เพื่อความประสงค์อย่างเดียวกัน.

รวมความแล้ว ก็ขอให้มีการกำลังใจที่เข้มแข็ง นี้เป็นพอจะได้ล้นมันเล่น ; ไม่กินมันเล่นสักสองวันสามวัน. บางทีจะขยายออกไป เพื่อฝึกหัดความมีใจเข้มแข็ง ; เพราะผมก็เคยช้ำชลาตมาอย่างเดียวกัน, เพราะว่าได้รับคำสั่งสอนอย่างนั้น, เพราะได้เห็นตัวอย่างอย่างนั้น, และยังมีคนที่ยังเชื่ออย่างนั้นกันอยู่มาก. เขาว่าผิดอนามัยบ้าง, อย่างนั้นอย่างนั้นบ้าง. และที่จริงมันก็เป็นเรื่องของความช้ำชลาตและความเขลารวมกันมากกว่า.

เดี๋ยวนี้ ถึงคุณหมอมจะรวมกันพูดสักสิบหมอ ผมก็ไม่เชื่อ ; ว่าอดข้าวมื้อหนึ่งจะเป็นอันตรายแก่สุขภาพ นี้ไม่เชื่อ, แล้ว กลับเห็นว่ามันเป็นผลดีกับสุขภาพ ; คือว่าให้ร่างกายนี้มันได้หยุดพักผ่อน, ให้กระเพาะอาหารได้หยุดพักผ่อน, เป็นการประหยัดได้มากถึงอย่างนี้. และว่าไป ในทางเศรษฐกิจแล้ว ก็ยัง ประหยัดค่าอาหารได้หลายสตางค์. เพราะฉะนั้น จะต้องล้อยอายุ หรือล้อยวันเกิดนี้ ด้วยการอดอาหารเล่นสนุกๆ อย่างนี้ต่อไปอีกเรื่อย ๆ.

แต่สำหรับทุกคน ผมก็อยากจะพูดไปในทางฝึกความเข้มแข็ง ; ทั้งนี้ก็เพราะเหตุที่ว่า การที่เราจะมีชีวิตอยู่ต่อไปในโลกนี้ ในอนาคตข้างหน้านี้ จะต้องการความเข้มแข็งมากขึ้น. เพราะว่า โลกนี้มันจะเป็นบ้ามากขึ้นทุกที, ด้วยอำนาจของวัตถุนิยม, ด้วยอำนาจของสงคราม, ด้วยอำนาจของอะไรต่าง ๆ นานา มันจะเป็นบ้ามากขึ้นทุกที.

คนที่อยู่ใน โลกต่อไปข้างหน้า ต้องมีความเข้มแข็งมากกว่าที่แล้
มา ; เพราะฉะนั้น ขอให้เตรียมเนื้อเตรียมตัวไว้ ด้วยการฝึกฝนความอดทน ความเข้มแข็งให้มันเพียงพอ เป็นการล่วงหน้าไว้ด้วย.

ที่มันน่าหัว หรือว่าน่าเศร้า หรือว่าน่าเกลียดอะไรก็ตาม พร้อมกับ
ไปทั้งหมดนั้น มันอยู่ตรงที่ว่า เดียวนี้คนดีแต่ปากพูด, ความรู้มากจนเพื่อ,
ปากก็พูดมากจนเพื่อ, แล้วก็ทำอะไรไม่ได้ตามที่รู้ หรือตามที่ปากมันพูด.
ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา นี่แหละ ไม่ต้องมีที่ไหน, ไม่ต้องใครอื่น,
มีความรู้มาก พูดมาก พูดเพื่อ ความรู้เพื่อ แล้วก็ทำไม่ได้อย่างที่รู้ หรือที่ปาก
พูด และขาดความเข้มแข็งด้วยเหมือนกัน.

ยิ่งมองดูไปทั้งโลกทั่วไปทั้งโลกแล้ว ก็ยิ่งเห็นว่า ความรู้ที่กำลังเพื่อ
ความรู้เพื่อนี่หมายความว่า มันมีมากเกินไปเกินต้องการ และเป็นความรู้ที่ไม่จำเป็น;
และยิ่งกว่านั้น ก็เป็นความรู้ที่ทำให้โลกนี้ฉิบหาย, คือความรู้ที่ก้าวหน้า ไป
ตามทางของวัตถุนิยม จัดเกินไปนี่, เป็นความรู้ที่ทำให้โลกให้ฉิบหาย ให้รสอ่วย
ของวัตถุนิยมทำให้คนเห็นแก่ตัว ไม่เอื้อเฟื้อ ไม่เมตตาปรานี ฆ่ากันได้ลงคอ.

ไปทั้งลูกระเบิดลงมาที่หนึ่งให้คนตายทั้ง ๒ แสน ๓ แสน ตังครั้งล้าน
เขาก็ตกลง ก็มีจิตใจที่ตกลงมาได้. นี่คือผลของวัตถุนิยม ที่มันครอบงำจิตใจ
ของมนุษย์ มากถึงขนาดนี้. ถ้าเป็นอย่างสมัยโบราณแล้ว เขายอมตายเสียเอง;
ไม่ยอมทิ้งลูกระเบิดลงไปฆ่าคน ที่หนึ่งตังหลาย ๆ แสน, หรือเป็นล้านเป็นตัน.
แต่คนเดี๋ยวนี้ทำได้; เพราะวัตถุนิยมเข้าตา เขาก็หลงไหลในรสวัตถุนิยม.

นี่คือ การเพื่อของความรู้อย่างสมัยใหม่; มันเป็นไปในทางที่ไม่
สร้างสรรค์สันติภาพ ความรู้ที่ดีของสมัยใหม่มันเป็นอย่างนี้. นอกจากนั้น
ยังเป็นความรู้ที่เหลือเพื่อ คือไม่จำเป็นอย่างมากมาย, หรือถ้าหากจะพูดว่า
จำเป็นแล้ว ก็จำเป็นสำหรับคนที่ต้องการจะเป็นบ่าวเป็นทาสของวัตถุนิยม เขา
ต้องการความรู้อย่างนั้น.

มนุษย์มีความรู้มาก เพื่อไปในทางต่ำของศีลธรรม.

เพราะฉะนั้น อยากรู้อะไรสักอย่างก็ว่า ความรู้กำลังเพื่อไปในทางที่จะเช็ดคอตัวเอง. ความรู้ของมนุษย์ในโลกสมัยนี้ กำลังเพื่อไปในทางที่จะเช็ดคอตัวเอง คือ รู้มาก ก้าวหน้ามาก ในการที่จะทำสงครามกับพระเจ้า, ในการที่จะเหยียบย่ำพระธรรม ในการที่จะเหยียบย่ำศีลธรรม แล้วในที่สุดก็เป็นการที่จะเช็ดคอตัวเอง ให้เบียดเบียนกัน ให้ฆ่าฟันกัน หรือทำอะไรกัน อย่างที่เห็น ๆ กันอยู่ และมากขึ้นทุกที.

ความเป็นอันธพาลของคน ของยุวชนนี้ ก็มีมากขึ้นทุกที; เพราะความรู้ที่ให้เขาเรียน นั้นมัน เป็นไปในทางเพื่อ ด้วยอำนาจของวัตถุนิยม นี้ เรียกว่า ความรู้ก้าวหน้าไปในทางที่จะเป็นทาสของวัตถุ. แม้จะให้ดีกว่านั้น ก็พูดได้แต่เพียงว่า ยิ่งรู้มาก ก็ยิ่งลำบากมาก.

ความรู้อย่างสมัยนี้ที่เขามีกันอยู่นี้ ยิ่งรู้มาก ก็ยิ่งลำบากมาก *อย่าง*ที่คนโบราณเขาเรียกว่า *รู้มากยากนาน* นั้นแหละ, คือมันมีอะไร ๆ มาก มันมีเทคนิคมีอะไรมาก ทำให้ลำบากมาก. แล้วผลสุดท้าย ก็เช็ดคอตัวเอง, คือว่าทำโลกนี้ให้เดือดร้อนมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปกว่าเดิม.

มีความรู้เพื่อไปในทางที่จะทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ, มีสิ่งที่ไม่ต้องมี, ใช้สิ่งที่ไม่ต้องใช้, สิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องมี จะต้องใช้ จะต้องทำ, ก็ทำให้มันมีขึ้นมา จนยิ่งมากขึ้นไปอีก. แล้วในที่สุด ก็ไม่มีความสุข; อย่างภูตผีปีศาจมันก็ต้องท่วระคนสมัยนี้ ว่าก้าวหน้า จนต้องคุมกำเนิด.

คิดดูซิ สุนัข หรือแมว มันก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ ; แล้ว คนดีมากจนมียุทธศาสตร์ แล้วก็ คุ่มกำเนิดทางฟิสิกส์, ทางวัตถุ ซึ่งใคร ๆ ก็ทำได้ ก็เลยมีจิตใจต่ำทรามในทางศีลธรรม เกี่ยวกับเรื่องเพศ ; มันเลยกลายเป็นน่าหวัยิ่งกว่าสิ่งใด. เรามาพลอยรู้เรื่องนี้เข้า ก็พลอยลำบากใจไปด้วย, ก็เอามาอ้อไว้ในที่นี้ เสียด้วยกัน.

เรื่องความรู้กำลังเพี้ยน อยากจะขออย่า, ขอเตือนอีกทีว่า ไม่ใช่เรื่องพูดเล่น. ขอให้ไปสังเกตดูให้ดี ๆ หน่อย มันเพื่อเหลือประมาณ ; เพราะว่า เขาต้องการความก้าวหน้า ในทางที่ไม่จำเป็นจะต้องก้าวหน้า มันก็หมุนกันไปแต่ในทางที่จะให้ขยายออกไป, ขยายออกไป ; ยิ่งขยายออกไปเท่าไร มันก็ยิ่งไกลสันติภาพมากขึ้นเท่านั้น ; เพราะขยายออกไป ด้วยความหลับลัทธิ.

นี่การศึกษา ความก้าวหน้าอะไรของโลก สมัยนี้ ขยายออกไปเท่าไร ยิ่งไกลจากสันติภาพ มากขึ้นเท่านั้น. นี่กล้าทำโดยเอาชีวิตเป็นประกัน ว่าถ้าไม่จริงแล้ว ก็มาฆ่าผมให้ตาย ; เพราะมัน ก้าวหน้าไปในทางที่จะทำให้ลายสันติภาพ, ไม่ให้เกิดสันติภาพ ; มีแต่ให้เกิดวิกฤตการณ์ ยุ่ยากมากขึ้น ^{๕๔๗}นี่ก็เป็นเรื่องที่เอามาอ้อเรื่องหนึ่ง.

หอสมุดก็บ่อนความรู้สึกรู้ทำให้เป็นทาสวัตถุนิยม.

ที่นี้ เรื่องที่มันเกี่ยวกันถัดออกไปอีก อยากจะยกเป็นตัวอย่าง เรื่องหอสมุด เดียวกันนี้ ; โรงเรียนสร้างหอสมุดกันมาก ที่นั้นก็สร้างหอสมุด,

ที่นี้ก็สร้างหอสมุด; แต่แล้วมาดูให้ดีว่า ที่สร้างหอสมุดนี้ มันเป็นหอสมุดของ
ภคินีปิศาจ ของชาตาน หรือว่าเป็นหอสมุดของพระเจ้า หรือพระธรรม?

เรื่องหอสมุดนี้ อยากจะพูดให้ชัดลงไปอย่างนี้ก่อนว่า หอสมุดในวัด
ของเรานี้ เขาเรียกกันมาแต่โบราณโบราณว่า หอไตร; หอไตร นี้ ย่อมาจากคำว่า
ไตรปิฎก : แต่ละวัดๆ ในสมัยโบราณนั้น เขามีหอไตร, แล้วก็สร้างไว้ในสระ,
คือถ้าไม่มีสระก็ต้องขุดสระ. ทำให้มีน้ำแล้วก็สร้างหอไตรไว้ในสระ. แล้วก็
เก็บพระไตรปิฎก, และหนังสืออื่น ๆ ที่เนื่องกันกับพระไตรปิฎก เช่นคำอธิบาย
พระไตรปิฎก เป็นต้น เรียกว่า หอไตร นี้คือหอสมุดในวัด เป็นหอสมุดของศาสนา
ของพระเจ้า แล้วแต่จะเรียก.

ที่นี้ ก็มี หอสมุด อีกประเภทหนึ่ง อยู่นอกวัด มีหนังสือสารพัดอย่าง
แล้วก็ มี หนังสือที่มากขึ้นๆ ทั้งหนาแน่นขึ้น, ก็คือ หนังสือประเภทที่
ทำให้ตกเป็นทาสของวัตถุ หรือของกิเลส. หอสมุดแห่งชาติของประเทศไหน
ในโลกก็ตาม ไปดูเถอะ มันมีแต่หนังสือที่ทำให้ต้องตกเป็นทาสวัตถุนิยมนี้ตั้ง ๙๐
เปอร์เซ็นต์, แล้วหนังสือที่จะช่วยไม่ให้ต้องตกไปเป็นทาสของวัตถุนิยมนั้น จะมี
ไม่ถึง ๑๐ เปอร์เซ็นต์ หรือไม่ถึง ๕ เปอร์เซ็นต์; เพราะมีหนังสืออย่างอื่นมา
แทรกแซงเสียอีก. แล้วสมาชิกที่จะไปอ่านหนังสือ เขาก็ขออ่านแต่หนังสือ
ที่ทำให้ตกเป็นทาสของปิศาจแห่งวัตถุนิยมทั้งนั้น.

ผมก็ได้ไปสำรวจมาแล้ว; ดูสมุดบัญชีรายชื่อคนอ่านหนังสือ. อ่าน
หนังสืออะไรกันเป็นส่วนมาก? พบว่าอ่านหนังสืออ่านเล่นขึ้นหน้าเป็นนัมเบอร์
หนึ่ง; หนังสืออ่านเล่น หนังสือเรีงรมย์ แล้วจึงไปถึงหนังสือวิชาการ หนังสือ

อาชีพ, หนังสืออะไรต่างๆ ทำนองนี้. ส่วนหนังสือทางธรรมะ ทางศาสนา นั้น อยู่อันดับสุดท้ายเลย; แล้วก็คงจะเป็นอย่างนี้กันทั่วไปทุกหนทุกแห่ง ทุกหอสมุดในโลก ที่เป็นหอสมุดแห่งชาติ.

ฉะนั้น ก็แปลว่า หอสมุดนี้ ได้บ่อนความรู้สึกรู้สึกที่เป็นทาสของวัตถุ นิยมให้แก่มนุษย์ในโลกนี้ อยู่ตลอดเวลา. ผมก็เลยเรียกว่า เป็นหอสมุดของชาตาน, ของพญามาร, ของภูตผีปีศาจ. หอสมุดที่ขามิกันอยู่ในโลกเวลานี้ เป็นหอสมุดของชาตาน ของพญามาร ของภูตผีปีศาจ. หอไตรในวัดเท่านั้น ที่เป็นหอไตรของพระเจ้า, มีหนังสือหน้าหา ชนิดที่จะช่วยถอนคนให้ออกมาเสียจากการเป็นทาสของชาตาน ของภูตผีปีศาจ แล้วก็หายไปหมด เห็นไหม กำลังหายไป กำลังหายไปแล้ว.

ในวัด นี้กลับมีห้องสมุดของชาตาน อย่างเดียวกับนอกวัดมากขึ้น. หนังสืออ่านเล่นที่พระเณรส่งมามันมากเหลือเกิน; พระเณรในวัดต่างๆ นี้ ส่งหนังสืออ่านเล่นมามากเหลือเกิน; รองจากหนังสืออ่านเล่น ก็เป็นหนังสือเรื่องทางโลกๆ ทางวิชาความรู้ทางโลกๆ, หนังสือทางธรรมะนั้น มันมีน้อยมาก.

ฉะนั้น หอสมุดส่วนตัว ของพระของเณร หรือ หอสมุดของวัด ก็เลยกลายเป็นหอสมุดของชาตาน พญามาร ภูตผีปีศาจไปหมด; ของผมเองก็เคยเป็นอย่างนั้น, เพิ่งจะค่อยๆ รุกออกไป, แล้วก็เหลือไว้บ้าง พอเป็นเครื่องเปรียบเทียบ.

แต่ผมคุยได้ว่า หนังสือของผม ขึ้นไปดูเถอะ ประมาณ ๘๐ เปอร์เซนต์ ก็เป็นหนังสือของทางศาสนา และโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา หนังสือเหล่านั้น รวมกันแล้วหลาย ๆ อย่าง มีไม่เกิน ๒๐ เปอร์เซนต์; เพราะกลัวว่ามันจะเป็น หอสมุดของญาติปีศาจ ของซาตาน ของพญามาร; จึงขอให้นักดูให้ดูว่า มัน ไม่ใช่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ; เรื่องหอสมุดอย่างนี้ มันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย.

คนเรา โดยเฉพาะ สมัยนี้ พูดยกกันอีกทีหนึ่ง ก็พูดได้ว่า ถูกสร้าง ขึ้นมาด้วยหนังสือ, หนังสือมันสร้างคนขึ้นมา คือว่าอ่านหนังสืออะไรมาก. อ่านหนังสืออะไรมาก หนังสือนั้นก็สร้างคนคนนั้นขึ้นมา, สร้างจิตใจ ของคนนั้นขึ้นมา โดยไม่รู้สึ.

ไปดูหนังสือที่เขาอ่าน อ่านมากที่สุด เราก็รู้ว่าคนนั้นมีจิตใจเป็น อย่างไร. หนังสือที่นิยมส่งกันมามาก ล้วนแต่เป็นหนังสือที่ยั่ววนทางวัตถุ หรือลุ่มหลงทางวัตถุ; แล้วอย่างดีที่สุดก็เอามาให้เสียเวลา อ่านให้มันมีหัวเล่น อย่างนั้นแหละ จนไม่มีเวลาที่จะไปอ่านหนังสือธรรมะที่แท้จริง; เพราะว่ามีหนังสืออื่นมาก วางอยู่มาก ยั่ววนให้อ่านมากกว่า.

แม้แต่พระเณร ก็เป็นอย่างนี้ อ่านหนังสือพิมพ์, หรืออ่านหนังสือ ภาษา, เรียนภาษาต่างประเทศ หรือว่าเรียนวิชานั้นนี้ ล้วนแต่เป็นเรื่องวัตถุ เรื่องอาชีพ เรื่องความดีความเด่น ที่ผันไว้ในจิตใจ, ด้วยความหวังความทะเยอ ทะยานทั้งนั้น. แล้วจะเอากำลังใจ หรือมันสมอง หรืออะไรที่ไหนมาเข้าใจ ธรรมะธัมไม่ได้.

ที่นี่ยังนอกวัดออกไป ก็ยิ่งไกลไปใหญ่ : หอสมุดของมหาวิทยาลัย, หอสมุดของชาติของอะไร ก็ล้วนแต่เป็นหอสมุดของชาตาน มากยิ่งขั้นเท่านั้น ; เพราะไปมีมันขั้นหรือสร้างมันไว้ด้วยความอยากคืออยากเด่น ด้วยความอยากที่จะ ร่ำรวยวัตถุทั้งนั้น. ฉะนั้น จึง มีผลทำให้คนทั้งโลกนี้ เป็นทาสของวัตถุ พร้อมทั้งจะสร้างวิกฤตการณ์ ขึ้นในโลกในอนาคต.

แล้วรองลงมาจากนั้นก็คือ มันมากจนทำให้เวียนหัว เป็นบ้าหอบ- ฟาง; อย่างที่ว่าแล้วว่าเล่า ว่าเป็นบ้าหอบฟาง, รู้อะไรท่วมหัวก็เอาตัวไม่รอด, เรียนจบมหาวิทยาลัยแล้ว ก็ยังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม, เรียนมหาวิทยาลัยจบแล้ว อ่านหนังสือในห้องสมุดของมหาวิทยาลัยจบแล้ว ก็ยังเป็นเด็กอมมือ ไม่รู้ว่านี่ เกิดมาทำไม. ดุซึ, แล้วจะเรียกว่า อุดมศึกษาได้อย่างไรกัน? แม้แต่เกิดมา ทำไมก็ยังไม่รู้. นี่การศึกษาสมัยนี้ หอสมุดหรือห้องสมุดของสมัยนี้ มันเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ เมื่อ ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? มันก็ไม่มีอะไร นอกจากเป็นทาส ของวัตถุ ที่หวังว่าจะสนุกสนาน เออร์ดอ้อย มีเกียรติ มีอำนาจวาสนา มีอะไร ไปทำนองนั้น. นี่แหละคือการตกเป็นทาสของวัตถุ, การตกเป็นทาสของอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. การเล่าเรียนศึกษาขวนขวายนั่น เพื่อจะเป็นทาส ของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในการที่จะแสวงหาความสนุกสนาน เออร์ดอ้อย ทางเนื้อทางหนัง มีเท่านั้น การศึกษาและห้องสมุด แล้วมันก็สู้กันไม่ไหว.

เพราะว่าคนหรือมนุษย์นี้ เขาไปสมัครเป็นพรรคพวกของชาตาน ของพญามาร เสียตั้ง ๙๕ เปอร์เซ็นต์; เหลือ ๕ เปอร์เซ็นต์ มันสู้กัน

ไม่ไหว; โลกมันเป็นอย่างนี้. นี่ใครไม่เชื่อ ก็ลองไปเที่ยวตระเวนดูตาม หอสมุดต่างๆ : หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดของมหาวิทยาลัย แล้วก็อาจดูโต๊ะอ่าน ที่คนนั่งอ่านกันอยู่นั้น เขาอ่านเรื่องอะไร.

อุตส่าห์อดทนไปสำรวจ ไปสังเกตดูสัก ๙ วัน ๑๐ วัน ก็จะมีรู้, แล้ว ก็จะมีรู้ต่อไปว่า ทำไมโลกนี้จึงเป็นอย่างนี้; เพราะการศึกษามันเพื่อ อย่างนี้ ความรู้มันเพื่อ อย่างนี้; แม้แต่หอสมุดก็เป็นห้องสมุดของชาตान พญามาร ภูตผีปีศาจ คือดึงคนให้จมลงไปในความหลงใหลในทางวัตถุ. นี่เป็นความรับผิดชอบของใคร? ก็บอกไม่ถูก; เพราะเหตุๆ ตามกันไป. คนไทยก็ตามกัน พวกฝรั่ง; พวกฝรั่งก็ตามกันกิเลสตัณหา, หรือความเป็นทาสของวัตถุนิยม ของเขาเอง, ผลสุดท้ายก็ไปตามกันวัตถุนิยม โลกมันก็เป็นอย่างนี้.

เรื่องทางธรรมะ ทางศีลธรรม ก็ค่อยๆ เจียบไป, ค่อยลับไป. เรื่องทางวัตถุนิยมมากขึ้นมาแทน; แล้วมันก็แทนยิ่งขึ้นไปกว่าแทน, คือ มันครอบงำไปเสียทั้งหมดทีเดียว. ผลสุดท้ายคนในโลกหรือมนุษย์ในโลก ซึ่งการศึกษาสร้างขึ้นมา, ซึ่งหอสมุดได้สร้างขึ้นมา คนก็เป็นมนุษย์ที่ประพฤติปฏิบัติ มากขึ้นทุกที.

คนมีจิตใจเป็นอันธพาลโดยไม่รู้สึกตัว, คือเห็นแก่ตัวจัด, คือเห็นแก่ ความสุขทางเนื้อหนังจัด อะไรจัด ยิ่งขึ้นทุกที, ยิ่งกว่าปู่ ย่า ตา ยาย ยิ่งกว่าคน สมัยก่อน. ฉะนั้น มันก็ถูกแล้ว มันแน่นอน ที่จะต้องมีวิกฤติการณ์ยุ่งยาก เกิดขึ้น.

การศึกษาไม่สมบูรณ์ คนจึงประพัติน่าอับอายมากขึ้น.

ในมหาวิทยาลัยนี้ ก็ลองคิดดูซิ ก็มีการทะเลาะวิวาทกัน อย่าง อับธพาล ในหมู่นักศึกษา นิสิตกันเอง; ไม่เคารพครูบาอาจารย์ เห็นครูบาอาจารย์เป็นลูกจ้าง, แล้วก็ไม่มีใครว่าอะไรใคร ไม่มีใครเห็นว่า มันเป็นของผิด. ถ้าเป็นอย่างนั้นสมัยก่อน เพียง ๕๐-๖๐ ปีมาแล้วนี่ เขาประณามเป็นเรื่องเสียหาย เป็นเรื่องที่จะไม่มีอะไรที่น่าอับอายขายหน้าเท่ากับสิ่งเหล่านั้น.

ถ้าในสำนักศึกษา อันเป็นที่สร้างดวงจิต ดวงวิญญาณของมนุษย์ เป็นอย่างนั้นเสียแล้ว แล้วนอกนั้นมันจะเป็นอย่างไร? เพราะอะไรๆ ก็ออกไปจากสำนักศึกษา; เพราะเราต้องผ่านสำนักการศึกษา จนกว่าจะเติบโต แล้วออกไป. ถ้าในสำนักสำหรับการศึกษานั้น เป็นแหล่งเพาะวิญญาณของชาติตาน ของวัฏถุนิยมเสียแล้ว มันก็หมดกัน ไม่มีอะไรเหลือ.

ฉะนั้น ถ้าใครยังรักบ้านรักเมือง รักเกียรติยศของความเป็นมนุษย์ แล้ว, ก็ช่วยกันไปคิดให้ดีๆ, ช่วยกันต่อต้านไว้บ้าง. อย่าไปตามกันอาจารย์ฝรั่งไปเสียทุกอย่างทุกทาง.

เมื่อเร็วๆ นี้ มีหนังสือข่าวพิมพ์ออกมาว่า นักเรียนหญิงในโรงเรียนมัธยมในบางประเทศ มีการตั้งครรภ์ในระหว่างเรียนเป็นจำนวนพันๆ; แล้ว นิสิตหญิงในมหาวิทยาลัยในประเทศหนึ่ง มีการตั้งครรภ์ในระหว่างเรียนจำนวนพันหนึ่งเป็นหมื่นๆ. เมื่อพูดอย่างนี้ ในสมัยปู่ ย่า ตา ยาย ของเราแล้ว ท่านก็ไม่เชื่อ; ถ้าเชื่อก็คงเป็นลม.

แต่เดี๋ยวนี้ไม่เป็นไร เป็นของธรรมดาที่สุด ไม่มีข้อที่น่ากระดาก
 อายอะไร, กลายเป็นการถูกต้องไปเสียอีก. เขาคงจะมองกัน *ในแง่เศรษฐกิจ,*
มันก็ได้กำไร : เรียนไปพลง, มีลูกมีอะไรไปพลง, ประหยัดเวลาได้มาก.
 มันก็ *กลายเป็นของดีไป* เท่านั้นเอง. แต่อย่าลืมนะว่าในทางจิตใจ ในทางศีลธรรม
 นั้น มันมีอะไรมาก เพราะแปลว่า เขาเปลี่ยนแปลงกันมากเกินไป; มีการ
 แก่ไขศีลธรรม ชนิดที่เคยเห็นว่าผิดศีลธรรมนั้น มากกลายเป็นถูกศีลธรรมไปเสีย.
 ๕๗ การศึกษามันเป็นอย่างไร.

ศึกษาจบแล้วทำตัวเป็นชิปปี้ ดุดจคนบ้า.

๕๘ ที่น่าดูก็คือว่า ศึกษาจบแล้วนี่เป็นชิปปี้; ต่อไปนี่ ยังศึกษาจบ
 แล้วก็ยังไปเป็นชิปปี้มากขึ้นทุกที. เด็กนักเรียนมหาวิทยาลัยในประเทศไทย
 ๕๙ นี้แหละ ผมเห็นแล้วสะอึ้งมากซึ้น; หลายคนซึ้นทุกที ปีหลัง ๆ นี้ ยังมีมาก
 ๖๐ ซึ้นทุกที มีผมยาว มีหน้าตาชอบกล *ไม่รู้ว่าเป็นคนดีหรือคนบ้า.*

๖๑ ครั้งหนึ่งถามว่า *ทำไมเธอจึงทำอย่างนี้?* เขาบอกว่าเพื่อประท้วงโลก
 ๖๒ ปัจจุบันนี้ ซึ่งมีระเบียบ มีอะไรมาก อยากจะเป็นอิสระ; แล้วเขายังย้อน
 ๖๓ เอาผมว่า มันไม่เห็นมีอะไรเกี่ยวกับคนอื่นนี่, คือการที่เขาจะไว้ผมยาวนี่ เขาก็
 ๖๔ มีอยู่ส่วนหนึ่งที่ถามซักไ้ดู ว่าทำไมจึงทำอย่างนั้น. เขาก็ย้อนเอาว่า มันไม่เกี่ยว
 ๖๕ กับคนอื่นนี่ มันเป็นเรื่องของเขา.

ผมก็เลยบอกว่า มันเกี่ยวสิ, ทำไมมันไม่เกี่ยว; มันทำให้ฉันเสียเวลาที่จะไปพิจารณาดูว่า คุณนี่เป็นคนดีหรือเป็นคนบ้า? นี่ทำให้เสียเวลามาก ในการที่จะไปดูว่าคนนั้นมันดีหรือบ้า. ถ้าคุณอย่าไปทำผมเผ้ารุงรังอย่างนี้ ฉันก็ไม่พลอยเสียเวลาด้วย.

นี่ขอให้นักดูให้ดีเถอะว่า ทำไมความคิดมันอุตรวิถิตถารไปอย่างนี้? นี่เมื่อ ๓ - ๔ ปีมาแล้ว เตียวนี้เห็นมากขึ้น ๆ. ทำไมเขาไม่เหม็นสาบ ทำไมมันไม่รุงรัง ไม่ลำบาก เกี่ยวกับจะต้องสรรผม อะไรผม; ควรจะโกนเสียให้เหมือนฉันสิ มันจึงจะเป็นการเหมาะสม ในการที่จะเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย.

จะนั้น คนไทยยังแพ้คนญี่ปุ่น ยังโง่กว่าคนญี่ปุ่นมาก ที่ว่านิสิตมหาวิทยาลัยเขามักจะโกนหัวกัน. คนไทยนี่กลับไปไว้ผมยาวตามพวกฝรั่ง.

นี่ก็ล้อตัวเอง สงสารตัวเอง ว่าแหม, เรามีอายุเกิดมาเพียงเท่านี้ ก็ได้เห็นอย่างนี้; มันก็บอกไม่ถูก มันกระอักกระอ่วนใจ บอกไม่ถูก จะเอาว่าไม่ใช่เป็นธุระ มันก็ไม่ได้, จะเอาเป็นธุระนัก มันก็ไม่ได้. นี่แหละมันคือความกระอักกระอ่วนใจ. อากาที่ไปตามกันพวกฝรั่งนี้ ค่อยมีมากขึ้น ๆ ค่อยมีมากขึ้น.

ตรงนี้ผมอยากจะพูดหน่อยว่า เรื่องการตามกันฝรั่ง, ตามกันฝรั่งนี้ พวกฝรั่งคงเกลียดน้ำหน้าผมแยะแล้วละ. แต่ช่วยรู้กันได้ด้วยว่า คือรู้กันไว้ด้วยว่าผม ไม่ได้ว่าฝรั่งทุกคน; เมื่อใช้คำว่า ฝรั่ง นั้น อาจไม่ใช่เป็นฝรั่งก็ได้, เป็นพวกที่เป็นวัตถุนิยมจัด เป็นวัตถุนิยมจัด อาจจะเป็นไม่ใช่ฝรั่ง คือ

เป็นแขก เป็นยิว เป็นเปอร์เซียเป็นอะไรก็ได้. ถ้าลงว่ามีความก้าวหน้า
ไปในทางวัตถุมากอย่างนั้นแล้ว ผมเรียกเอาสั้นๆว่า พวกฝรั่ง หรือพวก
ตะวันตก.

ที่พูดว่า ตะวันตกมีแต่เทคโนโลยีนี้ ก็หมายความว่า เฉพาะ
คนพวกนี้ ฝรั่งแท้ ๆ ที่ยังสนใจในศาสนา, ยังพอใจในศาสนา, ยังเคร่งครัด
ในศาสนา ก็ยังมี และเป็นฝรั่งที่พอจะตามกันได้. ฝรั่งทั่วไปหรือแทบทั้งหมด
ไม่เป็นเช่นนั้น, ชาวตะวันตกแทบทั้งหมดไม่เป็นเช่นนั้น. แต่ถ้าเป็นทาส
ของทางวัตถุนิยม, เห็นแก่เนื้อหนัง เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวจัดเหมือนอย่าง
ยกตัวอย่างวันนี้แล้วว่า สะสมความเห็นแก่ตัวไว้ ๑ ปี ครบรอบปี ก็ไปใช้กัน
เสียทีหนึ่ง อยู่นั้นตามกันไม่ได้.

ทีนี้ เราไปตามกันฝรั่ง เอาธรรมเนียมฝรั่งเข้ามาทำลายให้วัฒนธรรม
เสียหายไปหมด จะพูด จะจา จะกิน จะอยู่ จะอะไรต่างๆนี้ สูญเสียความเป็นไทย
ไปหมด. เด็ก ๆ ทั้งหญิงทั้งชายนี้ เลยเตลิดเป็ดเป็งเป็นลูกลิง ไม่ใช่ลูกพระเจ้า.

คัมภีร์ไบเบิลของเขาเรียกมนุษย์ผู้ชายว่าลูกพระเจ้า เรียก มนุษย์ผู้หญิง
ว่าลูกคน คือเรียกว่าลูกมนุษย์. แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ได้เป็นลูกพระเจ้า และ
ลูกคน ลูกมนุษย์; เป็นลูกลิง มีกิริยาอาการอย่างลิง อาจจะตะกละตะกลาม
อย่างลิง, แล้วก็มีความมกมากในวัตถุกามารมณ์นี้ ยิ่งกว่าลิง. นี้จะเรียกว่า
ลูกอะไรก็ตามใจ; แล้วคนไทยเรายังจะทำลายวัฒนธรรมของตัวเอง ไปตาม
กันเขา.

มันก็เป็นเรื่องที่ว่า ไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไรได้; มันไม่มีคำพูดจะพูด ในการที่จะแสดงความเสียใจ ความเศร้าใจหรืออะไร, ก็ได้แต่นั่งล้อตัวเองอยู่ ว่าเรานี้เกิดมาโชคดียิ่ง ได้เห็นสิ่งเหล่านี้ ไม่รู้จะหลบตาไปทางไหน มันไม่มีที่จะ หลบตาไปทางไหน มันก็เห็นแต่สิ่งเหล่านี้. แล้วเขาเอามาออกแสดงในโทรทัศน์ ในอะไรต่าง ๆ; มันไม่มีทางจะหลบไปได้, ไม่มีทางที่คนจะหลบไปได้ มันก็เลย ผั่งเข้าไปในจิตใจ ในสันดาน.

สมัยนี้คนบูชาเสรีภาพโดยตามใจกิเลส.

ยังมีสิ่งที่ย้ายจากอีกสิ่งหนึ่ง ก็คือสิ่งที่เรียกว่า เสรีภาพ. ทุกคนบูชา เสรีภาพ แต่มันเป็นเสรีภาพเพื่อจะเป็นญาติพี่น้อง หรือเป็นสัตว์เดรัจฉานใน ที่สุด. เสรีภาพของเขาต้องการอย่างนี้; ต้องการจะเสรีภาพตามใจกิเลส ตามใจซาตาน ตามใจพญามาร ไม่มีศีลธรรม. นี่เขาต้องการเสรีภาพอย่างนี้ : อยากจะไว้ผมยาว, อยากจะแต่งตัวให้แปลกประหลาด, อยากจะมีเสรีภาพ. ไม่รู้ว่า เสรีภาพอะไรกัน.

ทีนี้ เสรีภาพที่เป็นอันตรายที่สุด ก็คือการแสดงอะไรได้ตามชอบใจ : เขียนก็จะเขียนได้ตามชอบใจ, จะแสดงศิลปะอะไรก็แสดงได้ตามชอบใจ, ไม่ถือว่าเป็นลามกอนาจาร. สิ่งที่เป็นลามกอนาจาร ก็บัญญัติกันเสียใหม่ว่า ไม่ใช่ลามกอนาจาร.

เรื่องที่เขาแก้ไขกันเสียใหม่ว่าไม่ลามกอนาจารนะ มันมากมายด้วย
กัน : การประกวดนางหน้าด้านนั้น, ก็กลายเป็นของดีของวิเศษ ของอะไรไป
ทั่วโลกสมัยนี้. เขาเห็นเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด ประกวดกันทุกหนทุกแห่งใน
โลกนี้. ผมเรียกว่าประกวดนางหน้าด้าน ถ้าหน้าไม่ด้านพอ ก็ไปเปิดแข่ง
เปิดขาเปิดอะไร แสดงอย่างนั้นไม่ได้.

ถ้าเป็นสมัยก่อน คุณย่า คุณยาย เป็นลมตายแน่ ถ้าลูกหลานของแก
ไปทำอย่างนั้น. เดียวนี้ เขาเห็นว่าถูกต้องดีงามไปหมด; นี่ก็คือเสรีภาพ.
ผลของเสรีภาพมันเป็นอย่างนี้ นี่เป็นเรื่องที่เห็นได้ชัด ๆ ใต้ง ๆ แล้วยังมันยังละเอียด
เห็นได้ยาก แฝงอยู่ในอะไรต่าง ๆ ยังมีอีกมาก.

เสรีภาพในการเขียน ไม่มีใครว่าใครได้ แล้วก็เขียนเรื่องลามก-
อนาจาร ลงไปในหนังสือประจำวัน, แพร่หลายทั่วไปหมด; ย่อมนิสัยเด็ก ๆ
ให้เสียไปโดยไม่รู้สึกตัว, โดยไม่ต้องรู้สึกตัว. เขียนเรื่องอ่านเล่นโดยนามปากกา
ที่มีชื่อเสียง นิยมนับถือกันทั้งประเทศ; แต่แล้วก็เขียนเรื่องที่ทำให้เด็กมี
จิตใจเลวทราม, เสื่อมเสียทางศีลธรรมโดยไม่รู้สึกตัว. คุณไปเอาหนังสือพิมพ์
มาพิจารณาดูเอาที่แล้วกัน ก็จะมองเห็น.

ยังมีอะไรอีกมาก ที่ทำให้เด็ก ๆ กลายเป็นปีศาจในร่างมนุษย์นี้,
มีอีกมาก ทำให้คนเรากลายเป็นปีศาจในร่างมนุษย์. คนโต ๆ ไม่เป็นไร, ไม่ก็ปี
ก็ตาย. แต่ว่าการที่ทำให้เด็ก ๆ มากกลายเป็นอย่างนั้น นั้น มันน่าอันตรายอย่างยิ่ง
เพราะว่าเขายังจะอยู่ไปอีกนาน.

การพูดจาที่ดี การเขียนก็ดี ศิลปวัตถุ นิทรรศการ ภาพยนตร์ อะไรต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นอย่างเดียวกันหมด. เขามีเสรีภาพ มีอิสรภาพ มีเสรีภาพที่จะทำ, ใครห้ามกันไม่ได้ หรือบางทีเขาก็มีอำนาจอย่างอื่น มาช่วยให้เขาต้องทำหรือได้ทำ.

เมื่ออ้างเสรีภาพไม่ได้ ก็ใช้อำนาจอย่างอื่นมาช่วยให้ได้ทำ เขาก็ทำกันทั่วไปหมดทุกหนทุกแห่ง ทุกห้วงแห่ง; ทำลูกเด็ก ๆ ของเราให้กลายเป็นปีศาจในร่างมนุษย์นี้ มากขึ้น ๆ เหลือที่จะป้องกัน, เหลือที่จะแก้ไขแล้ว. นี่แหละคือ รากฐานอันแท้จริงของการเสื่อมทางศีลธรรม, แล้วเรื่องอื่น ๆ มันก็ต้องตามมาแน่นอน; เรื่องอันธพาล, เรื่องอะไรก็ตาม, มันก็ต้องตามมามากเหลือที่จะประมาณได้.

นี่มันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องทั้งหมดของมนุษย์ หรือของโลกมนุษย์ ที่จะอยู่หรือว่าจะล่มจม มีมูลมาจากการศึกษาแผนใหม่ วัฒนธรรมแผนใหม่ ที่มาจากข้างนอก เข้ามาสู่ประเทศไทย; เรียกว่า เราอยู่ในยุคของอะไร ลองคิดดู. พวกเรากำลังอยู่ในยุคอะไร? ควรจะเรียกชื่อของยุคนี้ว่ายุคอะไร. ลองคิดดู? ส่วนผมนั้น สมัยนี้เรียกว่า ยุคที่กลายเป็นปีศาจในร่างของมนุษย์.

และเป็นผลของศึกษาที่โลกมีอยู่ในปัจจุบันนี้ คือการศึกษาที่บูชาวัตถุนิยม เทคโนโลยีอย่างเดียว; ไม่มีความสว่างไสวทางวิญญาณ ซึ่งเป็นเรื่องของทางศาสนา. เขาจัดให้พระเจ้าตายแล้ว, ศาสนาไม่จำเป็น, ศาสนาเป็นของครีครุสำหรับคนโง่ ๆ เมื่อ ๒,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว. คนเดี๋ยวนี้ไม่ต้องการ

ในจิตใจเขาเป็นอย่างนี้ ; แม้ว่าจะทำพิธีรีตองในศาสนาอย่างนั้นอย่างนี้บ้าง ก็เพื่อประโยชน์อย่างอื่น ; ไม่ใช่ด้วยน้ำใสใจจริงที่นับถือศาสนา. พุดตรง ๆ ก็ว่าเอาศาสนาบังหน้า หาประโยชน์ทางวัตถุ อื่น ๆ หนึ่ง, จึงประกอบพิธีทางศาสนาอย่างนั้นอย่างนี้บ้าง.

เช่น นิมนต์พระมาในการแต่งงานอย่างนี้ ไม่ใช่เจ้าบ่าว เจ้าสาว นั้น เลื่อมใสศาสนา หรือต้องการจะได้อะไรจากพระ ; แต่เพื่อจะประกอบพิธีให้มัน ทรูหราขึ้นสักหน่อย หรือให้มีเกียรติมีเครดิต มีอะไรแก่เขา มากกว่าที่จะเลื่อมใส ในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือศาสนาโดยแท้จริง. อย่างนี้ก็ต้องนับว่า ไม่มีศาสนาเหมือนกัน, มีแต่เปลือก แต่กระพี้, เอามาใช้เป็นเครื่องมือบังหน้า หาประโยชน์ทางวัตถุ อย่างนี้ ก็มีมากทั่วไป.

ในกองทัพเขาก็ทำพิธีทางศาสนา แล้วนั้นก็หลอกตัวเอง เพราะว่าถ้า เชื่อพระเจ้าจริง ๆ แล้ว มันรบกันไม่ได้ ; เพราะ พระเยซูสอนว่า เขาตบแก้มซ้าย ให้เขาตบแก้มขวาด้วย ; อย่างนี้มันจะรบกันได้อย่างไร. พระเยซูไม่ได้สอนว่า หันต่อหัน ตาต่อตา. พวกยิวโบราณต่างหากที่สอนกันอย่างนั้น.

มาถึงพระเยซูสอนว่า เขาตบแก้มซ้าย ให้เขาตบแก้มขวาด้วย อย่า โกรธเขาเลย. เขาขโมยเสื้อแล้ว เอาผ้าคลุมห่มตามไปให้เขาด้วย อย่าโกรธ เขาเลย. ถ้าถือหลักอย่างนี้ ก็รบกันไม่ได้, รบกันไม่ได้ ยอมตายเสียเอง ดีกว่าที่จะฆ่าคนอื่น ; แต่ที่ต่างฝ่ายต่างก็เห็นแก่ตัว ก็เลยทิ้งศาสนาสลัดออกไป ทั้ง ๒ ฝ่าย มันก็ได้รบกัน แล้วก็โทษใครไม่ได้.

คนที่อยากจนก็ยังไม่อยากถือศาสนา เพราะว่ากำลังเสียเปรียบ. ฉะนั้นศาสนาในโลกนี้ก็เลยเปลี่ยนแปลงไป กระจัดกระจายสูญหายไป; เหลืออยู่แต่พิธีรีตอง หรือเปลือก หรือกระพี้ พอเป็นฉากบังหน้าเท่านั้นเอง. นี่เป็นเรื่องน่าเศร้า เอมาล้อตัวเอง ล้ออายุของเราว่า เราเกิดมา ในยุคนี้ มีแต่ของอย่างนี้ดีเหลือเกิน.

ที่พูดมาทั้งหมดนี้ ก็รวมความได้ว่ามันเสื่อมลง มันเสื่อมลง มันเลวร้ายลง; เพราะคนไปบูชาวัตถุนิยมมากขึ้น; เลยหันหลังให้ศาสนาของตนมากขึ้น, หันหลังให้พระเจ้ามากขึ้น, หันหลังให้พระธรรมมากขึ้น, มีเท่านั้นเอง. จะพูดไปอีกก็ชั่วโมงมันก็มีเท่านั้น ข้อเท็จจริงมีอยู่เท่านั้น.

หลักคำสอนในศาสนาถูกเปลี่ยนไปตามอำนาจกิเลส.

ความเป็นสุภาพบุรุษเปลี่ยนความหมาย. คำว่า สุภาพบุรุษ เมื่อศตวรรษที่แล้วมา เมื่อร้อยปีที่แล้วมา มัน มีความหมายอย่างหนึ่ง, คำว่าสุภาพบุรุษในสมัยปัจจุบันนี้ มีความหมายอย่างอื่นนะ. ขอให้คุณไปสังเกตดูให้ดี ๆ, สุภาพบุรุษในมหาวิทยาลัย, หรือสุภาพบุรุษที่ไหนก็ตาม มันเปลี่ยนความหมาย.

แล้วเดี๋ยวนี้คำว่า สุภาพบุรุษ เป็นคำที่น่ารังเกียจที่สุด. ก่อนนี้ถ้าใครมาว่าเราไม่ใช่เอนเตลแมน เราก็หัวว่าดูถูกอย่างยิ่ง; แต่ถ้าเป็นสมัยนี้เขาว่าเราไม่ใช่เอนเตลแมน บางทีเราจะชอบใจ; เพราะเรารังเกียจคำว่า สุภาพ-

บุรุษ, แล้วยังจะเป็นอะไรที่ไม่ใช่สุภาพบุรุษมากกว่า; เพราะจิตใจมันเคลิบเคลิ้มไปเสียแล้วในทางวัตถุ.

ผมจะสมมติอะไรให้ฟังสักอย่างหนึ่งว่า สุภาพบุรุษในศตวรรษที่ ๑๙ คือ ศตวรรษที่แล้วมาพูดกับขโมยว่า ผมขอบคุณ ที่คุณ เป็นขโมย ไม่ขโมยบ้านผม; แต่การที่คุณไปขโมยบ้านคนอื่นนั้น ผมเห็นด้วยไม่ได้; ผมต้องเป็นพยานศาล ให้คุณติดตะราง. ถ้าสุภาพบุรุษจริงๆ ก็ต้องกล่าวพูดอย่างนี้. นี่หมายความว่าร้อยปีมาแล้ว ซึ่งขโมยก็เป็นสุภาพบุรุษ. ขโมยก็บอกว่าเอาละครับ, ถูกแล้ว ผมก็ควรจะเดินทางไปตามกรรมของผม คือติดตะราง. ขโมยในศตวรรษที่แล้วมา ควรจะพูดอย่างนี้. ที่นี้ สัตบุรุษสมัยศตวรรษที่ ๒๐ คือปัจจุบันนี้ เขาว่าบ้าง ๒ คนนั้นแหละ; บ้างเจ้าของบ้านที่พูดอย่างนั้น, แล้วขโมยมันก็โง่หรือบ้า. นี่นิทานจำไว้ชั เป็นเครื่องเปรียบเทียบว่า ความหมายของคำว่า สุภาพบุรุษนั้น มันเป็นอย่างไร? มันได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้วอย่างไร? สมัยก่อนถ้าใครทำผิดแล้วสารภาพ; เราก็ยอมรับว่าเขาเป็นสุภาพบุรุษ. เดียวนี้ถ้าใครทำอย่างนั้น ก็หาว่าคนบ้า คนโง่, คนไม่รู้จักฉวยโอกาส หรืออะไรทำนองนี้.

แม้แต่คำว่า สุภาพบุรุษ ก็เปลี่ยนความหมายอย่างนี้; ไม่มีใครนิยมความซื่อตรง ความเปิดเผย ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความกตัญญูกตเวที อะไรๆ ที่คนแต่โบราณเขาสั่งสอนกัน แล้วมาบัญญัติกันเสียใหม่ว่า นั้นมันคือความโง่ ความขลาด ความล้าหลัง. ที่ถูกก็คือว่า เอาให้ได้ไว้นั้นแหละเป็นดี, ให้เจริญร่ำรวยด้วยวัตถุเข้าไว้นั้นแหละเป็นดี.

มันดีเสียอย่างนี้ : ดีที่ได้, ก็เลยไม่เข้าใจหลักของศาสนา ที่ว่า ทำดี
ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว; เพราะเขาไปถือเสียว่า ได้ ได้เงิน ได้ของ ได้อะไรนั่น คือดี
มันดีอยู่ที่นั่น. ฉะนั้น ทำอะไรที่มันจะได้ของเหล่านั้นมา แล้วก็เรียกว่ากตัญญู;
ฉะนั้น ขโมยเขาก็ว่าดี โกงเขาก็ว่าดี คอรัปชั่นก็เป็นของดี เดี่ยวนักมีศาสนา
เกิดขึ้นมาว่า คอรัปชั่นนั้น ก็เป็นของดี, มันก็ระบาดไปทั่วโลก.

อยู่ในโลกที่เป็นนิมิตวิญญู จักต้องปรับปรุงตนเองอยู่ในธรรมะ.

นี่เราเอามาพิจารณาดูว่า จะอยู่ในโลกอย่างนี้กับเขาไหวไหม? หรือจะ
อยู่ด้วยลักษณะอย่างไร? เมื่อตอนเย็นนี้ก็มีคนถามว่า จะอยู่ในโลกที่มันเป็น
อย่างนี้ได้อย่างไร? เพราะมันไม่มีทางที่จะฆ่าตัวตายให้พ้น ๆ ไปเสีย ก็ต้อง
ทนอยู่ในโลกนี้; แต่ถ้ามันมากเกินไป มันก็ทนไม่ไหว. ดังนั้น จึง ต้องมี
การแก้ไข ปรับปรุง ให้ตัวเราเอง นี้ ให้พอที่จะอยู่ไปได้ โดยไม่ต้องมี
ความทุกข์ในโลก ที่เต็มไปด้วย สิ่งที่จะช่วยวน ทำให้เกิดความทุกข์.

แปลว่า จะมีความสงบเย็นอยู่ในท่ามกลางกองเพลิงได้อย่างไรนั้น?
เป็นปัญหาของพวกเรา ที่ยังเคารพในศาสนา ในธรรมะ ในพระเจ้า. เราไม่ยอม
สลัดทิ้งพระเจ้า หรือพระธรรม หรือศาสนา; ก็หาทางออกในการแก้ปัญหาว่า
จะมีความสงบอยู่ ในท่ามกลางกองเพลิงนี้ ได้อย่างไร?

ถ้าใครมองเห็น ลู่ทาง แล้วก็รู้เถอะว่านั่นแหละคือ ศาสนา. ถ้าใครยังไม่มองเห็นลู่ทาง หรือไม่อาจจะทำได้ ก็แปลว่า คนนั้นยังไม่มีศาสนายังไม่รู้จักศาสนา, ยิ่งถือศาสนาแต่ปากอย่างนกแก้วนกขุนทอง, จะเป็นพระหรือเป็นเณร, หรือเป็นอุบาสก หรือเป็นอุบาสิกา อะไร ก็ไม่ยกเว้นทั้งนั้น.

ถ้ายังไม่สามารถช่วยตัวเองให้มีความสุขอยู่ได้ ในท่ามกลางกองเพลิงแล้วก็ยังไม่เรียกว่ามีศาสนา; เพราะคำว่า ศาสนา หมายถึง เครื่องป้องกันที่มีผลจริง ๆ ที่จะให้อยู่ในท่ามกลาง สิ่งที่จะทำให้เกิดความทุกข์นั้นได้ โดยไม่ต้องมีความทุกข์; คือให้ความทุกข์นั้น มันเป็นหมันไป ไม่มาแตะต้องเราได้ อย่างนั้นจึงจะเรียกว่า มีศาสนา.

ที่นี้การเล่าเรียนมากมาย มันก็ช่วยไม่ได้, การสร้างอะไรขึ้นมามากมาย ๆ งาม ๆ ตามความนิยม มันก็ช่วยไม่ได้, จะมีคาถาอาคม มีเครื่องรางมีอะไร มันก็ช่วยไม่ได้, จะรดน้ำมนต์ หรือว่าจะสะเดาะเคราะห์ หรือว่าจะทำอะไรอีกเท่าไร มันก็ช่วยไม่ได้, เพราะว่าโดยแท้จริงนั้นอยู่ที่จิตใจ อยู่ที่ความโง่เขลา อยู่ที่กิเลส อยู่ที่อะไรในจิตใจ ก็ต้องจัดการกันที่นั่น.

ต้องศึกษาให้ถูกวิธี, ต้องปฏิบัติให้ถูกวิธี; จนมีจิตใจชนิดที่เรียกว่า หลุดพ้น อยู่เหนือโลกอยู่เหนือสิ่งทั้งปวง, อยู่เหนือการครอบงำของสิ่งทั้งปวง; เป็นจิตใจที่เป็นอิสระแล้ว หลุดพ้นแล้วจริงๆ จึงหัวเราะเยาะได้ในทุกสิ่งทุกอย่าง. นั่นแหละ จึงจะอยู่ในโลกที่เป็นกองเพลิงนี้ได้.

โลกที่กำลังเป็นกองเพลิงมากยิ่งขึ้นทุกทีนี้ ต้องการบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษ จึงจะอยู่ได้โดยไม่ต้องเป็นทุกข์. ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว จะต้องเป็นทุกข์;

แล้วถ้า โง่หนักขึ้นไปอีก ก็ทำให้โลกนี้มีความทุกข์ ความเบ่งก้องเพลิง มาก ยิ่งขึ้นไปอีก, คือจะคิดผิด จะตัดสินใจผิด, ไม่สามารถสร้างสันติภาพขึ้นมา ในโลกนี้; กลับทำให้มีความทุกข์ หรือก้องเพลิงมากขึ้นทุกที. นี้เรียกว่า อวิชชาเข้าตา โมหะเข้าตา กิเลสเข้าตา ก็ต้องเป็นอย่างนี้.

เมื่อเราจะต้องแยกทางกันเดินแล้ว ก็ต้องทำอย่างตรงกันข้าม : อย่าให้อวิชชาเข้าตา อย่าให้กิเลสเข้าตา อย่าให้วัตถุเข้าตา อย่าให้วัฒนธรรม ตะวันตกใหม่ ๆ เข้าตา, จะต้องยึดมั่นในธรรมะที่ถูกต้อง ในหลักพุทธ-ศาสนา หรือศาสนาอะไรก็ตาม ที่ถูกต้อง; จนกระทั่งว่า ไม่มีตัวเราสำหรับที่จะตาย, มีจิตใจชนิดที่ว่าความตายทำอะไรไม่ได้.

ความตายยกให้เป็นเรื่องของร่างกายมันตาย; มันก็เป็นเรื่องของร่างกาย ตายก็ตายไปซี; ฉันทันไม่ได้ยู่ที่นั่น แล้วก็ฉันทันไม่ได้ยึดถือมันว่าเป็นของฉันทัน. จิตใจที่ฉลาดถึงที่สุด ไม่ได้ยึดถืออะไรว่าเป็นของฉันทัน, จิตใจก็ไม่ยึดจิตใจเอง ว่าเป็นตัวฉันทัน หรือเป็นของฉันทัน. อย่างนี้ก็เรียกว่า จิตใจที่หลุดพ้น, วิมุตติหรือหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน ไม่ยึดมั่นด้วยอุปาทานอีกต่อไป, เป็นจิตใจที่หลุดพ้น.

จิตใจอย่างนี้อยู่ที่ไหนก็ได้ ไม่มีก้องเพลิง; จับโยนลงไปในก้องเพลิง มันก็ไม่มีการก้องเพลิงสำหรับจิตใจชนิดนี้. นี้ก็ต้องมีความรู้ของพระพุทธเจ้าในลักษณะอย่างนี้กันเท่านั้น จึงจะอยู่ได้ในโลกที่กำลังลุ่มเป็นก้องเพลิงมากยิ่งขึ้นทุกที. แต่แล้วเราก็ไม่สมควร.

เราสมัครไปเป็นลูกสมุน ของวัฒนธรรมตะวันตก : อยากจะไปเรียนจากเมืองนอกเมืองนา, เอาปริญญามาให้เป็นทาง เพื่อเป็นเครื่องมือหาประโยชน์ทางวัตถุต่อไปอีก. อย่างนี้ก็เรียกว่า เป็นการตามกันฝรั่ง ซึ่งเป็นเจ้าตำรับตำราทางวัตถุนิยม, แล้วก็ทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ที่ถ่อเรองจิตใจเป็นหลัก.

นี่เรามีอิสระที่จะพูด เราจึงพูด. ทำไมเราจึงมีอิสระ? ทำไมเราจึงไม่กลัวเขาโกรธ, หรือไม่กลัวใครโกรธ, หรือไม่กลัวเพื่อนกันเองโกรธ? ก็เพราะว่าเรื่องนี้ มันเป็นเรื่องจริง, เรื่องที่ตรงกันข้ามจากนั้นนี้ มันไม่ไหวแล้ว. ถึงใครจะโกรธ ก็ไม่กลัว, ใครจะถือว่า ผมเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นอะไร, เป็นปากร้าย เป็นหมาปากร้าย ก็เอา, ผมยอม ไม่มีใครมาเผาศพผมเลยก็ได้.

ผมคงพูดอย่างนี้ อยู่เสมอไป และด้วยเจตนาดีต่อพวกคุณทุกๆ คน ทุกๆ องค์ ว่าถ้าอย่างไร คุณก็พอจะมีความสำนึกตัว, ไม่ลุ่มหลงไปตามกันวัฒนธรรมตะวันตก, จะยังคงรักษาความเป็นคนไทย รักษาความเป็นพุทธบริษัท ที่นับถือพระพุทธศาสนาเอาไว้ได้. ผมยอมไถ่บาป หรือไถ่ความทุกข์อะไรต่างๆ ให้เขาว่าให้เขาค่า, ให้เขาแข่งอะไรก็ได้ทั้งนั้น. แต่เพื่อให้ได้พูดคำพูดที่คุณได้ฟังแล้ว จะได้เอาไปคิดไปนึกบ้าง, แล้วจะได้ยับยั้งชั่งใจไว้บ้าง ไม่กระโจนตามๆ กันไปเป็นฝูง ไปในทางที่จะไปเป็นทาสของวัตถุนิยม ไปเป็นญาติปีศาจในร่างของมนุษย์.

ไม่รู้จะสรรหาถ้อยคำชนิดไหนมาพูดกันแล้ว มันก็จะหมดกันเพียงเท่านี้ ว่าสิ่งที่น่าเศร้า หรือที่น่าเกลียดหรือน่าอะไรๆ มันก็มีอยู่เพียงเท่านี้ คือ

เป็นปีศาจในร่างของมนุษย์, มีจิตใจที่สกปรก มีดมัว และเร่าร้อน หากความสะอาด สว่าง สงบ ไม่ได้.

นี่แหละ ปีหนึ่งเอามาพูดกันเสียทีหนึ่ง ให้เคราะห์ร้ายมันอยู่ที่ผมคนเดียว. พูดในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ทุกๆปี จะต้องพูดอย่างนี้ วันอื่นก็ไม่พูด, หรือไม่ค่อยยกเล่าพูด, หรือไม่อยากจะพูด. แต่วันนี้มันเป็นวันอิสระของผม เป็นวันที่อิสระที่สุด ที่ฟรีที่สุด ในการที่จะพูดหรือจะแสดงความคิด ความเห็นอย่างไร.

นี่แหละ จึงทำบุญล้ออายุ ว่าตายกันเดี๋ยวนี้ก็เอา; ก็เลยยกเล่าพูดในฐานะที่เอามาเล่าตัวเอง แล้วมันก็กระทบไปถึงคนอื่นด้วยก็ได้. ถ้าว่ามีใครเข้าใจในความประสงค์นี้ก็เป็นโชคดี ที่ว่าไม่เสียหลาย เอาเรื่องที่เห็นว่าอันตราย หรือน่าอันตรายนี้ มาพูดโดยไม่ต้องกลัวอันตราย.

พูดนตั้งใจชชุมทรัพย์.

หวังว่าทุก ๆ คน จะได้เอาไปคิดเอาไปนึก แล้วเลือกทางเดินให้ถูกต้อง. อย่าเป็นคนรู้มากยากนาน ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด เป็นบ้าหอบฟางอยู่อย่างนี้. ถ้าอย่างไร ๆ ก็ถือเอาสาระให้ได้; แล้วก็ให้ถือว่า คำล้อนี้เป็นคำพูดที่หวังดี. พระพุทธเจ้าท่านก็ยังสอนให้ถือว่า คำด่านั้นเป็นคำชชุมทรัพย์.

ผมตั้งใจแต่เพียงลือเท่านั้นนะ ไม่ได้ตั้งใจจะด่านะ; แต่ถ้ามันเปลอไป หรือมันอะไรไป ผมก็ไม่รู้จะทำอย่างไร; แล้วแต่คุณจะเข้าใจเอาเอง ว่ามันลือหรือมันด่า. ถ้ามันด่าก็เป็นการช้ชุมทรัพย์อย่างพระพุทธเจ้าว่าไว้; ถ้าเป็นการลือ มันก็เป็นเพื่อนกัน, เราเป็นเพื่อนกัน ก็ล้อเล่นกันได้ : ถึงล้อก็ล้อเพียง กลเยี่ยงวิธีสหาย บ่มีมุ่งจะทำร้าย บ่มีมุ่งประจานใคร. นี่คือคำลือ.

ถ้าใครไม่เจ็บ บ่หน้าก็มาให้ผมลืออีกก็ได้; เพราะว่าผมก็ลือผมมากกว่าที่จะลือคุณ เพราะผมรู้จักตัวเองดี กว่าที่ผมรู้จักคุณ. ผมรู้จักตัวเองมาก รู้จักคนอื่นน้อย; ฉะนั้น ก็ต้องลือตัวเอง มันถูกต้องกว่า; แต่แล้วผลมันจะพลอยได้ ไปถึงคนอื่นบ้างหรือไม่มัน ก็อีกเรื่องหนึ่ง.

นี่การทำบุญอายุของผมในการครบรอบวันเกิด มันมีอยู่อย่างนี้ เป็นการลืออายุอย่างนี้.

ตัวฉันที่ทำการลือนั้น มันก็คืออายุในทางวิญญาณ คือสติปัญญา ที่ได้เกิดขึ้นมาตามลำดับๆ ในการศึกษา การปฏิบัติ อะไรต่างๆ นี้. นี่คือตัวฉันที่จะลือ คนโง่คืออายุทางฝ่ายเนื้อหนังที่เติบโตขึ้นมา สักว่าได้กินอาหาร มันก็เติบโตได้. วันคืนล่วงไปๆ ปีหนึ่ง ฝนตกครั้งหนึ่ง ก็นับอายุได้ปีหนึ่ง. เต็มอายุตั้งหกสิบกว่าปี แล้ว มันก็ยังโง่อยู่นั่นเอง, สำหรับร่างกายมันเป็นอย่างนี้.

แต่ว่าสำหรับ สติปัญญาอันนี้ มันเปลี่ยนแปลงได้, ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัตถุ หรือว่าฝนฟ้าอากาศ อะไรทำนองนั้น, มันขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรม,

การคิดการนี้, การมีความละเอียด, มีความกลัว, ไม่อยากจะทำให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา.

นี่เป็นข้อที่ต้องกลัวมาก ว่าอย่าให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา. ถ้าใคร มีความละเอียด และ มีความกลัวอย่างนี้; ผมรับรองว่า ทางจิตทางวิญญาณของเขาจะต้องก้าวหน้า. แล้วก็มีความระลึกรู้ได้ ในการที่จะปรับปรุงแก้ไข ในทางวัตถุ ในทางอื่น ๆ ขึ้นไป.

นี่เป็นวิธีทำบุญวันเกิดของผม; ใครให้ของขวัญ ก็ต้องอดข้าวหนึ่งวัน อดนอนหนึ่งคืน เป็นอย่างน้อย; แล้วก็เอาไปคิด เอาไปนึก ทำให้มีจิตใจชนิดที่อยู่เหนือความครอบงำของวันคืน เดือน ปี. อย่าให้เวลามันล่องไป โดยไม่มีอะไรเจริญงอกงามในทางจิต ในทางวิญญาณ เท่านั้นพอ.

ส่วนข้อที่ใครจะทำบุญล้ออายุแบบนี้กันบ้างนั้น ก็ตามใจ. ผมไม่ขอรับรอง, แต่ผมสมัครทำอย่างนี้ แล้วเผอิญบางคนได้มาร่วม มันก็น่าจะถือว่าได้เห็นของแปลก ๆ, แล้วก็เอาไปคิดไปนึก เผื่อมันจะมีประโยชน์บ้าง.

ถ้าเห็นว่ามันจะมีประโยชน์บ้าง ก็ขอรับรองให้มีความเด็ดเดี่ยว ความแน่วแน่, ความเฉียบขาด ความตั้งใจจริง ความเข้มแข็งของจิตใจ แก้ไขสิ่งต่างๆ ให้เข้ารูปเข้ารอย จะได้เจริญงอกงามก้าวหน้าไป ตามหนทางของพระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลาย มีความสุขทุกทีพาราตรีเทอญ.

โปรดแก้คำผิดในหนังสือ “ล้ออายุ”

(การนับบรรทัด ให้นับลงตั้งแต่บรรทัดบนสุดคือบรรทัดของเลขหน้า
ถ้ามี จล. ให้นำขึ้นจากล่าง เพื่อประหยัดเวลา)

หน้า	บรรทัด	คำที่ผิด	แก้เป็น
๑	๕ จล.	สุทธสีล, ธมมสุจริท	สุทธสีล, ธมฺมสุจริท (ต่อไปทุกแห่ง)
๑	๔ จล.	อานุกาเวท	อนุกาเวน
๑	๓ จล.	กรู	กรุ
๖	๖ จล.	สตฺตฺทหิ	สตฺต- ทิตฺตฺตฺท
๖	๕ จล.	อทฺตฺตฺท	ทิตฺตฺตฺท
๗	๒	สพฺพสุม	สพฺพสุม
๑๑	๕ จล.	ยัญญ	ยันต์
๒๒	๑๑	เอก ภทฺตฺติ โก	เอกภทฺตฺติโก
๓๙	๑๐	ญาณ	ญาณ
๕๑	๑๐	ทนุ	ทนุ
๕๙	๒	นี้	นี้
๖๒	๘	นี้	นี้
๖๓	๗	ขวน	พน
๖๔	๓	สเจ เม	สเจเม
๗๐	๒ จล.	จิต	จิต
๑๑๑	๘ จล.	เป็น	เป็น
๑๑๖	๖	สังวรณ	สังวร
๑๑๘	๓	กือ	กือ
๑๑๙	๗ จล.	บา	บ้า
๑๖๒	๑๑	ใช้	ใช้
๑๖๒	๖ จล.	สิ่งที่	สิ่งที่
๑๘๒	๘ จล.	แล้วไซ	แล้วไซ้

หน้า	บรรทัด	คำที่ผิด	แก้ไข
๑๘๖	๘ จล.	เพราะ	เพราะ
๒๐๑	๒	อยู่แต่	อยู่แต่
๒๐๘	๙ จล.	ผู้เทศน์	ผู้เทศน์
๒๑๐	๑ จล.	ก็สำคัญ	สำคัญ
๒๒๘	๑ จล.	ตัด	ตัด
๒๓๔		กำหนด	กำหนด
๒๓๔	๑ จล.	วันน	วัน ^{นี้}
๒๕๔	๘	วิชา	วิชา
๒๕๗	๙ จล.	โศคาปฏิมรรค, โศคาปฏิมผล	โศคาปัตติมรรค โศคาปัตติผล
๒๗๓	๕ จล.	สุวาก	สุวาก
๒๗๖	๘	กา	กำ ^{นี้}
๒๙๓	๗	น	น
๒๙๗	๗ จล.	เรา	เขา
๓๕๔	๔ จล.	อสุสาห์...สุขตุต ...ปติวตุตติ	อสาห์...สุขสุส... อภิมทุตติ
๓๖๑	๗	ก็เป็นรูปสัตว์	ก็เป็นสัตว์
๓๙๔	๕ จล.	ปวตติตติ	เหมือนหน้า ๓๕๔
๔๑๖	๓ จล.	กถิ ภูตสุสาม	กถมภูตสุส เม
๔๒๔	๖ จล.	โจทย	โจทก์
๔๔๑	๗ จล.	กน	กัน
๔๔๔	๓ จล.	อภิส	อภิส
๔๗๕	๕	ผู้	ผู้
๕๒๑	๑ จล.	กิกุ	กิกุ
๕๒๖	๙	มน	มัน

คำพยานเป็นพยาน

- ๑ เกิดในตระกูล "ชาห์ซัน" บุรุษนบรช ทำการค้า, ตัวเองก็เคยมีเงินไปสืบจนมาเป็นพ่อค้าแห่งเมืองสุพรรณ ในคราวที่พุทธทาส, เป็นลูกเขยของพระพุทธรเจ้า แต่แต่งงานกับ ภานี ศฤงคารีซึ่งมองยิ่งกว่าภานีพาร แต่ไม่มีใจรัก รู้กันก็พอ.
- ๒ ทั้งชีวิตของพระ ต่อมแม่ของพระพุทธรเจ้า มีใช้ตามแม่ของพระเพณีก่อ ซึ่งเป็นเรื่องในวงศกหรือวงโลก; ทั้งชีวิตที่ไรเพิ่มเงิน ตามควร แม่ยังมีสิ่งหรือวัตถุประโยชน์สูง และประโยชน์สูงอื่น ในชีวิตมีดี เป็นสิ่งพอใจ ชนิด นอกเหนือสูง กว่าคนธรรมดา มากอยู่เหมือนกัน.
- ๓ มีงานสำคัญประจำถิ่น ชื่อ ลอนไม่กุ่มพลา ราม, นายของมิ้นต์ต๊อง, มีสินทรัพย์ "ธรมมิ้นท์" ล้วนไว้บดนม ทุกชั้น ทุกวัย ทุกชนิด ทุกเพศ, ซึ่งกว่านี้ถึง สาระพละกัน.
- ๔ แต่ก็มีเงินอื่นกัน มีของคนมิ้นต์ใจ แล้วเขาว่า นายของปลอม, นางนัต สัตย์ทศพลีรัง มีทรัพย์บ้างเล็กน้อย แต่ฐานะของเขาก็มิ้นต์แล้ว ยังมีคนอื่นใจเพิ่มเงินเสียอีก.
- ๕ มีสินทรัพย์เท่า ๑๒ ล้านกว่าปีแล้ว ก็ยังไม่คิดมีเงินจะตั้งชื่อคนการค้า กลับจะหาดีดี แต่แล้วล่องลอยไป ไม่กล้าเล่นมิ้นท์อีก, ที่อบรมมีฐานะดีให้เท่าใจ สวมรถคันใหม่ รอยตามดีดีจำแนกหนึ่ง
- ๖ ขอบใจ ท่านทั้งนลย คงจะรู้จักจำพเพ็ชร์ที่มีเงินครึ่ง ล้านปีนี้ ให้พเพ็ชร์ แต่ฐานะของจำพเพ็ชร์รวมไว้ท่าน ให้ดี มีลูก ยิ่งขึ้นไม่, ๓๓๓๓

ดำเนินการจัดพิมพ์โดย ชมรมทานมุสนิธิ ๖๘/๑ หมู่ที่ ๖ ต.เสม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

โทร. ๐-๗๗๔๓-๑๕๕๖, ๐-๗๗๔๓-๑๖๖๑-๒ โทรสาร ๐-๗๗๔๓-๑๕๕๗

พิมพ์ที่ ชมรมสภา ๑/๔-๕ ถ.บรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๗๑๐

โทร. ๐-๒๕๔๑-๑๕๓๕, ๐-๒๕๔๑-๑๖๐๕ โทรสาร ๐-๒๕๕๕-๗๕๕๐

บันทึก

หนังสือชุด "ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส" เท่าที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นไว้ในพระพุทธศาสนา
มาจนถึงวันนี้ มีรายชื่อ และเลขหมายประจำเล่ม ดังนี้ :-

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	
(๑)	พุทธประวัติจากพระโอษฐ์	๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๑๓]
(๒)	อิทัปปัจจยตา	๑๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๓)	สันทัสเสตัพพธรรม	๑๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๔)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑	๓๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕)	พุทธิกจยธรรม	๑๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖)	ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์	๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๙]
(๗)	โอสธาเรตัพพธรรม	๑๓.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๘)	พุทธจริยา	๑๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๙)	ตุลาการิกธรรม เล่ม ๑	๑๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๐)	มhidลธรรม	๑๗.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๑)	บรมธรรม ภาคต้น	๑๙	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๒)	บรมธรรม ภาคปลาย	๑๙.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๓)	อานาปานสติภาวนา	๒๐.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๔)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๑	๓๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๕)	สุญญตาปริทรรคน์ เล่ม ๑	๓๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๖)	ค้ายธรรมนุตร	๓๗	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๗)	ฆราวาสธรรม	๑๗.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๑๘)	ปรมัตตสภาพธรรม	๑๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๙)	ปฏิบัติทาปริทรรคน์	๑๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๐)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๒	๓๖.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๑)	สุญญตาปริทรรคน์ เล่ม ๒	๓๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๒)	เตกัจจกธรรม	๑๗.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๓)	โมกขธรรมประยุกต์	๑๗.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๔)	ศารทกาลิกเทศนา เล่ม ๑	๒๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๕)	ศีลธรรม กับ มนุษยโลก	๑๔.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๖)	อริยศีลธรรม	๑๔.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๗)	การกลับมาแห่งศีลธรรม	๑๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๘)	ธรรมสังขสงเคราะห์	๑๔.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	
(๒๙)	ปฏิจจนุปบาทจากพระโศภฐ์	๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๓๐)	ธรรมะกับการเมือง	๑๘.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๑)	เยาวชนกับศีลธรรม	๑๘.๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๒)	เมื่อธรรมครองโลก	๑๘.๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๓)	ไถวัลยธรรม	๑๒.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๓๔)	อาสาฬหบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๕)	มาฆบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๖)	พระพุทธคุณบรรยาย	๑๑.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๗)	วิสาขบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๘)	ชุมนุมล้ออายุ เล่ม ๑	๔๒.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๙)	ธรรมบรรยายต่อทางสุนัข	๓๙.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๐)	เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๑	๓๗.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๑)	อะไรคืออะไร?	๓๗.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๒)	ใครคือใคร?	๓๗.ข	
(๔๓)	อริยสัจจากพระโศภฐ์	๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๔๔)	ราชภิกษุวาท	๓๙.๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๕)	กช กกา ของการศึกษาพุทธศาสนา	๑๔.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๖)	ธรรมะเล่มน้อย	๔๐	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๗)	ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ	๔๔.ก	
(๔๘)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๒	๓๑.ก	
(๔๙)	หัวข้อธรรมในคำกลอน และบทประพันธ์ของ "สิริवास"	๔๒.ค	
(๕๐)	ฟ้าสาगरหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๑	๔๖.ค	
(๕๑)	ฟ้าสาगरหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๒	๔๖.๖	
(๕๒)	ชุมนุมปาฐกถาชุด "พุทธธรรม"	๓๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๓)	สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู	๑๔.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๔)	นวกานุสาสน์ เล่ม ๑	๓๙	
(๕๕)	สันติภาพของโลก	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๖)	ธรรมะกับสัญชาติญาณ	๑๕	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๗)	ธรรมศาสตร์ เล่ม ๑	๔๐.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๘)	อดัมมยตาประยุกต์	๑๒.ข	
(๕๙)	ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์	๑๕.ข	
(๖๐)	อดัมมยตาประทีป	๑๒.๖	
(๖๑)	อดัมมยตาปริทัศน์	๑๒.ค	

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม
(๖๒)	สันติปฏิญญาธรรม	๑๓.ข
(๖๓)	พุทธธรรมประยุกต์	๑๗.๑
(๖๔)	สัมมัตตานุภาพ	๔๐.ฉ
(๖๕)	ตุลาการภิธรรม เล่ม ๒	๑๖.ก
(๖๖)	โพธิปักขิยธรรมประยุกต์	๑๔.ง
(๖๗)	คู่มือการศึกษาพุทธศาสนา	๔๐.ข
(๖๘)	อานาปานสติบรรยาย-อภิปราย-สัมมนา-สาริต	๒๐.ค
(๖๙)	พัลลิกไตรเทศนา	๒๕.ง
(๗๐)	ตุลาการภิธรรม เล่ม ๓	๑๖.ข
(๗๑)	คู่มือที่จำเป็นในการศึกษาและปฏิบัติธรรม	๔๐.ข
(๗๒)	ธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ	๓๗.ง
(๗๓)	มนุสสธรรม	๑๗
(๗๔)	พุทธวิธีชนะความทุกข์	๑๔.๑
(๗๕)	หลักพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่	๑๔.ฉ

**ผู้บริจาคทรัพย์ในการพิมพ์ และผู้ร่วมมือช่วยเหลือทุกท่าน
ขออุทิศกุศลแก่สรรพสัตว์**

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

[โปรดช่วยค่าพิมพ์ ชุมนุมล้ออายุ เล่ม ๑ เล่มละ ๓๐๐ บาท]

